KAŞ (ANTALYA) İLÇESİNİN COĞRAFYASI

Kürşat YURDİGÜL

Doktora Tezi
Coğrafya Ana Bilim Dalı
Prof. Dr. Mustafa ÖZDEMİR
2022
Her Hakkı Saklıdır

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANA BİLİM DALI

Kürşat YURDİGÜL

KAŞ (ANTALYA) İLÇESİNİN COĞRAFYASI

DOKTORA TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Mustafa ÖZDEMİR

ERZURUM-2022

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Graduate School of Social Sciences

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "Kaş (Antalya) İlçesi'nin Coğrafyası" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☒ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay,** patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

[10.06.2022]

[Kürşat YURDİGÜL]

Aslı ıslak imzalıdır

---

* **LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

.....

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü tezle ilgili **patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda**, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Mustafa ÖZDEMİR danışmanlığında, Kürşat YURDİGÜL tarafından hazırlanan bu çalışma 10/06/2022 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından. Türkiye Coğrafyası Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Kenan ARINÇ	İmza:	Aslı ıslak imzalıdır
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Mustafa ÖZDEMİR	İmza:	Aslı ıslak imzalıdır
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Alperen KAYSERİLİ	İmza:	Aslı ıslak imzalıdır
Jüri Üyesi : Doç. Dr. Günay KAYA	İmza:	Aslı ıslak imzalıdır
Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Tolga KORKUSUZ	İmza:	Aslı ıslak imzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ
Enstitü Müdürü

Aslı ıslak imzalıdır

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **VII**
ABSTRACT ..... **VIII**
TABLOLAR DİZİNİ ..... **IX**
HARİTALAR DİZİNİ ..... **XIII**
ŞEKİLLER DİZİNİ ..... **XV**
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ ..... **XVII**
ÖNSÖZ ..... **XXVII**
GİRİŞ **1**
I. ARAŞTIRMA SAHASININ KONUMU, SINIRLARI VE GENEL ÖZELLİKLERİ **1**
II. ARAŞTIRMANIN AMACI VE METODU **6**
III. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ, ANA VE ALT PROBLEMLERİ VE SINIRLILIKLARI **8**
IV. ARAŞTIRMA SAHASI İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR **8**

BİRİNCİ BÖLÜM
DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

1.1. JEOMORFOLOJİ **11**
1.1.1. Jeomorfolojik Gelişim 11
1.1.2. Jeomorfolojik Üniteler 29
1.1.2.1. Dağlık-Tepelik Alanlar 31
1.1.2.2. Plato Sahaları 37
1.1.2.3. Vadiler 38
1.1.2.4. Ovalar 42
1.1.2.5. Kıyı Bölgesi 47
1.2. İKLİM **49**
1.2.1. İklim Elemanları 52
1.2.1.1. Sıcaklık 52
1.2.1.2. Basınç ve Rüzgârlar 60
1.2.1.3. Nem ve Bulutluluk 68

1.2.1.4. Yağışlar 73
1.2.2. İklim Tipi ve Yağış Etkinliği 80
1.3. HİDROGRAFYA 85
1.3.1. Yer Altı Suları 87
1.3.2. Kaynaklar 91
1.3.3. Akarsular 97
1.3.4. Göller 100
1.4. TOPRAK 102
1.4.1. Zonal Topraklar 104
1.4.1.1. Kırmızı Kahverengi Akdeniz Toprakları 104
1.4.1.2. Kahverengi Orman Toprakları 107
1.4.2. İntrazonal Topraklar 108
1.4.3. Azonal Topraklar 108
1.4.3.1. Alüvyal Topraklar 109
1.4.3.2. Kolüvyal Topraklar 110
1.4.3.3. Çıplak Kaya ve Molozlar 111
1.5. DOĞAL BİTKİ ÖRTÜSÜ 112

İKİNCİ BÖLÜM
BEŞERÎ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

2.1. NÜFUS 122
2.1.1. Giriş 122
2.1.2. Nüfusun Tarihi Gelişimi 123
2.1.3. Nüfus Hareketleri 135
2.1.3.1. Doğum ve Ölüm 136
2.1.3.2. Dış Göçler 139
2.1.3.3. İç Göçler 141
2.1.4. Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Özellikleri 150
2.1.4.1. Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Yapısı 150
2.1.4.2. Nüfusun Eğitim Özellikleri 156
2.1.4.3. Nüfusun Medeni Durumu 164
2.1.4.4. Aile Büyüklüğü 169

2.1.4.5. Nüfusun Diğer Sosyal Özellikleri 171
2.1.5. Nüfus Yoğunluğu ve Dağılışı 173
2.2. YERLEŞME 178
2.2.1. Yerleşmelere Genel Bakış 178
2.2.2. Yerleşmenin Tarihi Gelişimi 181
2.2.3. Köy Yerleşmeleri 200
2.2.3.1. Yer Adlarına Göre Köyler 201
2.2.3.2. Kuruluş Yerlerine Göre Köyler 220
2.2.3.3. Yükselti Basamaklarına Göre Köyler 221
2.2.3.4. Dokularına ve Şekillerine Göre Köyler 225
2.2.3.5. Ekonomik Faaliyetlerine Göre Köyler 227
2.2.3.6. Yüz Ölçümleri ve Nüfus Büyüklüklerine Göre Köyler 231
2.2.4. Köy Altı Yerleşmeler 233
2.2.4.1. Mahalle Yerleşmeleri 233
2.2.4.2. Yayla Yerleşmeleri ve Yaylacılık 235
2.2.5. Meskenler 238
2.2.5.1. Köy Meskenleri 239
2.2.5.2. Şehir Meskenleri 245
2.2.6. Şehir Yerleşmesi: Kaş 248
2.2.6.1. Şehirsel Fonksiyonlar 255
2.2.6.1.1. Hizmetler Fonksiyonu 255
2.2.6.1.1.1. Yönetim Fonksiyonu 255
2.2.6.1.1.2. Ticaret Fonksiyonu 258
2.2.6.1.1.3. Eğitim, Kültür ve Sağlık Fonksiyonları 260
2.2.6.1.2. Tarım Fonksiyonu 267
2.2.6.1.3. Turizm Fonksiyonu 268
2.2.6.1.4. Sanayi Fonksiyonu 272
2.2.6.1. Şehir İçi Arazi Kullanılışı ve Fonksiyon Alanlarının Dağılışı 273
2.6.7. Kalkan Şehri 275

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

3.1. EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ 281
3.2. GENEL ARAZİ KULLANILIŞI 282
3.2.1. Arazi Sınıflandırması 282
3.2.2. Araziden Yararlanma Durumu 283
3.3. TARIM 289
3.3.1. Tarım Alanlarının Parsel ve Mülkiyet Yapısı 289
3.3.2. Yöre Tarımının Doğal ve Beşerî Coğrafya Esasları 290
3.3.3. Tarımsal Üretim 290
3.3.3.1. Tahıl Üretimi 294
3.3.3.2. Yem Bitkileri Üretimi 296
3.3.3.3. Sebze Üretimi 299
3.3.3.4. Endüstri Bitkileri Üretimi 304
3.3.3.5. Meyve Üretimi 305
3.3.4. Hayvancılık 309
3.3.4.1. Büyükbaş Hayvancılık 312
3.3.4.2. Küçükbaş Hayvancılık 315
3.3.4.4. Yük ve Çeki Hayvanları 318
3.3.4.3. Kümes Hayvancılığı 319
3.3.4.4. Arıcılık 321
3.3.4.5. İpek Böcekçiliği 323
3.3.4.6. Kültür Mantarcılığı 324
3.3.4.7. Balıkçılık 324
3.4. ORMANCILIK 325
3.4.1. Kaş İlçesinde Ormancılık 326
3.5. MADENCİLİK 337
3.5.1. Kaş İlçesinde Madencilik 337
3.6. SANAYİ 341
3.6.1. Kaş İlçesinde Sanayi 342
3.6.2. Kaş Sanayi Sitesi 345
3.6.3. İnşaat Sektörü 346

3.7. ULAŞIM 347
3.7.1. Karayolu 348
3.7.2. Demiryolu 351
3.7.3. Kentsel Ulaşım, Teknik Altyapı ve Sorunlar 351
3.8. TİCARET 355
3.9. TURİZM 363
3.9.1. Kaş İlçesi Merkezinde Turizm Noktaları 364
3.9.2. Kaş İlçesi Doğal Turizm Alanları 366
3.9.3. Kaş İlçesi Beşeri Turizm Alanları 381
3.9.4. Kaş İlçesi Antik Kentler 382
3.9.5. Diğer Turizm Etkinlikleri 401
3.9.5.1. Kültür Turları 401
3.9.5.2. Sualtı Dalışları 401
3.9.5.3. Deniz Kanosu 403
3.9.5.4. Eşen Çayı Nehir Kanosu ve Rafting 403
3.9.5.5. Yamaç Paraşütü 404
3.9.5.6. Likya Yolu Yürüyüşü 405
3.9.5.7. Köy Turları 407
3.9.5.8. Yat Turizmi 408
3.9.5.9. Meis Adası Turları 409
3.9.6. Turizm ve Kültürel Etkinlikler 409
3.9.6.1. Kaş – Likya Kültür ve Sanat Festivali 409
3.9.6.2. Noel Baba Anma Törenleri 411
3.9.6.3. Turizm Haftası Etkinlikleri 411
3.9.6.4. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı Etkinlikleri 412
3.9.7. Kaş İlçesinde Devam Etmekte Olan Kazı Çalışmaları 413
3.9.7.1. Patara Antik Kenti 413
3.9.7.2. Xanthos Antik Kenti 413
3.9.8. Turist Profili ve Sayısı 414
3.9.9. İlçe Turizmindeki Dernekler 418
3.9.10. Koruma Altına Alınan Bölgeler 419
3.9.10.1. Sit Alanları 419

3.9.10.2. Özel Çevre Koruma Bölgeleri 420
3.9.10.2.1. Kaş-Kekova Özel Çevre Koruma Bölgesi 420
3.9.10.2.2. Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi 421
3.9.10.3. Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Alt Bölgeleri 421

SWOT ANALİZİ 422
SONUÇ VE TARTIŞMA 423
KAYNAKÇA 428
ÖZGEÇMİŞ 454

ÖZET

DOKTORA TEZİ

KAŞ (ANTALYA) İLÇESİNİN COĞRAFYASI

Kürşat YURDİGÜL

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa ÖZDEMİR

2022, 454 Sayfa

Jüri: Prof. Dr. Mustafa ÖZDEMİR
Prof. Dr. Kenan ARINÇ
Prof. Dr. Alperen KAYSERİLİ
Doç. Dr. Günay KAYA
Dr. Öğr. Üyesi Tolga KORKUSUZ

Kaş ilçesi, Akdeniz Bölgesi'nin Antalya Bölümü'nün Teke Yöresi sınırları içerisinde bulunmaktadır. Araştırma sahası kuzeyde Elmalı ilçesi, kuzeydoğusunda Finike ilçesi, batısında Seydikemer ilçesi, güneyinde Akdeniz, doğusunda ise Demre ilçesi ile komşudur. Araştırma sahasının kuzeyi ortalama yükseltisi 2250 metreyi aşan dağlık kuşaklarla çevrilidir. İlçenin yüzölçümü 1750 km²'dir. Sahada jeolojik açıdan Mesozoyikten günümüze kadar çeşitli zamanlara ait formasyonlar yüzeylenmektedir. Araştırma sahasında yazları sıcak ve kurak, kışları serin ve yağışlı geçen Akdeniz iklimi özelliği görülmektedir. Kaş Meteoroloji İstasyonu'nun ölçümlerine göre sahanın yıllık ortalama sıcaklığı 20ºC, yıllık ortalama yağış miktarı 842,3 mm'dir. İlçenin en önemli akarsuyu olan ve kaynağını ilçenin kuzeyindeki Akdağlardan alan Kıbrıs Deresidir. Sahada zonal ve azonal toprak grupları yer alır. Bitki toplulukları olarak kızılçam ormanları, sedir ormanları, maki toplulukları yer almaktadır. Kaş ilçesinin toplam nüfusu 2021 yılı Adrese dayalı nüfus sonuçlarına göre 61488 kişidir. Nüfusun %51,4'ü erkek, %48,5'i kadın nüfustan oluşmaktadır. Sahada 2 şehir, 54 mahalle yerleşmesi bulunmaktadır. İlçenin temel ekonomik geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olsa da son yıllarda özellikle turizm faaliyetleri de önemli bir kazanç noktası olmuştur. Hem doğası hem tarihi özelliklerinden dolayı turizm potansiyeli yüksek olan bir sahadır.

Bu araştırma, Kaş ilçesinin doğal, beşerî/kültürel ve ekonomik özelliklerini tespit edip ve bu özelliklerin coğrafyanın temel kuralları çerçevesinde doğal ortamla-beşerî unsurlar arasındaki etkileşiminin analiz ve sentezlenmesi amaçlanmıştır. Bir diğer amaç ise saha ile ilgili sorunları bulmak ve araştırılan sahanın kalkınmasında etkili olacak ya da olabilecek unsurların belirlenip çözüm önerileri sunmaktır. Araştırmada karma yöntem desen içerisinden paralel desen kullanılmıştır. Genel tarama modelleri içerisinde de tekil tarama modeli çalışmaya yardımcı olmuştur. Sahada yerinde gezi-gözlem, yapılandırılmamış görüşme formları, fotoğraf çekimi yöntemlerle veri toplama işlemi yapılmıştır.

Sahada tarım ve turizm faaliyetleri ön plana çıkmaktadır. Tarımsal faaliyetler yönünden seracılık oldukça gelişmiştir. Bir diğer faaliyet olan turizmde ise hem doğal hem de kültürel turizm son derece önemlidir. Genel itibariyle saha hem doğal hem beşerî/kültürel ve ekonomik özellikleri açısından oldukça elverişli bir sahadır.

Anahtar Kelimeler: Kaş, Tarih, Ekonomi, Coğrafya, Nüfus, Turizm.

ABSTRACT

Ph.D. DISSERTATION

GEOGRAPHICAL STUDY OF KAŞ (ANTALYA) DISTRICT

Advisor: Prof. Dr. Mustafa ÖZDEMİR

2022, Page: 454

Jury: Prof. Dr. Mustafa ÖZDEMİR
Prof. Dr. Kenan ARINÇ
Prof. Dr. Alperen KAYSERİLİ
Assoc. Prof. Dr. Günay KAYA
Assis. Prof. Dr. Tolga KORKUSUZ

Kaş district is located within the borders of Teke Region of Antalya Section of the Mediterranean Region. The research area is adjacent to Elmalı district in the north, Finike district in the northeast, Seydikemer district in the west, Mediterranean Sea in the South and Demre district in the east. The north of the research area is surrounded by mountainous belts with an average elevation exceeding 2250 meters. The area of the district is 1750 km². In the field geologically, formations belonging to various periods from the Mesozoic to the present are exposed. In the research area, the Mediterranean climate is characterized by hot and dry summers and cool and rainy winters. According to the measurements of Kaş Meteorology Station, the annual average temperature of the field is 20ºC and the annual average precipitation is 842.3 mm. The most important river of the district is the Cyprus Stream, which takes its source from the Akdağlar in the north of the district. There are zonal and azonal soil groups in the field. There are red pine forests, cedar forests and maquis communities as plant communities. The total population of Kaş district is 61488 according to the address-based population results of 2021. 51.4% of the population is male and 48.5% is female. There are 2 cities and 54 neighborhood settlements in the field. İlçenin temel ekonomik geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olsa da son yıllarda özellikle turizm faaliyetleri de önemli bir kazanç noktası olmuştur. Hem doğası hem tarihi özelliklerinden dolayı turizm potansiyeli yüksek olan bir sahadır.

In this research, it is aimed to determine the natural, human/cultural and economic features of Kaş district and to analyze and synthesize the interaction of these features with the natural environment-human elements within the framework of the basic rules of geography. Another aim is to find the problems related to the field and to identify the factors that will be effective in the development of the researched field or to offer solutions. In the research, parallel pattern among mixed method design was used. Among the general scanning models, the single scanning model helped the study. Data collection was carried out using on-site excursion-observation, unstructured interview forms, and photographic methods.

Agriculture and tourism activities come to the fore in the field. In terms of agricultural activities, greenhouse cultivation is quite developed. In tourism, which is another activity, both natural and cultural tourism are extremely important. In general, the field is a very suitable field in terms of both natural and human/cultural and economic characteristics.

Key Words: Kas, History, Economy, Geography, Population, Tourism, Pyhsical Geography, Human Geography, Economical Geography.

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Aylık ve Yıllık Ortalama Güneşlenme Süreleri (saat/gün). 51
Tablo 1.2. Güneş Işınlarının Kaş İlçesine Düşme Açıları (Derece). 52
Tablo 1.3. Kaş, Elmalı ve Antalya Sıcaklık Değerleri (1958-2018) 53
Tablo 1.4. Kaş, Elmalı ve Antalya'da Sıcaklık Devrelerine Göre Ayların Sayısı (1958-2018). 57
Tablo 1.5. Kaş, Elmalı ve Antalya'da Ortalama Don Olaylı Gün Sayılarının Aylık Dağılımı (1958-2018). 58
Tablo 1.6. Kaş, Elmalı ve Antalya'da Ortalama Toprak Sıcaklıklarının Belli Derinliklere ve Aylara Göre Dağılımı (°C) (1958-2018). 59
Tablo 1.7. Ortalama ve Ekstrem Deniz Suyu Sıcaklık Değerleri (1958-2018) 60
Tablo 1.8. Aylık/Yıllık Ortalama ve Ekstrem Basınç Değerleri (hPa) (1958-2018). 61
Tablo 1.9. Kaş İlçesinde Rüzgârların Esme Yönleri, Esme Sayıları ve Esme Oranları (1958-2018) 64
Tablo 1.10. Kaş İlçesinde Rüzgârların Aylık Esme Sayıları (1965-2018). 65
Tablo 1.11. Kaş İlçesinde Rüzgâr Hızlarının Aylık Dağılımı (1958-2018). 67
Tablo 1.12. Kaş, Elmalı ve Antalya'da Nispi Nem Değerleri (%) (1958-2018). 69
Tablo 1.13. Kaş İlçesinde Ortalama Bulutluluk ve Bulutlu Gün Sayısı (1958-2018).... 71
Tablo 1.14. Kaş ve Elmalı'da Sisli Günlerin Sayısının Aylara Göre Dağılımı (1958-2018) 73
Tablo 1.15. Kaş, Elmalı ve Antalya'da Aylık Ortalama Yağış Miktarları (mm=kg/m^2) (1958-2018). 74
Tablo 1.16. Kaş, Elmalı ve Antalya'da Mevsimlere Göre Ortalama Yağış Miktarları (mm=kg/m^2) (1958-2018). 75
Tablo 1.17. Kaş, Elmalı ve Antalya'da Aylık Ortalama Yağışlı Günlerin Sayısı (1958-2018). 78
Tablo 1.18. Kaş, Elmalı ve Antalya'da Kar Yağışı Durumu (1958-2018) 79
Tablo 1.19. Kaş, Elmalı ve Antalya'da Dolu Yağışlı ve Orajlı Gün Sayısı (1958-2018) 80
Tablo 1.20. De Martonne İndeks Değerleri ve İklim Tipleri. 82
Tablo 1.21. Araştırma Sahasındaki Aylık ve Yıllık Kuraklık İndisi Değerleri (De Martonne Metoduna Göre). 82

Tablo 1.22. Erinç İndeks Değerleri ve İklim Tipleri. 83
Tablo 1.23. Araştırma Sahasındaki Aylık ve Yıllık Yağış Etkinlik İndeksi Değerleri (Erinç Metoduna Göre). 83
Tablo 1.24. Kaş İlçesi Su Bilançosu. 84
Tablo 1.25. Araştırma Sahasında Tamamlanan/Devam Eden Taşkın Koruma ve Sulama Tesisi Projeleri 94
Tablo 2.1. Kaş İlçesi Nüfus Miktarları (1935-2019). 126
Tablo 2.2. Kaş İlçesi'nde Kırsal ve Kentsel Nüfus Miktarları (1935-2019). 130
Tablo 2.3. Kaş İlçesi'ne Bağlı Belde ve Mahallelerinin Nüfus Miktarları (2007-2012) 133
Tablo 2.4. Kaş İlçesi Mahallelerinin Nüfus Miktarları (2013-2019). 134
Tablo 2.5. Kaş İlçesi 2019 Yılı Doğum, Ölüm Miktarları ve Genel Doğum Oranı. 137
Tablo 2.6. Yıllara Göre Doğum Ölüm Sayısı. 138
Tablo 2.7. Kaş İlçesi Dış Göçler (2019). 139
Tablo 2.8. Kaş İlçesinin Yıllara Göre Göç Durumu (2000-2019). 142
Tablo 2.9. Kaş İlçesinin Göç Aldığı İller ve Miktarları (2012-2019). 144
Tablo 2.10. Kaş İlçesinin Göç Verdiği İller ve Miktarları (2012-2019). 146
Tablo 2.11. Kaş İlçesi'nde Nüfusun Cinsiyet Durumu (1935-2019) 151
Tablo 2.12. Kaş İlçesi Nüfusunun Dar Aralıklı Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2019). 153
Tablo 2.13. Kaş İlçesi Nüfusunun Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2019). 155
Tablo 2.14. Kaş İlçesi 6 Yaş Üzeri Eğitim Seviyesi (2019). 157
Tablo 2.15. Kaş İlçesi Eğitim Kurumlarının Derslik, Öğretmen ve Öğrenci Sayıları. 159
Tablo 2.16. Medeni Duruma Göre Nüfus Bilgileri (15-yaş üstü Erkek/Kadın) 165
Tablo 2.17. Kaş İlçesi Hane Halkı Büyüklüklerinin Yerleşmelere Göre Dağılışı (2019). 170
Tablo 2.18. Kaş İlçesindeki Köylerin Kuruldukları Jeomorfolojik Birimler 220
Tablo 2.19. Yükselti Basamaklarına Göre Kaş İlçesindeki Köy Yerleşmeleri 222
Tablo 2.20. Kaş İlçesindeki Köylerin Nüfus ve Yüz Ölçümü Büyüklükleri 232
Tablo 2.21. Kaş İlçesindeki Yerleşme ve Mahalleri Adları 234
Tablo 2.22. Kaş İlçesi Sağlık Kuruluşları 265

Tablo 3.1. Kaş İlçe Arazisinin Dağılımı.....285
Tablo 3.2. Kaş Arazi Kullanım Durumu. 285
Tablo 3.3. Toprak Kabiliyet Dağılımı. 287
Tablo 3.4. Antalya İli Tarım Alanlarının Kullanılış Amaçlarına Göre Dağılımı. 288
Tablo 3.5. Kaş İlçesi Tarım Alanlarının Kullanım Amaçlarına Göre Dağılımı. 289
Tablo 3.6. Kaş (Antalya) Tarım Alanlarının Genel Dağılımı. 291
Tablo 3.7. Kaş (Antalya) Örtü Altı Tarım Alanlarının Dağılımı. 293
Tablo 3.8. Kaş (Antalya) Tahıl Üretimi 295
Tablo 3.9. Kaş (Antalya) Yem Bitkileri Üretimi.....297
Tablo 3.10. Kaş ilçesi Sebze Üretimi 300
Tablo 3.11. Kaş İlçesi Örtü Altı Sebze Üretimi 302
Tablo 3.12. Türkiye'de Bölgelere Göre Pamuk Ekim Alanları (1000 dekar).....304
Tablo 3.13. Kaş İlçesindeki Meyve, İçecek ve Baharat Bitkileri.....306
Tablo 3.14. İlçedeki Hayvan Sayıları (2020) 311
Tablo 3.15. Kaş İlçesindeki Büyükbaş Hayvancılık 313
Tablo 3.16. Kaş İlçesindeki Büyükbaş Hayvan Ürünleri.....315
Tablo 3.17. Kaş İlçesindeki Küçükbaş Hayvancılık 316
Tablo 3.18. Kaş İlçesindeki Küçükbaş Hayvan Ürünleri. 317
Tablo 3.19. Kaş İlçesindeki Yük ve Çeki Hayvan Sayıları. 318
Tablo 3.20. Kaş İlçesindeki Yumurta Tavuğu Sayısı.....319
Tablo 3.21. Kaş İlçesindeki Diğer Kümes Hayvanları. 320
Tablo 3.22. Kaş İlçesinde Arıcılık. 322
Tablo 3.23. Kaş İlçesinde Arıcılık Yapan İşletme Sayısı.....323
Tablo 3.24. Kaş İlçesindeki Arıcılık Ürünleri. 323
Tablo 3.25. Ormanların Faydaları. 326
Tablo 3.26. Kaş İlçesi Orman Varlıkları İstatistikleri. 327
Tablo 3.27. Antalya ve İlçeleri Ormanlık Alanlarda Otlama Yapılabilen Alanlar. 329
Tablo 3.28. Antalya ve İlçeleri Orman Varlıkları. 332
Tablo 3.29. Kaş İlçesinde Bulunan Ulaşım Araçlarının Dağılımı.....350
Tablo 3.30. Kaş İlçe Merkezinden Bölgesel ve Ülkesel Mesafeler 355
Tablo 3.31. Kaş İlçesinin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sırası 356
Tablo 3.32. Hizmet Sektörü Alt Sektörleri Dağılımı. 359

Tablo 3.33. Sektörlere Göre Çalışanların Dağılımı ve 2025 Yılı Projeksiyonu.....362
Tablo 3.34. Kaş İlçesi Yatak Kapasiteleri.....365
Tablo 3.35. Kaş İlçesinde Bulunan Seyahat Acentaları.....365
Tablo 3.36. Kaş İlçesi Tesis Doluluk Oranları.....414
Tablo 3.37. Kaş'a Gelen Turistlerin Milliyetlerine Göre Dağılımı.....415
Tablo 3.38. Kaş İlçesindeki Turizm ile İlgili Dernekler.....419
Tablo 3.39. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sit Kararları.....420
Tablo 3.40. SWOT Analizi.....422

HARİTALAR DİZİNİ

Harita 1.1. Kaş İlçesi Lokasyon Haritası. 1
Harita 1.2. Kaş İlçesi Topografya Haritası. 2
Harita 1.3. Türkiye'nin Başlıca Neotektonik Yapıları ve Bu Yapılar İçerisinde Araştırma Sahasının Yeri. 13
Harita 1.4. Güneybatı Anadolu'daki Çalışma Sahası ve Yakın Sahasındaki Temel Jeolojik Birimler..... 15
Harita 1.5. Kaş İlçesi'nin Jeoloji Haritası. 19
Harita 1.6. Antalya İli Deprem Risk Haritası 27
Harita 1.7. Kaş İlçesi Jeomorfoloji Haritası. 30
Harita 1.8. Kaş İlçesi Fiziki Haritası. 32
Harita 1.9. Kaş İlçesinin Hidrografya Haritası 86
Harita 1.10. Kaş İlçesi'nin Toprak Haritası. 103
Harita 2.1. Kaş İlçesi'ne Yurtdışından Yapılan Göçlerin Ülkelere Göre Dağılımı. 140
Harita 2.2. Kaş İlçesinden Yurtdışına Yönelik Olarak Yapılan Göçlerin Ülkelere Göre Dağılımı..... 141
Harita 2.3. Kaş İlçesine Yapılan İç Göçler. 146
Harita 2.4. Kaş İlçesinden Ülke İçine Yapılan Göçler. 149
Harita 2.5. Kaş İlçesi Nüfus Yoğunluğu Haritası. 174
Harita 2.6. Kaş İlçesi Nüfusunun Yükselti Basamaklarına Göre Dağılışı..... 176
Harita 2.7. Kaş İlçesi Tarımsal Nüfus Yoğunluk Haritası. 177
Harita 2.8. Kaş İlçesi Yerleşim Haritası. 180
Harita 2.9. Araştırma Sahasındaki Önemli Antik Kentler. 184
Harita 2.10. 1568 Tahririne Göre Teke Sancağı Sınırları. 198
Harita 2.11. Kaş İlçesi Yatay Gelişim Haritası..... 253
Harita 2.12. Kaş İlçesi Fonksiyonel Arazi Kullanılış Haritası. 273
Harita 3.1. Kaş İlçesi Arazi Kullanım Haritası. 284
Harita 3.2. Kaş İlçesi Toprak Kabiliyet Dağılımı. 287
Harita 3.3. Kaş Ormanlık Bölgeleri 328
Harita 3.4. Antalya İli Maden Haritası. 340
Harita 3.5. İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması. 342
Harita 3.6. Hizmetler Sektöründe Yaratılan Katma Değerin Türkiye İçindeki Payı ... 343

Harita 3.7. Sanayi Sektöründe Yaratılan Katma Değerin Türkiye İçindeki Payları....343
Harita 3.8. Kaş Sanayi Sitesi Mevki.....346
Harita 3.9. Kaş İlçesi Ulaşım Haritası 348
Harita 3.10 Kaş İlçesi Karayolları Ulaşım Haritası. 349
Harita 3.11. Kaş Etki Alanları Haritası. 357
Harita 3.12. Kaş İlçesi Doğal Turizm Alanları. 367
Harita 3.13. Kaş İlçesi Doğal Turizm Alanları. 382
Harita 3.14. Kaş Körfezi Dalış Noktaları. 402
Harita 3.15. Xanthos ve Letoon Antik Kentleri Haritası (Kaş). 414

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Güneş Işınlarının Kaş İlçesine Düşme Açıları. 52
Şekil 1.2. Kaş İlçesinde Ortalama ve Ekstrem Sıcaklık Değerlerinin Aylık Dağılımı. .. 54
Şekil 1.3. Antalya Geneli Ortalama ve Ekstrem Sıcaklık Değerlerinin Aylık Dağılımı. 54
Şekil 1.4. Elmalı İlçesi Ortalama ve Ekstrem Sıcaklık Değerlerinin Aylık Dağılımı. ... 55
Şekil 1.5. Kaş İlçesi Hava Basınç Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı. 62
Şekil 1.6. Elmalı İlçesi Hava Basınç Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı. 63
Şekil 1.7. Kaş, Elmalı ve Antalya'ya Ait Aylık Rüzgâr Diyagramları. 66
Şekil 1.8. Kaş İlçesinin Mevsimlere Göre Rüzgârların Esme Sayısı ve Yönü (Rüzgâr Analizi). 68
Şekil 1.9. Kaş İlçesi Ortalama ve Ekstrem Bağıl Nem Değerlerinin Aylık Dağılımı 70
Şekil 1.10. Kaş İlçesinde Ortalama Bulutluluk Değerlerinin Aylık Dağılımı. 71
Şekil 1.11. Kaş İlçesinde Bir Yıldaki Ortalama Bulutluluk Durumu. 72
Şekil 1.12. Kaş, Elmalı ve Antalya'da Ortalama Yağış Miktarlarının Aylara Göre Dağılımı. 74
Şekil 1.13. Kaş İlçesinde Ortalama Yağış Miktarlarının Mevsimsel Oranı. 75
Şekil 1.14. Elmalı İlçesinde Ortalama Yağış Miktarlarının Mevsimsel Dağılımı. 76
Şekil 1.15. Antalya Genelinde Ortalama Yağış Miktarlarının Mevsimsel Dağılımı. 76
Şekil 1.16. Kaş, Elmalı ve Antalya'da Ortalama Yağışlı Gün Sayılarının Aylara Dağılımı. 78
Şekil 1.17. Kaş ilçesi Yağış Diyagramı. 85
Şekil 2.1. Kaş'ın Tarihsel Geçmişi 124
Şekil 2.2. Kaş İlçesinin Nüfus Gelişimi (1935-2019). 127
Şekil 2.3. Kaş İlçesinin Yıllık Nüfus Artış Oranları (1935-2019). 128
Şekil 2.4. Kaş İlçesi'nde Kırsal ve Kentsel Nüfusun Karşılaştırılması (1935-2019). .. 131
Şekil 2.5. Türkiye, Akdeniz Bölgesi, Antalya, Kaş ve Diğer İlçelerin Kentleşme Oranları (2010-2019). 132
Şekil 2.6. Kaş İlçesinin Yıllara Göre Doğum ve Ölüm Miktarları (2001-2019). 137
Şekil 2.7. Kaş İlçesi Net Göç Hızı Grafiği (2000-2019). 143
Şekil 2.8. Kaş İlçesi Nüfusunun Yıllara Göre Cinsiyet Yapısı (1935-2019). 152
Şekil 2.9. Kaş İlçesi Dar Aralıklı Nüfus Piramidi (2019). 154

Şekil 2.10. Kaş İlçesi Geniş Aralıklı Nüfus Piramidi (2019). 155
Şekil 2.11. Kaş İlçesi Okuma Yazma Bilmeyenlerin Cinsiyet ve Yaş Dağılımı (2019). 158
Şekil 2.12. Türkiye, Akdeniz Bölgesi, Antalya ve Kaş Bölgeleri Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayıları Karşılaştırması (2018-2019). 164
Şekil 2.13. Türkiye, Antalya ve Kaş Nüfus Yoğunlukları Karşılaştırması..... 173
Şekil 2.14. Kaş İlçesi Genel Nüfus Dağılımı. 175
Şekil 2.15. Kaş İlçesi'ndeki Köylerin Kuruluş Yerleri Dağılımı 221
Şekil 2.16. Köy Yerleşmelerinin Yükselti Basamaklarına Göre Dağılımı. 223
Şekil 2.17. Kaş Şehrinde Çalışan Nüfusun Şehirsel Fonksiyonlara Göre Dağılımı 275
Şekil 3.1. Kaş Orman Varlıkları 328
Şekil 3.2. Antalya Orman Varlıkları. 331
Şekil 3.3. Kaş Ormanları Ağaç Türleri. Kaynak: Kaş Portal (2021). 336
Şekil 3.4. Kaş İlçesinde Çalışanların Sektörel Dağılımı. 357
Şekil 3.5. Antalya İli Çalışanların Sektörel Dağılımı. 358
Şekil 3.6. Kaş'a Gelen Turist Sayısı Ve Yıllar İçindeki Değişimi. 416
Şekil 3.7. Kaş'a Gelen Turistlerin Geceleme Oranları ve Yıllar İçindeki Değişimi. ... 416

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Fotoğraf 1.1. Uyuyan Dev Dağından Kaş Yerleşmesi – Çukurbağ Yarımadası, Sağda Bucak Denizi ve Karşıda Meis Adası Yer Almaktadır. 3
Fotoğraf 1.2. Kaş Yerleşmesinin Görünümü. 4
Fotoğraf 1.3. Araştırma Sahasının Güneydoğusunda Kretase Yaşlı Kireçtaşlarından Bir Görünüm (Üzümlü İskelesi). 16
Fotoğraf 1.4. Kaş-Kalkan Arasındaki Kretase'de Çökelmiş Kireçtaşlarından Bir Görünüm. 16
Fotoğraf 1.5. Kaş Şehrinin Kuzeyindeki Uyuyan Dev Dağı Kretase Yaşlı Kireçtaşlarından Oluşmaktadır. 17
Fotoğraf 1.6. Bezirgan-Sarıbelen Arasında Yer Alan Kayaçlar Kretase Yaşlı Kireçtaşlarından oluşmaktadır. 18
Fotoğraf 1.7. Susuzdağ ve Yakın Çevresi Tersiyer Yaşlı Kireçtaşlarından Oluşmaktadır. 18
Fotoğraf 1.8. Akdağlar Uyluk Tepe (Sahadaki Geniş Alan Kaplayan Kireçtaşlarından Görünüm). 21
Fotoğraf 1.9. Araştırma Sahasının Kuzeybatısındaki Beydağları Otokton Naplarından Dumanlıdağın Bölümünden Bir Görünüm (Aklar Köyünden). 22
Fotoğraf 1.10. Araştırma Sahasının Kuzeyindeki Beydağları Otokton Naplarından Yeşilbarak. 22
Fotoğraf 1.11. Kuvaterner Alüvyonlarından Oluşmuş Kasaba Ovasından Bir Görünüm. 23
Fotoğraf 1.12. Araştırma Sahasındaki Karstik Şekillerden Biri Olan Diaklaz veya Çatlak Lapyalardan Bir Görünüm (Mumuda Mevki). 24
Fotoğraf 1.13. Araştırma Sahasındaki Karstik Şekillerden Biri Olan Delikli ve Oluklu Lapyalardan Bir Görünüm (İzne Mevki). 24
Fotoğraf 1.14. Araştırma Sahasındaki Karstik Şekillerden Biri Olan Delikli ve Oluklu Lapyalardan Bir Görünüm (Yeniköy Mevki). 25
Fotoğraf 1.15. Araştırma Sahasındaki Dolinlerin Birleşmesiyle Oluşmuş Uvala Tipi Karstik Depresyon (Yumru Dağı Mevki). 25
Fotoğraf 1.16. Kaleüçağız-Demre Kıyılarının Simena Kalesinden Görünümü. 28

Fotoğraf 1.17. Kaleüçağız Kıyılarından Görünüm. 28
Fotoğraf 1.18. Kaş'ın Kuzeydoğusundaki İlk Yükseltisi Olan Bakacak Tepe'den Şehrin Bir Görünümü. 33
Fotoğraf 1.19. Yeniköy'ün Kuzeyi Asas Dağı'ndan Bir Görünüm. 34
Fotoğraf 1.20. Akörü Mahallesi Kıbrıs Dere Vadisi Üzerinden Katran Dağı Görünümü. 34
Fotoğraf 1.21. Çukurbağ Mahallesinden Felenk Dağı Görünümü. 35
Fotoğraf 1.22. Akdağ (Uyluk Tepe) – (3024 m.) Bir Görünüm. 35
Fotoğraf 1.23. Kalkan Seyir Terasından Eren Tepesi Görünümü..... 36
Fotoğraf 1.24. Yumru Dağından Bir Görünüm. 36
Fotoğraf 1.25. Kaputaş Plajı'ndan Kaputaş Vadisi Görünümü (Kretase Yaşlı Kireçtaşlarından Oluşmuştur). 39
Fotoğraf 1.26. Kaputaş Dere Vadisi'nden Bir Görünüm. (Kaynak Foto: https://antalya.com.tr/tr/ilceler/kas). 39
Fotoğraf 1.27. Kıbrıs Dere Vadisi (Akörü Mahallesi Yol Güzergazı Üzerindeki Görünüm). 40
Fotoğraf 1.28. Sütleğen Mahallesi Vadi Girişinden Görünüm. 40
Fotoğraf 1.29. Sütleğen Mahallesi Vadi Girişinden Görünüm. 41
Fotoğraf 1.30. Saklıkent Kanyonundan Bir Görünüm. 41
Fotoğraf 1.31. Saklıkent Kanyonundan Bir Görünüm 42
Fotoğraf 1.32. Kasaba Ovasından Bir Görünüm. 43
Fotoğraf 1.33. Bezirgan Polyesinden Bir Görünüm. 44
Fotoğraf 1.34. Sidek (Sarıbelen) Polyesinden Bir Görünüm. 44
Fotoğraf 1.35. Çukurbağ Polyesinden Bir Görünüm. 45
Fotoğraf 1.36. Sarılar Polyesinden Bir Görünüm. 46
Fotoğraf 1.37. Kyaneai Antik Kentine Çıkarken Ümmü Dağından Yavu Polyesi Görünümü. 46
Fotoğraf 1.38. Kılıçlı Polyesinden Bir Görünüm. 47
F**otoğraf 1.39.** Kaş-Demre Arasında Kalan Kaleüçağız-Kekova Kıyılarının Simena Kalesinden Görünümü. 49
Fotoğraf 1.40. Ahatlı'da Bir Kuyu Görünümü. 88
Fotoğraf 1.41. Ağullu Köyü - Talaylar Sarnıcı. 88

Fotoğraf 1.42. Ahatlı Köyü - Çobucak Sarnıcı. 89
Fotoğraf 1.43. Gökçeyazı'da Bir Kuyu Görünümü. 89
Fotoğraf 1.44. Sinneli'de Bir Kuyu Görünümü. 90
Fotoğraf 1.45. Çamlıköy'de Bir Kuyu Görünümü. 91
Fotoğraf 1.46. Büyükçakıl Plajından Bir Görünüm. 92
Fotoğraf 1.47. Bezirgan Antik Tünelinden Bir Görünüm. 93
Fotoğraf 1.48. Yer Altı Suyundan Beslenen Kuyu Örnekleri. 93
Fotoğraf 1.49. Kaş Sütleğen Barajı Sulaması. 95
Fotoğraf 1.50. Kaş İkizce Barajı Sulaması. 95
Fotoğraf 1.51. Kaş Kasaba Kıbrıs Barajı Sulaması. 96
Fotoğraf 1.52. Demre Çayı – Nisan Döneminden Görünümü. 98
Fotoğraf 1.53. Kıbrıs Dere Vadisi – Akörü yolundan Görünümü. 99
Fotoğraf 1.54. Kaputaş Dere Vadisinden Bir Görünüm. 99
Fotoğraf 1.55. Gömbe'de Bulunan Çayboğazı Baraj Gölü'nden Bir Görünüm. 101
Fotoğraf 1.56. Akdağlar'ın Zirvesinden Bulunan Kartal Gölünden Bir Görünüm. 101
Fotoğraf 1.57. Gömbe'de Bulunan Yeşilgöl'den Bir Görünüm. 102
Fotoğraf 1.58. Kırmızı Kahverengi Akdeniz Toprakları, Gökçeyazı. 105
Fotoğraf 1.59. Kırmızı Kahverengi Akdeniz Toprakları, Bayındır. 106
Fotoğraf 1.60. Kırmızı Kahverengi Akdeniz Topraklarının Bulunduğu Zeytinlikler, Kalkan Doğusundan Bir Görünüm. 106
Fotoğraf 1.61. Kahverengi Orman Toprakları, Doğantaş Çevresinden Bir Görünüm. 107
Fotoğraf 1.62. Alüvyal Topraklar, Bezirgan Polyesi. 109
Fotoğraf 1.63. Gökçeören Köyünden Bir Görünüm. 110
Fotoğraf 1.64. Çıplak Alanlar, Akdağ Mevki. 111
Fotoğraf 1.65. Menengiç – Yeniköy Mevki. 114
Fotoğraf 1.66. Fundalık Alan - İzne Mevki. 115
Fotoğraf 1.67. Sakız Ağacı – Gökseki Mevki. 115
Fotoğraf 1.68. Kızılçam Ormanları, Kasaba. 116
Fotoğraf 1.69. Orman Geçiş Kuşağındaki Sedir Ağaçları, Sinekçi Beli. 117
Fotoğraf 1.70. Sedir ve Kızılçam Ormanları - Sinekçi Beli. 117
Fotoğraf 1.71. Sedir Ormanları, Susuz Dağdan Bir Görünüm. 118

Fotoğraf 1.72. Katran Ağacı ya da Lübnan – Toros Sediri Olarak Bilinir (Katran Dağı).....118
Fotoğraf 1.73. Maki Bitki Örtüsü, Sarıbelen. 119
Fotoğraf 1.74. Maki Bitki Örtüsü, Andifli. 120
Fotoğraf 1.75. Kermes Meşesi – Gökseki. 121
Fotoğraf 2.1. Karadağ İlköğretim Okulundan Görünüm. 160
Fotoğraf 2.2. Atatürk İlköğretim Okulundan Görünüm. 160
Fotoğraf 2.3. Yeşilköy Hilmi Toksoy Ortaokulundan Görünüm. 162
Fotoğraf 2.4. İsmet Köroğlu Anadolu Lisesinden Görünüm. 162
Fotoğraf 2.5. Turan Erdoğan Yılmaz Fen Lisesinden Görünüm. 163
Fotoğraf 2.6. Kaş Devlet Hastanesinden Bir Görünüm. 172
Fotoğraf 2.7. Xanthos Antik Kentine Ait Görseller. 185
Fotoğraf 2.8. Xanthos Antik Kentine Ait Görseller. 186
Fotoğraf 2.9. Patara Antik Kentine Ait Görseller. 187
Fotoğraf 2.10. Kalkan Yerleşmesinden Bir Görünüm. 188
Fotoğraf 2.11. Antiphellos Antik Tiyatrosundan Görseller. 189
Fotoğraf 2.12. Pirha Antik Kentine Yerleşmesinden Görseller. 190
Fotoğraf 2.13. Kandyba Antik Kentinden Görseller. 191
Fotoğraf 2.14. Phellos Antik Kentinden Görseller. 192
Fotoğraf 2.15. Neisa Antik Kentine Ait Görseller. 193
Fotoğraf 2.16. İsinda Antik Kentine Ait Görseller. 194
Fotoğraf 2.17. Aperlai Antik Kentine Ait Görseller. 195
Fotoğraf 2.18. Apollonia Antik Kentine Ait Görseller. 196
Fotoğraf 2.19. Kaş Yerleşmesinden Bir Görünüm. 200
Fotoğraf 2.20. Ağullu Mahallesinden Bir Görünüm. 202
Fotoğraf 2.21. Aklar Mahallesinden Bir Görünüm. 203
Fotoğraf 2.22. Akörü Mahallesinden Bir Görünüm. 203
Fotoğraf 2.23. Bayındır Mahallesinden Bir Görünüm. 204
Fotoğraf 2.24. Gökçeören Mahallesinden Bir Görünüm. 205
Fotoğraf 2.25. Hacıoğlan Mahallesinden Bir Görünüm. 206
Fotoğraf 2.26. İkizce Mahallesinden Bir Görünüm. 207
Fotoğraf 2.27. İslamlar Mahallesinden Bir Görünüm. 207

Fotoğraf 2.28. Karadağ Mahallesinden Bir Görünüm. 208
Fotoğraf 2.29. Sahilkılınçlı Mahallesinden Bir Görünüm. 209
Fotoğraf 2.30. Yuvacık Mahallesinden Bir Görünüm. 210
Fotoğraf 2.31. Çamlıköy Mahallesinden Bir Görünüm. 211
Fotoğraf 2.32. Ortabağ Mahallesinden Bir Görünüm. 211
Fotoğraf 2.33. Üzümlü Mahallesinden Bir Görünüm. 212
Fotoğraf 2.34. Çayköy Mahallesinden Bir Görünüm. 213
Fotoğraf 2.35. Gürsu Mahallesinden Bir Görünüm. 214
Fotoğraf 2.36. Beldibi Mahallesinden Bir Görünüm. 215
Fotoğraf 2.37. Boğazcık Mahallesinden Bir Görünüm. 215
Fotoğraf 2.38. Çukurbağ Mahallesi Felenk Dağından Görünüm 216
Fotoğraf 2.39. Kızılağaç Mahallesinden Bir Görünüm. 217
Fotoğraf 2.40. Sarıbelen Mahallesinden Bir Görünüm. 217
Fotoğraf 2.41. Kasaba Mahallesinden Bir Görünüm. 218
Fotoğraf 2.42. Dirgenler Mahallesinden Bir Görünüm. 219
Fotoğraf 2.43. Kalkan Mahallesinden Bir Görünüm. 222
Fotoğraf 2.44. Gömbe Mahallesinden Bir Görünüm. 223
Fotoğraf 2.45. Kalkan Mahallesinden Bir Görünüm. 224
Fotoğraf 2.46. Yeşilbarak Mahallesinden Bir Görünüm. 225
Fotoğraf 2.47. Gökçeören Mahallesinden Bir Görünüm. 226
Fotoğraf 2.48. Yeşilköy - Ova ve Kınık Mahallelerinden Bir Görünüm. 227
Fotoğraf 2.49. Bayındır Tatil Villalarından Bir Görünüm. 228
Fotoğraf 2.50. Çukurbağ Yarımadası Tatil Villaları. 229
Fotoğraf 2.51. Andifli Mahallesinden Bir Görünüm. 229
Fotoğraf 2.52. Çavdır Mahallesinden Bir Görünüm. 230
Fotoğraf 2.53. Gömbe Yaylasından Bir Görünüm. 236
Fotoğraf 2.54. Bezirgan Yaylasınden Bir Görünüm. 237
Fotoğraf 2.55. Sütleğen Yaylasınden Bir Görünüm. 237
Fotoğraf 2.56. İslamlar Modern Tarz Köy Evine Ait Görsel. 239
Fotoğraf 2.57. Sarıbelen Mahallesi Geleneksel Tarzda Yapılmış Mesken Tipi. 240
Fotoğraf 2.58. Gökçeören Mahallesi Taş Ev ve Tahıl Ambarından Bir Görünüm. 241
Fotoğraf 2.59. Gökçeören Mahallesi Hatılla Bağlanmış Bir Mesken Görünümü. 241

Fotoğraf 2.60. Bezirgan Mahallesi Mesken Örneği. 242
Fotoğraf 2.61. Bayındır Mahallesi Mesken Örneği. 242
Fotoğraf 2.62. Bezirgan Köy Meskenlerinde Çatı ve Balkon Örnekleri. 243
Fotoğraf 2.63. Gökçeören Mahallesi Mesken Balkon Örneği. 243
Fotoğraf 2.64. Kaş İlçesindeki Tahıl Ambarlarından Bir Görünüm. Bezirgan Yaylası..... 244
Fotoğraf 2.65. Bezirgan Yaylası Taş Ambardan Bir Görünüm. 245
Fotoğraf 2.66. Gökçeören Tahıl Ambarlarından Görünüm. 245
Fotoğraf 2.67. Kaş İlçesi Cumbalı Mesken Tipi. 246
Fotoğraf 2.68. Kaş Uzunçarşı Caddesinden Bir Görünüm. 247
Fotoğraf 2.69. Kaş Uzunçarşı Caddesinden Bir Görünüm. 248
Fotoğraf 2.70. Seyir Terasından Kaş Şehir Yerleşmesi Görünümü. 249
Fotoğraf 2.71. Kaş Şehrinin Uyuyan Dev Dağından Görünümü ve Karşıda Meis (Kızılhisar). 250
Fotoğraf 2.72. Kaş Şehri ve Yamaçlara Doğru Gelişimi. 251
Fotoğraf 2.73. 1947, 2010 ve 2020 Yıllarında Kaş Şehri. 252
Fotoğraf 2.74. 1960'lar Kaş Şehri (Kaynak: Kaş Kaymakamlığı Arşiv)..... 254
Fotoğraf 2.75. 1913'ler Kaş-Andifli (Kaynak: Kaş Kaymakamlığı Arşiv) 254
Fotoğraf 2.76. Kaş Belediyesi Hizmet Binasından Bir Görünüm..... 256
Fotoğraf 2.77. Kaş Kaymakamlığı Hizmet Binasından Bir Görünüm. 257
Fotoğraf 2.78. Kaş Sosyal Hizmetler Merkezinden Bir Görünüm. 258
Fotoğraf 2.79. Kaş Gömbe Panayır Alanından Bir Görünüm..... 258
Fotoğraf 2.80. Kaş Belediye Çarşısından Bir Görünüm. 259
Fotoğraf 2.81. Kaş İlçesinde Eğitim Faaliyetleri Projelerine Ait Görseller..... 261
Fotoğraf 2.82. Kaş Kültür Evinden Bir Görünüm. 262
Fotoğraf 2.83. Barak Kilimi ve Kilim Tezgâhına Ait Görseller 263
Fotoğraf 2.84. Kaş Köylerinde Geleneksel Lezzetlere Ait Görseller. 264
Fotoğraf 2.85. Kaş Aile Sağlığı Merkezinden Bir Görünüm. 265
Fotoğraf 2.86. Kaş Yeşilköy Aile Sağlığı Merkezinden Bir Görünüm. 266
Fotoğraf 2.87. Kaş Kalkan Aile Sağlığı Merkezinden Bir Görünüm. 266
Fotoğraf 2.88. Kaş Ova Semt Polikliniğinden Bir Görünüm. 267
Fotoğraf 2.89. Kaş İlçesinde Seracılık, Kınık Mahallesinden Bir Görünüm. 268

Fotoğraf 2.90. Kaş Marinadan Bir Görünüm. 269
Fotoğraf 2.91. Çukurbağ Yarımadası Tatil Villalarından Bir Görünüm. 270
Fotoğraf 2.92. Kaş-Kalkan Butik Otel ve Pansiyonlarıdan Bir Görünüm. 271
Fotoğraf 2.93. Kalkan Şehrinden Bir Görünüm. 276
Fotoğraf 2.94. Eren Tepeden Kalkan Şehrinin Bir Görünümü. 277
Fotoğraf 2.95. Kışla Dağından Eren Tepe ve Kalkan Yerleşmesinden Bir Görünüm. 278
Fotoğraf 2.96. Kalkan 1990'lar 278
Fotoğraf 2.97. Kalkan Marinadan Bir Görünüm 279
Fotoğraf 2.98. Kalkan Tatil Villalarından Bir Görünüm. 280
Fotoğraf 2.99. Kalkan Butik Otel ve Pansiyonlarından Bir Görünüm. 280
Fotoğraf 3.1. Plastik Seralardan Bir Görünüm (Kınık). 292
Fotoğraf 3.2. Cam Seralardan Bir Görünüm (Yeşilköy). 293
Fotoğraf 3.3. Buğday Tarlasından Bir Görünüm (Kasaba Ovası). 294
Fotoğraf 3.4. Yulaf Tarlasından Görünüm (Sarıbelen Ovası). 296
Fotoğraf 3.5. Silajlık Mısır Tarlasından Bir Görünüm (Karadağ). 298
Fotoğraf 3.6. Salçalık Domates ve Fabrikaya Götürülen Domatesler (Karadağ). 299
Fotoğraf 3.7. Araştırma Sahasında Tarımı Yapılan Biber Çeşitleri. 300
Fotoğraf 3.8. Araştırma Sahasındaki Örtü Altı Sebze Üretiminden Görseller. 303
Fotoğraf 3.9. Gömbe Yaylasında Elma Yetiştiriciliğinden Görseller. 305
Fotoğraf 3.10. Zeytin Ağaçlarından Bir Görünüö (Kalkan). 308
Fotoğraf 3.11. Margaz üzümü Yetiştiriciliğinden Bir Görünüm (Üzümlü). 309
Fotoğraf 3.12. Sarılar Mahallesinde Besi Çiftliğinden Bir Görünüm. 312
Fotoğraf 3.13. Holstein ve Simental Cinsi Hayvanlar (Gökseki). 314
Fotoğraf 3.14. Kıl Keçisi (Sahilkılınçlı). 316
Fotoğraf 3.15. Merinos Koyunu (Gökçeören). 317
Fotoğraf 3.16. Gömbe Yaylası Yılkı Atları. 319
Fotoğraf 3.17. Kümes Hayvanları **(**Gökçeören) 320
Fotoğraf 3.18. Arıcılık Faaliyetleri **(**Gökçeören). 322
Fotoğraf 3.19. Gömbe Barajı Alabalık Tesislerinden Bir Görünüm 325
Fotoğraf 3.20. Kaş - Gömbe Kuruova Beli Sedir Ormanları (1560 Rakım). 330
Fotoğraf 3.21. Kaş Gökseki Maki Topluluğundan Bir Görünüm. 332
Fotoğraf 3.22. Sandal Ağacından Bir Görünüm. 333

Fotoğraf 3.23. Zakkum Bitkisinden Bir Görünüm. 333
Fotoğraf 3.24. Kaş - Elmalı Karayolu Sedir Ormanlarından Bir Görünüm. 334
Fotoğraf 3.25. Kaş - Gömbe Arası Sedir Ağaçlarından Bir Görünüm. 335
Fotoğraf 3.26. 617 Yaşındaki Sedir Ağacı Koç Sedir Tabiat Anıtı (Rakım 1580). 335
Fotoğraf 3.27. Sarılar - Yavu Arası Taş Ocağı 338
Fotoğraf 3.28. Kaş - Belenli Mermer Ocağından Bir Görünüm. 338
Fotoğraf 3.29. Kaş – Karadağ Zeytinyağı ve Salça Fabrikasından Bir Görünüm. 344
Fotoğraf 3.30. Kaş – Çavdır Zeytinyağı Fabrikasından Bir Görünüm. 345
Fotoğraf 3.31. Kaş Otobüs Terminalindan Bir Görünüm – Ağullu. 352
Fotoğraf 3.32. Kaş Mahalleler Arası Dolmuş Durağından Bir Görünüm. 352
Fotoğraf 3.33. Kaş Marinadan Bir Görünüm. 353
Fotoğraf 3.34. Kaş İlçesi At Çiftliğinden Bir Görünüm. 359
Fotoğraf 3.35. Kaş Cumhuriyet Meydanından Bir Görünüm. 360
Fotoğraf 3.36. Kaş Uzun Çarşı Girişinden Bir Görünüm. 360
Fotoğraf 3.37. Kaş Belediye Çarşısından Bir Görünüm. 361
Fotoğraf 3.38. Kaş İlçesi PTT Şubesinden Bir Görünüm. 361
Fotoğraf 3.39. Patara Plajı ve Kumsalından Bir Görünüm. 368
Fotoğraf 3.40. Patara Kumsalından Bir Görünüm. 369
Fotoğraf 3.41. Kaputaş Plajından Bir Görünüm. 369
Fotoğraf 3.42. Kaputaş Plajından Bir Görünüm 370
Fotoğraf 3.43. Küçükçakıl Plajından Bir Görünüm. 371
Fotoğraf 3.44. Büyükçakıl Plajından Bir Görünüm. 371
Fotoğraf 3.45. Akçagerme Plajından Bir Görünüm. 372
Fotoğraf 3.46. Hidayet Koyundan Bir Görünüm. 372
Fotoğraf 3.47. Limanağzı Plajından Bir Görünüm. 373
Fotoğraf 3.48. İnceboğaz Plajından Bir Görünüm. 373
Fotoğraf 3.49. Seyrekçakıl Plajından Bir Görünüm. 374
Fotoğraf 3.50. Fırnaz Koyundan Bir Görünüm. 374
Fotoğraf 3.51. Yeşil Göl 375
Fotoğraf 3.52. Uçarsu Şelalesinden Bir Görünüm. 376
Fotoğraf 3.53. Uyluk Tepeden Bir Görünüm. 376
Fotoğraf 3.54. Mavi Mağaradan Bir Görünüm. 377

Fotoğraf 3.55. Mavi Mağaradan Bir Görünüm. 377
Fotoğraf 3.56. Saklıkent Milli Parkından Bir Görünüm. 378
Fotoğraf 3.57. Saklıkent Milli Parkından Bir Görünüm. 378
Fotoğraf 3.58. Gömbe Yaylasından Bir Görünüm. 379
Fotoğraf 3.59. Bezirgan Yaylasından Bir Görünüm. 380
Fotoğraf 3.60. Sütleğen Yaylasından Bir Görünüm. 380
Fotoğraf 3.61. Gökçeören Yaylasından Bir Görünüm. 381
Fotoğraf 3.62. Xanthos Antik Kentinden Bir Görünüm. 383
Fotoğraf 3.63. Xanthos Antik Kentinden Bir Görünüm. 384
Fotoğraf 3.64. Patara Antik Kentinden Bir Görünüm. 385
Fotoğraf 3.65. Patara Antik Kenti Üç Gözlü Zafer Takı. 386
Fotoğraf 3.66. Patara Antik Kentinden Bir Görünüm. 386
Fotoğraf 3.67. Kalkan Yerleşmesinden Bir Görünüm. 387
Fotoğraf 3.68. Kalkan Yalıboyu Sokak Yerleşmesinden Bir Görünüm. 388
Fotoğraf 3.69. Antik Amfi Tiyatrodan Bir Görünüm. 389
Fotoğraf 3.70. Uzun Çarşıdaki Aslanlı Lahitten Bir Görünüm (Kral Mezarı). 389
Fotoğraf 3.71. Akdam Dor Gömütünden Bir Görünüm. 390
Fotoğraf 3.72. Akdam Dor Gömütünden Bir Görünüm. 390
Fotoğraf 3.73. Uzun Çarşıdan Bir Görünüm. 391
Fotoğraf 3.74. Likya Mezarlarından Bir Görünüm. 391
Fotoğraf 3.75. Helenistik Tapınaktan Bir Görünüm. 392
Fotoğraf 3.76. Phellos Antik Kentinden Bir Görünüm. 393
Fotoğraf 3.77. Aperlai Antik Kentinden Bir Görünüm. 393
Fotoğraf 3.78. Aperlai Antik Kentinden Bir Görünüm. 394
Fotoğraf 3.79. Apollonia Antik Kenti Amfi Tiyatrosundan Bir Görünüm. 394
Fotoğraf 3.80. Pirha Antik Kentinden Bir Görünüm. 395
Fotoğraf 3.81. Kandyba Antik Kentinden Bir Görünüm. 396
Fotoğraf 3.82. Neisa Antik Kentinden Bir Görünüm. 396
Fotoğraf 3.83. İsinda Antik Kentinden Bir Görünüm. 397
Fotoğraf 3.84. Bezirgan Tahıl Ambarlarından Bir Görünüm. 398
Fotoğraf 3.85. Bezirgan Tahıl Ambarlarından Bir Görünüm. 398
Fotoğraf 3.86. Gökçeören Tahıl Ambarlarından Bir Görünüm. 399

Fotoğraf 3.87. Kaş Yeni Camiiden Bir Görünüm. 399
Fotoğraf 3.88. Kaş Tarihi Nasreddin (Yusuf Ağa) Camiiden Bir Görünüm. 400
Fotoğraf 3.89. Şeşebe Kilisesinden Bir Görünüm. 400
Fotoğraf 3.90. Şeşebe Kilisesinden Bir Görünüm. 401
Fotoğraf 3.91. Kaş Kano Turu 403
Fotoğraf 3.92. Eşen Çayı Rafting Faaliyetinden Bir Görünüm. 404
Fotoğraf 3.93. Yamaç Paraşütü (Kaş – Kırdavlı Tepe)..... 405
Fotoğraf 3.94. Likya Yolu Yürüyüşü (Kaş). 406
Fotoğraf 3.95. Kaş Köy Pazarından Bir Görünüm..... 407
Fotoğraf 3.96. Kaş Marinadan Bir Görünüm. 408
Fotoğraf 3.97. Kalkan Marinadan Bir Görünüm..... 409
Fotoğraf 3.98. Kaş – Likya Kültür ve Sanat Festivali (Kaş). 410
Fotoğraf 3.99. Kaş – Likya Kültür ve Sanat Festivali (Kaş). 410
Fotoğraf 3.100. St.Nicholas Kilisesinden Bir Görünüm – Demre. 411
Fotoğraf 3.101. Turizm Haftası (Kaş)..... 412
Fotoğraf 3.102. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (Kaş) 412

ÖNSÖZ

'Kaş (Antalya) İlçesinin Coğrafyası' adlı bu çalışma, doktora tezi olarak Prof. Dr. Mustafa ÖZDEMİR'in danışmanlığında hazırlanmıştır. Bu sahanın seçilmesinde Kaş ilçesinin zengin doğal ve beşerî özellikleri ile sahanın bir bütün olarak ve coğrafyacılar tarafından çalışılmaması önemli rol oynamıştır.

Hazırladığımız tez çalışması dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde doğal çevre özellikleri, ikinci bölümde nüfus-tarihi-yerleşme özellikleri, üçüncü bölümde ekonomik coğrafya ve son bölümde de araştırma sahasını doğrudan ya da dolaylı ilgilendiren sorunlar ve başlıca çözüm yolları ve öneriler üzerinde durulmuştur. Tez çalışmasının bölümleri incelenip ve araştırılırken coğrafyanın bilimsel metotları ve prensipleri uygulanmıştır.

Sahaya ait özellikler araştırılırken çeşitli zorluklarla karşılaşılmıştır. Araştırma sürecinde dünyayı saran Covid-19 pandeminin etkileri nedeni ulaşımdan konaklamaya ve sahada yapılan mülakatlara kadar olumsuz etkilemiştir.

Tezin hazırlama aşamasında ve araştırmalarında pek çok kişi, kurum ve kuruluşun desteğini aldım. Bu çalışmanın her safhasında yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım olan değerli hocam Prof. Dr. Mustafa ÖZDEMİR'dir. Danışmanım tez konusunu belirlemeden önce sahanın doğal, beşerî ve tarihi yönden doktora tezine uygun bir saha seçmemi gerektiği doğrultusunda görüş belirtmesi, sahayı seçmemde çok önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca yardımlarıyla destek olan lisans hocalarım Prof. Dr. Kenan ARINÇ'a, Prof. Dr. Saliha KODAY'a, Prof. Dr. Mehmet ZAMAN'a, Prof. Dr. Zeki KODAY'a, Prof. Dr. İbrahim KOPAR'a, Doç Dr. Günay KAYA ile Ağrı İbrahim Çeçen Üniv. Prof. Dr. Alperen KAYSERİLİ ile Dr. Öğr. Üyesi Tolga KORKUSUZ'a ve Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Dr. Öğr. Üyesi Reyhan Rafet CAN'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca beni bugünlere getirip yetiştiren başta rahmetli babama, anneme hep destekleriyle yanımda olan kardeşlerime ve eşime teşekkürü borç bilirim. Saha araştırması sırasında Kaş ile ilgili var olan çeşitli bilgi, sayısal veri ve kaynaklarından yararlandığım kurum ve kuruluşların yöneticilerine ve çalışanlarına teşekkürü bir borç bilirim.

ERZURUM-2022 **Kürşat YURDİGÜL**

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMA SAHASININ KONUMU, SINIRLARI VE GENEL ÖZELLİKLERİ

Kaş ilçesi, Akdeniz Bölgesi'nin Antalya Bölümü Teke Yöresi sınırları içerisinde bulunmaktadır. İdari bakımdan Antalya iline bağlı olan ilçenin yüzölçümü 1750 km²'dir. Araştırma sahası kuzeyde Elmalı ilçesi, kuzeydoğusunda Finike ilçesi, batısında Eşen Çayı ile Seydikemer ilçesi, güneyinde Akdeniz, doğusunda ise Demre ilçesi ile komşudur. Sahanın batı ve güneyini doğal sınırlardan oluşmaktadır (Harita 1.1).

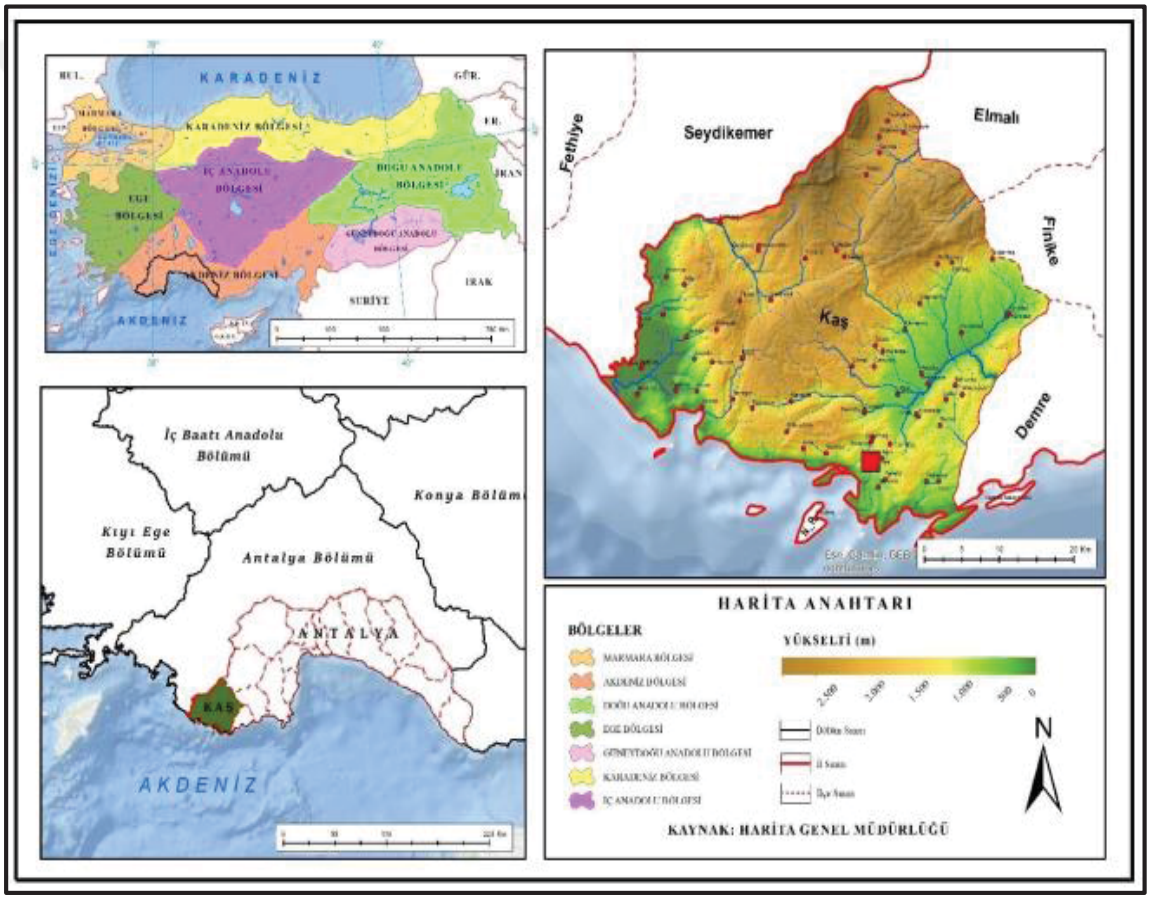

Harita 1.1. Kaş İlçesi Lokasyon Haritası.

Sahanın topografyası; yükseltisi yer yer 2400-2750 m.nin üzerine çıkan dağlık arazilerden oluşmaktadır. Batı Toroslar (Akdağlar) sahanın kuzey sınırını, Susuz Dağı sahanın kuzeydoğu sınırını oluşturur. Dağlık ve yüksek tepeler, araştırma sahasının batı (Yumru Dağı) ve doğu ucunda (Ümmü Dağı) doğu-batı, güney-güneybatı istikametinde uzanır. Kuzeydeki ilk yükselti basamağında Yeniköy civarında 650-700 m. yükseklikler

ulaşan tepelik alanlar, ikinci yükselti basamağının ardından Asas Dağı üzerinde Gökçeören Köyü güneyinde Aşar Tepesi 1126 m., Asas Yaylası güneyinde Kösebeleni Tepesi 1240 m. ve yaylanın kuzeyinde Tuzla Tepesi 1363 m. en yüksek üniteleri oluşturur. Kaş'ın kuzeyinde ilk yükselti Uyuyan Dev Dağı 480 m. ve kuzeydoğusundaki ilk yükselti Bakacak Tepesi 665 m.'nden başlar ve Felenk Dağı'na (Felenk Tepesi, 876 m.) kadar devam eder. Dereköy ve Uğrar civarında Tekircik Dağlarında Gökmescit Tepesi, 980 m. ve sahanın güneydoğusunda ise en fazla yükseltiye Çam Dağlarında 876 m. ulaşıldığı görülmektedir (Harita 1.2).

Harita 1.2. Kaş İlçesi Topografya Haritası.

Özetle; doğal sınırlarla çevrili olan araştırma sahası dağlık ve tepelik yeryüzü şekillerine sahiptir. Engebeli arazi şartlarından dolayı yerleşim alanları genel olarak ovalık alanlara yayılmış ve mahallelerin birbirlerinden uzak mesafelerde oluşmasına neden olmuştur. Araştırma sahası genelde kuzeyden güneye eğimli bir topoğrafyaya sahiptir.

Fotoğraf 1.1. Uyuyan Dev Dağından Kaş Yerleşmesi – Çukurbağ Yarımadası, Sağda Bucak Denizi ve Karşıda Meis Adası Yer Almaktadır.

Sahada farklı jeolojik zamanlara ait tortul ve volkanik kayaç grupları yüzeylenmektedir. Tortul kayaçlar bölgedeki en yaygın kayaç grubunu oluşturmaktadır. Araştırma sahasının önemli bir su kaynağı olan Demre Çayı, sularını Akdeniz'e boşaltmaktadır. Kasaba Havzası'nda toplanan çok sayıda dere, birleşip tek bir akarsu şeklinde devam eder. Sahanın diğer önemli akarsuları; Kıbrıs Deresi, Karasazak Dere, Çakallı Dere, Boynuz Dere ve Kurbağlık Dere'dir. Havzanın doğu kesimlerinin suları ise Tokluca çayında toplanır (Harita 1.2).

Sahanın iklim özelliklerine bakıldığında; yazları sıcak ve kurak, kışları serin ve yağışlı geçen tipik Akdeniz iklimi hüküm sürmektedir. Kaş Meteoroloji İstasyonunun 1965-2018 yılları arasındaki ölçümlerine göre, yıllık sıcaklık ortalaması 20ºC olarak

gerçekleşirken, en düşük ortalama sıcaklık 16.4ºC'dir, yıllık toplam yağış miktarı ise 843,3 mm.dir. Sahada etkili olan rüzgârların esme sayıları ve yönleri incelendiğinde hakîm rüzgâr yönünün NE ile N yönünde olduğu görülmektedir. Kış mevsimi yağışlı, yaz mevsimi ise yağışların en az olduğu döneme denk gelmektedir. Yarı nemli iklim tipi hakimdir.

Fotoğraf 1.2. Kaş Yerleşmesinin Görünümü (Kaynak Foto**:** https://kas.bel.tr/).

Doğal bitki örtüsü olarak Akdeniz-Flora Bölgesi sınırları içinde yer alan sahada Kaş ve çevresinin bitki örtüsünü; Asıl Akdeniz ormanları, yarı nemli yüksek dağ ormanları, maki sahaları olmak üzere üç ayrı formasyonda incelemek mümkündür. Asıl Akdeniz ormanlarındaki karakteristik ağaç türü Pinus brutia (kızılçam)'dır. Kızılçamların yanı sıra makiler de (kermez meşesi, katran ardıcı, menengiç, sakız, defne vb.) sahada yer alır. Sahada toprak gruplarından zonal ve azonal topraklar bulunmaktadır. Araştırma sahasında bulunan en yaygın toprak grubu zonal topraklardır. Sahada bu gruba ait toprak tiplerinden kırmızı kahverengi Akdeniz toprakları ile kahverengi orman toprakları büyük bir alanı kaplamaktadır.

Araştırma sahasının tarihi, M.Ö. 2000 yılına kadar uzanmakta ve tarihte bilinen en eski Akdeniz uygarlıklarından biri olan Likyalılara dayanmaktadır. Tarihte Teke Yarımadası olarak bilinen bu bölgede yaşamış Likya Uygarlığı'nın Kaş için önemi büyüktür. Bizans, Selçuklular, Teke Beyliği, Osmanlı ve son olarak Türkiye Cumhuriyeti hakimiyetine girmiştir (Bayık, 1982: 28).

Kaş ilçesinin toplam nüfusu 2021 yılı ADNKS sonuçlarına göre 61488 kişidir. Nüfusun %51,4'ü erkek, %48,5'i kadın nüfustan oluşmuştur. Araştırma sahası içerisinde iki şehir yerleşmesi (Kaş, Kalkan), 52 mahalle yerleşmesi bulunmaktadır.

Kaş ilçesinin ekonomisinde tarım önemli bir yer teşkil etmektedir. İlçe ekonomisi turizm sektörü yanında önemli seviyede tarım sektörüne de bağımlıdır. Tarımsal gelirin büyük çoğunluğunun örtü altı sebzecilikten sağlandığı bu alanda en önemli ürünler domates ve biberdir. Meyve üretiminde ise zeytincilik ve elmacılık gibi tarım faaliyetleri yapılmaktadır.

Hayvancılık, araştırma sahasında yapılan ekonomik faaliyetlerinden biridir. Sahada tarım ve turizm ağırlıklı olarak ekonomik faaliyetler yapılsa da hayvancılık faaliyetleri de yer yer önemlidir. Tarım ve hayvancılığın bir arada yapılması özellikle geçmişten günümüze süregelen alışkanlık olmuş ve özellikle bu durum bölgenin kuzeyinde görülmektedir. TÜİK verilerine göre sahadaki toplam hayvan sayısının % 6,6'sı büyükbaş hayvanlar, % 93,4'ünü küçükbaş hayvanlar oluşturmaktadır. Araştırma sahasında özellikle Doğantaş ve Gökçeören'de arıcılık önemli bir faaliyettir.

Kaş ilçesi gelişmişlik açısından il içerisindeki sıralamada 11. sırada bulunmaktadır. 2011 yılı verileri ve 2025 projeksiyonuna göre Kaş ilçesinin ekonomisi ağırlıklı olarak hizmetler sektörüne dayanmaktadır. Kaş ilçesinde çalışanların % 85'e yakınının hizmet sektöründe faaliyette bulunması nedeniyle, direkt olarak turizm veya turizmle ilgili sektörlerde faaliyet oranı da yüksektir (Kaş İlçe Merkezi 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Plan Araştırma Raporu, 2017-2019.).

Saha ulaşım yönünden çok fazla gelişmemiştir. Bunda ki en büyük etken fiziki koşullardır. Antalya il merkezinden Kaş ilçe merkezine oradan Kalkan ve sonrasında Seydikemere uzanan D-400 karayolu bağlantısı bulunmaktadır. İlçede hava ve demir yolu ulaşımı bulunmamaktadır. Hava yolu ulaşımı ile ilgili planlamalar bulunmaktadır.

Turizm açısından oldukça yüksek bir potansiyeli bulunan Kaş'ta halkın başlıca gelir kaynağının bu sektör oluşturmaktadır. İlçe merkezinde yerli ve yabancı turistlere hizmet veren oteller, pansiyonlar, villalar, butik oteller ve apartlar bulunmaktadır. Kaş ilçesinin öne çıkan önemli turizm yerleri arasında hem doğal hem kültürel varlıklar bulunmaktadır. Bunlardan; yaylalar, plajlar, Likya yolu, Patara kumsalı, antik şehir ve tiyatrolar, tahıl ambarları, anıt mezar, Likya mabet gibi pek çok turizm noktası saymak mümkündür.

II. ARAŞTIRMANIN AMACI VE METODU

Kaş (Antalya) İlçesinin Coğrafyası adlı bu araştırma bir doktora tezi olarak hazırlanmıştır. Araştırma sahası olarak bu yörenin seçilmesinde doğal ve beşerî özellikler öne çıkmaktadır. Sahanın seçilmesindeki temel amaç ise saha ile ilgili sorunları bulmak ve araştırılan sahanın kalkınmasında etkili olacak ya da olabilecek unsurların belirlenip çözüm önerileri sunmaktır. Sahada yapılması düşünülen veya yapılacak geleceğe yönelik planlama çalışmaları ile kalkındırma projelerine katkı sağlamaktır. Tez çalışması hazırlanırken insan-doğal çevre etkileşimi ve bunun etkileri sebep sonuç ilişkisi kurulmuş, olaylar arasındaki bağlantılar detaylı bir şekilde açıklanmış ve gerekli olan yerlerde dağılış ilkesine başvurulmuştur.

Araştırma dört bölümden oluşmaktadır. Bu araştırmada birinci bölümde doğal (fiziki) coğrafya özellikleri, ikinci bölümde beşerî (nüfus-tarihi-yerleşme) özellikleri, üçüncü bölümde ise ekonomik faaliyetler üzerinde durulmuş ve bu konulara ait alt başlıklar ile konular açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın son bölümünde ise sahayı ilgilendiren sorunlar ve çözüm önerileri üzerinde durulmuştur.

Başlangıçta, araştırma sahası ile ilgili literatür ve kaynak taraması yapılmış, saha ile ilgili yapılmış farklı çalışmalar tespit ve temin edilmiştir. Bu aşama, çalışmanın her safhasında çalışma tamamlanıncaya kadar devam etmiştir. Sahaya ait gerekli istatistikî veriler çeşitli kurum ve kuruluşlardan resmi yazı ile temin edilmiştir. Veri toplama ve literatür işlemleriyle beraber en önemli aşamalardan biri olan arazi çalışmaları yapılmıştır. Sahada yerinde gezi-gözlem, yapılandırılmamış görüşme formları, fotoğraf çekimi vs. yöntemlerle veri toplama işlemleri yapılmıştır. Bu amaçla 2019 yılı mayıs-haziran döneminden belli aralıklarla ve araya pandemi gibi faktörün girmesiyle sekteye uğrasa da 2020 Haziran ve ekim ile 2021 Haziran dönemlerinde sahada çalışmalar

yapılmıştır. Son olarak ise saha ilgili toplanan kaynak, bilgi, belge ve verilerin derlenmesine ve okunmasına geçilmiştir. Derlenip okunan ve incelenen kaynak, bilgi ve belgeler değerlendirilerek çalışma yazılmıştır. Çalışma yazılırken coğrafyanın temel ilkeleri dikkate alınarak, insan doğa etkileşimi ile insan-doğa etkileşimi sonucu ortaya çıkan etkileri nedensellik ilkesi çerçevesinde değerlendirilip, sebep sonuç ilişkisi kurularak ve olaylar arasındaki bağlantılar açıklanmıştır. Sahaya ait ait bilgi ve sayısal verilerin çoğu görselleştirilip, tablo, grafik ve şekle dönüştürülerek incelenip, dağılış ilkesine uygun olarak haritalandırılmaları yapılmıştır.

Araştırma sahası ile ilgili haritaların çiziminde Harita Genel Müdürlüğü'nden temin edilen 1/100.000 ölçekli ve 1/25.000 ölçekli $O23_C4$ – $O23_D3$ – $O23_D4$ – $P22_B1$ – $P22_B2$ – $P22_B3$ – $P22_B4$ – $P22_C1$ – $P22_C2$ – $P23_A1$ – $P23_A2$ – $P23_A3$ – $P23_A4$ – $P23_B1$ – $P23_B2$ – $P23_B3$ – $P23_B4$ – $P23_C1$ – $P23_D1$ –$P23_D2$ paftalarından, toprak ve arazi kullanım haritaları, Antalya İli Arazi Varlığı Toprak Kaynağı Envanterinden, fonksiyon alanlarının kullanım haritaları ise Kaş Belediyesi'nin sayısallaştırılmış imar planı haritaları ArcGIS 10.8 yazılımı esas alınarak çizilmiştir.

Ayrıca 1935-2021 yılları arasında saha ile ilgili nüfus sayım istatistikleri DİE/TÜİK, iklim verileri Meteoroloji Genel Müdürlüğün'den, Devlet Su İşlerinin yer üstü ve yer altı sularına ait gözlem istasyon verileri, bülten ve raporları, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğünün saha ile ilgili rapor ve yayınlarından yararlanılmıştır. Ayrıca tarım ve hayvancılık, orman, sağlık, eğitim ve turizm konularını ilgilendiren veriler de ilçe sağlık, ilçe milli eğitim, ilçe gıda tarım ve hayvancılık, ilçe orman, ilçe turizm müdürlüğünden temin edilmiştir. Son aşamada ise çeşitli yöntemlerle elde edilen bilgi ve materyaller coğrafya ilminin temel ilkeleri doğrultusunda değerlendirilerek yazım aşaması tamamlanmıştır. Bu süreçte anlatımı kolay, ifadeleri güçlü kılmak için çeşitli ve çok sayıda harita, fotoğraf, şekil, tablo gibi yardımcı elemanlar kullanılmıştır.

Araştırmada karma yöntem desen içerisinden paralel desen kullanılmıştır. Paralel karma desenli yöntem; hem nicel hem nitel verilerin karışımından oluşmaktadır. Nitel verilerin daha hakîm olması ile çalışmalar kategorilere ayrılarak uygulanır (Hesse-Biber, 2010:9). Genel tarama modelleri içerisinde de tekil tarama modeli çalışmaya yardımcı olmuştur. Tekil tarama modeli çeşitli sayımların içinde olduğu (nüfus, tarım, turizm, eğitim, sağlık vb.) konu tespit edilip aydınlatılabilmektedir (Karasar, 2022:111-112).

III. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ, ANA VE ALT PROBLEMLERİ VE SINIRLILIKLARI

Çalışma sahasını oluşturan Kaş, hem doğal hem beşeri/kültürel yönden oldukça zengin bir potansiyele sahiptir. Bu zengin potansiyeli bir bütün olarak ele alıp araştırmak son derece önemlidir. Bu çalışma, literatüre katkıda bulunacak ve ilerleyen dönemlerde çalışma yapacak bilim insanlarına yol gösterici bir kılavuz olacaktır. Ayrıca çalışmayla ilçenin daha fazla fark edilip bölgedeki ve Türkiye'deki hak ettiği değeri görmesini sağlayacaktır.

Araştırmada ana ve alt problemleri sahada yapılacak olan çalışmalara ışık olacaktır. Araştırmanın ana problem cümlesi aşağıdaki gibidir:

- Kaş ilçesinin doğal ve beşerî coğrafya özellikleri nelerdir?

Araştırmanın alt problemleri ise;

- Doğal çevrenin ve beşerî faaliyetlerinin birbirlerine etkisinin neler olduğu?
- Doğal çevrenin hangi ekonomik faaliyetler üzerinde etkili olduğu?
- Ekonomik faaliyetler içinde özellikle tarım ve turizmin bölgeye katkıları nelerdir?
- Bölge halkı ve yöneticilerinin turizmin gelişmesi için ne gibi çalışmalar yaptığı?

Çalışmada bu tür problemler üzerinde durulmuş sahada kapsamlı bir çalışma yapılmış, sorunlar tespit edilip çözüm önerileri sunulmuştur.

Araştırma, Kaş ilçesi sınırları içerisinde bulunan fiziki ve beşerî/kültürel özellikleri üzerinde çalışılmıştır. Çalışmanın yapıldığı tarihlerde dünyayı saran Covid-19 salgınından dolayı pek çok kısıtlama yaşanmış ve sahadaki gezi gözlem çalışmalarında özellikle ulaşım, konaklama ile mülakatlarda zorluklar yaşanmıştır.

IV. ARAŞTIRMA SAHASI İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Sabiha AYDOĞDU (1943) 'Kaş Kazası Monografyası' adlı çalışmasında sahanın hem fiziki hemde beşerî coğrafya özellikleri üzerinde durulmuştur.

Talip YÜCEL (1958) 'Teke Yöresi Orta Bölümünün Mevzii Coğrafyası' makale çalışmasıdır. Elmalı ve Kaş ilçelerini kapsayan çalışma fiziki ve beşerî coğrafyası hakkında bilgi verir.

Mehmet ÖNALAN (1979) ‘Elmalı-Kaş (Antalya) Arasındaki Bölgenin Jeolojisi’ doktora tezi olarak hazırlanan çalışma araştırma sahasının güneybatı kesimini içerisine almaktadır.

Sencer SAYHAN (1990) ‘Teke Yarımadasının Bitki Coğrafyası’ doktora tez çalışması olarak hazırlanan çalışma Teke yarımadasının doğal bitki örtüsünün dağılışı incelenmiştir.

Ahmet ERYILMAZ (1992) ‘Teke Yöresinin İklimi’ yüksek lisans tez çalışmasıdır. Çalışmada sahanın iklim özellikleri üzerinde çalışmalar yapılmıştır.

Hüdai BAYIK (1982) ‘Kaş Tarihi’ adlı çalışması gazeteci kimliğini kullanarak sahaya ait bilgiler vermiştir.

Kemal TURAN (1992) ‘Turizm Potansiyeli Açısından Kaş ilçesi Üzerine Bir Araştırma’ doktora tezidir. Çalışmada sahanın turizm ve turist potansiyellerini belirleyip sorunlar ve çözüm önerileri sunulmuştur.

Şeref Zekai KOLAK (1992) ‘İslam Ülkelerinde Turizm ve Kaş (Antalya) Örneği’ yüksek lisans tez çalışmasıdır. Çalışmada İslam ülkeleri ve Kaş’ın turizm potansiyelleri karşılaştırılıp çeşitli özelliklere değinilmiştir.

Şermin SERGÜN (1992) ‘Kaş – Fethiye yöresinin turizm potansiyeli’ yüksek lisans tez çalışmasıdır. Çalışmada sahanın turizm ve turist potansiyellerini belirleyip sorunlar ve çözüm önerileri sunulmuştur.

Ertuğ ÖNER (1996) ‘Kaş – Demre Platosunda Fiziki Coğrafya Araştırmaları ve İnsan – Doğal Çevre İlişkileri’ makale çalışmasıdır. Çalışmada sahanın fiziki ve beşerî coğrafya özellikleri üzerinde durulmuştur.

Behset KARACA (1997) ‘XV ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı’ çalışma doktora tezidir. Teke Sancağıyla ilgili coğrafi ve beşerî özellikler üzerinde çalışılmıştır.

KARHAN ve Arkadaşları (1999) tarafından yapılan çalışmada Kaş-Kalkan bölgesinin kıyı bölgelerinin korunmasına ilişkin çalışmalarda bulunulmuş ve özellikle kirlilik, balıkçılık ve turizm üzerinde durulmuştur.

Ertuğ ÖNER (2000) ‘Kaş – Demre Platosunda Fiziki Coğrafya Araştırmaları’ kitap bölümü şeklinde Kyaneai Antik ve çevresinin fiziki coğrafya özellikleri üzerinde durulmuştur.

Emre ÖZELKAN (2008) tarafından araştırma sahasında “Uydu Görüntüleri kullanılarak Yangın Riski Değerlendirilmesi Kaş Örneği” konulu çalışma yapılmış, bu kapsamda bölgenin fiziki coğrafya özelliklerine değinilmiştir.

Nurdan KESER (2008) Çukurbağ, Sarıbelen ve Bezirgan polye ovalarının jeomorfolojik özellikleri hakkında makale çalışmaları yapmıştır.

Ertuğ ÖNER (2009) 'Güneybatı Anadolu'nun Kıyı Jeomorfolojisi (Teke Yarımadası Kıyı Bölümü)' adlı bu çalışmada Teke Yarımadası kıyı bölümündeki jeoarkeolojik çalışmalara ışık tutmuştur.

Volkan DEMİR (2011) tarafından yapılan "Kaş Deniz Koruma Planlamasında Karar Destek Sistemleri Kullanılarka Biyoçeşitlilik Araştırması" konulu çalışmada ise biyoçeşitlilik araştırmalarının gelişiminin incelenmesi hedeflenmiştir.

Aylin YAMAN KOCADAĞLI (2012) 'Kalkan- Kumluca arasında kıyı alanları kullanımı ve sorunları' doktora tez çalışmasıdır. Çalışmada kıyı alanındaki yerleşmelerdeki kullanımlar ve sorunlar üzerinde durulmuştur.

AVCI ve Arkadaşları (2014) tarafından yapılan çalışmada "Antalya İli, Kaş İlçesi, Akdağ Kütlesinin Güney Yamacındaki Heyelanda Jeofizik Araştırmalar konusu ele alınmıştır.

Nurdan KESER (2015) 'Kaş (Antalya) Çevresinin Depremselliği' çalışma makale çalışmasıdır. Çalışmada sahanın fiziki coğrafya ve depremselliği gibi konular üzerinde yoğunlaşılmıştır.

Ertuğ ÖNER – Serdar VARDAR (2018) tarafından yapılan bir diğer çalışmada da "Kaş Çevresinde Paleocoğrafya Araştırmaaları ve Kyaneai-Avşar Tepe Antik Yerleşmelerinin Jeoarkeolojik Problemleri" üzerinde araştırmalarda bulunulmuştur.

Kenan ARINÇ (2014) 'Doğal, Beşeri, İktisadi ve Siyasal Yönleriyle Türkiye'nin Kıyı Bölgeleri' kitabında sahayı da kapsayan fiziki ve beşerî coğrafya özellikleri üzerinde durulmuştur.

Birgül AYDIN (2020) tarafından yapılan "Destinasyon Yaşam Döngüsü Kapsamında Turizm Destinasyonlarında Yeniden Canlandırma Stratejilerinin Belirlenmesi: Kaş Örneği" isimli çalışmada Kaş ilçesine yönelik yeniden canlandırma stratejileri belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma sahasıyla ilgili farklı bilimler çeşitli konularda çalışmalar yapmıştır. Bu araştırmalar, çalışmamıza katkı sağlayan yayınlardır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

Çalışmanın birinci bölümünde araştırma sahasının beşerî faaliyetleri ve mekânsal kullanımları üzerinde belirleyici role sahip olan fiziki coğrafi özellikleri ele alınacaktır. Özellikle bütün beşerî olayların söz konusu coğrafya üzerinde gerçekleşmesinden dolayı fiziki şartların yerleşme, ekonomi, nüfus gibi faktörlerle etkileşim halinde olduğu görülür (Gürbüz, 2000: 87). Araştırma sahasının yerleşme ve ekonomik özellik kullanımlarıyla ilgili çok sayıda hususun fiziki şartlarla yakından ilgili olduğu dikkate alındığında, bölgenin sahip olduğu doğal ortam şartlarının özelliklerinin ortaya konması önem arz etmektedir. Bu doğrultuda araştırma sahasının fiziki coğrafyası sırasıyla jeomorfolojik özellikleri, iklimi, hidrografyası, toprak özellikleri ve bitki örtüsü başlıkları altında incelenecektir.

1.1. JEOMORFOLOJİ

1.1.1. Jeomorfolojik Gelişim

Kaş ilçesi, jeolojik açıdan genel itibariyle karmaşık bir yapıya sahiptir. Sahada pek çok formasyon bulunmaktadır. Saha zaman içerisinde çeşitli etkenlerin denetiminde şekillenerek jeomorfolojik bakımdan farklı yeryüzü şekillerine sahip olmuştur. Bu farklı zamanlardaki gelişimler sahanın, jeomorfolojik olarak zengin olmasına imkân tanımıştır. Bölgedeki ilk jeolojik çalışmalar Colin (1955), Flügel (1961), Pisoni (1967) Önalan (1979) tarafından gerçekleştirilmiştir.

Kaş ilçesi, Batı Toroslar (Akdağ – Susuz Dağ – Kuhu Dağı)'ın güney kesiminde, Eşen Çayı'nın doğu kesiminde yer almaktadır. Araştırma sahasının jeolojik yapısı Toros Dağları'nın litolojik (kayaç yapısı), stratigrafik (tabakaların özellikleri) ve tektonik yapısının içerisinde açıklanabilir. Öncelikle genel olarak Anadolu'daki orojenik hareketleri inceleyecek olursak tektonik birliklerin kuzeyden güneye dört grupta toplandığı görülür. Araştırma sahasının içinde bulunduğu kuşak Toridler (Toroslar) Kuşağı'dır. Toridler (Toroslar), Alp Orojenik kuşağı içinde olup, bu kuşak boyunca hareket ve gelişimler yaşanmış ve günümüzde de devam etmektedir (Ketin, 1966: 29).

Toridlerin esas yapısının Miyosen başında biçimlendiği belirtilmektedir. Miyosen denizi transgresif olarak bu bölgedeki geniş alanlarda gözlemlenmekte, Miyosen sonrasında ise tüm dağ şeridinin üste çıktığı belirtilmektedir. Miyosen'de şiddetli yer kabuğu hareketleri görülmüş ve Alp kıvrımları oluşmuştur. Alp kıvrımlarıyla beraber araştırma sahasının da içinde bulunduğu litolojik, stratigrafik ve tektonizma yapısının bütün olarak inceleneceği Toros Dağları da oluşmuştur (Ketin, 1960: 6).

Araştırma sahasının içinde bulunduğu bölge Mesozoyik sonu ve Tersiyer'de oluşan bölgeye denk gelmektedir. Bu bölge Alp Kıvrımlarının oluşmaya başladığı inceleme sahası da Toros Dağları'nın batı kısmının olduğu yerdir. Sahanın olduğu yer çeşitli tortullaşma, birikmeler, kırıklar ve kıvrılmaların olduğu bölgedir. Söz konusu gelişmeler araştırma sahasının bulunduğu bölgede iki büyük yapısal birimin gelişim göstermesini sağlamıştır. Bu birimlerden birincisi, Mesozoyik sonlarına kadar devam eden ve düzenli tortulanma şartları sonucunda Tetis jeosenklinalinde biriken otokton özellikli kalkerlerdir. İkincisi ise, Mesozoyik sonlarında başlayıp Tersiyer boyunca zaman zaman şiddetlenip devam eden yer kabuğu hareketleridir. Söz konusu dönemde bu alanda yer yer kıvrılma ve kırılmaların, yükselmelerin ve çökmelerin oluştuğu görülmüştür. Bazı yerler yükselip aşınma alanı durumuna geçmiş, bazı yerler ise çukurda kalarak Tersiyer boyunca değişik özelliklere sahip tortuların biriktiği alanlar olmuştur. Yerkabuğu hareketlerinin şiddetlendiği zamanlarda allokton özellikteki yeni çökeller de sıkışmış ve birbiri üzerine ya da daha önce yükselmiş olan eski birimler üzerine şariye olmuşlardır (Özgül, 1976: 66).

Başlangıçta araştırma sahası üzerinde, Üst Kretase-Alt Eosen'de Anadolu'nun batısında gerçekleşen tektonik olayların (yitim, ofiyolitlerin yerleşmesi, yüksek basınç-düşük sıcaklık metamorfizması, kıta-kıta çarpışması) etkili olduğu görülmektedir. Paleojen-Neojen arası dönemde ise Afrika plakası kuzey yönde bir dalma hareketi yapmış ve Kuzey Anadolu Fay Sistemi (KAFS)'nin etkisiyle gelişen kuvvetler, Batı Anadolu'yu kuzey-güney yönlü genişlemeli bir harekete maruz bırakmıştır (Şengör, Yılmaz ve Sungurlu, 1985: 82).

Anadolu plakasının batıda yaşadığı hareketlilik neticesinde Türkiye'de oluşan dört yeni tektonik bölge (Kuzey Anadolu Bölgesi, Batı Anadolu Genişleme Bölgesi, Doğu

Anadolu Sıkışma Bölgesi, Orta Anadolu "Ova" Bölgesi) Şekil 1.1'deki haritada gösterilmiştir (Bozkurt, Mittwede ve Steven, 2005: 153).

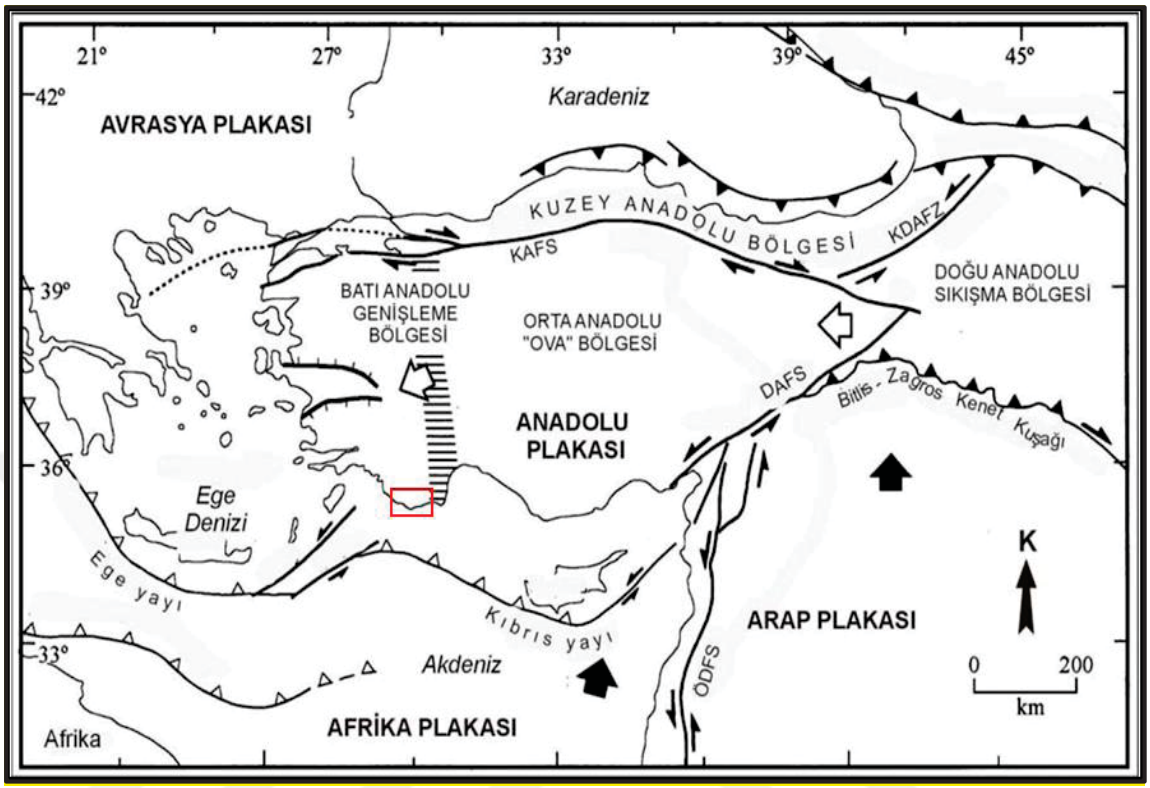

Harita 1.3. Türkiye'nin Başlıca Neotektonik Yapıları ve Bu Yapılar İçerisinde Araştırma Sahasının Yeri (KDAFZ: Kuzey Doğu Anadolu Fay Zonu; DAFS: Doğu Anadolu Fay Sistemi; ÖDFS: Ölü Deniz Fay Sistemi). (Şengör, Görür ve Saroğlu, 1985'den aktaran Bozkurt, 2001: 4).

Araştırma sahası Batı Anadolu Genişleme Bölgesinde kalmaktadır. Araştırma sahasının bulunduğu Güneybatı Anadolu ise birbirinden farklı özelliklere sahip üç temel jeolojik birime ayrılmıştır. Şekil 1.1'deki haritada gösterilen bu birimler Antalya Körfezi'nden batıya doğru araştırma sahasını tabanı bilinmeyen Liyas (Alt Jura)-Alt Miyosen yaşlı, kalın platform tipi sığ denizel karbonatlar içeren Beydağları Otoktonu oluşturmaktadır (Alçiçek, 2007: 122).

Sahadaki birimler genel olarak Beydağları otoktonu, Likya napları ve Yeşilbarak napı olarak sınıflandırılmaktadır (Şenel, 1997: 4). Çalışma alanının tamamı Beydağları Otoktonu üzerinde yer almaktadır. Çalışma alanı içerisinde Beydağları otoktonu; alttan üste doğru Beydağları formasyonu (Jura-Kratese), Susuzdağ formasyonu (Üst Lütesiyen-Priaboniyen) ve Sinekçi formasyonunu (Burdigaliyen) içermektedir (Önalan, 1979: 35).

Beydağları Otoktonu; doğu ve güneydoğudan Antalya napları, batı ve kuzeybatıdan Likya napları arasında kalan bölgeye denk gelmektedir. Kalkan ve Finike'den kuzeyde Isparta'ya kadar ve doğuda Kumluca'ya kadar uzanan bölgede, genel olarak platform tipi karbonatlardan oluşan çökelleri kapsayan bölgeye denk gelmektedir (Şenel, Akdeniz, Öztürk, Özdemir, Kadınkız, Metin, Öcal, Serdaroğlu ve Örçen, 1994; 97; Hayward, 1982: 82; Özgül, 1976: 75). Otoktonun en alt seviyesini geniş alanlarda yayılım gösteren, alt düzeyleri Rudistli yama resiflerini içeren karbonat şelf ortamında çökelmiş olan Jura- Üst Kretase yaşlı Beydağları formasyonu oluşturur. Beydağları formasyonu üzerinde uyumsuz olarak neritik kireçtaşlarından oluşan Paleosen yaşlı Gedikbaşı formasyonu yüzeylenmektedir. Gedikbaşı formasyonu üzerine uyumsuzlukla gelen Üst Lütesiyen-Priaboniyen yaşlı Susuzdağ formasyonu sığ karbonat şelf ortamında çökelmesiyle meydana gelmiştir (Önalan, 1979: 29, Şenel, Akdeniz, Öztürk, Özdemir, Kadınkız, Metin, Öcal, Serdaroğlu ve Örçen, 1994; 94). Bu formasyonun üstünde Akitaniyen yaşlı ve transgresif özellikli Karabayır formasyonu ve hemen üzerinde yine transgresif olarak oluşmuş Burdigaliyen yaşlı Sinekçi formasyonu yüzeylenmektedir. Sinekçi formasyonu Önalan (1979: 41) tarafından Gömüce (algli kireçtaşı), Kıbrısdere (killi kireçtaşı) ve Çayboğazı (kiltaşı) olmak üzere üç üye olarak ayırt edilmiştir. Sinekçi formasyonu üstten Langiyen (Alt Badeniyen) yaşlı Kasaba formasyonu yüzeylenmektedir. Kasaba ve Sinekçi formasyonları Yeşilbarak napındaki Gömbe sınıfında bulunan Elmalı formasyonu tarafından tektonik olarak yüzeylenmektedir (Şenel vd, 1994: 94). Sahada yüzeylenen son katman Miyosen yaşlı birimleri uyumsuzlukla kaplayan Felenkdağ konglomerasıdır (İslamoğlu, Taner, 2002: 31-36).

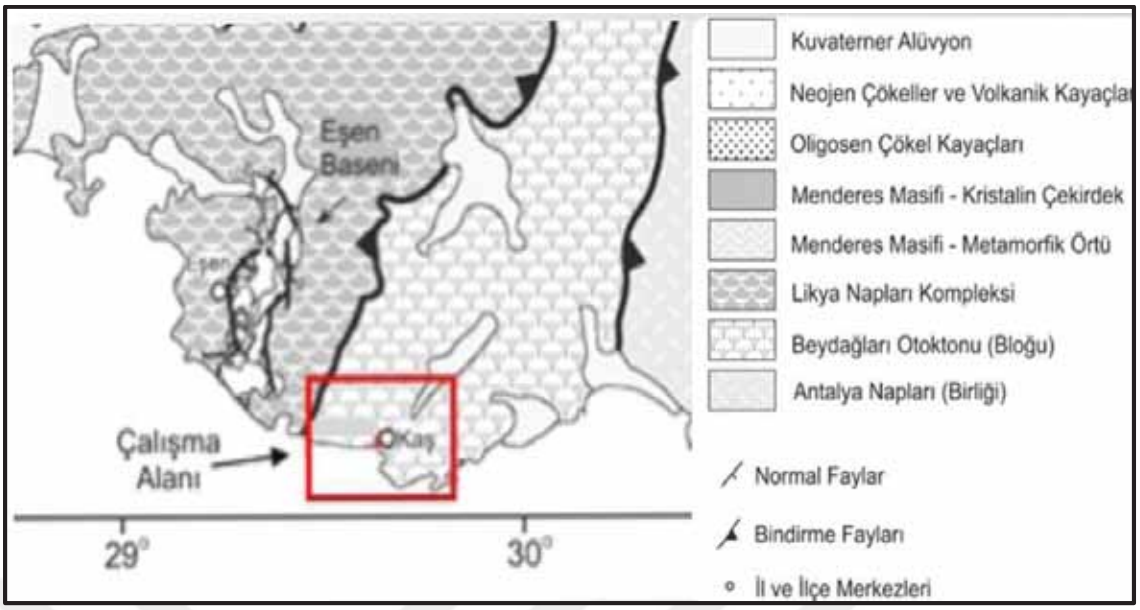

Harita 1.4. Güneybatı Anadolu'daki Çalışma Sahası ve Yakın Sahasındaki Temel Jeolojik Birimler. (Alçiçek, 2010: 298).

Kuzey-güney yönlü sıkışmaların neticesinde Eosen ve Miyosen öncesinde birkaç defa sular üstüne çıktığı bilinen Beydağları Otoktonu, Orta Eosen sonlarına doğru tekrardan sıkışma rejimine maruz kalmıştır. Bunun bir sonucu olarak Likya napları, Miyosen'de Beydağları otoktonu üzerine kuzey ve/veya kuzeybatıdan yerleşerek büyük çapta kıvrımlanmaların oluşmasına sebep olmuştur (Şenel, 1980: 16). Bu birimlerin en altında bulunan "neritik karbonatlar", Üst Triyas'dan başlayarak Kretase'nin sonuna kadar "kompreensif seriler" şeklinde devam etmiştir. Üst Kretase sonunda meydana gelen tektonik hareketler sonucunda bu karbonat istifinin yanal yönde fasiyes değişiklikler sunduğu belirtilmektedir. Duraylı bir karbonat platformu olan Beydağları Otokton kuşağının, Orta Toroslar boyunca doğuya doğru napların önünde ve gerisinde çok geniş alanlarda yüzeylendiği görülmektedir (Şenel, 2004: 1).

Çalışma alanı, Batı Toroslar'ın orta kısmında yer alan ve geniş alan kaplayan Beydağları Otoktonu'nun içinde yer almaktadır. Şekilde çalışma sahasının içerisinde Kuvaterner alüvyon birimleri yüzeylenmektedir. Özellikle Kuvaterner alüvyon kaplayan kısmı sahanın orta kesimine (Kasaba, Dirgenler) karşılık gelmektedir (Waldron, 1981: 27; Hayward ve Robertson, 1982: 71; Collins ve Robertson, 1999: 111; Alçiçek, 2010: 301).

Fotoğraf 1.3. Araştırma Sahasının Güneydoğusunda Kretase Yaşlı Kireçtaşlarından Bir Görünüm (Üzümlü İskelesi).

Fotoğraf 1.4. Kaş-Kalkan Arasındaki Kretase'de Çökelmiş Kireçtaşlarından Bir Görünüm.

Çalışma sahasının jeolojik gelişimi üçüncü zamanda oluşmuş Toros Dağları'nın oluşum ve gelişimiyle benzerlik gösterir. Araştırma sahasının olduğu bölgede, ilçenin kuzeyinde, Batı Toros Dağları (Akdağlar – Susuz Dağ) uzanmaktadır. Tetis Denizi'nin

güney bölümünü oluşturan bugünkü Toros sisteminin litolojik özellikleri Tethys Denizi'nde birikmiş karbonatlı sedimanlardan oluşmaktadır. Mesozoyik süresince ve Tersiyer başlarında Anadolu güneyinde (bugünkü Akdeniz'in yerinde) bulunmuş olan Tetis Denizi'nin tabanı Mesozoyik sonlarından itibaren yerkabuğunun hareketleri sonucunda zamanla sıkışarak kıvrılmış ve yükselerek Batı Toros dağlarını meydana getirmiştir. Bu olaylar esnasında yer kabuğundan yükselen magma karbonatlı tortullar arasına karışmış ve deniz suyunun biyolojik, fiziksel ve kimyasal özelliklerini değiştirerek yer yer karbonatlı çökellerin arasına çört, silttaşı, radyolarit gibi silisli çökellerin karıştığı görülmüştür (Kurt, 2000: 2; Atalay, 1997: 12-14).

Fotoğraf 1.5. Kaş Şehrinin Kuzeyindeki Uyuyan Dev Dağı Kretase Yaşlı Kireçtaşlarından Oluşmaktadır.

Araştırma sahasının jeomorfolojik gelişiminde; bölgede oluşmuş tektonik hareketler, arazideki kayaç gruplarının özellikleri ve bölgede hüküm süren süreçler ile dış etkenlerin etkili olduğu görülmektedir. Sahada Neotektonik dönemin şartları belirleyici bir özellik taşımaktadır. Hem Anadolu'nun hem araştıma sahasının jeolojik gelişimi ve tektonik yapısı genel itibariyle üçüncü dönemde oluşmuştur (Ketin, 1968: 129).

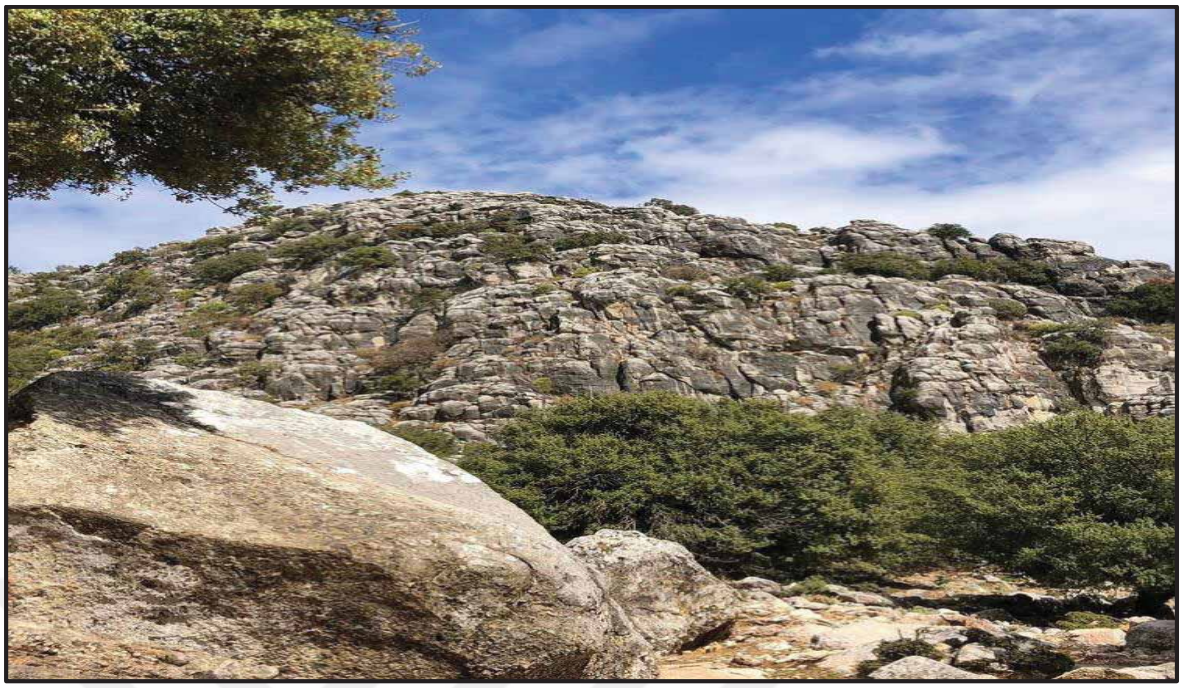

Fotoğraf 1.6. Bezirgan-Sarıbelen Arasında Yer Alan Kayaçlar Kretase Yaşlı Kireçtaşlarından oluşmaktadır.

Fotoğraf 1.7. Susuzdağ ve Yakın Çevresi Tersiyer Yaşlı Kireçtaşlarından Oluşmaktadır.

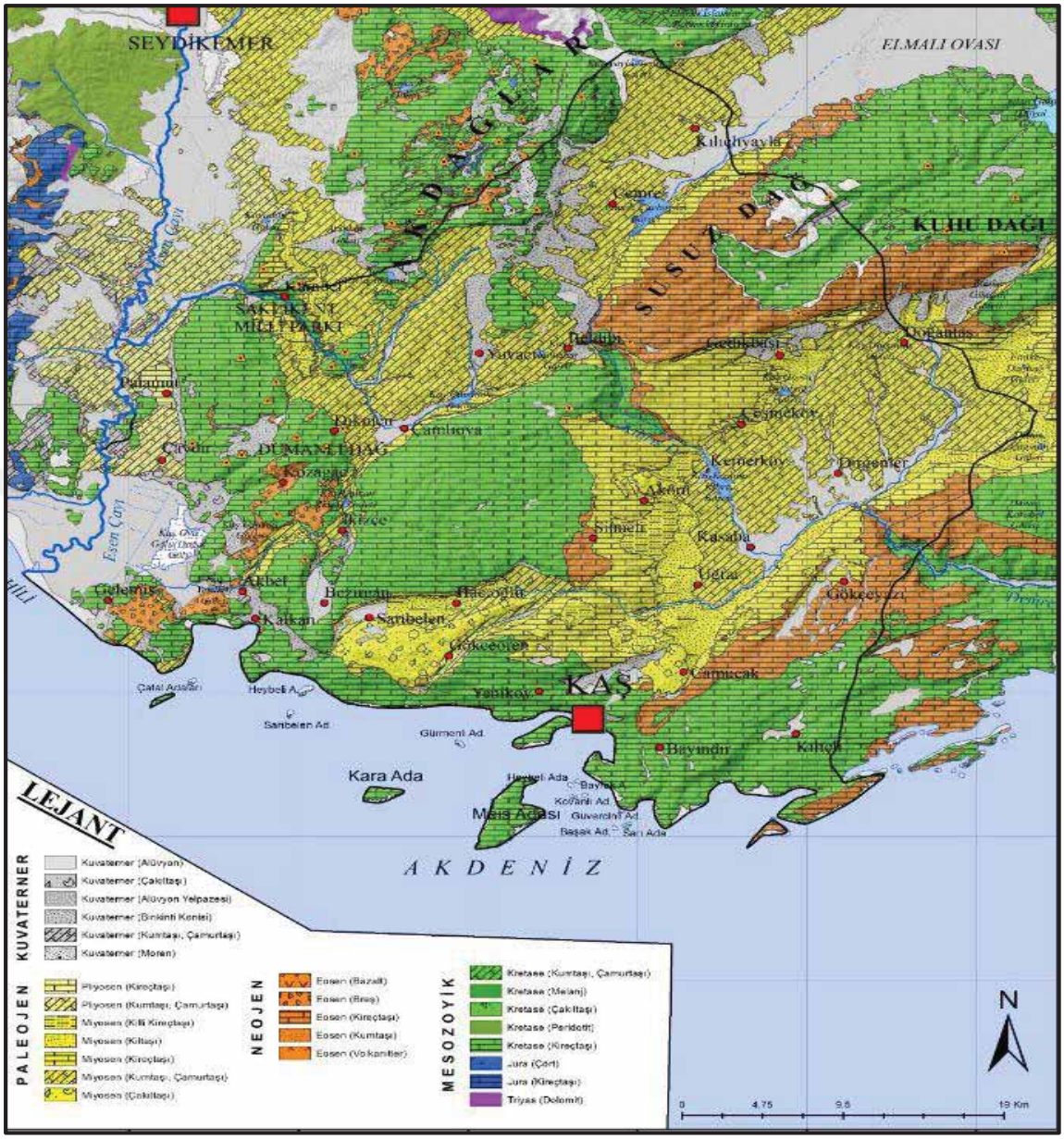

Harita 1.5. Kaş İlçesi'nin Jeoloji Haritası.

Sahada farklı jeolojik zamanlara ait kayaçlar yer almaktadır. Bu kayaçlar büyük çoğunluğu tortul kayaçlardan ikinci ve üçüncü zaman kalkerlerinden oluşmaktadır. Çoğunluğu Mesozoyik ve Tersiyer zamana ait kalkerlerden oluşan tortul kayaçlar bölgedeki en yaygın kayaç grubunu oluşturmaktadır (Harita 1.5).

Sahanın en yaygın kayaç grubunu, Mesozoyik'de Jura yaşlı ait kireçtaşları, silttaşı, kiltaşı, kumtaşı, konglomera gibi kırıntılı tortulları oluşturan kayaçlar vardır. Mesozoyikten başlayacak olursak; sahada Jura yaşlı ait kireçtaşı oluşumları vardır. Bu

kireçtaşları Kaş'ın kuzeyinde Elmalı İlçesiyle sınır olduğu yerde Susuzdağ güney çevresinde yüzeylenmektedir. Sahada Kretase yaşlı oluşumlu kireçtaşlarının yoğun olduğu yerler genel olarak sahanın güney ve batı kesiminde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu yerler Çukurbağ Yarımadası'nın güney hariç tamamı, Sicak Yarımadası'nın kuzey ve güneybatı kesimi, Kılıçlı – Kalkan sahil şeridi içerisinde Yeniköyü'nde olduğu kısımda Kretase oluşumlu kireçtaşları yüzeylenmektedir. Ayrıca Bezirgan-Sinneli-Beldibi üçgenin arasında kalan kesim ile sahanın batı bölümünde Dumanlı Dağ ve çevresinin kuzey kısmında ve Aklar Mahallesi çevresinde de yüzeylenmektedir (Harita 1.5).

Tersiyer'de; Eosen-Miyosen-Pliyosen'e ait kayaçlar yoğun olarak yüzeylenmektedir. En yaygın yüzeylenen kayaçlar kireçtaşı, breş, kumtaşı, çakıltaşı, kiltaşı gibi tortul kayaçlardan meydana gelmektedir. Eosen yaşlı kireçtaşları Gökçeyazı, Sicak Yarımadası güneydoğusu, Belenli, Çerler, İnişdibi, Sinneli, Susuzdağ ve çevrelerinde görülmektedir. Eosen yaşlı kumtaşları Gelemiş Mahallesinin güneyinde Eşen Çayı Havzasının yakınında Patara çevresinde bulunmaktadır. Eosen yaşlı breş de sahanın dar bir kesiminde; Yeşilköy güneyi, Üzümlü çevresi'nde yüzeylenmektedir. Miyosen-Pliyosen yaşlı kireçtaşları sahanın farklı alanlarında görülmektedir. Sahanın doğusunda Gelemen Dağı, Belkonak, Karaovabeli, orta kesimde Akörü batısı, Sinneli kuzeyi, Dereköy çevresinde, kuzeyde Kapaklı, Çataloluk batıda Palamut çevrelerinde bulunmaktadır. Miyosen-Pliyosen yaşlı kumtaşı/çamurtaşı sahanın geniş bir alanını kaplamaktadır. Doğantaş, Çeşmeköy, Kemerköy, Cemre, Dikmen, Çavdır, Kınık, Çamlıköy çevrelerinde görülmektedir. Miyosen yaşlı kiltaşı dar bir alanda yayılım göstermekle beraber Hacıoğlan, Pınarbaşı, Çavdır batısı ve Çamlıova çevrelerinde bulunmaktadır (Harita 1.5).

Fotoğraf 1.8. Akdağlar Uyluk Tepe (Sahadaki Geniş Alan Kaplayan Kireçtaşlarından Görünüm).

Eosen dönemi sonlarında, bölgede kuzey-güney yönlü gelişen sıkışma rejimi sonrası Üst Miyosen dönemi'nde Beydağları Otoktonu'nun üzerine kuzeybatıdan yerleşen allokton konumlu kayalar ise; Liyas-Kretase arası döneme ait dolomitik kireçtaşları, kristalize kireçtaşları, silttaşı, kumtaşı, karbonat ve çört kökenli breşler, fliş ve bazik volkanitlerden oluşan Likya napları (Dumanlıdağ napı) ile Yeşilbarak napıdır. Beydağları Otoktonu üzerinde yüzeylenen, tektonik örtü olarak bulunan Yeşilbarak Napı bölgede, Üst lütesiyen-Alt Burdigaliyen yaşlı Elmalı Formasyonu ile temsil edilir. Yeşilbarak Napı üzerinde Likya Napları tektonik olarak yer almaktadır (Colin, 1962: 21; Uysal, Dumont ve Poisson, 1980: 28; Günay, Bölükbaşı ve Yoldemir, 1982: 14; Hayward, 1982: 82; Şenel, Selçuk, Bilgin, Şen, Karaman, Dinçer, Durukan, Arbaş, Örçen ve Bilgi, 1989: 79).

Fotoğraf 1.9. Araştırma Sahasının Kuzeybatısındaki Beydağları Otokton Naplarından Dumanlıdağın Bölümünden Bir Görünüm (Aklar Köyünden).

Fotoğraf 1.10. Araştırma Sahasının Kuzeyindeki Beydağları Otokton Naplarından Yeşilbarak.

Diğer bir formasyon ise en genç birim olan Kuvaterner'e ait alüvyonlar, kumullar, kolüvyal birikimler ve yamaç molozlarıdır. Bu zamana ait oluşumlar geniş yayılım göstermemektedir. Kuvaternere ait bu alanlar genellikle ovalık alanlarda karstik depresyon alanlarının taban kısımlarında alüvyonlara rastlanmaktadır. Ova, Kınık, Bezirgan, Sarıbelen, Çamlıova, Çukurbağ Yarımadası güney kesimi ve Kasaba ovaları

örnek gösterilebilir. Alüvyonlar dışında yer yer birikinti konilerine de rastlanılmaktadır. Andifli, Kalkan, Çukurbağ, Yuvacık, Sütleğen'de görülmektedir. Yamaç molozları araştırma sahasında özellikle Kaş yerleşim merkezinde geniş bir alanı kaplamaktadır. Köşeli-yuvarlak killi, kumlu, kızılımsı ve grimsi renkli kireçtaşı çakıl ve bloklarından meydana gelmektedir (Harita 1.5).

Fotoğraf 1.11. Kuvaterner Alüvyonlarından Oluşmuş Kasaba Ovasından Bir Görünüm.

Genel olarak; araştırma sahası Mesozoyikte Kretase yaşlı ait tortul kayaçların yaygın şekilde görüldüğü bir bölgeyi oluşturmaktadır. Araştırma sahasında yüzeylenmiş kaya birimlerinin çoğunluğu otokton, diğer kısmıysa allokton konumludur (Şenel, 1980: 93). Mesozoyikte Kretase-Jura yaşa ait kayaç gruplarının ardından en sık görülen kayaçlar Tersiyerde Eosen-Miyosen-Pliyosen yaşa ait kayaç gruplarıdır. Her iki zaman içerisinde gelişen ortak kayaç grubu Dünya'nın da yüzeyinide büyük ölçüde kaplayan sahamız üzerinde de etkili olan tortul kayaçlardır.

Araştırma sahasının litolojisindeki en yaygın kayaç grupları Mesozoyik ve Tersiyer'e ait kalkerlerdir. Kalkerlerin yaygın bir şekilde yer kaplaması, sahanın yer şekillerini de etkileyerek araştırma sahasında özel bir topoğrafya şekli olan karst topoğrafyasının gelişimine sebep olmuştur. Ayrıca sahada flüvyal süreçler, rüzgâr, dalga, akıntılar ve biyoerozyon gibi unsurların diğer etkin süreçler olduğu belirtilmektedir (Doğu, Çiçek, Gürgen ve Tunçel, 2000: 384; Keser, 2012: 180).

Araştırma sahasının sahip olduğu özel karst topoğrafyası morfolojik ünitelerinde önemli etkiye sahiptir. Sahada en fazla rastlanan karstik erime şeklinin lapyalar olmasından dolayı sahanın yüzeyi oldukça pürüzlü bir görünüme sahiptir. Karstik bir alan olan araştırma sahasında karst topografyasının karakteristik şekillerinden olan dolin, uvala ve polyeler yaygın bir şekilde görülmektedir (Öztürk, Şimşek ve Utlu, 2015: 59).

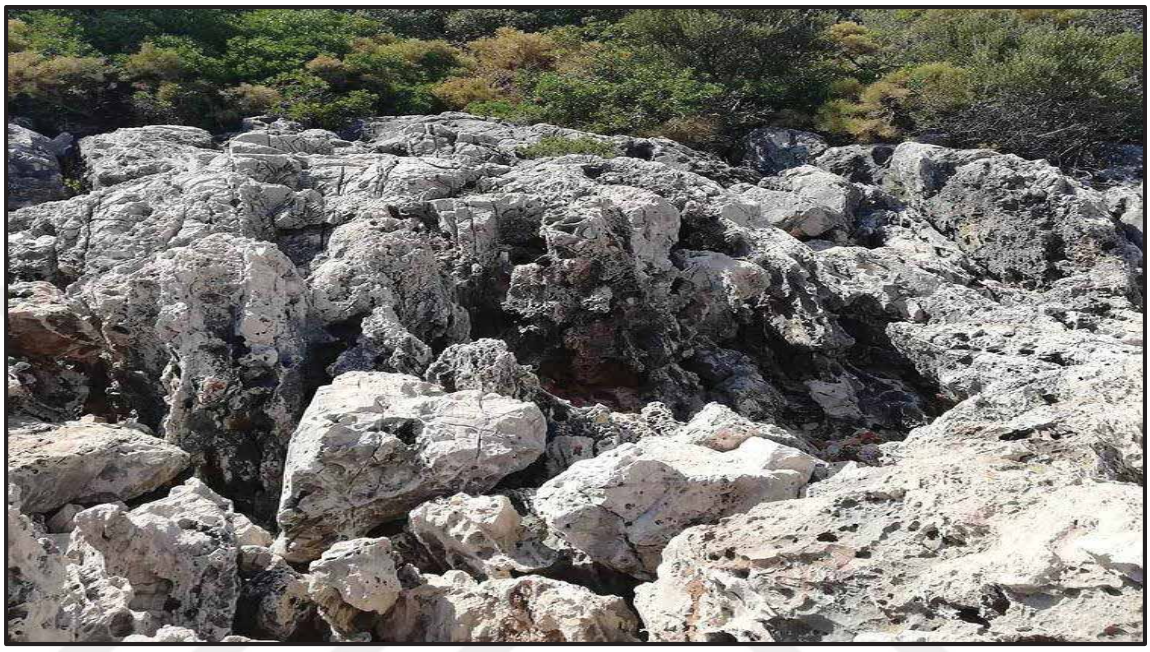

Fotoğraf 1.12. Araştırma Sahasındaki Karstik Şekillerden Biri Olan Diaklaz veya Çatlak Lapyalardan Bir Görünüm (Mumuda Mevki).

Fotoğraf 1.13. Araştırma Sahasındaki Karstik Şekillerden Biri Olan Delikli ve Oluklu Lapyalardan Bir Görünüm (İzne Mevki).

Fotoğraf 1.14. Araştırma Sahasındaki Karstik Şekillerden Biri Olan Delikli ve Oluklu Lapyalardan Bir Görünüm (Yeniköy Mevki).

Araştırma sahasında karst topografyasına ait dolin, uvala ve polye gibi ova görünümlü karstik çukurlara rastlamak mümkündür. Karstik oluşumlar birbiri ardına gelişen (dolin-uvala-polye) şekillerdir. Araştırma sahasında bulunan uvalalar çoğunlukla yerleşim alanı ve tarım alanı veya otlak olarak kullanılmaktadır. Bunlardan bazıları; Alyaka, Asarardı, Bayındır, Belenli, Cumunda Çakalbayat, Eğridere, Gedikefe, İnişdibi, İnlidere, Kireçlik, Küçükasas, Kocaasas, Ortacık, Sarnıçbaşı, Tarlalı olarak sıralanabilir (Kocadağlı, 2012: 40).

Fotoğraf 1.15. Araştırma Sahasındaki Dolinlerin Birleşmesiyle Oluşmuş Uvala Tipi Karstik Depresyon (Yumru Dağı Mevki).

Sonuç olarak, kayaç (litolojik) özelliklerin araştırma sahasındaki morfolojik birimlere doğrudan beşerî ve ekonomik faaliyetleri ise doğrudan ya da dolaylı olarak şekillendiği görülmektedir. Beşerî ve ekonomik faaliyetlere etkisi özellikle Kuvaterner zamana ait alüvyonların yer aldığı sahalar da diğerlerine nazaran daha belirgindir. Şöyle ki; alüvyon malzeme dolgusuyla oluşmuş sahalar daha yoğun nüfusa sahiptir. Bu sahalar; Kasaba, Bezirgan, Sarıbelen, Ova, Kınık, Üzümlü mahallelerinin nüfus miktarlarına bakarak anlayabiliriz. Bu sahaların diğer sahalardan fazla nüfuslanma nedenleri hem düz veya düze yakın sahalar olması hem de bilindiği üzere alüvyon dolgulu yüzeylerin tarım için elverişli olması bu sahaları diğerlerinden farklı kılmaktadır. Genel itibariyle hem verimli topraklarla birlikte tarımın elverişli olması ekonomik hayatın canlılığı, eğim ve yükselti değerlerinin başta ulaşım faaliyetleri olmak üzere beşerî faaliyetleri etkilemesi litolojik yapının beşerî ve ekonomik faaliyetler üzerinde etkili olduğunu görmekteyiz. Litolojik özellikler tıpkı fiziki coğrafyaya etki ettiği gibi nüfusun yoğunluğuna ve dağılışına, ekonomik faaliyetlerin türüne etki etmektedir.

Araştırma sahasındaki morfolojik özellikler ana hatlarıyla Neotektonik dönemde belirmeye başlamıştır. Bu dönemde eski fayların epirojenik hareketlerle gençleşmeye uğradığı, çok sayıda yeni fayın ise yer yer kırılarak birbiri üzerine bindiği ve buna bağlı olarak çöküntü alanlarının oluştuğu belirtilmektedir. Tüm bu fayların ve şaryajların meydana gelişinde Orta Miyosen sonrası tektonik hareketlerin önemli rol oynadığı bilinmektedir (Önalan, 1979: 114). Sahanın jeomorfolojik gelişiminin Orta Miyosen sonlarında kara haline geçmesiyle başladığı ve morfolojiye etki eden iklim salınımlarının ve tektonik etkinliklerin kontrolünde günümüzdeki halini aldığı belirtilmektedir (Hayward, 1982: 83 Erol, 1983:14; Koçyiğit, 1984: 4; Şenel vd., 1994: 83). Araştırma sahasında Pliyosen sonu ya da sonrası çok büyük kırıklar meydana gelmiş ve bu kırılmalara bağlı olarak Eşen Grabeni, Bezirgan Çukuru gibi çöküntü alanları oluşmuştur. Miyosen/Langiyen sonrası gelişen aşınmalar ve söz konusu kırılmalar sonucu bölge bugünkü morfolojik şeklini almıştır. Sahanın morfolojik görünümünü kazanmasında gerilme tektoniğine bağlı epirojenik yükselmelerin etkisi büyüktür. Gerilme tektoniği esnasında açılan yapısal çizgiler akarsularla dolmuş, arazide yaygın biçimde yer alan kalkerler ise bir bütün halinde yükselen kütleler üzerinde kuvvetli bir karstlaşma meydana getirmiştir (Şenel vd., 1994: 84).

Anadolu bilindiği üzere Alp-Himalaya Deprem Kuşağı üzerinde yer almaktadır. Araştırma sahamız sığ ve büyük depremlerin yaşandığı bölge komumundadır. Sahamız Anadolu'nun güneybatısındaki Girit ve Rodos Adaları'nın güneyinden geçerek Fethiye Körfezi'ne doğru GB-KD yönünde uzanan Helenik-Kıbrıs yayının etkisinde bulunmaktadır (Demirtaş, 2004: 25).

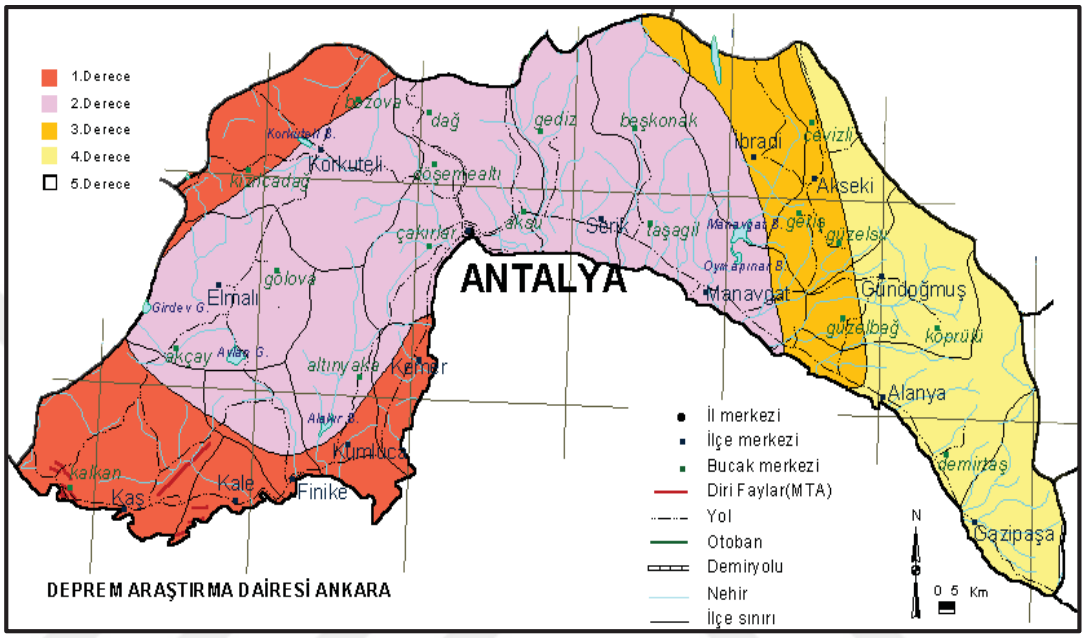

Harita 1.6. Antalya İli Deprem Risk Haritası (Kaynak: Özmen, 2007:27).

Deprem Araştırma Dairesi deprem haritasına göre araştırma sahası I. dereceden deprem bölgesi içerisinde yer almaktadır. Saha içerisinde yer alan Fethiye-Burdur Fay Zonu, Helenik-Kıbrıs Yayı'nın Plini ve Strabo hendekleri ile Antalya Körfezi'nde uzanan bölümü ve Aksu Bindirmesi boyunca uzanan faylarda olan yıkıcı depremlerden etkilenmektedir. Depremler, genel olarak Helenik-Kıbrıs Yayı'nın Plini ve Strabo hendekleri boyunca ve bunların Finike'ye doğru olan uzanımlarında yoğunlaşmaktadır. Yıkıcı depremler bu faylar boyunca olmaktadır. Son yüzyıl içinde Kaş ve çevresinde 5-üzeri 14 deprem meydana gelmiştir (Demirtaş, 2004: 25).

Araştırma sahasında yer alan Kaş-Demre arasındaki Kaleüçağız civarlarında rastlanan batık yerleşim merkezlerine bakıldığında, bölgede zaman zaman alçalımın olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte Fenike-Kaş yolunda olduğu gibi araştırma sahasında yer yer rastlanan denizel taraçalarından, bölgede bugün de düşey salınım hareketlerindeki yükselimin sürdüğü anlaşılmaktadır (Şenel, Serdaroğlu, Kengil, Ünverdi ve Gözler,1980-1981: 38). Yapılan araştırmalar çalışma sahasının bulunduğu Teke

Yarımadası'nın aralıklarla da olsa yükseldiğini ve bu durumun son jeolojik devirde de devam ettiğini öne sürmektedir (Ardos, 1979: 142).

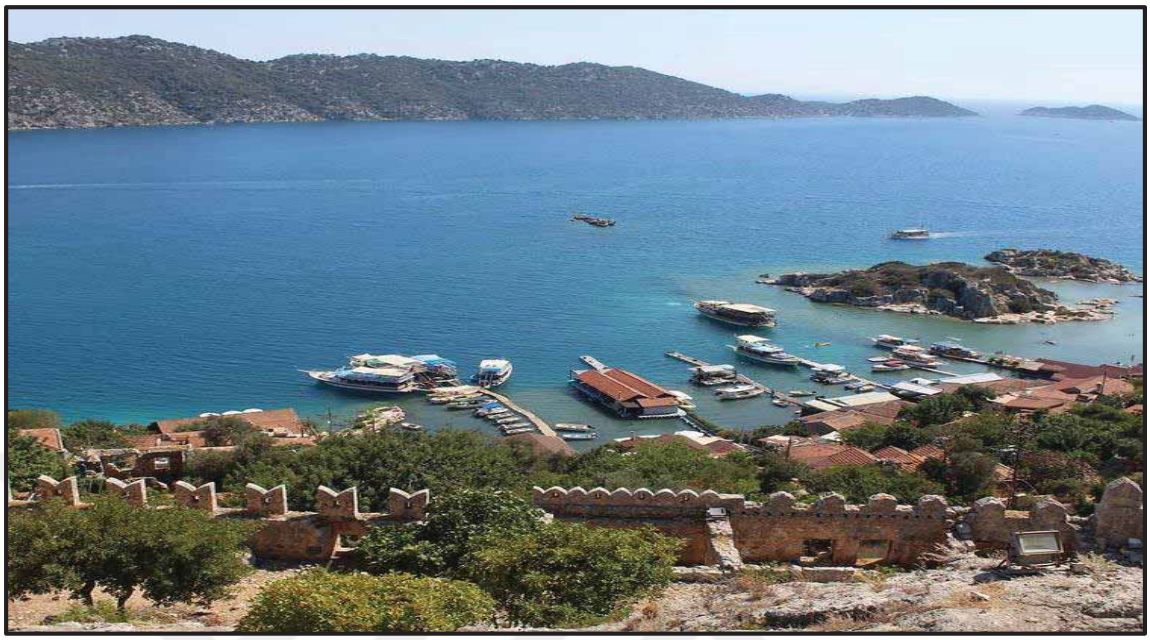

Fotoğraf 1.16. Kaleüçağız-Demre Kıyılarının Simena Kalesinden Görünümü.

Fotoğraf 1.17. Kaleüçağız Kıyılarından Görünüm.

Kaş ilçesi ve çevresindeki morfolojik gelişimin, bölgedeki yerleşmeleri ve insanları antik çağlardan başlayıp günümüze kadar etkilediği görülmektedir. Morfolojik gelişim sırasında kıyı kesimlerde kurulan şehirlerin bir bölümü alüvyonların içinde kalmış, bazı şehirler ise deniz sularının altında kalmıştır. Araştırma sahasının olduğu bölgede,

zamanının dünyaca ünlü ve önemli limanlarının kurulduğu ve günümüzde bu antik limanların bataklıklar haline dönüştüğü bilinmektedir. Bu durum morfolojik gelişmenin insanlar üzerindeki olumsuz etkisine örnek olarak gösterilebilir. Bu bağlamda fiziki coğrafyada görülen bu gelişim ve değişimlerin, savaşlar, iç çatışmalar, sosyal ve ekonomik değişimler gibi olumsuz faktörler arasında olduğunu söylemek mümkündür.

1.1.2. Jeomorfolojik Üniteler

Bir sahaya ait topografya şekilleri ve yapısal özellikler, sahanın coğrafi peyzajında ortaya çıkan değişikliklerin başlıca sebepleri arasında gösterilir. Eğim, maruziyet, yükselti gibi fizyografik faktörlerin toprak, iklim, bitki örtüsü, yerleşme sitleri seçimi, yetiştirilecek mahsuller, uygulanacak ziraat sistemleri gibi farklı durumlara zemin hazırladığı bilinmektedir. Bu anlamda bir bölgenin topoğrafya şartlarının coğrafi birçok durumda ve olayda, ayrıca sahanın morfolojik görünümünün oluşumunda önemli rol oynadığı görülmektedir (Göney, 1975: 8).

Araştırma sahasında yüzeylenen kayaçlar çoğunlukla kireç taşlarından oluşmaktadır. Bu kayaçların kalınlıklarının yeterli olması ve zamanla geçirdikleri tektonik evrim sonucunda oldukça çatlaklı ve kırıklı bir yapıda olmaları, araştırma sahasında karstik topoğrafyanın gelişmesini sağlamıştır. Bu noktada sahadaki litolojinin sahadaki morfolojik ünitelerin şekillenmesinde etkili olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra sahanın morfolojik ünitelerinin oluşumunda bölgedeki akarsuların rolü de büyüktür. Akarsuların oluşturduğu aşınım ve birikim şekilleri sahadaki jeomorfolojik üniteleri ve flüvyal topoğrafya şekillerini oluşturmaktadırlar. Ayrıca bölgenin karstik sahalarındaki kör vadiler, kuru vadiler ve kanyonlar da flüvyal morfolojide öne çıkan yer şekillerindendir. Özetle araştırma sahasındaki morfoloji karakterini genel olarak karst topoğrafyasının meydana getirdiğini söylemek mümkündür.

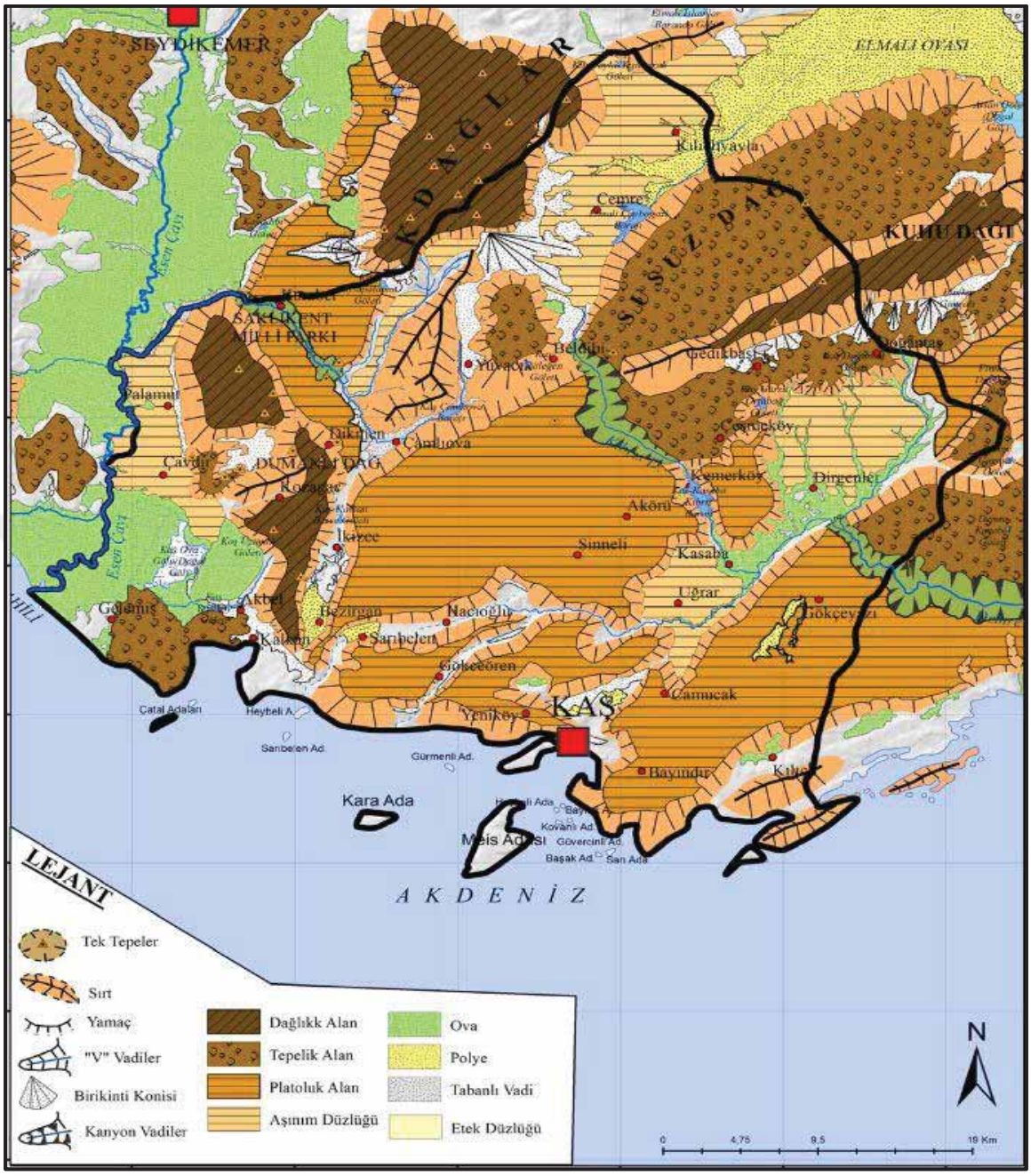

Harita 1.7. Kaş İlçesi Jeomorfoloji Haritası.

Araştırma sahasının ana morfolojik görünümünün büyük bir bölümü yüksek alanlar olup dağlık ve tepelik alanlar ile ovalar ve bu ovaları çevreleyen platolardan oluşmaktadır. Çeşitli morfolojik birimler de mevcuttur. Araştırma sahasındaki dağlık-tepelik alanlar; sahanın doğusunda tepelik alan olarak Gedikbaşı ve Tevrive mevki çevresi, batısında Dumanlı Dağ-Çam Sarnığı Beli, kuzeybatısında Akdağlar, kuzeydoğusunda Kuhu Dağı, güneybatısında Kalkan Eren Tepe mevki olarak belirlenmiştir. Platoluk alanlar sahada geniş yer kaplamaktadır. Çevresine göre yüksek düzlükler olan bu yerler sahanın genel

itibariye orta ve güneydoğu kesimini kaplamaktadır. Orta kesimde Bezirgan-Beldibi-Kasaba üçgeninde kalan yer, güneyde Sarıbelen-Gökçeören-Yeniköy aralarında kalan kesim ve güneybatısında Bayındır-Gökçeyazı-Sarılar-Belenli-Boğazcık yerleşmelerinin de olduğu kesimdir. Ovalık alalar da sahamızda önemli bir alanı kaplamaktadır. Bu alanlar; doğu bölümünde Kasaba Dirgenler-Kılıçlı-Sarılar batısında; Ova-Yeşilköy-Çayköy-Üzümlü-Kınık-Bezirgan yerleşmelerinin olduğu alana karşılık gelmektedir. Sahadaki vadiler; Eşen Çayı'nın açtığı Saklıkent Kanyonu, Kaputaş Dere'nin açtığı Kaputaş Dere Vadisi ve Kıbrıs Deresi'nin açtığı Kıbrıs Dere Vadisi olarak belirlenmiştir (Harita 1.8).

Bu bağlamda araştırma sahasında bulunan morfolojik üniteler; dağlık-tepelik alanlar, plato sahaları, vadiler, ovalar ve kıyı şekilleri olarak alt başlıklarda incelenecektir.

1.1.2.1. Dağlık-Tepelik Alanlar

Araştırma sahası genel itibariyle dağlık ve engebeli bir arazi yapısına sahiptir. Bu bağlamda sahanın morfolojik yapısıyla paralel gelişen ve morfolojik özelliklerini belirleyen Toros Dağları, sahanın şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Batı, Orta ve Güneydoğu Toroslar olarak üç gruba ayrılan Toros Dağları'nın araştırma sahasında olan kısmı, Teke Yöresi'nden başlayarak Taşeli platosuna kadar devam eden "Batı Toroslar" kısmıdır. Araştırma sahasındaki kuzeydoğu-güneybatı yönlü bir uzanış gösteren dağlık kütleler Batı Toroslar'ın içinde konumlanmıştır. Kırıklı ve kıvrımlı bir yapıya sahip olan Batı Toroslar çoğunlukla kalkerli ve ofiyolitli kayaçlardan oluşmaktadır (Güldalı, Nazik, Tüfekçi, Soylu, Aksoy, Beydeş ve Acar, 1991: 3).

Araştırma sahasının önemli dağlarını, tepelik alanlarını ve yükseltilerini gösterir fiziki haritası Harita 1.8'de yer almaktadır.

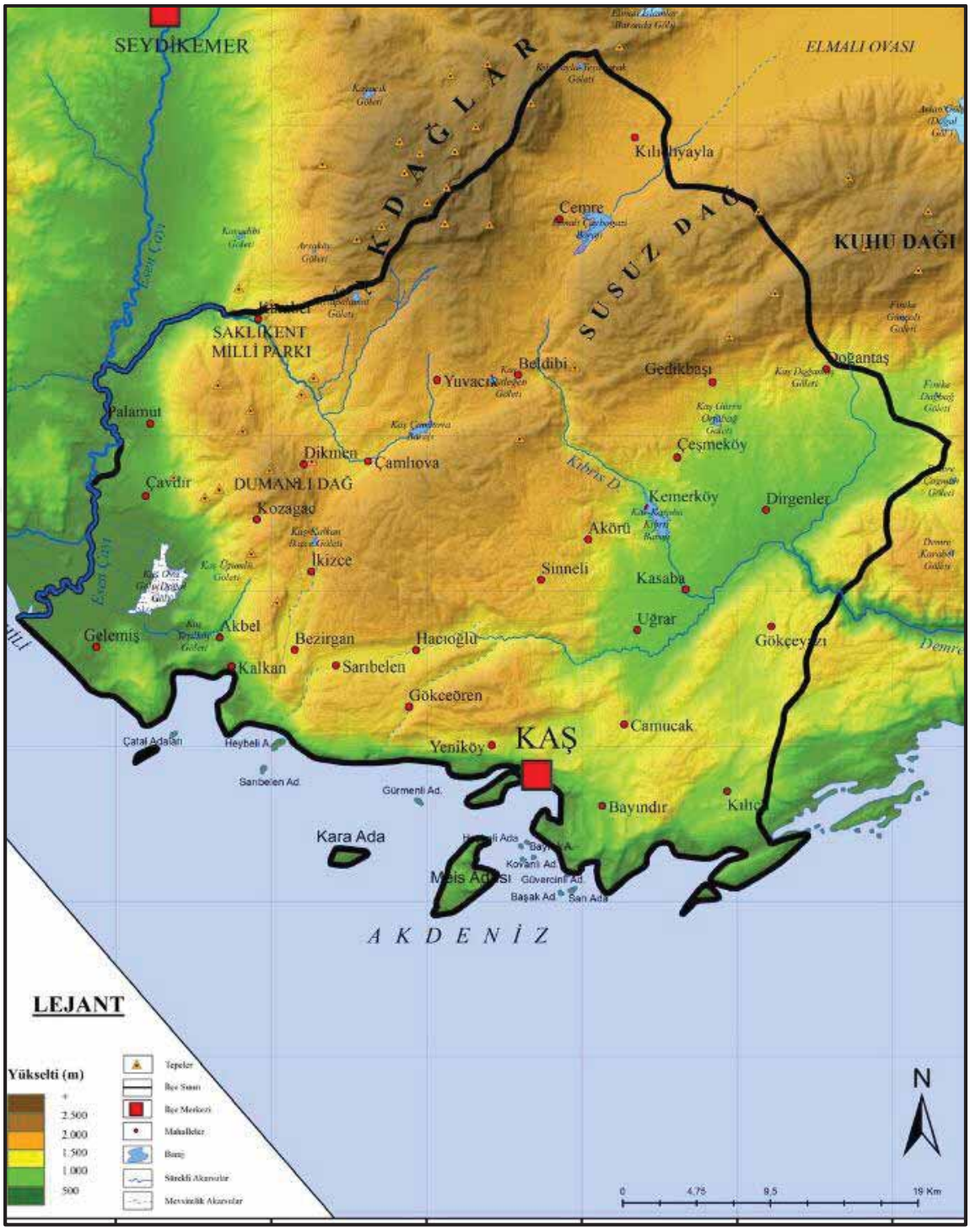

Harita 1.8. Kaş İlçesi Fiziki Haritası.

Araştırma sahasında dağlık sahaların kuzeye ve doğuya doğru gidildikçe basamaklar halinde yükseldiği görülür. Belirli alanlarda irili ufaklı akarsuların açtığı alçak alanlar yani vadiler ve yüksek tepelerin bulunduğu bu alanlar, sahil kesiminden itibaren kuzeye ve doğuya doğru yükseliş göstermektedir. Sahanın güneydoğu sahil

kesiminden başlayacak olursak başlangıçta Sicak Yarımadasında Çobanburun Tepesi (164 m.) ilk yükselti basamağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Sahanın güneydoğusunda en fazla yükseltiye Boğazcık mevki Çam Dağları'nda (876 m.) ve Kale Tepe (873 m.) ulaşıldığı görülmektedir. Sahanın doğusunda önemli bir diğer yükselti basamağı Boğluca Deresi doğusunda Kızılkaya Tepesi (927 m.) oluşturmaktadır. Sahayı güneyden kuzeye doğru inceleyecek olursak; Kaş'ın kuzeydoğusundaki Bakacak Tepesi (665 m.) ilk yükselti basamağı olarak karşımıza çıkar ve Çukurbağ mevki civarındaki Felenk Dağı'na (876 m.) kadar devam eder. İlk yükselti basamağından sonra kuzeybatıda Yeniköy mevki civarında 600-700 m. arasında yüksekliklere ulaşan tepelik alanlardan başlamaktadır. Bu yükselti basamağından sonra Yeniköy'ün kuzeyinde Asas Dağları üzerinde ve Gökçeören köyü kuzeyinde Asas Tepesi (1126 m.) ile karşımıza çıkmaktadır. Asas Yaylası kuzeyinde Tuzla Tepesi (1365 m.) ve güneyinde ise Kösebeleni Tepesi (1243 m.) yükseklikler görülmektedir (Harita 1.2).

Fotoğraf 1.18. Kaş'ın Kuzeydoğusundaki İlk Yükseltisi Olan Bakacak Tepe'den Şehrin Bir Görünümü.

Fotoğraf 1.19. Yeniköy'ün Kuzeyi Asas Dağı'ndan Bir Görünüm.

Batıya doğru ilerledikçe yükseltiler kesintiye uğramakta ve doğuya göre yükselti azalmakta olup, Sarıbelen-Bezirgan arasında kalan Kaklıca Tepe (968 m.) ve Kalkan kuzeyindeki Krevet Tepesi (1016 m.) yükseklikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yükseltilerden sonra kuzeye ilerledikçe Kıbrıs Deresi doğusunda Beldibi mevki civarında Katran Dağları (1864 m.) ile karşımıza çıkmaktadır (Harita 1.2).

Fotoğraf 1.20. Akörü Mahallesi Kıbrıs Dere Vadisi Üzerinden Katran Dağı Görünümü.

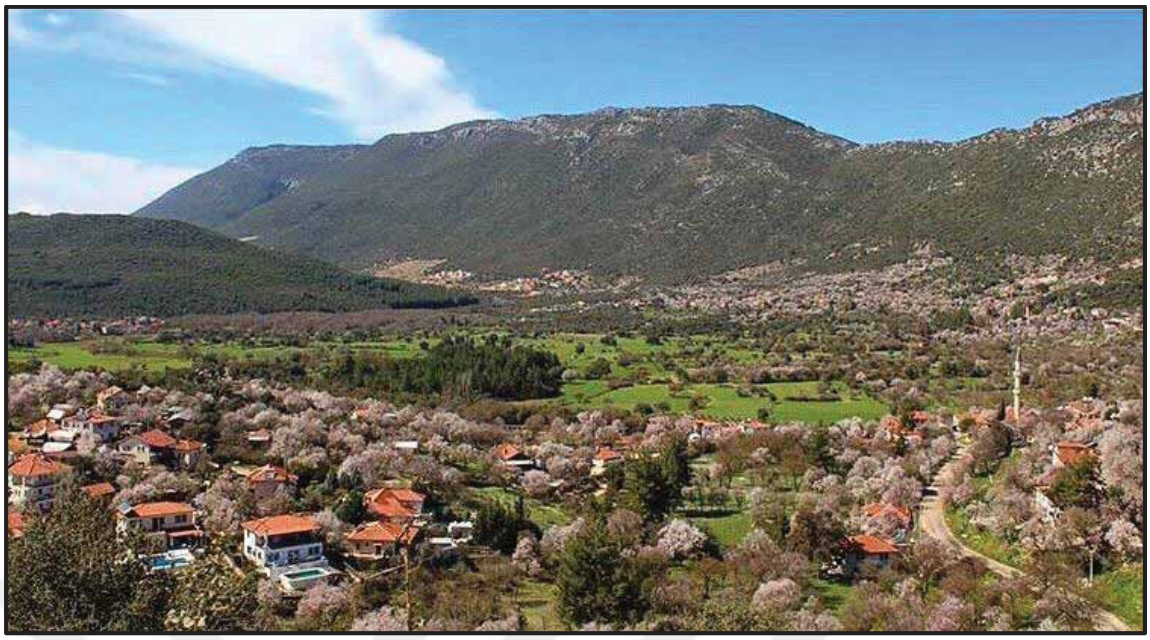

Fotoğraf 1.21. Çukurbağ Mahallesinden Felenk Dağı Görünümü.

Araştırma sahasının kuzey sınır bölümünde Akdağlar, Susuz Dağ (2255 m.) ve Kohu Dağları (2540 m.) yer almaktadır. Sahanın önemli yükseltileri arasında kuzeybatıda bulunan Akdağ (Uyluk Tepe, 3024 m.) ile Kasaba Ovası doğusunda bulunan Alacadağ (2328 m.) yükseldiği görülmektedir (Harita 1.2).

Fotoğraf 1.22. Akdağ (Uyluk Tepe) – (3024 m.) Bir Görünüm.

Bunların dışında bölgedeki önemli yükseltiler; Kalkan kuzeyinde yer alan Dumanlıdağ (2056 m.), doğusunda Kışla Dağı (1166 m.) yükseltilerde göze çarpmaktadır.

Ayrıca Kalkan ile Eşen Çayı arasında kalan kesimde yükselen Eren Tepe (547 m.) yer alır (Harita 1.2).

Fotoğraf 1.23. Kalkan Seyir Terasından Eren Tepesi Görünümü.

Araştırma sahasında bulunan yüksek dağların dik eğimli etekleri yamaç döküntülerine sahne olmaktadır. Akdağ, Yumrudağ ve Susuzdağ etekleri bunlara örnek gösterilebilir. Bu döküntülerin genellikle Mesezoyik yaşlı kireçtaşları olduğu görülmekle birlikte, döküntülerin daha önce oluşanları kalkerli bir çimentoyla çimentolanarak tabakalaşmıştır (Kaplan, 1980: 7).

Fotoğraf 1.24. Yumru Dağından Bir Görünüm.

Araştırma sahasında kısa mesafelerde görülen hızlı yükselti artışları eğim değerlerinin fazla olmasına sebep olmaktadır. Sahadaki dağlık ve tepelik alanlar dikkate alındığında araştırma sahasının engebeli ve yüksek bir yapıda olduğu anlaşılmaktadır. Bu morfolojik özellikler araştırma sahasının doğal ortam şartlarını ve arazi kullanım durumunu ciddi ölçüde etkilemektedir. Doğal şartlar doğrudan beşerî faktörlere de etki etmektedir. Şöyle ki yüksek kütleli ve fazla eğimli sahalarda nüfuslanmayı azaltmakta ve ekonomik faaliyetlere etkisini hissettirmektedir. Dağlık-tepelik veya eğimi fazla olan alanlarda nüfus yoğunluğu az, düz veya düze yakın alanlar yoğun nüfusludur. Düz veya düze yakın alanlar tarımsal açıdan elverişli olduğu için de dağlık-tepelik alanlara göre nüfusları daha yoğundur.

1.1.2.2. Plato Sahaları

Araştırma sahasının kıyı bölgelerinde ovaların dışındaki kesimlerde dağların denize dik yamaçlar halinde indiği görülür. Özellikle yüksek kıyıların hâkim olduğu Kalkan ve Kaş arasında kıyılardan yükselen rölyefin içeri doğru platolar halinde uzandığı görülmektedir (Çırak, 1981: 4). Araştırma sahasının kıyı bölgelerindeki söz konusu kütlelerin yamaçlarında kurulan Kalkan ve Kaş şehirleri, dağlık kütlelerin yamaçlarına doğru gelişim gösterirler. Yeryüzü şekil özelliklerinden dolayı yaşam şartlarının zorlaştığı bu alanların ekonomik açıdan da sınırlı olduğu görülür. Aynı şekilde yüksek kıyı tipine sahip Kaş ve Demre arası bölgede geniş bir plato sahası yer almaktadır.

Kaş-Demre arasındaki kıyılardan yükselen kalkerlerden oluşmuş arazinin kuzeye doğru plato olarak uzandığı görülmektedir. Mesozoyik ve Tersiyer yaşlı Beydağları otoktonuna ait kalkerlerden oluşan bu alan, morfolojik olarak üzerinde tipik karstik şekillere sahip orta yükseklikte bir platodur (Öner, 2009: 287). Bir kısmı araştırma sahasının içinde yer alan Kaş-Demre Platosu ortalama 700-800 m. yükseklikte yer almaktadır. Sahanın jeomorfoloji haritasından da yola çıkarak batısında Uğrar, kuzeybatısında Kasaba Ovası, güneyinde Bayındır, doğusunda Demre Çayı vadisiyle çevrelenmiş bir sahadır. Kaş-Demre platosunda tektonik ve litolojik etmenler sonucunda şekillenmiş çok sayıda polye bulunmaktadır (Koçyiğit, 1984). Bunlardan en önemlileri alt başlıkta da açıklanacağı üzere Çevreli, Bezirgan, Sarıbelen, Kılıçlı, Yavu, Çukurbağ ve Sarılar polyeleridir. Kaş-Demre Platosundaki bu polyeler önemli tarımsal faaliyetlerin yer aldığı görülmektedir. Bazı ovaların çevrelerindeki yüksek kütlelerin üzerlerine

geçmişte şehirler ve surlar yapıldığı gözlemlenmiş bu da daha çok savunma amaçlı olduğu düşünülmektedir (Çukurbağ-Phellos, Yavu-Kyaneai). Karstik plato üzerinde polyelerin ve dolinlerin var olması, vadilerin az olması, yüzeyinde lapyaların yaygın olması, kör ve kuru vadilerin var olması karst topoğrafyasının tüm özelliklerini göstermektedir (Alagöz, 1944: 2-3).

1.1.2.3. Vadiler

Araştırma sahasında akarsu aşınım sürecinin başlangıcı ve akarsu ağının kuruluşu, bölgenin kara haline geçmesiyle başlamıştır. Bölgedeki yükselmenin sonucunda sahada kurulan ya da gençleşen akarsular yataklarına saptanarak yataklarını geriye doğru aşındırmışlardır. Bölgedeki vadilerin çoğunun polisiklik oldukları görülür (Ardos, 1979: 141). Sahanın drene edilmesinde ve şekillenmesinde önemli rol oynayan akarsuların oluşturdukları birikim ve aşınım şekilleriyle sahada morfolojik üniteleri oluşturmakta, kuru vadiler, kör vadiler ve kanyonlar gibi flüvyal topoğrafya şekilleri meydana getirmektedir (Kocadağlı, 2012: 23). Araştırma sahasının kalkerli yapıya sahip olması ve kayaç özelliklerinden dolayı kolay geçirimli olmasından dolayı sahadaki akarsular genellikle dik yamaçlı ve derince yarılmış vadiler içinden akmaktadır. Bu vadilere Kıbrıs Dere, Kaputaş ve Saklıkent Kanyonu örnek verilebilir. Kıbrıs Deresi Kıbrıs Dere Vadisini, Kaputaş Deresi Kaputaş Dere Vadisini ve Karaçay'da Saklıkent Kanyonu'nu oluşturmuştur.

Kaputaş Dere vadisi; Mesozoyikte Kretase yaşlı kireçtaşlarından oluşmaktadır. Kaputaş Dere'nin açtığı vadi, toplam uzunluğu yaklaşık 14 km olan vadinin başlangıç noktası Bezirgan Mahallesi yakınlarındaki çeşme olup, çıkış yeri kanyon ağzı denilen mevki Kaputaş Plajıdır. Vadi birinci derece sit alanı bölgesi ilan edilmiştir.

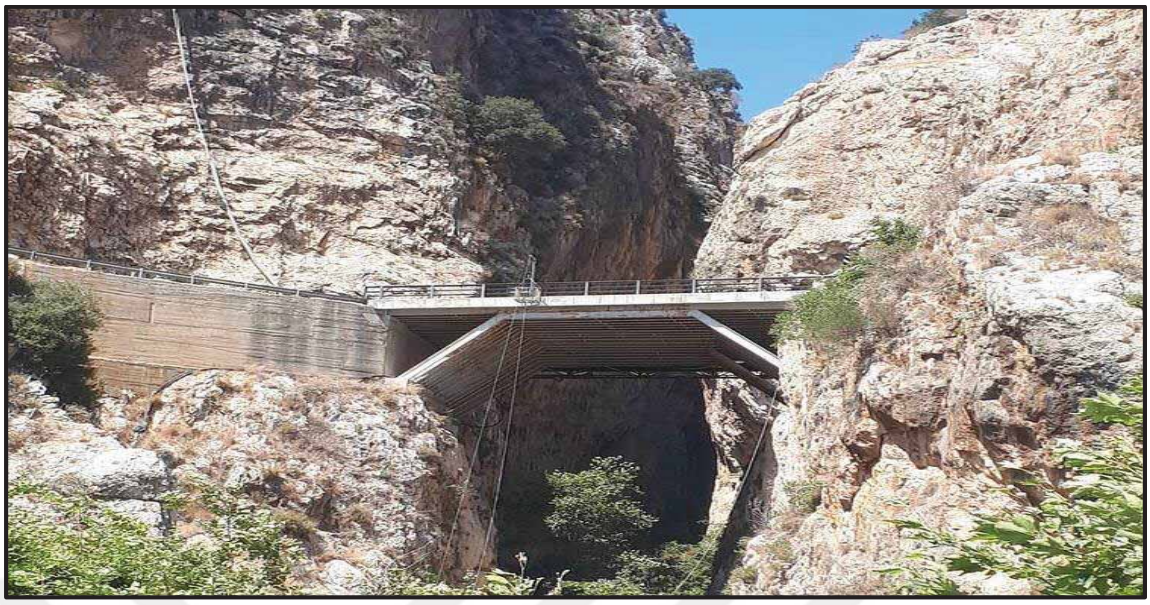

Fotoğraf 1.25. Kaputaş Plajı'ndan Kaputaş Vadisi Görünümü (Kretase Yaşlı Kireçtaşlarından Oluşmuştur).

Fotoğraf 1.26. Kaputaş Dere Vadisi'nden Bir Görünüm. (Kaynak Foto: https://antalya.com.tr/tr/ilceler/kas).

Kıbrıs Dere Vadisi yapısı ise; iki farklı zaman (Mesozoyik-Tersiyer) kireçtaşlarından oluşmaktadır. Kıbrıs Deresi'nin açtığı vadi, toplam uzunluğu yaklaşık 13 km olan kanyon Sinekçi Beli ya da Sütleğen Mahallesi'ne ulaşıp vadi görülebilmektedir. Vadi; Sütleğen'den başlayıp, Kemer Mahallesi'nde son bulmaktadır.

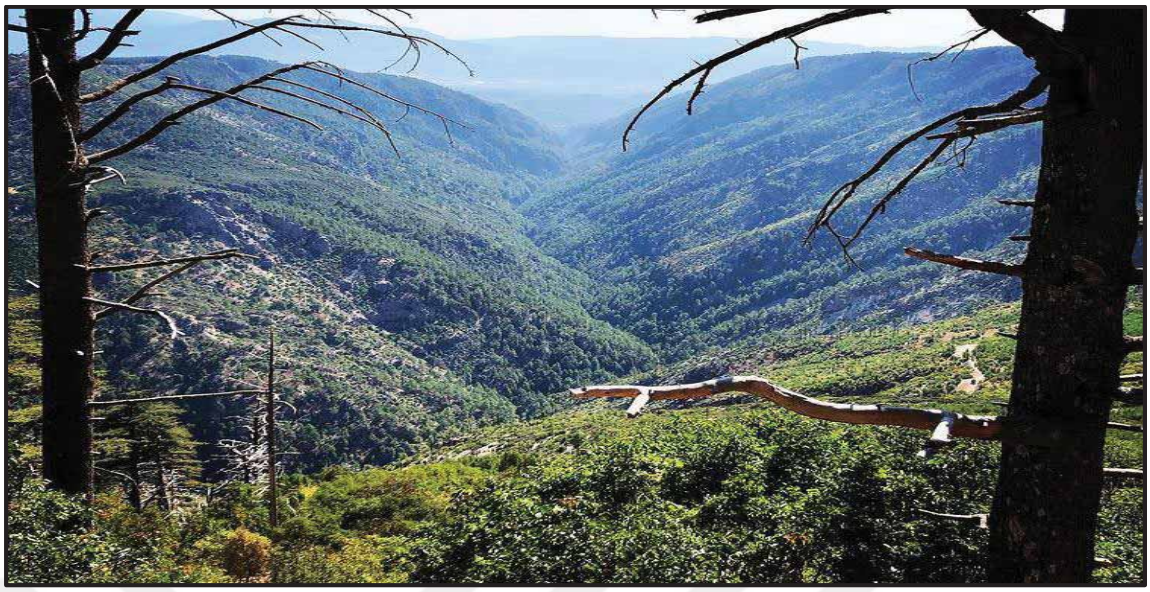

Fotoğraf 1.27. Kıbrıs Dere Vadisi (Akörü Mahallesi Yol Güzergazı Üzerindeki Görünüm).

Fotoğraf 1.28. Sütleğen Mahallesi Vadi Girişinden Görünüm.

Fotoğraf 1.29. Sütleğen Mahallesi Vadi Girişinden Görünüm.

Saklıkent Kanyonu, kireçtaşlarından oluşan Kretase yaşlı bir yapıya sahiptir. Eşen Çayının kollarından biri olan Karaçay'ın (Kocaçay) oluşturduğu kanyon yaklaşık 18 km'dir. Kaş ve Seydikemer İlçeleri arasında yer almaktadır. Kanyon, milli park içerisinde yer almaktadır.

Fotoğraf 1.30. Saklıkent Kanyonundan Bir Görünüm.

Fotoğraf 1.31. Saklıkent Kanyonundan Bir Görünüm. (Kaynak Foto: https://www.seydikemer.bel.tr/)

1.1.2.4. Ovalar

Ova; genel tabiriyle düz ve düze yakın ile hafif dalgalı yüzeylerden oluşan yeryüzü şekilleridir. Araştırma sahasında da bu yeryüzü şekilleri karşımıza çıkmaktadır. Bu ovalar alüvyal ovalar ve polye ovalar olmak üzere iki farklı özelliktedir. Kasaba Ovası, Gelemiş Ovası alüvyal özellikli ovalar iken Sarıbelen, Bezirgan, Çukurbağ, Sarılar karstik kökenli ovalardır. Bu nedenle araştırma sahasında küçük akarsulara bağlı olarak oluşmuş Kasaba Ovası dışında önemli bir ovanın bulunmadığı söylenebilir. Araştırma sahasının tamamen Akdeniz iklimi etkisinde olmasına rağmen denize yakınlık/uzaklık ve yükseklik gibi faktörler Bezirgan ve Sidek Ovası gibi denizden 5-6 km. uzaktaki ve 600-800 m. yükseklikteki ovalarda karasal iklimin hüküm sürmesine sebep olmaktadır. Kasaba Ovası denizel etkinin altında olduğu için Akdeniz iklimini görmek mümkündür.

Kasaba Ovası: Kaş İlçesine 22 km. uzaklıkta yer alan ova, güneybatı-kuzeydoğu istikametinde 20 km. uzunluğunda, 4-5 km. genişliğinde, denizden 325 m. yükseklikte toplam 75 m^2'lik alanı kaplayan bir ovadır. Ovanın güneydoğu kenarındaki fay hatları düz bir çizgiyi andırmakta, kuzeybatı kenarında ise çok fazla girinti-çıkıntı bulunmaktadır (Kurt, 2000: 266). Araştırma sahasının kuzeydoğusunda bulunan Kasaba Ovası daha kuzeybatı-güneydoğu yönlü Kıbrıs Deresi ile Tokluca ve Boğluca Deresi'nin getirdiği alüvyon malzemelerle kaplanmıştır. Bu su kaynakları yaz mevsiminde kurumaktadır.

Diğer polye ovalarına nazaran daha verimli olan Kasaba Ovası'nın kuzey-doğu-batı kesimi dağlarla çevriliyken güney tarafında önemli bir yüksek kütle olmadığından denizellik etkili olmaktadır. Ova, mineral açısından zengin olan toprağın verimliliğini artıran alüvyonlarla kaplı olmasından dolayı tarımsal faaliyetleri ön plana çıkarmıştır.

Fotoğraf 1.32. Kasaba Ovasından Bir Görünüm.

Araştırma sahasında özellikle polye ovalar geniş yer tutmaktadır. Araştırma sahasında ekonomik ve beşerî faaliyetlerin sürdürülmesi açısından dağlık ve tepelik alanların daha fazla geniş yer kapladığından elverişli alanların sınırlı olduğunu görmekteyiz. Bu nedenle araştırma sahasında alüvyal ovalardan sonra beşerî faaliyetlerin yoğun olarak görüldüğü alanların polyeler olduğu görülmektedir.

Sahada öne çıkan polyeler aşağıda açıklanmıştır.

Bezirgan polyesi: Polye, yaklaşık 6 km^2lik tabanın kuzey-güney doğrultusunda uç noktaları arası 4380 m. doğu-batı doğrultusundaki en geniş yeri 1750 m'dir (Keser, 2004a: 34). Kalkan Şehri'nin kuzeydoğusunda yer alan olan polye yaklaşık olarak 700 metre yükseltiye sahiptir. Batısında Kışla Dağı ile sınır olup, Kalkan'a doğru uzanmaktadır. Polyenin tabanı yerleşime ve tarımsal faaliyetlere açık olup, tabanında Bezirgan Köyü bulunmaktadır. Polyenin suları Bezirgan antik tüneli aracılığıyla Kalkan yakınlarından denize dökülmektedir. Tünele ait görsel hidrografya-kaynaklar başlığı altında gösterilmiştir.

Fotoğraf 1.33. Bezirgan Polyesinden Bir Görünüm.

Sidek (Sarıbelen) polyesi: Bezirgan Ovası'nın güneydoğusunda yer alan polye kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanmaktadır. Neotektonik hareketler ile karstlaşma süreçleri sonucunda oluşan polye, tektono-karstik kökenli bir depresyondur. Bazı yerleri alüvyonlarla kaplı olan polyenin tabanı yaklaşık 10 km^2 dir (Keser, 2004b: 21-43). Sarıbelen Ovası da tıpkı Bezirgan gibi yerleşim yeri ve tarımsal faaliyetler de kullanılmaktadır. Yüzeyinde alüvyon malzemeninde olması tarımsal faaliyetleri olumlu yönde etkilemiştir. Polye tabanında Sarıbelen Mahallesi bulunmaktadır.

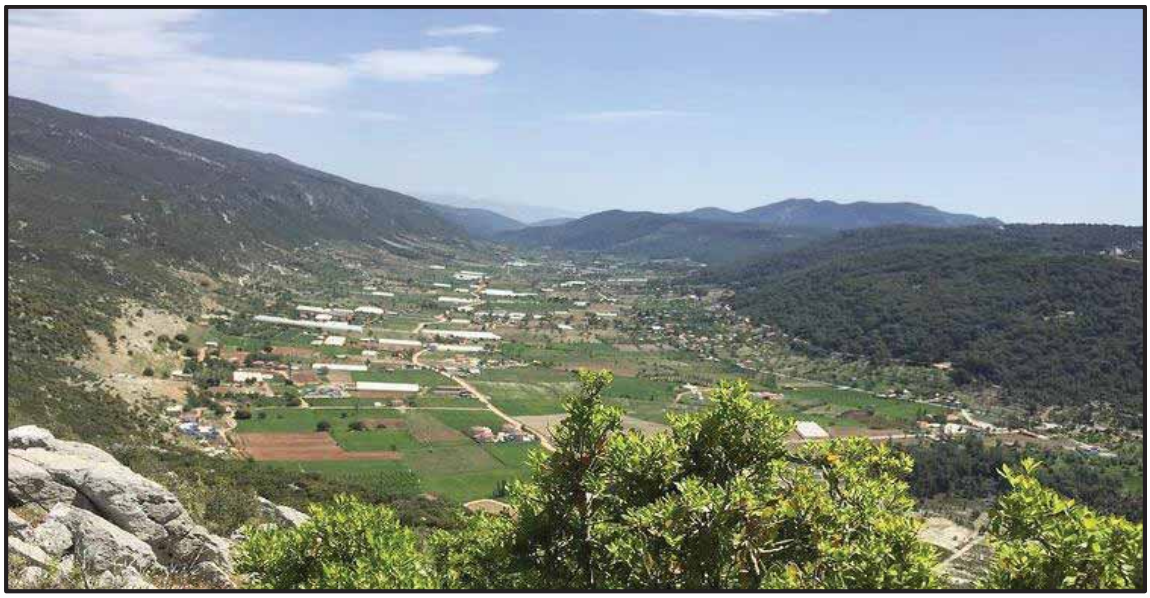

Fotoğraf 1.34. Sidek (Sarıbelen) Polyesinden Bir Görünüm.

Çukurbağ polyesi: Kaş Şehrinin kuzeyinde yer almaktadır. Polyenin deniz seviyesinden yüksekliği yaklaşık 480 metredir. Kuzeyde Felenk Dağı ile sınırlı olan polye tabanında Çukurbağ yerleşmesi vardır. Kuzeydoğu-güneybatı ile kuzeybatı-güneydoğu yönlü iki vadinin faylanarak bozulması ve karstik süreçler sonucunda oluşan Çukurbağ polyesi; birbirinden bağımsız şekilde gelişimini sürdüren Solumba, Gedikefe ve Çukurbağ uvalalarının iklim ve tektonik koşullarda kapılma yoluyla birleşmesi sonucu meydana gelmiştir (Keser, 2008: 123-125).

Fotoğraf 1.35.1 Çukurbağ Polyesinden Bir Görünüm.

Sarılar polyesi: Sahanın doğu kesiminde yer alan polye, kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu uzanmaktadır. Deniz seviyesinden yüksekliği ortalama 450 metre olan polye kuzeydoğu-güneybatı doğrultuda uzanmaktadır. Polyenin batı-kuzeybatı bölgesinde depresyonla aynı yönlü uzanan ve Eosen kalkerlerinden oluşmuş Gelemen Dağı bulunur. Bu dağın üzerindeki tepelikler (700-750 m.) Sarılar ve Kasaba ovalarını birbirinden ayırır (Öner, 2009: 290).

Fotoğraf 1.36. Sarılar Polyesinden Bir Görünüm.

Yavu polyesi: Sahanın doğu kesiminde yer alan polye Kaş-Demre sınırında yer almaktadır. Kuzeyde üzerinde Kyaneai Antik Kentinin kurulduğu Ümmü Dağıyla (915 m.) çevrilidir. Denizden yüksekliği yaklaşık 450 metre olan ova, tabanında Yavu yerleşmesi bulunmaktadır. Polye tabanında tarımsal faaliyetler yapılmaktadır. Polyenin güneyinden Kaş-Kalkan D-100 karayolu geçmektedir.

Fotoğraf 1.37. Kyaneai Antik Kentine Çıkarken Ümmü Dağından Yavu Polyesi Görünümü.

Kılıçlı polyesi: Sahanın doğu kesiminde yer almaktadır. Doğusunda Çam Dağı ve Boğazcık ile sınırlı olan ova, güneybatı-kuzeydoğu yönlü uzanmaktadır. Polyenin deniz seviyesinden yüksekliği yaklaşık 300 metredir. Polye tabanında Kılıçlı yerleşmesi bulunmaktadır. Polye kapalı bir depresyon şeklinde görünse de Boğazcık köyü önlerinde dar bir boğazla güneye (Akdeniz'e) açılır (Kurt, 2000: 264).

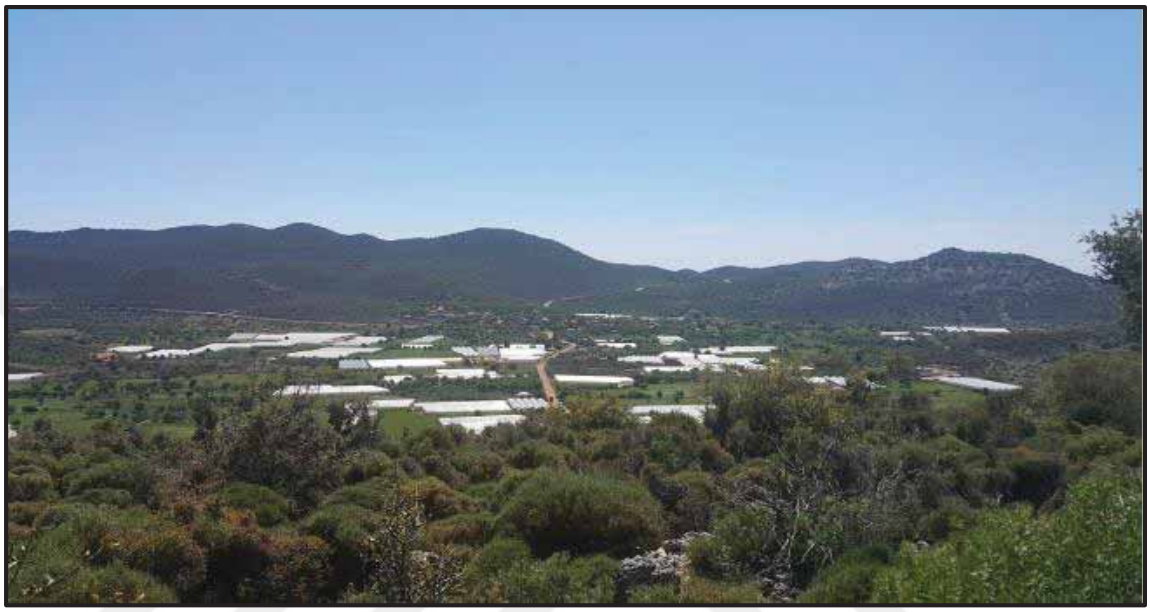

Fotoğraf 1.38. Kılıçlı Polyesinden Bir Görünüm.

1.1.2.5. Kıyı Bölgesi

Karalara yakın deniz alanlarını da anlatan bir kavram olarak kullanılan kıyı bölgesi kavramı ise nehir deltası, kıyı ovaları, sulak alanlar, sahiller, kayalık bölgeler, ormanlık alanlar, gibi diğer kıyı unsurlarını da içermektedir (Duru, 2003:110). Coğrafi açıdan kıyı kavramı genel tabirle kara ile deniz sınırını belirleyen çizgidir diyebiliriz.

Kıyılar geçmişten günümüze kadar insanlığın en önemli kullanım alanları olmuştur. Araştırma sahası da Akdeniz ile sınır olduğundan kıyı bölgesi olarak tarif edebiliriz. Bu nedenle saha çok çeşitli özellikleri beraberinde getirmektedir. Bu özellikler kara ile denizin birleşiminden zengin doğal ve beşerî potansiyeli doğurmaktadır. İnsanlığın ilk tarihininden günümüze kadar yerleşim yerleri su kaynakları çevresinde kurulmuştur. Buradan yola çıkarak sahada kurulan Likya Medeniyetini örnek gösterebiliriz. Kıyılar özellikle beşerî ve ekonomik faaliyetler açısından önem arz etmektedir. Araştırma sahasında turizm faaliyetleri özellikle kıyı kesiminde yoğunlaşmıştır. Nüfus ve yerleşme

bakımından da kıyı bölgesinde yoğunlaştığını görmekteyiz. Coğrafi açıdan kıyı bölgeleri ikiye ayrılmaktadır. Biri alçak kıyılar bir diğeri ise yüksek kıyılardır.

Alçak Kıyılar

Araştırma sahasında kıyılara ulaşan akarsular kalkerler içerisinden geçtiklerinden az miktarda alüvyon taşımaktadırlar. Karbonatlı kayaçlar suda kolayaca eridiklerinden fazla miktarda alüvyon vermemektedirler. Ayrıca sahanın karstik yapısından dolayı yüzey akışı karstik yapıdaki yeraltı su sistemlerine karışmaktadır. Bu yüzden sahada yüzey akışı da zayıf olmaktadır. Ancak büyük ölçekte olan akarsuların iç kesimlerde ve yakın civarda bulunan litolojilere sahip bölgelerden taşıdıkları alüvyonlarla körfezleri, koyları doldurarak kıyı kesimlerinin bazı alanlarında alçak kıyıların meydana gelmesine sebep olmuşlardır. Bu tarz ovalar haricinde kıyı bölgelerinde büyük ölçekte alüvyal birikintilerinin bulunmamasının ve genellikle yüksek kıyı tipinin hâkim olmasının nedeni tektonik ve litolojiktir (Kocadağlı, 2012: 48-49)

Yüksek Kıyılar

Araştırma bölgesinin kıyı kesimlerinde ovalar dışındaki kesimlerinde yüksek kıyı tipinin hâkim olduğu görülmektedir. Bölgedeki kıyılar alüvyal dolgusu bulunan alanlar haricinde yüksek kıyı karakterine sahiptir. Teke yarımadası kıyılarında Demre, Finike, Kumluca kıyılarının haricinde bulunan kıyıların, oldukça sarp ve kayalık bir yapıya sahip oldukları görülmektedir (Atalay, 1982: 221).

Kaş ilçe merkezi de bahsedilen bu kütlelere ait yamaçlarda kurulduktan sonra dağ kütlelerinin yamaçlarına doğru gelişme göstermiştir. Bu bölümde yer alan morfolojik şartlar nedeni ile beşerî ve ekonomik olarak sınırlandırmaktadır. Kaş-Demre arasında kalan Akdeniz kıyıları, yapısal özellik ve uzanımları nedeniyle "Dalmaçya tipi kıyılar" olarak bilinmektedir. Bu özel kıyı tipinin ülkemizde sadece araştırma sahası ve çevresinde görülmektedir (Kocadağlı, 2012: 49).

Kaş-Demre arası yüksek kıyıların olduğu kesimdir. Kaş-Demre arasında genişçe bir plato sahasının yer aldığı görülmektedir. Bu iki ilçe arasındaki kıyılardan başlayarak yükselmeye başlayan kalkerden oluşan arazilerin kuzey yönünde plato halinde ilerlediği görülmektedir. Kaş ve Demre ilçelerinin arasındaki Beydağları otoktonunda Mesozoyik ve Tersiyer'deki kalker alanlarından müteşekkil olan alan, morfolojik olarka karstik şekiller ihtiva eden orta yüksekliğe sahip bir platodur. Bahse konu olan plato iç kesimlere

doğru kuzeyinde ve kuzeybatısında Kasaba Depresyonu ile doğusunda ve kuzeydoğusunda ise Demre Çayı vadisi ile sınırlandırılmış üçgen şeklinde bir bölgedir. Demre Çayı'ndan Gülmez Dağı yönündeki plato bölgesi kuzeydoğuya ve doğu bölgesi istikametine uzanmaktadır (Öner, 2009:287).

Fotoğraf 1.39. Kaş-Demre Arasında Kalan Kaleüçağız-Kekova Kıyılarının Simena Kalesinden Görünümü.

1.2. İKLİM

İklim genel bir ifadeyle, bir bölgenin uzun zaman boyunca değişmeyen ortalama hava özellikleridir. Bir bölgenin iklimi, o bölgenin fizikî ve beşerî unsurları üzerinde doğrudan etkilidir. İklimin fizikî coğrafya üzerindeki etkileri sonucunda; toprak ve bitki örtüsü oluşumu, kayaçların çözülmesi, denizlerin tuzluluk oranı, akarsu debi ve rejimleri, göllerin oluşumu, göl sularının özelliği, hayvan türleri ve dağılımı, kalıcı kar sınırı, dış kuvvetlerin etki alanları gibi birçok olay ve durumun etkilendiği görülmektedir.

Türkiye üzerinde etkili olan hava tiplerinin mevsimlere göre değişmesi, siklonik ve antisiklonik koşullar, basınç koşullarına bağlı hâkim rüzgâr yönleri, Kuzey Atlantik ve Arktik osilasyonlar, atmosferin üst seviyesindeki Rossby dalgaları gibi unsurlar Türkiye iklim koşullarında önemli rol oynar (Atalay, 2010: 408). Dünya genelindeki atmosfer dolaşımının ve fizikî coğrafya özelliklerinin etkisi altında olan Türkiye iklimini etkileyen faktörler, jenetik-dinamik faktörler ile coğrafi amiller tarafından tayin edilir. Araştırma

sahasının iklimine etki eden coğrafi amiller, planeter amillere bağlı ortaya çıkan makroklima şartlarında bölgesel değişikliklere yol açarak muhtelif bölgelere ait iklim karakterlerini tayin etmektedirler (Erinç, 1996: 294-301).

Araştırma sahasının bulunduğu Akdeniz Bölgesi'nde, Subtropikal Akdeniz iklimi olarak bilinen iklim tipi görülür. Bunun başlıca sebepleri arasında yağış miktarlarının fazla olması, yağışların ağırlıklı olarak kış aylarında toplanması, iç kesimlerde görülemeyecek ölçüde yıllık ortalama sıcaklıkların yükselmesi, yaz kuraklığının görülmesi, don olaylı günlerin sayısının az oluşu gibi durumlar gösterilebilir. Bunun yanı sıra söz konusu iklim tipinin bölgenin her kesiminde aynı özellikleri taşımadığı ve yer yer değişiklik arz ettiği gözlenmektedir. Bu durumun başlıca sebebi ise bölgede dağların fazla oluşu ve yükseltiye bağlı olarak iklim özelliklerinin değişmesidir. Dolayısıyla dağların denize bakan yamaçlarında Akdeniz ikliminin dağ tipi görülürken, dağların arkasında kalan çukur alanlarda yağışların az olması ve günlük-aylık sıcaklık farklarının fazlalaşmasından dolayı bir geçiş iklimi söz konusudur (Arınç, 2014: 21).

Akdeniz havzası farklı özelliklere sahip hava kütlelerinin geçiş alanında bulunmaktadır. Kutupların veya ekvatora civar alanların iklim kuşağına benzer şekilde Akdeniz iklim kuşağının da bütün bir yıl boyunca tek bir hava kütlesinin etkisinde olduğunu görmek mümkün değildir. Bölgede yazları genellikle tropikal, kışları ise kutbi hava kütlelerinin etkisi görülür. Bu nedenle bir yılda iklim şartları açısından birbirinden farklılık gösteren ve biri kurak ve sıcak, diğeri yağışlı ve serin olan farklı iki iklim devresi söz konusudur (Göney; 1975: 68).

Sıcaklığın dağılımı üzerinde etkili planeter faktörlerden güneşlenme süresi ve güneş ışınlarının bölgeye geliş açısı o bölgenin iklimini gösteren önemli faktörlerdir. Araştırma sahasındaki güneşlenme süreleri Kaş ilçesinin bağlı olduğu Antalya İlinin ve Kaş'ın komşusu olan Elmalı İlçesinin verileriyle kıyaslanarak incelenecektir. Bu bağlamda 2002-2018 yılları arasında Antalya geneli, 1958-2018 yılları arasında Elmalı ve 1965-2018 yılları arasında Kaş üzerinde yapılan rasatlar sonucunda elde edilen aylık ve yıllık ortalama güneşlenme süreleri Tablo 1.1'de gösterilmiştir.

Tablo 1.1. Aylık ve Yıllık Ortalama Güneşlenme Süreleri (saat/gün).

İstasyon	Rasat Sayısı (Yıl)	Aylar												Yıllık
		O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Antalya	14	5.1	5.8	6.7	8.0	9.8	11.4	11.8	11.3	9.8	7.9	6.3	4.9	8.2
Elmalı	12	2.7	3.7	4.9	6.2	5.8	6.4	5.7	5.4	5.2	4.5	3.3	3.0	4.7
Kaş	18	4.7	5.3	7.1	8.2	9.7	11.1	11.8	11.1	9.8	7.9	6.4	4.5	8.1

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü.

Tablo 1.1'de yer alan Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerine göre Antalya genelinde yıllık güneşlenme süresi ortalama 8,2 saat/gün iken, bu değer Elmalı ilçesinde 4,7 saat/gün olarak ölçülmüştür. Araştırma sahası olan Kaş ilçesinde ise bu değerin yıllık 8,1 saat/güne çıkması dikkat çekmektedir.

Kaş ilçesinde maksimum güneşlenme süresinin haziran, temmuz ve ağustos aylarında 11 saatin üzerinde olduğu ve temmuz'da 11,8 gün/saat ile en yüksek değerine ulaştığı görülmektedir. Antalya'da ise en yüksek güneşlenme süresi 11,4 saat/gün ile haziran ayında, Elmalı ilçesinde ise 6,4 saat/gün ile yine haziran ayında gerçekleşmektedir. Güneşlenme süresinin en düşük olduğu kış mevsimine bakıldığında Antalya genelinde 4,9 saat/gün ile aralık ayında en düşük değer görülürken, Elmalı ilçesinde 2,7 saat/gün ile ocak ayında en düşük değer görülmektedir. Kaş ilçesinde ise aralık ayı ortalama 4,5 saat/gün ile güneşlenme süresinin en az olduğu aydır.

Araştırma sahasında yaz mevsiminde güneşlenme sürelerinin uzun olmasını bu dönemlerde gündüz süresinin fazla olmasına, güneş ışınlarının bölgeye daha dik açıyla gelmesine ve bu mevsimlerde bulutluluk oranının düşük olmasına bağlamak mümkündür. Bunun aksine kış mevsiminde güneşlenme sürelerinin azalması da gündüz sürelerinin az olmasından kaynaklanmaktadır. Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinde Kaş ilçesi enleminin 37º 12' K olarak kabul edildiği dikkate alındığında, güneş ışınlarının araştırma sahasına düşme açıları;

- En uzun gündüz süresinin yaşandığı 21 Haziran'da 77º 15',
- En kısa gündüz süresinin yaşandığı 21 Aralık'ta 30º 21',
- Güneş ışınlarının ekvatora dik geldiği 21 Mart-23 Eylül tarihleri arasında ise 53º 48' olarak hesaplanmıştır.
- Güneş ışınlarının araştırma sahasına düşme açıları Tablo 1.2'de ve Şekil 1.1'de gösterilmiştir.

Tablo 1.2. Güneş Işınlarının Kaş İlçesine Düşme Açıları (Derece).

İstasyon / Enlem	21 Haziran (En uzun gündüz)	21 Mart-23 Eylül	21 Aralık (En kısa gündüz)
Kaş / 37º 12' K	77º 15'	53º 48'	30º 21'

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü.

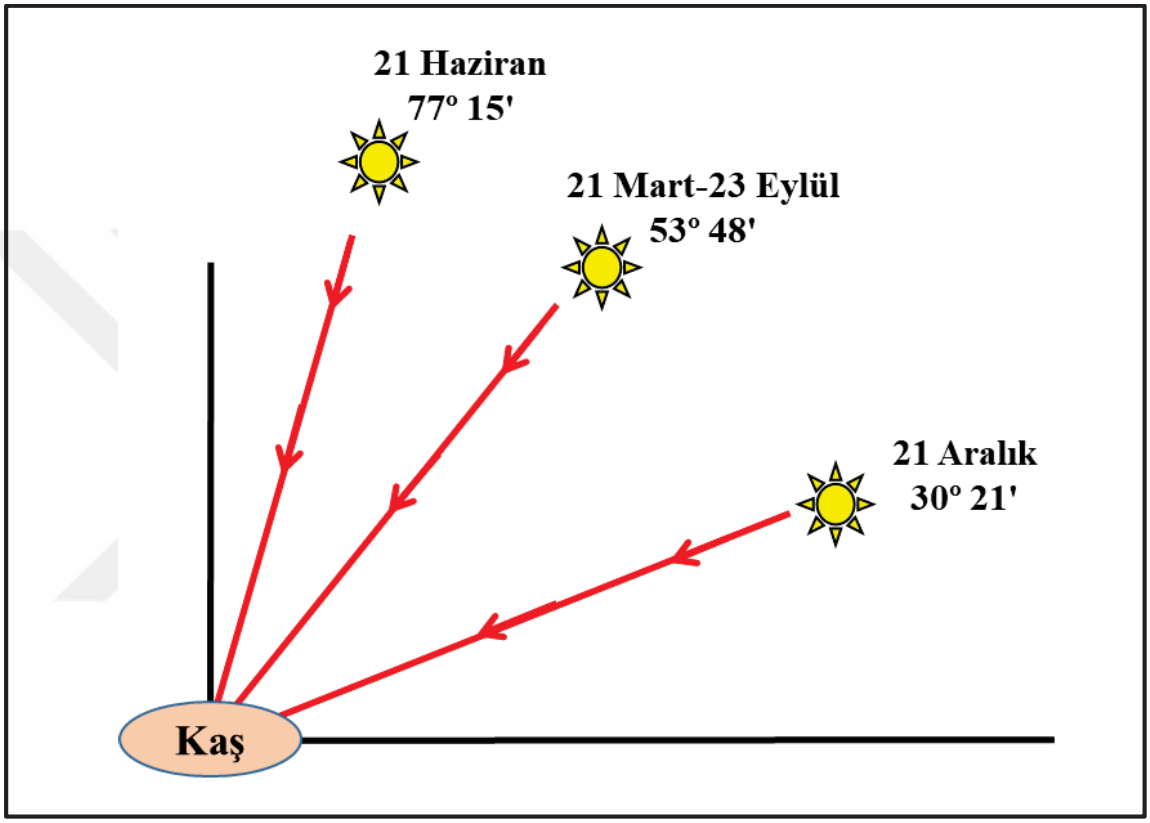

Şekil 1.1. Güneş Işınlarının Kaş İlçesine Düşme Açıları.

1.2.1. İklim Elemanları

Araştırma sahasına yönelik iklim elemanları; sıcaklık, basınç ve rüzgârlar, nem ve bulutluluk ile yağışlar alt başlıkları altında incelenecektir.

1.2.1.1. Sıcaklık

Bir sahada sıcaklık dağılımını etkileyen faktörler enlem, yükseltiler ve karasallıktır. Araştırma sahasındaki sıcaklık değerleri, Kaş ilçesinin bağlı olduğu Antalya ilinin ve Kaş'ın komşusu olan Elmalı ilçesinin verileriyle kıyaslanarak incelenecektir. Bu

bağlamda 2002-2018 yılları arasında Antalya geneli, 1958-2018 yılları arasında Elmalı ve 1965-2018 yılları arasında Kaş üzerinde yapılan rasatlar sonucunda elde edilen verilere göre Kaş ilçesinde ve Antalya genelinde ortalama sıcaklıklar 20ºC, Elmalı ilçesinde ise 12,9ºC olarak tespit edilmiştir. Söz konusu yıllar arasında yapılan rasatlar sonucunda ortaya konan aylık ve yıllık ortalama sıcaklık değerleri Tablo 1.3'de, bu değerlerin aylık dağılım grafikleri Şekil 1.2, Şekil 1.3 ve Şekil 1.4'te gösterilmiştir.

Tablo 1.3. Kaş, Elmalı ve Antalya Sıcaklık Değerleri (1958-2018)

İstasyon	Sıcaklık Türü (°C)	Aylar												Yıllık
		O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Kaş	Ortalama Sıcaklık	12.6	12.8	14.4	17.4	21.3	25.3	28.2	28.6	26.1	21.9	17.7	14.1	20.0
	Maksimum Sıcaklık	25.1	25.1	27.7	33.2	36.2	40.6	43.0	40.3	38.0	34.1	31.1	26.2	43.0
	Ortalama Maksimum Sıcaklık	16.2	16.5	18.3	21.4	25.2	29.3	32.2	32.6	30.2	26.1	21.7	17.8	24.0
	Ortalama Minimum Sıcaklık	9.6	9.6	10.9	13.5	17.3	21.2	24.1	24.7	22.3	18.4	14.5	11.2	16.4
	Minimum Sıcaklık	0.0	-1.0	2.0	0.8	10.7	14.8	19.7	20.6	11.2	9.6	3.8	1.3	-1.0
Antalya	Ortalama Sıcaklık	11.4	12.4	14.7	17.5	21.4	25.9	29.1	29.4	26.3	22.0	17.1	13.0	20.0
	Maksimum Sıcaklık	22.1	26.2	28.8	35.7	36.8	44.8	45.4	42.6	41.4	35.6	32.0	26.1	45.4
	Ortalama Maksimum Sıcaklık	15.6	16.4	18.7	21.4	25.1	30.2	33.5	33.5	30.5	26.5	21.7	17.4	24.2
	Ortalama Minimum Sıcaklık	8.5	9.3	11.3	14.2	18.1	22.5	25.8	26.1	22.8	18.5	14.0	10.2	16.8
	Minimum Sıcaklık	-0.4	-2.2	0.0	1.3	12.9	16.8	20.7	20.9	16.2	0.9	5.4	2.1	-2.2
Elmalı	Ortalama Sıcaklık	2.2	3.4	6.9	11.3	15.8	20.5	23.9	23.8	19.8	14.3	8.5	4.0	12.9
	Maksimum Sıcaklık	18.0	23.5	26.8	30.4	32.8	37.4	39.4	40.0	36.5	32.3	25.4	21.8	40.0
	Ortalama Maksimum Sıcaklık	7.8	9.4	13.5	18.0	23.0	28.0	31.7	32.0	28.2	22.2	15.6	9.6	19.9
	Ortalama Minimum Sıcaklık	-2.0	-1.3	1.4	5.2	9.1	13.0	16.0	15.9	12.1	7.6	3.0	-0.2	6.7
	Minimum Sıcaklık	-18.6	-18.1	-14.0	-6.9	-0.3	4.5	8.0	9.0	1.0	-3.2	-8.6	-12.2	-18.6

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü.

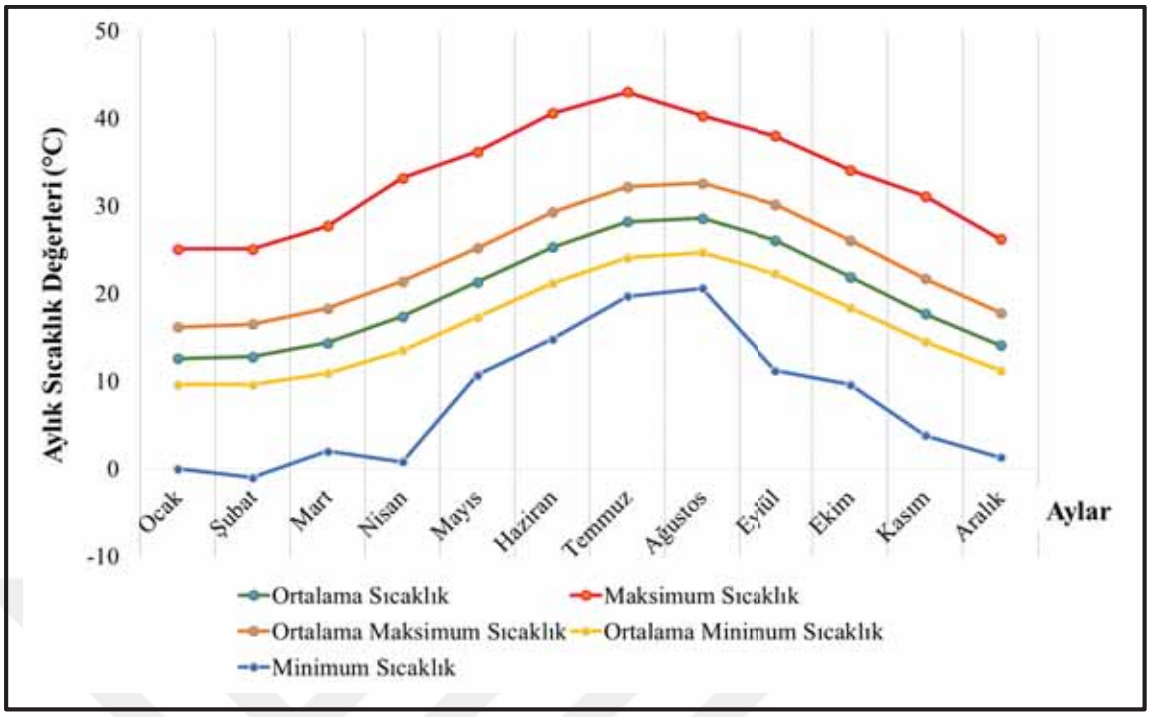

Şekil 1.2. Kaş İlçesinde Ortalama ve Ekstrem Sıcaklık Değerlerinin Aylık Dağılımı.

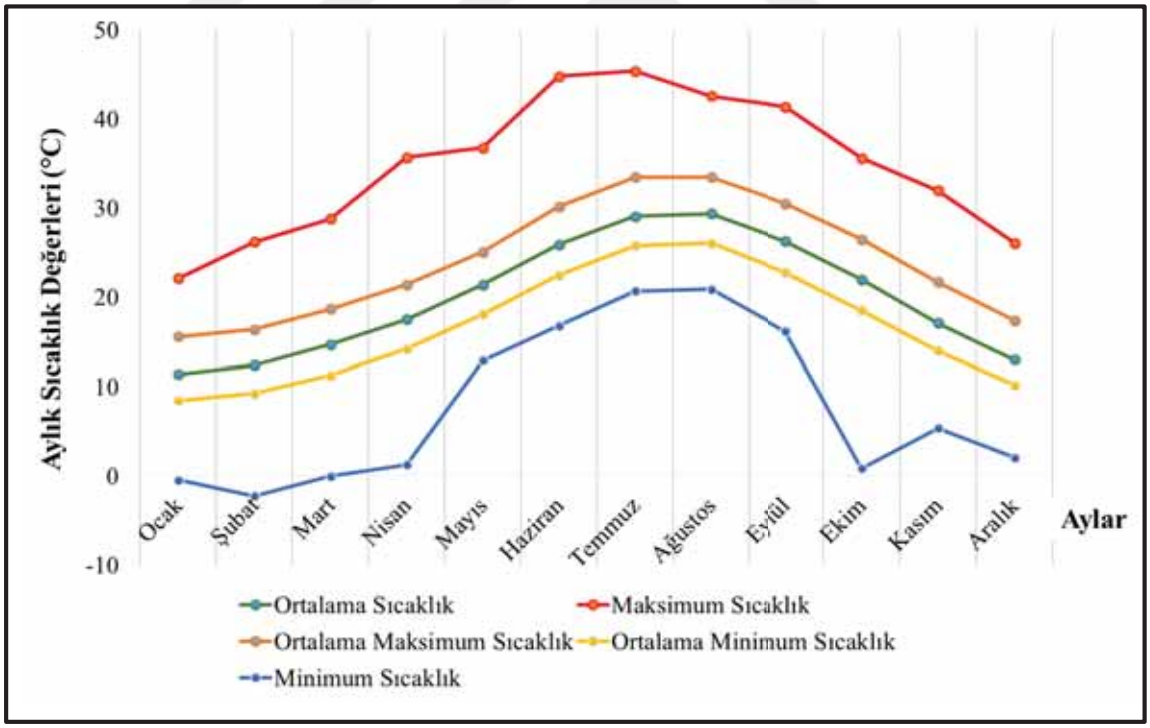

Şekil 1.3. Antalya Geneli Ortalama ve Ekstrem Sıcaklık Değerlerinin Aylık Dağılımı.

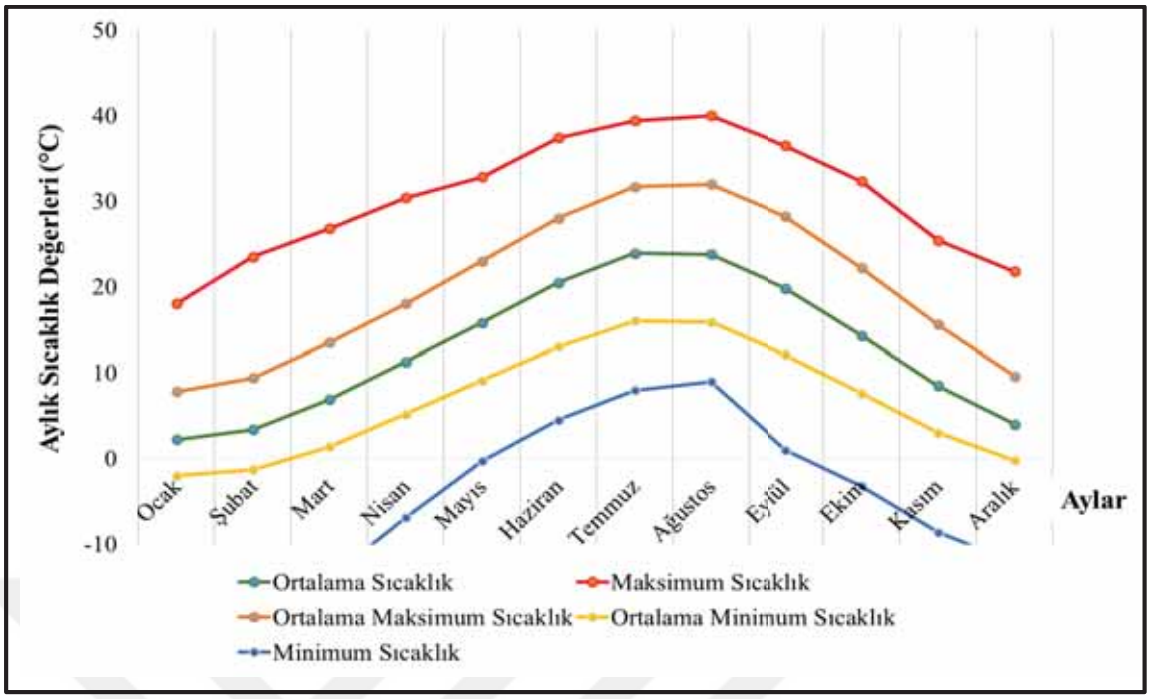

Şekil 1.4. Elmalı İlçesi Ortalama ve Ekstrem Sıcaklık Değerlerinin Aylık Dağılımı.

Tablo 1.3 ve Şekil 1.2-1.4 arası grafikler incelendiğinde aylık ortalama sıcaklıkların en yüksek olduğu aylar; Kaş ilçesinde 28,6ºC ile ağustos, Antalya genelinde 29,4ºC ile ağustos ve Elmalı ilçesinde ise 23,9ºC ile temmuz ayıdır. Karşılaştırılan üç istasyon içinde yılın tamamında aylık ortalama sıcaklıkların 0 ºC'nin altına inmediği görülmektedir. Ortalama sıcaklıkların en çok azaldığı aylar ise Kaş ilçesinde -1ºC ile şubat, Antalya genelinde -2,2ºC ile şubat ve Elmalı ilçesinde ise -18,6ºC ile ocak ayıdır. Üç istasyonda da aylık ortalama sıcaklıların ocak ayından itibaren yükselişe geçtiği ve eylül'den itibaren sıcaklık artışlarının azalmaya başladığı görülmektedir.

Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerine göre Kaş ilçesinde 1965-2018 yılları arasında yapılan rasatlarda ölçülebilen en yüksek sıcaklık değeri 13 Temmuz 2000 tarihinde 43ºC olarak kaydedilmiştir. Elmalı ilçesinde en yüksek sıcaklık 14 Ağustos 1960 tarihinde 40ºC, Antalya ilinde ise en yüksek sıcaklık 1 Temmuz 2017 tarihinde 45,4ºC olarak kaydedilmiştir. Kaş ilçesinde mutlak ekstrem değerlerinin en yüksek olduğu aylar 40,6ºC ile haziran, 43ºC ile temmuz ve 40,3ºC ile ağustos ayları; Elmalı ilçesinde 39,4ºC ile temmuz ve 40ºC ile ağustos; Antalya'da ise 44,8ºC ile haziran, 45,4ºC ile temmuz ve 42,6ºC ile ağustos ayları olarak ölçülmüştür. Araştırma sahasında ve diğer sahalarda maksimum sıcaklıkların yaz aylarında görülmesi, Türkiye'nin üzerinde bulunduğu sahanın sahip olduğu hava kütlelerinin, akım hatlarının ve cephelerin yaz dönenimde gösterdiği karakteristik özelliklerden

kaynaklanmaktadır. Genel atmosfer koşullarına bağlı olarak Türkiye'de yaz ayları güneyden kuzeye ilerleyen tropikal hava kütlesinin etkisindedir (Atalay, 2010: 406).

Mutlak minimum sıcaklık değerleri incelendiğinde ise Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerine göre Kaş ilçesinde 1965-2018 yılları arasında yapılan rasatlarda ölçülebilen en düşük sıcaklık değeri 4 Şubat 1997 tarihinde -1ºC olarak kaydedilmiştir. Elmalı ilçesinde en düşük sıcaklık 18 Ocak 1974 tarihinde -18,6 ºC, Antalya ilinde ise 19 Şubat 2008 tarihinde -2,2ºC olarak ölçülmüştür. Kaş ve Antalya'da en düşük sıcaklıkların ocak ve şubat aylarında yaşandığı ve sıcaklık değerlerinin 0ºC'nin altına ulaştığı, Elmalı'da ise en düşük sıcaklıkların ekim ayından başlayarak mayıs ayına kadar devam ettiği ve bu aylarda en düşük sıcaklıkların 0 ºC'nin altına ulaştığı görülmektedir. Dolayısıyla Elmalı ilçesinin Kaş ve Antalya'ya göre karasal özellik gösterdiği anlaşılmaktadır. Üç istasyonun bulunduğu Akdeniz bölgesi kış döneminde, kuzeydeki polar hava kütlelerinin güneye ilerleyerek Akdeniz üzerinde tropikal hava kütleleriyle karşılaşması sonucunda polar cephenin güney kanadında yer alan Akdeniz cephe sistemine sahne olmakta ve yaz aylarının aksine bir durum ortaya çıkmaktadır (Atalay, 2010: 406). Dolayısıyla sahayı etkileyen hava kütleleri sıcaklıkların düşmesine sebep olmaktadır. Elmalı ilçesinde diğerlerine kıyasla daha sert görülen kış şartlarının, sahanın sahip olduğu topoğrafya ve karasallıktan kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Sıcaklıkların yükselti ve karasallık faktörlerine göre değişiklik gösterdiği dikkate alındığında, yukarıda açıklanan sıcaklık şartlarının araştırma sahasının tamamı için geçerli olmadığı söylenebilir. Araştırma sahasında yükseltilerle birlikte sıcaklık düşmekte ve bu durum özellikle ziraatı ve diğer beşerî faaliyetleri etkilemektedir. Örneğin, sahanın kıyı ovalarında üretilen çok sayıda sebze ve meyve türünün yükseltilere bağlı olarak sıcaklıkların azalmasından dolayı iç kesimlerde yetiştirilemediği görülmektedir. Bununla birlikte araştırma sahasındaki sıcaklık değerlerinin yüksek olması, Kaş ekonomisinde önemli bir yer tutan seracılık faaliyetlerinin ve deniz turizminin gelişmesinde önemli katkılar sunmaktadır.

Bir sahaya ait sıcaklık özellikleri incelenirken aylık ortalama sıcaklık değeri 20°C'nin üzerinde olan devreler "sıcak", ortalama sıcaklık değeri 10-20°C arasında olan devreler "ılıman", ortalama sıcaklık değeri 0-10°C arasında olan devreler "serin", ortalama sıcaklık değeri 0°C'nin altında olan devreler ise "soğuk" mevsim grubu olarak kabul edilmektedir (Göney, 1975: 77). Bu bağlamda 2002-2018 yılları arasında Antalya

geneli, 1958-2018 yılları arasında Elmalı ve 1965-2018 yılları arasında Kaş üzerinde yapılan rasatlar sonucunda elde edilen aylık ortalama sıcaklık değerlerine göre söz konusu istasyonlarda sıcaklık devrelerine göre ayların sayısı Tablo 1.4'te gösterilmiştir.

Tablo 1.4. Kaş, Elmalı ve Antalya'da Sıcaklık Devrelerine Göre Ayların Sayısı (1958-2018).

İstasyon	Sıcaklık Devreleri (°C)			
	Soğuk (<0 °C)	Serin (0-10 °C)	Ilıman (10-20 °C)	Sıcak (>20 °C)
Kaş	0	0	6	6
Antalya	0	0	6	6
Elmalı	0	5	4	3

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü.

Tablo 1.4'te görüldüğü üzere Kaş ve Antalya'da sıcaklık şartları olarak soğuk ve serin devrenin görüldüğü ay bulunmamakta, yılın yarısı ılıman, diğer yarısı ise sıcak devre olarak yaşanmaktadır. Elmalı ilçesinde ise soğuk devre olmamasına rağmen, yılın 5 ayı serin, 4 ayı ılıman ve kalan 3 ayı sıcak devre şartlarında yaşanmaktadır. Aylık ortalama sıcaklık değerlerine göre sıcaklık devrelerinin dağılımı incelendiğinde araştırma sahasının da bulunduğu kıyı kesimlerde soğuk ve serin devrelerin bulunmaması daha önce de belirtildiği üzere ziraat hayatını ve deniz turizmini olumlu etkilemekte ve söz konusu faaliyetlerin yılın büyük bir döneminde devam edilebilmesini sağlamaktadır. Ancak daha iç kesimlerde bulunan Elmalı ilçesinde sıcaklık devrelerinin serin ve ılıman olarak yoğunlaştığı ve sıcak devrenin sadece 3 ay yaşandığı görülmektedir. Bu durum iç kesimlerde yükseltilerin ve karasallığın artmasının sıcaklık devreleri üzerindeki etkisinin bir göstergesidir.

Günlük en düşük sıcaklık değerinin 0ºC'nin altına indiği günler "don olaylı gün" olarak ifade edilir. Don olayı başta ziraatı olmak üzere insanların günlük aktivitelerini, ulaşımı vb. gibi yaşama dair tüm faaliyetleri etkilemektedir. Fazla soğuklar nedeniyle toprağın donması; tohumların ölmesine, bitki köklerinin zarar görmesine, bitkilerin gövde, dal, çiçek veya meyvelerinin donarak bir daha canlanmamasına sebep olabilmektedir. Kış mevsiminde bazı bitkiler dona dayanabilmelerine rağmen, çiçeklenme veya meyve verme dönemlerinde, çok kısa donlardan bile zarar görebilmektedirler. Dolayısıyla don olayının başlangıç ve bitiş zamanları da şiddeti kadar önemlidir (Yiğitbaşıoğlu, 2000: 117).

Araştırma sahasında olduğu gibi özellikle zirai faaliyetlerin temel geçim kaynağı olarak yürütüldüğü kırsal yerleşmelerin fazla olduğu bölgelerde don olaylı günlerin bilinmesi önem arz etmektedir. Araştırma sahasında 1965-2018 yılları arasında yapılan rasatlar, yıllık ortalama

don olaylı gün sayısının 0,04 olduğunu ve bunun da sadece şubat aylarında yaşandığını göstermektedir. 2002-2018 yılları arasında Antalya geneli, 1958-2018 yılları arasında Elmalı ve 1965-2018 yılları arasında Kaş üzerinde yapılan rasatlar sonucunda elde edilen ortalama don olaylı gün sayılarının aylık dağılımı Tablo 1.5'de gösterilmiştir.

Tablo 1.5. Kaş, Elmalı ve Antalya'da Ortalama Don Olaylı Gün Sayılarının Aylık Dağılımı (1958-2018).

İstasyon	Aylar												Yıllık
	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	
Kaş	-	0,04	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,04
Elmalı	19,98	15,72	8,72	0,98	0,01	-	-	-	-	0,36	4,70	15,08	65,55
Antalya	0,11	0,05	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,16

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü.

Tablo 1.5'e bakıldığında araştırma sahasında don olayının gerçekleştiği ortalama gün sayısının yok denecek kadar az olduğu anlaşılmaktadır. Don olaylı günlerin Kaş ilçesinde sadece şubat ayında, Antalya'da ise ocak ve şubat aylarında çok az olarak yaşandığı, ancak bunun aksine Elmalı ilçesinde ekim-mayıs arası dönemde yıllık ortalama 65,55 gün yaşandığı görülmektedir. Bu durum araştırma sahasının da bulunduğu kıyı kesimlerde birçok subtropikal bitkinin rahatlıkla yetiştirilebileceği anlamına gelmektedir. Ayrıca don olaylarının çok az görülmesi sahada kış mevsimi ortalama sıcaklıklarının fazla düşmemesini sağlamakta ve buna bağlı olarak bölgede seracılık faaliyetlerinin yapılmasını daha da ekonomik kılmaktadır. Araştırma sahasında don olaylı günlerin az ve sadece şubat ayında görülmesi bitki yetiştirme devresini uzatarak ziraat açısından önemli bir avantaj oluşturmaktadır. Yükseltilerin arttığı sahalarda don olayının da artması beklenir (Gürbüz, 1978: 8). Nitekim yükseltilerin daha fazla olduğu iç kesimlerde olan Elmalı ilçesinde sıcaklıkların 0°C altına daha sık düştüğü ve özellikle aralık, ocak ve şubat aylarında (her ay) 15 günün üzerinde don olayının yaşandığı görülmektedir.

Bir bölgenin sıcaklık değerlerine ilişkin bakılması gereken önemli bir diğer unsur da topraktır. Toprağın sıcaklığı; bitkilerin yetişebilmesi, topraktaki organik maddelerin mineralizasyonu, topraktaki mikroorganizmaların faaliyetleri ve topraktaki kimyasal olayların devam edebilmesi açısından önem arz etmektedir (Atalay, 2006: 23). Araştırma sahasında 1965-2018 yılları arasında, Elmalı'da 1958-2018 yılları arasında ve Antalya'da 2002-2018 yılları arasında yapılan rasatlar sonucunda toprak sıcaklıklarına ilişkin elde edilen veriler Tablo 1.6'da gösterilmiştir.

Tablo 1.10'da görüldüğü üzere zirai faaliyetler açısından büyük öneme sahip toprak sıcaklıklarının kış aylarında düştüğü, yaz aylarında ise en yüksek değerine çıktığı anlaşılmaktadır. Toprak sürüm derinliği olarak kabul edilen 20 cm'lik derinlikteki sıcaklıklara bakıldığında; Kaş ilçesinde toprak sıcaklık değerinin 11,9ºC ile en düşük ocak ayında, en yüksek ise 34,1ºC ile ağustos ayında gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca toprak sürüm derinliğindeki sıcaklıklarda yıllık ortalama olarak Kaş ve Antalya'da birbirine benzer şekilde 20ºC'nin üzerinde değerler görülürken, daha karasal iklime sahip olan Elmalı ilçesinde toprak sürüm derinliğindeki toprak sıcaklıklarının yıllık ortalamasının 15,6ºC olduğu görülmektedir.

Araştırma sahasında özellikle deniz turizmi açısından önemli bir diğer parametre ise deniz suyu sıcaklıklarıdır. Kaş ilçesinin kıyı kesimlerinde 1965-2018 yılları arasında yapılan rasatlara göre ortalama ve ekstrem deniz suyu sıcaklık değerlerinin aylara göre dağılımı Tablo 1.7'de gösterilmiştir.

Tablo 1.6. Kaş, Elmalı ve Antalya'da Ortalama Toprak Sıcaklıklarının Belli Derinliklere ve Aylara Göre Dağılımı (ºC) (1958-2018).

İstasyon	Toprak Derinliği (cm)	Aylar												Yıllık
		O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Kaş	5	11.7	13.4	16.6	23.0	28.9	31.6	35.5	35.5	32.3	24.2	19.0	12.1	23.7
	10	11.6	12.2	15.2	19.7	25.7	31.1	34.8	35.0	30.9	24.4	18.1	13.3	22.7
	20	11.9	12.3	15.1	19.3	24.9	30.1	33.7	34.1	30.7	24.9	18.7	13.9	22.5
	50	13.4	13.2	15.3	18.7	23.6	28.3	31.8	32.8	30.9	26.1	20.6	15.8	22.5
	100	15.3	14.5	15.8	18.2	22.0	26.1	29.6	31.2	30.3	26.9	22.5	18.1	22.5
Elmalı	5	4.3	6.8	10.0	15.3	21.2	24.9	30.0	28.0	22.8	16.5	10.7	5.5	16.3
	10	3.5	5.0	8.8	13.7	19.2	24.4	28.3	28.5	24.8	17.7	9.7	4.9	15.7
	20	3.9	5.1	8.7	13.4	18.6	23.5	27.3	27.6	24.4	18.1	10.6	5.7	15.6
	50	6.0	6.3	8.8	12.7	17.2	21.8	25.6	26.5	24.4	19.4	13.1	8.3	15.8
	100	8.4	7.7	9.2	12.1	15.6	19.5	23.0	24.5	23.8	20.5	15.6	11.1	15.9
Antalya	5	11.6	13.1	15.9	19.8	24.1	29.0	33.4	33.6	29.6	23.6	18.2	13.1	22.1
	10	12.0	13.3	15.9	19.8	23.9	28.7	32.8	33.1	29.5	23.8	18.6	13.6	22.1
	20	12.7	13.5	15.7	19.1	22.8	27.0	30.9	31.6	28.9	24.2	19.4	14.6	21.7
	50	13.6	13.8	15.5	18.4	21.7	25.8	29.7	30.8	28.2	24.3	20.1	15.6	21.5
	100	15.3	14.9	16.0	18.2	21.0	24.0	27.4	28.9	28.0	25.2	21.8	18.0	21.6

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü.

Tablo 1.7. Ortalama ve Ekstrem Deniz Suyu Sıcaklık Değerleri (1958-2018)

Parametre (^{0}C)	Aylar												Yıllık
	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Ortalama Deniz Suyu Sıcaklığı	17.4	16.8	17.1	18.2	20.1	23.0	26.1	28.3	27.7	25.3	22.5	19.6	21.8
Maksimum Deniz Suyu Sıcaklığı	19.8	18.6	19.2	21.0	23.0	26.2	29.0	30.4	30.7	28.5	28.0	25.4	30.7
Minimum Deniz Suyu Sıcaklığı	14.1	3.1	5.4	15.6	5.3	9.3	22.0	25.5	2.9	4.9	18.6	15.7	2.9

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü.

Tablo 1.7'de görüldüğü üzere araştırma sahasında yıllık ortalama deniz suyu sıcaklık değeri 21,8°C'dir. Deniz suyu sıcaklıkları özellikle Kaş ilçesinin kıyı kesimlerinde turizm açısından önemlidir. İnsanların yüzme sporlarını gerçekleştirebilmeleri için deniz suyu sıcaklıklarının 22-28°C sıcaklıkları arasında olması gerektiği kabul edilmektedir (Koçman, Koç ve Sezer, 2006: 45). Buna göre Tablo 1.7 incelendiğinde; haziran, temmuz, ağustos, eylül, ekim ve kasım aylarında ortalama deniz sıcaklıklarının yüzme sporları için elverişli olduğu görülmektedir. Ayrıca mayıs ayında da 20,1ºC olan ortalama deniz suyu sıcaklığının eşik değere yakın olduğu düşünüldüğünde, deniz turizminin bölgede çok erken başlayıp çok daha geç dönemde bittiği, 7 aylık uzun bir dönem sürdüğü anlaşılmaktadır. Bu da bölge ekonomisi açısından önemli bir avantaj teşkil etmektedir. Araştırma sahasında deniz suyu sıcaklığının en yüksek olduğu ay Ağustos (30,4ºC), en düşük olduğu ay ise Şubat (3,1ºC) ayıdır. Kaş ilçesindeki ortalama deniz suyu sıcaklık değerleri, ortalama hava ve toprak sıcaklıkları ile karşılaştırıldığında; yılın 8 ayında (eylül-nisan arası) deniz suyunun hava ve topraktan daha sıcak olduğu görülmektedir. Bunun başlıca sebebi ise deniz suyunun toprak ve havaya göre güneş ışınlarını daha iyi absorbe ederek daha yavaş ısınması ve soğumasıdır.

1.2.1.2. Basınç ve Rüzgârlar

Bir sahadaki basınç şartları, o sahayı etkisi altına alan hava kütlelerinin durumuna göre değişim gösterir. Türkiye, konumundan dolayı yıl boyunca farklı yönlerden gelen hava kütlelerinin etkisindedir. Öyle ki Anadolu, yaz aylarında etkisini artıran kontinental tropikal (cT) hava kütlesinin etkisine girmekte ve bu nedenle yaz dönemi Anadolu'da basınç düşmektedir (Erol, 1988: 17). Bu durum araştırma sahası için de geçerli olup Tablo 1.3 incelendiğinde yaz aylarında Kaş ilçesinde basınç değerlerinin yılın en alçak

seviyelerine düştüğü görülmektedir. Kış aylarında ise Türkiye tamamen kontinental polar (cP) hava kütleleri etkisine girmekte ve bu dönemde sıcaklık değerlerinin düşmesiyle birlikte basınç değerleri de yükselmektedir. Türkiye'ye kuzey ve kuzeydoğudan giren kontinental polar hava kütlesinin güney yönlü ilerlemesi esnasında sahaya kuzey yönlü rüzgârlar hâkim olmaktadır. Kış döneminde güneyde görülen kontinental tropikal hava kütlesinin ise kuzey yönlü ilerleyerek Türkiye'nin güney kıyılarına kadar sokulduğu görülür. Bu durum araştırma sahasının bulunduğu Türkiye güney kıyılarında iki tip hava kütlesinin (kontinental polar ve kontinental tropikal) karşılaşarak bir cephe sistemi oluşturmasına sebep olmaktadır (Erol, 1988: 18-25).

Araştırma sahasındaki basınç değerleri Kaş ilçesinin bağlı olduğu Antalya ilinin ve Kaş'ın komşusu olan Elmalı ilçesinin verileriyle kıyaslanarak incelenecektir. Bu bağlamda 2002-2018 yılları arasında Antalya geneli, 1958-2018 yılları arasında Elmalı ve 1965-2018 yılları arasında Kaş üzerinde yapılan rasatlar sonucunda elde edilen aylık ve yıllık ortalama ve ekstrem basınç değerleri Tablo 1.8'de gösterilmiştir.

Tablo 1.8. Aylık/Yıllık Ortalama ve Ekstrem Basınç Değerleri (hPa) (1958-2018).

İstasyon	Aylık Hava Basıncı	Aylar												Yıllık
		O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Antalya	Ortalama	1012.5	1010.9	1009.4	1007.9	1006.1	1003.4	1000.5	1001.3	1005.1	1009.5	1011.9	1013.0	1007.6
	En Yüksek	1027.0	1029.1	1026.9	1019.1	1018.4	1014.2	1009.6	1007.8	1014.8	1020.8	1021.9	1027.8	1029.1
	En Düşük	985.9	990.3	990.5	991.4	995.4	993.2	987.6	991.7	995.8	993.0	995.6	985.9	985.9
Elmalı	Ortalama	889.6	888.5	887.7	887.5	888.5	888.3	886.8	887.5	889.8	891.6	891.8	890.6	889.0
	En Yüksek	905.8	905.7	902.5	899.7	899.9	896.7	898.9	900.7	899.8	902.9	902.4	904.9	905.8
	En Düşük	862.1	866.3	865.1	870.4	875.0	877.9	878.6	879.9	877.4	875.2	874.5	863.4	862.1
Kaş	Ortalama	998.2	997.3	995.9	994.3	993.4	991.2	988.3	989.2	992.8	996.4	998.7	999.1	994.6
	En Yüksek	1012.6	1014.5	1013.2	1007.9	1005.5	1001.0	997.1	995.5	1002.1	1007.8	1010.9	1013.5	1014.5
	En Düşük	969.2	976.3	970.0	978.0	978.2	980.1	979.8	976.7	984.6	980.7	983.4	971.3	969.2

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü.

Tablo 1.8 incelendiğinde yıllık ortalama hava basıncı değerlerinin, Antalya genelinde 1029,1 hPa ile 985,9 hPa arasında, Elmalı ilçesinde 905,8 hPa ile 862,1 hPa arasında ve Kaş ilçesinde 1014,5 hPa ile 969,2 hPa arasında değişim gösterdiği görülmektedir. Araştırma sahasının hava basınç değerlerinin aylara göre dağılım grafiği Şekil 1.5'te gösterilmiştir.

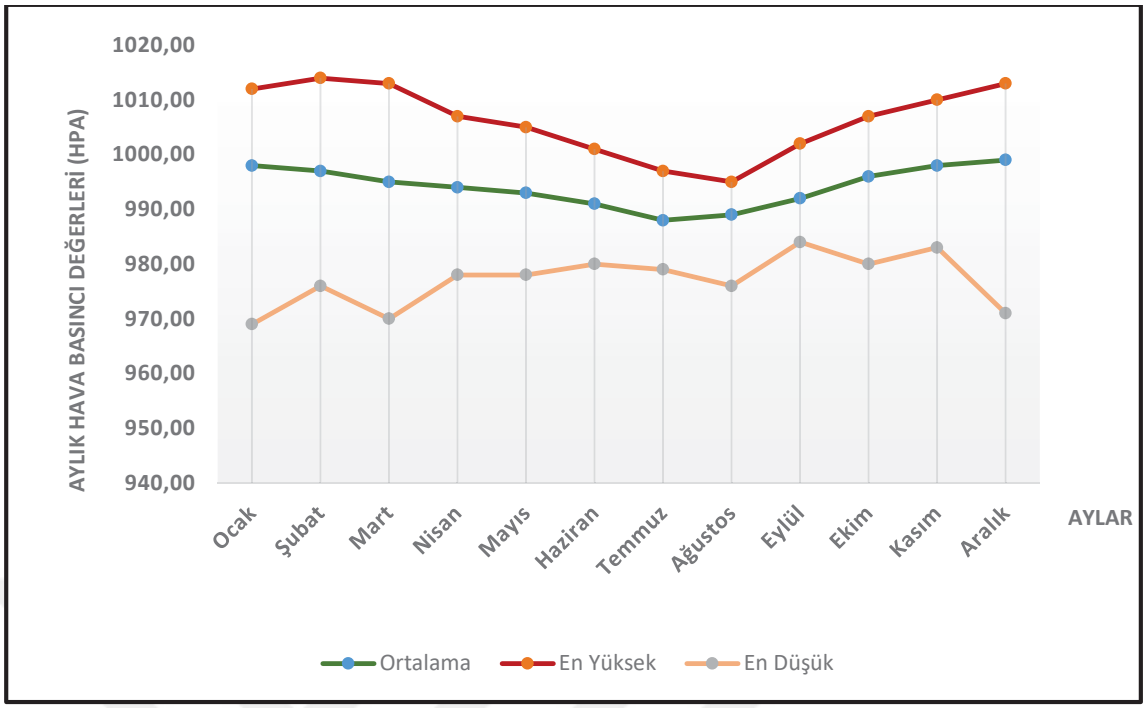

Şekil 1.5. Kaş İlçesi Hava Basınç Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı.

Şekil 1.5'te gösterilen araştırma sahasına ait hava basınç değerlerinin aylara göre değişimi incelendiğinde ortalama en yüksek basınç değerinin 999,1 hPa olarak Kış mevsiminin yaşandığı aralık ayında, ortalama en alçak basınç değerinin ise 988,3 hPa olarak temmuz ayında yaşandığı anlaşılmaktadır. Benzer durum Antalya ve Elmalı basınç değerlerinde de söz konusu olup, kış aylarında hava basıncı değerlerinin en yüksek seviyelerde, yaz aylarında ise en düşük seviyelerde seyrettiği görülmektedir. Bu noktada genel bir değerlendirmeyle bölgedeki sıcaklığın arttığı dönemlerde basınç değerlerinin düştüğü, sıcaklığın azaldığı dönemlerde ise basınç değerlerinin yükseldiği söylenebilir.

Araştırma sahasındaki aylık basınç değerlerinin Elmalı ilçesi ile karşılaştırılabilmesi maksadıyla Elmalı ilçesine ait basınç değerlerinin aylık dağılım grafiği Şekil 1.6'da gösterilmiştir.

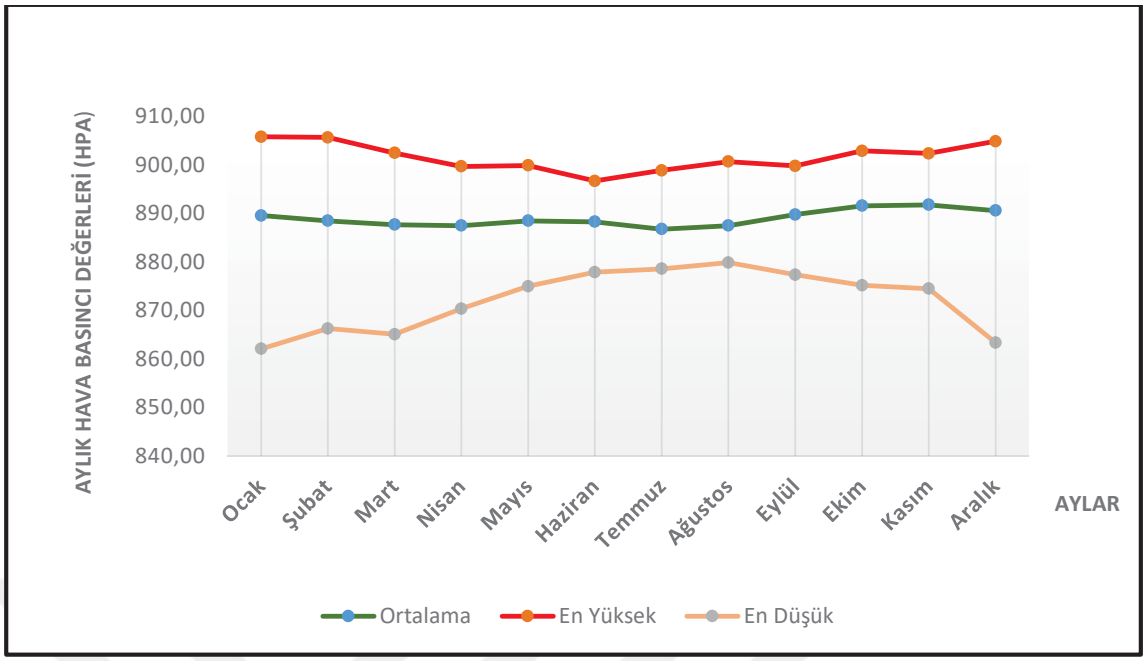

Şekil 1.6. Elmalı İlçesi Hava Basınç Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı.

Şekil 1.6'dan da anlaşılacağı üzere aylık değişimleri benzerlik gösterse de Kaş ilçesi ve Elmalı ilçesi ortalama basınç değerleri farklılık göstermektedir. Yıllık ortalama basınç değerinin, kıyı kesimlerde olan Kaş ilçesinde 994,6 hPa ölçülürken, daha iç kesimlerdeki Elmalı ilçesinde farklılık göstererek 889 hPa ölçülmesi, kıyı ve iç kesimler arasındaki yükseltilerin ve karasallığın bir etkisi olarak yorumlanabilir.

Diğer bir önemli iklim elemanı olan rüzgârlar ise alçak ve yüksek basınç bölgesi arasında yatay yönde yer değiştiren hava kütlesi hareketi olarak tanımlanabilir. Bir bölgeye etki eden rüzgârların şiddeti ve yönü üzerinde, o bölgenin konumu, basınç koşulları ve topoğrafik şartları gibi çeşitli faktörler etkili olmaktadır (Erol, 1988: 123). Araştırma sahasında 1965-2018 yılları arasında yapılan rasatlar sonucunda sahada hâkim olan rüzgârların mevsimlere göre esme yönleri, esme sayıları ve esme oranları Tablo 1.9'da gösterilmiştir.

Tablo 1.9. Kaş İlçesinde Rüzgârların Esme Yönleri, Esme Sayıları ve Esme Oranları (1958-2018).

Esme Yönü	Mevsimler								Yıllık Toplam	
	Kış		İlkbahar		Yaz		Sonbahar			
	Esme Sayısı	Esme Oranı (%)	Esme Sayısı	Esme Oranı (%)	Esme Sayısı	Esme Oranı (%)	Esme Sayısı	Esme Oranı (%)	Esme Sayısı	Esme Oranı (%)
N	16797	17,6	8441	8,8	3905	4,1	13721	14,4	42864	11,21
NE	16863	17,7	12296	12,8	6941	7,3	12483	13,1	48583	12,72
E	4533	4,7	3754	3,9	3399	3,5	4112	4,3	15798	4,13
SE	1345	1,4	989	1,0	1088	1,1	891	0,9	4313	1,13
S	3345	3,5	3792	3,9	4763	5,0	4073	4,3	15973	4,18
SW	6212	6,5	9579	10,0	12271	12,8	9586	10,0	37648	9,84
W	4664	4,9	6059	6,3	5635	5,9	4800	5,0	21158	5,54
NW	1402	1,4	1393	1,5	1169	1,2	1315	1,4	5279	1,38

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü.

Tablo 1.9'da görüldüğü üzere Kaş ilçesinde hâkim rüzgârların yıllık 48583 esme sayısı ve %12,72'lik esme oranıyla NE yönlü rüzgârlar olduğu anlaşılmaktadır. Bu rüzgârlardan sonra en fazla esen rüzgârların ise yıllık 42864 esme sayısı ve %11,21'lik esme oranıyla N yönlü rüzgârlar olduğu görülmektedir. Buna göre araştırma sahasındaki hâkim rüzgârların yıllık toplam %23,93 oranında NE ve N yönlü rüzgârlar olduğu söylenebilir. Araştırma sahasında ikinci derecede en sık görülen rüzgâr yönleri ise SW (% 9,84) yönüdür.

Kaş ilçesinde esen rüzgârların mevsimlere göre esme oranları ve sayıları dikkate alındığında mevsimden mevsime farklılıklar gösterdiği anlaşılmaktadır. Sahada hâkim rüzgârlar olarak tespit edilen NE ve N yönlü rüzgârların mevsimsel dağılımı incelendiğinde her iki rüzgârın da en fazla kış döneminde (NE: %17,7 ve N: %17,6), ardından sırasıyla sonbahar döneminde (NE: %13,1 ve N: %14,4), ilkbahar döneminde (NE: %12,8 ve N: %8,8) ve yaz döneminde (NE: %7,3 ve N: %4,1) estiği görülmektedir. Kış döneminde Kaş ilçesinde esen hâkim rüzgârların N ve NE yönlü olmasında Akdeniz havzasının soğuk dönemde faal bir frontojenez sahası haline gelmesinden kaynaklıdır. Kış döneminde yaz dönemine kıyasla ortaya çıkan bu değişiklik, basınç gradyanlarında ve ona bağlı akım hatlarında sonuç bulan büyük ölçülü tahavvüllerin sonucu olarak açıklanmaktadır (Erinç, 1996: 298).

Rüzgâr sistemleri genel olarak sahayı etkisi altına alan hava kütlelerine, morfolojik özelliklere ve hava kütlelerinin aylık değişimine bağlı olarak şekillenmektedir. Bu durumun daha açık ortaya konabilmesi için Kaş ilçesindeki rüzgâr yönlerinin esme sayıları aylık olarak Tablo 1.10'da gösterilmiştir.

Tablo 1.10. Kaş İlçesinde Rüzgârların Aylık Esme Sayıları (1965-2018).

Esme Yönü	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
N	5848	5001	4018	2773	1650	1129	1323	1453	3168	4792	5761	5948	42864
NNE	3416	2252	1913	1595	1704	1514	1570	1530	1761	2127	2938	3403	25723
NE	5551	5464	5157	4182	2957	2357	2242	2342	3161	4604	4718	5848	48583
ENE	1918	1654	1837	1473	1421	1241	1184	1428	1644	1782	2004	1758	19344
E	1420	1408	1415	1314	1025	1092	1116	1191	1260	1313	1539	1705	15798
ESE	394	386	382	416	506	386	520	520	523	453	619	520	5625
SE	398	397	308	405	276	314	430	344	265	325	301	550	4313
SSE	124	122	160	169	413	292	230	234	206	260	218	265	2693
S	1093	1049	1273	1159	1360	1773	1621	1369	1230	1403	1440	1203	15973
SSW	527	645	967	792	828	683	572	744	1032	919	574	493	8776
SW	2094	2079	2682	3366	3531	3653	4336	4282	3946	3397	2243	2039	37648
WSW	1972	1891	2758	2832	4058	4217	4608	4483	3724	2750	2277	1681	37251
W	1545	1739	2093	2155	1811	1806	1616	2213	1922	1728	1150	1380	21158
WNW	306	320	325	324	342	268	284	240	226	253	233	267	3388
NW	466	344	481	519	393	407	371	391	403	475	437	592	5279
NNW	742	624	682	537	438	308	294	316	467	642	491	547	6088

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü.

Araştırma sahasındaki hâkim rüzgâr yönleri Kaş ilçesinin bağlı olduğu Antalya ilinin ve Kaş'ın komşusu olan Elmalı ilçesinin verileriyle kıyaslanarak incelenecektir. Bu bağlamda 2002-2018 yılları arasında Antalya geneli, 1958-2018 yılları arasında Elmalı ve 1965-2018 yılları arasında Kaş üzerinde yapılan rasatlar sonucunda elde edilen yıllık rüzgâr esme sayılarına göre hazırlanan rüzgâr diyagramları Şekil 1.7'de gösterilmiştir.

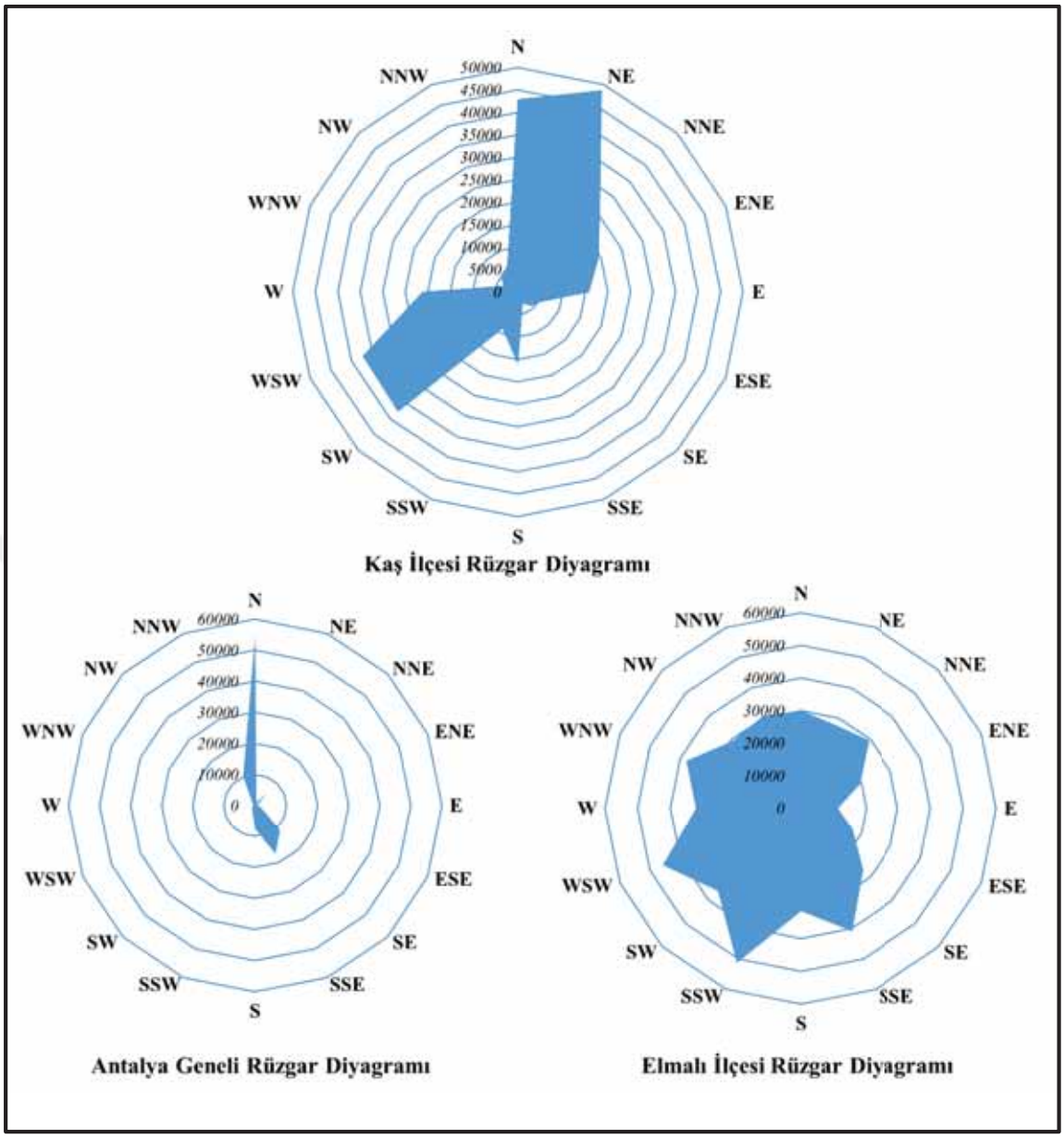

Şekil 1.7. Kaş, Elmalı ve Antalya'ya Ait Aylık Rüzgâr Diyagramları.

Şekil 1.7'de gösterilen rüzgâr diyagramları incelendiğinde Antalya ili genelinde de araştırma sahasına benzer şekilde hâkim rüzgârların N yönlü olduğu görülmektedir. Ancak Elmalı ilçesinde hâkim rüzgârların SSW ve WSW olacak şekilde daha çok güney yönlü olduğu anlaşılmaktadır.

Rüzgârların esme yönleri ve sayıları kadar hızları da fiziki ve beşerî coğrafya açısından önem arz etmektedir. Kaş ilçesinde rüzgârların esme hızlarına bakıldığında, 1965-2018 yılları arasında yapılan rasatlardan elde edilen verilere göre rüzgârların yıllık

olarak ortalama 2 m/sn'lik hızla estiği görülmektedir. Rüzgâr hızlarının aylara göre dağılımı Tablo 1.11'de gösterilmiştir.

Tablo 1.11. Kaş İlçesinde Rüzgâr Hızlarının Aylık Dağılımı (1958-2018).

Parametre	Aylar												Yıllık
	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Ortalama Rüzgâr Hızı (m/sn)	2.7	2.5	2.1	1.4	1.2	1.2	1.3	1.7	2.0	2.3	2.6	2.6	2.0
Maksimum Rüzgâr Yönü ve Hızı (m/sn)	ENE 27.5	WSW 32.2	ENE 28.7	NNW 24.9	ENE 23.5	N 19.4	E 29.8	W 27.4	E 25.8	NNE 28.1	SE 27.3	NE 24.9	WSW 32.2
Aylık Kuvvetli Rüzgârlı Gün Sayısı Ortalama	11.09	11.18	9.45	5.41	4.36	3.14	3.55	5.73	6.18	8.09	11.50	11.68	91.36

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü.

Tablo 1.11 incelendiğinde ortalama rüzgâr hızının Nisan ayından itibaren Sonbaharın başlangıcına kadar geçen aylarda 1,2-1,7 m/sn arasında, yıllık ortalama hızının (2 m/sn) altında estiği; Ekim, Kasım, Aralık, Ocak, Şubat ve Mart aylarında ise yıllık ortalamanın üzerine çıktığı görülmektedir. Yıl genelinde ise 2,7 m/sn ile 1,2 m/sn arasında değişim gösterdiği anlaşılmaktadır. Rüzgârların esme hızı özellikle ziraatta önem arz etmekte, yüksek hızda esen rüzgârlar bitkiler için tahrip edici bir etken olabilmektedirler. Genel olarak 2-5 m/sn arasındaki rüzgârların bitkilerde mekanik olarak bir zarar oluşturmadığı, 15-20 m/sn'ye ulaşan rüzgârların ince dalları kırdığı ve yaprak ve çiçekleri döktüğü, 30-40 m/sn hızda esen rüzgârların ise mekanik olarak çok tahrip edici olduğu bilinmektedir. Ziraatın yanı sıra kuvvetli rüzgârların turizm faaliyetlerini de olumsuz etkilediği görülmektedir. Rüzgâr hızının söz konusu etkileri dikkate alındığında Kaş ilçesindeki ortalama rüzgâr hızının tahribat oluşturacak bir özellikte olmadığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte rüzgâr hızının ortalamanın üzerine çıkabileceği günler, özellikle bölgenin ekonomisinde önemli faaliyetlerden olan seracılık için tehdit teşkil edebilmektedir. Tablo 1.11'e göre araştırma sahasında kuvvetli rüzgârların görüldüğü gün sayısı (ayda yaklaşık 11 gün ile) en çok kasım, aralık, ocak, şubat aylarında görülmekte, yıllık olarak ise ilçe 90 gün civarında kuvvetli rüzgâra maruz kalmaktadır. Araştırma sahasının maruz kaldığı maksimum rüzgâr yönü ve hızı ise şubat ayında WSW yönlü 32,2 m/sn hızdaki rüzgârlar olarak tespit edilmiştir.

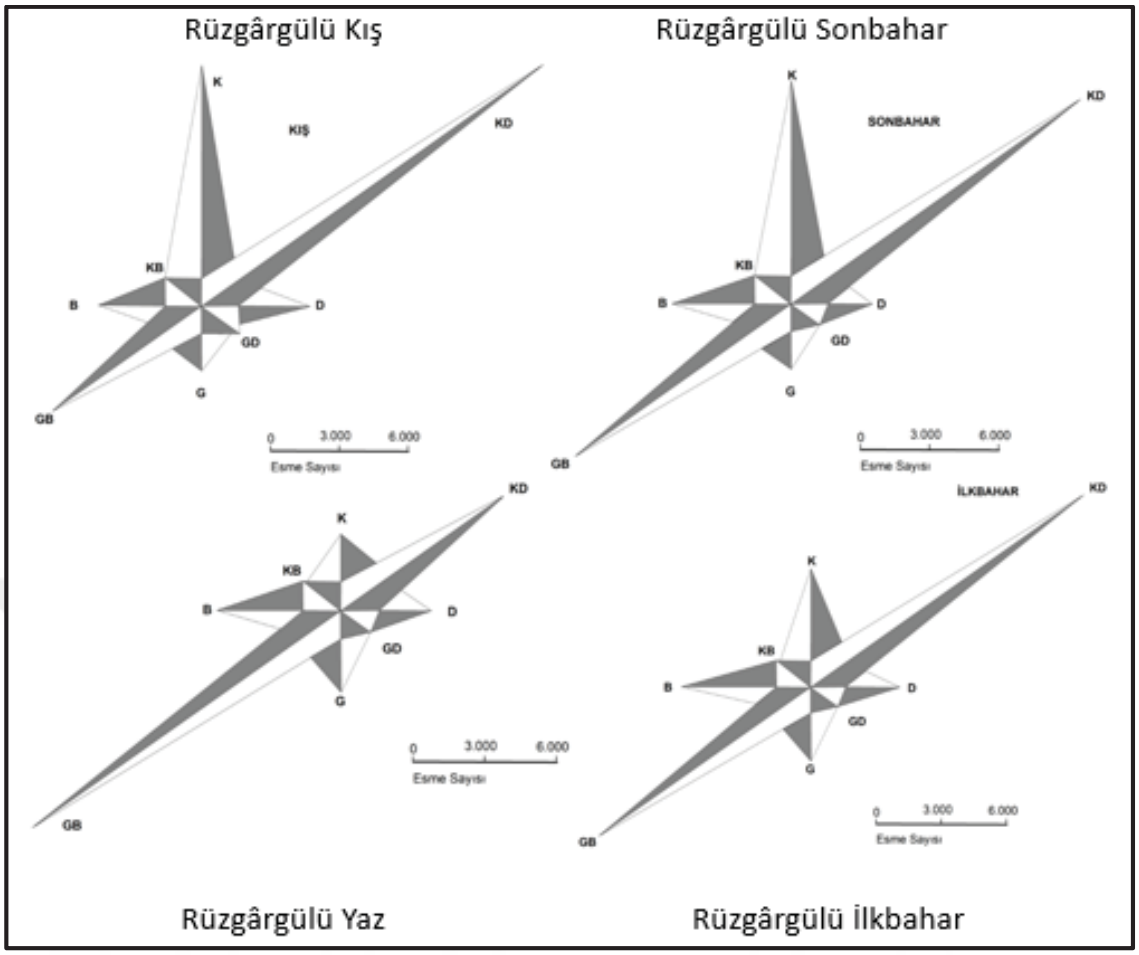

Şekil 1.8. Kaş İlçesinin Mevsimlere Göre Rüzgârların Esme Sayısı ve Yönü (Rüzgâr Analizi).

1.2.1.3. Nem ve Bulutluluk

Havadaki nispi nemlilik, sıcaklık derecesine ve su buharı miktarına göre değişmektedir. Genellikle havadaki su buharı miktarı ile doyma miktarı arasında bir fark (doyma açığı) bulunur. Bu fark uygulamada nispi nem olarak belirlenmektedir. Diğer bir ifadeyle havadaki su buharı miktarının havanın doymuşken alabileceği su buharı miktarına oranı "nispi nem" olarak tanımlanır (Erol, 1988: 205). Araştırma sahasında 1965-2018 yılları arasında, Elmalı'da 1958-2018 yılları arasında ve Antalya'da 2002-2018 yılları arasında yapılan rasatlar sonucunda elde edilen nispi nem değerleri Tablo 1.12'de gösterilmiştir.

Tablo 1.12. Kaş, Elmalı ve Antalya'da Nispi Nem Değerleri (%) (1958-2018).

İstasyon	Parametre	Aylar												Yıllık
		O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Kaş	Ortalama	57.3	56.7	56.2	57.2	58.5	55.2	53.9	54.9	52.0	52.6	55.1	57.2	55.6
	En Düşük	14.9	17.2	16.2	15.3	20.5	16.0	16.6	15.8	19.8	19.9	20.6	13.8	17.2
	En Yüksek	97.2	97.5	96.7	96.7	95.2	91.5	90.0	89.1	92.2	94.5	93.5	96.7	94.2
Elmalı	Ortalama	71.3	67.6	60.5	54.6	52.8	45.5	39.3	40.5	44.8	54.9	64.2	72.4	55.7
	En Düşük	18.2	18.0	12.2	11.0	11.1	13.2	8.8	8.7	9.7	10.5	19.8	22.7	13.7
	En Yüksek	98.8	98.8	97.8	97.9	97.4	91.5	92.2	88.1	93.4	98.9	97.1	98.9	95.9
Antalya	Ortalama	61.7	64.8	60.9	63.5	67.5	61.5	60.1	59.9	57.7	54.6	55.9	60.9	60.8
	En Düşük	14.9	15.6	12.8	14.7	16.4	10.4	10.4	7.6	11.7	11.8	15.3	16.7	13.2
	En Yüksek	98.8	97.9	98.5	97.3	97.0	94.8	94.1	93.3	94.8	96.8	98.1	98.7	96.7

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü.

Tablo 1.12'de görüldüğü üzere Kaş ilçesinde yıllık ortalama nispi nem % 55,6, Elmalı ilçesinde % 55,7 ve Antalya'da % 60,8'dir. Üç istasyon arasında Antalya'nın yıllık ortalama nispi nem değerinin Kaş ve Elmalı'ya göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Havanın nem taşıma kapasitesinin azalması nedeniyle hava sıcaklıklarının azaldığı kış döneminde nispi nem oranının yüksek olduğu görülür. Nitekim nispi nem değerlerinin aylara göre dağılımı incelendiğinde; araştırma sahasında sıcaklıkların artmaya başladığı haziran ayında ortalama nispi nem değerinin düşmeye başladığı, sıcaklıkların azalmaya başladığı kasım ayında ise nispi nem değerinin artmaya başladığı görülmektedir. Kaş ilçesinde nispi nem değerinin en yüksek olduğu aylar; % 58,5 ile mayıs, % 57,3 ile ocak ve % 57,2 ile aralık ve nisan aylarıdır. Araştırma sahasında ortalama nispi nem değerinin en düşük olduğu ay ise % 52 ile eylül ve % 52,6 ile ekim aylarıdır. Kaş ilçesinin ortalama ve ekstrem bağıl nem değerlerinin aylık dağılım grafiği Şekil 1.12'de gösterilmiştir.

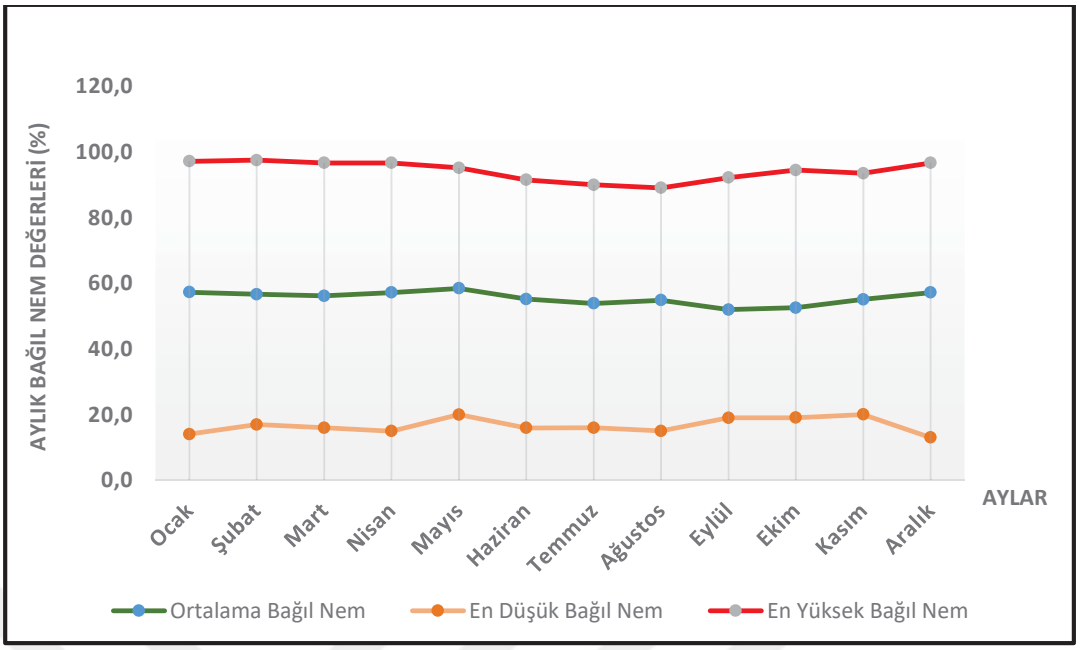

Şekil 1.9. Kaş İlçesi Ortalama ve Ekstrem Bağıl Nem Değerlerinin Aylık Dağılımı

Mevsimsel olarak ele alındığında genellikle kış döneminde nispi nem değerinin en yüksek yaz döneminde ise en düşük değerlerde olması beklenir. Elmalı ilçesinin nispi nem değerleri bu kurala uymaktadır. Ancak Kaş ve Antalya'nın nispi nem değerleri genel kuraldan farklılık göstermekte ve en yüksek nispi nem değerlerine ilkbaharda (mayıs ayı), en düşük nispi nem değerlerine ise sonbaharda (eylül, ekim ayları) ulaşmaktadır. Bu durumun, Kaş ve Antalya'nın coğrafi konumu, denizellik-karasallık ve buharlaşmanın yaz döneminde artması gibi faktörlerden kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

İklim olaylarının değişmesinde etkili olan faktörlerden biri de bulutluluktur. Gökyüzünün bulutlarla kaplı olan kısmının gökyüzünün tümüne oranı olarak tanımlanan bulutluluk değeri (Dönmez, 1984: 149); gökyüzünü 8 eşit parçaya bölen bir varsayımla 0-8 arasında "okta" olarak ifade edilmektedir (Seyrüsefer Dairesi Başkanlığı, 2018: 32). Bir bölgedeki bulutluluk durumu genel olarak hava kütlelerine ve bölgenin coğrafi özelliklerine bağlıdır. Tarım ve turizm faaliyetleri açısından bulutluluk önemli bir unsurdur. Araştırma sahasında 1965-2018 yılları arasında yapılan rasatlar sonucunda elde edilen verilere göre Kaş ilçesinin ortalama bulutluluk durumu ve bulutlu gün sayısı Tablo 1.13'te ve ortalama bulutluluk değerlerinin aylık dağılım grafiği Şekil 1.13'te gösterilmiştir.

Tablo 1.13. Kaş İlçesinde Ortalama Bulutluluk ve Bulutlu Gün Sayısı (1958-2018).

Parametre	Aylar												Yıllık
	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Ortalama Bulutluluk (8 Okta)	4.6	4.4	4.1	3.7	2.7	1.4	0.8	1.0	1.5	2.9	3.7	4.5	2.9
Açık Günler	5.80	5.40	8.30	9.80	12.60	16.30	20.00	17.70	15.30	11.70	8.20	6.00	137.10
Bulutlu Günler	18.90	17.50	17.50	15.50	12.80	5.90	3.20	4.20	6.70	13.60	17.00	20.10	152.90
Kapalı Günler	7.70	5.80	6.70	5.40	3.90	1.70	1.60	1.60	3.20	3.50	5.80	6.40	53.30

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü.

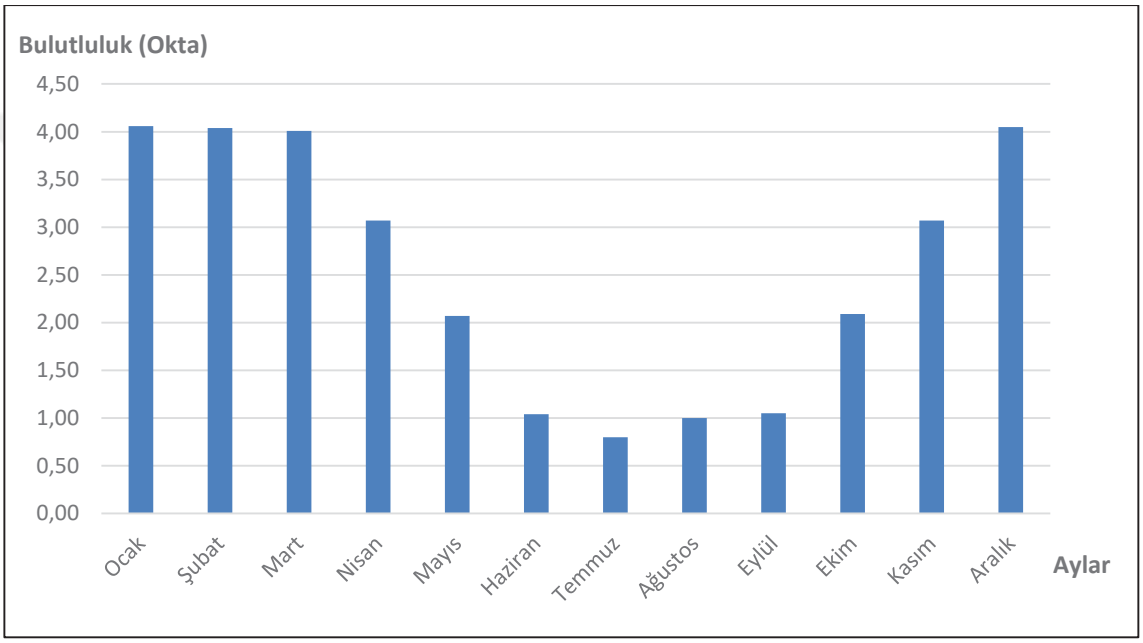

Şekil 1.10. Kaş İlçesinde Ortalama Bulutluluk Değerlerinin Aylık Dağılımı.

Tablo 1.13 ve Şekil 1.10'da görüldüğü üzere araştırma sahasında en yüksek bulutluluk oranı kış aylarında, en düşük bulutluluk oranı ise yaz aylarında görülmektedir. Ortalama bulutluluk derecesi en yüksek 4,6 okta ile ocak ayında, en düşük ise 0,8 okta ile temmuz ayında görülmektedir. Bulutluluğun yıllık seyrine bakıldığında yıllık hava sıcaklıklarının dağılımıyla ters orantılı olduğu görülmektedir. Sıcaklığın arttığı yaz aylarında bulutluluk azalırken, sıcaklığın azaldığı kış aylarında bulutluluk artmaktadır. Bunun başlıca sebebi sahayı etkisi altına alan ve mevsimlere göre etkisini değiştiren hava kütleleridir. Ayrıca araştırma sahasında kıyı kesimlere nazaran yükseltinin fazla olduğu kesimlerde bulutluluk oranının daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu durum dağ yamaçları boyunca yükselen hava kütlelerinin soğuyarak doyma noktasına ulaşması sonucunda bulut oluşumuna neden olmasıdır.

Kaş ilçesinde bir yıl içerisinde günlere göre havanın bulutluluk durumlarını gösteren dağılım Şekil 1.14'te gösterilmiştir.

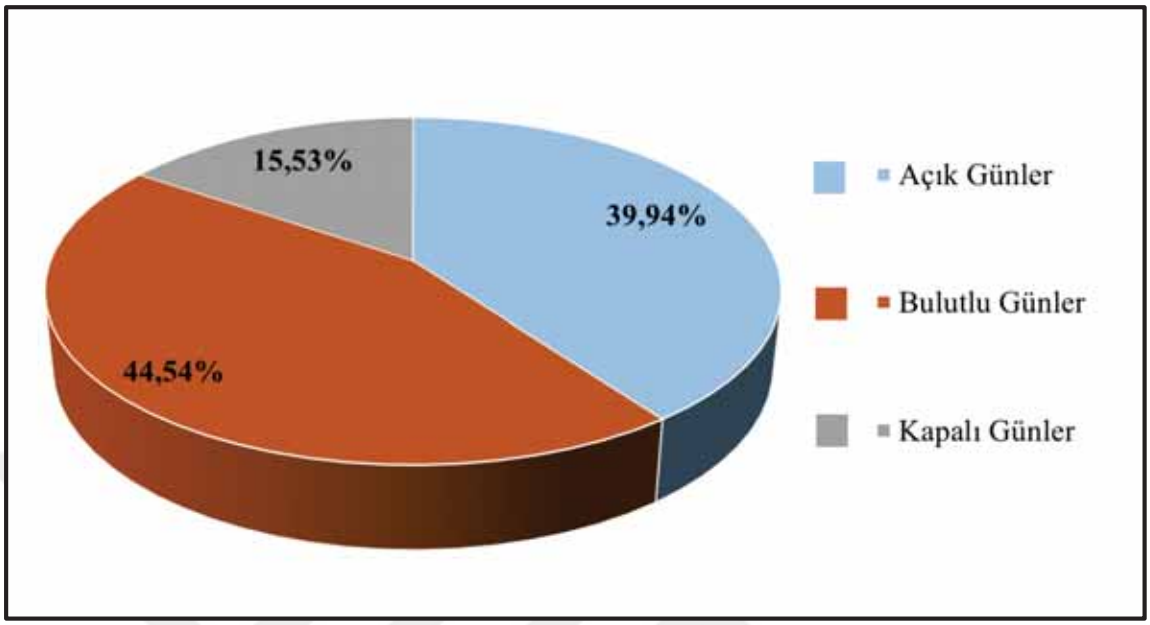

Şekil 1.11. Kaş İlçesinde Bir Yıldaki Ortalama Bulutluluk Durumu.

Şekil 1.14'te yer alan havanın bulutluluk durumuna göre gün sayılarının dağılımı incelendiğinde araştırma sahasında bir yılın ortalama % 39,94'ü (137,1 gün) açık, % 44,54'ü (152,9 gün) bulutlu ve % 15,53'ü (53,3 gün) ise kapalı (çok bulutlu) geçmektedir. Araştırma sahasında en fazla açık günün yaşandığı aylar 20 gün ile temmuz ve 17,7 gün ile ağustos aylarıdır. Sıcaklığın yüksek olduğu aylarda havanın açık (bulutsuz) olması güneş ısısının normalden daha fazla kısmının toprağa ve denize ulaşmasını sağlamaktadır. Sıcaklığın düşük olduğu aylarda ise bulutluluk arttığından toprağın ve denizin ısınması engellenmiş olacak ve bölgedeki yüzey sıcaklıkları azalmaya başlayacaktır. Bu açıdan bulutluluk bölgenin ziraat faaliyetleri ve deniz turizmi açısından önemlidir. Öyle ki bulutluluğun az olması güneşlenme süresini artıracak ve bu da özellikle yaz aylarında deniz turizmi için elverişli bir ortam hazırlayacaktır.

Genel atmosfer sirkülasyonuna bağlı olarak Türkiye'de yaz aylarında sis oluşumuna çok fazla rastlanmaz. Kontinental termal koşullarda oluşan radyasyon sisleri çoğunlukla kış ve ilkbahar döneminde görülür (Koçman, 1993: 48). Araştırma sahasında 1965-2018 yılları arasında, Elmalı'da ise 1958-2018 yılları arasında yapılan rasatlar sonucunda elde edilen verilere göre Kaş ilçesinde yıllık ortalama sisli gün sayısı 0,48 gün ile yok denecek kadar azdır. Araştırma sahasına göre daha iç kesimlerde ve daha karasal

bir iklime sahip olan Elmalı ilçesinde ise yıllık ortalama sisli gün sayısı 12,05'dir. Kaş ve Elmalı'da sisli günlerin sayısının aylara göre dağılımı Tablo 1.14'te gösterilmiştir.

Tablo 1.14. Kaş ve Elmalı'da Sisli Günlerin Sayısının Aylara Göre Dağılımı (1958-2018).

İstasyon	Aylar												Yıllık
	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Kaş	0.07	0.15	0.09	0.07	-	-	0.02	0.02	0.02	-	-	0.04	0.48
Elmalı	2.67	1.80	0.75	0.33	0.38	0.13	-	0.02	0.10	0.62	1.48	3.77	12.05

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü.

Tablo 1.14 incelendiğinde Kaş ilçesinde sisli günlerin en fazla 0,15 ile şubat ve 0,09 ile mart aylarında yaşandığı; mayıs, haziran, ekim ve kasım aylarında ise sis oluşumuna hiç rastlanmadığı görülmektedir. Elmalı ilçesinde ise en fazla sisli gün sayısının 3,77 ile aralık, 2,67 ile ocak ve 1,8 ile şubat aylarında yani kış döneminde yaşandığı, temmuz ayında ise sis olayına hiç rastlanmadığı görülmektedir.

1.2.1.4. Yağışlar

Yağışlar bir bölgedeki beşerî ve ekonomik hayat üzerinde hava sıcaklıkları kadar etkili ve önemli bir faktördür. Yağışlar özellikle ziraat faaliyetleri açısından önem arz etmektedir. Bir bölgedeki yağışların ne kadar, ne şekilde, ne kadar süreyle, hangi zamanda ve şiddette gerçekleştiği o bölgede yetiştirilen ürünlerin kalitesine ve verimliliğine etki etmektedir. Bitkilerin verimli olabilmesi için ihtiyacı olan suyu zamanında ve yeterince alması gerekmektedir. Bu açıdan araştırma sahasında sulamayla yapılan ziraat alanları dışında yağışların azalması, çoğalması, istenen zamanda ve miktarlarda düşmemesi gibi durumlar ürünlerin verimleri üzerinde son derece etkilidir.

Türkiye'de Doğu Karadeniz'den sonra en çok yağış alan bölge, araştırma sahasının da içinde yer aldığı Teke Yöresi'dir. Bölgede yağışların büyük bir kısmı, Batı Torosların denize dönük yamaçlarına ve bu yamaçlar ile kıyı arasında yer yer genişleyen, ancak çoğunlukla dar olan düzlüklere düşer (Eryılmaz, 1992: 114).

Araştırma sahasında yağış şartlarına ilişkin olarak 1965-2018 yılları arasında, Elmalı ilçesinde 1958-2018 yılları arasında ve Antalya ilinde 2002-2018 yılları arasında yapılan rasatlar sonucunda elde edilen aylık ortalama yağış miktarları (mm)

Tablo 1.15'te, söz konusu istasyonların ortalama yağış miktarlarının aylara göre dağılım grafiği ise Şekil 1.15'te gösterilmiştir.

Tablo 1.15. Kaş, Elmalı ve Antalya'da Aylık Ortalama Yağış Miktarları (mm=kg/m^2) (1958-2018).

İstasyon	Aylar												Yıllık
	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Kaş	186.7	128.6	84.2	36.2	16.8	7.6	2.7	2.2	20.7	68.9	106.5	181.2	842.3
Elmalı	86.8	63.8	51.1	34.5	30.1	23.3	12.8	9.9	9.8	36.0	50.0	91.9	500.0
Antalya	200.4	156.3	100.4	47.9	45.7	12.9	0.5	12.0	37.1	80.6	66.5	170.3	930.6

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü.

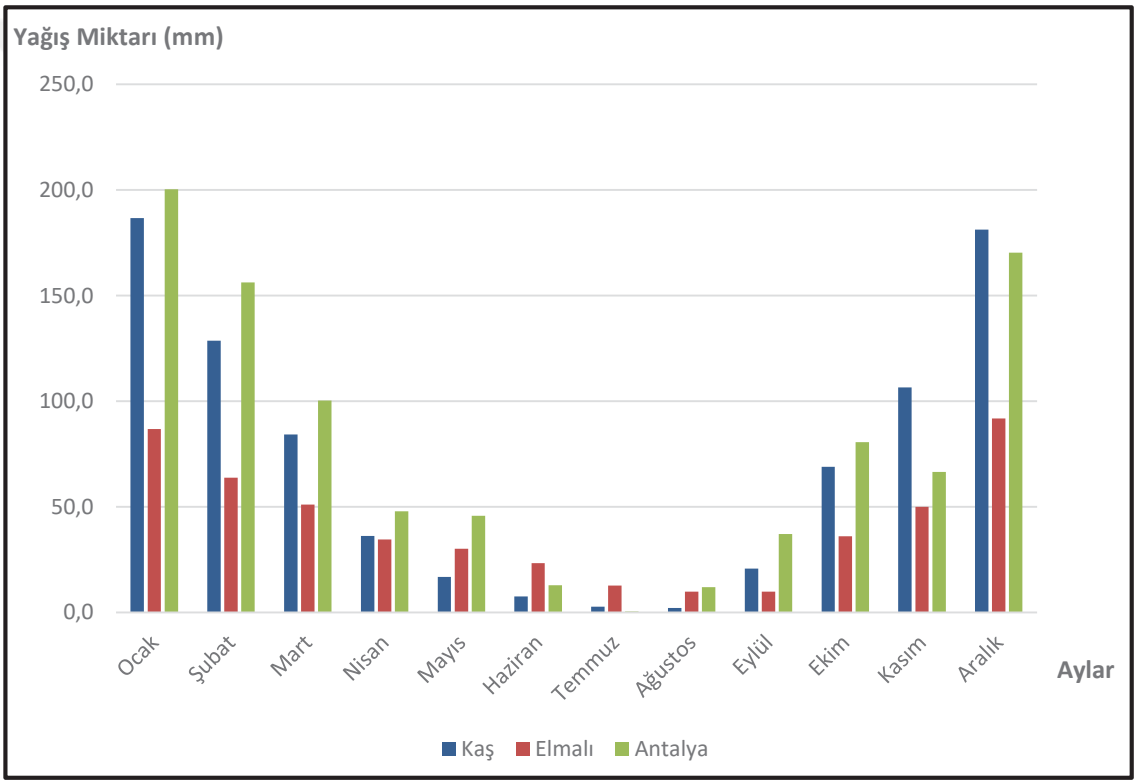

Şekil 1.12. Kaş, Elmalı ve Antalya'da Ortalama Yağış Miktarlarının Aylara Göre Dağılımı.

Tablo 1.15 ve Şekil 1.115 incelendiğinde Kaş, Elmalı ve Antalya istasyonlarının üçünde de en fazla yağış miktarının aralık ve ocak aylarında düştüğü anlaşılmaktadır. Aralık ayında Kaş'a 181,2 mm, Elmalı'ya 91,9 mm ve Antalya'ya 170,3 mm yağış düşmekte, ocak ayında ise Kaş'a 186,7 mm, Elmalı'ya 86,8 mm ve Antalya'ya 200,4 mm yağış düşmektedir. Kış aylarında Akdeniz Havzası'nın faal bir frontojenez havzası haline gelmesi, Akdeniz üzerinde meydana gelen alçak basınç kuşağı boyunca şiddetli sağanak

yağışların yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu bakımdan aralık ve ocak aylarında yağışların ekstrem değerlere ulaştığı görülmektedir. Bölgede mayıs ayından itibaren düşüşe geçen yağış miktarlarının ağustos ayına gelindiğinde minimuma düştüğü görülür. Nitekim ağustos ayında yağış miktarları Kaş'ta 2,2 mm, Elmalı'da 12,8 mm ve Antalya'da 0,5 mm olarak ölçülmüştür.

Araştırma sahasında hâkim yağış rejiminin açıklanabilmesi için yağışların mevsimlere göre dağılışının incelenmesi gerekir. Kaş, Elmalı ve Antalya'da mevsimlere göre ortalama yağış miktarları Tablo 1.16'da, istasyonlara düşen ortalama yağış miktarlarının mevsimsel oranları Şekli 1.14, Şekil 1.15 ve Şekil 1.16'da gösterilmiştir.

Tablo 1.16. Kaş, Elmalı ve Antalya'da Mevsimlere Göre Ortalama Yağış Miktarları (mm=kg/m^2) (1958-2018).

İstasyon	Mevsimler				Yıllık
	Kış	İlkbahar	Yaz	Sonbahar	
Kaş	496,5	137,2	12,5	196,1	842,3
Elmalı	242,5	115,7	46	95,8	500
Antalya	527	194	25,4	184,2	930,6

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü.

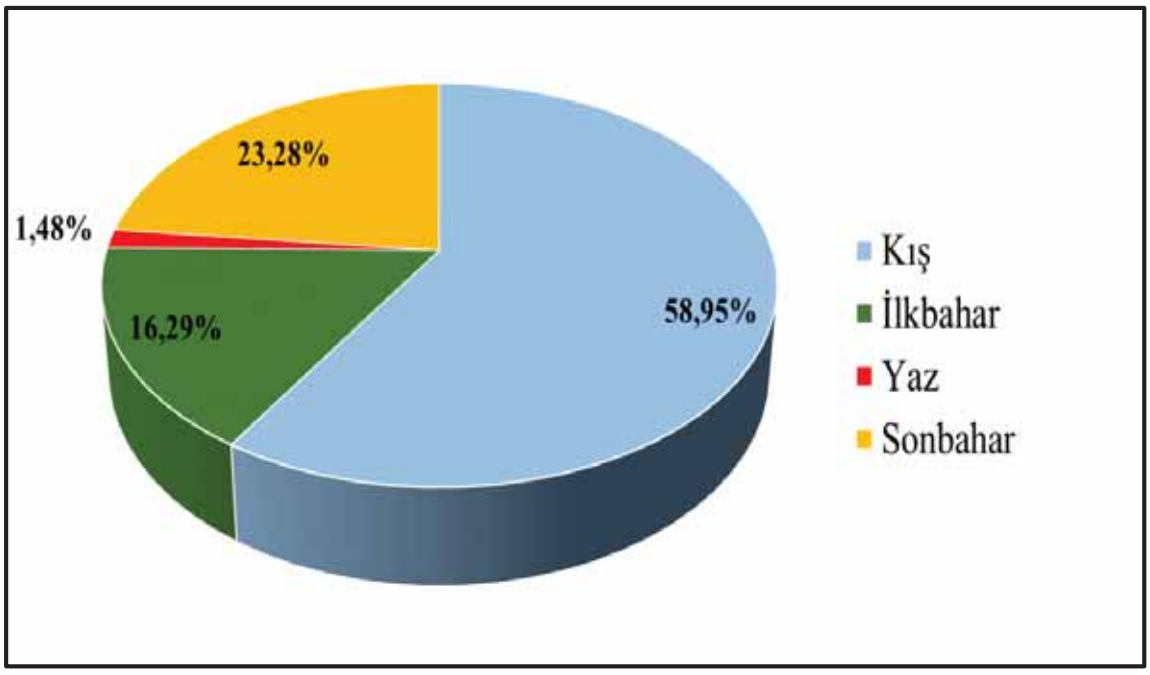

Şekil 1.13. Kaş İlçesinde Ortalama Yağış Miktarlarının Mevsimsel Oranı.

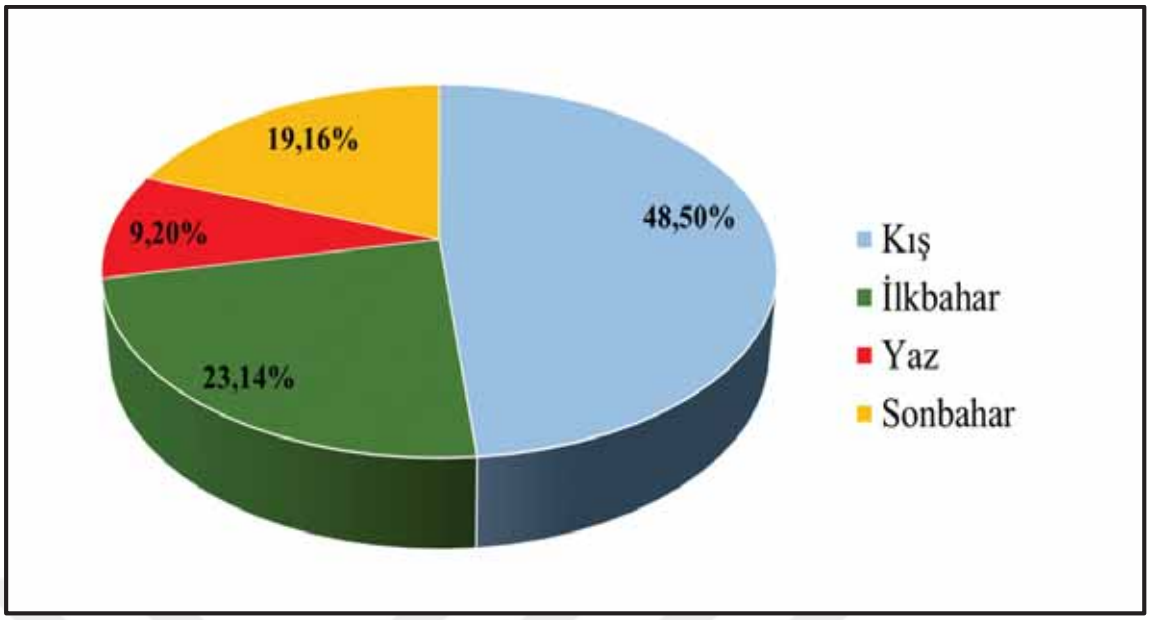

Şekil 1.14. Elmalı İlçesinde Ortalama Yağış Miktarlarının Mevsimsel Dağılımı.

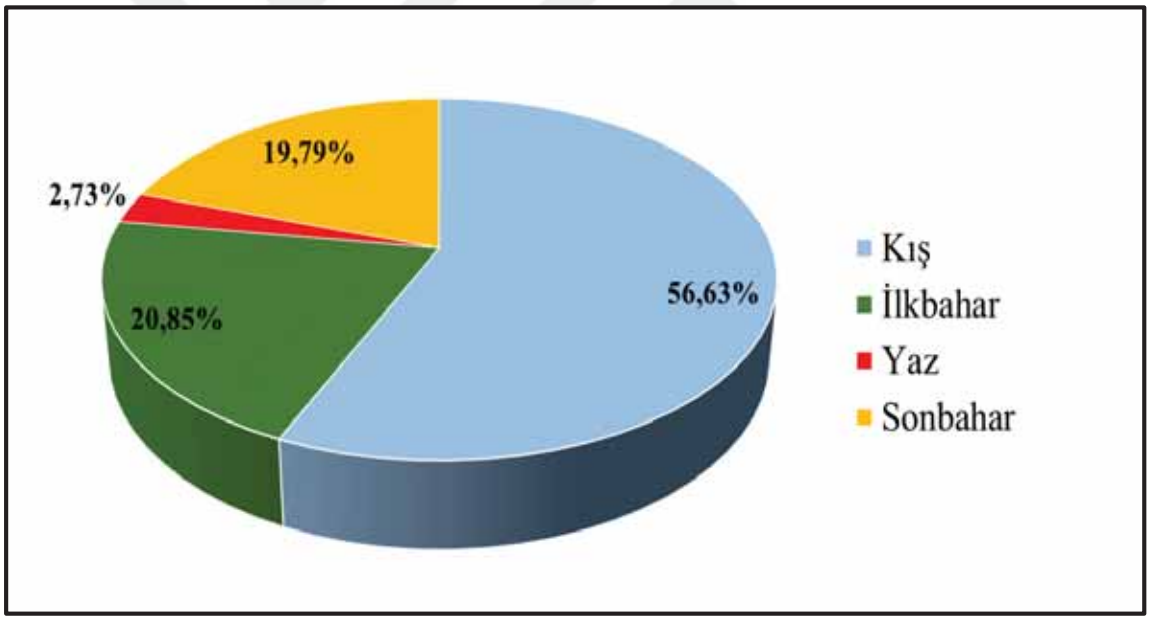

Şekil 1.15. Antalya Genelinde Ortalama Yağış Miktarlarının Mevsimsel Dağılımı.

Buna göre üç istasyonda da en fazla yağış kış mevsiminde düşmektedir. Kış mevsiminde düşen yağış oranları incelendiğinde Kaş ilçesine yıllık ortalama yağışların % 58,9'u, Elmalı ilçesine % 48,5'i ve Antalya'ya ise % 56,63'ü düşmektedir. Kasım ayından itibaren mart ayına kadar geçen dönemde, Akdeniz havzasına farklı bölgelerden ulaşarak oluşan hava kütlelerine bağlı cephe sistemleri ile alçak basınç sistemi bölgedeki yağış koşullarını yönetmektedir. Farklı özelliğe sahip hava kütlelerine bağlı cepheler

boyunca oluşan depresyonlar geçtikleri alanlara yağış bırakır. Kış mevsiminde söz konusu depresyonların geçiş frekansının en yüksek noktaya ulaşmasından dolayı bu dönemde araştırma sahasının bol yağış aldığı görülür.

Kış mevsiminden sonra en fazla yağış araştırma sahasında % 23,28 (196,1 mm) ile sonbahar mevsiminde ve % 16,29 (137,2 mm) ile ilkbahar mevsiminde; Elmalı ilçesinde % 23,14 (115,7 mm) ile ilkbahar mevsiminde ve Antalya'da % 20,85 (194 mm) ile ilkbahar mevsiminde düşmektedir. Akdeniz ikliminde kıyıdan uzaklaştıkça iç kesimlerde yükselti ve karasallığın etkisiyle değişimler görülür. Diğer iki istasyona göre daha kıyı kesimlerde bulunan Kaş ilçesinde kış mevsiminin ardından en çok yağışın sonbaharda yaşanması, diğer iki istasyonda ise yağışların sonbahara göre ilkbaharda daha fazla yaşanması bu iki istasyonun iç kesimlerde bulunmasından kaynaklanmaktadır. İç kesimlerde karasal iklime ait yağış özelliklerine geçişin yaşanması ilkbahar yağışlarının daha fazla artmasına sebep olmaktadır. Araştırma sahasının daha kıyı kesimlerde Akdeniz iklimi özelliklerini göstermesinden dolayı sonbaharda ilkbahara kıyasla daha fazla yağışın düşmesine sebep olmaktadır.

Genellikle ilkbahar mevsiminde görülen bol yağışların sebebi, bölgede etkili olan Akdeniz depresyonunun ilkbahar mevsiminde etkisinin azalmasıdır. Yüksek basınç alanından alçak basınca doğru geçişlerin yaşandığı ilkbahar mevsiminde sıcaklıklar artmakta ve yağışlar başlamaktadır. İlkbaharda yeryüzünden başlayarak atmosferin ısınması zemine yakın hava katmanlarında sıcaklığı arttırmakta, ancak yüksek katmanlardaki hava henüz ısınmamış olarak soğukluğunu muhafaza etmektedir. Bu da konvektif kararsızlıkla birlikte ilkbaharda orografik yağışların artmasını sağlar (Koçman, 1993: 55).

Her üç istasyonda da yağışların en az düştüğü mevsim yaz mevsimidir. Bu dönemde araştırma sahasında yağışların % 1,48 'i (12,5 mm), Elmalı'da %9,2'si (46 mm) ve Antalya'da %2,73'ü (25,4 mm) düşmektedir. Yağışların mevsimlere göre dağılımı dikkate alındığında araştırma sahasında, kış mevsiminde çok yağışlı, yaz mevsiminde ise en az yağışların yaşandığı yağış rejimi olan Akdeniz yağış rejiminin özellikleri görülmektedir. Araştırma sahasında 1965-2018 yılları arasında, Elmalı ilçesinde 1958-2018 yılları arasında ve Antalya ilinde 2002-2018 yılları arasında yapılan rasatlar sonucunda elde edilen ortalama yağışlı gün sayıları Tablo 1.17'de, yağışlı gün sayılarının aylara göre dağılım grafiği Şekil 1.19'da gösterilmiştir.

Tablo 1.17. Kaş, Elmalı ve Antalya'da Aylık Ortalama Yağışlı Günlerin Sayısı (1958-2018).

İstasyon	Aylar												Yıllık
	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Kaş	14.43	12.71	8.00	6.00	3.71	0.79	0.21	0.43	1.93	5.93	6.36	11.79	72.29
Elmalı	10.93	8.86	7.79	7.57	8.43	5.71	3.00	3.14	3.79	6.50	6.07	9.36	81.15
Antalya	12.79	11.07	9.21	6.71	6.86	3.43	1.00	1.07	3.07	6.93	7.21	9.21	78.56

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü.

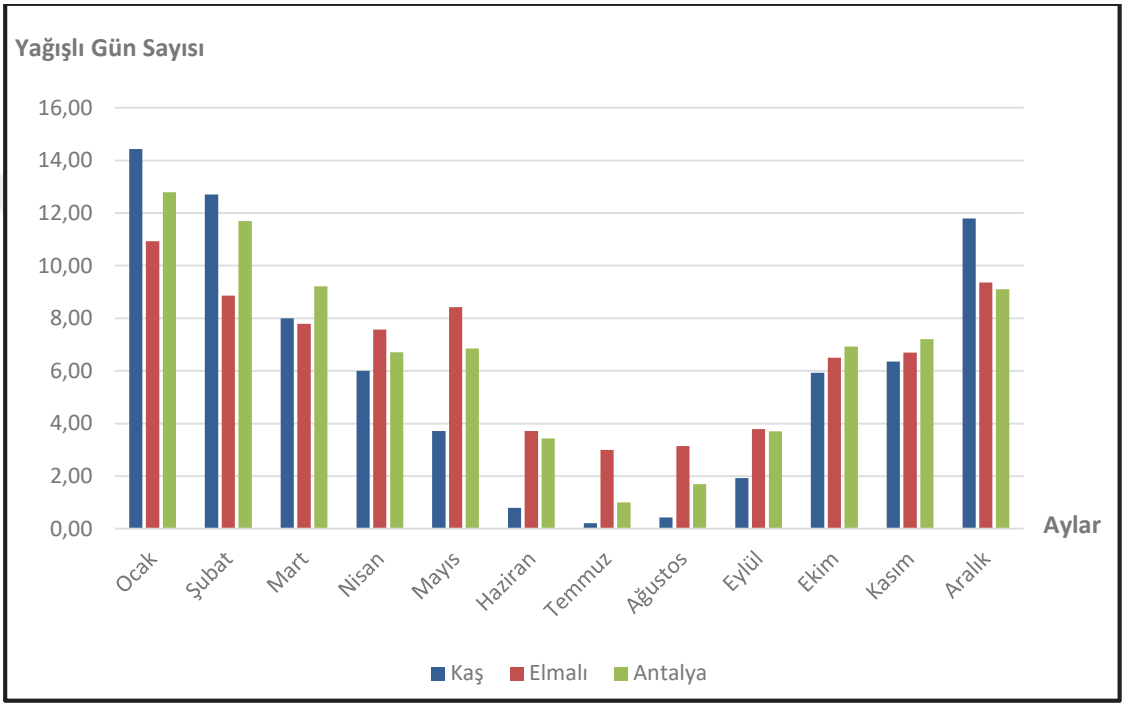

Şekil 1.16. Kaş, Elmalı ve Antalya'da Ortalama Yağışlı Gün Sayılarının Aylara Dağılımı.

Buna göre Kaş ilçesinde bir yılın ortalama 72,29 günü, Elmalı ilçesinde 81,15 günü, Antalya'da 78,56 günü yağışlı geçmektedir. Araştırma sahasında en az yağışlı gün 0,21 gün sayısı ile temmuz ayında, en fazla ise 14,43 gün sayısı ile ocak ayında yaşanmıştır. Şekil 1.17'den de anlaşılacağı üzere her üç istasyonda da yağışlı gün sayısının en az olduğu aylar yaz dönemidir. Yağışlı günlerin en fazla olduğu dönem ise aralık, ocak ve şubat ayları olarak görülmektedir. Bu da her üç istasyonda da Akdeniz yağış rejimi özelliklerinin görüldüğünün bir göstergesidir. Ayrıca Akdeniz ikliminin tipik bir özelliği de yağışların mevsimlere dağılımında bir dengenin olmamasıdır. Şekil 1.19'da bu durum açıkça görülmektedir. Bunun yanı sıra daha iç kesimlerde yer alan Elmalı istasyonunda ilkbahar yağışlarının fazla olması bu kesimlerdeki yağış rejiminin tipik Akdeniz yağış rejiminden farklılaşarak karasal iklim rejimine geçiş özelliği taşıdığı söylenebilir.

Bir sahaya düşen yağışların miktarının yanı sıra cinsi de önemlidir. Araştırma sahasında kış mevsiminde genellikle kıyı kesimlerde görülen yağmur yağışlarının yerini, iç kesimlerde ve 2000 m. nin üzerindeki yükseltilerde adyabatik soğumadan kaynaklı olarak kar yağışları alabilmektedir. Kaş, Elmalı ve Antalya istasyonlarının har yağış durumları Tablo 1.18'de gösterilmiştir.

Tablo 1.18. Kaş, Elmalı ve Antalya'da Kar Yağışı Durumu (1958-2018).

İstasyon	Parametre (Ortalama)	Aylar												Yıllık
		O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Kaş	Kar Yağışlı Gün Sayısı	0.02	0.11	0.02	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.15
	Karla Örtülü Gün Sayısı	0.0	0.0	0.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kar Yüksekliği (cm)	0.0	0.0	0.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.0
Elmalı	Kar Yağışlı Gün Sayısı	3.08	2.93	1.72	0.21	-	-	-	-	-	0.02	0.16	1.54	9.66
	Karla Örtülü Gün Sayısı	5.05	4.00	2.12	1.00	-	-	-	-	-	-	2.00	2.31	16.48
	Kar Yüksekliği (cm)	7.8	6.6	3.1	4.0	-	-	-	-	-	-	4.3	5.4	5.2
Antalya	Kar Yağışlı Gün Sayısı	-	0.08	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.08
	Karla Örtülü Gün Sayısı	-	0.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kar Yüksekliği (cm)	-	0.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü.

Tablo 1.18'de görüldüğü üzere araştırma sahasında yıllık ortalama 0,15 günde görülen kar yağışının neredeyse yok denecek kadar az gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Kaş ilçesinde çok nadir bir biçimde ocak, şubat ve mart aylarında rastlanan kar yağışlarına, daha iç kesimlerde olan Elmalı ilçesinde daha fazla rastlamak mümkündür. Yükseltilerin ve karasallığın etkisiyle Elmalı'da yıllık 9,66 günün karlı geçtiği ve kasım-nisan ayları arasında kar yağışı ihtimalinin olduğu görülmektedir. Elmalı ilçesinde karlı günlerde görülen en fazla kar yüksekliği ise 7,8 cm ile ocak ayında gerçekleşmektedir. Kar yağışlarının çok az olması araştırma sahasındaki ekonomik ve beşerî faaliyetler açısından ciddi avantaj teşkil etmektedir. Nitekim bölge halkının en önemli geçim kaynaklarından biri olan seracılığın gelişmesinde, sahada kar yağışlarının görülmemesi ve kış aylarında sıcaklıkların çok fazla düşmemesi temel faktörler olarak gösterilebilir.

Meteoroloji Genel Müdürlüğünün (MGM) Meteoroloji Sözlüğüne göre oraj; *"Cumulonimbus ve iyi gelişmiş cumulus bulutlarının yarattığı, gök gürültüsü, şimşek, hamleli yer rüzgarı, türbülans, kuvvetli yağmur sağanağı, dolu, buzlanma, orta veya kuvvetli dikey hareket ile karakterize edilen nispeten kısa süreli -yaklaşık 2 saat- lokal fırtına"* olarak tanımlanmaktadır (MGM, 2020). Bu olayların yaşandığı günler ise orajlı gün olarak ifade edilmektedir. Kırsal yerleşmelerin fazla olduğu bölgelerde zirai faaliyetler açısından orajlı ve dolu yağışlı günlerin bilinmesi önemlidir. Kaş, Elmalı ve Antalya istasyonlarında yapılan rasatlar sonucunda elde edilen orajlı gün ve dolu yağışlı gün sayıları Tablo 1.19'da gösterilmiştir.

Tablo 1.1. Kaş, Elmalı ve Antalya'da Dolu Yağışlı ve Orajlı Gün Sayısı (1958-2018).

İstasyon	Parametre (Ortalama)	Aylar												Yıllık
		O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Kaş	Dolu Yağışlı Gün Sayısı	2.24	1.85	1.30	0.83	0.48	0.30	0.02	0.04	0.46	1.35	1.85	2.17	12.89
	Orajlı Gün Sayısı	3.76	2.89	2.26	1.37	0.93	0.52	0.15	0.28	1.07	2.63	2.98	3.72	22.56
Elmalı	Dolu Yağışlı Gün Sayısı	1.05	1.07	1.02	0.90	2.82	2.69	1.97	1.36	1.15	1.49	0.98	1.41	17.91
	Orajlı Gün Sayısı	1.54	1.39	1.30	1.31	3.98	3.69	2.49	1.87	1.89	2.25	1.56	1.95	25.22
Antalya	Dolu Yağışlı Gün Sayısı	0.33	0.33	0.25	0.25	0.25	-	-	-	0.08		0.08	0.08	1.65
	Orajlı Gün Sayısı	4.33	2.92	2.00	1.83	3.83	2.42	0.25	0.75	2.33	3.92	2.33	2.75	29.66

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü.

Tablo 1.19'da görüldüğü üzere araştırma sahasında yıllık ortalama dolu yağışlı gün sayısı 12,89, orajlı gün sayısı ise 22,56'dır. Elmalı ilçesinde dolu yağışı yılda ortalama 17,91 gün, oraj ise 25,22 gün görülmekte, Antalya'da ise dolu yağışı yılda ortalama 1,65 gün, oraj 29,66 gün görülmektedir. Orajlı ve dolu yağışlı gün sayılarının aylara dağılımına bakıldığında Kaş ilçesinde ekim ayından itibaren artmaya başladığı ve en yüksek seviyeye ocak ayında ulaştığı görülmektedir. Bu durum Elmalı ilçesinde farklılık göstererek en fazla mayıs ve haziran aylarında görülmektedir.

1.2.2. İklim Tipi ve Yağış Etkinliği

İklim, birbirleriyle ilişkili iklim elemanlarının bütünüdür. Dolayısıyla bir sahaya ait iklimi açıklarken basınç, rüzgâr, sıcaklık, nem, bulutluluk, yağış miktarları gibi iklim elemanlarının hep birlikte ele alınarak değerlendirilmesi gerekmektedir (Birinci, 2013:

59). Nitekim araştırma sahasına ait iklim tipinin jeomorfoloji, hidroloji, tarımsal faaliyetler ve bitki örtüsü üzerindeki etkileri dikkate alındığında tüm iklim elemanlarının birlikte değerlendirilerek araştırma sahasının iklim tipinin belirlenmesi önem arz etmektedir. İklim elemanlarının yanı sıra sahadaki yağış etkinliğinin bilinmesi de iklim tipini belirlemede önemli unsurlardan birdir. Yağış etkinliği bir sahanın aldığı yağış tutarı ile kaybettiği su (terleme, buharlaşma, sızma gibi etkenlerden dolayı) arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır (Akbulut, 2004: 91).

Dünya üzerinde gözlemlenen farklı iklim tiplerini birbirinden ayırabilmek maksadıyla iklim sınıflandırmalarında farklı yöntemler geliştirilmiştir. İklim tipi ve yağış etkinliğinin tespitinde kullanılan bu yöntemlerden bazıları De Martonne (1925), Thornthwaite (1948) ve Erinç (1965) tarafından ortaya konan yağış etkinliği formülleridir. Araştırma sahasındaki iklim tipinin ve yağış etkinliğinin tespitinde söz konusu formüller kullanılacaktır.

Emmanuel De Martonne'nin 1925 yılında sıcaklık ve yağış değerleri üzerine geliştirdiği kuraklık belirleme formülünün temelinde, buharlaşmanın iklim ve kuraklık üzerine etkisi yer almaktadır. De Martonne tarafından geliştirilen yöntemde, Yıllık Ortalama Sıcaklık (T) ile Yıllık Toplam Yağış (P) parametreleri kullanılarak Yıllık Kuraklık İndeksi (I_{DM}) değerine ulaşılmaktadır. Yıllık kuraklık indeksi formülü aşağıda olduğu gibidir (MGM, 2016a: 5).

$$I_{DM} = \frac{P}{T + 10} \tag{1.1}$$

De Martonne yönteminde aylık kuraklık indeksinin hesaplanmasında ise; Aylık Ortalama Sıcaklık (T') ile Aylık Toplam Yağış (P') parametreleri kullanılarak Aylık Kuraklık İndeksi (IM) değerine ulaşılır. Aylık kuraklık indeksi formülü aşağıda olduğu gibidir (MGM, 2016a: 5).

$$I_M = \frac{12 * P'}{T' + 10} \tag{1.2}$$

De Martonne formülü kullanılarak hesaplanan I_{DM} ve I_M değerlerinde Tablo 1.20'de yer alan indeks aralıklarına göre iklim tipi belirlenir.

Tablo 1.20. De Martonne İndeks Değerleri ve İklim Tipleri.

Kuraklık İndeks Değeri	İklim Tipi
< 5	Kurak
5-10	Yarı Kurak
10-20	Yarı Kurak-Nemli Arası
20-30	Yarı Nemli
30-60	Nemli
> 60	Çok Nemli

Kaynak: MGM, 2016a: 5.

Araştırma sahasında 1965-2019 yılları arasında yapılan rasatlar sonucunda elde edilen yıllık ve aylık ortalama sıcaklıklar ile toplam yağış miktarları dikkate alınarak De Martonne yöntemine göre hesaplanan kuraklık indeks değerleri ve yağış etkinlikleri Tablo 1.21'de gösterilmiştir. Buna göre araştırma sahasında yıllık kuraklık indeksi 28,08 olarak hesaplanmış ve yarı nemli bir iklim tipine sahip olduğu görülmüştür. Aylık indeks değerlerine bakıldığında ise Kaş ilçesinde, aralık, ocak ve şubat aylarının çok nemli geçtiği, mart ayından itibaren nemliliğin azalarak haziran, temmuz ve ağustos aylarında kurak bir iklime dönüştüğü; eylül ve ekim aylarından itibaren nemliliğin tekrar artarak yarı nemli bir iklime dönüştüğü ve kasım ayında ise nemli bir iklim tipinin hâkim olduğu hesaplanmıştır.

Tablo 1.21. Araştırma Sahasındaki Aylık ve Yıllık Kuraklık İndisi Değerleri (De Martonne Metoduna Göre).

Parametre	Aylar												Yıllık
	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Toplam Yağış (mm)	186,7	128,6	84,2	36,2	16,8	7,6	2,7	2,2	20,7	68,9	106,5	181,2	842,3
Ortalama Sıcaklık (^{0}C)	12,6	12,8	14,4	17,4	21,3	25,3	28,2	28,6	26,1	21,9	17,7	14,1	20,0
Kuraklık İndeksi	99,13	67,68	41,41	15,85	6,44	2,58	0,85	0,68	6,88	25,92	46,14	90,22	28,08
Yağış Etkinliği	Çok Nemli			Nemli	Yarı Kurak-Nemli Arası	Yarı Kurak	Kurak			Yarı Kurak	Yarı Nemli	Nemli	Yarı Nemli

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü; MGM, 2016a: 5.

Sırrı Erinç tarafından 1965 yılında ortaya konan iklim sınıflandırma yöntemi ise yağış ve buharlaşmadan dolayı yaşanan su kaybına yol açan yıllık ortalama maksimum sıcaklık değerleri üzerine geliştirilmiştir. Erinç yönteminde; Yıllık Ortalama Maksimum

Sıcaklık (T_{om}) ile Yıllık Toplam Yağış (P) parametreleri kullanılarak Yağış Etkinlik İndeksi (I_m) değerine ulaşılmaktadır. Yağış etkinlik indeksi formülü aşağıda olduğu gibidir (MGM, 2016b: 3).

$$I_m = \frac{P}{T_{om}} \tag{1.3}$$

Erinç formülü kullanılarak hesaplanan I_m değerinde Tablo 1.22'de yer alan indeks aralıklarına göre iklim tipi belirlenir.

Tablo 1.22. Erinç İndeks Değerleri ve İklim Tipleri.

Yağış Etkinlik İndeksi	İklim Tipi
< 8	Tam Kurak
8-15	Kurak
15-23	Yarı Kurak
23-40	Yarı Nemli
40-55	Nemli
> 55	Çok Nemli

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü.

Araştırma sahasında 1965-2018 yılları arasında yapılan rasatlar sonucunda elde edilen yıllık ve aylık ortalama maksimum sıcaklık değerleri ile toplam yağış miktarları dikkate alınarak Erinç yöntemine göre hesaplanan yağış etkinlik indeksi değerleri ve iklim tipleri Tablo 1.23'te gösterilmiştir.

Tablo 1.23. Araştırma Sahasındaki Aylık ve Yıllık Yağış Etkinlik İndeksi Değerleri (Erinç Metoduna Göre).

Parametre	Aylar												Yıllık
	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Toplam Yağış (mm)	181,2	186,7	128,6	84,2	36,2	16,8	7,6	2,7	2,2	20,7	68,9	106,5	842,3
Ortalama Maksimum Sıcaklık (^{0}C)	17,8	16,2	16,5	18,3	21,4	25,2	29,3	32,2	32,6	30,2	26,1	21,7	24
Yağış Etkinlik İndeksi	10,2	11,5	7,8	4,6	1,7	0,7	0,3	0,1	0,1	0,7	2,6	4,9	35,1
Yağış Etkinliği	Kurak		Tam Kurak										Yarı Nemli

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü.

Buna göre araştırma sahasında yıllık yağış etkinliği indeksi 35,1 olarak hesaplanmış ve yarı nemli bir iklim tipine sahip olduğu görülmüştür. Aylık indeks değerlerine

bakıldığında ise Kaş ilçesinde; aralık ve ocak ayları kurak; diğer ayların tamamı ise tam kurak yağış etkinliğine sahip olarak hesaplanmıştır.

Thornthwaite (1948) tarafından gerçekleştirilen yöntemde iklim tipinin belirlenmesinde aylık ortalama yağış, aylık ortalama sıcaklık ve aylık evapotranspirasyon değerleri kullanılarak, *"toprakta yıl içinde birikmiş su, birikmiş suyun aylık değişimi, yıllık gerçek evapotranspirasyon değeri, su noksanı ve su fazlası ile akış ve nemlilik değerleri"* hesaplanmaktadır. Hesaplanan bu değerlerden istifadeyle bölgenin iklim sınıflandırması yapılmaktadır (MGM, 2006c: 3).

Thornthwaite yönteminde zeminin nemlilik derecesi, diğer bir ifadeyle "su bilançosu" ortaya konmaktadır. Zemindeki nemlilik derecesi, yağışlarla birlikte bölgeye düşen su miktarı ve o bölgedeki evapotranspirasyon yoluyla kaybedilen su miktarı arasındaki ilişkiye bağlıdır. Dolayısıyla zeminin nemlilik derecesi zeminin hidrolojik bilançosunu yansıtmaktadır. Bu bilançonun negatif veya pozitif olması, yağış miktarının yanı sıra başka faktörlere de bağlıdır. Su bilançosunu zemine düşen yağış miktarı ile zeminde oluşan buharlaşma ve bitkilerin terlemesi sonucu kaybedilen su miktarı belirlemektedir. Bölgede yağış yetersizliğinden dolayı zeminde yaşanan su noksanlığının belirli bir süre devam etmesi halinde kuraklık baş gösterir (Koçman, 1993: 79). Thornthwaite yöntemi bir bölgenin yağış etkinliğine yönelik en iyi sonuçları ortaya koymaktadır. Thornthwaite formülü kullanılarak hesaplanan araştırma sahasına ait su bilançosu Tablo 1.24 ve Şekil 1.17'de gösterilmiştir.

Tablo 1.24. Kaş İlçesi Su Bilançosu.

Bilanço Elemanları	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Yıllık
Sıcaklık	9,8	10,2	12,6	15,9	19,7	24,4	28,1	27,9	24,7	19,7	15,3	11,0	18,3
Sıcaklık İndeksi	2,77	2,94	4,05	5,76	7,97	11,02	13,65	13,5	11,23	7,97	5,44	3,6	89,97
Bürüt PE	19	21	33	49	78	116	148	146	117	78	48	27	880
Düzeltilmiş PE	16	18	34	54	96	144	185	171	121	76	41	22	978
Yağış	255,8	166,2	89,5	43,7	29,8	6,7	4,0	4,3	13,8	62,2	111,5	269,8	1057,3
Bir.Su.Ay.Değ.	0	0	0	-10,3	-66,2	-23,5	0	0	0	0	705	29,5	0
Birikmiş Su	100	100	100	89,7	23,5	0	0	0	0	0	70,5	100	0
H.Evaporasyon	16	18	34	54	53,3	6,7	4,0	4,3	13,8	62,2	41	22	329,3
Su Eksiği	0	0	0	0	42,7	137,3	181	166,7	107,2	13,8	0	0	640,7
Su Fazlası	239.8	148,2	121,7	0	0	0	0	0	0	0	0	218,3	728,0
Akış	174,5	161,4	108,5	54,2	27,1	13,6	6,8	3,4	1,7	0,8	0,4	109,4	661,8
Ak.Yağ.Gö.Aç.	81,3	4,8	-19	-10,5	2,7	-6,9	-2,8	0,9	12,1	61,4	111,1	160,4	395,5
Nemlilik Oranı	14,9	8,2	1,6	-0,2	-0,7	-0,9	-0,9	-0,9	-0,8	-0,2	1,7	11,2	

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü.

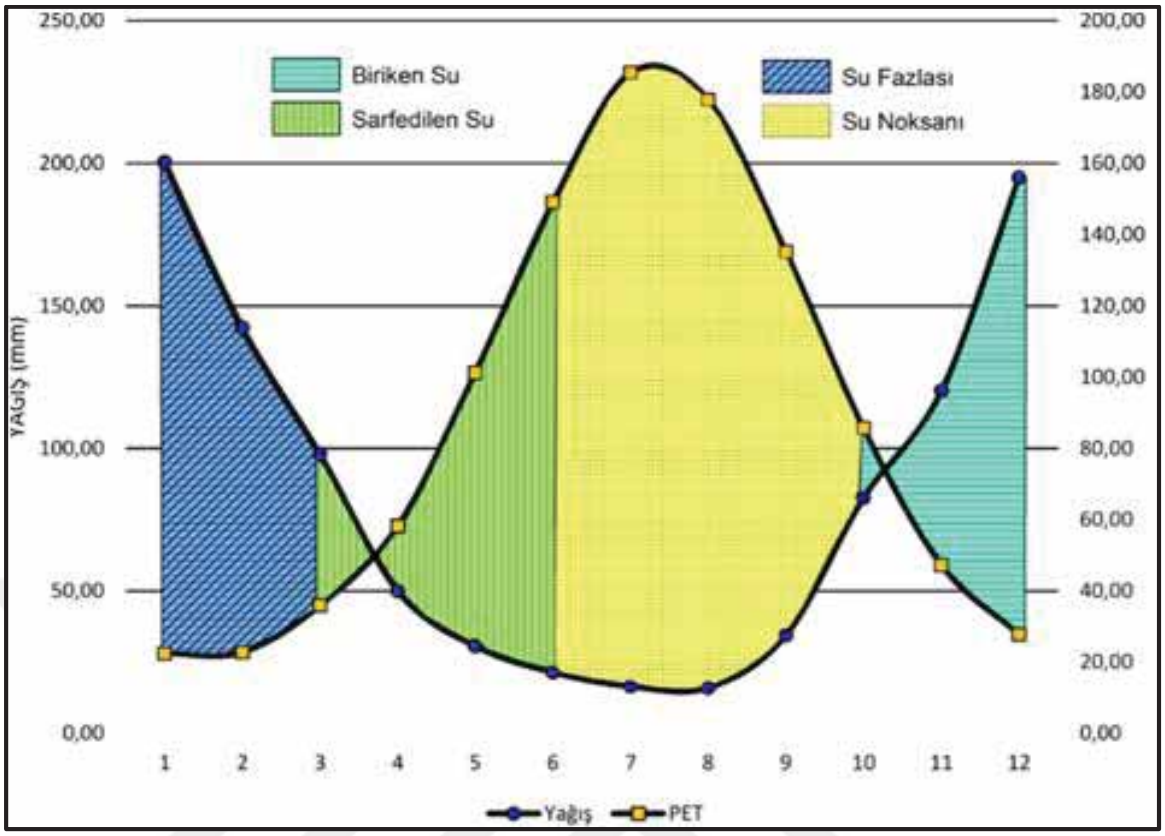

Şekil 1.17. Kaş ilçesi Yağış Diyagramı.

Şekil 1.17 incelendiğinde Kaş ilçesinde kış mevsiminde aralık, ocak, şubat ve mart aylarında yağış miktarı fazla gerçekleştiğinden dolayı su fazlası oluşurken, yağışların mart ayı sonrasında azalmaya devam etmesi ile beraber haziran ve ekim ayları arasında su noksanı meydana gelmektedir. Biriken su miktarı ekim ayından itibaren artış gösterirken, sarfedilen su miktarının ise mart ve nisan aylarından itibaren artış gösterdiği ve haziran ayında en yüksek seviyesine ulaştığı görülmektedir. Sonuç olarak sahamızda THORNWHAİTE metoduna göre C2B'4s2b'4 Yarı Nemli iklim tipi hüküm sürmektedir.

1.3. HİDROGRAFYA

Bir bölgenin beşerî, ekonomik ve tarımsal faaliyetleri açısından önem arz eden yer altı ve üstü sularının varlığı önemlidir. Araştırma sahasının hidrografya haritası Harita 1.9'da gösterilmiştir.

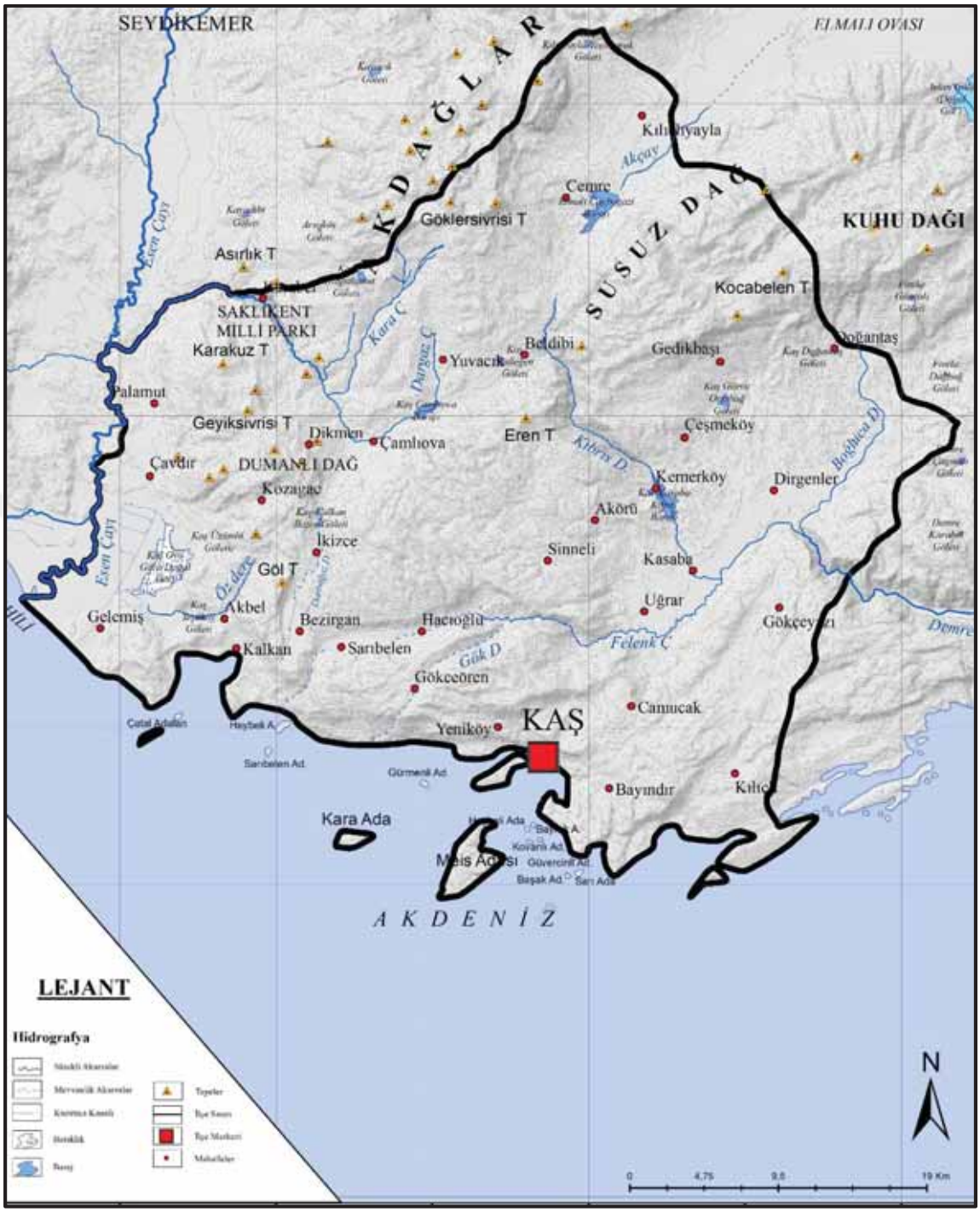

Harita 1.9. Kaş İlçesinin Hidrografya Haritası

Harita incelendiğinde sahada mevsimlik ve sürekli akarsular bulunmaktadır. Sahadaki akarsular; Tokluca, Kıbrıs, Boğluca, Dargaz, Suçıkan, Kaplankaya dereleridir. Göller ise Kartal Gölü, Yeşilgöl, Karagöl ve yapay göl olarak Çayboğazı ve İslamlar Baraj Gölü önemlidir.

Çalışmanın bu kısmında araştırma sahasının hidrografyası; yer altı suları, kaynaklar, akarsular ve göller başlıkları altında incelenecektir.

1.3.1. Yer Altı Suları

Yer altı suları, bir bölgeye düşen yağışların veya karların erimesiyle oluşan suların bir kısmının zemine sızmasıyla oluşur (Erinç, 2001: 82). Araştırma sahası yer altı suları açısından farklı kapasitelere sahiptir. Sahada bulunan yüksek gözenekli ve bol çatlaklı kayaçların bulunduğu alanlar, alüvyal sahalar ve aktif kırık hatlar, yüzey sularının çoğunlukla yer altına geçtiği alanlardır (Öner, 1995: 116-117).

Araştırma sahasında jeolojik ve jeomorfolojik özelliklerinden dolayı suyu saklama açısından çok sayıda kuyu ve sarnıç örneğine rastlamaktadır. Yaz kuraklığından korunmak, olumsuz etkilenmemek ve suya ulaşmak için su saklama alanları yapılmıştır**.**

Alüvyal ovalar yer altı suları açısından bölgedeki önemli kesimlerden biridir. Bölgede bulunan ancak araştırma sahasının dışında kalan Demre ve Finike Ovaları ciddi seviyede yer altı suyu kapasitesine sahip olmasında rağmen, araştırma sahası içinde kalan Kasaba Ovası yer altı suları açısından çok da elverişli değildir. Kasaba Ovası'nda killi formasyonların fazla olması yer altı suyu teminini engellemektedir. Ovada yer altı sularını taşıyan akiferlerin daha çok killi alüvyonların içinde bulunan kum ve çakıl mercekleri olduğu görülür. Bununla birlikte kuzeyden Kasaba Havzasını çevreleyen Miyosen yaşlı kumtaşı, konglomera, killi-kumlu zeminlerde yüzey suları çeşitli vasıtalarla yeraltına geçtiğinden dolayı yer altı suları oldukça zengin seviyededir. Ancak buralarda yer altı suyu çok derinde olduğundan yerinin tespit edilmesi de zorlaşmaktadır (Atalay, 1997: 149). Kasaba Ovası'nda hiç sığ kuyu bulunmamakla birlikte ovanın kuzeybatı kesimlerindeki yerleşimlerde içme suyu Kıbrıs Deresi yatağının yakınlarında açılan kuyulardan temin edilebilmektedir (DSİ, 1978: 26). Araştırma sahasında kalker anakaya içine oyularak etrafı kesme taşlarla örülen ve çok eski tarihlerden günümüze kadar gelmiş sarnıç örnekleri bulunmaktadır.

Kaş ilçesinde halen kullanılan çeşitli sarnıç ve kuyu örnekleri Fotoğraf 1.40 - 45'teki fotoğraflarda gösterilmiştir.

Fotoğraf 1.40. Ahatlı'da Bir Kuyu Görünümü.

Fotoğraf 1.41. Ağullu Köyü - Talaylar Sarnıcı.

Sahadaki gözlem ve yerinde incelemelerde kuyu ve sarnıçların tarımsal ve hayvancılık faaliyetlerinde hala daha kullanılmaktadır. Geçmişten günümüze insanoğlu yerleşim yeri seçerken su kaynaklarının olduğu yeri seçmişlerdir. Sahada da bu su kaynakları ve çevresinde yoğunlaştığı gözlemlenmiştir.

Fotoğraf 1.42. Ahatlı Köyü - Çobucak Sarnıcı.

Fotoğraf 1.43. Gökçeyazı'da Bir Kuyu Görünümü.

Araştırma sahasının yüzey drenajı sadece yağışlı aylarda sel tipindeki küçük dereler şeklinde gelişme gösterir. Kurak ve sıcak aylarda bu küçük akarsular da kurur. Sahanın tümüyle karstik bir yüzey olması nedeniyle yer altı suyu sistemi gelişmiştir. Ancak karstik yer altı suyuna ulaşmak oldukça zorludur (Öner, 2009: 321). Yer altı suları bulundukları

alanın doğal şartlarına bağlı olarak beslenirler. Doğal şartları zorlamayacak şekilde ve belli şartlar ölçüsünde kullanılan yer altı sularının yerini yenisi alır ve yer altı su sisteminden beslenme ve boşalım süreçleri bozulmadan devamlı şekilde faydalanılabilir. Bu konu özellikle araştırma sahasındaki kıyı ovaları için önemlidir. Bu alanlardaki yer altı suyu seviyesinin deniz seviyesinin üzerinde olması sağlanmalı ve yer altı sularının kullanımında dikkatli olunmalıdır (Atalay, 1997: 150).

Fotoğraf 1.44. Sinneli'de Bir Kuyu Görünümü.

Genellikle denize yakın konumdaki akiferler denize yer altı suyu boşaltırken denizden de akifere tuzlu su girişi olabilmektedir (Sargın, 2010: 63). Bu durum araştırma sahasındaki karstik kaynakların kıyı kesimlerinde görülmekte ve yer altı suyu bozulmuş olarak deniz suyu karışmış olarak çıkmaktadır. Bundan dolayı özellikle kurak dönemlerde bölge halkının kullanımında ve tarım faaliyetlerinde su eksikliği hissedilmektedir. Bununla birlikte iç kesimlerde jeomorfolojik ve jeolojik şartların uygun olduğu bazı noktalarda yer altı suyunun beslediği kuyular bulunmaktadır. Araştırma sahasının yer altı suyu açısından uygun birimleri çoğunlukla batı-kuzeybatıdaki Miyosen formasyonlarıdır (Öner, 2009: 321).

Fotoğraf 1.45. Çamlıköy'de Bir Kuyu Görünümü.

1.3.2. Kaynaklar

Karstik alanlar yer altı drenajı açısından zengin olduğundan bu tür alanlarda karstik kaynakların gür bir şekilde çıktığı görülür. Araştırma sahasındaki kaynaklar sahada bulunan akarsuların beslenmesi açısından önemlidir. Örneğin Kasaba Havzası'nda bulunan ve Demre Çayı'nın kolları olan Kıbrıs ve Tokluca çayları karstik kaynaklardan beslenmektedir.

Kaş ve çevresinde özellikle Kalkan-Demre arası kıyı kesimlerde kaynak sularının temininde zorluklar yaşanmaktadır. Bölgenin önemli yerleşim yerleri olan Kaş ve Kalkan şehirleri ciddi su temini problemi çekmektedir. Özellikle deniz turizmiyle birlikte artan nüfus ve kurak hava şartları yaz döneminde su probleminin daha da artmasına sebep olmaktadır. Bu kesimlerdeki yerleşimlerin su ihtiyacı çoğunlukla kuzeybatıda yer alan Gömbe'nin kaynaklarından çekilen uzun boru hatlarıyla karşılanmaktadır. Ancak bu da bölge halkının ihtiyacını tamamen karşılayamamakta ve bazı köylere suyun ulaşımı veya verimli kullanımı sağlanamamaktadır.

Araştırma sahasının su problemi çeken bu kesimlerinde karstik yer altı suları olmasına rağmen çoğu kaynak suyu kullanılamadan çeşitli noktalardan denize boşalmaktadır. Örneğin, Kaş ilçesinin güneydoğusundaki Büyükçakıl plajında (Fotoğraf 1.46) tek bir noktadan çıkan kaynak suları deniz seviyesinin yaklaşık 50 cm. üstünden denize boşalır. Benzer şekilde Kaş-Kalkan arası kıyı kesimlerde bulunan Güvercinlik Mağarası'ndan çıkan iki karstik kaynağın

suları deniz seviyesinin yaklaşık 25-30 cm. üstünden denize boşalır. Bu tür durumlar Kalkan-Demre arası kıyılardaki birçok kaynak suyunda görülmekte ve bölgedeki kaynak sularından istifade edilemeden denize boşalmaktadır (Elkhatib, 1992: 40).

Fotoğraf 1.46. Büyükçakıl Plajından Bir Görünüm.

Araştırma sahasının fazla yağış almasına rağmen yağışların yukarıda belirtildiği gibi doğrudan denize boşalması ve zeminin büyük kısmının kalkerlerle kaplı olması bölgedeki bitkilerin yağış sularından yeterince yararlanamamasına sebep olmaktadır. Bununla birlikte söz konusu durumun kıyı ovaları için avantaj teşkil ettiği ve ovalardaki yer altı suyu zenginliğini arttırdığı söylenebilir. Yağış suları ovaların çevresinde bulunan kalker kütlelerden yer altına sızarak ovaların yüzeyinden kaynak olarak tekrar çıkmaktadır. Yağışın bol olduğu dönemler karstik depresyon tabanları için suların toplanarak tarım alanlarının sular altında kalması açısından önemli bir problem teşkil etmektedir. Geçmişte de önemli bir problem olan bu durum karşısında eskiden de çeşitli önlemler alındığı bilinmektedir (Öner, 2009: 322). Araştırma sahasında bulunan Bezirgân Ovası'nın sularını tahliye maksadıyla Roma döneminde çeşitli çalışmalar yapıldığı belirtilmektedir. O dönemde açılan bir tünel vasıtasıyla Bezirgân Ovası'nın kurutulmaya çalışıldığı görülmektedir. İnşa edilen bir kurutma kanalı ile suyun boşaltım tüneline alınması sağlanmıştır (Bildirici, 2009: 147). Bezirgân tüneli Tuminehi Antik Kenti'nin yakınlarındaki kapalı havzada kurulmuş ve günümüzdeki Bezirgân köyüne ait tarım arazisinin akaçlanması için kullanılan bir tüneldir. Bezirgan polyesinin suları Bezirgan antik tüneli vasıtasıyla Kalkan'ın 3 km. batısından denize dökülmektedir (Büyükyıldırım, 1994; Genç, Baykan O, Baykan N ve Bacanlı, 2010; Baykan O, Alkan, Bacanlı, Baykan N ve Öziş, 2011).

Fotoğraf 1.47. Bezirgan Antik Tünelinden Bir Görünüm.

Günümüzde de halen kullanılan Bezirgân antik tüneline ilişkin görseller Fotoğraf 1.48'de gösterilmiştir.

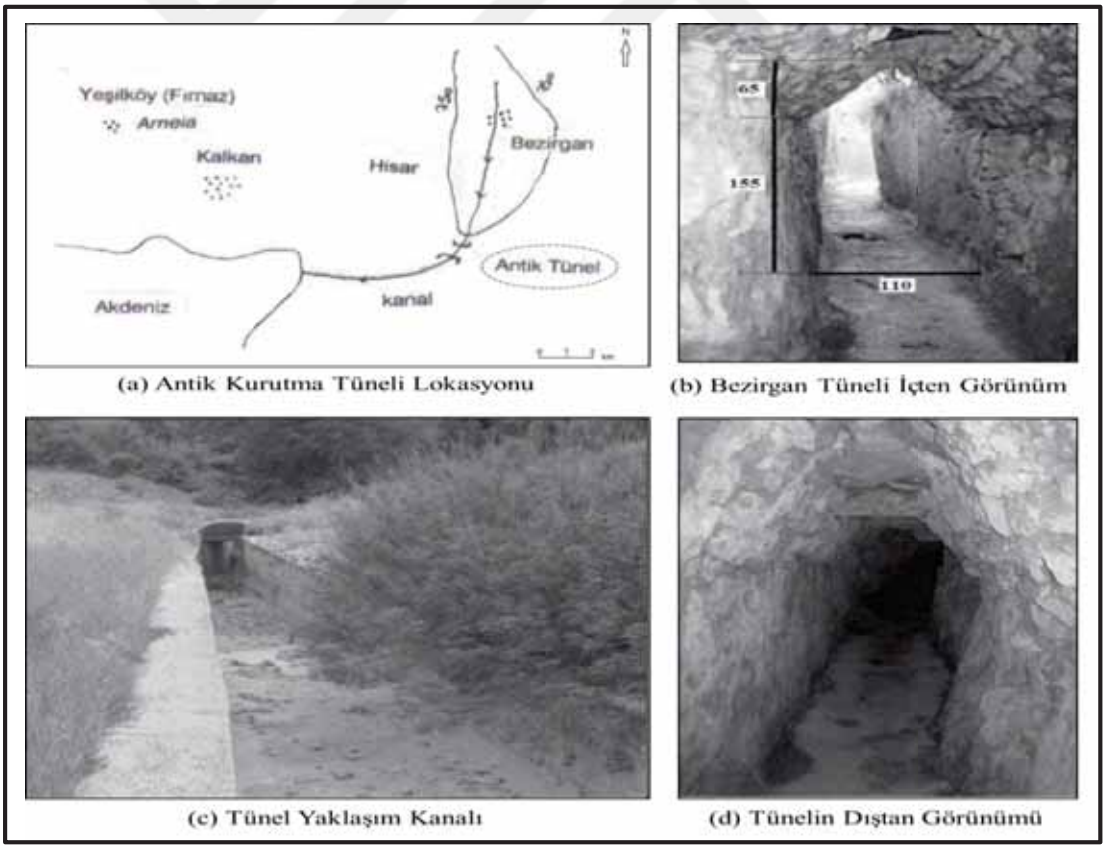

Fotoğraf 1.48. Yer Altı Suyundan Beslenen Kuyu Örnekleri ((a) Bildirici, 2009; (b) (c) (d) Baykan O, Alkan, Bacanlı, Baykan N ve Öziş, 2011: 468).

Bölgedeki kaynak sularından yararlanabilme maksadıyla Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren gerek sulama kooperatifleri, mahalli idareler veya şahıslar tarafından çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Günümüzde de devam etmekte olan sulama, drene ve taşkın kontrol çalışmalarının çoğunluğu Devlet Su İşleri (DSİ) 13. Bölge Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir.

DSİ 13. Bölge Müdürlüğünce Kaş ve çevresine yönelik tamamlanan ve devam eden projeler Tablo 1.25'te gösterilmiştir.

Tablo 1.25. Araştırma Sahasında Tamamlanan/Devam Eden Taşkın Koruma ve Sulama Tesisi Projeleri

TAMAMLANAN PROJELER	
Dere Islahı / Taşkın Koruma Tesisi	**İşletmeye Alındığı Yıl**
Kaş-Ovagelemiş Islahı	1963
Kaş Palamut Köyü Taşkın Koruma	1974
Kaş Sarılar Köyü Taşkın Koruma	1978
Kaş Bezirgan Deresi Taşkın Koruma	1980
Kaş Sarıbelen-Hacıoğlu Taşkın Koruma	1982
Kaş Uğrar Köyü Taşkın Koruma	1989
Kaş Çukurbağ Köyü Taşkın Koruma	1993
Kaş Karadağ Köyü Boğluca Deresi Taşkın Koruma	2007
Kaş Kıbrıs Çayı Taşkın Koruma	2008
Kaş Bağ (Dirgenler Deresi) Taşkın Koruma	2008
Kaş İlçe Merkezi Küçükağıl Deresi Taşkın Koruma	2008
Kaş Karadağ Köyü ve Arazileri Taşkın Koruma	2011
Kaş Uğrar Köyü Gavur Felenk Dereleri Taşkın Koruma	2011
Kaş Eşen Çayı Taşkın Koruma	2012
Kaş Karaçay (Saklıkent) Taşkın Koruma	2012
Kaş Kurbağacık Deresi (Dirgenler Ortabağ) Taşkın Koruma	2012
Kaş Dikiltaş Deresi Taşkın Koruma	2012
Kaş Sağkaya Deresi (Karadağ ve Dirgenler) Taşkın Koruma	2012
Kaş Aklar Köyü Ekincik Sarıçağıl Deresi Taşkın Koruma	2012
Kaş Dirgenler Köyü ve Arazileri Taşkın Koruma	2012
Kaş Durbasan Çayı Taşkın Koruma	2013
Sulama Tesisi Projeleri	**İşletmeye Alındığı Yıl**
Kaş Üzümlü Pompaj Sulaması İkmali	2011
Kaş İkizce Barajı Sulaması	2015
DEVAM EDEN PROJELER	
Sulama Tesisi Projeleri	**İnşaatın Başladığı Yıl**
Kaş Sütleğen Barajı Sulaması	2016
Kaş Kasaba Kıbrıs Barajı Sulaması	2018

Kaynak: DSİ 13. Bölge Müdürlüğü, http://bolge13.dsi.gov.tr/ Erişim: 15.10.2020.

Fotoğraf 1.49. Kaş Sütleğen Barajı Sulaması (Kaynak Foto: https://bolge13.dsi.gov.tr/).

Fotoğraf 1.50. Kaş İkizce Barajı Sulaması (Kaynak Foto: https://bolge13.dsi.gov.tr/).

Fotoğraf 1.51. Kaş Kasaba Kıbrıs Barajı Sulaması (Foto: https://bolge13.dsi.gov.tr/).

Araştırma sahasında DSİ tarafından planlanıp hâlihazırda inşasına devam edilen en büyük sulama projelerinden biri Kaş Kasaba Kıbrıs Barajı Sulaması projesidir. Kasaba Ovası'nın kuzeyinde bulunan bölgenin önemli su kaynağı olan Demre Çayı'nın ana kolu olan Kıbrıs Deresi üzerinde, Kemerköy'ün güneyinde yapılacak Kıbrıs Barajının başlıca amacı sahadaki sulama imkânlarının arttırılmasıdır. Kasaba Havzası ve çevresinde bulunan tarım alanlarının sulanması açısından önemlidir. Bu projeyle Kasaba, Uğrar, Dirgenler, Karadağ, Çeşme, Ahatlı, Belkonak tarıma alanlarının sulanması planlanmaktadır. Önemli bir tarımsal alana ve potansiyele sahip olan Kasaba Ovası'nda sulama konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır. Kasaba Ovası tabanının yer altı suyu açısından elverişli olmaması söz konusu projeyi daha da önemli kılmaktadır. Ayrıca bu proje sayesinde bölgede zaman zaman taşkınlara ve sellere neden olan Kıbrıs Çayı'nın da kontrol altına alınması sağlanacaktır (DSİ).

DSİ'nin yanı sıra Antalya Büyükşehir Belediyesi bünyesinde faaliyet sürdüren Antalya Su ve Atık Su İdaresi (ASAT) tarafından da bölgenin su sorununu çözme konusunda çeşitli çalışmalar sürdürülmektedir. Bunlardan biri Kaş ilçesinin Sahil Kılınçlı Mahallesi'nde yaşanan içme suyu probleminin karşılanması kapsamında Haziran 2020 itibariyle faaliyete geçen 400 metrelik sondaj kuyusudur. İçme suyunun yanında bölgedeki tarımsal faaliyetler için de kullanılan sondaj saniyede 7 litre verimle su temini sağlamaktadır.

1.3.3. Akarsular

Bir bölgedeki akarsuların doğrultuları, tertipleri, rejimleri ve birbirleriyle birleşerek oluşturdukları sistem, bulundukları bölgenin iklim faktörlerine, bitki örtüsüne, beşerî faaliyetlerine, jeolojik ve morfolojik özelliklerine bağlıdır (Akyol, 1947: 2). Araştırma sahasında yer alan akarsulara etki eden üç önemli durum öne çıkmaktadır. Bunlar: (Kaplan, 1980: 6; Öner, 2009: 319; Kocadağlı, 2012: 149).

- Akdeniz ikliminin kurak ve sıcak olmasından dolayı yaz aylarında akarsu seviyelerinin aşırı düşmesi ve hatta tamamen kuruması, bu durumun akarsuların rejimini düzensiz kılması,
- Sahadaki eğim değerlerinin fazla olmasından dolayı akarsu akışlarının hızlı olması,
- Sahada kalker yüzeylerin fazla olmasından dolayı önemli bir alanda yüzeysel akışın ortadan kalkmasıdır.

Araştırma sahasının en önemli su kaynaklarından biri olan Demre Çayı, sularını Akdeniz'e boşaltmaktadır. Kasaba Havzası'nda toplanan çok sayıda dere, Kasaba Ovasında birleşip tek bir akarsu şeklinde devam eder.

Sahadaki önemli bir diğer olan su kaynağı Kasaba Ovasında bulunan ve Felenk çayının en önemli kolu olan Kıbrıs Deresi ovanın kuzey-kuzeybatısındaki yüksek alanlardan çıkan karstik kaynaklardan beslenir. Kıbrıs Deresi, Kasaba Ovasının batı kısmındaki suların toplandığı en büyük akarsudur. Kıbrıs Deresi, Akdağ'ın güneydoğu yamaçlarında bulunan SinekçiBeli Tepe ön taraflarından doğmaktadır. Sütleğen mevkisinde diğer kollarla birleşip, Kemer Mahallesi yakınından Kasaba Ovası'na ulaşır. Kıbrıs Deresi'nin yıllık ortalama debisi 0,65 m^3/sn olarak belirlenmiştir. En yüksek debi nisan, en düşük debi ise eylül'de görülmektedir. Kıbrıs deresi yukarı kesimlerde kireçtaşları üzerindeki çok dar ve derin bir vadiden akar. Kireçtaşlı bu araziden çıktıktan sonra Neojen detritik seriye dâhil olarak vadi yatağında genişler ve eğimin azaldığı Kasaba Ovası'na doğru geniş menderesler çizerek akar (Yücel, 1958: 155).

Fotoğraf 1.52. Demre Çayı – Nisan Döneminden Görünümü.

Bir diğer su kaynağı olan Felenk Çayı, Kasaba Ovası önlerinde Kıbrıs Deresi ile birleşip havzanın kuzeybatısında bulunan Kemer ve Çeşme mevkinden gelen Karasazak, Çakallı, Boynuz ve Kurbağlık gibi küçük derelerle birleşir. Tokluca Çayı, sahanın doğu kesiminde yer almaktadır. Karadağ'ın güneyin Dereağzı denilen mevkide Felenk Çayıyla birleşerek Demre Çayını oluştururlar.

Araştırma sahasının büyük kısmının kireçtaşlarından oluşması sebebiyle akarsular çözünmüş yük taşımakta ve kum, çakıl, mil gibi katı yükler içermemektedirler. Sahada alüvyon taşıyan akarsular ise napların oluşturduğu alanlardan kaynaklanan ya da iç kesimlerde bulunan Neojen havzaları kapmış olan akarsulardır. Bu açıdan batıda Eşen Çayı'nın kollarından olan Karaçay, Kasaba ovalarını drene eden Kaputaş dere, Neojen tortulları içeren Sarıbelen ve Demre Çayı'nın kıyılarında alüvyal alanlar bulunur. Sahada faylanmadan kaynaklı yükselmelerden ve deniz seviyesi değişikliklerinden dolayı akarsuların zaman zaman kireçtaşları içine gömülerek yüzlerce metre derinliğe sahip sarp vadi ve kanyonlar (Kaputaş Dere Vadisi, Kıbrıs Dere Vadisi, Saklıkent Kanyonu) oluşturdukları görülür (Keser, 2015: 7).

Fotoğraf 1.53. Kıbrıs Dere Vadisi – Akörü yolundan Görünümü.

Fotoğraf 1.54. Kaputaş Dere Vadisinden Bir Görünüm (Kaynak Foto: https://antalya.com.tr/tr/ilceler/kas).

Araştırma sahasında irili ufaklı dereler bulunmaktadır. Bunlar; Kaputaş, Değirmenlik, Seyretçağılı, Büyükçakıl, Kayalı Dereleridir. Bu dereler sahanın sahil kesiminde bulunur ve sularını Akdeniz'e boşaltırlar.

Sonuç olarak araştırma sahasındaki akarsuların çoğunluğu yaz aylarında kurumaya yakın bir durumda olduğu görülmektedir. Debilerinin en yüksek olduğu aylar nisan ve mayıs en düşük olduğu aylar ise eylül ve ekim aylarıdır. Yağışlı dönemlerde debileri artan bu akarsuların çoğunluğu sel karakterlidir. Yağmur sularının yanı sıra sahanın kuzeyindeki kar erimelerinin de akarsuların beslenmesinde önemli olmaktadır. Bunların yanı sıra sahanın karst topografyasına ait izler taşımasından dolayı kalkerli araziye sahip olması akarsuların karstik kaynaklar tarafından beslendiğini de göstermektedir.

1.3.4. Göller

Araştırma sahası, göl açısından zengin değildir. Bunun başlıca sebebi sahanın karst topografyasından dolayı kalkerli yapısından geçirimli tabakalara sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca ortalama sıcaklıkların yüksek olmasından dolayı da buharlaşmanın fazla olması göl varlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Sahanın güneybatı kesimlerinde bulunan Ovagelemiş ve Fırnaz Gölleri 1940-1950 yılları arasında DSİ tarafından kurutulmuştur. Bunlar dışında bölgenin kuzeyinde göller bulunmaktadır. Bunlar; Kartal, Karagöl ve Yeşilgöl ile baraj gölü olan Çayboğazıdır. Kartal Gölü ile Karagöl Gölü Akdağ zirvelerinde bulunurken, Yeşilgöl Gömbe'de 1850 m. yükseklikte ve yine Gömbe'de Çayboğazı Baraj Gölü bulunmaktadır.

Fotoğraf 1.55. Gömbe'de Bulunan Çayboğazı Baraj Gölü'nden Bir Görünüm.

Fotoğraf 1.56. Akdağlar'ın Zirvesinden Bulunan Kartal Gölünden Bir Görünüm.

Sahada tarım yapmaya elverişli olmayan dağ kütlelerinin arasındaki yüksek kesimlerde bulunan yaylalar, aşağı köylerde yaşayan halk tarafından hayvanları otlatma alanı olarak kullanılmaktadır. Yaz aylarında süren yayla yaşamı 2000 m. yükseklikte bulunan dağ göllerinin etrafında yoğunlaşmıştır. Bu göller ve çevresi bölgedeki köylerin yazlık yaşam alanı olmuştur. Ayrıca hayvanlarını otlatma maksatlı kullandıkları geniş düzlüklerle çevrilidir. Ayrıca bölgedeki göller sahip oldukları doğal güzelliklerle çok sayıda turistin ilgi odağı olmaktadır. Özellikle Akdağ eteklerindeki Yeşilgöl kampçılık, fotoğrafçılık, dağcılık gibi aktivitelerde bulunanlar için turizm alanında öne çıkmaktadır**.**

Fotoğraf 1.57. Gömbe'de Bulunan Yeşilgöl'den Bir Görünüm.

1.4. TOPRAK

Toprak genel bir ifadeyle yerkabuğunu saran, oluşmasında birden çok faktör etkili olan (iklim, bitki örtüsü, topografya, canlılar, liyolojik yapı) ve belli bir süreye ihtiyaç duyan ile içerisinde çeşitli maddelerin olduğu örtüdür.

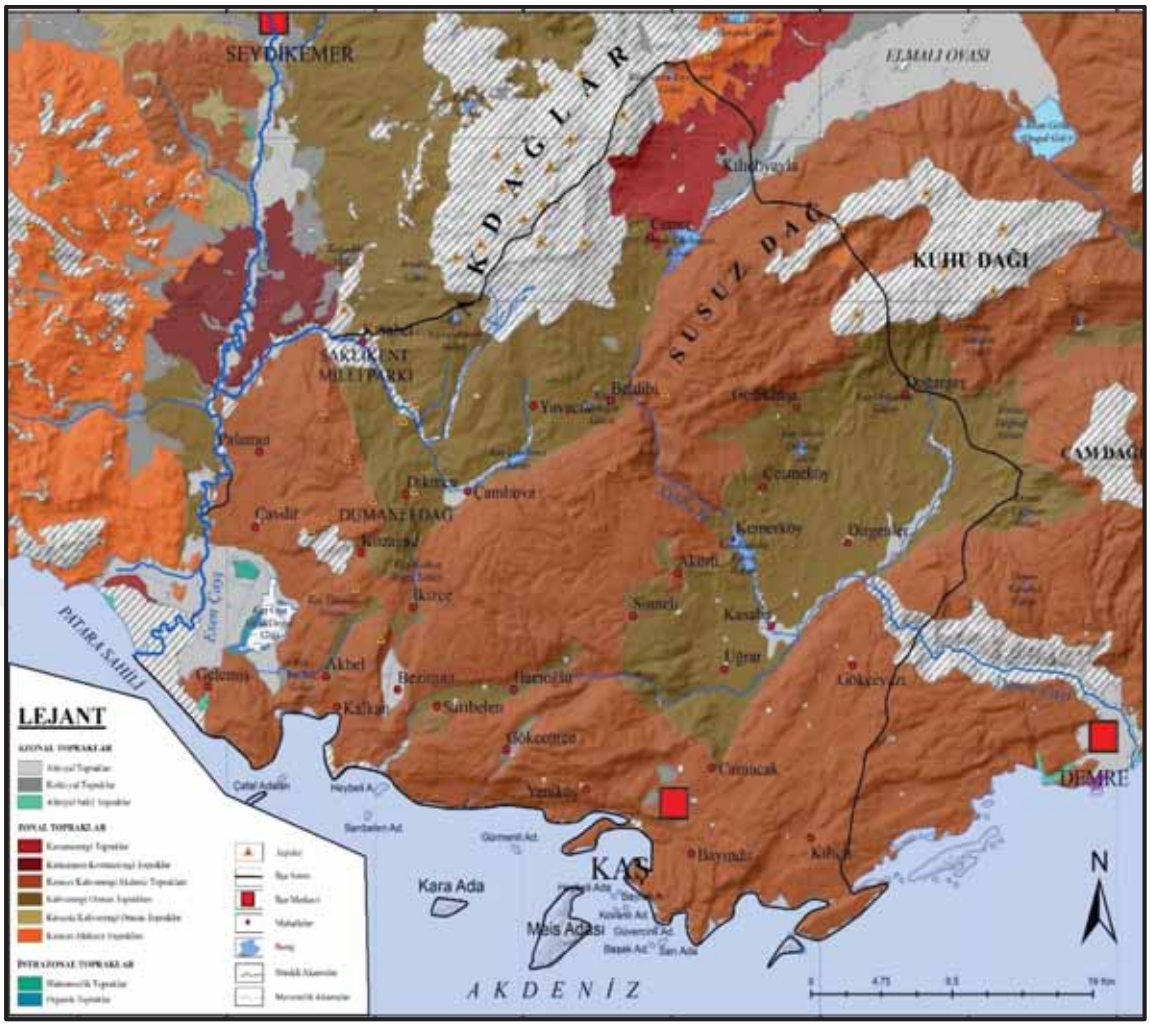

Harita 1.10. Kaş İlçesi'nin Toprak Haritası.

Toprak canlı yaşamı için son derece önemlidir. Hem insan hem de hayvan ve bitkilerin olmazsa olmaz parçalarından biridir. İnsanların zaruri ihtiyaçları (yiyecek, giyecek vb.) doğrudan ya da dolaylı bir şekilde topraktan sağlanmaktadır. Yine hayvan ve bitkiler için de yaşamlarını devam ettirebilmeleri için toprağın varlığı son derece önemlidir.

Araştırma sahasının toprak haritası incelendiğinde, farklı toprak türlerine sahip olduğunu görmekteyiz. Sahadaki toprakların büyük bir kısmı kırmızı kahverengi Akdeniz topraklarından oluşmaktadır. Sahamızın geniş alanında kalkerlerin varlığı bu toprak tipinin yayılış alanını genişletmektedir. Zonal topraklardan en fazla yayılış gösteren kırmızı kahverengi Akdeniz toprakları, sonra en fazla görülen ikinci toprak türü kahverengi orman topraklarıdır. Sahamızda intrazonal toprak türü bulunmamaktadır. Sahamızın en verimli ziraat sahalarında azonal topraklar bulunmaktadır.

Yayılım alanı en geniş olan kırmızı kahverengi Akdeniz topraklarının olduğu yerler; Kaş-Demre Platosunun genelinde bir yayılış alanı gösterirken Gelemiş mevkiden başlayıp Kalkan, Kaş, Bayındır, Belenli, Kılıçlı ve Sarılar çevresinde ve sahanın orta kesiminde yer almaktadır. İkinci en fazla yayılış gösteren toprak türü kahverengi orman topraklarıdır. Bu topraklar; sahanın batı kesiminde Yuvacık, Dikmen, Çamlıköy ile sahanın kuzeydoğu kesiminde Dirgenler, Çeşmeköy, Doğantaş, Uğrar ve Sinneli çevrelerinde görülmektedir. Yayılış gösteren bir diğer toprak türü azonal toprak grubundan alüvyal toprak tipidir. Alüvyal topraklar sahada Gökçeören, Bezirgan, Ova, Çukurbağ, Kasaba çevrelerinde görülmektedir.

Kaş ilçesi'nin toprak haritasında da görüldüğü üzere araştırma sahasındaki toprak türleri zonal ve azonal olmak üzere iki ana grup altında incelenecektir.

1.4.1. Zonal Topraklar

Zonal topraklar iklim, eğim, yükselti, kayaç özellikleri, bitki örtüsü, canlılar gibi pedojenez etkenler kontrolünde oluşan topraklardır. Zonal topraklar, fazla yıkanmış suda eriyen kimyasal maddelerin az olduğu, zaman zaman silisli potzalleşmiş, zaman zaman ise demir oksit ve alüminyum oksit bileşiklerinin fazlalaştığı lateritik asit bir karaktere sahiptir. Bu tür toprakların yüzeyinden alt kısımlarına gidildikçe kimyasal ve fiziksel özellikleri birbirinden farklı olan horizonlar görülür. (Atalay, 1989: 234). Araştırma sahasında bulunan en yaygın toprak grubu zonal toprak türleri oluşturmaktadır. Sahada bu gruba ait toprak tiplerinden kırmızı kahverengi Akdeniz toprakları ile kahverengi orman toprakları bulunmaktadır.

1.4.1.1. Kırmızı Kahverengi Akdeniz Toprakları

Araştırma sahasına ilişkin Harita 1.7'de yer alan toprak haritasında da görüldüğü üzere sahadaki toprakların büyük bir kısmı kırmızı kahverengi Akdeniz topraklarından oluşmaktadır. Bunun başlıca sebebi sahanın jeolojik özelliklerinin yani karst topografyasından dolayı geniş bir kesiminde kalkerlerin yayılış göstermesidir. Jeoloji haritasını inceleyecek olursak kalkerli arazilerle kırmızı kahverengi Akdeniz topraklarının dağılımında benzerlik olduğu görülmektedir. Aynı zamanda Akdeniz ikliminin karakteristik toprağı olarak bilinmektedir. Bu toprak türü sahanın batı sınırından

Gelemiş mevkiden başlayıp Kalkan, Kaş, Bayındır, Belenli, Kılıçlı ve Sarılar çevresinde ve sahanın orta kesiminde yayılış göstermektedir.

Kırmızı kahverengi Akdeniz toprakları; kırmızı Akdeniz ile kahverengi Akdeniz topraklarının karışık haline verilen toprak ismidir. Bu toprakların ana maddesini kireçtaşı, kolüvyal birikintiler ve kalker içeren diğer tortul ve metaforfikler oluşturur (Topraksu, 1970: 61). Olgun bir profil yapısına sahip kırmızı kahverengi Akdeniz toprakları A, B ve C profillerindedir. Orta derecede organik madde içeren A horizonu iyi gelişmiştir. Burada organik madde ile mineral madde iyice karışmıştır. B horizonu ise prizma, köşeli blok veya daha ağır bünyeli blok yapıdadır. Kurak dönemlerde A ve B horizonları sert bir hal alır. Ana materyal içerisindeki demirin demir okside ve sonrasında kurak dönemlerde hematite dönüşmesinden dolayı toprakta kırmızı renk görülür. Araştırma sahasında kış mevsiminde yağışların bol olması toprağın yıkanma olayını arttırır. Oluşumda kireç yıkanımının rolü büyüktür. Toprağın A katının yıkanması sebebiyle B katında yüksek oranda kil görülür. Kırmızı Akdeniz toprağına kıyasla üst tabakaları daha koyu ve kahverengiye çalan bir renkte olan bu tür topraklarda, pH değeri 7,3-7,6 arasında olup organik madde kapsamı orta derecededir (Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü (KHGM), 1993: 19).

Fotoğraf 1.58. Kırmızı Kahverengi Akdeniz Toprakları, Gökçeyazı.

Fotoğraf 1.59. Kırmızı Kahverengi Akdeniz Toprakları, Bayındır.

Bu toprak grubu arazi kullanım kabiliyeti bakımından oldukça çeşitlidir. Kalkan-Demre arasında kıyı kesimlerdeki kırmızı kahverengi Akdeniz topraklarının üzerinde zeytinlikler, maki ve kuru tarım alanları yaygınken, bu sahanın yüksek kesimlerinde ise ormanlar bulunur. Kalkan doğusundaki kıyı kesimlerde bulunan zeytinliklere ilişkin bir görsel Fotoğraf 1.59'da gösterilmiştir.

Fotoğraf 1.60. Kırmızı Kahverengi Akdeniz Topraklarının Bulunduğu Zeytinlikler, Kalkan Doğusundan Bir Görünüm.

1.4.1.2. Kahverengi Orman Toprakları

Araştırma sahasındaki zonal topraklardan en fazla yayılış gösteren ikinci toprak türü kahverengi orman topraklarıdır. Yayılış alanları; sahanın batı kesiminde Yuvacık, Dikmen, Çamlıköy ile sahanın kuzeydoğu kesiminde Dirgenler, Çeşmeköy, Doğantaş, Uğrar ve Sinneli çevrelerinde görülmektedir. Birbiri arasında tedricen geçiş yapan A, B ve C horizonlara sahip bu topraklar, bitki örtüsü, iklim ve yerli kaya etkisinde oluşan koyu renkli topraklardır. Orman altında oluştuklarından dolayı organik madde açısından zengindir. Toprakların koyu kahverengi renkteki A horizonu çok geliştiğinden oldukça belirgindir. Granüler veya gözenekli yapıdadırlar. B horizonunda ise rengin açık kahve ve kırmızı arasında değiştiği görülür. Burada yıkanmanın etkisinin az olmasından dolayı B horizonu çoğu profilde çok az belirgin haldedir veya oluşmamıştır. A horizonunun altında ana materyalin ayrışmasıyla oluşmuş C horizonuna geçilir. Bundan dolayı kahverengi orman topraklarının A katmanının erozyona uğrayıp ortadan kalktığı veya inceldiği kesimlerde taşlılık görülür. Kahverengi orman toprakları gözenekli, granüler ya da yuvarlak köşeli blok yapılarda olduklarından dolayı drenajları iyidir (KHGM, 1993: 17).

Genellikle araştırma sahasındaki dağlık ve tepelik alanlarda bulunan kahverengi orman topraklarının eğim değerleri fazladır. Şiddetli erozyona uğrayan bu topraklarda derinlik oldukça sığdır. Araştırma sahasının jeoloji haritası (Harita 1.4) ile karşılaştırıldığında bu toprakların dağılışında kireçtaşları dışında farklı litolojideki kayaçlar üzerinde gelişmiş oldukları görülmektedir. (Kocadağlı, 2012: 116).

Fotoğraf 1.61. Kahverengi Orman Toprakları, Doğantaş Çevresinden Bir Görünüm.

1.4.2. İntrazonal Topraklar

İntrazonal toprak grubu drenaj şartlarına ve üzerinde bulundukları anakaya özelliklerine bağlı olarak oluşan topraklardır. Bu gruptaki topraklar aşırı su, aşırı kireç, aşırı tuzluluk veya alkalilik gibi özel lokal şartlarını yansıtırlar (Kolars ve Nystuen, 1975: 201). Hidromorfik alüvyal topraklar ve alüvyal sahil bataklıkları olarak iki türe sahip olan intrazonal topraklar, oluşumlarını su etkisiyle sürdüren ve çoğunlukla bataklık halinde deniz kıyılarında bulunan topraklardır (Topraksu, 1970: 126).

Kaş ilçesi toprak haritasında da görüldüğü üzere araştırma sahasında bu tür toprak grubu bulunmamaktadır. Bölgede Finike ve Demre ovalarının kıyılarında intrazonal toprak grubuna rastlamak mümkün olmakla birlikte, bu alanlar araştırma sahasının dışında kaldığından dolayı bu çalışmada ele alınmamıştır.

1.4.3. Azonal Topraklar

Azonal topraklar pedojenez süreçlerin etkisi haricinde oluşan ve horizonlaşma göstermeyen topraklardır. Erozyon ve birikme bu toprakların horizonlaşmasına imkân vermemektedir. Azonal toprakların oluşumunda bitki örtüsü ve iklim gibi faktörlerin yeterince etkisi olmamakla birlikte, toprakların tüm özelliklerini üzerinde bulunduğu ana kayaçlardaki materyallerden aldığı görülür (Atalay, 1982b: 220). Bu topraklar yüksek kesimlerde bulunan toprakların ve diğer materyallerin çeşitli etkilere bağlı olarak aşınıp taşınması ve daha alçak kesimlerdeki sahalarda birikmesiyle oluşmuşlardır. Azonal toprakların zonal topraklardan farkı oluşum süreçlerindeki farklılıklar olmakla birlikte, iki toprak grubunun birçok alanda birbirinden ayrıldığı görülür. Özellikle eğim ve yükselti, üzerinde yetiştirilen mahsuller, toprağa uygulanan ziraat sistemleri ve toprakların verimliliği gibi unsurlar azonal ve zonal topraklar arasındaki önemli farklılıklardandır (Göney, 1975: 179).

Araştırma sahasında bulunan ovalar ile yamaçlar arasındaki beşerî ve coğrafi farklılıkların temel sebepleri arasında, söz konusu iki toprak grubunun sahip olduğu farklılıklar gösterilebilir. Sahadaki yamaçlarda çoğunlukla zonal topraklar bulunurken ovalarda ise azonal topraklar hâkimdir. Araştırma sahasının en verimli ziraat sahalarında azonal topraklar bulunmaktadır. Bu toprakların derinliklerinin kök gelişimi açısından yeterli olması, düşük eğimlerde bulunmaları, bitki besin değerleri açısından zengin olmaları azonal topraklar

üzerinde tarımsal faaliyetleri son derece uygun kılmaktadır. Azonal toprakların ekonomik ve beşerî faaliyetlere olan katkısı dikkate alındığında araştırma sahasındaki nüfusun toplanma alanlarının bu topraklar üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. Araştırma sahasında özellikle sulamalı ziraat, seracılık ve bahçe faaliyetleri, azonal toprak grubundaki alüvyal ve kolüvyal toprakların bulunduğu sahalarda yapılmaktadır.

1.4.3.1. Alüvyal Topraklar

Alüvyal topraklar akarsuların taşıyarak depoladığı materyaller üzerinde oluşan A ve C profile sahip genç topraklardır. Heterojen yapıdaki bu toprakların mineral bileşimleri, jeolojik periyodlardaki toprak gelişimleri esnasında gerçekleşen erozyon ve birikme devirleri ile akarsu havzasının litolojik bilişimine bağlıdır. Horizonlaşmanın hiç olmadığı veya çok az olduğu bu toprak grubunda (KHGM, 1993: 16); A horizonunun ardından C horizonu gelmekle birlikte, eski alüvyal topraklarda A ve C arasında zayıf oluşmuş B horizonuna rastlanabilir (Topraksu, 1970: 119). Organik madde bakımından zengin olan alüvyal toprakların yüzeyleri nemlidir. Bulundukları iklime uyum sağlayabilen ve her türden kültür bitkisini yetiştirmeye elverişli ve üretken yapıdadırlar. Genellikle kum ve mil boyutunda sedimentlerden oluşurlar (Tanoğlu, 1964: 18).

Araştırma sahasında alüvyal topraklara Kasaba Ovası'nda ve bazı karstik alanlarda yayılış göstermektedir. Gökçeören, Bezirgan, Ova, Gelemiş, Çukurbağ mevkide görmek mümkündür.

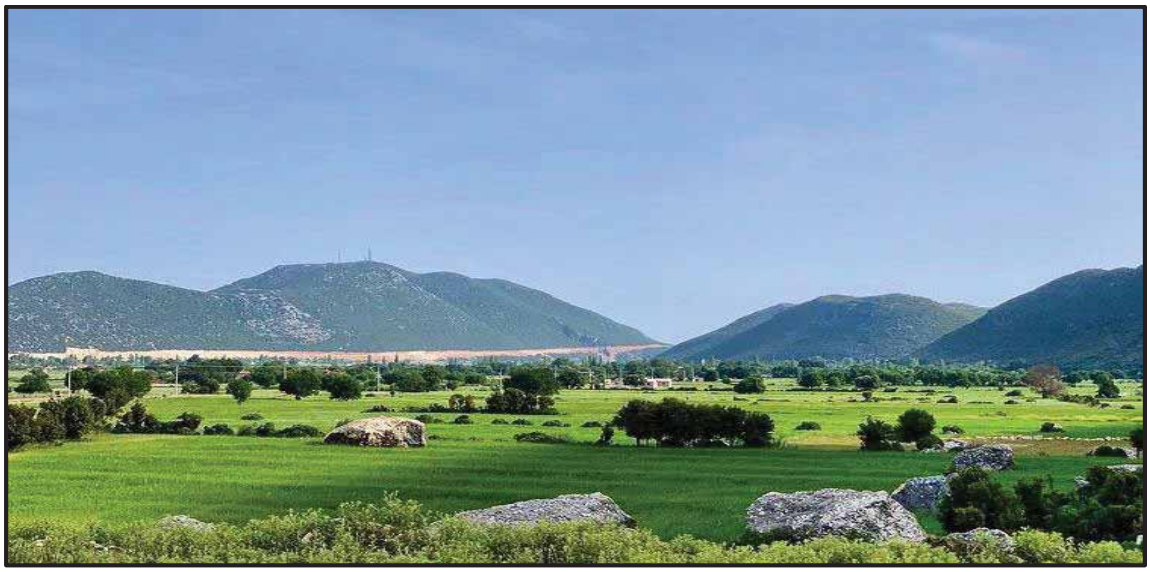

Fotoğraf 1.62. Alüvyal Topraklar, Bezirgan Polyesi.

1.4.3.2. Kolüvyal Topraklar

Kolüvyal topraklar yüksek kesimlerden taşınan malzemelerin dar vadi tabanlarında, yamaç önlerinde ve yüksek alanların eteklerinde birikmesiyle oluşmuşlardır. Genellikle vadi ağızlarında ve dik eğimlerin eteklerinde bulunurlar. Bu topraklar toprak kayması, yer çekimi, yan dereler ve yüzey akışı gibi faktörlerle taşınarak birikmiş materyaller üzerinde oluşmaktadırlar. A ve C profilli genç topraklar olan kolüvyal toprakların A horizonları oldukça zayıftır (KHGM, 1993: 17). Kolüvyal topraklar eğimin düz ya da hafif eğimli olduğu yerlerde bulunur. Taşlılığın sorun teşkil etmediği yerlerde bu topraklarda işlemeli tarım yapılabilir. Tarımsal faaliyetler açısından kolüvyal toprakların işlenebilmesi oldukça güçtür (Kocadağlı, 2012: 119).

Araştırma sahası incelendiğinde kolüvyal toprakların genellikle vadi kenarları ile eğimli yamaçların eteklerinde ve alüvyal toprakların etrafında bulunduğu görülür. Sahada sarp engebeler arasına sıkışmış yerleşim bölgelerinin etrafında bulunan kolüvyal toprakların çok değerli olduğu görülmektedir. Taraçalanarak meyve ve sebze tarımında kullanılan bu topraklarda yüzey eğimli ve drenaj iyidir. Araştırma sahasında alüvyal ovaların çevresinde bulunan kolüvyal toprakların dışında, irili ufaklı depresyon alanlarında da kolüvyal topraklara rastlamak mümkündür (Öner, 1995: 111-115; Kocadağlı, 2012: 119). Araştırma sahasındaki alüvyal topraklardan sonra tarımsal verimliliği en yüksek alanları oluşturan bu topraklarda, seralar, turunçgil bahçeleri ve kuru tarım alanları bulunur. Toprak, Gökçeören ve Çukurbağ'ın bazı kesimlerinde yayılış göstermektedir.

Fotoğraf 1.63. Gökçeören Köyünden Bir Görünüm.

1.4.3.3. Çıplak Kaya ve Molozlar

Çıplak kayalık ve molozların bulunduğu alanlar eğim değerlerinin çok fazlalaştığı kesimlerde ortaya çıkmaktadırlar. Kısmen parçalanmış ya da hiç parçalanmamış sert kaya ve taşlarla kaplı olan bu tür alanlarda toprak bulunmadığı için herhangi bir toprak gelişiminden söz etmek mümkün değildir. (Kocadağlı, 2012: 123). Bu alanların topraktan yoksun olmaları sebebiyle üzerinde bitki yetiştirme gibi olanaklar bulunmamakta ve tarıma elverişsiz olan bu alanlar arazi kullanım kabiliyeti açısından VIII. sınıf arazi olarak nitelendirilmektedirler.

Araştırma sahasında tarımsal açıdan kullanım potansiyeline sahip olmayan ve üzerinde toprak oluşumu bulunmayan bu tür alanlara rastlamak mümkündür. Kasaba depresyonuna bakan yamaçlarda ve kuzeyde Akdağ ve çevresinde çıplak kayalıklar gözlenmektedir. Ayrıca Kaş yerleşim merkezinin kuzeyinde bulunan yamaçlarda da molozlar bulunmaktadır (Öner, 2009: 324). Araştırma sahasında kuzey kesimlerde eğim değerlerinin çok fazla arttığı dağlık alanlar ve Kalkan'ın doğusundaki bazı yamaçlarda bu alanlara rastlanılmaktadır. Bu alanların topraktan yoksun olmaları sebebiyle üzerinde herhangi bir zirai faaliyet yapılamamaktadır.

Fotoğraf 1.64. Çıplak Alanlar, Akdağ Mevki.

1.5. DOĞAL BİTKİ ÖRTÜSÜ

Fiziki coğrafyada önemli unsurlardan bir diğeri de beşerî ve ekonomik faaliyetlerle doğrudan ilişkili olan doğal bitki örtüsüdür. Bir bölgede bitki örtüsünün gelişmesi, tutunması ve varlığını devam ettirmesi o bölgenin topografya, ana materyal, toprak, biyotik faktörler vb. ekolojik şartlarına bağlıdır (Atalay, 1994: 10-11). Söz konusu ekolojik ve iklimsel şartların ortalama bulunduğu alanlarda bitki toplulukları tam bir gelişme göstererek sahaya hâkim olurlar. Bu şartların ortalama şartlarından uzaklaştığı bölgelerde bitkinin sahada tutunması zorlaşmakta, şartların en aza yaklaşması durumunda ise bitki tamamen ortadan kalkmamaktadır. Bir sahadaki bitki örtüsünün gelişiminde söz konusu faktörlerden herhangi birinin payı daha fazla olabilirken, sadece bir faktörün de bitkinin tam gelişmesi için yeterli olmadığı görülür (Güngördü, 1999: 6). Bir sahadaki ortam özelliklerinin etkisiyle o sahaya özgü bitki türleri gelişir. Bir sahadaki bitkilerin yetişmesine birinci dereceden etki eden ve onları kontrol altında tutan öncelikli faktör iklimdir. Öyle ki yeryüzü şekilleri ve toprak gibi diğer etkenler de esasında iklime bağlı oluşan faktörlerdir. Dolayısıyla bir sahanın bitki örtüsü türünü, gelişimini ve devamlılığını sağlayan ve belirleyen temel faktör iklim şartlarıdır. Bununla birlikte yer şekilleri, eğim değişimi, yükselti farkları ve buna bağlı değişen sıcaklık değerleri, bakıya bağlı güneşlenme süreleri gibi faktörler de bitki örtüsüne etki eder. Bitki örtüsü türünün tayinindeki bir diğer önemli faktör ise toprak özellikleridir (Montgolfier, 2005: 12).

Beşerî faaliyetler de bitki toplulukları ve dağılışı üzerinde etkilidir. Geçmişten bugüne insanoğlu doğal bitki örtüsüyle etkileşim halindedir. Bu etkileşim günümüze kadar artarak devam etmiş, ekonomik faaliyetlerdeki farklılık ile çeşitlendirme ve nüfusun artması insan ve bitki örtüsü etkileşimini iyice arttırmıştır. Öyle ki insanoğlunun faaliyetleri bitki örtüsü üzerinde doğrudan etkili olmuş ve doğal bitki örtüsünü değiştirmiştir. Geçmişten günümüze özellikle orman alanları azalmaya başlamıştır.

Araştırma sahasının bitki örtüsü incelendiğinde oluşumuna etki eden ana faktörleri iklim şartlarının belirlediği söylenebilir. Sahadaki bitki türlerinin bölgenin sıcaklığı ve aldığı yağışla sıkı sıkıya bağlantı içerisinde olduğu görülmektedir. Araştırma sahasının bitki örtüsü Akdeniz iklim şartlarına uyum sağlamıştır. Yani sahadaki bitki örtüsü yüksek derecede sıcaklık ve ışık isteyen bitki türlerinden oluşmuştur. Araştırma sahasının doğal bitki örtüsünün çoğunluğu Akdeniz iklimi etkisiyle gelişmiş "kserofit bitki formasyonu"

karakterindedir. Soğuğu sevmeyen ve kurakçıl bir karaktere sahip olan bu formasyon, araştırma sahasındaki yükselti, eğim, toprak ve bakı şartlarının değişkenlik göstermesine ve insan faktörüne bağlı olarak yatay ve dikey yönlerde değişiklikler yaşamıştır. Sahanın doğal peyzajında ormanların öne çıktığı görülmekle birlikte, aslında daha fazla yer kaplaması gereken ormanların insan faktörünün etkisiyle azaldığı ve bu alanlarda makilerin arttığı görülmektedir (Yücel, 2018: 170-171).

Tüm bu etkiler ve şartlar sonucunda Kaş ve çevresinin bitki örtüsünü;

- Asıl Akdeniz ormanları,
- Yarı nemli yüksek dağ ormanları,
- Maki sahaları olmak üzere üç ayrı formasyonda incelemek mümkündür.

Asıl Akdeniz ormanları, Sahada bulunan asıl Akdeniz ormanlarının ağaç türü Pinus brutia (kızılçam) dır. Kızılçam bilindiği üzere Akdeniz ikliminin bitki örtüsüdür. Bölgede kıyıların gerisinde bulunan alçak tepeleri tamamen kaplamakta ve Torosların güneye bakan yamaçlarında 1200-1250 m. yüksekliklere kadar hâkimdir. Sahada tahrip olmayan orman kesimlerinde kızılçam ağaçlarının kıyıdan başlayarak belirtilen yükselti sınırına kadar ulaştığı görülür. (Sayhan, 1990: 113-115). Araştırma sahası ağaç türü olarak kızılçam ve sedir ormanlarından oluşmaktadır. Ama beşeri faaliyetlerin sonucunda özellikle kıyı kesimlerde orman tahripleri sonucunda kızılçamların yerini makiler almıştır.

Sahada asıl Akdeniz orman formasyonunda kızılçamların yanı sıra makiler de yer alır. Kızılçamların altında en fazla rastlanan maki türleri (Sayhan, 1990: 115);

- Kermez meşesi (Quercus coccifera),
- Katran ardıcı (Juniperus oxycedrus),
- Akçakesme (Phillyrea latifolia),
- Menengiç (Pistacia terebinthus),
- Tesbih (Styrax officinalis),
- Defne (Laurus nobilis),
- Mersin (Myrtus communis),
- Sakız (Pistacia lentiscus),
- Zakkum (Nerium oleander),

- Laden (Cistus creticus),
- Sandal (Arbutus andrachne),
- Kocayemiş (Arbutus unedo),
- Erguvan (Cercis siliquastrum),
- Bozpırnal (Quercus aucheri),
- Keçiboynuzu (Ceratonia siliqua),
- Yabani zeytin (Olea oleaster)
- Katırtırnağı (Spartium junceum) olarak sıralanabilir.

Fotoğraf 1.65. Menengiç – Yeniköy Mevki.

Sahada Akdeniz iklimin yansıtan bitki topluluklarının (kızılçam ve maki türleri) dağılımını belirleyen en önemli faktör bitki türlerinin yüksek sıcaklık istemesidir. Kuraklığa dayanıklı olan asıl Akdeniz ormanlarının su istekleri çok fazla olmamakla birlikte ışık ve sıcaklık istekleri fazladır. Bu durum belirli bir yükseltiden sonra sıcaklıkların azalmasından dolayı asıl Akdeniz ormanları bitkilerinin ortadan kalkmasına ve yerini uygun bitki türlerine bırakmasına sebep olur (Kocadağlı, 2012:140).

Fotoğraf 1.66. Fundalık Alan - İzne Mevki.

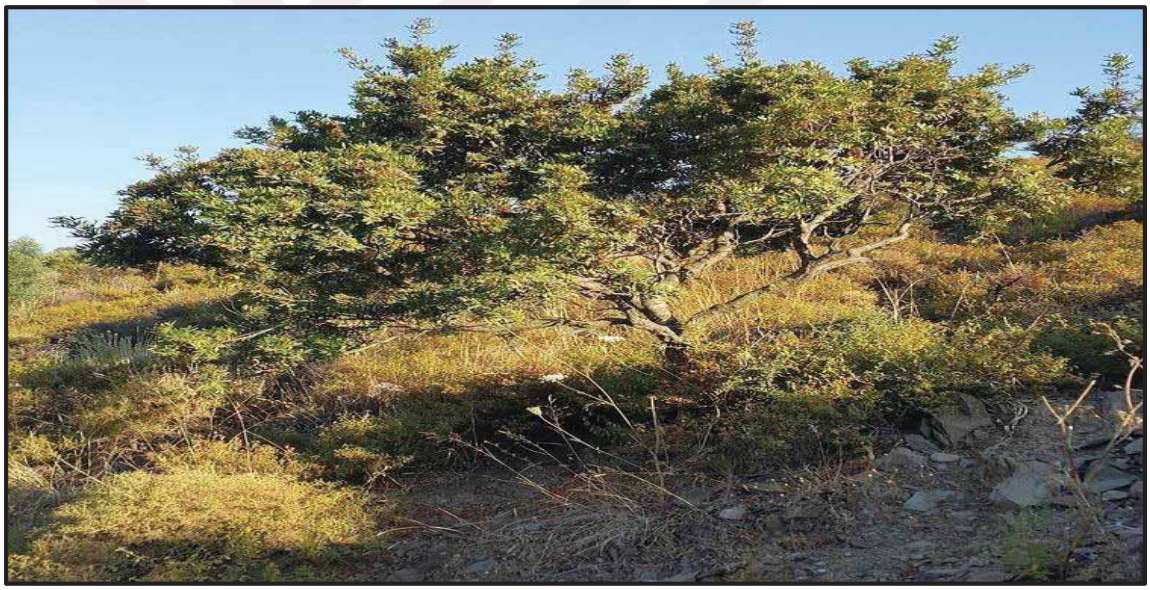

Fotoğraf 1.67. Sakız Ağacı – Gökseki Mevki.

Kasaba Havzası güney kesimlerinde Kaş ve Demre Çayı vadisi arasındaki plato sahası tamamıyla asıl Akdeniz orman sahasına sahiptir. Kasaba Havzası'nın tabanında ise kserofit karaktere sahip maki elemanları bulunur. Havza tabanı çevresinde yaklaşık 200 m. yükseklikten itibaren kızılçamların sahaya yerleştikleri görülür (Sayhan, 1990: 187). Ayrıca havza tabanında beşerî unsurlarının fazla olduğu bazı kesimlerde Quercus ithaburensi (palamut meşesi) görülmektedir.

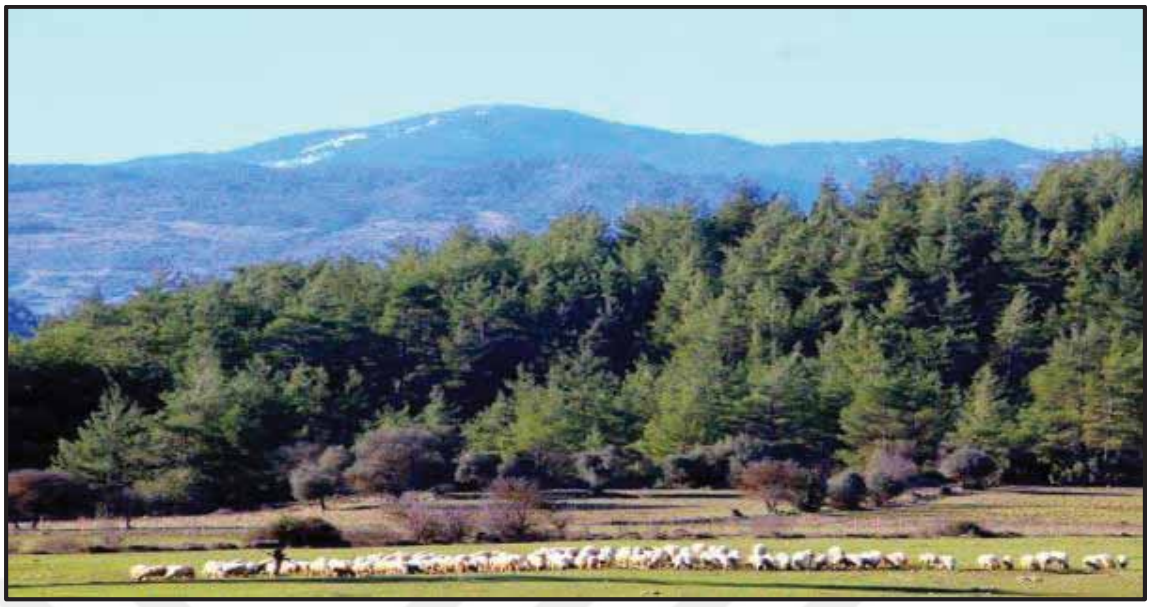

Fotoğraf 1.68. Kızılçam Ormanları, Kasaba.

Araştırma sahasında asıl Akdeniz ormanları 1000-1200 m. yükseklikliere kadar görülebilmekte, bu yüksekliklerin üzerinde ise sahada yarı nemli yüksek dağ ormanları ortaya çıkmaktadır (Atalay, 1997: 194). Sahada asıl Akdeniz ormanlarından yarı nemli yüksek dağ ormanlarına geçilen alanlarda (1250-1500 m. arası) bir geçiş kuşağı bulunur. Bu geçiş kuşağında kızılçamlara ilave olarak yarı nemli yüksek dağ ormanlarına ait Cedrus libani (Lübnan sediri), Juniperus foetidissima (kokulu ardıç), Juniperus excelsa (boylu ardıç), Pinus Nigra (karaçam) gibi bitki türlerinin karışık şekilde bulunduğu görülür (Kocadağlı, 2012:140). Sinekçi Beli alanında yaklaşık 1375 m yükseklikte görülen söz konusu geçiş kuşağına ilişkin bir görsel Fotoğraf 1.69'da gösterilmiştir.

Fotoğraf 1.69. Orman Geçiş Kuşağındaki Sedir Ağaçları, Sinekçi Beli.

Fotoğraf 1.70. Sedir ve Kızılçam Ormanları - Sinekçi Beli.

Yarı nemli yüksek dağ ormanları; Akdeniz Bölgesi'nde, asıl Akdeniz orman sahasını oluşturan kızılçam ormanlarının üstünde ikinci bir iğne yapraklı orman kuşağı bulunmaktadır (Atalay, 1997: 194). Araştırma sahasının bitki örtüsünde, geçiş kuşağının üzerindeki yüksekliklerde yarı nemli yüksek dağ ormanları formasyonu başlar. Bu formasyonda kızılçamlar ortadan kalkar ve sadece yarı nemli yüksek dağ ormanları görülür**.** Bu alanların çoğunlukla güneyde Akdeniz'e bakan yamaçlarında sedir ormanlarına, kuzeyde iç kesimlere bakan kesimlerinde ise ardıç ormanlarına rastlanır

(Sayhan, 1990: 130). Lübnan sediri bu formasyonun karakteristik ağacıdır. Önemi Likya Medeniyetine dayanan çok değerli bir keresteye sahip olan bu ağaç, reçinesinden katran yapılırken ve bazı kısımları hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Bu özelliklerinden dolayı sedirler, yıllarca insanoğlu tarafından tahribata uğramış ve sonuç olarak sedir ormanlarının alanların daralmasına sebep olmuştur. Sahada sedir ormanları genel olarak Kaş'ın kuzeyinde yayılış göstermektedir.

Fotoğraf 1.71. Sedir Ormanları, Susuz Dağdan Bir Görünüm.

Fotoğraf 1.72. Katran Ağacı ya da Lübnan – Toros Sediri Olarak Bilinir (Katran Dağı).

Maki sahaları; Araştırma sahasında öne çıkan üçüncü bir bitki topluluğu ise makilerdir. Makiler bölgede Akdeniz ikliminin asli bitki örtüsü olan Kızılçam ormanlarının tahrip edilmesinden sonra, özellikle kıyılarda gelişen, 3-4 m. yükseklikteki, ince gövdeli ve her zaman yeşil yapraklı olan bitki formasyonudur (Dönmez, 1976: 85). Esasında asıl Akdeniz orman sahasını dâhilinde bulunan maki formasyonuna sahada kızılçamın hâkim olduğu ormanların alt katlarında rastlanmaktadır (Kocadağlı, 2012: 144)**.** Kızılçam ormanlarının tahrip olması sonucunda ortadan kalkmasıyla birlikte bodur ağaç toplulukları olan maki formasyonu bu alanlarda hâkim konuma geçmiştir. Esasında tahrip sonucu ortaya çıkmış bitki topluluğudur. Örneğin araştırma sahasında Kalkan-Kaş arasında tahrip edilen kızılçam ormanlarının yerini yoğun bir şekilde makiler kaplamıştır.

Fotoğraf 1.73. Maki Bitki Örtüsü, Sarıbelen.

Araştırma sahasında maki topluluğunun bütün elemanlarına rastlamak mümkündür. Bunların başlıcaları; Kocayemiş, sandal, mersin, funda, menengiç, sakız, keçiboynuzu, kermez meşesi, pırnal meşesi, yabani zeytin, defne, akçakesme, erguvan, teşbih, katran ardıcı, katırtırnağı, zakkum, laden, bozpırnal olarak sıralanabilir (Sayhan, 1990: 144).

Fotoğraf 1.74. Maki Bitki Örtüsü, Andifli.

Araştırma sahasındaki bitki örtüsü formasyonları kıyılardan başlayarak düşey doğrultuda incelendiğinde; öncelikle garig formasyonu, ardından maki formasyonu ve kızılçam ormanları şeklinde gitmektedir. Çok bodur boylu ve dikenli çalılardan oluşan garig formasyonu, maki alanlarının tahrip edildiği yerlerde gelişmiştir. Garigler makilere kıyasla daha ekstrem şartlarda gelişimlerini sürdürebilmektedirler (Kaya ve Aladağ, 2009: 76).

Sahada yerleşimlerin kıyı kesimlerde yoğunlaşmış olması nedeniyle tahrip edilen orman arazilerinin yerinde maki formasyonları kalmış, makilerinde tahribi sonucunda kıyı kesimlere garig formasyonu hâkim olmuştur. Garig formasyonunun ise hayvanları beslemek ve yakacak ihtiyacını karşılamak maksatlı kullanılması bu bitki türlerinin de tahribatını hızlandırmıştır (Sayhan, 1990: 188). Araştırma sahasında oldukça geniş alanlar kaplayan garig ve maki formasyonlarına tipik olarak Kaş ve çevresinde rastlanmaktadır. Kaş ve çevresi bölgede makilerin en iyi gözlemlenebildiği yerler arasında gözlemlenmektedir. Bunun temel sebebi de denizelliğin etkisidir. Bu alanlardaki en yaygın dağılıma sahip maki elemanı ise kermez meşesidir. Bunların yanı sıra Kaş-Kalkan arasında görülen halk arasında "delice" olarak bilinen bitki türlerinin aşılanmasıyla elde edilen zeytinlikler de geniş yer tutmaktadır.

Fotoğraf 1.75. Kermes Meşesi – Gökseki.

Özetle araştırma sahasının doğal bitki örtüsünde, Akdeniz ikliminin esas bitki örtüsünü oluşturan kızılçam ormanları insan tahribatına uğramadan önce geniş bir dağılım gösterirken, zamanla insanoğlunun sahayı keşfedip beşerî faaliyetlerin etkisiyle alanlarını daraltmıştır. Özellikle yukarıda da açıkladığımız Lübnan sedirinin varlığı ve özellikleri insanoğlunun tahribatına sebep olmuştur. Ayrıca ormanlık alanlara tarla açma faaliyetleri, ısınma gibi faktörler rol oynamıştır. Yine sahada varlığını sürdüren keçilerinde ormanlık alanlara zarar verdiği bilinmektedir. Kızılçam ormanlarının tahrip edilmesiyle bodur ağaç olarak tarif edilen maki bitki toplulukları yerini almıştır.

Sonuç olarak araştırma sahasında zamanla orman alanları azalmış ve sahanın bitki örtüsünde kızılçam ormanlarının yerine maki formasyonu hâkim hale gelmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

BEŞERÎ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

Çalışmanın bu bölümünde, öncelikle Kaş ilçesinin nüfus yapısı ele alınarak; nüfusun tarihsel gelişimi, nüfus miktarı ve artışları, nüfus hareketleri, nüfusun sosyal ve ekonomik özellikleri, nüfusun yoğunluğu ve dağılımı ortaya konulacaktır. Ardından Kaş ilçesinde yerleşmenin tarihsel gelişimi, köy yerleşmeleri, köy altı yerleşmeleri, meskenler ve şehir yerleşmesi açıklanarak bölgenin yerleşme yapısı incelenecektir.

2.1. NÜFUS

2.1.1. Giriş

İnsanlar, içerisinde yaşadıkları beşerî ve fiziki çevreyi devamlı değiştirir ve ondan faydalanmaya çalışırlar. İnsanların çevreye yönelik tesir derecesinde yaşadıkları alandaki sayılarının sıklığı, teşkil ettikleri grupların büyüklüğü ve insanların ekonomik, teknik, kültürel gelişmişlikleri etkilidir (Tanoğlu, 1969: 29). Toplumlar varlıklarını devam ettirebilmek ve mevcut kültürlerini gelecek kuşaklara aktarabilmek için nüfusa ihtiyaç duyarlar. Bunun yanı sıra ülkelerin kalkınabilmesi, kültür ve medeniyetlerini yayabilmesi, dünya üzerindeki etki alanlarını genişletebilmesi, askeri güç unsuru oluşturabilmesi, iş gücünü artırabilmesi açısından da nüfus önemli bir faktördür (Atalay, 2000: 204).

Nüfus ve nüfus özellikleri (nitelik-nicelik) bir ülkenin gelişmişlik düzeyini etkileyen faktörler arasında gösterilebilir. Nüfusun yapısı, miktarı, ekonomik ve sosyal özellikleri ile eğitim durumu olduğu yere etki eden en önemli faktördür. Bu kapsamda nüfusun sayısal ve nüfusun temel özellikleri özellikle ekonomik ve eğitim düzeyi ülkenin gelişmişliğine doğrudan etki etmektedir. Nüfus olgusunun sahip olduğu bu özellikler, ülkelerin belli aralıklarla nüfus sayımı yapmalarına sebep olmuştur. Öyle ki bir bölgede yaşayan insanların sayısını ve sahip oldukları nitelikleri bilmek, o bölgede yapılacak çeşitli yatırımların ve hizmetlerin sağlıklı bir şekilde planlanmasını sağlayacaktır. Ayrıca bir coğrafi mekândaki insanların sahip oldukları sosyo-ekonomik yapının ve bunun

dağılımının bilinmesi, o bölgede yaşayan insan potansiyelinin en doğru ve iyi şekilde değerlendirilmesi açısından önemli bir ön koşul olarak gösterilebilir (Özgür, 1998: 7).

Bu noktada, araştırma sahasındaki insan-çevre etkileşiminin analizi açısından Kaş ilçesinin nüfusuna ilişkin özelliklerin ortaya konması önem arz etmektedir. Bu bağlamda müteakip başlıklarda araştırma sahasının nüfusuna ilişkin bilgilere yer verilecektir.

2.1.2. Nüfusun Tarihi Gelişimi

Tarihi, Milattan Önce 2000'li yıllara dayanan saha Likya Uygarlığının bir parçasını oluşturmaktaydı. İlk yerleşmeler Likyalıların ataları olarak bilinen Lukalar tarafından kurulmuştur. Hititerin yıkılmasından sonra Likya kentleri varlıklarını korumaya devam ettirmiş olsalar da 23 kent "Likya Birliğini" oluşturduğu ve dış saldırılara karşı biraraya gelindiği bilinmektedir. Strabon, Likya Birliğinin 6 büyük kentinin Ksanthos, Patara, Pınara, Olympos, Myra ve Tlos olduğunu belirtmektedir. Kent nüfusları yaklaşık 5000 olup bölge nüfusu 200000 olduğu tahmin edilmektedir. Demre ve Kaş arasında kalan bölge Likya'nın en yoğun yerleşim görmüş kesimidir (Güney, 2011; 177-179;). Antik dönemlere dayanan araştırma sahasının arkeolojik buluntularla kanıtlanmış en eski adı "Habesos" olarak bilinmektedir. Tarih boyunca "Antiphellos" ismi ile anılan antik kent, Karia ile Likya bölgeleri arasındaki bağlantıyı sağlayan yolların kesişim noktasındaki bir ticaret limanıdır. Tarihte Teke Yarımadası olarak bilinen bu bölgede yaşamış Likya Uygarlığının Kaş için önemi büyüktür. Akdeniz'de M.Ö. 2000'lere kadar uzanan yoğun ticari ilişkilere sahip Likya Uygarlığı, kültürel, sosyal, mimari ve ekonomik anlamda Kaş bölgesine sayısız eserler bırakmıştır (Bayık, 1982: 18). Kaş bölgesinde yer alan Likya Uygarlığının önemli yerleşim yerleri şunlardır;

- Phellos (Çukurbağ Mahallesi),
- Trysa (Gölbaşı),
- Teimussa (Üçağız),
- Kekova Adası (Batık Şehir),
- Simena (Kaleköy),
- Apollonia (Kılınçlı),
- Kyeneai (Yavıköy),
- Kalkan (Kalamaki),

- Xhantos (Kınık),
- Patara (Gelemiş).

Kaş bölgesinde kurulan uygarlıkların ve bölgeye hâkim olan devletlerin tarihsel gelişimi Şekil 2.1'de gösterilmiştir.

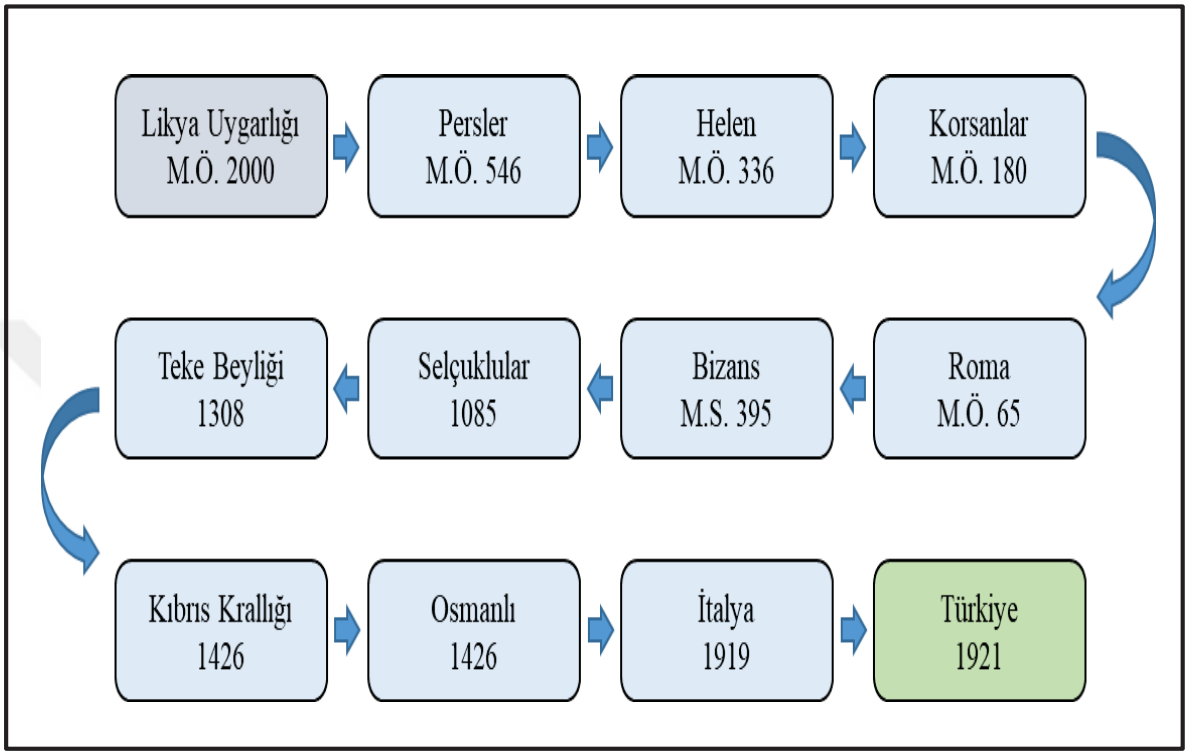

Şekil 2.1. Kaş'ın Tarihsel Geçmişi
Kaynak: Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2020). *Kaş, Genel Bilgiler*, https://antalya.ktb.gov.tr/TR-68033/genel-bilgiler.html sayfasından alınan bilgilere istinaden hazırlanmıştır.

Araştırma sahasında, tarih boyunca çeşitli uygarlıkların yaşadığı ve yoğun ticarete sahip yerleşim yerlerine ev sahipliği yaptığı anlaşılmaktadır (Şekil 2.1.). Dönemin şartları dikkate alındığında söz konusu yerleşim yerlerinin metropol seviyesinde merkezler olduğunu söylemek mümkündür. Likya Uygarlığından günümüze pek çok el değiştirmiş olan saha, sırayla Persler, Helen, Roma, Bizans, Selçuklular, Teke Beyliği, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti gibi uygarlıklar sahada etkili olmuştur. Araştırma sahası Andifli adının 'Antiphellos' isminden Türkçe'ye uyarlanarak Anadolu Selçuklu Devleti döneminden itibaren geldiği tahmin edilmektedir. Anadolu Selçuklu Devleti yıkıldıktan sonra yerine Teke Beyliği geçmiştir. Teke Beyliği de Yıldırım Beyazıd döneminde Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır. 1919 yılında İtalyanlar tarafından işgal edilen bölge, 1921 yılında tekrar Türklerin eline geçmiştir (Bayık, 1982: 28).

Tahrir defterlerine göre; Osmanlı döneminde 1530 tahririnde Teke Sancağı 5 kazaya ayrılmıştır. Bunlar; Antalya, Karahisar-ı Teke, Elmalu, Kalkanlu ve Kaş kazaları olarak adlandırılmaktadır. Kaş şehri, Kaş kazasının merkezi olarak, Osmanlı idari bölünmesinde yerini almıştır. Şehir, Osmanlı Devleti Döneminden günümüze kadar idari bir merkez olma durumunu sürdürmüştür. 1530-31 tahririnde Kaş kazasına bağlı 22 köy yerleşmesi bulunurken; 1568 tahririnde 25 köy yerleşmesi, 1588'de 23 köy yerleşmesi bulunmaktadır. Teke Sancağı'nda Osmanlı idari yapılanmasında, idari merkez olma durumunu belirlemede, pazarlara yakınlık, eğitim ve dini kurumların olması, korunaklı kalelerin varlığı, şehirlerarası ticaret yolları ve güzergâhları üzerinde bulunma ile bazılarının limanının olması birinci derecede etkili olan faktörler olmuştur (Karaca, 1997: 56-81). 1530-31 tarihli tahrir kaynaklarına göre nüfus 4502 kişi iken, 1588'de 3254 kişiye düşmüştür (Armağan, 1997: 332). Kaş kazası 1776-77 yılında Gömbe ile birlikte Osmanlılar tarafından nahiye haline getirilmiş ve Elmalı kazasına bağlanmıştır. 1871 yılında yeniden kaza olmuştur. Kasaba köyü bu dönemde Kaş kazasının merkezi durumundadır. Ancak Kasaba'nın iklim şartlarından dolayı şikayetlerin olması, 1903 yılında Kaş kazasının merkezi günümüzdeki konumuna taşınmıştır (Kolak, 1997: 46).

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk düzenli nüfus sayımı 28 Ekim 1927'de yapılmıştır. O dönemden 1990'lı yıllara kadar geçen 60 yılı aşkın bir süre zarfında ülkede ortalama %22,8'lik bir hızla nüfus artışı yaşanmış ve toplam nüfus yaklaşık 4,5 katına ulaşmıştır. Ülke nüfusunun gelişimi dönemlere göre farklılıklar gösterse de genel itibariyle devamlı bir artıştan söz etmek mümkündür (Kasarcı, 1996: 264). Türkiye'nin bu hızlı nüfus gelişimi çerçevesinde, özellikle turizm bölgesi olan kıyı kesimlerin söz konusu nüfus artışından etkilendiği görülmüştür. Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci genel nüfus sayımı olan 1935 yılı genel nüfus sayımında, Kaş ilçesinin toplam nüfusu 22520 iken, 84 yıl aradan sonra, 2019 yılında ilçenin toplam nüfusu 2,65 kat artarak 59716 olmuştur (TÜİK, 2019).

Kaş ilçesi bir turizm destinasyonu olması nedeniyle yaz aylarında %50 nüfus artışına sahiptir. TÜİK'in son verilerine göre 2019 yılı itibariyle Kaş ilçesi; 30800'ü erkek, 28916'sı kadın olmak üzere toplam 59716 kişilik bir nüfusa sahiptir. Kaş ilçesinin 1935-2019 yılları arası sayım dönemlerine ve ADNKS'ye göre nüfus miktarları, nüfusun artış ve azalış miktarları ve nüfusun yıllık artış oranı Tablo 2.1'de gösterilmiştir.

Tablo 2.1. Kaş İlçesi Nüfus Miktarları (1935-2019).

Yıl	Nüfus Miktarı	Artan/Azalan Nüfus Miktarı	Yıllık Artış Oranı (%)
1935	22.520	-	-
1940	23.304	784	0,70
1945	23.560	256	0,22
1950	27.037	3.477	2,95
1955	30.856	3.819	2,83
1960	34.416	3.560	2,31
1965	38.047	3.631	2,11
1970	43.962	5.915	3,11
1975	47.765	3.803	1,73
1980	50.640	2.875	1,20
1985	56.683	6.043	2,39
1990	40.469	-16.214	-5,72
2000	47.519	7.050	1,74
2007	49.629	2.110	0,63
2008	50.786	1.157	2,33
2009	52.564	1.778	3,50
2010	53.145	581	1,11
2011	53.588	443	0,83
2012	53.633	45	0,08
2013	55.061	1.428	2,66
2014	55.574	513	0,93
2015	56.386	812	1,46
2016	56.720	334	0,59
2017	57.123	403	0,71
2018	58.600	1.477	2,59
2019	59.716	1.116	1,90

Kaynak: TÜİK (2019).

Yukarıda belirtildiği gibi Türkiye'nin hızla artış gösteren bir nüfusa sahip olmasına ve ayrıca 1927-1965 yılları arasında ülke genelinde nüfusu artırıcı devlet politikalarının uygulanmasına rağmen 1935-1950 yılları arası diğer dönemlere göre Türkiye'de nüfus artış hızının en düşük olduğu yıllar olmuştur. Bu durumun başlıca sebepleri arasında; II. Dünya Savaşı'nın etkileri ve sağlık koşullarındaki yetersizlikler gösterilebilir (Kasarcı, 1996: 255). Nitekim Tablo 2.1 incelendiğinde ülke nüfusunun gelişimine paralel olarak araştırma sahasında da 1945 yılına kadar geçen dönemde nüfusta kayda değer bir artış yaşanmadığı görülmektedir.

Araştırma sahasında 1950-1980 yılları arasında nüfusun hızla artarak iki katını geçmeye başladığı görülmektedir. Buna göre, 1945 yılında 23560 olan ve geçen 5 yıllık

dönemde sadece 256 kişi artış gösteren ilçe nüfusu, 1950 yılına gelindiğinde 3477 kişi artarak 27037'ye ulaşmıştır. Devam eden yıllarda ise bu yüksek artış devam etmiş ve Tablo 2.1'de görüldüğü üzere 1980'de 50640 olan ilçe nüfusu, 5 yıllık dönemde 6043 artarak 1985 yılında 56683'e ulaşmıştır. Bu dönemde Antalya'nın diğer ilçelerine kıyasla Kaş ilçesi nüfusunun fark edilir derecede arttığı gözlenmiştir. Bunun başlıca sebeplerinden biri, Kaş'ın 1980'lerden itibaren önemli bir turizm merkezi haline gelmesidir.

Tablo 2.1'e göre 1985-1990 yılları arasında araştırma sahasının nüfusunda %5,72'lik bir azalma yaşanmış ve ilçe nüfusu 16.214 kişi azalarak 40469'a düşmüştür. Bunun sebebi 4 Temmuz 1987 tarihinde 3392 Sayılı Kanun'la, Kaş ilçesinden ayrılarak Kale ismiyle ilçe statüsüne geçen ve 2005 yılından itibaren Demre olarak bilinen ilçe nüfusunun bu sayıdan düşmesidir. 1990 yılı nüfus sayımına göre Kaş'tan ayrılan Kale ilçesinin toplam nüfusu 20244'tür. Dolayısıyla bu durum dikkate alındığından söz konusu dönemde Kaş ilçesinin nüfus artış oranının normal seyrinde devam ettiğini söylemek mümkündür.

Araştırma sahasının 1935-2019 yılları arası nüfus değişiminin grafiksel gösterimi Şekil 2.2'de, nüfus sayım yıllarına göre yıllık nüfus artış oranı Şekil 2.3'te gösterilmiştir.

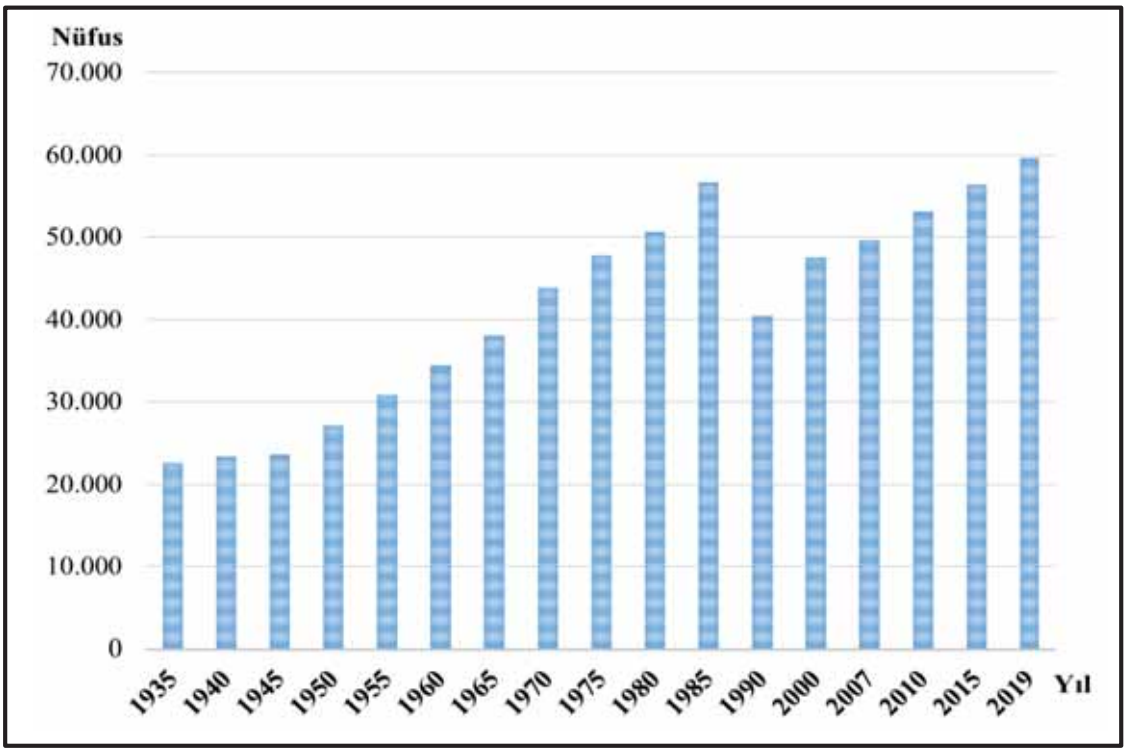

Şekil 2.2. Kaş İlçesinin Nüfus Gelişimi (1935-2019).

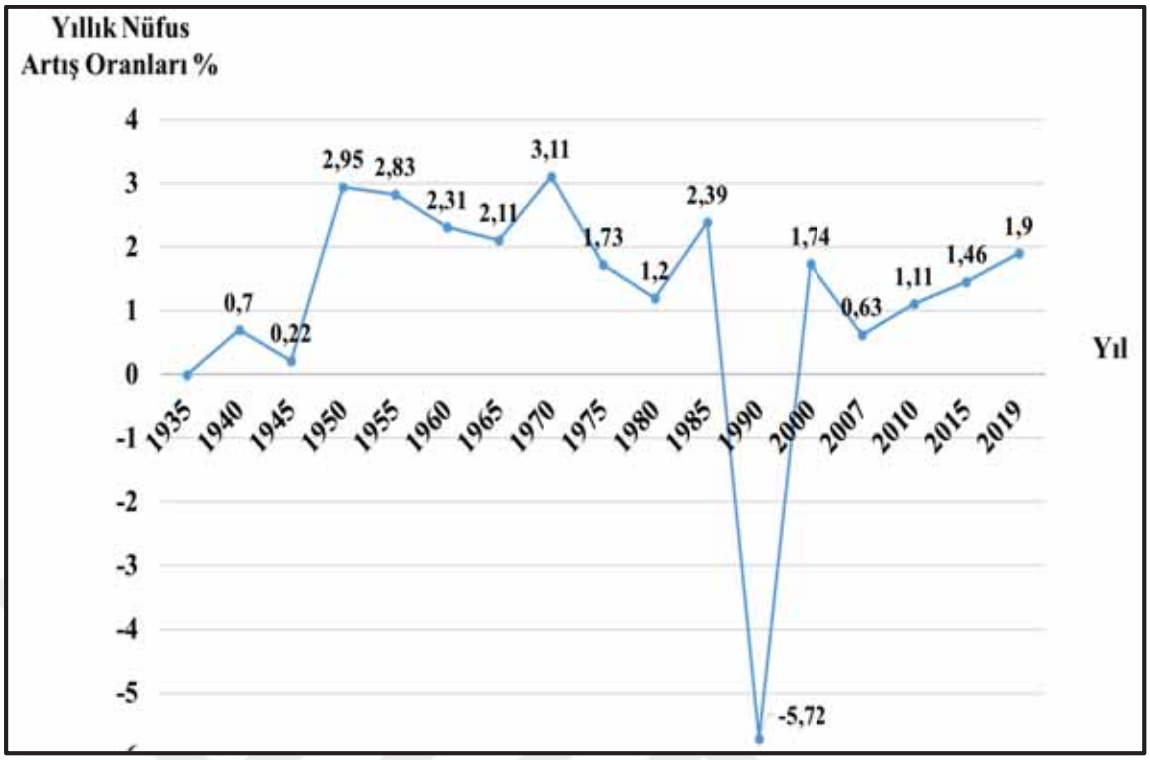

Şekil 2.3. Kaş İlçesinin Yıllık Nüfus Artış Oranları (1935-2019).

Türkiye'de yaşanan siyasi olumsuzlukların 1980'lerden itibaren azalmaya başlamasıyla birlikte ülke genelinde sosyo-ekonomik anlamda yatırımların arttığı görülmüş, bu durum ülke nüfusundaki artışı hızlandırmıştır. 1990'lar itibariyle güneybatı illerinde turizm yatırımlarının artmasıyla birlikte ülke ortalamasının üzerinde nüfus artışına sahne olmuştur. Bu noktada araştırma sahasında 1990'lardan itibaren görülen nüfus artışının ülke genelinde yaşanan nüfus artışına paralel gerçekleştiğini söylemek mümkündür. 1990-2000 yılları arasında Kaş ilçesinde yıllık %1,74 oranında nüfus artışıyla birlikte, ilçe nüfusu 47519'a ulaşmıştır.

Araştırma sahasının 2000-2007 yılları arasında nüfus artış oranı %0,63 olarak gerçekleşmiş, önceki yıllara göre düşük olan bu oran 2007 sonrasında tekrar yükselen bir şekilde seyretmiştir. TÜİK verilerine göre 2009 yılından itibaren Türkiye genelinde oransal olarak nüfus artışında Antalya ili birinci sırada yer almaktadır. Son yıllarda yaşanan söz konusu nüfus artışının başlıca sebebi turizm merkezi olan bölgeye yönelik göçlerdir. Yaşanan göçler sonucunda 2019 yılında %1,9 oranlık bir nüfus artışı gösteren Kaş ilçesi, hâlihazırda Antalya ilinin 19 ilçesi arasında nüfus bakımından 10. büyük ilçesi konumundadır.

Genel nüfus sayımları incelendiğinde 2014 yılına kadar ki nüfus verilerinde ilçe nüfusunun çoğunluğunun kırsal kesimde yaşadığı belirlenmektedir. Buna göre genel nüfus sayımlarında (TÜİK, 2019);

- 1935 yılında Kaş ilçe nüfusunun %96,1'lik kısmı (21653 kişi) kırsal alanda yaşarken, kentsel alanda sadece 867 kişi,
- 1950 yılında Kaş ilçe nüfusunun %97,6'lık kısmı (26395 kişi) kırsal alanda yaşarken, kentsel alanda sadece 642 kişi,
- 1980 yılında Kaş ilçe nüfusunun %93,7'lik kısmı (47482 kişi) kırsal alanda yaşarken, kentsel alanda 3158 kişi,
- 2000 yılında Kaş ilçe nüfusunun %86,6'lık kısmı (41158 kişi) kırsal alanda yaşarken, kentsel alanda 6361 kişi,
- 2007 yılında Kaş ilçe nüfusunun %88'lik kısmı (43707 kişi) kırsal alanda yaşarken, kentsel alanda 5922 kişi,
- 2010 yılında Kaş ilçe nüfusunun %86,7'lik kısmı (46104 kişi) kırsal alanda yaşarken, kentsel alanda 7041 kişi,
- 2012 yılında Kaş ilçe nüfusunun %86,4'lük kısmı (46375 kişi) kırsal alanda yaşarken, kentsel alanda 7258 kişidir.

Kaş ilçesinin kırsal kesimini oluşturan belde ve köyler, 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı "On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" gereğince mahalle olarak Kaş ilçesinin belediyesine katılmışlardır (Resmî Gazete, 06 Aralık 2012). Bu nedenle söz konusu dönemden itibaren Kaş ilçesi nüfusu kentsel nüfus olarak geçmektedir. Kaş ilçesinin 1935-2019 yılları arasındaki kentsel ve kırsal alanlara yönelik nüfus miktarları Tablo 2.2'de, kırsal nüfus ile kentsel nüfus dağılımının karşılaştırılması Şekil 2.4'te gösterilmiştir.

Tablo 2.2. Kaş İlçesi'nde Kırsal ve Kentsel Nüfus Miktarları (1935-2019).

Yıl	Toplam Nüfus	Kentsel Nüfus (İlçe Merkezleri)	Kırsal Nüfus (Belde ve Köyler)	Kırsal Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı (%)
1935	22.520	867	21.653	96,1
1940	23.304	753	22.551	96,7
1945	23.560	588	22.972	97,5
1950	27.037	642	26.395	97,6
1955	30.856	1.372	29.484	95,5
1960	34.416	1.479	32.937	95,7
1965	38.047	1.269	36.778	96,6
1970	43.962	2.099	41.863	95,2
1975	47.765	2.493	45.272	94,7
1980	50.640	3.158	47.482	93,7
1985	56.683	4.002	52.681	92,9
1990	40.469	4.560	35.909	88,7
2000	47.519	6.361	41.158	86,6
2007	49.629	5.922	43.707	88
2008	50.786	6.322	44.464	87,5
2009	52.564	6.857	45.707	86,9
2010	53.145	7.041	46.104	86,7
2011	53.588	7.192	46.396	86,5
2012	53.633	7.258	46.375	86,4
2013	55.061	55.061	-	-
2014	55.574	55.574	-	-
2015	56.386	56.386	-	-
2016	56.720	56.720	-	-
2017	57.123	57.123	-	-
2018	58.600	58.600	-	-
2019	59.716	59.716	-	-

Kaynak: TÜİK (2019).

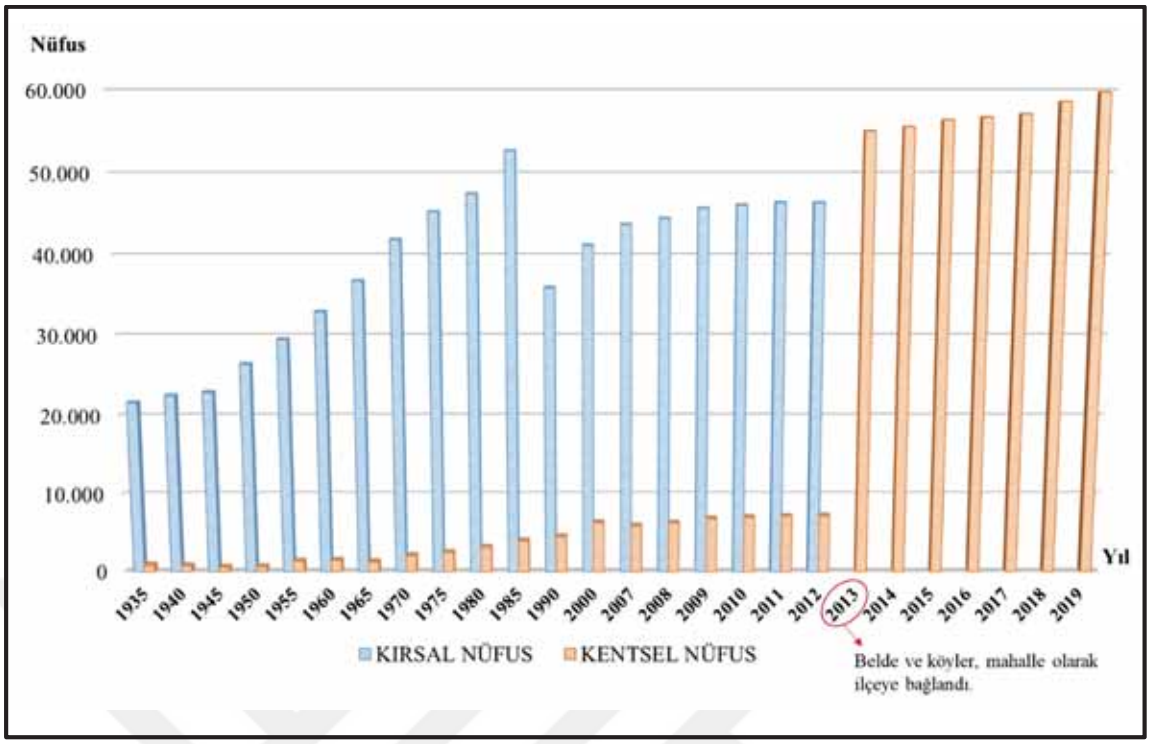

Şekil 2.4. Kaş İlçesi'nde Kırsal ve Kentsel Nüfusun Karşılaştırılması (1935-2019).

Tablo 2.2'de ve Şekil 2.4'te de görüldüğü üzere araştırma sahasındaki nüfusun %90'ının üzerindeki bölümü kırsal kesimde yaşayan halktan oluşmaktadır. Bununla birlikte 1990'lardan itibaren kırsal kesimde yaşayan nüfusta azalma başlamış ve kırsal nüfusun toplam nüfusa oranı %80'lere inmiştir. Bu azalmanın başlıca sebebi olarak söz konusu dönemde ilçenin önemli bir turistik merkez haline gelmesiyle birlikte kırsal kesimden ilçe merkezine yaşanan göçler gösterilebilir.

Araştırma sahasındaki kentleşme durumu incelendiğinde; 6360 sayılı kanundan önceki dönemde Kaş ilçesinde kentleşmenin çok yavaş seyrettiği görülmüştür. Öyle ki 2010 yılına kadar Kaş ilçesinin kentleşme oranının; ülke, bölge, il ve komşu ilçelerle kıyaslandığında çok düşük olduğu anlaşılmaktadır. 2000-2010 yılları arası Türkiye, Akdeniz Bölgesi, Antalya, Kaş ve komşu ilçelerin kentsel nüfusa göre kentleşme oranlarını gösteren grafik Şekil 2.5'te olduğu gibidir.

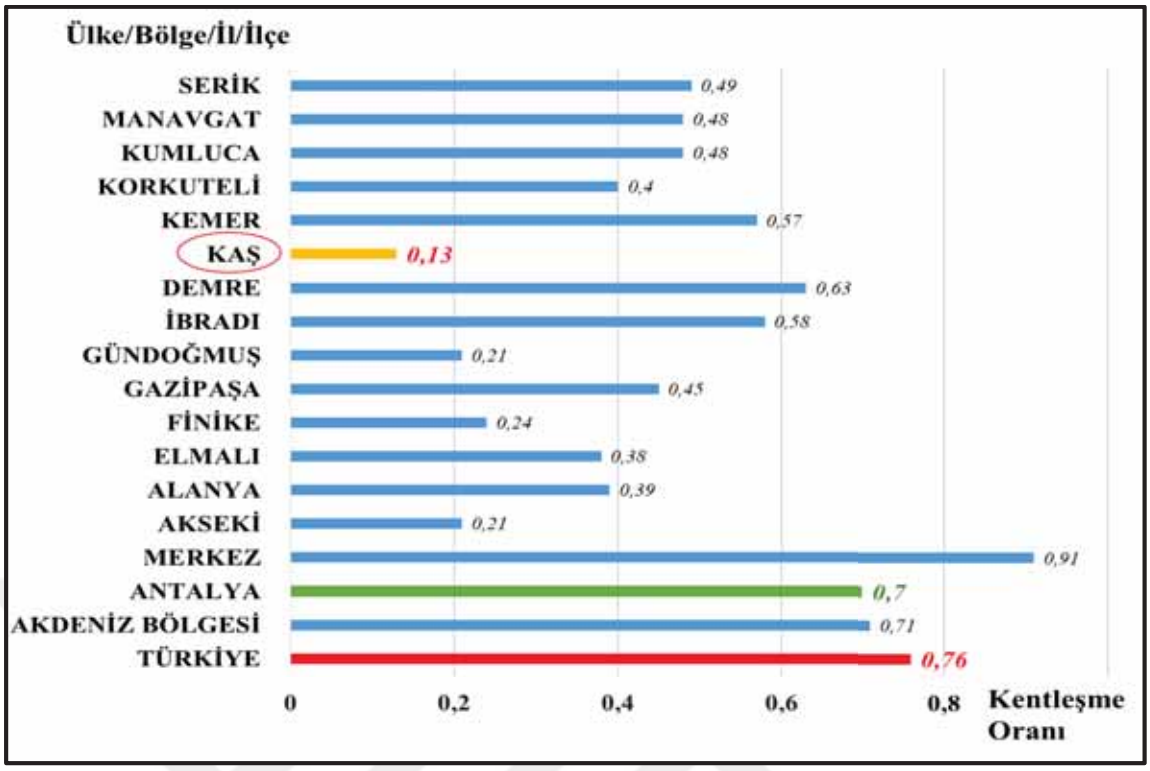

Şekil 2.5. Türkiye, Akdeniz Bölgesi, Antalya, Kaş ve Diğer İlçelerin Kentleşme Oranları (2010-2019).
Kaynak: Kaş-Kalkan Planlama Alt Bölgesi Kaş İlçe Merkezi (Antalya) 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı, s. 11 Tablo 6'dan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 2.5'te yer alan kentsel nüfusa göre kentleşme oranları incelendiğinde Antalya ilinin 2010-2019 yılları arasında Türkiye'de ve Akdeniz Bölgesi'nde görülen 0,70'in üzerindeki kentleşme oranını yakaladığı anlaşılmaktadır. Antalya'nın kentleşme oranının 0,91'lik kentleşme oranına sahip olan Merkez ilçeden kaynaklandığı görülmektedir. Merkez ilçe hariç tutulduğunda en yüksek kentleşme oranına sırasıyla; 0,63 ile Demre, 0,58 ile İbradı ve 0,57 ile Kemer ilçelerinin sahip olduğu görülmüştür. Araştırma sahası olan Kaş ilçesinin ise, 2010-2019 yılları arasında 0,13'lük kentleşme oranı ile en düşük Antalya ilçesi olduğu görülmüştür. Daha önce Şekil 2.4'te de belirtildiği üzere 2010-2019 yılları arasında Kaş ilçesinin nüfusunun artmasına rağmen kentleşme oranının çok düşük olması, söz konusu dönemde ilçeye yönelik yatırım olanaklarının ve sağlıklı bir kentleşme sürecinin işletilmediğini göstermektedir. Bunun en önemli sebebi ise şehrin kurulduğu yerin ova olmaması ve kıyının dar olmasından kaynaklanmaktadır.

Araştırma sahasında 2007-2012 yılları arası dönemde yapılan nüfus sayımları incelendiğinde kırsal kesimin Kaş ilçesine bağlı beldeler olan; Gömbe, Kalkan, Kınık, Ova ve Yeşilköy Beldelerinden oluştuğu görülmektedir. 2007 yılında 1774 nüfustan

oluşan Gömbe beldesi, 2008 yılından itibaren Karşıyaka ve Uçarsu Mahallerine ayrılmış, 2007 yılına kadar Andifli ve Çerçiler Mahallerinden oluşan Kaş Merkez ise 2008 yılından itibaren birleşerek Andifli Mahallesi adı altında 6322 nüfuslu tek mahalle olarak Kaş merkez'e bağlanmıştır. 2007-2012 yılları arasında Kaş ilçesine bağlı söz konusu beldeler ve mahallelerinin nüfus miktarları Tablo 2.3'te gösterilmiştir.

Tablo 2.3. Kaş İlçesi'ne Bağlı Belde ve Mahallelerinin Nüfus Miktarları (2007-2012).

BELDE	MAHALLE	YIL					
		2007	2008	2009	2010	2011	2012
GÖMBE	Karşıyaka	-	954	956	950	909	885
GÖMBE	Uçarsu	-	687	697	675	663	653
GÖMBE	Merkez	1774	-	-	-	-	-
KALKAN	Menteşe	1615	2026	2103	2195	2.235	2253
KALKAN	Yalıboyu	644	933	989	978	1.012	1040
KAŞ MERKEZ	Andifli	3037	6322	6857	7041	7.192	7258
KAŞ MERKEZ	Çerçiler	2885	-	-	-	-	-
KINIK	Doğular	443	438	443	449	457	453
KINIK	Göçebeler	2382	2231	2274	2374	2.424	2430
KINIK	Merkez	2701	2620	2577	2696	2.512	2506
OVA	Merkez	3468	3165	3015	3077	3.316	3359
OVA	Yeşilyurt	1658	1560	1499	1605	1.545	1579
YEŞİLKÖY	Merkez	3311	3234	3280	3271	3.295	3291

Kaynak: TÜİK (2019).

Kaş ilçesinin kırsal kesimini oluşturan yukarıdaki belde ve köyler 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı "On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" gereğince mahalle olarak doğrudan Kaş ilçesine bağlanmışlardır. 2013 yılından itibaren 54 mahalleden oluşan Kaş ilçesinin mahallerine ait 2013-2019 yılları arası nüfus miktarları Tablo 2.4'te gösterilmiştir.

Tablo 2.4. Kaş İlçesi Mahallelerinin Nüfus Miktarları (2013-2019).

MAHALLE	YIL							2013-2019 DEĞİŞİM (%)
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Ağullu	752	780	830	880	949	973	1.012	34,6
Ahatlı	211	221	221	218	230	253	257	21,8
Aklar	414	398	385	375	381	389	379	-8,5
Akörü	474	461	447	414	407	427	406	-14,3
Andifli	7558	7801	8067	8192	8320	8478	8.510	12,6
Bayındır	758	781	781	773	756	883	863	13,9
Beldibi	304	296	275	269	274	295	285	-6,3
Belenli	463	480	500	520	550	951	833	79,9
Belkonak	49	37	23	26	27	30	32	-34,7
Bezirgan	1419	1523	1606	1692	1737	1811	1.890	33,2
Boğazcık	172	188	188	186	185	265	284	65,1
Cemre	305	314	310	312	288	308	299	-2,0
Çamlıköy	230	222	228	216	223	211	209	-9,1
Çamlıova	202	210	215	188	185	188	190	-5,9
Çataloluk	156	148	139	138	145	140	134	-14,1
Çavdır	3028	3082	3262	3357	3377	3344	3.481	15,0
Çayköy	1354	1399	1398	1405	1404	1414	1.433	5,8
Çerler	89	102	95	92	90	104	102	14,6
Çeşme	189	178	176	169	174	186	198	4,8
Çukurbağ	565	596	549	560	594	552	574	1,6
Dere	186	171	174	174	162	225	207	11,3
Dirgenler	807	834	883	899	912	936	968	20,0
Doğantaş	805	708	670	660	645	772	725	-9,9
Gelemiş	729	745	761	771	776	800	817	12,1
Gökçeören	1198	1201	1243	1239	1246	1298	1.326	10,7
Gökçeyazı	144	139	128	115	121	124	123	-14,6
Gömbe	1532	1473	1462	1387	1363	1306	1.301	-15,1
Gürsu	262	246	236	236	227	227	244	-6,9
Hacıoğlan	279	279	273	257	248	284	267	-4,3
İkizce	209	206	201	197	192	175	175	-16,3
İslamlar	2234	2303	2394	2497	2514	2591	2.616	17,1
Kalkan	3349	3396	3447	3434	3369	3493	3.617	8,0
Karadağ	1181	1234	1240	1228	1249	1252	1.283	8,6
Kasaba	1227	1213	1235	1283	1303	1328	1.376	12,1
Kemer	587	575	590	566	550	574	587	0,0
Kınık	5477	5527	5555	5580	5619	5423	5.801	5,9
Kızılağaç	233	232	218	218	205	266	251	7,7

Tablo 2.4 (Devam). Kaş İlçesi Mahallelerinin Nüfus Miktarları (2013-2019).

MAHALLE	YIL							2013-2019 DEĞİŞİM (%)
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Ortabağ	223	224	223	213	194	222	232	4,0
Ova	4954	4953	5045	5010	5195	4983	5.285	6,7
Palamut	1056	1050	1041	1035	1045	1034	1.052	-0,4
Pınarbaşı	138	128	125	126	122	172	176	27,5
Sahilkılınçlı	257	259	249	240	229	242	241	-6,2
Sarıbelen	921	923	929	922	910	937	977	6,1
Sarılar	174	172	167	178	160	189	184	5,7
Sinneli	176	180	162	160	152	163	151	-14,2
Sütleğen	967	953	936	933	912	908	901	-6,8
Uğrar	831	801	823	857	849	863	857	3,1
Üzümlü	1374	1374	1372	1364	1350	1336	1.357	-1,2
Yaylakılınçlı	339	343	358	364	344	338	371	9,4
Yaylapalamut	299	274	264	250	246	261	249	-16,7
Yeniköy	90	120	121	122	137	162	160	77,8
Yeşilbarak	500	459	431	423	433	716	609	21,8
Yeşilköy	3288	3332	3408	3480	3519	3465	3.534	7,5
Yuvacık	343	330	327	320	329	333	325	-5,2

Kaynak: TÜİK (2019).

Tablo 2.4'te görüldüğü üzere Kaş ilçesine bağlı mahallelerin son 5 yıllık nüfus değişimi incelendiğinde, bazı mahallelerde % 30'a varan nüfus artışı görülürken, bazı mahallelerde ise nüfusun azaldığı görülmüştür. Bu durum mahalleler arasında yaşanan yer değiştirmeleri (göç) olarak yorumlanabilir. Genel itibariyle sahil kesimine yakın yerleşmeler de nüfus arttığını söylenebilir. Bunda da en büyük etken, merkeze yakınlık, turizm faaliyetlerinin genişlemesi ve seracılıktır. Örneğin, Kaş ilçesine en yakın (merkeze 10 km.) mahallelerden biri olan Ağullu mahallesinin 2013 yılı nüfusu 752 iken, 2019 yılında nüfusun %34,6 artarak 1012'ye ulaştığı görülmektedir. Ağullu mahallesinin merkeze olan yakınlığı, son yıllarda imara açılan yerlerin artması ve her geçen gün gelişmesinin bir sonucu olarak diğer mahallelerden buraya olan göçlerin arttığı ve dolayısıyla mahalle nüfusunun arttığı söylenebilir.

2.1.3. Nüfus Hareketleri

Nüfus konusu incelenirken ülkelerin yapacakları yatırımların planlamasında daima göz önünde bulundurmaları gereken bir araştırma konusu olarak nüfus hareketlerinin incelenmesi gerekmektedir.

Nüfus hareketlerinin karışık ve hızlı cereyan etmesi, nüfusun yaşadığı alanın büyüklüğü ne ölçüde olursa olsun yapılan nüfus sayımlarının ve kayıtlarının nüfus hareketliliğini bütünüyle ortaya koyamamasına sebep olmaktadır. Nüfus hareketliliğinde görülen söz konusu hızlı değişimin ve karmaşıklığın başlıca kaynakları; yaşanan doğumlar, ölümler ve göçlerdir (Tanoğlu, 1969: 31). Bu doğrultuda araştırma sahasının nüfusa hareketliliği; ilçede yaşanan doğum/ölüm oranları ve göçler üzerinden incelenecektir.

2.1.3.1. Doğum ve Ölüm

Doğumlar ve ölümler bir bölgenin nüfus piramidine etki eden en önemli faktörlerin başında gelmektedir. 18. yy.'dan sonra sanayide yaşanan gelişmeler, toplumsal alanlarda ve iş hayatında kadınların daha fazla yer almaya başlaması ve sosyo-ekonomik yapıdaki değişimler, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de doğum ve ölüm oranlarını etkilemiştir. Nüfus hareketleri incelenirken, bir bölgedeki doğumların ölümlerden daha fazla olması sonucunda ortaya çıkan değişim "doğal artış" olarak ifade edilmektedir (Tümertekin ve Özgüç, 1998: 249).

Türkiye'de doğum ve ölüm oranları ile ilgili çok eskiye dayanan veriler olmasa da ülkedeki doğum ve ölüm oranlarının giderek azaldığını söylemek mümkündür (Gök, 2006: 128). Bu durumun başlıca sebepleri arasında; eskiye göre kadınların çok daha fazla oranda iş hayatına girmesi, milli gelirin ve refah seviyesinin artması, toplumdaki eğitim seviyesinin yükselmesi, toplumsal değişimler ve sağlık alanında yaşanan ilerlemeler gösterilebilir. 2007 yılından itibaren Türkiye nüfus sayımlarında ADNKS'nin kullanımıyla birlikte, Sağlık Bakanlığı ve TÜİK arasında veri paylaşımı daha doğru ve hızlı yapılmaya başlamış, böylelikle herhangi bir bölgeye ilişkin doğum ve ölüm oranlarının takibi kolaylaşmıştır. Bu bağlamda TÜİK verilerine göre Kaş ilçesinde 2018 yılında 725 doğuma karşılık, 358 ölüm olayı yaşanmıştır. Kaş ilçesinin 2019 yılı doğum, ölüm miktarları ve doğurganlık hızı Tablo 2.6'da, son 10 yıllık dönemde Kaş ilçesinde yaşanan doğum ve ölüm miktarlarının artış/azalış grafiği ise Şekil 2.6'da gösterilmiştir.

Tablo 2.5. Kaş İlçesi 2019 Yılı Doğum, Ölüm Miktarları ve Genel Doğum Oranı.

Nüfus Hareketi	Nüfus
Doğum Sayısı	673
15-49 Yaş Arası Kadın Sayısı	13.765
Doğurganlık Hızı (‰)	48,8
Ölüm Sayısı	358 (2018 yılı)

Kaynak: TÜİK. (2019).

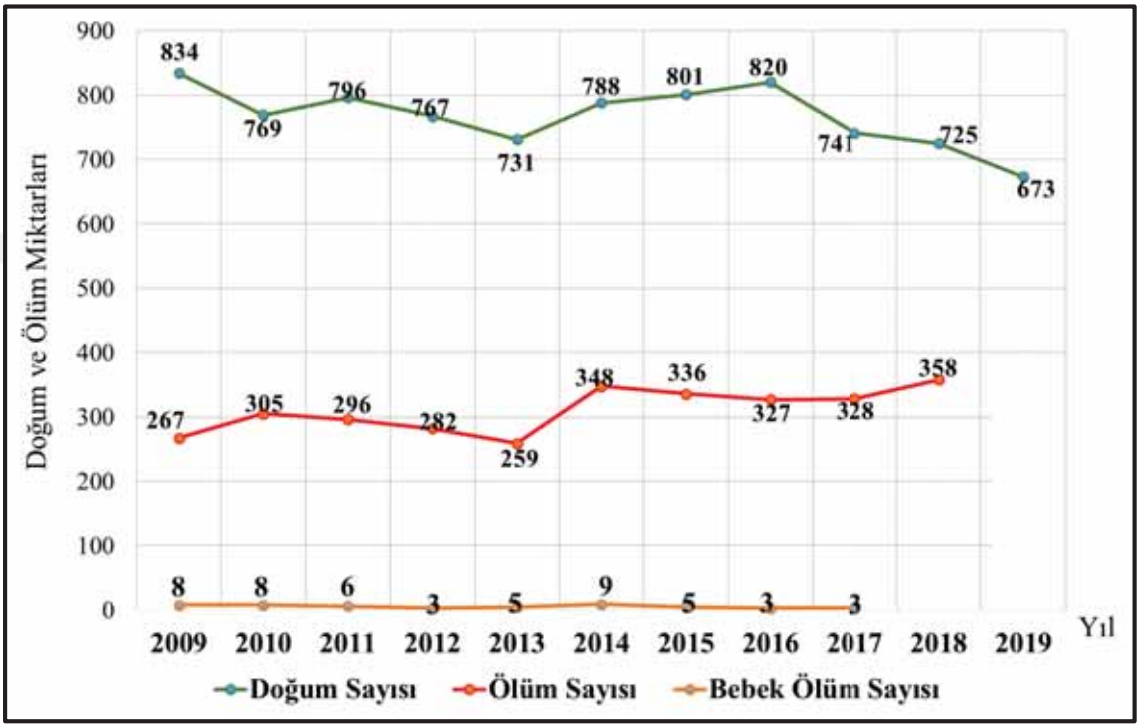

Şekil 2.6. Kaş İlçesinin Yıllara Göre Doğum ve Ölüm Miktarları (2001-2019).

Araştırma sahasında TÜİK'den elde edilen verilere göre 2009 yılında 834 doğum gerçekleşirken, aynı yıl 267 ölüm yaşanmıştır. Doğum miktarlarının 2019 yılına kadar geçen 10 yıllık süreçte ortalama 768 doğum dolaylarında seyrettiği görülmektedir. Bununla birlikte 820 doğumla en fazla doğumun gerçekleştiği 2016 yılından sonra doğum miktarlarının ciddi bir azalma eğiliminde olduğu ve 2019 yılında 673'e kadar düştüğü görülmektedir. Araştırma sahasında 2019 yılında doğurgan nüfus olarak kabul edilen 15-49 yaş arası kadın nüfusu 13.765 kadın iken, aynı yılda 673 canlı doğum gerçekleşmiştir. Buna göre Kaş ilçesinin 2019 yılı doğurganlık hızı[1]; canlı doğum sayısının doğurgan kadın sayısına oranı sonucunda ‰ 48,8 olarak hesaplanmıştır. Bu oran 2019 yılı doğurganlık hızı ‰ 1,88 olan Türkiye ortalamasının çok üzerindedir.

[1] Doğurganlık hızı = (Yıl İçinde Canlı Doğum Sayısı / 15-49 Yaş Kadın Nüfusu) x 1000

Tablo 2.6. Yıllara Göre Doğum Ölüm Sayısı.

Yıllar	Doğum Sayısı		Ölüm Sayısı		Bebek Ölüm Sayısı (2009-2018)	
	Antalya	Kaş	Antalya	Kaş	Antalya	Kaş
2000	-	-	3575	14		
2001	25777	720	3442	17		
2002	23896	605	3625	23		
2003	24462	539	4093	60		
2004	25816	485	4033	18		
2005	26926	698	4164	16		
2006	29159	757	4605	18		
2007	30612	685	4605	21		
2008	31368	610	4648	9		
2009	30647	834	7664	267	365	8
2010	30674	769	8012	305	306	8
2011	30957	796	8224	296	259	6
2012	33018	767	8630	282	300	3
2013	33210	731	8596	259	263	5
2014	34808	788	9028	348	309	9
2015	35887	801	9525	336	309	5
2016	35512	820	10318	327	273	3
2017	33652	741	10504	328	247	3
2018	32295	725	10838	358	232	c
2019	30438	673	-	-	-	

C: 5429 Sayılı Kanun'un 13. maddesi gereği, bireysel verinin toplulaştırılması ile oluşturulan veri tablosunun herhangi bir hücresindeki statistikî birim sayısının üçten az olması halinde ilgili hücredeki veri gizli kabul edildiğinden verilememektedir.
(r) Ölüm / doğum verisi güncel idari kayıtlarla revize edilmiştir.

Kaynak: TÜİK, Doğum/Ölüm İstatistikleri.

Kaş ilçesinde yaşanan ölüm miktarları incelendiğinde ise, 2009-2018 yılları arasında her yıl ortalama 311 ölüm yaşandığı görülmüştür. Araştırma sahasının yıllık doğum miktarı ölüm miktarından fazla olması ilçe nüfusunda doğal artış yaşandığı anlamına gelmektedir. Buna göre, ilçe nüfusunun 58600 olduğu 2018 yılında, 725 doğum ve 358 ölüm olduğu dikkate alındığında 2018 yılı doğal nüfus artışı ‰6,26 olarak hesaplanmıştır. Ölüm sayıları dikkate alındığında araştırma sahasında 2018 yılı için kaba ölüm hızı ‰6,1 olarak hesaplanmıştır.

Yaşanan bebek ölümleri ise, 2009'da 8 ölüm iken, 2017 yılında azalarak 3 bebek ölümüne düşmüştür. İlçedeki bebek ölümlerinin geçmiş yıllara göre azalmasında sağlık şartlarının iyileşmesi ve anne baba eğitim düzeyinin yükselmesinin etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca bebek ölümlerinin azalmasında 2015 yılında hizmete giren ve bünyesinde kadın doğum, çocuk sağlığı ve hastalıkları uzmanları bulunan Kaş Devlet Hastanesi'nin de payının olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

2.1.3.2. Dış Göçler

Bir sahada doğum ve ölüm miktarlarının yanı sıra nüfus hareketlerine etki eden diğer önemli etkenlerden biri de göçlerdir. Genel olarak göçleri, dış ve iç göçler olarak iki grupta incelemek mümkündür. Dış göçler, uluslararası göçler olarak da bilinmektedir. Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration-IOM dış göçü, *"Kişilerin geçici veya daimî olarak başka bir ülkeye yerleşmek üzere menşei ülkelerinden veya mutat (alışılagelmiş) olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmaları"* olarak tanımlamıştır (IOM Göç Terimleri Sözlüğü, 2019: 111). Bu tanıma göre dış göçte bireylerin uluslararası bir sınırı geçmeleri söz konusudur. Dış göçlerin çoğunlukla gelişmişlik seviyesi nispeten düşük olan ülkelerden, gelişmişliği daha yüksek olan ülkelere doğru gerçekleştiği görülür. Bu göçlerin temelinde insanların daha iyi hayat şartlarına sahip olma istekleri yer almaktadır. Dış göçler gönüllü olarak gerçekleştikleri gibi, ülkede yaşanan olumsuz olaylar sonucunda zorunlu olarak da gerçekleşebilmektedirler. Bu olumsuz olayların başında savaşlar, terör olayları, doğal afetler, kıtlık vb. gibi beşerî ya da doğal faktörler öne çıkmaktadır.

Türkiye mevcut konumuyla dış göçlere müsait bir ülkedir. Bunun başlıca sebebi Türkiye'nin, doğusunda ve güneyinde çeşitli çatışmaların ve istikrarsızlıkların hâkim olduğu Asya ve Orta Doğu coğrafyası ile batısında refah seviyesi ve insan hakları konusunda gelişmiş ülkelerin olduğu Avrupa coğrafyası arasında bulunmasıdır. Özellikle Orta Doğu'da yaşanan siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar ile iç çatışmaların bitmemesi, doğu sınırlarda kontrolde yaşanan zorluklar, Ege ve Akdeniz sahillerinin coğrafî yapısının yasa dışı geçişlere mahal vermesi vb. faktörler, Avrupa'ya göç etmeye çalışanlar açısından Türkiye'nin transit bir ülke olarak kullanılmasını sağlamaktadır. Ayrıca Türkiye'nin 2000'li yıllardan itibaren doğu ülkeleri arasında ekonomik gücü açısından öne çıkması bölge ülkelerinin Türkiye'yi tercih etmelerine de sebep olmuştur. Cumhuriyet döneminden itibaren Türkiye çeşitli kitlesel dış göçlere maruz kalmıştır,

Kaş ilçesine yönelik dış göçler incelendiğinde TÜİK 2019 yılı verilerine göre ilçeye gelen ve giden dış göçler Tablo 2.7'de gösterilmiştir.

Tablo 2.7. Kaş İlçesi Dış Göçler (2019).

DIŞ GÖÇ	TOPLAM	T.C. VATANDAŞI	YABANCI UYRUKLU
Gelen	235	39	196
Giden	203	51	152

Kaynak: TÜİK (2019).

Tablo 2.7'ye göre 2018 yılında yabancı ülkelerden ilçeye göç eden kişi sayısı, ilçeden yabancı bir ülkeye göç eden kişi sayısından 32 fazladır. Bu da dış göçlerin ilçe nüfusu üzerinde etkisinin olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra tablodaki dış göç sayılarında, 3 aydan kısa süreli vize ve ikamet iznine sahip olan kurs, bilimsel araştırma, turizm vb. sebeplerden dolayı ilçeye gelenler ile geçici koruma[2] statüsündeki Suriyeli göçmenlerin sayısı gösterilmemiştir.

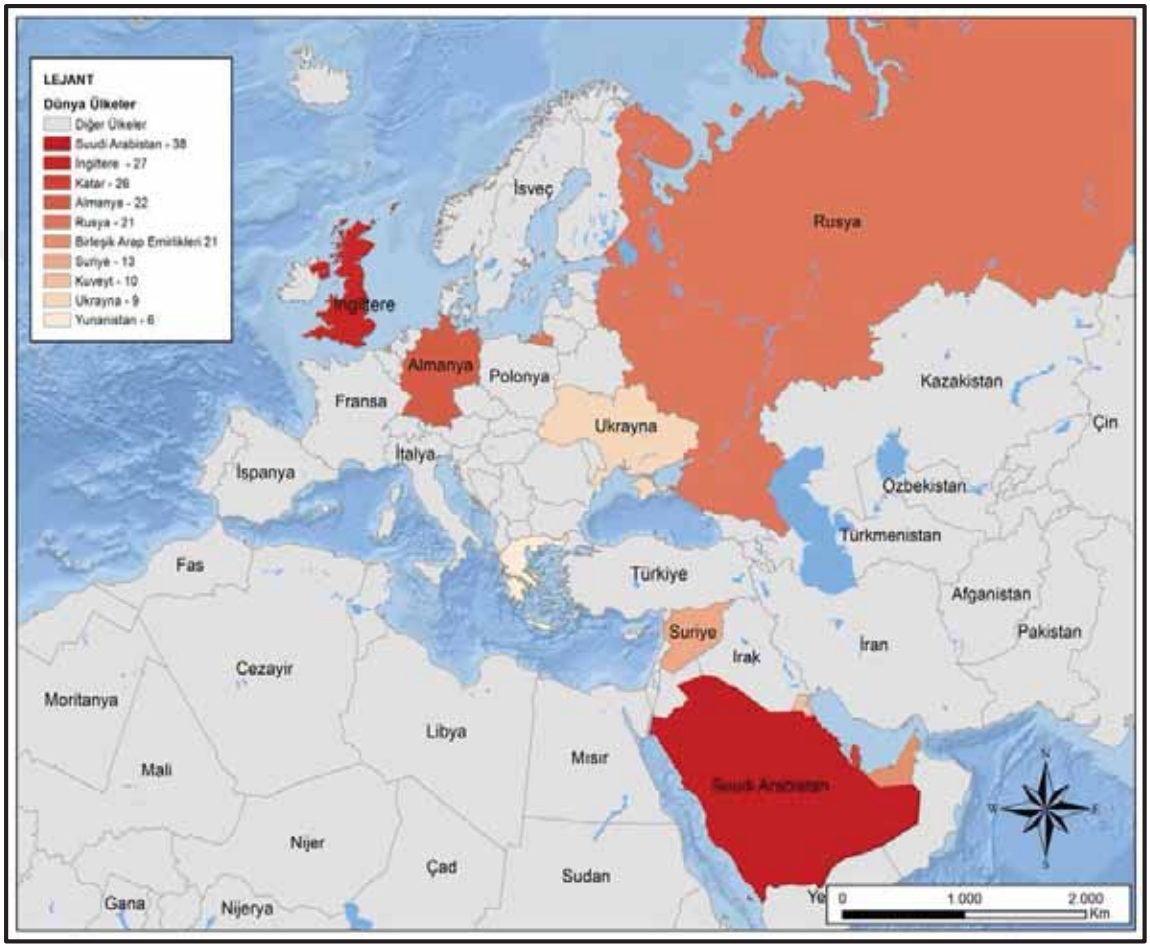

Harita 2.1. Kaş İlçesi'ne Yurtdışından Yapılan Göçlerin Ülkelere Göre Dağılımı.

Harita 2.1 incelendiğinde Kaş'a yapılan göçlerin Arap ülkelerinden gelen vatandaşların fazla olduğunu görülmektedir. Özellikle son yıllarda Arap ülkelerinin ülkemize rağbet etmesi ve ikamet almalarının kolaylaşması temel etkendir. Avrupa

[2] Geçici koruma statüsü; "Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan koruma" olarak tanımlanmıştır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 3. Madde). Suriye iç savaşından Türkiye'ye gelen yaklaşık 3,6 milyon sığınmacı, "geçici koruma" statüsüne sahiptir (GİGM, 2020b).

Kıtasından da İngiltere'nin Kaş'a ilgisi olduğunu ve özellikle İngiliz vatandaşların Kaş, Kalkan Mahallesinde yoğun olarak yaşadığını görülmektedir.

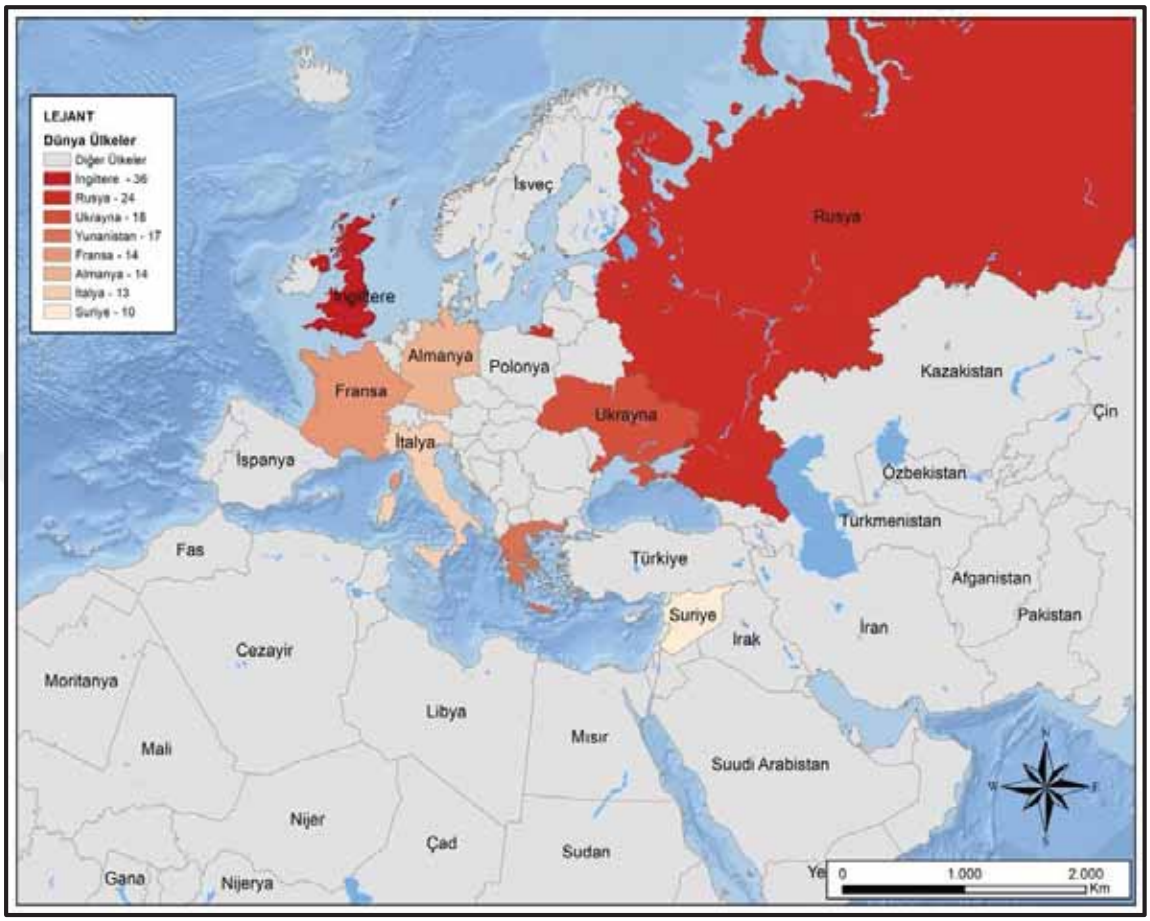

Harita 2.2. Kaş İlçesinden Yurtdışına Yönelik Olarak Yapılan Göçlerin Ülkelere Göre Dağılımı.

Harita 2.2. incelendiğinde göç dağılımındaki yoğunluk Kaş ilçesinden Rusya ve İngiltereye doğrudur. Yine Almanya, Fransa gibi Avrupa ülkeleri de Kaş ilçesinden göç almaktadır. Göçlerin temel sebepleri arasında günümüzdeki en önemli faktör ekonomidir. İş bulma olanakları, refah yaşama isteği ve sosyal açıdan farklılık temel nedenlerdir.

2.1.3.3. İç Göçler

İç göç genel anlamıyla ülke içerisindeki nüfusun yer değiştirmesi olarak tanımlanmaktadır. İç göç, kişinin yaşadığı ülkenin bir bölgesinden, şehrinden, ilçesinden; başka bir bölgesine, şehrine, ilçesine sürekli veya geçici, gönüllü veya zorunlu olarak göç etmesidir. İç göçler; genellikle ekonomik, sosyal, toplumsal ve siyasal nedenlerden kaynaklanmakta ve genelde ülkenin gelişmişlik seviyesi daha yüksek olan kesimlerine

doğru gerçekleşmektedir (Özer, 2004: 24). İç göçlerin aynı ülke içerisinde gerçekleşmesinden dolayı ülke nüfusu üzerinde etkisi olmamakta, sadece iç göçün nereden nereye yapıldığına bağlı olarak yerleşim alanına ait nüfus hareketliliği üzerinde etkisi olmaktadır. Dolayısıyla araştırma sahasının nüfus hareketliliğinde iç göçlerin etkisi beklenmektedir.

Türkiye'deki iç göçler incelendiğinde 1950 yılından itibaren ülke ekonomisinde başlayan canlılığın, bölgeler ve iller arasında iç göçleri hızlandırdığı görülmektedir. Bu yıllardan itibaren tarım alanında yaşanan teknolojik gelişmeler, liman, karayolu ve hidroelektrik santrallerin inşa edilmesi, ülkede sanayi bölgelerinin oluşturulması ve ortaya çıkan yeni iş sahaları bu bölgelere olan iç göçleri artırmıştır. 1960 yılı nüfus verileri Türkiye'de ciddi iç göçlerin yaşandığını göstermektedir. Yaşanan sanayileşme ile birlikte kırsal kesimlerden kentlere yönelik göçler yoğunlaşmıştır (Tümertekin, 1968: 4).

Türkiye'nin iç göç olgusu dikkate alındığında, kırsal bir kesim olan araştırma sahasının kentsel alanlara göç veren bir ilçe olması beklenmektedir. TÜİK verilerine göre son 20 yıllık dönemde Kaş ilçesinin göç bilgileri Tablo 2.8'de, ilçede yaşanan net göç hızı grafiği Şekil 2.8'de gösterilmiştir.

Tablo 2.8. Kaş İlçesinin Yıllara Göre Göç Durumu (2000-2019).

YIL	ADNKS NÜFUSU	ALDIĞI GÖÇ	VERDİĞİ GÖÇ	NET GÖÇ (Aldığı-Verdiği)	NET GÖÇ HIZI (‰)
2000	47.519	2.575	1.829	746	15,82
2012	53.633	2.468	2.706	**-238**	**-4,43**
2013	55061	1829	1523	306	5,57
2014	55574	1792	1551	241	4,35
2015	56.386	2.854	2.397	457	8,14
2016	56.720	2.470	2.625	**-155**	**-2,73**
2017	57.123	2.555	2.558	-3	-0,05
2018	58.600	3.721	2.857	864	14,85
2019	59.716	3.162	2.681	481	8,09

Kaynak: TÜİK (2019).
* Büyükşehir ilçeleri arasındaki ikamet adres değişiklikleri 2015 yılından itibaren göç kapsamında değerlendirilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla, 2014 ve 2013 yılları için ilgili ilçelerin göç değerleri hesaplanırken sadece "diğer illerden aldığı ve diğer illere verdiği göç" dikkate alınmıştır.
** 2012-2017 yılları arasında yabancılar hariçtir.

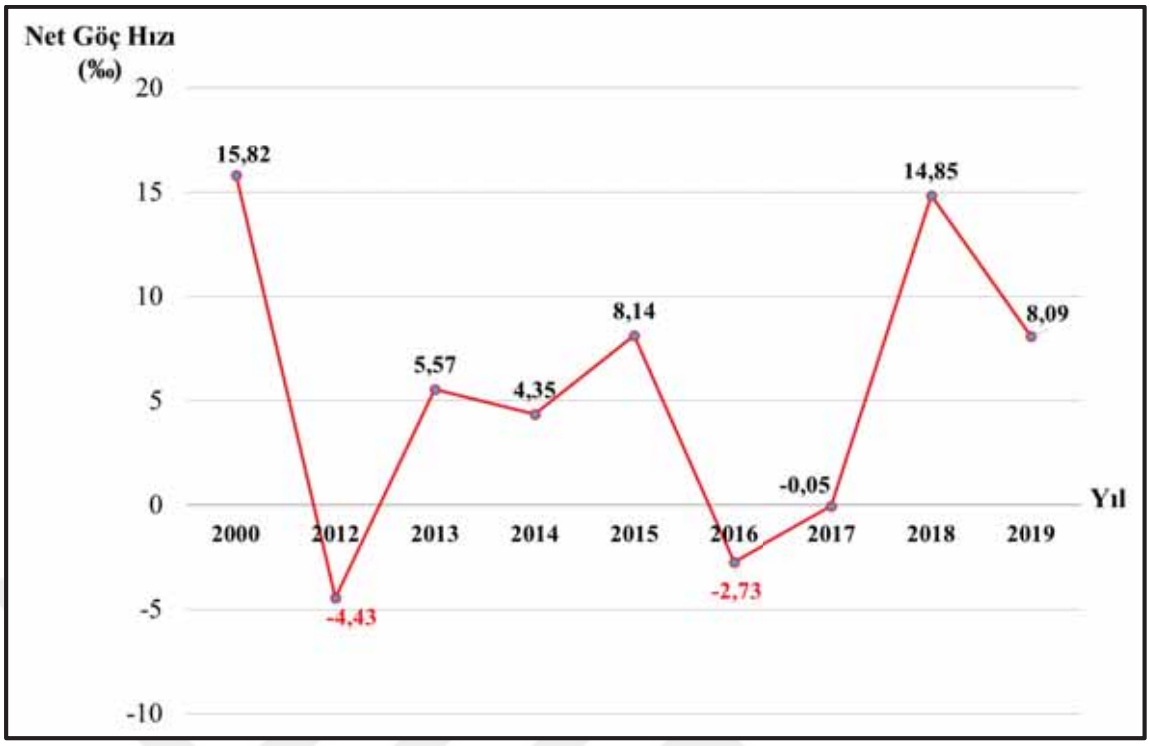

Şekil 2.7. Kaş İlçesi Net Göç Hızı Grafiği (2000-2019).

Şekil 2.7'de görüldüğü üzere 2000-2012 yılları arasında ilçenin aldığı iç göçün, verdiği göçlerden yüksek olmasına rağmen bu farkın hızla azaldığı ve 2012 yılında ‰4,43 oranına düşerek ilçenin göç veren bir konuma geçtiği görülmüştür. 2012 yılından sonra ise net göç hızının tekrar yükseldiği ve 2016-2017 yılları hariç ilçenin günümüze kadar geçen dönemde diğer bölgelerden göç alan bir ilçe olduğu anlaşılmaktadır.

TÜİK verileri incelendiğinde 2019 yılında Kaş ilçesine en fazla göç, ilçenin bağlı olduğu Antalya ilinden olmuştur. Buna göre Antalya'dan 762 kişi Kaş ilçesine göç etmişken aynı yıl ilçeden Antalya'ya 1026 kişi göç etmiştir. Bu durum kırsal kesimden kentsel alana ve daha çok yakın kesimlere yönelen doğal iç göç olgusuna paralel bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Kaş ilçesinin Antalya haricindeki diğer illere yönelik aldığı ve verdiği göçler incelendiğinde ise benzer şekilde ilçeye yakın olan, Muğla, Burdur, Isparta, Denizli, Mersin, Konya, Adana gibi Antalya'nın komşu-çevre illeri üzerinde veya İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli gibi büyükşehirler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. TÜİK verilerine göre 2012-2019 yılları arasında araştırma sahasının göç aldığı iller Tablo 2.9'da araştırma sahasının göç verdiği iller Tablo 2.10'da gösterilmiştir.

Tablo 2.9. Kaş İlçesinin Göç Aldığı İller ve Miktarları (2012-2019).

GÖÇ VEREN İL	YIL							
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ADANA	**12**	**30**	**46**	**35**	**62**	**41**	**98**	**197**
ADIYAMAN	21	15	4	24	13	21	30	19
AFYONKARAHİSAR	46	23	15	16	25	15	25	16
AĞRI	11	4	10	22	15	7	17	16
AMASYA	5	-	5	6	3	4	9	3
ANKARA	**67**	**104**	**111**	**118**	**75**	**86**	**133**	**98**
ANTALYA	**838**	**-**	**-**	**841**	**748**	**674**	**1339**	**762**
ARTVİN	-	-	-	-	-	-	6	4
AYDIN	**35**	**19**	**38**	**38**	**26**	**34**	**37**	**22**
BALIKESİR	11	17	15	10	10	14	7	12
BİLECİK	-	-	6	-	-	-	4	-
BİNGÖL	26	25	8	6	4	13	7	13
BİTLİS	7	5	4	6	-	-	6	17
BOLU	5	-	-	-	-	-	7	12
BURDUR	**112**	**90**	**118**	**68**	**60**	**86**	**68**	**119**
BURSA	**7**	**21**	**12**	**19**	**22**	**26**	**34**	**14**
ÇANAKKALE	-	13	13	11	14	8	4	9
ÇANKIRI	11	9	-	4	4	-	5	-
ÇORUM	-	-	6	6	-	-	9	9
DENİZLİ	**93**	**69**	**42**	**81**	**49**	**80**	**63**	**101**
DİYARBAKIR	16	24	30	38	11	26	46	74
EDİRNE	-	5	5	-	4	-	7	7
ELAZIĞ	-	7	11	9	11	4	11	11
ERZİNCAN	-	5	-	5	3	8	-	6
ERZURUM	14	22	9	13	11	15	10	4

Tablo 2.9. Kaş İlçesinin Göç Aldığı İller ve Miktarları (2012-2019) (Devamı).

GÖÇ VEREN İL	YIL							
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ESKİŞEHİR	40	25	16	20	12	29	49	18
GAZİANTEP	22	20	21	45	47	35	51	70
GİRESUN	7	6	4	3	4	6	4	3
GÜMÜŞHANE	-	-	-	-	4	-	-	-
HAKKÂRİ	-	9	-	3	-	-	-	5
HATAY	**15**	**15**	**21**	**32**	**27**	**28**	**29**	**48**
ISPARTA	**35**	**53**	**25**	**32**	**34**	**43**	**43**	**41**
MERSİN	**34**	**19**	**45**	**46**	**33**	**50**	**20**	**34**
İSTANBUL	**167**	**176**	**261**	**294**	**252**	**325**	**445**	**303**
İZMİR	**39**	**82**	**74**	**112**	**71**	**61**	**92**	**104**
KARS	10	3	9	6	-	4	-	-
KASTAMONU	-	6	-	-	7	8	5	7
KAYSERİ	12	7	14	20	6	18	18	16
KIRKLARELİ	-	-	-	3	4	5	5	-
KIRŞEHİR	4	6	-	3	3	4	-	-
KOCAELİ	**14**	**25**	**20**	**22**	**11**	**16**	**34**	**41**
KONYA	**45**	**87**	**62**	**42**	**46**	**33**	**42**	**78**
KÜTAHYA	18	9	7	24	10	3	15	6
MALATYA	11	6	12	12	3	6	4	17
MANİSA	**6**	**20**	**8**	**39**	**22**	**33**	**49**	**41**
KAHRAMAN MARAŞ	17	10	8	9	12	20	11	38

Tablo 2.9. Kaş İlçesinin Göç Aldığı İller ve Miktarları (2012-2019) (Devamı).

GÖÇ VEREN İL	YIL							
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
MARDİN	6	5	22	12	15	39	45	59
MUĞLA	**371**	**470**	**391**	**387**	**332**	**335**	**420**	**296**
MUŞ	5	4	3	4	-	-	7	7
NEVŞEHİR	3	-	6	6	5	8	7	-
NİĞDE	-	-	4	4	9	-	-	3
ORDU	7	5	6	4	6	6	12	10
RİZE	6	-	-	4	5	4	3	-
SAKARYA	7	5	6	6	11	3	5	13
SAMSUN	9	8	8	10	9	8	10	12
SİİRT	-	-	4	8	-	-	8	-
SİNOP	-	-	-	4	-	-	-	5
SİVAS	7	16	16	11	16	3	16	6
TEKİRDAĞ	4	11	10	10	14	4	3	4
TOKAT	12	12	8	9	4	9	6	9
TRABZON	8	5	7	4	11	12	5	7
TUNCELİ	4	-	-	-	-	-	-	-
ŞANLI URFA	**9**	**19**	**28**	**59**	**102**	**59**	**114**	**205**
UŞAK	64	42	44	28	45	18	30	15
VAN	21	29	26	31	19	50	47	21
YOZGAT	5	11	-	5	11	7	9	5
ZONGULDAK	8	6	6	3	7	6	-	-
AKSARAY	6	14	7	17	9	4	5	11
BAYBURT	-	-	-	4	-	3	-	-
KARAMAN	-	3	3	4	-	4	11	-
KIRIKKALE	5	-	-	-	-	11	18	4
BATMAN	25	12	11	19	4	20	7	8
ŞIRNAK	6	9	7	6	13	3	3	6
BARTIN	-	-	7	3	-	-	-	-
ARDAHAN	-	4	-	-	-	-	-	-
IĞDIR	3	14	5	7	-	-	-	-
YALOVA	7	4	5	6	5	9	3	8
KARABÜK	-	3	-	5	3	-	5	4
KİLİS	-	-	-	13	6	5	-	5
OSMANİYE	4	3	15	7	12	16	9	5
DÜZCE	4	7	-	-	-	-	-	-
TOPLAM ALDIĞI GÖÇ	**2468**	**1829**	**1792**	**2854**	**2470**	**2555**	**3721**	**3162**

Kaynak: TÜİK (2019).

* Büyükşehir ilçeleri arasındaki ikamet adres değişiklikleri 2015 yılından itibaren göç kapsamında değerlendirilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla, 2014 ve 2013 yılları için ilgili ilçelerin göç değerleri hesaplanırken sadece "diğer illerden aldığı ve diğer illere verdiği göç" dikkate alınmıştır.

** 2012-2017 yılları arasında yabancılar hariçtir.

Harita 2.3. Kaş İlçesine Yapılan İç Göçler.

Harita 2.3 incelendiğinde alınan göçlerin genel olarak yakın çevreden uzak çevreye olduğunu görmekteyiz. Araştırma sahası en fazla göçü Antalya ve Muğladan almıştır. İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyükşehirlerde yaşayan insanların da Kaş'a göç ettiğini görmekteyiz. Özellikle Kaş'ta turizm faaliyetlerinin yoğun olarak artmasına bağlı olarak iş kolların gelişmesi bu göçlerde etkili olmuştur. Sadece ekonomik sebepler değil, emeklilik hayatını tatil beldesine geçirmek isteyenlerin de tercih ettiği bir alan olmuştur.

Tablo 2.10. Kaş İlçesinin Göç Verdiği İller ve Miktarları (2012-2019).

GÖÇ ALAN İL	YIL							
	2012	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**
ADANA	50	16	20	19	26	18	26	22
ADIYAMAN	21	9	11	7	37	9	18	22
AFYONKARAHİSAR	7	19	23	10	19	13	20	17
AĞRI	4	9	7	6	3	12	7	5
AMASYA	-	5	5	9	3	14	-	7
ANKARA	**70**	**60**	**84**	**89**	**82**	**107**	**97**	**101**
ANTALYA	**1089**	**-**	**-**	**897**	**967**	**937**	**940**	**1026**
ARTVİN	5	15	-	-	-	3	-	-
AYDIN	**47**	**41**	**28**	**39**	**33**	**26**	**44**	**39**
BALIKESİR	14	14	9	18	19	19	13	17
BİLECİK	-	6	3	-	-	9	-	4
BİNGÖL	8	16	11	10	5	-	7	4
BİTLİS	5	-	-	5	-	-	-	-

Tablo 2.10. Kaş İlçesinin Göç Verdiği İller ve Miktarları (2012-2019) (Devamı).

GÖÇ ALAN İL	YIL							
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
BOLU	-	3	-	9	6	4	-	5
BURDUR	**96**	**120**	**96**	**118**	**135**	**147**	**189**	**72**
BURSA	**5**	**12**	**17**	**16**	**35**	**36**	**14**	**30**
ÇANAKKALE	17	8	12	16	9	10	11	15
ÇANKIRI	5	-	10	-	-	6	-	6
ÇORUM	3	3	3	-	6	4	-	4
DENİZLİ	**100**	**63**	**73**	**73**	**92**	**85**	**153**	**49**
DİYARBAKIR	16	14	5	16	28	16	9	11
EDİRNE	3	-	-	3	5	3	5	-
ELAZIĞ	6	7	-	-	-	10	-	-
ERZİNCAN	4	-	6	-	6	-	-	-
ERZURUM	8	-	9	6	9	5	4	6
ESKİŞEHİR	**17**	**42**	**53**	**30**	**21**	**29**	**29**	**38**
GAZİANTEP	39	10	7	16	28	15	36	7
GİRESUN	-	-	5	-	3	-	6	3
GÜMÜŞHANE	-	5	-	-	-	-	-	-
HAKKÂRİ	-	3	4	-	-	-	4	-
HATAY	7	8	11	13	25	18	14	23
ISPARTA	**53**	**27**	**47**	**38**	**54**	**53**	**60**	**42**
MERSİN	**30**	**28**	**14**	**18**	**31**	**12**	**37**	**38**
İSTANBUL	**138**	**160**	**131**	**143**	**154**	**179**	**182**	**183**
İZMİR	**96**	**66**	**85**	**62**	**90**	**112**	**74**	**96**
KARS	5	-	8	-	3	6	-	4
KASTAMONU	5	8	6	4	4	4	3	6
KAYSERİ	4	11	13	-	16	7	9	11
KIRKLARELİ	-	-	-	-	-	-	5	5
KIRŞEHİR	4	-	-	4	-	3	-	-
KOCAELİ	**10**	**4**	**12**	**25**	**19**	**12**	**30**	**22**
KONYA	**50**	**42**	**29**	**56**	**31**	**45**	**57**	**24**
KÜTAHYA	17	9	19	3	12	10	9	15
MALATYA	3	11	6	4	8	4	3	7
MANİSA	22	24	14	18	49	31	45	22
KAHRAMAN MARAŞ	18	15	6	8	6	11	14	-
MARDİN	11	9	4	4	5	4	21	24
MUĞLA	**432**	**431**	**445**	**399**	**344**	**284**	**409**	**403**
MUŞ	-	-	-	-	-	-	-	6
NEVŞEHİR	9	4	7	5	-	-	-	3
NİĞDE	5	3	5	4	-	-	5	-
ORDU	10	-	5	6	-	8	10	-
RİZE	-	6	8	-	10	-	5	3
SAKARYA	3	-	5	-	7	8	8	11
SAMSUN	-	11	8	5	11	4	13	6
SİİRT	-	-	7	-	3	-	-	-
SİNOP	-	5	6	-	-	3	5	-
SİVAS	13	10	12	9	7	9	4	3
TEKİRDAĞ	6	9	9	3	-	9	19	4
TOKAT	3	-	4	7	-	5	5	5
TRABZON	17	5	12	10	13	8	6	15
TUNCELİ	-	-	-	-	-	4	3	-
ŞANLI URFA	**10**	**14**	**4**	**7**	**42**	**60**	**41**	**68**
UŞAK	**9**	**34**	**15**	**48**	**38**	**37**	**32**	**44**
VAN	13	16	8	15	9	5	6	17

Tablo 2.10. Kaş İlçesinin Göç Verdiği İller ve Miktarları (2012-2019) (Devamı).

GÖÇ ALAN İL	YIL							
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
YOZGAT	13	7	-	12	-	5	6	8
ZONGULDAK	3	-	12	C	4	5	-	-
AKSARAY	8	5	8	13	9	8	6	9
BAYBURT	-	-	-	-	4	-	-	-
KARAMAN	4	-	4	-	3	4	15	3
KIRIKKALE	5	5	5	-	3	-	-	10
BATMAN	3	4	12	4	-	3	4	-
ŞIRNAK	-	-	10	.	-	4	5	6
BARTIN	-	-	-	-	-	-	-	-
ARDAHAN	-	-	-	-	.	.	7	-
IĞDIR	-	-	-	-	-	-	-	-
YALOVA	-	-	-	8	-	-	4	3
KARABÜK	5	-	4	3	5	-	6	-
KİLİS	-	-	-	-	-	-	-	-
OSMANİYE	6	6	14	3	4	13	8	6
DÜZCE	-	-	-	6	-	3	3	-
TOPLAM VERDİĞİ GÖÇ	**2706**	**1523**	**1551**	**2397**	**2625**	**2558**	**2857**	**2681**

Kaynak: TÜİK (2019).

* Büyükşehir ilçeleri arasındaki ikamet adres değişiklikleri 2015 yılından itibaren göç kapsamında değerlendirilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla, 2014 ve 2013 yılları için ilgili ilçelerin göç değerleri hesaplanırken sadece "diğer illerden aldığı ve diğer illere verdiği göç" dikkate alınmıştır.

** 2012-2017 yılları arasında yabancılar hariçtir.

Tablo 2.10 incelendiğinde 2019 yılında Kaş ilçesinin en fazla göç verdiği il, ilçenin bağlı olduğu Antalya ili olmuştur. Buna göre ilçeden Antalya'ya 1026 kişi göç etmiştir. Bu sayı Antalya'dan ilçeye göç edenlerle kıyaslandığında net göçün -264 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla 2019 yılında Antalya'nın Kaş ilçesi nüfusundan 264 kişiyi eksilttiği söylenebilir. Bu göçlerden, şehir merkezine yapılanları kırsaldan kentsele kayış olarak açıklanabilirken Antalya'nın diğer ilçelerine doğru gerçekleşen göçler ise diğer ilçelerde şehirleşmenin artması, iş tayini vb. durumlar olarak yorumlanabilir. 2019 yılında araştırma sahasının nüfus hareketliliğine etki eden, en fazla göç verdiği iller Harita 2.4'te gösterilmiştir.

Harita 2.4. Kaş İlçesinden Ülke İçine Yapılan Göçler.

Tüik verileri incelediğinde Antalya'nın ardından Kaş ilçesinden en fazla göç alan-veren il olarak Muğla dikkat çekmektedir. 2018 yılında 409, 2019 yılında ise 403 kişi Kaş ilçesinden Muğla'ya göç etmiştir. Bu sayıların İstanbul, Ankara, İzmir gibi metropollere yapılan göçlerin 4 katına yaklaşması dikkat çekicidir. Bu durum Muğla'nın araştırma sahasının nüfusuna etki eden önemli bir potansiyel olduğunu göstermektedir. Muğla'nın sanayileşme ve kentleşme açısından kayda değer olanaklarının bulunmaması, söz konusu göçlerin kentsel olanaklarla ilişkilendirilmesinin yanlış olacağı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla araştırma sahasından Muğla'ya yapılan göçlerin daha çok turizm ile ilgili sektörlerde oluşan iş olanakları üzerinde yoğunlaştığı söylenebilir. Akarca ve Tansel (2017: 40)'e göre Muğla'da göçmenleri kendine çeken unsurlar, doğrudan turizm ile ilgili (oteller ve restoranlar), dolaylı olarak ise tarım, ticaret ve diğer hizmetlerle ilgilidir. Muğla'da 1992 yılından itibaren faaliyette olan üniversitede, bölge illerdeki öğrencilerin buraya göçmen olarak gelmesinde önemli bir faktördür. Ayrıca Muğla'daki öğrenci göçmenlerin diğer göçmenler için yeni iş sahaları anlamına geldiğini söylemek de mümkündür. Tablo ve haritalardan da görüldüğü üzere Muğla 2019 yılında Kaş ilçesinden net göç olarak 107 kişi almış ve araştırma sahasının nüfusuna azaltıcı etkisi olmuştur.

Yine tablo ve haritalar incelediğinde yer alan net göç miktarlarında dikkat çeken bir diğer husus ise İstanbul, Kocaeli, İzmir, Adana gibi kentsel alanların Kaş ilçesine göç vermesidir. Araştırma sahasının sahip olduğu hoş ve güzel iklim turistlerin dışında, büyük kentlerde yaşayan zengin ve emekli olmuş kişilerin de bu bölgeleri tercih etmesine ve göç etmesine sebep olmaktadır. Araştırma sahasına yönelik iç göçler arasında öne çıkan diğer iller ise güney doğudaki Şanlıurfa, Gaziantep ve Mardin gibi illerdir. Bu kesimlerden gelen göçlerin genellikle turizm sektöründen dolayı fazlalaşan faaliyetler sonucunda ortaya çıkan ticaret ve diğer hizmet türlerinde istihdam eden kişiler olduğu değerlendirilmektedir.

2.1.4. Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Özellikleri

Kaş ilçesinin nüfusuna ait sosyal ve ekonomik özellikler; nüfusun cinsiyet ve yaş yapısı, eğitim ve kültür durumu, medeni durumu, aile büyüklüğü ve diğer sosyal özellikler başlıkları altında incelenecektir.

2.1.4.1. Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Yapısı

Bir bölgede yaşayan nüfusun cinsiyet ve yaş yapısı, bölgenin sosyo-ekonomik özellikleri açısından önemlidir (Koca, 2005: 84). Bu bağlamda bir bölgenin sosyo-ekonomik özelliklerini ortaya koyarken nüfusun cinsiyet oranının belirlenmesi önem arz etmektedir. Bir toplumda yaşayan kadın ve erkek nüfusunun dengesizlik arz etmesi, toplumsal, sosyal, ekonomik, askeri, siyasal vb. gibi birçok alanda sorunların ortaya çıkmasına sebep olabilir. Ayrıca cinslerin ihtiyaçlarının ve taleplerinin birbirinden farklı olması, toplumdaki ekonomik tercihlere, üretim ve pazarlama süreçlerine etki etmektedir (Özgür, 1998: 67). Bununla birlikte doğum, ölüm, savaşlar, göçler vb. birçok olayın toplumun cinsiyet yapısına etki ettiği dikkate alındığında cinsiyet yapısının bilinmesinin söz konusu süreçler hakkında bilgi vermesi açısından önemli olduğu görülmektedir. Nitekim bir bölgenin demografik ve sosyo-ekonomik yatırımları açısından cinsiyet yapısının bilinmesi gereklilik arz etmektedir.

Belirli bir nüfus içindeki 100 ya da 1000 kadın başına düşen erkek sayısı o nüfusa ait cinsiyet oranını ifade etmektedir (Doğanay, 2014: 183). Cinsiyet oranı binde değer olarak ifade edildiğinde ortaya çıkan sonuç 1000'in altında ise bölgede kadın nüfusunun,

1000'in üzerinde ise erkek nüfusunun fazla olduğu anlaşılmaktadır. Araştırma sahasının Cumhuriyet dönemi itibariyle günümüze kadar geçen süreçte yapılan nüfus sayımlarına göre kentsel ve kırsal nüfusunun cinsiyet durumu Tablo 2.11'de gösterilmiştir. Tabloda Kaş ilçesindeki nüfusa ait cinsiyet oranı binde (‰) değer olarak hesaplanmıştır.

Tablo 2.11. Kaş İlçesi'nde Nüfusun Cinsiyet Durumu (1935-2019)

Yıl	Kentsel Nüfus				Kırsal Nüfus				Toplam Nüfus			
	Erkek	Kadın	Toplam	Cinsiyet Oranı (‰)	Erkek	Kadın	Toplam	Cinsiyet Oranı (‰)	Erkek	Kadın	Toplam	Cinsiyet Oranı (‰)
1935	534	333	867	1.604	10.213	11.440	21.653	893	10.747	11.773	22.520	913
1940	487	266	753	1.831	10.579	11.972	22.551	884	11.066	12.238	23.304	904
1945	335	253	588	1.324	11.058	11.914	22.972	928	11.393	12.167	23.560	936
1950	-	-	642	-	-	-	26.395	-	-	-	27.037	-
1955	894	478	1.372	1.870	14.347	15.137	29.484	948	15.241	15.615	30.856	976
1960	841	638	1.479	1.318	16.256	16.681	32.937	975	17.097	17.319	34.416	987
1965	731	538	1.269	1.359	18.376	18.402	36.778	999	19.107	18.940	38.047	1.009
1970	1.298	801	2.099	1.620	20.665	21.198	41.863	975	21.963	21.999	43.962	998
1975	1.387	1.106	2.493	1.254	23.091	22.181	45.272	1041	24.478	23.287	47.765	1.051
1980	1.838	1.320	3.158	1.392	23.662	23.820	47.482	993	25.500	25.140	50.640	1.014
1985	2.297	1.705	4.002	1.347	26.895	25.786	52.681	1043	29.192	27.491	56.683	1.062
1990	2.825	1.735	4.560	1.628	18.028	17.881	35.909	1008	20.853	19.616	40.469	1.063
2000	3.427	2.934	6.361	1.168	20.864	20.294	41.158	1028	24.291	23.228	47.519	1.046
2007	3.004	2.918	5.922	1.029	22.302	21.405	43.707	1042	25.306	24.323	49.629	1.040
2008	3.282	3.040	6.322	1.080	22.712	21.752	44.464	1044	25.994	24.792	50.786	1.048
2009	3.626	3.231	6.857	1.122	23.342	22.365	45.707	1044	26.968	25.596	52.564	1.054
2010	3.759	3.282	7.041	1.145	23.535	22.569	46.104	1043	27.294	25.851	53.145	1.056
2011	3.826	3.366	7.192	1.137	23.676	22.720	46.396	1042	27.502	26.086	53.588	1.054
2012	3.828	3.430	7.258	1.116	23.550	22.825	46.375	1032	27.378	26.255	53.633	1.043
2013	28.244	26.817	55.061	1.053					28.244	26.817	55.061	1.053
2014	28.560	27.014	55.574	1.057					28.560	27.014	55.574	1.057
2015	28.984	27.402	56.386	1.058					28.984	27.402	56.386	1.058
2016	29.122	27.598	56.720	1.055					29.122	27.598	56.720	1.055
2017	29.338	27.785	57.123	1.056					29.338	27.785	57.123	1.056
2018	30.185	28.415	58.600	1.062					30.185	28.415	58.600	1.062
2019	**30.800**	**28.916**	**59.716**	**1.065**					**30.800**	**28.916**	**59.716**	**1.065**

Kaynak: TÜİK (2019).

Tablo 2.11'de hesaplanan cinsiyet oranları incelendiğinde kentsel nüfusta oranın devamlı olarak 1000'in üzerinde olduğu, yani kentsel kesimde erkeklerin kadınlardan fazla olduğu, ancak kırsal kesimde bu oranın 1975 nüfus sayımına gelene kadar 1000'in altında seyrettiği ve kırsalda kadınların erkeklerden daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı yıllarında Türkiye genelinde erkek nüfusun azaldığı dikkate alındığında Kaş ilçesindeki erkek nüfus azlığının da bu durumdan etkilendiği düşünülebilir. Ayrıca söz konusu dönemlerde kırsal kesimdeki erkeklerin hizmet sektöründe çalışmak için kentlere göç etmesi kırsal kesimdeki erkek nüfusun azlığının diğer bir sebebidir. 1975 yılından itibaren ise kırsal kesimde de cinsiyet oranının 1000'in üzerine çıktığı ve kadın erkek sayısının birbirine yaklaştığı görülmektedir.

Kaş ilçesinin toplam nüfusunun kadın erkek sayısını gösterir grafik Şekil 2.9'da olduğu gibidir. Buna göre 1970 yılından günümüze kadar araştırma sahasının erkek nüfusunun kadın nüfusundan bir miktar fazla seyrettiği, ancak kayda değer bir dengesizlik olmadığı söylenebilir. Nitekim bu oran Türkiye genel nüfusu ile paralellik göstermektedir. 2019 yılı Türkiye genel nüfusunun (82.003.882 kişi) % 50,2'si erkek, % 49,8'i kadınlardan oluşmaktadır (TÜİK, 2019). Kaş ilçesinde ise 2019 yılında toplam nüfusun % 51,5'i erkek, % 48,4'ü kadındır.

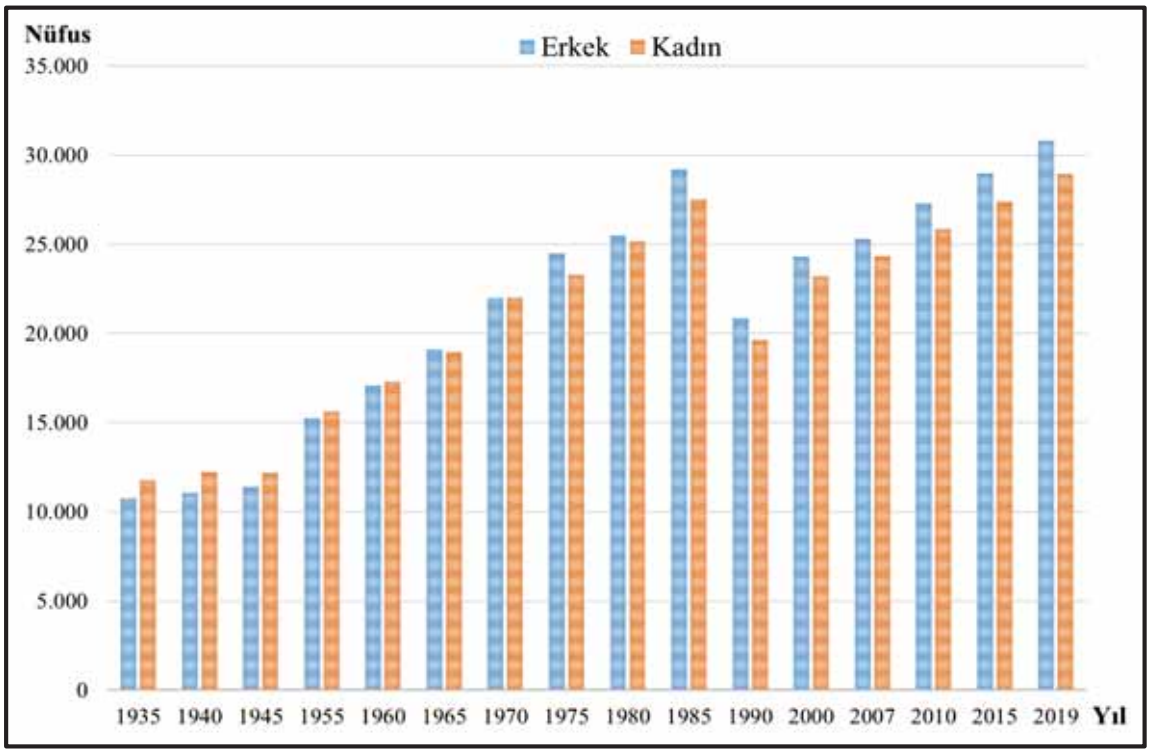

Şekil 2.8. Kaş İlçesi Nüfusunun Yıllara Göre Cinsiyet Yapısı (1935-2019).

Cinsiyet yapısının yanı sıra bir toplumda yaşayanların yaş yapısı da demografik, siyasi, ekonomik, askeri vb. birçok alan üzerinde önemli etkiye sahiptir. Bu bağlamda bir ülkenin ya da bölgenin belirli sayım dönemlerine ait nüfusunun, belirli yaş grupları kriter alınarak ele alındığı görülür. Bir bölgenin nüfusunu yorumlarken dar ve geniş aralıklı olmak üzere iki türlü nüfus gruplandırması yapılır. Dar aralıklı nüfus gruplandırmasında 0-4 yaş grubuyla başlanarak her dört yıllık yaş dilimi bir grubu göstermektedir. Geniş aralıklı nüfus gruplandırması ise 0-14, 15-64 ve 65 yaş üstü olarak üç yaş dilimine ayrılan yöntemdir (Tandoğan, 1994: 65). Kaş ilçesi nüfusunun dar aralıklı yaş gruplarına göre dağılımı Tablo 2.12'de ve dar aralıklı nüfus piramidi Şekil 2.9'da gösterilmiştir.

Tablo 2.12. Kaş İlçesi Nüfusunun Dar Aralıklı Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2019).

Yaş Grupları	Erkek	Kadın	Toplam	Yaş Grubunun Toplam Nüfusa Oranı (%)
0-4	2024	1861	3885	6,5
5-9	2113	1939	4052	6,8
10-14	2196	2137	4333	7,3
15-19	1993	1712	3705	6,2
20-24	1965	1676	3641	6,1
25-29	1932	1777	3709	6,2
30-34	2157	2018	4175	7,0
35-39	2350	2218	4568	7,6
40-44	2283	2092	4375	7,3
45-49	2535	2272	4807	8,0
50-54	2220	1998	4218	7,1
55-59	2046	1908	3954	6,6
60-64	1494	1403	2897	4,9
65-69	1178	1194	2372	4,0
70-74	903	1016	1919	3,2
75-79	659	753	1412	2,4
80-84	422	522	944	1,6
85-89	272	333	605	1,0
90+	58	87	145	0,2
Toplam	30800	28916	59716	100

Kaynak: TÜİK (2019).

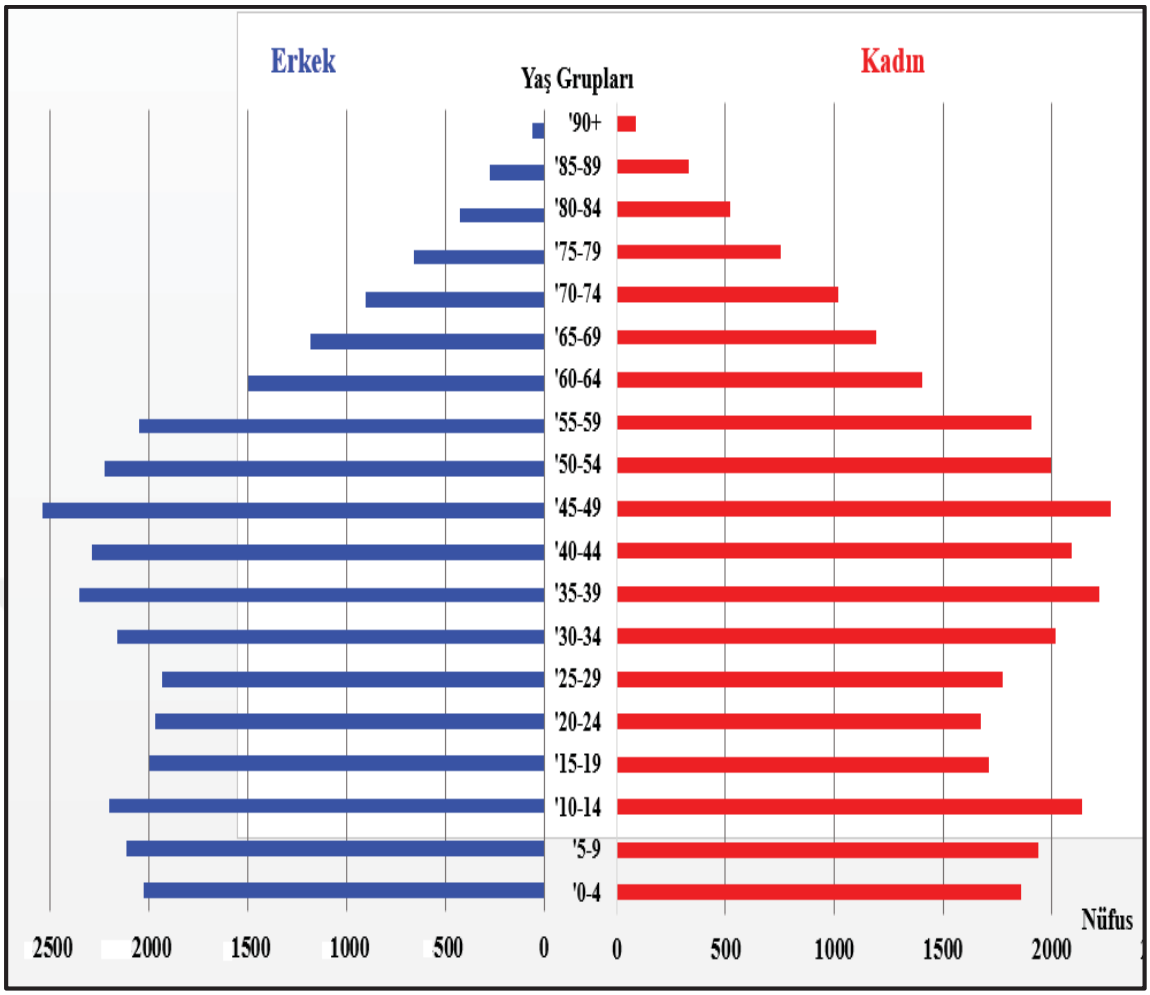

Şekil 2.9. Kaş İlçesi Dar Aralıklı Nüfus Piramidi (2019).

Kaş ilçesindeki nüfusun dar aralıklı yapısı incelendiğinde özellikle tavan kısmının dar, orta yaş gruplarının ise geniş bir yapıda olduğu görülür. Öyle ki piramidin en yüksek oranın % 8 ile 45-49 dilimi yetişkinlere ait olduğu görülmektedir. Aynı şekilde ilçede 35 yaş ile 54 yaş arası yetişkin nüfus oranının % 7'nin üzerinde olduğu, 64 yaş üstü hariç diğer tüm yaş gruplarının ise % 6'nın üzerinde orana sahip olduğu görülmektedir. İlçede 0-4 yaş grubu nüfus 3885, 5-9 yaş grubu nüfus ise 4052'dir. Bu sayılar toplam nüfus içerisinde sırasıyla % 6,5 ve % 6,8 olarak, dar aralıklı nüfus piramidinde de görüldüğü üzere diğer yaş dilimleriyle benzer orandadır. Bu durum son 10 yıllık dönemdeki doğum oranlarının yüksek olduğunu bir göstergesidir. Nitekim önceki bölümlerde Kaş ilçesinin doğurganlık hızının (2019 yılı) ‰ 48,8 ile Türkiye ortalamasının (‰ 1,88) çok üzerinde olduğu belirtilmişti.

Araştırma sahasının dar aralıklı nüfus piramidi incelendiğinde toplam nüfusun %26,8'inin 0-4, 5-9, 10-14 ve 15-19 yaş grubundaki nüfustan oluştuğu ve dolayısıyla ilçe nüfusunun yaklaşık 1/4'ünün öğrenim çağındaki genç nüfustan oluştuğu anlaşılmaktadır.

Yaşlı nüfus hariç tutulduğunda dar aralıklı nüfus piramidindeki en az nüfusun 20-24 yaş grubuna ait olduğu görülmekte, bunun başlıca sebebinin ise söz konusu genç nüfusun yükseköğrenim, iş hayatına atılma, evlilik vb. sebeplerden dolayı ilçe dışına göç etmiş olabileceği değerlendirilmektedir. Araştırma sahasında 30-59 yaş arası gruplara ait nüfuslar birbirine yakınlık arz etmekte, 60 ve üzeri yaş gruplarında ise düzenli olarak azalma seyretmektedir. Ayrıca dar aralıklı nüfus piramidinde 65 yaş ve üzeri nüfus gruplarında kadın nüfusun erkek nüfustan fazla olmaya başlaması dikkat çeken bir husus olarak görülmüştür. Bu da ilçedeki erkeklerin kadınlara oranla daha erken yaşta öldüğünün bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Bir toplumda üretim faaliyetlerine katılmadığı kabul edilen 0-14 yaş grubu ve 65 yaş üzeri nüfusun toplamı bağımlı nüfus, üretime iştirak ettiği kabul edilen 15-64 yaş arası nüfus ise faal nüfus olarak adlandırılır (Tandoğan, 1998: 119). Araştırma sahasının faal ve bağımlı nüfuslarını ortaya koyabilmek için ilçenin geniş aralıklı nüfus piramidi dikkate alınmıştır. Bu bağlamda Kaş ilçesi nüfusunun geniş aralıklı yaş gruplarına göre dağılımı Tablo 2.13'te ve geniş aralıklı nüfus piramidi Şekil 2.10'da gösterilmiştir.

Tablo 2.13. Kaş İlçesi Nüfusunun Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2019).

Yaş Grupları	Erkek	Toplam Nüfusa Oranı (%)	Kadın	Toplam Nüfusa Oranı (%)	Toplam	Yaş Grubunun Toplam Nüfusa Oranı (%)
0-14	6333	10,6	5937	9,9	12270	20,5
15-64	20975	35,1	19074	31,9	40049	67,1
65+	3492	5,8	3905	6,5	7397	12,3
Toplam	30800	51,6	28916	48,4	59716	100

Kaynak: TÜİK (2019).

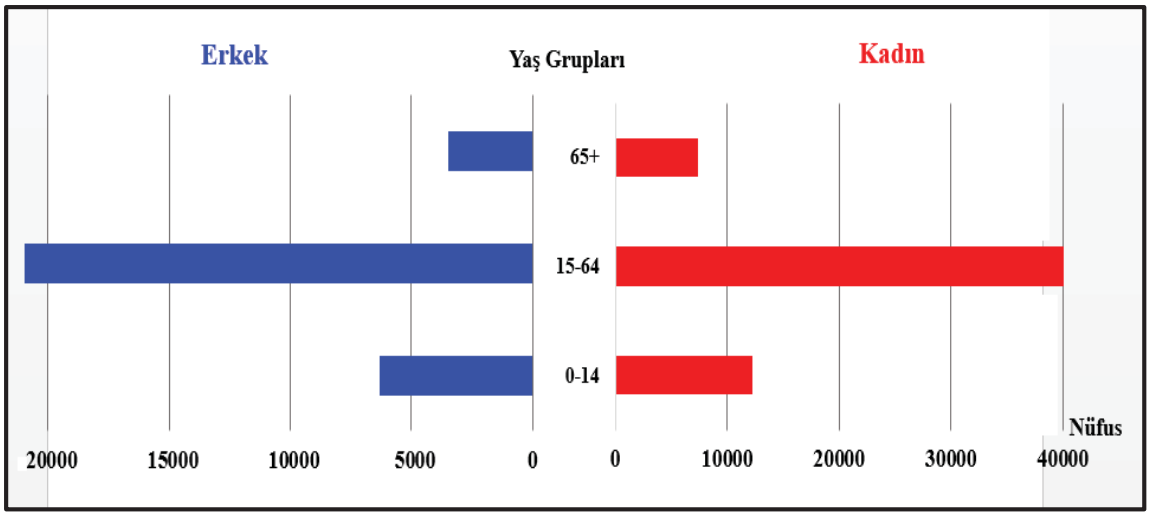

Şekil 2.10. Kaş İlçesi Geniş Aralıklı Nüfus Piramidi (2019).

Araştırma sahasının geniş aralıklı nüfus piramidi incelendiğinde nüfusun % 67,1'lik gibi (40049 kişi) büyük bir bölümünü 15-64 yaş arası olan faal nüfusun oluşturduğu görülmektedir. Bu oran 2019 yılı Türkiye nüfusunun % 67,8'ini oluşturan 15-64 yaş aralığı faal nüfus oranıyla benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte Kaş ilçesindeki 15-64 yaş arası çalışma çağı nüfusunun kadın-erkek sayılarına bakıldığında genel bir denge görülmektedir. Bu dengede ilçenin turizm fonksiyonuna bağlı olarak küçük ve orta ölçekli işletmelerin bulunması ve bu işletmelerde çalışanları yetişkin nüfusun oluşturması etkilidir.

Nüfusun yaş yapısı üzerindeki önemli ölçütlerden biri olan bağımlılık oranı, toplumun üretim faaliyetlerine katılmadığı kabul edilen 0-14 yaş grubu ve 65 yaş üzeri yaş grubunu ifade etmektedir. Buna göre bir toplumdaki faal nüfus hem tüketici hem de üretici konumunda iken, bağımlı nüfus sadece tüketici konumundadır. Dolayısıyla faal nüfusun hem kendilerine hem de bağımlı nüfusa yetecek kadar üretimde bulunması gerekir. Bu durum bağımlılık oranı olarak ifade edilir (Murat, 2007: 70). Araştırma sahası nüfusunun % 32,9'luk bölümü bağımlı nüfusu oluşturmaktadır. Bu oran Türkiye genelinde % 32,2 olan bağımlı nüfus ile karşılaştırıldığında benzerlik göstermektedir.

2.1.4.2. Nüfusun Eğitim Özellikleri

Nüfusun önemli sosyo-ekonomik özelliklerinden biri de eğitim ve kültür durumudur. Eğitim ve kültür durumu, bir toplumun kalkınmasında ve refah seviyesinin belirlenmesinde önemli parametrelerdendir. Nitekim günümüzün gelişmiş toplumlarında eğitim alanında büyük yatırımların yapıldığı ve nitelikli insan yetiştirme konusuna önem verildiği görülmektedir. Bir toplumda eğitim konusunda yapılan yatırımların karşılığının orta ve uzun vadede fazlasıyla alınacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Öyle ki gelişmiş Batılı devletler tarafından, gelişmekte olan veya gelişmemiş ülkelerdeki belli bir eğitim seviyesinde olan ve alanında uzmanlaşmış gençleri kendi ülkelerine çekebilme çabasının bir politika olarak uygulandığı bilinmektedir. Tarih boyunca eğitime önem veren ülkelerin her zaman diğerlerinin önünde olduğu görülmüştür (Özgür, 2000: 168).

Araştırma sahasındaki eğitim durumu incelendiğinde Kaş ilçesinde 6 yaş üzeri nüfusun eğitim durumunu gösterir bilgiler Tablo 2.14'te olduğu gibidir.

Tablo 2.14. Kaş İlçesi 6 Yaş Üzeri Eğitim Seviyesi (2019).

Bitirilen Eğitim Düzeyi	Erkek	Kadın	Toplam
Okuma Yazma Bilmeyen	52	224	276
Okuma Yazma Bilen	27680	25671	53351
Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	2393	3764	6157
İlkokul	9836	10749	20585
İlköğretim	2501	1754	4255
Ortaokul veya Dengi Meslek Ortaokul	5261	3827	9088
Lise ve Dengi Meslek Okulu	4653	2943	7596
Yüksekokul veya Fakülte	2777	2411	5188
Yüksek Lisans (5 veya 6 Yıllık Fakülteler Dâhil)	229	203	432
Doktora	30	20	50
Bilinmeyen	192	187	379

Kaynak: TÜİK, 2019. Eğitim İstatistikleri.

Tablo 2.14 incelendiğinde okuryazar nüfusun yarıya yakınının (% 43,6'sı) ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Nüfusun % 19,2'si (9088 kişi) ortaokul veya dengi meslek okulu mezunu iken, % 16'sı (7596 kişi) ise lise mezunudur. 2019 yılında Kaş ilçesinde okuma yazma bilen 6 yaş üzeri nüfus (53351 kişi) toplam nüfusun % 99,4'ünü oluşturmaktadır. TÜİK verilerine göre bu oran 2019 yılında Türkiye genelinde % 97,24 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre araştırma sahasının okuma yazma bilen nüfus oranı Türkiye genelinin üzerindedir. Ayrıca Türkiye genelinde okuma yazma bilen kadınların oranı % 95,26, erkeklerin oranı ise % 99,22'dir. Kaş ilçesinde ise erkeklerin % 99,8'i, kadınların % 99,1'i okuma yazma bilmektedir.

Araştırma sahasının okuma yazma bilen durumu açısından Türkiye ortalamasının üzerinde olması, ilçenin bağlı olduğu Antalya ili için de geçerlidir. Nitekim 2019 yılı TÜİK verilerine göre Antalya % 99 okuma yazma bilen oranıyla (2.152.002 kişi) Türkiye'deki iller arasına 6 yaş üstü okuma yazma bilen oranı en yüksek olan birinci il olmuştur. Antalya'nın ilçeleri arasında % 99,53 ile Demre ilçesi birinci olmuş, araştırma sahası olan Kaş ilçesi ise Konyaaltı ilçesinin ardından üçüncü sırada gelmiştir. Araştırma sahasında 2019 yılında okuma yazma bilmeyenlerin cinsiyet ve yaş gruplarına göre sayısını gösteren grafik Şekil 2.11'de olduğu gibidir.

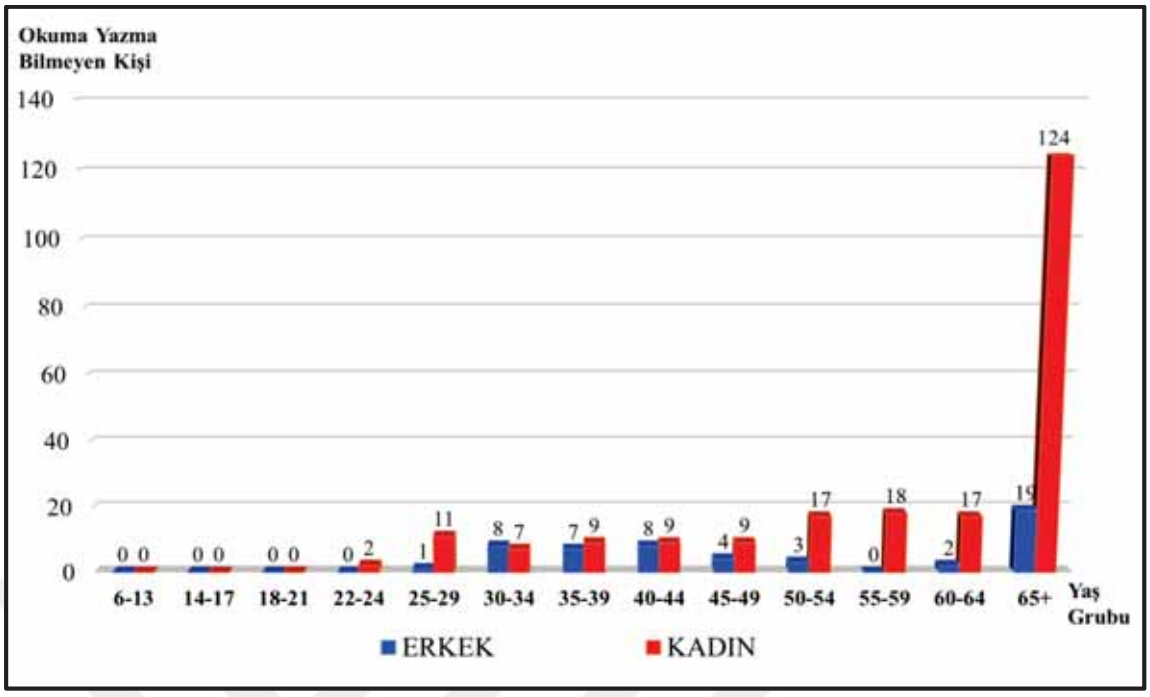

Şekil 2.11. Kaş İlçesi Okuma Yazma Bilmeyenlerin Cinsiyet ve Yaş Dağılımı (2019).

Şekil 2.11'deki grafikte de görüldüğü üzere okuma yazma bilmeyenlerin büyük bölümü 65 yaş üstü ve kadınlardır. Bu durum, geçmiş zamanların Türkiye'sinin doğal bir eğitim sorunu olarak bilinen ve özellikle kadınların eğitiminde yaşanan zafiyetlerin ve engellerin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Araştırma sahasında yaşayan nüfusun eğitim ve kültür durumu incelenirken, ilçe bünyesindeki eğitim kurumu, derslik, öğretmen ve öğrenci sayılarının ve kapasitelerinin de dikkate alınması gerekir. Günümüzde Kaş ilçesinde toplam 63 okul ve eğitim kurumu tarafından eğitim-öğretim hizmeti verilmektedir. Bu kurumların 5'i okul öncesi, 22'si ilkokul, 23'ü ortaokul, 11'i lise ve dengi okul, 2'si ise eğitim merkezidir. Bu kurumlara ilişkin derslik, öğretmen ve öğrenci sayıları Tablo 2.15'te gösterilmiştir.

Tablo 2.15. Kaş İlçesi Eğitim Kurumlarının Derslik, Öğretmen ve Öğrenci Sayıları.

Okul Adı	Derslik Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
Okul Öncesi			
Kaş Çavdır Anaokulu	4	6	39
Süleyman Yılmaz Anaokulu	6	16	132
Kaş Ova Anaokulu	4	7	-
Kınık Anaokulu	4	5	83
Sabriye Toksoy Anaokulu	5	7	105
Toplam	**23**	**41**	**359**
İlkokul			
Kınık Yurdusev Ulus İlkokulu	11	18	153
Patara İlkokulu	6	7	37
Durmuş - Gülser Gedikoğlu İlkokulu	16	22	120
Şehit Öğretmen Ali Boşgelmez İlkokulu	9	14	128
Sarıbelen İlkokulu	12	7	50
Ova İlkokulu	13	13	202
Palamut İlkokulu	7	8	54
Karadağ İlkokulu	12	10	105
Üzümlü İlkokulu	6	13	112
Yeşilköy Hilmi Toksoy İlkokulu	23	12	220
Çavdır İlkokulu	23	13	248
Atatürk İlkokulu	30	19	207
Gömbe İlkokulu	14	8	118
Kasaba Şehit Yusuf Polat İlkokulu	12	16	208
Sütleğen İlkokulu	8	8	74
Dirgenler İlkokulu	5	11	45
Merkez İlkokulu	24	16	262
Kınık İlkokulu	12	9	190
Mehmet Akif Ersoy İlkokulu	9	9	130
Kaş Şehit Ömer Halisdemir İlkokulu	9	13	208
Çayköy İlkokulu	6	8	95
Kalkan İlkokulu	26	19	256
Toplam	**293**	**273**	**3222**

Kaynak: Kaş İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü.

Fotoğraf 2.1. Karadağ İlköğretim Okulundan Görünüm.

Fotoğraf 2.2. Atatürk İlköğretim Okulundan Görünüm.

Tablo 2.15. Kaş İlçesi Eğitim Kurumlarının Derslik, Öğretmen ve Öğrenci Sayıları (Devamı).

Okul Adı	Derslik Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
Ortaokul			
Karadağ Ortaokulu	10	11	108
Durmuş-Gülser Gedikoğlu Ortaokulu	28	14	108
Kalkan Ortaokulu	9	29	270
Kınık Yurdusev Ulus Ortaokulu	10	22	190
Sarıbelen Ortaokulu	12	7	63
Ova Ortaokulu	12	25	353
Palamut Ortaokulu	9	8	73
Çayköy Ortaokulu	5	10	70
Üzümlü Ortaokulu	8	13	95
Kasaba Şehit Yusuf Polat Yatılı Bölge Ortaokulu	18	28	209
Sütleğen İmam Hatip Ortaokulu	23	3	38
Ova İmam Hatip Ortaokulu	6	9	61
Kasaba Şehit Yusuf Polat İmam Hatip Ortaokulu	5	8	75
Gömbe İmam Hatip Ortaokulu	3	10	57
Kaş Atatürk İmam Hatip Ortaokulu	4	9	69
Çavdır Ortaokulu	19	22	251
Yeşilköy Hilmi Toksoy Ortaokulu	23	12	220
Atatürk Ortaokulu	8	30	260
Sütleğen Yatılı Bölge Ortaokulu	11	16	107
Şehit Öğretmen Ali Boşgelmez Ortaokulu	11	20	155
Merkez Ortaokulu	19	23	225
Gömbe Ortaokulu	12	14	101
Kınık Ortaokulu	9	17	221
Toplam	**274**	**360**	**3379**
Lise ve Dengi Okul			
Mustafa Kocakaya Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	12	29	179
Kaş Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	20	38	319
Emin Kasapoğlu Çok Programlı Anadolu Lisesi	7	16	100
İsmet Köroğlu Anadolu Lisesi	17	34	404
Kaş Çok Programlı Anadolu Lisesi	10	16	65
Kaş 15 Temmuz Şehitleri Anaokulu	4	10	128
Kınık Çok Programlı Anadolu Lisesi	7	18	92
Turan Erdoğan Yılmaz Fen Lisesi	16	29	398
Kaş Anadolu İmam Hatip Lisesi	33	36	362
Kaş Toroslar Anadolu İmam Hatip Lisesi	3	3	16
Kaş Çavdır Anadolu Lisesi	13	15	141
Toplam	**142**	**244**	**2204**
Eğitim Merkezi			
Yeşilköy Mesleki Eğitim Merkezi	3	7	129
Halk Eğitim Merkezi	31	12	749
Toplam	**34**	**19**	**878**
Genel Toplam	**766**	**937**	**10.042**

Kaynak: Kaş İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü, 2020. http://www.meb.gov.tr/baglantilar/okullar/?ILKODU=7&ILCEKODU=9, Erişim: 22.08.2020.

Fotoğraf 2.3. Yeşilköy Hilmi Toksoy Ortaokulundan Görünüm.

Fotoğraf 2.4. İsmet Köroğlu Anadolu Lisesinden Görünüm.

Fotoğraf 2.5. Turan Erdoğan Yılmaz Fen Lisesinden Görünüm.

Tablo 2.15'teki sayılar incelendiğinde araştırma sahasında; okul öncesi döneme ilişkin 23 derslik, 41 öğretmen, 359 öğrenci; ilkokul dönemine ilişkin 293 derslik, 273 öğretmen, 3222 öğrenci; ortaokul dönemine ilişkin 274 derslik, 360 öğretmen, 3379 öğrenci; lise ve dengi okul dönemine ilişkin 142 derslik, 244 öğretmen, 2204 öğrenci; eğitim merkezlerine ilişkin ise 34 derslik, 19 öğretmen ve 878 öğrenci bulunmaktadır. Buna göre ilçedeki eğitim hizmetlerinin toplam kapasitesi 10042 öğrenci için 766 derslik ve 937 öğretmen olarak görülmektedir. Bu veriler ışığında 2018-2019 yılı ilçede derslik başına düşen öğrenci sayıları;

- Okul öncesi eğitim kurumlarında 16 öğrenci,
- İlkokul ve ortaokul dönemi eğitim kurumlarında 23 öğrenci (Genellikle ilkokul ve ortaokul öğrencileri aynı dersliği birlikte kullandığından dolayı ilkokul ve ortaokul öğrencileri birlikte değerlendirilerek toplam öğrenci sayısı 6601, derslik sayısı ise 293 olarak dikkate alınmıştır)
- Lise dönemi eğitim kurumlarında 15 öğrenci,

olarak hesaplanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) 2018-2019 Milli Eğitim İstatistiklerine göre Türkiye, Akdeniz Bölgesi ve Antalya ilinin derslik başına düşen öğrenci sayıları ile Kaş İlçesi'ndeki sayılar Şekil 2.12'de karşılaştırılmıştır.

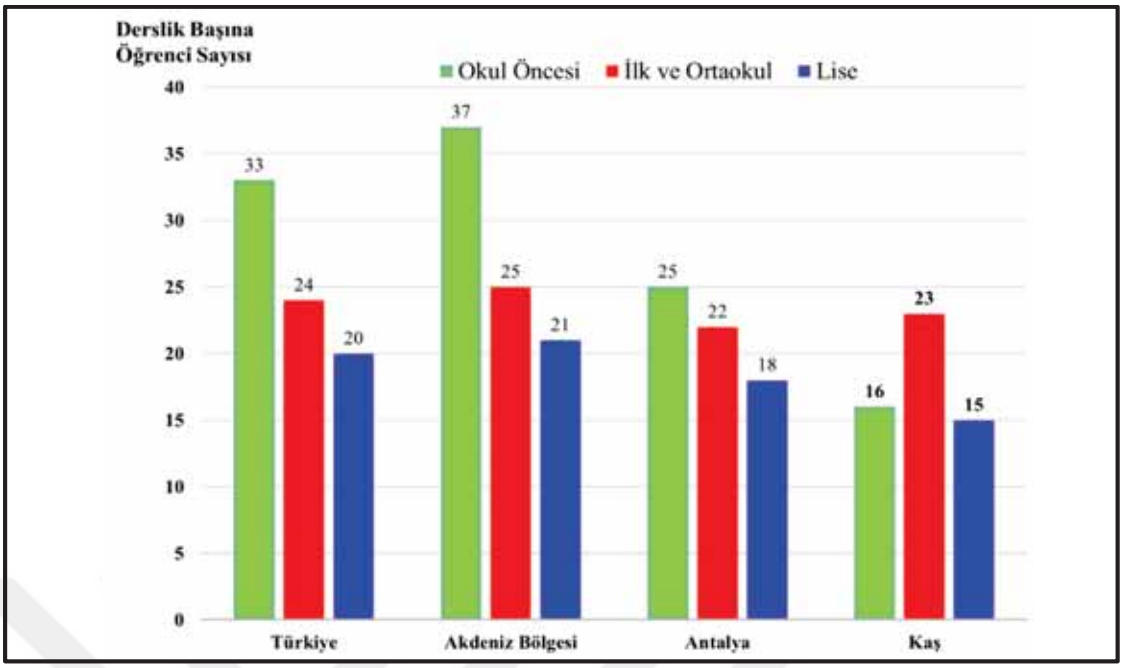

Şekil 2.12. Türkiye, Akdeniz Bölgesi, Antalya ve Kaş Bölgeleri Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayıları Karşılaştırması (2018-2019).
Kaynak: MEB (2020). 2018-2019 Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim, http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_09/30102730_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2018_2019.pdf, Erişim: 28.08.2020.

Şekil 2.12'de görüldüğü üzere Kaş ilçesindeki eğitim kurumlarında derslik başına düşen öğrenci sayıları Türkiye ortalamasının altındadır. Bu durum ilçedeki eğitim kapasitesinin Türkiye kapasitesinin üzerinde olduğunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

2.1.4.3. Nüfusun Medeni Durumu

Bir toplumun yapı taşı olan aile müessesesinin kurulması sosyolojik bir olaydır. Bu açıdan medeni durum, nüfusun sosyo-ekonomik özellikleri açısından incelenmesi gereken önemli bir özelliktir. Kaş ilçe nüfusunun medeni durumuna ilişkin bilgiler Tablo 2.16'da gösterilmiştir.

Erken yaşta evliliklerin Türkiye'de yaygın ve önemli bir sorun olduğu bilinmektedir. Özellikle çocuk yaşta evlilikler, aile ve toplum açısından sosyal anlamda ciddi sorunlara yol açabilmektedir. Türkiye genelinde erken evliliklerin erkeklere nispeten kızlarda daha çok yaşandığı görülmektedir. Araştırma sahasında erken yaşta evliliklerin durumunu ortaya koyabilmek maksadıyla Kaş ilçesinde, Antalya ilinde ve Türkiye'de 2019 verilerine göre evliliklerin yaş grubuna göre dağılımı Tablo 2.18'de

gösterilmiştir. Tablo 2.18'de bulunan tabloda yaş grupları dikkate alınarak her yaş grubu için erkek ve kadınların boşanmı, evli, eşi ölen ve hiç evlenmemiş başlıkları altında 2011 ve 2019 yılları arasındaki sayıları verilmiştir.

Tablo 2.16. Medeni Duruma Göre Nüfus Bilgileri (15-yaş üstü Erkek/Kadın)

15-19																
	Köy								Şehir							
	B		EÖ		Ev		HE		B		EÖ		Ev		HE	
Yıl	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
2011		2			12	186	1713	1417						8	205	178
2012					9	170	1721	1406						9	203	172
2013										1			10	192	2027	1589
2014										5			14	176	2029	1657
2015										3			12	157	2034	1699
2016													9	126	2045	1690
2017										1			9	117	2006	1645
2018									1	3			12	109	1952	1642
2019									1	1			12	78	1975	1628
20-24																
	Köy								Şehir							
	B		EÖ		Ev		HE		B		EÖ		Ev		HE	
Yıl	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
2011	1	14		1	194	868	1273	554					18	76	291	124
2012	2	17		1	169	810	1004	570	1				17	70	233	122
2013									5	18			195	869	1442	705
2014									3	19		1	198	841	1563	719
2015									3	15		2	190	852	1508	738
2016									5	14		1	204	831	1504	782
2017									5	16		2	192	767	1507	804
2018									5	15			182	759	1665	848
2019									5	21			184	723	1768	913
25-29																
	Köy								Şehir							
	B		EÖ		Ev		HE		B		EÖ		Ev		HE	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
2011	22	24	1	3		1379	828	211	3	5			124	210	147	60
2012	16	34		3		1371	827	216	2	5			134	208	168	64
2013									27	37		5	1015	1570	987	285
2014									30	49		5	972	1523	994	292
2015									27	52		6	946	1476	993	292
2016									25	49		4	900	1385	1008	321
2017									22	45		5	871	1353	1000	342
2018									29	42		4	843	1358	1051	343
2019									32	37		4	817	1339	1065	367
30-34																
	Köy								Şehir							
	B		EÖ		Ev		HE		B		EÖ		Ev		HE	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
2011	42	57		16	1468	1630	383	120	16	28		2	257	314	99	30
2012	47	51		8	1412	1619	410	114	13	27		2	264	329	105	37
2013									63	71		9	1613	1904	540	142
2014									76	62	1	11	1586	1860	527	144
2015									69	64	1	7	1605	1877	553	139
2016									64	58		10	1513	1750	562	132
2017									71	61	1	11	1493	1724	599	148
2018									69	64	1	9	1483	1734	616	160
2019									71	78	1	10	1445	1711	630	172

E:Erkek K: Kadın B: Boşanmış EÖ: Eşi Ölmüş Ev: Evli HE: Hiç Evlenmemiş

Tablo 2.16. Medeni Duruma Göre Nüfus Bilgileri (15 yaş üstü Erkek/Kadın) (Devamı).

35-39																
	Köy								Şehir							
	B		EÖ		Ev		HE		B		EÖ		Ev		HE	
Yıl	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
2011	39	36	2	21	1681	1600	172	81	22	15	1	2	296	261	50	26
2012	50	39	2	21	1592	1515	185	84	27	30	1	1	296	266	47	22
2013									76	69	4	18	1888	1779	256	96
2014									82	95	3	14	1803	1765	277	83
2015									88	99		19	1842	1883	300	89
2016									91	102	1	20	1843	1984	332	95
2017									97	89	1	17	1820	1996	363	106
2018									106	96		16	1843	1950	385	118
2019									123	107		17	1813	1938	402	117
40-44																
	Köy								Şehir							
	B		EÖ		Ev		HE		B		EÖ		Ev		HE	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
2011	47	43	2	36	1620	1521	115	74	22	34		5	286	241	21	16
2012	53	52	3	40	1780	1616	128	71	28	35		2	295	263	28	23
2013									101	92	5	49	2137	1942	167	94
2014									99	86	9	39	2141	1935	171	102
2015									113	92	7	34	2095	1869	183	95
2016									122	104	5	37	2013	1871	193	92
2017									125	100	2	38	1930	1782	212	95
2018									135	111	4	39	1920	1819	235	87
2019									136	117	7	29	1863	1831	259	85
45-49																
	Köy								Şehir							
	B		EÖ		Ev		HE		B		EÖ		Ev		HE	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
2011	39	40	2	71	1749	1394	57	70	27	27	1	7	250	171	13	23
2012	57	40	2	64	1640	1419	58	64	30	28	1	11	242	177	17	22
2013									99	83	5	70	1876	1611	81	95
2014									103	90	9	77	1889	1615	102	83
2015									114	96	5	83	1868	1634	117	88
2016									113	97	7	78	1902	1717	127	81
2017									129	108	10	72	2092	1848	137	91
2018									164	109	12	70	2129	1915	159	100
2019									161	109	8	73	2176	1942	168	105
50-54																
	Köy								Şehir							
	B		EÖ		Ev		HE		B		EÖ		Ev		HE	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
2011	33	23	8	90	1233	1061	31	53	36	21		11	179	145	16	9
2012	33	28	9	99	1366	1158	43	57	34	23	1	11	196	150	13	11
2013									71	57	10	127	1704	1410	57	67
2014									80	69	11	109	1816	1519	58	88
2015									108	75	8	98	1883	1557	61	87
2016									116	84	9	111	1984	1566	66	90
2017									118	99	14	105	1884	1583	71	82
2018									138	109	14	108	1911	1618	73	85
2019									133	118	14	124	1941	1624	91	83

E:Erkek K: Kadın B: Boşanmış EÖ: Eşi Ölmüş Ev: Evli HE: Hiç Evlenmemiş

Tablo 2.16. Medeni Duruma Göre Nüfus Bilgileri (15 yaş üstü Erkek/Kadın) (Devamı).

55-59																
	Köy								Şehir							
	B		EÖ		Ev		HE		B		EÖ		Ev		HE	
Yıl	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
2011	37	25	15	110	1095	950	23	31	24	15	4	10	150	110	7	5
2012	38	26	16	104	1106	913	25	30	25	17	3	11	162	109	10	6
2013									64	41	18	117	1306	1062	40	30
2014									64	48	14	131	1302	1084	43	30
2015									61	52	16	147	1351	1128	40	38
2016									80	58	13	147	1413	1176	41	47
2017									82	66	17	172	1554	1279	50	56
2018									101	84	17	180	1724	1419	56	62
2019									117	90	18	157	1804	1510	56	78
60-64																
	Köy								Şehir							
	B		EÖ		Ev		HE		B		EÖ		Ev		HE	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
2011	24	30	17	172	804	785	16	22	16	8	2	21	87	71	6	2
2012	33	27	15	167	810	778	13	26	23	9	3	22	93	76	7	2
2013									64	39	18	171	922	874	20	31
2014									67	39	25	172	1043	915	22	32
2015									63	49	25	169	1147	957	30	30
2016									68	50	27	180	1222	1011	31	27
2017									63	48	26	180	1242	971	32	27
2018									61	56	22	195	1324	1022	33	22
2019									68	59	18	213	1315	1032	36	25
65-69																
	Köy								Şehir							
	B		EÖ		Ev		HE		B		EÖ		Ev		HE	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
2011	16	13	38	210	687	534	9	12	6	7	4	22	80	49	1	2
2012	17	16	37	232	714	580	10	13	5	8	1	20	71	53	1	3
2013									20	28	44	263	790	640	14	20
2014									22	33	41	275	818	681	16	16
2015									32	33	41	272	817	709	16	19
2016									37	38	37	264	835	738	17	18
2017									49	45	41	262	854	753	20	21
2018									67	47	38	248	873	772	20	31
2019									66	45	38	242	986	812	18	30
70-74																
	Köy								Şehir							
	B		EÖ		Ev		HE		B		EÖ		Ev		HE	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
2011	11	7	60	257	582	414	6	6	2	6	4	28	61	39	1	
2012	7	11	60	268	599	417	8	6	4	5	5	28	68	37	1	
2013									14	15	64	295	681	442	7	6
2014									18	17	69	320	661	461	9	9
2015									23	20	68	329	672	469	8	9
2016									26	25	62	319	657	464	8	8
2017									26	25	63	329	668	497	8	12
2018									23	31	66	340	688	524	9	16
2019									26	35	58	349	731	563	13	15

E:Erkek K: Kadın B: Boşanmış EÖ: Eşi Ölmüş Ev: Evli HE: Hiç Evlenmemiş

Tablo 2.16. Medeni Duruma Göre Nüfus Bilgileri (15 yaş üstü Erkek/Kadın) (Devamı).

75-79																
	Köy								Şehir							
	B		EÖ		Ev		HE		B		EÖ		Ev		HE	
Yıl	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
2011	6	5	72	282	479	267	4	56	3	5	3	14	29	29		
2012	5	3	57	271	445	264	2		3	5	7	21	21	26		
2013									8	11	67	291	430	300	2	4
2014									7	14	66	302	454	295	3	6
2015									8	13	83	315	477	293	7	6
2016									10	10	94	334	499	316	5	5
2017									12	15	92	344	526	317	6	5
2018									11	19	90	358	531	305	7	5
2019									14	17	83	379	530	324	4	7
80-84																
	Köy								Şehir							
	B		EÖ		Ev		HE		B		EÖ		Ev		HE	
Yıl	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
2011	3	7	91	247	227	113		12			2	19	22	6		
2012	5	8	88	282	235	119	1	8	1	1	3	15	27	11		
2013									3	8	95	319	333	157	1	7
2014									5	8	91	323	346	160	1	6
2015									5	9	91	318	330	168	1	6
2016									7	8	95	315	339	168	2	4
2017									7	6	80	311	315	172		4
2018									11	6	79	308	305	179	2	3
2019									8	9	83	322	322	179	2	4
85-89																
	Köy								Şehir							
	B		EÖ		Ev		HE		B		EÖ		Ev		HE	
Yıl	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
2011	2	2	36	126	68	22		4			1	6	6	1		
2012	1	2	52	132	92	30		7			1	9	9	1		
2013									1	2	62	163	105	31		9
2014									2	3	73	174	92	30		9
2015									1	2	76	186	119	35		7
2016									1	3	58	197	130	50		6
2017									2	5	72	214	143	61	1	4
2018									2	6	84	256	174	65	1	4
2019									5	4	89	262	175	63	2	3
90+																
	Köy								Şehir							
	B		EÖ		Ev		HE		B		EÖ		Ev		HE	
Yıl	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
2011			27	28	12	4					1	5				
2012			25	28	10	2		1			1	4				1
2013											24	39	11	4		2
2014											24	46	17	5		3
2015											27	58	18	5		4
2016											26	73	26	6		3
2017											33	71	40	5		6
2018											33	71	37	4		5
2019											30	80	28	2		5

E:Erkek K: Kadın B: Boşanmış EÖ: Eşi Ölmüş Ev: Evli HE: Hiç Evlenmemiş

Tablo 2.16 incelendiğinde 15-19 yaş aralığında evlenme oranının erkeklere oranla kadınlarda daha fazla olduğu, 2011 ve 2012 verilerine göre evli erkek sayısı sırası ile 12

ve 9 iken, aynı yıllarda evli kadın sayısı sırasıyla 186 ve 170 olarak kaydedilmiştir. Köy de bulunan nüfus için 2011 ve 2012 verilerine bakıldığında boşanma oranları kadınlarda ve erkeklerde en fazla 40-49 yaş aralığında olduğu, evli olanların en fazla 30-49 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Şehirde yaşayan nüfusa bakıldığında boşanma oranları en fazla 30-54 yaş aralığında kümelenirken, evli olanların ise en fazla 25-64 aralığında kümelendiği görülmektedir.

2.1.4.4. Aile Büyüklüğü

TDK (2020)'ya göre aile; *"Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik; aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü; birlikte oturan hısım ve yakınların tümü"* şeklinde tanımlanmaktadır. Hanehalkı kavramı ise TÜİK tarafından; *"Aralarında akrabalık bağı bulunsun ya da bulunmasın aynı konutta veya aynı konutun bir bölümünde yaşayan, temel ihtiyaçlarını birlikte karşılayan, hanehalkı hizmet ve yönetimine iştirak eden bir veya birden fazla kişiden oluşan topluluk"* olarak tanımlanmıştır (http://www.tuik.gov.tr).

Aile büyüklüğü kavramı bir hanede yaşayanların sayısını ifade etmektedir (Özçağlar ve Kasarcı, 1996: 1). Hane halkı büyüklüğü, yani bir hanede yaşayanların sayısı nüfusun dinamizmini ve bir bölgedeki yerleşmelerin yapısını yansıtması açısından önemli bir parametredir (Coşkun, 2010: 108). Ayrıca hane halkı büyüklüğü bir ailenin yaşam kalitesini ve refah düzeyini gösteren belirleyici bir ölçüttür (Başıbüyük, 2005: 275). Ülkemizde hane halkı büyüklükleri bölgeden bölgeye farklılıklar göstermekle beraber aynı il içerisinde ilçelerde bile farklılık göstermektedir. Türkiye'de 2012 yılında ortalama hane halkı büyüklüğü 3,69 kişi iken, son yıllarda azalma eğilimi göstererek 2019 yılında ortalama 3,35 kişi olmuştur. Ancak bu ortalama tüm bölgelerimiz için aynı olduğu görülmemektedir. Bazı bölgelerimiz bu ortalamanın altındayken bazı bölgelerimiz bu sayının üzerindedir. Örneğin; Marmara ve Ege illerinde Balıkesir 2,71 ve İzmir'de 2,95 olarak belirlenmiş olup 3 kişinin altına inebilmektedir. Doğu ve Güneydoğu illerinde ise bu sayı Hakkari'de 5,39, Şanlıurfa da ise 5,38 olarak belirlenmiştir. 2019 yılı ortalama hane halkı büyüklüğü en yüksek olan ilimiz Şırnak 6,11 kişi iken en düşük olan ilimiz ise 2,63 ile Çanakkale olarak belirlenmiştir. Akdeniz Bölgesi 2,81 ile ortalama hane büyüklüğü ile Türkiye ortalama hane büyüklüğüne altında bir değer gösterir. Araştırma

sahasının bağlı olduğu il olan Antalya'da, 2019 yılı ortalama hane halkı büyüklüğü Türkiye ortalamasının altında 3,06 kişi olarak belirlenmiştir (TÜİK İstatistiklerle Aile Haber Bülteni, 2019). Kaş ilçesinde ise hane halkı ortalaması 2019 yılında 1.4 olarak belirlenmiştir. Kaş ilçesinde hane halkı büyüklüklerinin yerleşmelere göre dağılımı Tablo 2.17'de gösterilmiştir.

Tablo 2.17. Kaş İlçesi Hane Halkı Büyüklüklerinin Yerleşmelere Göre Dağılışı (2019).

Mahalle Adı	Nüfusu	Hane Sayısı	Ort. Hane Halkı Büy.	Mahalle Adı	Nüfusu	Hane Sayısı	Ort. Hane Halkı Büy.
Andifli	8510	6071	1,4	Akörü	406	510	0,7
Kınık	5801	2887	2	Aklar	379	261	1,4
Ova	5285	2904	1,8	Yaylakılınçlı	371	459	0,8
Kalkan	3617	4150	0,8	Yuvacık	325	178	1,8
Yeşilköy	3534	1930	1,8	Cemre	299	177	1,6
Çavdır	3481	1920	1,8	Beldibi	285	200	1,4
İslamlar	2616	1993	1,3	Boğazcık	284	122	2,3
Bezirgan	1890	1715	1,1	Hacıoğlan	267	190	1,4
Çayköy	1433	739	1,9	Ahatlı	257	136	1,8
Kasaba	1376	736	1,8	Kızılağaç	251	197	1,2
Üzümlü	1357	1069	1,2	Yaylapalamut	249	138	1,8
Gökçeören	1326	1077	1,2	Gürsu	244	136	1,7
Gömbe	1301	2258	0,5	Sahilkılınçlı	241	191	1,2
Karadağ	1283	596	2,15	Ortabağ	232	165	1,4
Palamut	1052	590	1,7	Çamlıköy	209	123	1,6
Ağullu	1012	657	1,5	Dere	207	111	1,8
Sarıbelen	977	740	1,3	Çeşme	198	151	1,3
Dirgenler	968	578	1,6	Çamlıova	190	122	1,5
Sütleğen	901	757	1,1	Sarılar	184	141	1,3
Bayındır	863	964	0,8	Pınarbaşı	176	114	1,2
Uğrar	857	396	2,1	İkizce	175	140	1,2
Belenli	833	590	1,4	Yeniköy	160	112	1,4
Gelemiş	817	950	0,86	Sinneli	151	81	1,3
Doğantaş	725	329	2,2	Çataloluk	134	64	2,09
Yeşilbarak	609	357	1,7	Gökçeyazı	123	90	1,3
Kemer	587	478	1,2	Çerler	102	64	1,5
Çukurbağ	574	769	0,7	Belkonak	32	30	1,06

Kaynak: TÜİK (2019).

Tablo 2.19'da görüldüğü üzere; Araştırma sahasında hane sayısının en fazla olduğu mahalleler (1000'in üzerinde) Andifli (ilçe merkez mahalle), Kalkan, İslamlar, Kınık, Ova, Üzümlü, Gökçeören, Bezirgan, Çavdır, Yeşilköy, Gömbe Mahalleleridir. Bu mahalleler incelendiğinde Gömbe Mahallesi (ilçenin kuzeyinde) haricinde kıyıya ve ilçe merkezine yakın olduğu mahallelerdir. Aynı zamanda bu mahallelerin nüfusundan fazla

olduğunu görülmektedir. Yerinde yapılan gözlem ve incelemeler sonucunda bu mahallelerde nüfus ve hane sayısının fazla olması ekonomik nedenlere dayalıdır. Andiflinin merkezde olması, Kalkan, İslamlar ve Gömbe'de turizm faaliyetlerinin, Kınık – Ova – Gökçeören – Bezirgan gibi mahallerde tarımsal faaliyetlerinin yaygın olması diğer mahallelerden nüfusun fazla olmasının nedenleri arasında gösterilebilir. Burada dikkati çeken mahalle Gömbe olup, kuzeydeki mahallere göre nüfusunun ve hane sayısının fazla olmasının nedeni yaylacılık faaliyetlerine bağlı olarak turizmin gelişmesidir. Sahada hane halkı ortalaması ülke ortalamasının altında olduğunu görmekteyiz. Bu durum hem ülkede hem sahada geniş aileden oluşan hane yapısından daha küçük aile yapısına yani ebeveyn ve çocuklardan oluşan ya da eşlerden oluşan aile yapısına doğru dönüştüğünü görmekteyiz. Bu durumun nedenleri arasında ekonomik şartlar, eğitim ve kültürel yapıda oluşan değişiklikler günümüz çekirdek aile yapısını oluşturmuştur.

2.1.4.5. Nüfusun Diğer Sosyal Özellikleri

Nüfusun sosyal özellikleri arasında bir bölgedeki sağlık hizmetleri ve sağlık durumu önemli bir yere sahiptir. Toplumun gelişebilmesinde ve refah seviyesinin artmasında halka sunulan sağlık hizmetleri önemli yer tutmaktadır. Kaş ilçesinde mevcut sağlık hizmetlerinde 2015 yılında hizmete giren Kaş Devlet Hastanesi'nin önemli katkılarının olduğu görülmektedir (http://www.gunhaber.com.tr).

Kaş Devlet Hastanesi'nde; 16 uzman hekim, 4 pratisyen hekim, 4 diş hekimi, 43 hemşire, 14 ebe, genel idari hizmetleri sınıfında 8 ve diğer sağlık personeli olarak 38 kişi, toplamda 127 personel görev yapmaktadır. 52 yatak kapasiteli olan hastane tüm ilçe nüfusuna hizmet sunmakla birlikte, yaz aylarında gelen turistler için de önemli bir sağlık merkezidir. Hastanede yılda yaklaşık 65.000 fiziki muayene, 400 yatarak tedavi, 2000 ameliyat ve 20 canlı doğum gerçekleştirilmektedir (Kaş Belediye Başkanlığı 2017-2019 Stratejik Plan, 2016: 63). Ayrıca Kaş Devlet Hastanesi ilçedeki yabancı turistlere acil sağlık hizmeti vermektedir (Antalya Medical Tourism Guide, 2014: 26).

Fotoğraf 2.6. Kaş Devlet Hastanesinden Bir Görünüm.

Araştırma sahasının sosyal yapısı; yukarıda açıklanan özelliklere ilave olarak nüfusun gelir dağılımı, sektörel faaliyetler, resmi ve idari kurumların faaliyetleri, mekânsal oluşumların malzeme cinsi ve kalitesi gibi özellikler de dikkate alındığında kentsel bir karaktere sahiptir. Özellikle turizmin bölgedeki sektörel faaliyetleri çeşitlendirdiği ve çalışan nüfusunun çoğunluğunun hizmet sektöründe yer aldığı belirtilmektedir. Kaş ilçesindeki nüfusun çoğunluğunun kendi konutlarında yaşadığı ve ilçede çalışan memurların ise kiralık konutlarda veya lojmanlarda ikamet ettiği görülmektedir. Araştırma sahasındaki nüfusun sosyo-kültürel aktiviteler açısından öne çıkan bir mekâna sahip olmadığı ve daha çok kahvehane, kafe vb. mekânların toplanma mekânı olarak öne çıktığı görülmektedir. Ayrıca turizm amaçlı yapılan kafe, bar, restoran vb. eğlenme ve dinlenme mekanlarının bulunduğu ilçede, merkezdeki liman alanları ve meydanlarda bulunan rekreasyon alanları halkın açık alan kullanımı ihtiyacını karşılamaktadır. Araştırma sahasında aileler arası ilişkilerin büyük kent merkezlerine kıyasla daha sıcak, sıkı ve sürekli olduğu belirtilmektedir. Yapılan mülakatlarda ilçe nüfusunun sosyal tepki hızının yüksek olduğu belirtilmektedir. Bunun başlıca sebebi olarak ilçedeki hem okuryazar oranının yüksek olması, hem de lise ve yükseköğrenim mezunu bireylerin fazla olması gösterilebilir. Eğitim durumunun sonucu olarak ilçe nüfusunun sosyal veya çevresel olumsuzluk doğurabilecek sosyo-ekonomik kararlara karşı sosyal duyarlılığın gelişmesini sağlamıştır.

2.1.5. Nüfus Yoğunluğu ve Dağılışı

Belirli bir nüfusun üzerinde yaşadığı coğrafi alanın yüz ölçümüne oranıyla hesaplanan nüfus yoğunluğu, bir arazi ile nüfus arasındaki ilişkiyi ve ilgi derecesini gösteren en önemli parametrelerden birdir (Doğanay, 1997: 210). Bir coğrafyadaki nüfusun dağılışı konusunda beşerî ve doğal unsurların etkili olduğu görülür. Bu unsurlardan öne çıkan faktörleri; yeryüzü şekilleri, yükseltiler, iklim, bitki örtüsü, toprak, su kaynakları, demografik özellikler, ticaret, sanayi, turistik faaliyetler ve sosyo-kültürel faktörler olarak sıralamak mümkündür. Öyle ki araştırma sahasında da benzer faktörlerin nüfusun dağılışına etki ettiği görülmektedir.

Antalya'nın batısında ve Akdeniz'e kıyısı bulunan Kaş ilçesinin yüz ölçümü 1750 km^2'dir. Kaş ilçesi, batıda Eşen çayından başlayıp doğuda Üçağız merkezine kadar uzanan ve toplam uzunluğu 90 km olan bir coğrafi yapıya sahiptir. İlçenin 2019 yılı nüfusu (59716 kişi) yüz ölçümüne oranlandığında km^2 başına kişi sayısı 26,7 olarak hesaplanmaktadır. Son 20 yıllık nüfus verilerine göre hesaplanan Türkiye, Antalya ve Kaş nüfus yoğunlukları Şekil 2.13'te gösterilmiştir.

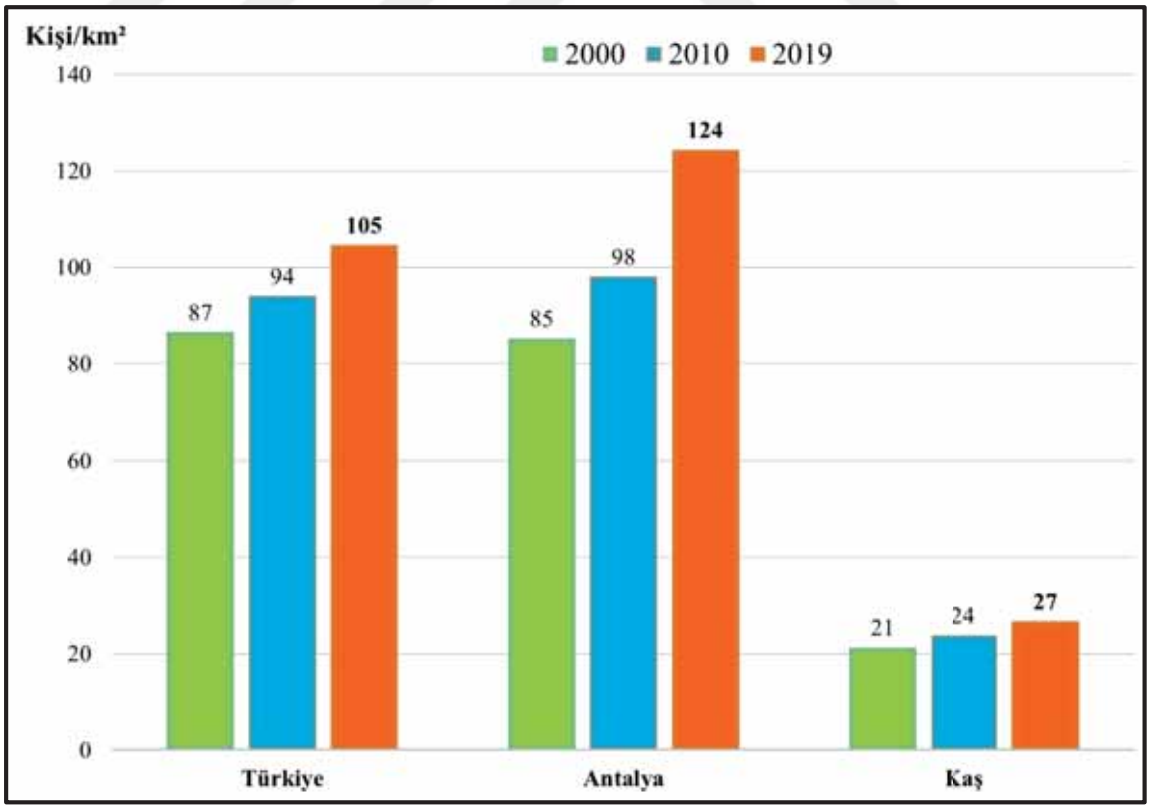

Şekil 2.13. Türkiye, Antalya ve Kaş Nüfus Yoğunlukları Karşılaştırması

Şekil 2.13'te görüldüğü üzere 2000 yılında km^2 başına 21 kişinin düştüğü Kaş ilçesinde bu oran 2010 yılında 24'e, 2019 yılında ise 27'ye çıkmıştır. Bu durum ilçenin göç aldığının bir göstergesidir. Grafikte araştırma sahasının nüfus yoğunluğunun, Türkiye ve Antalya'nın nüfus yoğunluğu ortalamalarının oldukça altında olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra ilçenin önemli bir turizm merkezi olmasından dolayı yerinde yapılan gözlem ve mülakatlar sonucunda yaz aylarında nüfus % 50 oranında artmakta ve bu da yaz döneminde km^2 ye düşen kişi sayısının yaklaşık 40 kişiye çıktığı anlamına gelmektedir. Kaş ilçesinin nüfus yoğunluğu haritası Harita 2.5'te gösterilmiştir.

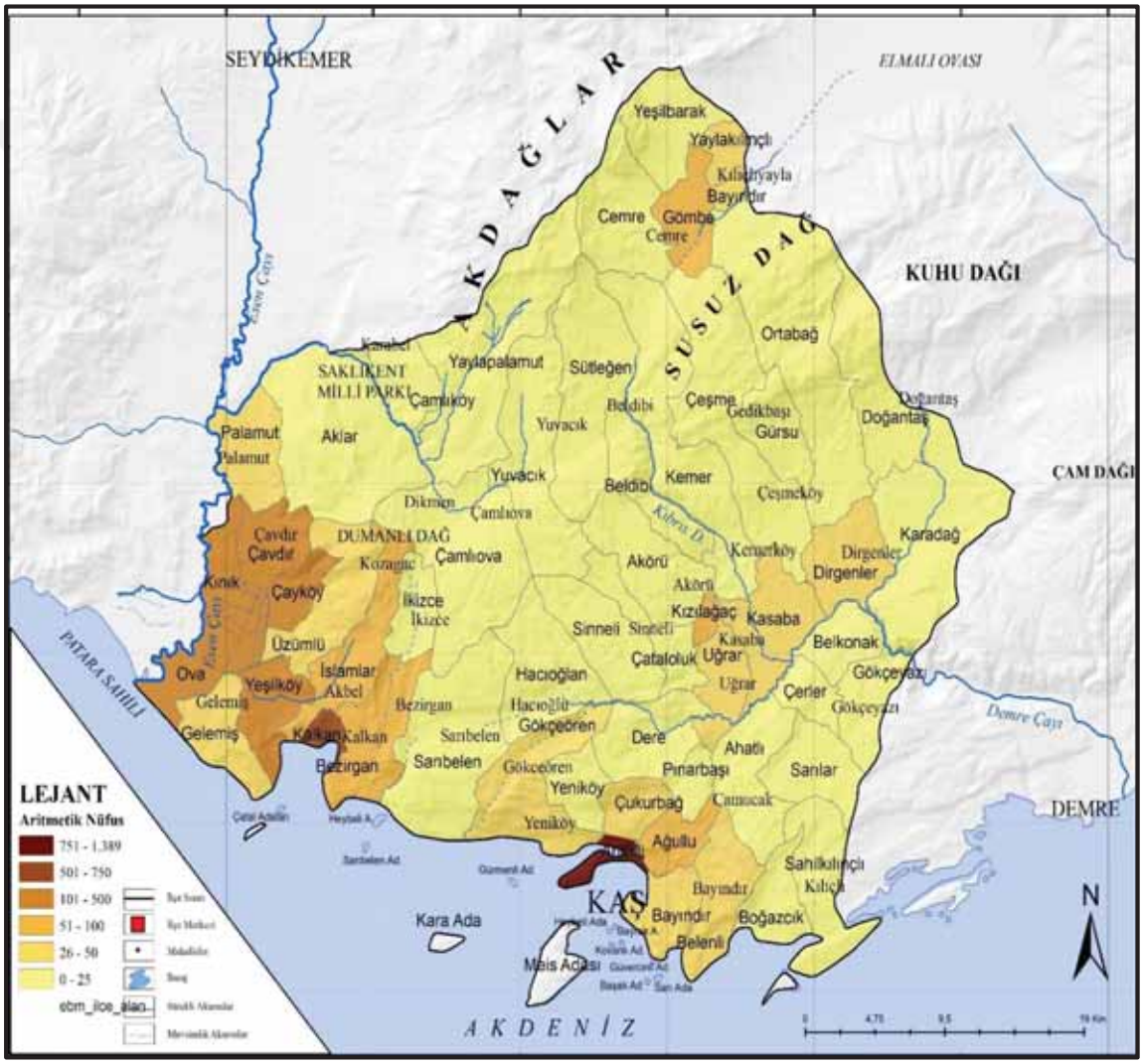

Harita 2.5. Kaş İlçesi Nüfus Yoğunluğu Haritası.

Harita 2.5 incelendiğinde genel olarak ilçeye bağlı mahallelerdeki nüfus dağılımını ilçeyi 3 bölgeye ayırarak incelemek mümkündür. Bu bölgeler (Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2018: 2);

i. Birinci bölge: Kaş ilçe merkezi ve Kalkan gibi doğal liman çevresindeki vadi içerisinde dar bir topografyaya sıkışan kentsel özellikleri baskın mahallelerdir.
ii. İkinci bölge: Kıyı ve iç kesimlerdeki Bezirgan, Çavdır, Gömbe, Kınık, Ova, Üzümlü ve Yeşilköy gibi bölgedeki diğer mahallerden daha çok nüfusa sahip yarı kentsel özellikteki kesimlerdir.
iii. Üçüncü bölge: İlçenin Batı ve Kuzey kesimlerindeki yüksek alanlarda konumlanmış kırsal ağırlıklı kesimlerdir.

Araştırma sahasının nüfus yoğunluğu haritası incelendiğinde toplam nüfusun yaklaşık % 21'inin yukarıda birinci bölge olarak ele alınan kentsel bölgelerde, toplam nüfusun yaklaşık % 58'inin ikinci bölge olarak ele alınan yarı kentsel bölgelerde, toplam nüfusun kalan % 21'lik kesiminin ise üçüncü bölge olarak ele alından kırsal bölgelerde dağılım gösterdiği anlaşılmaktadır (Harita 2.5).

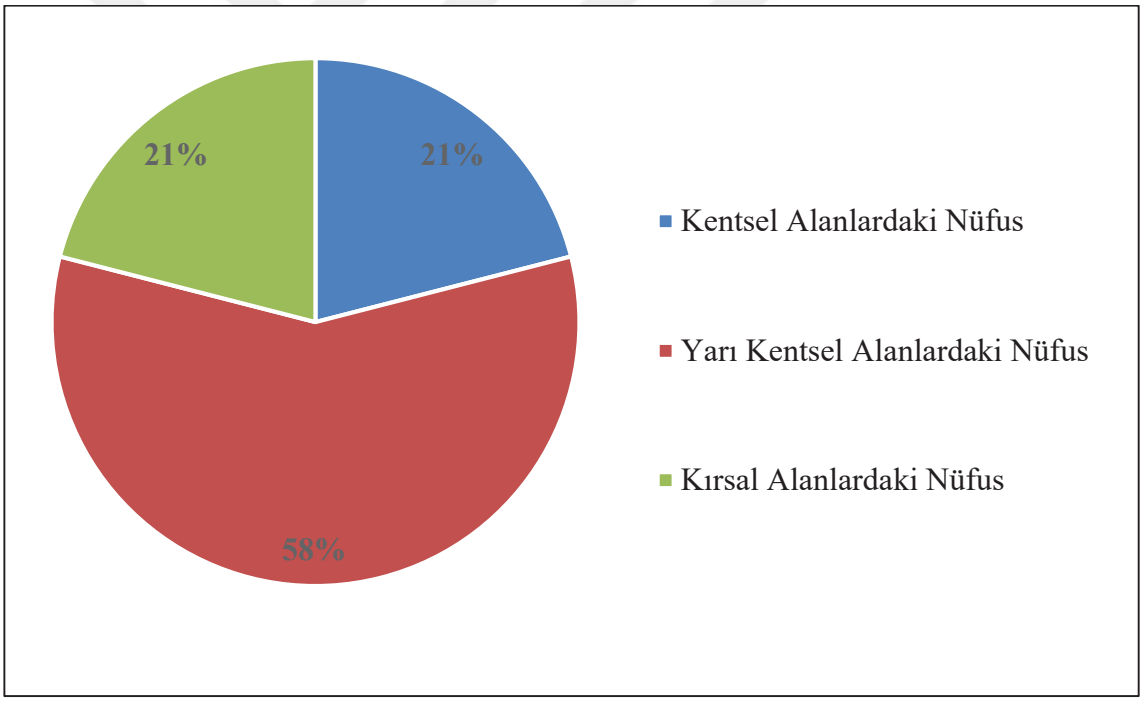

Şekil 2.14. Kaş İlçesi Genel Nüfus Dağılımı.

Nüfus yoğunluğu ve dağılışı üzerinde etkili faktörlerin biri de yükseltidir. Aynı zamanda toprak, bitki örtüsü, iklim gibi özellikle kırsal kesimdeki insanların yaşam biçimini etkileyen faktörler üzerinde de yükseltinin rolü büyüktür. Genel olarak yükseltinin az olduğu bölgelerde nüfus yoğunluğu fazla olurken, yükseltinin arttığı bölgelerde nüfusun azaldığı görülür. Araştırma sahası büyük oranda dağlık ve engebesi

fazladır. Kıyı kesimden itibaren iç kesimlere gidildikçe yükseltinin arttığı görülür. Araştırma sahasında nüfusun yükseltilere göre dağılımı Harita 2.6.'da gösterilmiştir.

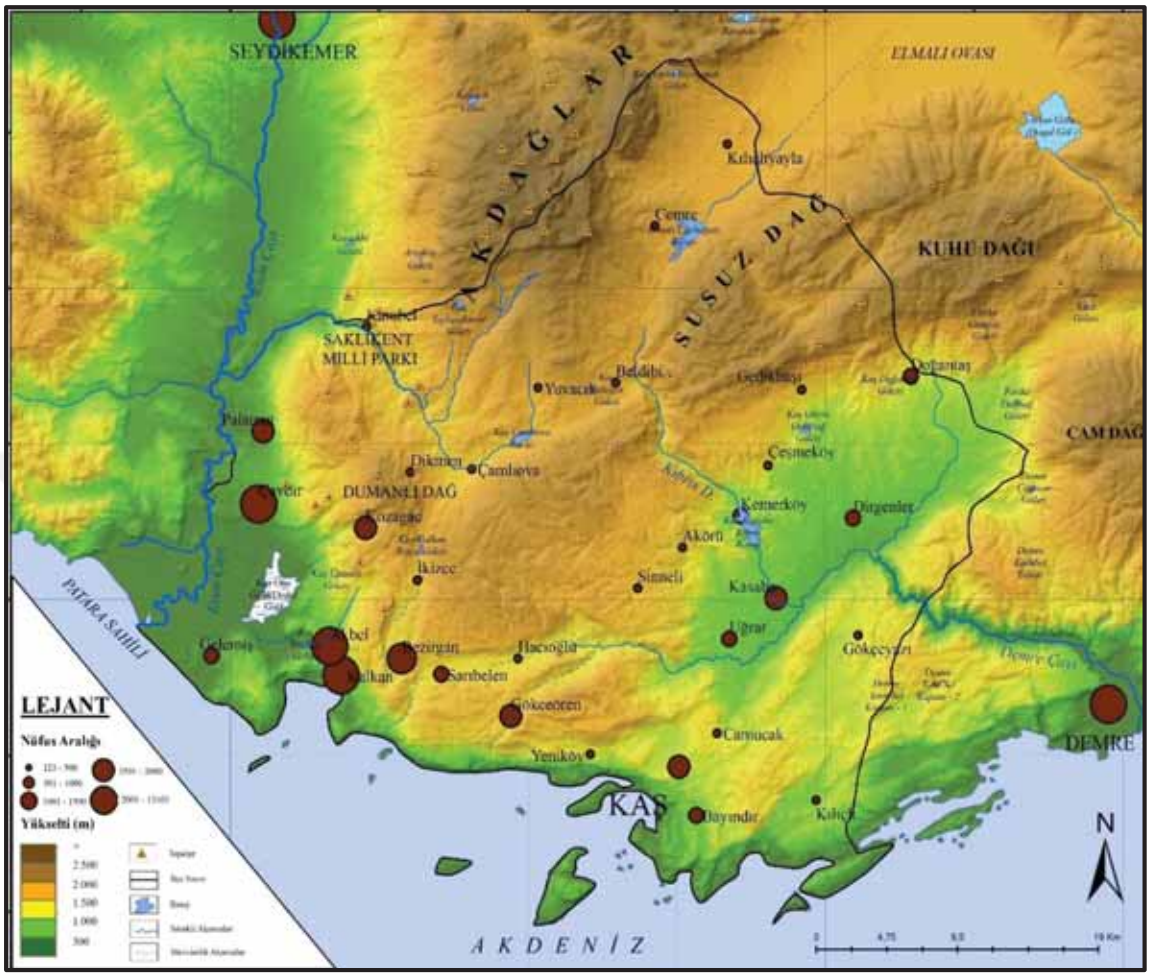

Harita 2.6. Kaş İlçesi Nüfusunun Yükselti Basamaklarına Göre Dağılışı **(**Antalya Büyükşehir Belediyesi Arşivi (2017)'den uyarlanarak hazırlanmıştır).

Araştırma sahasında yükselti basamaklarına göre nüfusun dağılımı incelendiğinde nüfusun ağırlıklı olarak 0-250 m. yükseltideki kıyı ve batı kesimlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Bölgede yükselti basamaklarının 1250 m. nin üzerine çıktığı iç ve kuzey kesimlerde ise nüfusun azaldığı, yalnızca daha önce belde olarak kentsel özelliklere sahip olmuş Gömbe yerleşmesinde nüfusun 1000'in üzerine çıktığı, bunun dışında bu bölgelerdeki nüfusun 0-500 arasında seyrettiği görülmektedir. Araştırma sahasında kuzey bölgelere nispeten daha az yükseltiye sahip olan ve yükseltinin 750 m. nin altında kaldığı doğu kesimlerde ise nüfusun 500-2000 kişi arasında değiştiği görülmektedir.

Yukarıda belirtildiği üzere yükselti ve nüfus yoğunluğu arasındaki doğal ters orantının araştırma sahasında da kendini gösterdiğini söylemek mümkündür. Ayrıca

yükseltinin fazla olduğu alanların tarım ve hayvancılık için kullanılan kırsal kesimleri meydana getirdiği ve buna bağlı olarak nüfusun az olduğu, nispeten yükseltinin az olduğu kesimlerde ise artan kentselleşme faaliyetlerine paralel olarak nüfusun arttığı anlaşılmaktadır.

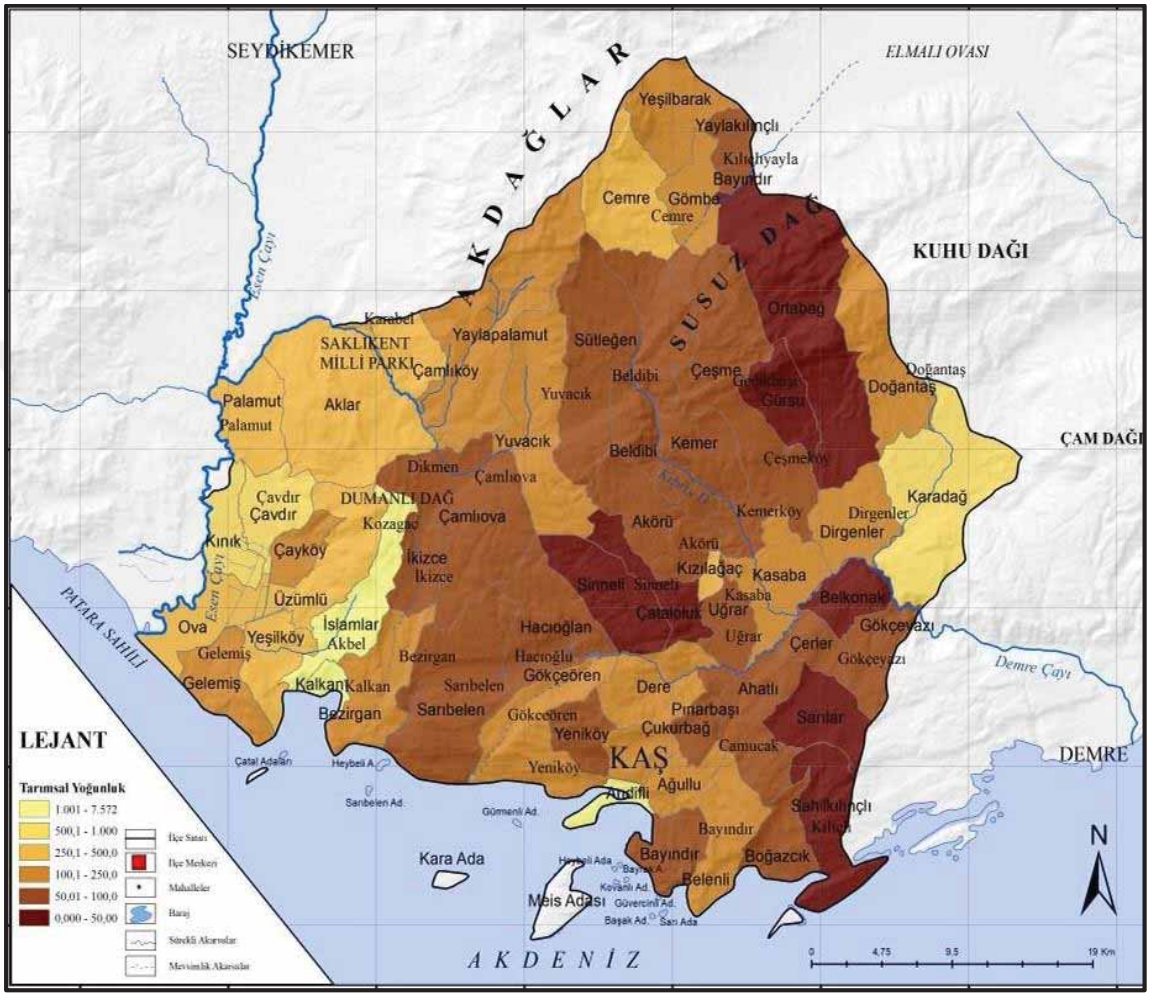

Harita 2.7. Kaş İlçesi Tarımsal Nüfus Yoğunluk Haritası.

Tarımsal nüfus yoğunluğu haritasını incelendiğinde ilçenin batı ve güneybatı kesiminde tarımsal nüfusun fazla olduğunu görülmektedir. Özellikle Yeşilköy, Çayköy, İslamlar, Kınık, Çavdır, Ova yerleşmelerinde tarımsal faaliyetler özellikle seracılık geniş bir alana yapılmıştır. Doğuda Karadağ'da tarımsal nüfus yoğunluğunun fazla olduğu görülmekte olup yine bu alanda da seracılık faaliyetleri önemli ekonomik faaliyettir. Özellikle kuzeye gidildikçe yer şekillerinden dolayı tarımsal alanların dar olması ekonomik faaliyetleri etkilemiş ve tarımsal nüfus yoğunluğunda azalmalar meydana getirmiştir.

2.2. YERLEŞME

2.2.1. Yerleşmelere Genel Bakış

Meskenlerin bir araya gelmesiyle oluşan yerleşme; şehir, kasaba, köy vb. gibi belirli şekillerin yanı sıra tek ev ve köy arasında yer alan geçici veya devamlı, dağınık veya toplu karakterdeki yerleşmeleri de kapsayan geniş bir kavramdır (Tanoğlu, 1954: 1).

İlk yerleşmeleri oluşturan medeniyetlerden günümüze kadar pek çok devlet yer seçimi yaparken iklim özelliği, suyun varlığı ve toprağın verimliliği gibi faktörleri göz önünde bulundurmuşlardır. Araştırma sahasında daha önce ifade edilse de bu bölümde de kısaca değinecek olursak sahadaki ilk yerleşmeler M.Ö. 2000'lere dayanmaktadır. Sahaya Likya Uygarlığı, Persler, Bizans, Selçuklular ve Osmanlı İmparatorluğu hakîm olmuştur. Tarih boyunca insanlar sürekli olarak iktidar ve yer edinme mücadelesi içerisinde olmuşlar ve bunun sonucunda bazı toplumlar dünya üzerine yayılırken bazıları ise dünya haritasından silinmiştir. Dünya üzerinde varlığını devam ettiren her toplumun sahip olduğu inanç ve kültürel değerlere bağlı olarak yerleşmeler de çeşitli özellikler kazanmış ve farklılıklar göstermiştir (Denker, 1977: 3). Sahada benzer mücadelelere sahne olmuş ve bu mücadeleler esnasında kültürel zenginlikler sahaya yansımıştır. Bu nedenden sahamızda her döneme ait izleri bulmak mümkündür.

Belli bir nüfusun bahsedildiği bir yerde yerleşmeden de bahsetmek gerekir. Nitekim göçebe kabilelerden modern toplumlara kadar her topluluk yaşadıkları yerlerde kendine has geçici veya kalıcı konutlar kurmuşlar, bu konutların bir araya gelmesi sonucunda da yerleşmeler ortaya çıkmıştır (Tanoğlu, 1966: 227). Yeryüzünde yerleşmeler nüfusa ve değişik etmenlere bağlı olarak eşit olmayan şekillerde dağılmıştır. Bazı yerleşmeler çok yoğun nüfusa sahip olabilirken, bazıları ise çok az nüfuslu veya boş olabilmektedir. Yerleşmeler fiziki faktörlerin yanı sıra değişen ekonomik koşullara da bağlı olarak sürekli bir dinamizm halinde olduğundan sınırları kesin olmayan alanlardır (Denker, 1977: 15). Sahamızda da ekonomik faktörlere bağlı olarak nüfusun dağılımı saha içerisinde uyumsuzdur. Sahanın güney kesiminde turizm ve tarım ağrlıklı ekonomik faaliyetler daha yoğun yapıldığı için nüfus genel olarak bu bölümde toplanmıştır.

Yeryüzünde insanların yaşamlarının ve faaliyetlerinin merkezi konumunda olan yerleşme, insanların barınma, güvenlik, korunma, birlikte yaşama isteği vb. gibi çeşitli

ihtiyaçlarının karşılanabilmesi çabalarının bir sonucudur (Gürbüz, 1998: 93). Bir yerleşmenin herhangi bir yerde kurulmasını tesadüfî olarak görmemek gerekir. Tüm yerleşmeler üzerinde kuruldukları çevre ve mekân ile bir bağa sahiptirler ve coğrafi şartlar vb. çok sayıda faktörün etkisi altındadırlar. Söz konusu faktörler çerçevesinde bir sahada geçici veya dağınık olarak yerleşen insanlar, bu yerleşmede nüfuslanmanın oluşmasını sağlarlar (Göney, 1975: 273).

Bir antik kent olan araştırma sahamız M.Ö. 2000'lere kadar uzanan uygarlıkların olması Kaş bölgesindeki yerleşmelerin çok eski tarihlere kadar dayandığını göstermektedir. Öyle ki yoğun ticarete sahip yerleşim yerlerine ev sahipliği yaptığı ve dönemin şartları dikkate alındığında söz konusu yerleşim yerlerinin metropol seviyesinde merkezler olduğu anlaşılmaktadır.

Kaş ilçesi, cumhuriyet öncesi dönemde kurulan ve daha önce 2 bucak (Merkez ve Kalkan), 4 belde (Gömbe, Kınık, Ova ve Yeşilköy) ve 48 köyden oluşmaktaydı. 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı büyükşehir kanunu gereğince ve 30 Mart 2014 yerel seçimlerinin ardından, ilçe sınırları içerisindeki köy ve belediyelerin tüzel kişiliği ortadan kaldırılarak mahallelere dönüştürülüp, günümüzdeki halini (54 mahalle) almıştır. Buna göre 54 mahalleden oluşan Kaş ilçesindeki yerleşimleri gösterir harita Harita 2.8'de olduğu gibidir. Haritada görüldüğü üzere ilçede yerleşim alanı olarak 54 mahallenin yanı sıra çok sayıda yayla bulunmaktadır. Bu yaylalar özellikle kuzey kesimde daha fazla olmakla doğu, batı ve güney kesimde nispeten daha azdır. Araştırma sahasındaki yerleşmelerin oluşumunda, coğrafik, topoğrafik, tarihsel yapı, doğal yapı ve ekonomik faaliyetlerin belirleyici olduğu yerinde gözlem ve saha gezilerinden bilinmektedir.

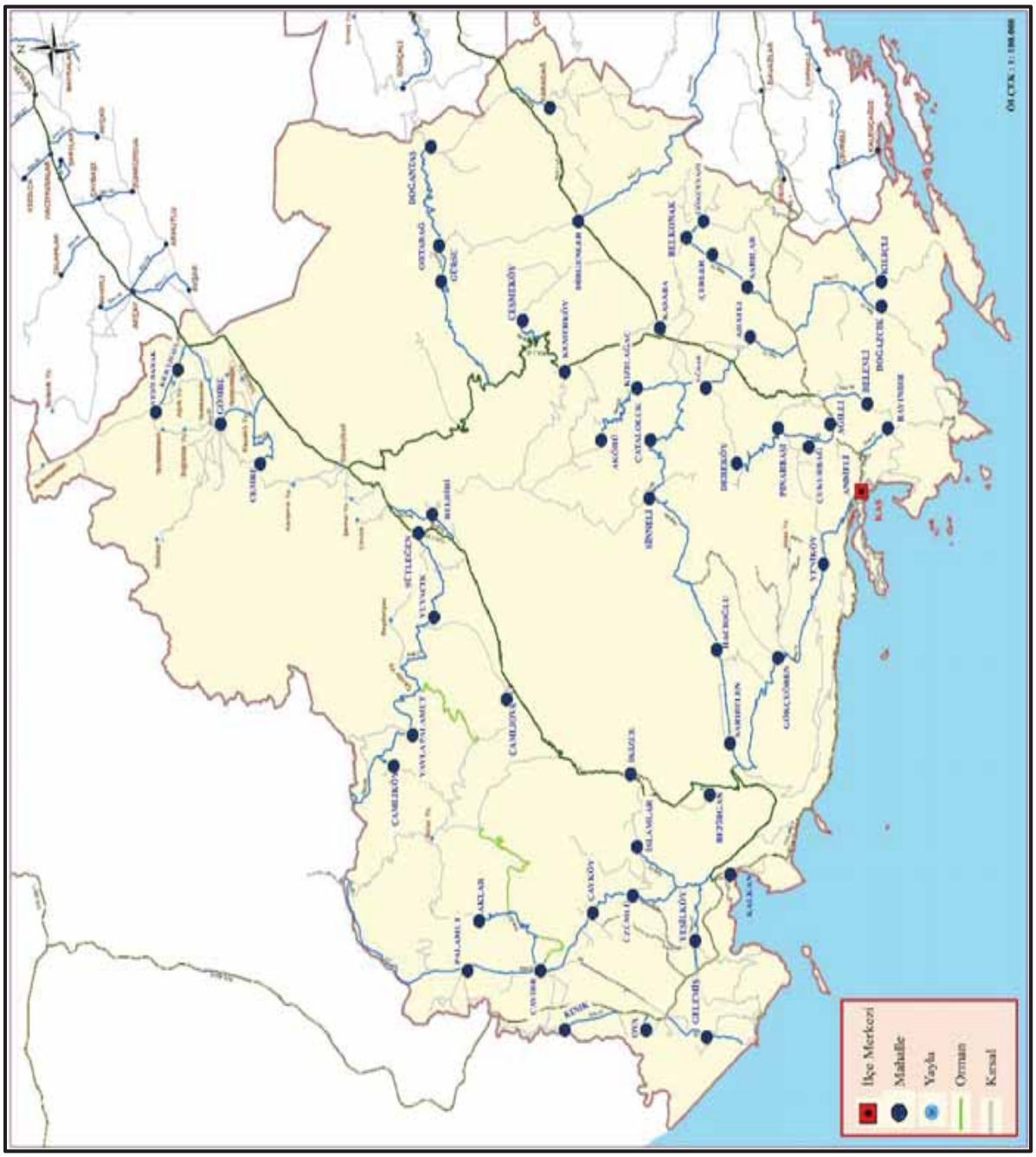

Harita 2.81. Kaş İlçesi Yerleşim Haritası.
Kaynak: Antalya Büyükşehir Belediyesi Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı, Coğrafi Bilgi Sistemi Şube Müdürlüğü, 2020.

Genel olarak ilçedeki yerleşmelerin fiziksel dağılımını incelerken, nüfus dağılımında olduğu gibi ilçeyi üç sahada ele almak mümkündür. Buna göre;

i. Birinci saha, güneyde kıyı kesimleri boyunca uzanan Kaş ilçe merkezi ve Kalkan arasında kalan alandır. Vadi içerisinde dar bir topografyada sıkışan bu alan, ilçe merkezinin de içinde olması nedeniyle daha çok kentsel yerleşim özelliğine sahiptir. En belirgin özelliği ise turizm faaliyetlerinin bu alanda yoğunluk göstermesidir. Bu alanda özellikle Andifli (Kaş ilçe merkezi) ve Kalkan mahalleleri, eğitim, sağlık, idari vb. sosyal alt yapı tesislerinin ve kentsel çalışma alanlarının yoğunluğu nedeniyle kentsel karakterleri baskın mahallelerdir. Bu alan turizm, ticari ve hizmet sektörleri açısından bölgenin öne çıkan yerleşmeleridir.
ii. İkinci saha, daha iç kesimlerdeki mahallelerden oluşan ve yarı kentsel yarı kırsal karakterdeki yerleşmelerdir. Bu mahalleler (Bezirgan, Çavdır, Dirgenler, Gökçeören, Kasaba, İslamlar, Kınık, Ova, Üzümlü, Yeşilköy, Palamut gibi) diğerlerine kıyasla daha fazla nüfusa sahiptirler. Buraların genel özellikleri, nüfusun fazla olmasının sağladığı yerleşik alanlar ve beraberinde gelen ticari faaliyetler ile sosyal alt yapılar, ayrıca tarımsal alanların sağladığı ticari faaliyetler oluşturmaktadır.
iii. Üçüncü saha, ilçenin nispeten daha yüksek olan batı ve kuzey kesimlerindeki kırsal karakterdeki yerleşmelerdir. Buradaki mahalleler, arazi yapıları ve coğrafi konumları itibariyle tarımsal faaliyetlerin ağırlıklı olduğu, ormanların ve yaylaların daha sık görüldüğü ve düşük nüfus yoğunluğuna (genel olarak 300 kişinin altında) sahip yerleşmelerdir. Bu sahanın ekonomisinde tarımsal faaliyetlerin yanı sıra yayla turizminin de katkıları görülmektedir. Özellikle kuzey kesimde olmasına rağmen Gömbe Mahallesi nüfus ve hane bakımından dikkat çekmektedir. Nüfusunun fazla olmasının nedenlerinden başlıcası yayla turizminin yaygın olmasıdır.

2.2.2. Yerleşmenin Tarihi Gelişimi

Etno-kültürel bir yapı gösteren Likya bölgesi Anadolu'nun güney batısında yer almakta olup, doğusunda Antalya Körfezi'nin (mare Pamphylium) batı sahiliyle batısında

Dalaman çayı (İndus) arasında kalan ve bugün Teke yarımadası olarak adlandırılan dağlık bölgeyi kapsamaktadır (Akşit, 1967: 19).

Araştırma sahasının tarihi M.Ö. 2000 yılına kadar uzanmakta ve tarihte bilinen en eski Akdeniz uygarlıklarından biri olan Likyalılara dayanmaktadır. Elmalı ve çevresinde yapılan kazılar sonucu çıkarılan eserler, Teke Yarımadası olarak anılan bölgede kalkolitik ve Bronz Çağı'nda yerleşmelerin bulunduğunu göstermektedir. M.Ö. 2200'lerde Anadolu'ya göç etmiş kavimlerden biri olan Luwiler, o dönemde Ege ve Akdeniz kıyılarına yerleşmiş ve zamanla Teke Yarımadası'nda Likya uygarlığını (eski ismi Lukka) kurmuşlardır. Arkeolojik kazılardan elde edilen bulgular sonucunda kentin antik dönemdeki en eski isminin "Habesos" olduğu kanıtlanmış, ancak antik kent "Antiphellos" ismiyle tanınmıştır. Ancak Selçuklulardan itibaren 'Andifli' ismiyle anılmıştır (Güney, 2011:177). Günümüzde Muğla'nın kuzey kısımları ile iç bölgeleri olan Anadolu'nun güneybatısındaki kavimlerin bulunduğu bölgeyi ifade eden "Karya" bölgesi ve Likya arasındaki bağlantının sağlandığı yolların kesişme noktasında yer alan Antiphellos, bu konumuyla dönemin en önemli ticaret limanlarından biri olmuştur (Güney, 2011:180-183).

Tarihte ilk birleşik Cumhuriyet olarak bilinen "Likya Birliği" M.Ö. 2. yüzyılda bu bölgede bulunan kentlerin bir araya gelmesiyle kurulmuştur. Coğrafyacı Strabon (2000), Likya Birliği'ne 23 şehrin katıldığını ve 6 büyük şehrin (Xanthos, Myra, Patara, Tlos, Pınara ve Olympus) üçer oy hakkının olduğunu belirtmiştir. O dönemde ekonomik ve kültürel alanda çok büyük atılımlar yapan Likya Birliği'nde M.Ö. 1. yüzyılda gerçekleşen "Mithridates İsyanı" sonrası Roma'nın Likya üzerindeki otoritesi artmış, ardından Roma, Likyalılar için bölgede ciddi bir sorun teşkil eden korsan belasını da ortadan kaldırmıştır. Ancak ilerleyen zamanlarda Roma İmparatoru Brutus'un Likya'nın başkenti Xanthos'u yağmalaması üzerine, Likyalılar daha önce Persler karşısında yaptıkları gibi kentleri ateşe verip yakmışlardır. Sonrasında Roma İmparatorları Augutus, Traianus ve Hadrianus kenti tekrar inşa etmişler ve bu dönemde kent canlanmaya başlamıştır. İlerleyen dönemde M.S. 141'de meydana gelen büyük deprem sonrası Likya'nın tekrar dağılmasına rağmen Roma İmparatorluğu ve zenginlerin sayesinde kent yeniden inşa edilir. Ancak yaklaşık 100 yıl sonra gerçekleşen ikinci bir deprem sonrasında Roma kent için aynı yardımları yapmaz ve bölgedeki etkisi azalır. Kent için "karanlık dönem" olarak adlandırılan Roma sonrası dönem ile ilgili yeterli bilgi

mevcut değildir (Güney, 2011:177). Kaş ve çevresini oluşturan Likya bölgesi tarihte "Aydınlık Ülke-Işık Ülkesi" olarak anılmıştır. Likya Uygarlığı Akdeniz Bölgesi'ndeki yoğun ticari ilişkilerinden dolayı Kaş tarihinde önemli yere sahiptir. Sosyal, kültürel, mimari ve iktisadi anlamda bölgedeki diğer uygarlıklardan farklı bir konuma sahip olan Likya'nın kalbi durumunda olan Kaş bölgesinde bugüne kadar sayısız eserler bulunmuştur (Güney, 2011:183)

Likya Uygarlığından sonra da önemli medeniyetlere ev sahipliği yapan araştırma sahası Persler, Roma, Bizans, Selçuklular, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti gibi devletlerin izini taşımaktadır. Saha tarihin ilk devirlerinden itibaren yerleşmeye açıktır. Bunda da sahanın denize kıyısı olması, ikliminin elverişli olması temel etkendir.

Araştırma sahasında mevcut önemli antik yerleşim yerleri Harita 2.9'da yer alan haritada gösterilmiş, antik kentlere ilişkin bilgiler aşağıda belirtilmiştir.

Harita 2.92. Araştırma Sahasındaki Önemli Antik Kentler.
Kaynak: Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Dünden Bugüne Antalya, 2010, s. 344.

Xanthos (Kınık): İlçe merkezine 48 km. mesafede ve Fethiye yolu üzerinde bulunan antik kent (bugünkü Kınık köyü yakınlarında) Likya uygarlığının en büyük başkenti olma özelliğine sahiptir. Türkçe 'sarı' olarak bilinmektedir. Xanthos, Kınık köyü, eşen çayı kenarındaki ovaya hakîm iki tepe üzerinde kurulmuş olup, UNESCO Dünya Kültür Mirası listesindedir. Roma döneminde önem kazanan antik kent, Bizans Dönemi'nde Piskoposluk Merkezi haline gelmiştir. İngiliz Charles Fellows tarafından 1838 yılında keşfedilen Xanthos kentine ait bazı tarihi eserler Patara'ya yanaşan savaş gemisiyle Londra'ya kaçırılarak British Museum'da sergilenmektedir (Bayık, 1982: 112) Özellikle Bizans döneminde dini merkez olması yabancı turistlerin ilgi odağı haline gelmiştir. Antik kentte önemli eserlerden tiyatro, harpy anıtı ve üç dilli taş anıt bulunmaktadır. Xanthos ayrıca Likya Birliği'nde 3 oy hakkına sahip altı kentten biridir. Bu bölge dışında eşine pek fazla rastlanmayan dikme anıt mezarlar oldukça fazladır (Güney, 2011:182).

Fotoğraf 2.7. Xanthos Antik Kentine Ait Görseller.

Fotoğraf 2.8. Xanthos Antik Kentine Ait Görseller.
Kaynak: Kaş Kaymakamlığı, Kaş Alternatif Turizm Fizibilitesi ve Tematik Haritalandırma Çalışması, 2014, ss. 32-33; Türkiye Kültür Portali, 2020, https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/antalya/gezilecekyer/xanthos, Erişim: 18.08.2020.

Patara (Ovagelemiş): Ülkemizde 2020 Patara yılı olarak ilan edilen Patara, Kaş bölgesinin güneybatı kıyı kesimlerinde kurulmuş şehir Kaş ilçe merkezine 41 km. Kalkan'a 15 km. mesafededir. Limanın doğu yakasında genişçe bir alana yayılan antik kent, bugünkü Ovagelemiş Köyü'nde yer almaktadır. Patara antik kentinin tarihi şu anki kazılara göre M.Ö. 4. yüzyıla dayandırılmaktadır. 1988 yılında başlayan kazılar sonucunda meclis binası, tiyatro, bulvar, hamam, tahıl ambarı ve tarihin bulunan en eski deniz feneri çıkarılmıştır (Güney, 2011:188).

Fotoğraf 2.9. Patara Antik Kentine Ait Görseller.

Kalamaki (Kalkan): Kaş'a 25 km mesafede, Fethiye yolu üzerinde bulunan antik kent denize dik inen bir yamaç üzerinde kurulmuştur. Likya bölgesinin doğal güzelliklerinden biri olan şehri Büyük İskender Makedonya Krallığı'nın kontrolüne almış, sonrasında Roma, Selçuklular ve Osmanlıların egemenliklerine girmiştir. Selçuklu'nun yıkılmasının ardından Tekeoğulları Beyliği'ne bağlanan Kalamaki, Yıldırım Beyazıt döneminde Osmanlı topraklarına katılmıştır (Yücel, 1958: 198). Sahip olduğu doğal ve beşerî güzellikleriyle çok sayıda yerli ve yabancı turist çeken Kalkan, 1960 yıllarına kadar nahiye olarak yönetilmiştir. Günümüzde Kaş ilçesine bağlı bir mahalle yerleşmesi olan Kalkan son yılların önemli turizm merkezlerinden biri haline gelmiştir. Kalkan hem geçmişte hem günümüzde de Kaş'ın en önemli yerleşim alanları içinde olmuştur. Kalkan günümüzde Kaş'ın en fazla nüfusa (3617 kişi) üçüncü mahallesidir.

Fotoğraf 2.10. Kalkan Yerleşmesinden Bir Görünüm.

Antiphellos (Andifli): Likya bölgesindeki en eski yerleşimlerden olan kentin ismi; "Phellos (kayalıklı yer)'un karşısındaki yer" anlamına gelir. Antiphellos Anadolu Selçuklu'nun kontrolüne girdikten sonra bugünkü ismi olan Andifli olarak bilinmeye başlamıştır (Güney, 2011:183). Kaş'ın üzerine kurulu olduğu Antiphellos Kenti, Likya Medeniyeti'nin önemli liman kentlerinden biridir. Antik kentten günümüze ulaşan eserlerin başında şehrin kuzeyinde kayalara oyulmuş mezarlar ile dört bir yanda Likya Lahitleri ve kayalarla oyulmuş mezarlar gelir. Bu lahitlerden en önemlisi ve görkemlisi, bugünkü Uzunçarşı Caddesi'nde yer alan ve halk arasında Kral Mezarı olarak bilinen ve M.Ö. 4. yüzyıla tarihlenen "Likya Yazıtlı Anıt Mezarı"dır. Şehirdeki en önemli eserlerden biri de, Anadolu'nun denize cepheli tek tiyatrosu olan, 4 bin kişi kapasiteli "Kaş Antik Tiyatrosu (Antiphellos Antik Tiyatrosu)'dur. Tiyatronun kuzeydoğusunda Akdam olarak adlandırılan dor tipinde M.Ö. IV. Yüzyıla ait ev tipi bir mezar vardır (Bayık, 1982: 182). Hastane caddesi üzerinde, dış yüzü muntazam taşlar kullanılarak yapılmış olan tapınak bulunur. Ayrıca yat limanı girişinde bulunan Likya döneminden kalma su sarnıcı görülebilir. Andifli'nin hem merkez mahalle olması hem kıyıya yakın olması Kaş ilçesi mahallerinin arasında en fazla nüfusa sahip mahallesi durumuna getirmiştir.

Fotoğraf 2.11. Antiphellos Antik Tiyatrosundan Görseller.

Pirha (Bezirgan): Pirha Antik Kentine ait kalıntılar, günümüzde önemli bir yayla köyü olan Bezirgan'dan 20 dakikalık yürüyüş mesafesindedir. Kaş merkeze 52 km Kalkan'a 18 km uzaklıkta olan antik kent, denizden yaklaşık 850 metre yükseklikte kurulmuş olup, Orta Likya'nın en büyük kentlerinden birisidir. Yönleri denize doğru olan çok sayıda kaya mezarları bulunmaktadır. Şehirdeki lahitler ise dağınık şekilde sıralanmış ve kazılar sonucu ulaşılan çok sayıda heykel ve rölyef Antalya Müzesi'nde sergilenmektedir (Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2010: 337). Merkezden uzak olması Andifli ya da Kalkan'a göre geri planda kalsa da yine de azımsanmayacak kadar turistlerin ilgisini çekmektedir.

Fotoğraf 2.12. Pirha Antik Kentine Yerleşmesinden Görseller.

Kandyba: Kaş kuzeydoğusunda Çataloluk Mahallesinin içeri kesminde dağlık bölgede bulunan şehirde Roma devrinden kalma yıkık surlar ile kemerler mevcuttur. Ayrıca surların alt kısmında Antik Çağ dönemine ait tahıl ambarları da mevcuttur. İlçe merkezine uzaklığı ve yeterince tanıtım yapılmaması ile bakımsızlıktan dolayı yıkılmış ve tahıl ambarları yıkılmaya yüz tutmuştur.

Fotoğraf 2.13. Kandyba Antik Kentinden Görseller.

Phellos (Felen Yaylası): Bugünkü Pınarbaşı ve Çukurbağ Mahallelerinin yakınında kurulan ve Kaş'a 12 km. mesafede olan kent, manzaralı bir sırtın üzerinde kurulmuş sağlam ve görkemli bir savunma şehri konumundadır. Yaklaşık 1000 metre yüksekliğindeki Felen Dağı üzerinde olup küçük ve çok eski bir Likya kentidir. "Taşlık Ülke" anlamına gelen Phellos kenti tamamıyla surlarla çevrelenmiş olup, ancak sur içinde birkaç ev benzeri mezar ile lahit haricinde pek fazla kalıntı bulunmamaktadır (Bayık, 1982: 196). Phellos, Antiphellos Antik Kenti'nin tam karşısında bulunan ve Kaş'ı ve adaları gören bir manzaraya sahiptir. Phellos, Bizans döneminde 7. Yüzyıla kadar Antiphellos ile birlikte piskoposluk merkezlerinden biridir. Liman kenti Antiphellos'un önem kazanmasıyla terkedilmeye başlayan kent, sonrasında coğrafi konum nedeniyle terkedilmiştir (Güney, 2011:182).

Fotoğraf 2.14. Phellos Antik Kentinden Görseller.

Neisa (Sütleğen): Kaş'a 63 km. mesafedeki Neisa, orta Likya'nın en eski şehirlerindendir. Yapılan araştırmalarda Nisa'dan Antik Çağ tarihçileri çok fazla söz etmemişlerdir (Akşit, 1967: 106). Bundan da antik çağ'da önemli bir kent olmadığı anlaşılmaktadır. Şehrin coğrafi konumu nedeniyle önem arz etmediği düşünülmektedir. Şehrin Likçe ismi olan Neiseus, tiyatronun duvarında yazılıdır. Ekim için elverişli sulu bir arazi üzerinde kurulan şehre ait kalıntılar Likya ve Roma dönemine aittir. Likya Birliği Devri'nde bastırıldığı bilinen sikkeler, Antalya Müzesi'nde sergilenmektedir (Turan, 1992: 139).

Fotoğraf 2.15. Neisa Antik Kentine Ait Görseller.

İsinda: Kaş'a 8 km uzaklıkta Belenli köyü yakınlarında bulunan kent, köyün hemen yakınındaki tepe üzerinde bulunmaktadır. Bölge tarihi açısından önemli bir göreve sahip olmamakla beraber Likya Birliğinde Aperlai kenti tarafından teslim edilmiştir. Günümüze kadar gelen kalıntılar arasında kentin yer yer duvarlarla çevrili surları, lahit, kaya mezarları ve ev tipi mezarlar kalmıştır. Kentten kalan bazı kabartmalar İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir (Bayık, 1982: 106). Bölgenin doğal oluşumlu düzgün dörtgen kireçtaşı bloklardan yapılmış sur duvarları iyi durumda bulunmaktadır. Kentte diğer Likya kentlerinde olduğu gibi çok sayıda sarnıç yer almaktadır.

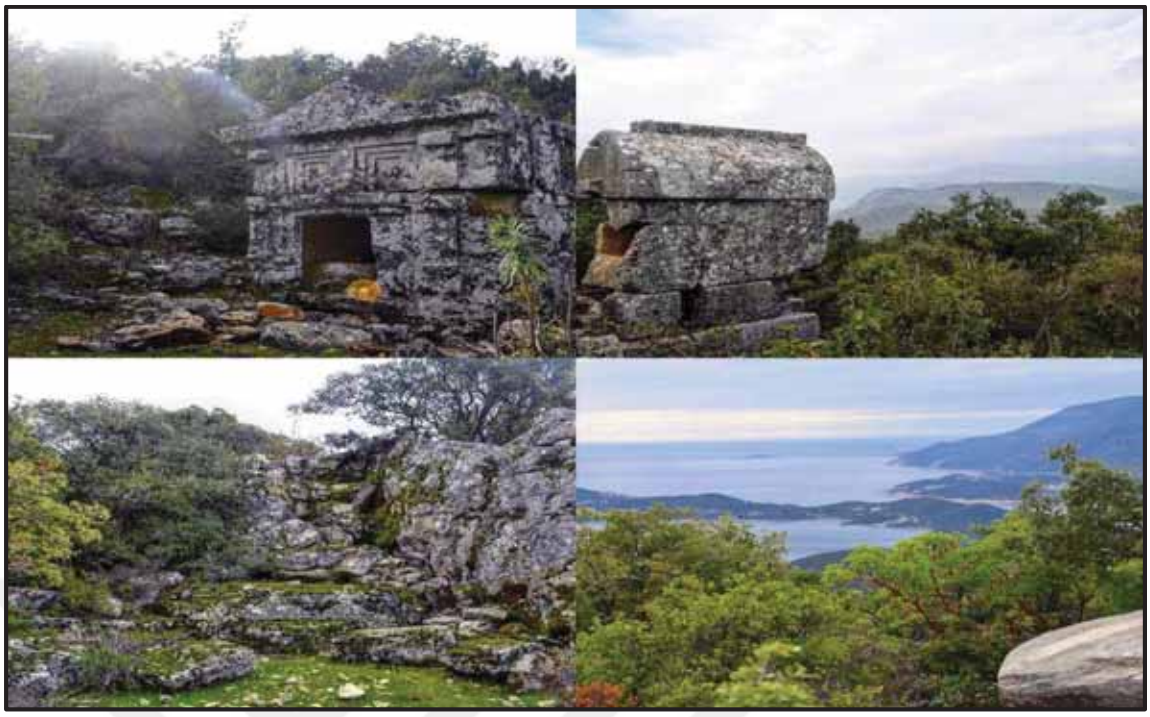

Fotoğraf 2.16. İsinda Antik Kentine Ait Görseller.

Aperlai: Kent, Sıçak Yarımadasında bir koyun başlangıcında yer alıp, küçük bir Likya kentidir. Kente ait kalıntılar denize bakan yamaçlarda, denize inen tepenin eteklerinde yer almaktadır. Kentte surlar, kule, kapı kalıntıları, lahit ve çok sayıda mezar bulunmaktadır. Kent dini açıdan önemli bir konumda olup, piskoposluk listelerinde yer almaktadır (Turan, 1992: 147).

Fotoğraf 2.17. Aperlai Antik Kentine Ait Görseller.

Apollonia: Kent, Antalya ili Kaş ilçesi yakınlarında Kılıçlı Köyü'nde bulunan antik Likya kentidir. Kaş-Finike yolu üzerinde, Teke Yarımadası ile Sıçak yarımadası arasındaki bir konumda yer almaktadır. Kentten günümüze kalanlar arasında lahitler, mezarlar, hamam, kilise ve tiyatro yer almaktadır.

Fotoğraf 2.18. Apollonia Antik Kentine Ait Görseller.

Anadolu'nun en eski kazalarından biri olan Kaş'ta keşfedilen ve bazıları yukarıda tanıtılan antik yerleşim yerleri incelendiğinde; Kaş bölgesi yerleşim yerlerinin dönemin şartlarına göre metropol boyutlarında olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla günümüzde bölgede yaşayan nüfusun Likya döneminde de Teke yarımadasında yaşamış olduğunu söylenebilir. Kaş bölgesine Türklerin gelişi ise, Selçuklu Sultanı Gıyasüddün Keyhüsrev'in kuzeyde Bizans İmparatoru Alexsios Komnesos'u yenmesi ve güneyde de Antalya ve çevresini ele geçirmesiyle olmuştur. Selçukluların bölgeyi kontrolüne almasının ardından göçebeleri ve Türkmen aşiretlerini dağlık bölgelere yerleştirmesiyle birlikte Likyalıların tarih sahnesinden silindiği söylenebilir (Bağçeci, 2018: 2).

İlhanlıların Anadolu'yu istila etmesi ve Selçukluların parçalanmasının ardından Likya bölgesi bir süre İlhanlıların kontrolünde kalmıştır. Ardından bölgede kurulan Teke Oğulları 100 yılı aşkın bir süre boyunca Antalya yöresinde hüküm sürmüştür. Bu dönemde Teke Yarımadasının iç kesimlerine Türkmen aşiretleri (Kınık'ta Çini cemaati, Teke Karahisarı'nda İsalu, Menteşe, İğdir, Gögez, Bayındır, Karakoyunlu ve İmreoğlu toplulukları, Antalya kazılarında Sarıhan Oğlu, Kızılca, Keçeli, Kaş Gelendos'ta

Bozdoğan, Ozanlar, Oğuzhanlı ve Milli de Bayat toplulukları) yerleşmişlerdir. İlerleyen zamanlarda bu topluluklar bölgedeki yerleşimlere kendi isimlerini vererek değiştirmişlerdir. Böylelikle 13. yüzyılda bölgenin tamamen Türkmenleştiği görülmüştür (Bağçeci, 2018: 141-166).

Yıldırım Beyazıt'in Anadolu'da başlattığı genişleme hareketleri sonucu güneyde Hamid ili ve sonrasında 1393 yılında Teke ilini almasıyla Kaş bölgesi Osmanlı egemenliğine girmiştir (Güçlü, 2007: 227). Beyazıt ve Timur arasında 1402 yılında gerçekleşen Ankara Savaşı'nın ardından Anadolu beyliklerinin girdiği canlanma süreciyle birlikte Teke Beyliği tekrardan ortaya çıkmış, ancak 1423'teki savaş Teke Beyliği'ni ortadan kaldırarak bu toprakların kesin bir şekilde Osmanlı'ya katılmasını sağlamıştır (Tızlak, 2000: 3-4). Böylelikle Anadolu eyaletine katılan Teke ili, Osmanlı'nın bir sancağı olmuştur (Armağan, 2002: 16).

Kaş yerleşiminin tarihinde Teke Sancağı dönemi önemli bir yere sahiptir. O dönemde Osmanlı Devleti'nin idari yapısındaki en büyük birimi eyaletler (vilayet ya da beylerbeyliği) oluşturmakta, eyaletler ise sancaklara veya livalara bölünmüş durumdaydı. Sancakların altında kazalar, kazaların altında nahiyeler, nahiyelerin altında ise o dönemin en küçük idari birimleri olan köy ya da karyeler bulunmaktaydı. Osmanlı idari sisteminde sancakların ve kazaların en fazla yere sahip birimler olduğu görülmektedir (Halaçoğlu, 1998: 83). Sancakların idari sistemdeki yerine ilave önemli bir özelliği de askeri ve mali sistemin temel birimi olmalarıdır. Osmanlı'da bazı sancaklar belli bir iskân yeri üzerinden belirlenirken, bazı sancaklar belli bir coğrafi bölge üzerinden belirlenmiştir. Teke Sancağının belirlenmesinde coğrafi şartlar etkili olmuş ve kuzeyde dağlık sahalar, batıda Eşen Çayı ve doğuda Köprü Çayı, Teke Sancağının sınırlarını belirleyen faktörler olmuştur (Karaca, 1997: 46).

Osmanlı'nın 16. yüzyılda en büyük eyaleti olan Anadolu Beylerbeyliğine bağlı 18 sancaktan biri olan Teke Sancağı (Ergenç, 2006: 119), Osmanlı idaresi tarafından mahalli örf/adetler ve coğrafi özellikler dikkate alınarak nahiyelere ayrılmıştır. Söz konusu saha; Antalya-Alanya arasında kalan sahil bölgesi, Karahisar, Antalya, Kaş, Kalkanlı, Gömbe, Milli, Elmalı ve Korkuteli'den oluşan bölgedir (Karaca, 1997: 15). 1568 tahririne göre Teke Sancağı sınırlarını gösterir harita Harita 2.10'da olduğu gibidir.

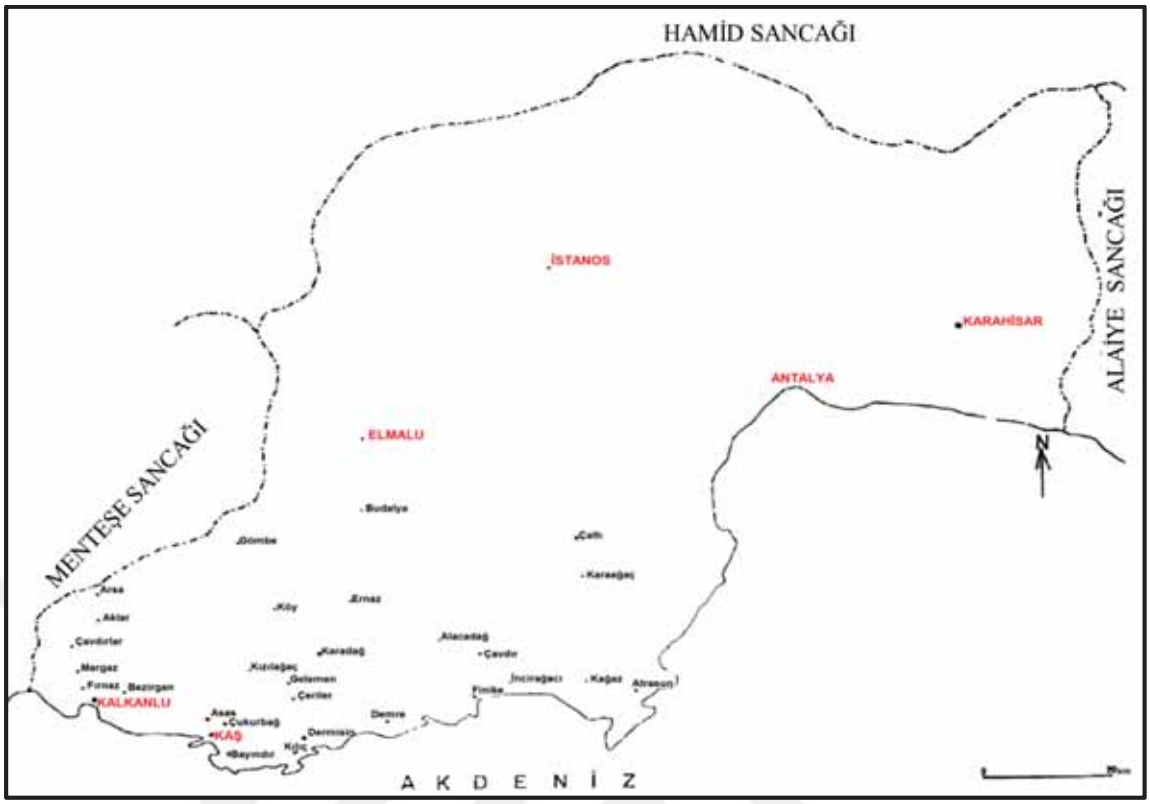

Harita 2.10. 1568 Tahririne Göre Teke Sancağı Sınırları (Karaca, 1997: 60).

16. yüzyılda Teke ve Menteşe sancaklarının çoğunlukla konar-göçer nüfustan oluştuğu bilinmekte (Faroqhi, 2006: 112), aynı zamanda bölgede konar-göçerlerin isimlerini taşıyan yerleşimlerin kurulduğu belirtilmektedir. Ekonomik olarak çoğunlukla göçebe hayvancılık ve tahıl ziraatının yapıldığı bölgede 16. yüzyılın başlarından itibaren yaşanan isyanlar bölgedeki ekonomik düzeni olumsuz etkilemiştir (Tızlak, 2000: 4). Teke bölgesinde uzun süre devam eden bu isyanlar sonucunda yaşanan göçler ve sürgünler, yöredeki sosyo-ekonomik yapıda ciddi değişimlere sebep olmuş, bölgenin nüfusunda azalmalar ve bazı kazalar ile nahiyelerde küçülmeler görülmüştür (Armağan, 2002: 19). Bölgedeki konar-göçer nüfusun yerleşik hayata geçmesi konusunda Osmanlı idaresinin 17. yüzyıl sonlarına kadar herhangi bir girişimi olmamış, nihayet 17. yüzyıl sonlarından itibaren bölgedeki isyanların kontrol altına alınabilmesi maksadıyla yerleşik hayatın oluşturulabilmesi için çeşitli politikalara başlanmıştır. Ancak bölgenin yerleşik düzene geçirilmesi yavaş olmuş ve süreç birkaç yüzyıl devam etmiştir (Armağan, 1997: 3).

Kaş'a bağlı yerleşimlerin, Osmanlı dönemine ait tapu defterlerinde Kayı eski cemaatlerinin isimlerini taşıdığı görülür. Bölgeye Kaş ismini Teke Bey vermiştir. O dönemde bölgenin merkezi konumunda olan bugünkü "Kasaba" mahallesinin sahillerinin

yarım ay şeklinde olması, insan kaşına benzemesi ve Meis Adası'nın da bir göz durumunda olması bu bölgeye Kaş adının verilmesinin sebebidir. 15. ve 16. yüzyıllarda Teke Livası tahrir ve tapu defterlerinde Kaş, kaza olarak geçmekte ve İğdir, Bozdoğan, Kalendos, Oğuzhanlı, Ozanlar ve Bayındır Kaş kazasına bağlı nahiyeler olarak görülmektedir. 1776 yılında Kaş nahiye haline getirilerek Gömbe ile birlikte Elmalı kazasına bağlanmıştır. 1871 yılında tekrar kaza haline getirilen Kaş'ın merkezi 1903 yılına kadar "Kasaba" köyü olarak kalmış, 1903 yılında bugünkü Andifli Mahallesine nakledilmiştir. Ancak I. Dünya savaşı esnasında Meis Rumları'nın ilçe merkezini işgali sonrası ilçe merkezi boşaltılmış ve tekrar Kasaba köyüne taşınmıştır. En son 1922'de tekrar bugünkü merkezine taşınan ilçe merkezi o günden yana Andifli olarak kalmıştır. Cumhuriyet dönemine kadar Teke sancağına bağlı bir kaymakamlık olarak devam eden Kaş, Cumhuriyet'in kurulmasının ardından 1923 yılında belediye olarak kurulmuştur (Bağçeci, 2018: 140-199).

Cumhuriyet dönemine gelecek olursak; Türkiye ve Yunanistan 1923 yılında Lozan Barış Antlaşması kapsamında, din esaslı olarak iki ülke vatandaşlarının zorunlu göçünü öngören bir protokol imzalayarak nüfus mübadelesi gerçekleştirmişlerdir. Buna göre bölgedeki Ortodoks Hıristiyan Rumlar Yunanistan'a, Yunanistan'daki Türkler de bu bölgeye göç etmek zorunda kalmışlardır. Ayrıca 1923 yılında Meis Adası'nın Yunanistan'a bağlanması, Anadolu'ya olan kara yolu bağlantısının yetersiz olması Kaş yerleşmesinin bir bakıma tecrit edilmesine sebep olmuştur. Kaş'ın ilk imar planı İller Bankası tarafından 1960 yılında yapılmış ve o yıllarda Kaş nüfusu, bölgenin coğrafi yapısına bağlı olarak doğal limanı çevreleyen yamaç üzerinde yerleşmeye başlamıştır. O dönemde yerleşmenin dışından geçen şehirlerarası yol kentin mekânsal oluşumu açısından önemli bir faktördür. 1960-1970 yılları Kaş bölgesi Türkiye genelinde turizm sektörünün gelişmeye başlamış, bölgenin doğal güzelliği ve kültürel değerleri sayesinde ön plana çıkarak yatırımcıların ve turizmcilerin ilgi alanı haline gelmiştir. Kaş topoğrafyasının yeni yerleşimlere imkân vermemesi, merkezde kat yükseltilmesine ve yeni alanların açılması taleplerine sebep olmuş ve Çukurbağ Yarımadası iskâna açılmıştır. 1980'lere gelindiğinde doğuda kurulan Çerçiler Mahallesiyle birlikte kent merkezinde daha yoğun bir iş hacmi ve trafik artışı ortaya çıkmıştır. Zamanla şehirlerarası yolların yenilenmesine paralel olarak turizmdeki artış, kentin merkezindeki konutların pansiyonlara ve ticarethanelere dönüşmesine sebep olmuştur (Kaş Kaymakamlığı, 2020b).

Sonuç olarak günümüzde Kaş ilçesinin tarihi ve doğal dokusunun yoğun ve çok katlı yapılaşmalarla çevrelendiği görülmekte, doğal güzellikler ve görünüm bozulmaktadır. Yerleşme kuzeye doğru dağlık ve engebeli alan olduğu için doğu-batı istikametinde gelişme göstermektedir. Kaş ilçesindeki yerleşmelerin bugünkü genel görünüme ilişkin bir görsel Fotoğraf 2.20'de yer almaktadır.

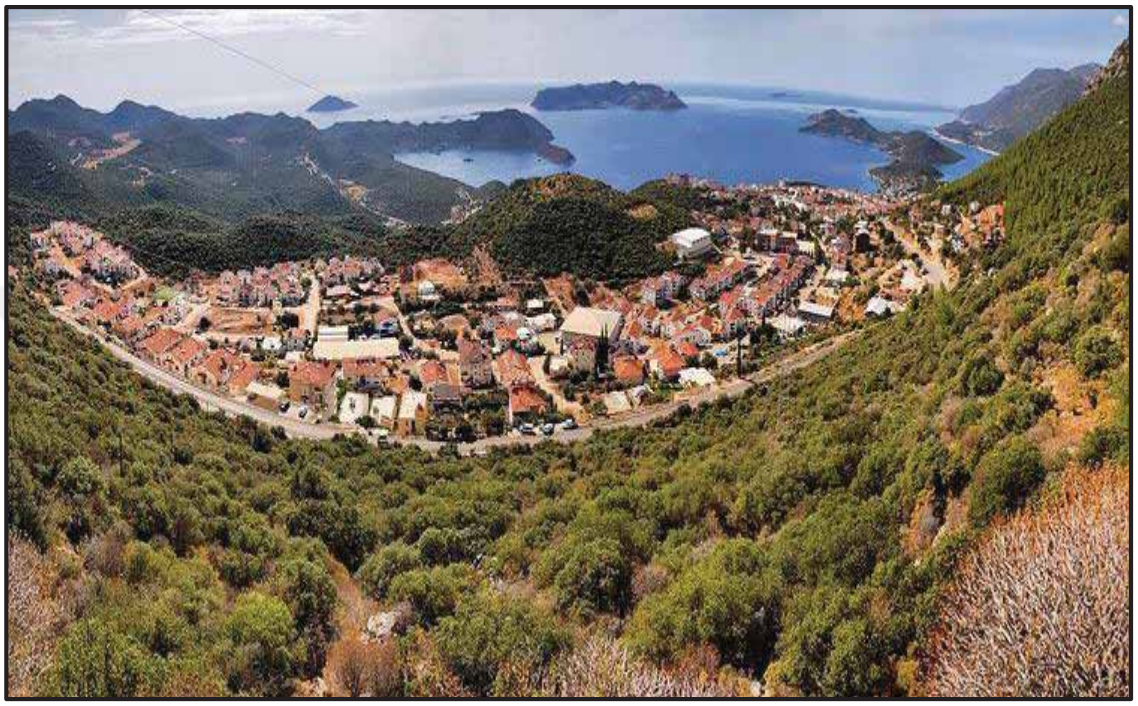

Fotoğraf 2.19. Kaş Yerleşmesinden Bir Görünüm.

2.2.3. Köy Yerleşmeleri

TDK (2020)'ya göre köy; *"Yönetim durumu, toplumsal ve ekonomik özellikleri veya nüfus yoğunluğu yönünden şehirden ayırt edilen, genellikle tarımsal alanda çalışılan, konutları ve öteki yapıları bu hayata uygun yerleşim birimi, köylük yer, köy yeri"* olarak tanımlanmıştır.

Araştırma sahasında kırsal yerleşmelerin ortaya çıkmasında doğal ve beşerî faktörler etkili olmuştur. İklimin elverişiliği, topoğrafya, su kaynakları, tarım arazilerinin verimliliği, kültürel ve tarihi doku, geleneksel yaşam şartları etkili olmuştur. Bunun yanı sıra yerleşmeye müsait alanların coğrafi engellerle parçalanmış olması, köy sınırları içerisinde yaşayan insanların birbirleriyle münasebetleri ile karayoluna yakın olma isteği köy ve bu köye bağlı mahalle yerleşmelerinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur (Koday, S, 2000:111).

Kaş ilçesindeki köyler, daha önce de belirtildiği üzere, 6360 sayılı Büyükşehir Belediye Yasası ile 2012 yılında itibaren mahalle olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Ancak çalışmanın bu kısmında ilçeye bağlı günümüzdeki 54 mahalle, köy başlıkları altında incelenecektir.

2.2.3.1. Yer Adlarına Göre Köyler

Kırsal yerleşmeler incelenirken, o yerleşmenin geçmişten günümüze kadar taşıdığı ya da anıldığı isimler araştırılan bölge için oldukça önemlidir. Yerleşmelerin adları sadece coğrafyanın konusu olamamış, diğer bilimlere de yardımcı olmuştur. Bir alanın yer adlarına göre incelenmesi, o alanın sahip olduğu coğrafi özelliklerini ve tarihi gelişimini yansıtması açısından birçok bilimin (arkeoloji, jeoloji, tarih, botanik, sosyoloji, antropoloji vb.) konusu olmuştur (Yediyıldız, 1984: 27). Ayrıca yerleşme adlarının çoğunlukla bulundukları yerin fizikî ve beşerî coğrafyasına ilişkin ön fikirler verdiği dikkate alındığında, yer adlarına yönelik çalışmaların yerleşmeye ait sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapının belirlenmesine katkıda bulunduğu görülmektedir (Koday, S. 1998: 221-253).

Bir bölgedeki yerleşmelere verilen adların rastgele verilmiş isimler olmadığı ve bu adların halkın kültürünü yansıttığı bilinmektedir. Tarihte Türklerin yaşadıkları yerlere verdikleri isimler incelendiğinde, özellikle Türk köylüsünün köylerine, arazilerine, dağlarına, yaylalarına, göllere, ırmaklara, geçitlere, kentlere vb. alanlara daima nükteli, ilginç ve anlamlı isimler verdikleri görülmektedir (Alagöz, 1972: 7; Eröz, 1984: 43). Bunun en güzel örneğini araştırma sahası olan Kaş bölgesinin isminde görmek mümkündür. Daha önce de belirtildiği gibi bölge sahillerinin yarım ay şeklinde olması ve bu sahillerin çok yakınındaki Meis Adası'nın bir göze benzemesi, bölgenin "Kaş" olarak isimlendirilmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla yer adlarının incelenmesinin bir coğrafyanın ve kültürün açıklanması açısından kayda değer bir konu olduğunu söylemek mümkündür.

Araştırma sahasındaki köylere verilen adların nereden geldikleri incelendiğinde, isim kaynaklarının aşağıda belirtilen 7 kategoride sınıflandırılmasının uygun olacağı görülmüştür:

i. Boy, aşiret, cemaat ve soylar ile ilgili isimler,
ii. Tarım ürünleri ve bitkiler ile ilgili isimler
iii. Su veya su ile ilgili isimler,
iv. Yörenin coğrafi özellikleri ve coğrafi terimler ile ilgili isimler,
v. Renkler ile ilgili isimler
vi. Tarihî yapılar ve yapı ile ilgili isimler,
vii. Diğer yer adları.

- **Boy, Aşiret, Cemaat ve Soylar ile İlgili Yer Adları**

Ağullu: 1928 tarihli "Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları" kaynakta Ağullu ismiyle Kaş'ın merkez nahiyesinde yer alan yerleşmenin isminde bugüne kadar değişiklik olmadığı anlaşılmaktadır. Köye ismini bölgeye yerleşen Türkmen taifesinden olan "Ağılu" cemaati sakinlerinin verdiği düşünülmektedir (Türkay, 1979: 158).

Fotoğraf 2.20. Ağullu Mahallesinden Bir Görünüm.

Ahatlı: 1455 yılına ait tahrirde Geledos olarak ismi geçen yerleşmenin Ahatlı'nın eski ismi olduğu ifade edilmektedir (Karaca, 2002: 442). 1933 yılına ait kaynağa göre Ahatlı ismi "Ahatlı Yörükleri"nden gelmektedir (Dâhiliye Vekâleti Umum Müdürlüğü, 1933: 18). Ahatlı, Karkın boyuna bağlı bir cemaatin ismidir (Halaçoğlu, 2011: 36).

Aklar: Aklar cemaatinden ismini alan yerleşme 1455 yılına ait tahrirde Kalkan bucağına bağlı bir köy olarak belirtilmektedir (Erdoğan, 1998: 10). Aklar yerleşmesinin ismi bugüne kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır.

Fotoğraf 2.21. Aklar Mahallesinden Bir Görünüm.

Akörü: 1831 yılı nüfus sayımında Kaş'a bağlı bir köy olarak Akörü ismi bugüne kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır. Yörükân taifesinden olan Akörü cemaatinden ismini almıştır (Türkay, 1979: 165).

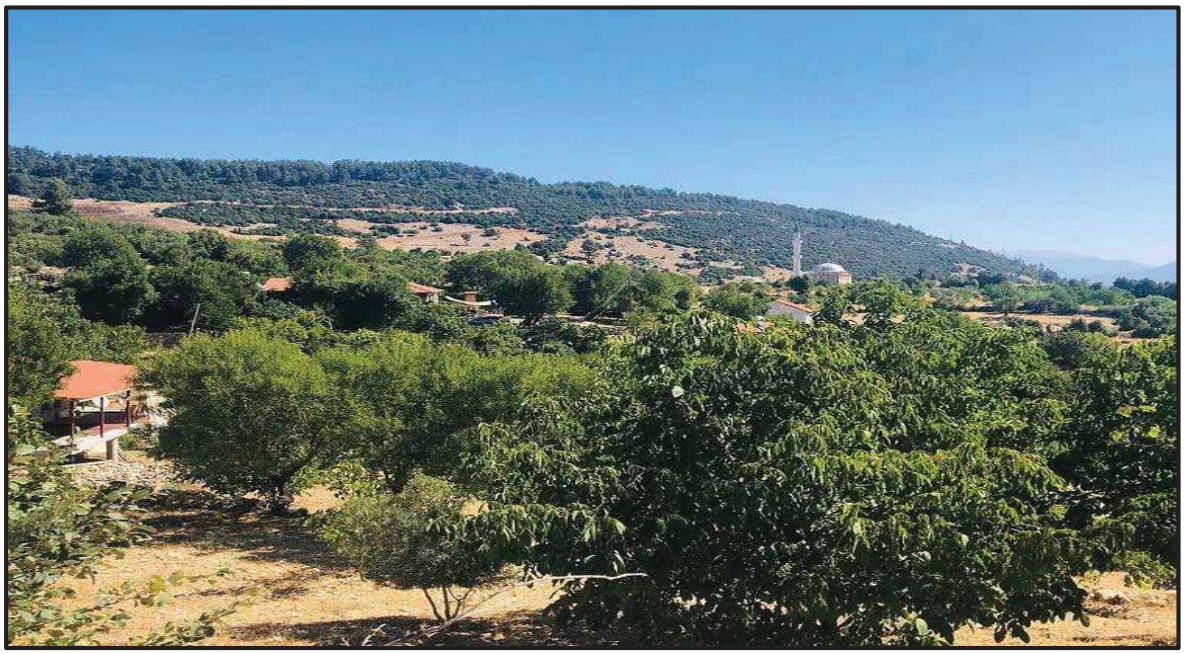

Fotoğraf 2.22. Akörü Mahallesinden Bir Görünüm.

Bayındır: 1455 yılına ait tahrirde Kaş Nahiyesi'ne bağlı bir köy olan Bayındır ismi bugüne kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır (Karaca, 2002: 442). Köye ismini veren Bayındır boyu Oğuzlar'ın 24 boyundan biridir. Bayındır kelimesi; "daima yiyecekle dolu olan yer" anlamına gelmektedir (Sümer, 1999: 230).

Fotoğraf 2.23. Bayındır Mahallesinden Bir Görünüm.

Belenli: Likya döneminde "İsinda" olarak bilinen Belenli, bölgeye yerleşen Salur boyu Teke Türkmenleri taifesinden olan Belen cemaati sakinlerinin ismini almıştır (Halaçoğlu, 2011: 324).

Bezirgan: Yerleşmenin Likçe kaynaklarda ismi "Tuminehi", eski Yunanca kaynaklarda ise "Tymnessos" olarak geçmektedir (Çevik, 2015: 284). 1455 yılına ait tahrirde Bezirgân (Kazcayeri) olarak kayıtlı olan isim bugüne kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır (Karaca, 2002: 443). Yerleşme adını İğdir boyundan "Bezirgânlu Yörükleri" cemaatinden almıştır (Halaçoğlu, 2011: 348). Farsça kökenli olan Bezirgan kelimesi "tüccar" anlamına gelir (TDK, 2020). Bezirgân köyünün Kaş limanına yakın olmasından dolayı eskiden ticari malların fiyatlarının belirlendiği bölge olduğu ifade edilmekte ve Bezirganlu cemaatinin isminin ise yaptığı ticari faaliyetlerden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çavdır: Çavundur boyuna bağlı Teke Türkmenleri taifesinden olan Çavdur cemaati sakinlerinin bölgeye ismini verdikleri belirtilmektedir (Halaçoğlu, 2011: 513). 1568

yılına ait tahrirde Kaş Nahiyesi'nin bir köyü olarak görülen yerleşmenin ismi bugüne kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır (Karaca, 2002: 444).

Çerler: Yazır boyuna bağlı Teke Türkmenleri taifesinden olan Çeriler cemaati sakinlerinin bölgeye ismini verdikleri belirtilmektedir (Halaçoğlu, 2011: 539). 1831 yılı kayıtlarında Kaş kazasına bağlı bir köy olarak görülen yerleşmenin ismi bugüne kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır (Ak, 2014: 31).

Gökçeören: 1831 yılında yapılan nüfus sayımında Kaş kazasına bağlı köyün ismi "Seyret" olarak geçmektedir (Ak, 2014: 31). Anadolu ağzında "Yel ve güneş alan yüksek yer" anlamına gelen Seyret isminin, köyün Likya yolunda bölgenin en yüksek ve serin yerinde konumlanmasından dolayı verildiği düşünülmektedir (TDK, 2009: 3600). Türkmân Yörükânı taifesinden olan Gökçeler cemaatinin bölgeye yerleşmesiyle 1970'lerden sonra köyün isminin Gökçeören olarak değiştirildiği belirtilmektedir (Türkay, 1979: 322).

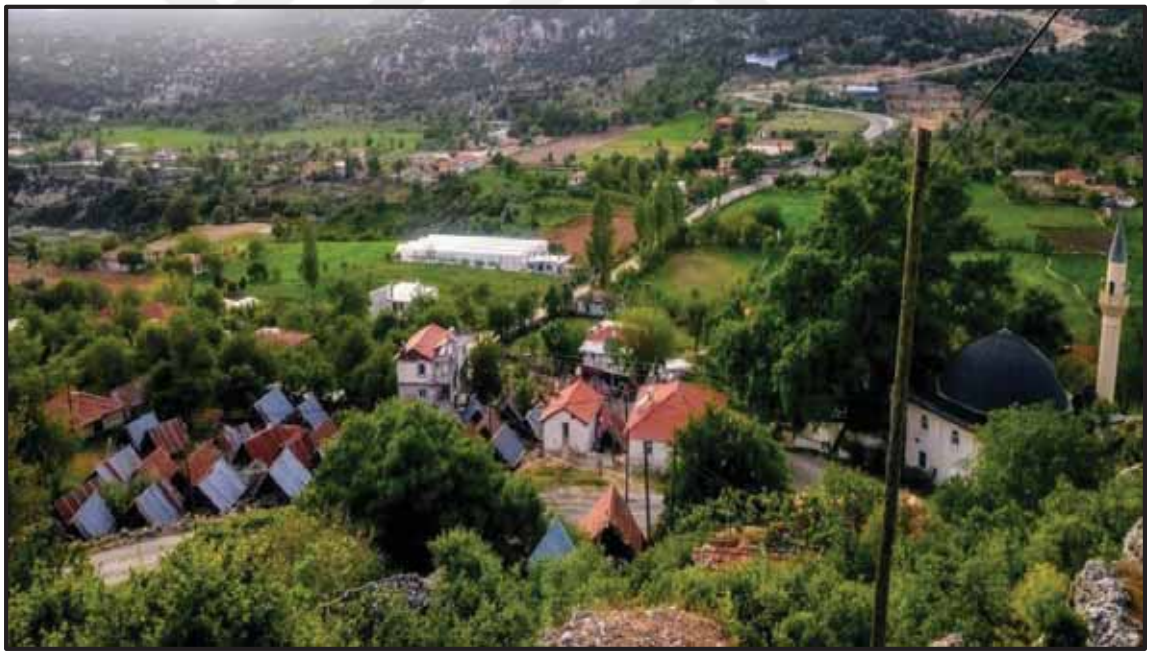

Fotoğraf 2.24. Gökçeören Mahallesinden Bir Görünüm.

Gökçeyazı: Dâhiliye Vekâleti Umum Müdürlüğü'nün 1933 tarihli "Köylerimiz" kitabında Kaş'a bağlı olarak kaydedilen yerleşmenin o zamanki diğer isminin "Diğer Ahatlı' olduğu görülmektedir. Köyün deniz seviyesinin üzerinde olması ve Gökçeler cemaatinin buraya yerleşmesi nedeniyle 1960'tan sonra isminin "Gökçeyazı" olarak değiştirildiği bilinmektedir (Türkay, 1979: 322).

Hacıoğlan: Likya döneminde "Kerththi" olarak bilinen yerleşme (Çevik, 2015: 289), 1928 tarihli "Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları" kaynakta Kalkan'a bağlı Hacı Oğlan ismi bugüne kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır. Yerleşme ismini Avşar boyunun Dulkadirli Türkmen taifesinden olan Hacı Oğlanları cemaatinden almıştır (Halaçoğlu, 2011: 959).

Fotoğraf 2.25. Hacıoğlan Mahallesinden Bir Görünüm.

İkizce: Köyün ismi İkizce olarak ilk defa, İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğünün 1981 yılına ait "Köylerimiz" isimli kitabında yer almaktadır. Eski ismi "Ekizce" olan köyün, 1960'larda İslamlar ve Bezirgân köylerinden alınan toprakların birleşimi sonucu oluştuğu ve ismini "İkizce" cemaatinden aldığı belirtilmektedir (Türkay, 1979: 367).

Fotoğraf 2.26. İkizce Mahallesinden Bir Görünüm.

İslamlar: 1968 yılı kayıtlarında geçen "İslamlar" ismi bugüne kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır. Adını Avşar boyundan olan "İslâmlu" cemaati sakinlerinden almıştır (Halaçoğlu, 2011: 1146).

Fotoğraf 2.27. İslamlar Mahallesinden Bir Görünüm.

Kalkan: Kalkan'ın önceki ismi Kalamaki'dir. Umar'a göre Kalamaki ismi Anadolu kökenli olan "Kalamak", "Kıyı halkının yurdu" anlamına gelen "Kala-(u)ma-ka" dan gelmektedir (Umar, 1993: 361). 1455 yılına ait tahrirde "Kalkanlu" olarak kayıtlara

geçmesinin ardından isminde değişiklik olmamıştır (Karaca, 2002: 442). Bölgenin bu ismini Kınık boyundan olan "Kalkanlu" cemaati sakinlerinden aldığı belirtilmektedir (Halaçoğlu, 2011: 1174).

Karadağ: 1455 yılına ait tahrirde Karadağ olarak geçen isim bugüne kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır (Karaca, 2002: 443). Köyün ismini Karadağ Yörükleri cemaatinden aldığı belirtilmektedir (Türkay, 1979: 400).

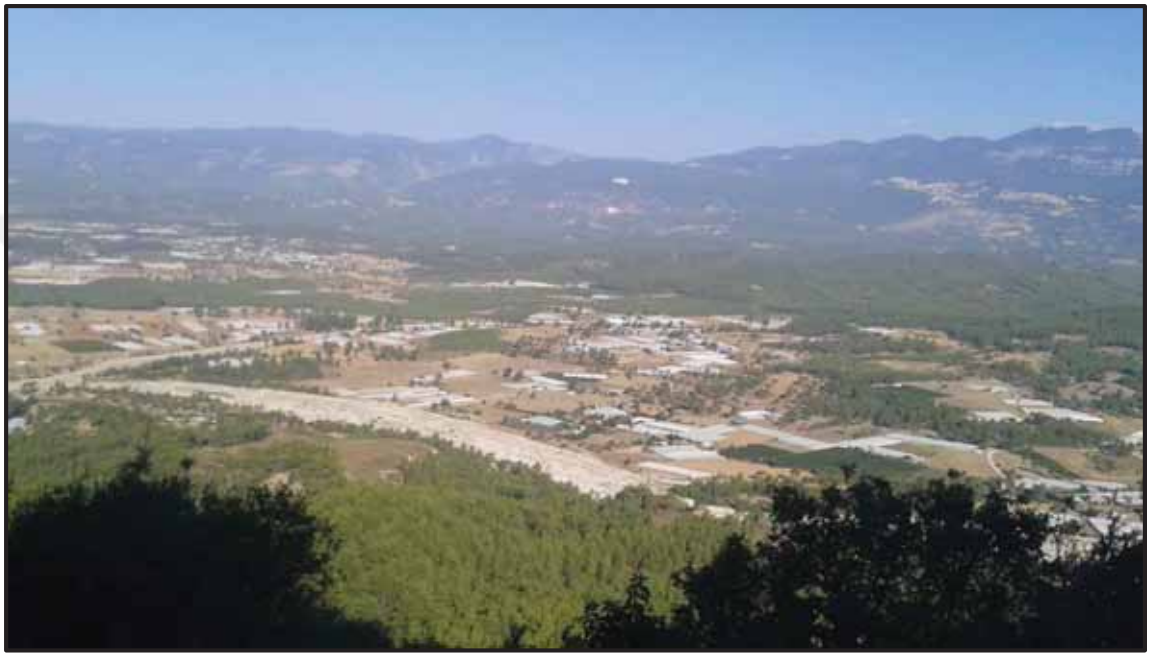

Fotoğraf 2.28. Karadağ Mahallesinden Bir Görünüm.

Kemer: 1831 yılı nüfus sayımında Kaş'a bağlı olarak görülen Kemer köyünün ismi bugüne kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır (Ak, 2014: 31). Köyün ismini Kemer cemaatinden aldığı belirtilmektedir (Türkay, 1979: 433).

Kınık: Yunanlılarca "Ksanthos", Likya döneminde ise "Arnna" olarak bilinen yerleşmenin ismi 1455 yılına ait tahrirde Kaş'a bağlı bir köy olan "Kınık" olarak geçmektedir (Karaca, 2002: 443). Kınık, Selçuklu Hanedanını çıkaran ve Anadolu'nun fethinde önemli rol oynayan ve Üç-Okların Denizhan kolundan olan bir Türk boyudur (Halaçoğlu, 2011: XXX).

Palamut: 1968 yılına ait kaynakta Kalkan'a bağlı köy olarak geçen Palamut ismi bugüne kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır. Köye ismini Eymür boyundan olan "Palamud Yörükleri" cemaati vermiştir (Halaçoğlu, 2011: 1845).

Sahilkılınçlı: Likya dönemindeki ismi Likya baş tanrısı Apollon'dan gelen "Apollonia"dır (Çevik, 2015: 322). 1831 yılı nüfus sayımında "Kılıçlı" olarak kaydedilen yerleşmenin ismi bugüne kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır (Ak, 2014: 31). Köye ismini Türkmân Ekrâdı Yörükânı taifesinden olan "Kılıçlu" cemaati vermiştir (Türkay, 1979: 441).

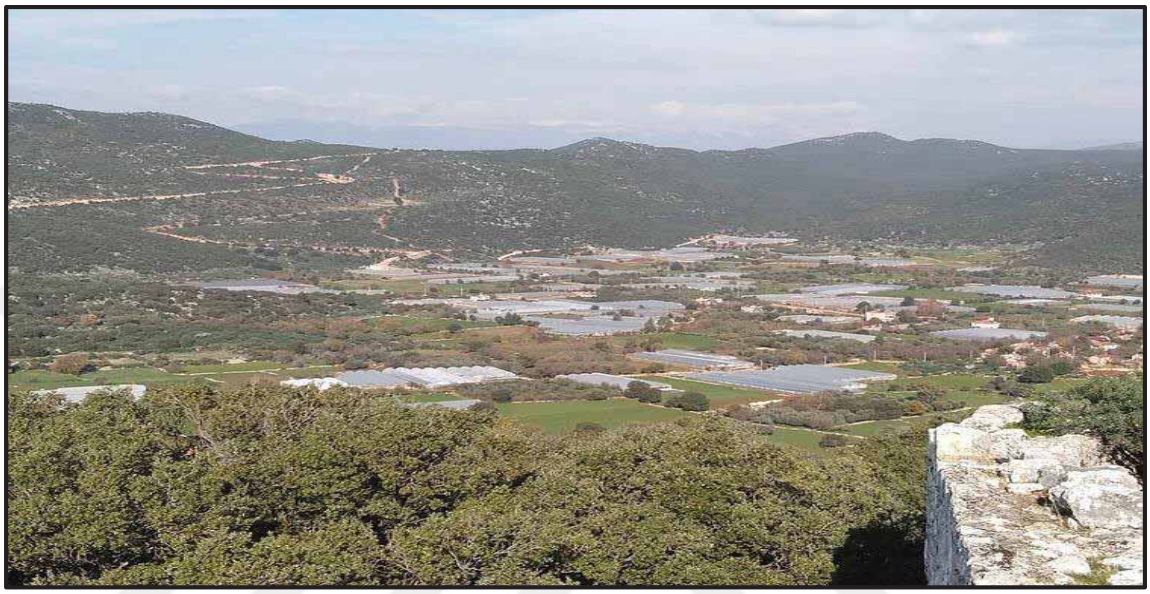

Fotoğraf 2.29. Sahilkılınçlı Mahallesinden Bir Görünüm.

Sarılar: 1568 yılı kayıtlarında "Sarılar" cemaati olarak bilinen bölgenin (Karaca, 2002: 182), 1831 yılı nüfusunda köy olarak kaydedildiği görülmektedir (Ak, 2014: 32). Köye ismini Yazır boyu Teke Türkmenleri taifesinden "Sarılar" cemaati vermiştir (Halaçoğlu, 2011: 1979).

Sinneli: 1968 tarihli kayıtlarda Kaş'a bağlı bir köy olan Sinneli'nin ismi bugüne kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır (İller İdaresi Genel Müdürlüğü, 1968: 478). Köye ismini "Sünelü" cemaati vermiştir (TDK, 2009: 3639).

Yaylakılınçlı: 1831 yılı nüfus sayımında "Kılıçlı" olarak kaydedilen yerleşmenin ismi bugüne kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır (Ak, 2014: 31). Köye ismini "Kılıçlu" cemaati vermiştir (Türkay, 1979: 441).

Yaylapalamut: 1968 yılına ait kaynakta Kalkan'a bağlı bağlı köy olarak geçen Palamut ismi bugüne kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır. Köye ismini Eymür boyundan olan "Palamud Yörükleri" cemaati vermiştir (Halaçoğlu, 2011: 1845).

Yeşilbarak: 1968 yılına ait kaynakta Yeşilbarak olarak kaydedilen isim bugüne kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır. Köye ismini bölgeye yerleşen "Barak" boyu sakinleri vermiştir (İller İdaresi Genel Müdürlüğü, 1968: 567).

Yuvacık: 1968 yılına ait kaynakta tarihli kaynakta Yuvacık ismiyle kaydedilen köyün eski ismi "Dargaz"'dır (İller İdaresi Genel Müdürlüğü, 1968: 585). 1960'larda Dargaz isminin Yunanca kökenli olduğu gerekçesiyle Yuvacık olarak değiştirildiği görülmektedir. Köye ismini Oğuz boylarından biri olan "Yıvalar" vermiştir (Halaçoğlu, 2011: XXX).

Fotoğraf 2.30. Yuvacık Mahallesinden Bir Görünüm.

- Tarım Ürünleri ve Bitkiler ile İlgili Yer Adları

Çamlıköy: Eski ismi "Kızılağaç" olan yerleşme 1952 yılında "Çamlıköy" ismini almış, o tarihten günümüze kadar isimde herhangi bir değişiklik olmamıştır (İller İdaresi Genel Müdürlüğü, 1968: 128). Köy ismini çevresinde yer alan çam ağaçlarından almıştır.

Fotoğraf 2.31. Çamlıköy Mahallesinden Bir Görünüm.

Çamlıova: Eski ismi "Lengüme" olan yerleşme adı 1990 yılında etrafındaki çam ağaçlarının sıklığından dolayı "Çamlıova" olarak değiştirilmiştir.

Ortabağ: 1831 yılı nüfus sayımında Kaş'a bağlı bir köy olarak kayıtlı olan Ortabağ isminin, bölgedeki Doğantaş ve Gürsu mahalleleri arasında kalmasından ve köyün çoğunlukla bağlık olmasından dolayı verildiği bilinmektedir (Ak, 2014: 31).

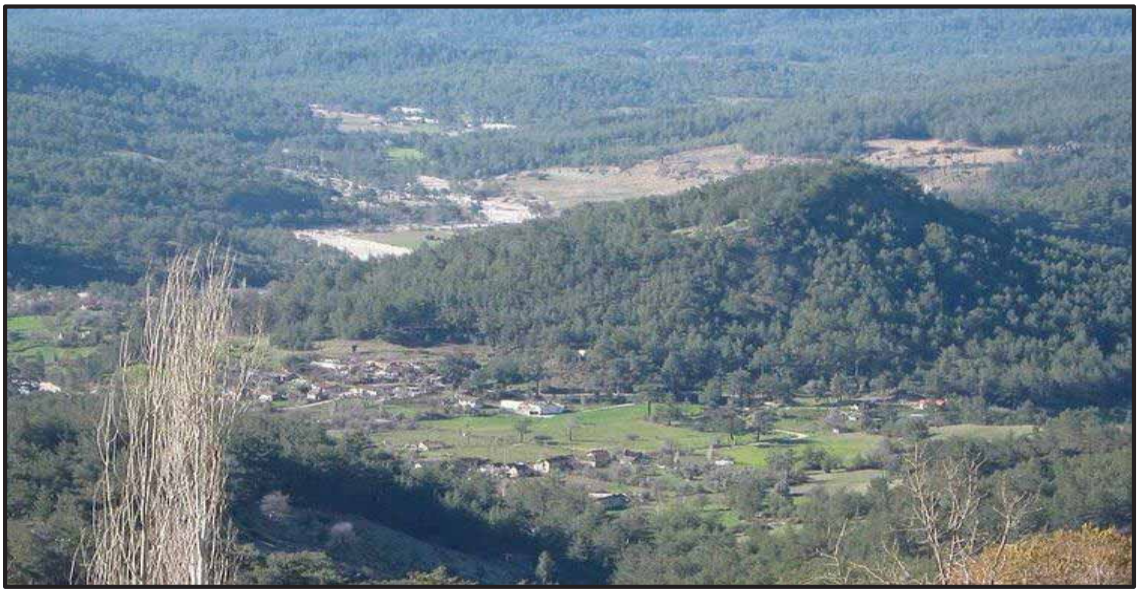

Fotoğraf 2.32. Ortabağ Mahallesinden Bir Görünüm.

Sütleğen: Likya döneminde ismi "Neiseus" olan yerleşme, 1968 yılına ait kaynakta "Sütleğen" ismiyle kayıtlıdır. Köyün ismi bölgedeki Sütleğen bitkisinden gelmektedir (İller İdaresi Genel Müdürlüğü, 1968: 490).

Üzümlü: Likya döneminde ismi "Kadawanti" ya da "Kadyanda" olarak bilinen yerleşme (Umar, 1993: 359), 1530 yılına ait tahrirde "Margaz" olarak kayıtlı olup 1960'da "Üzümlü" ismini almıştır. Margaz ismi yörede yapılan üzüm yetiştiriciliğinde Margaz türü üzümlerin yetiştirilmesinden kaynaklanmakta, ancak bu ismin çok bilinmemesinden 1960'da "Üzümlü" olarak değiştirildiği belirtilmektedir.

Fotoğraf 2.33. Üzümlü Mahallesinden Bir Görünüm.

- Su veya Su ile İlgili Yer Adları

Çataloluk: Likya döneminde ismi "Kandyba" olan yerleşmenin ismi (Çevik, 2015: 287), Osmanlı döneminde "Gendive" olarak değişmiş, 1831 yılı nüfus sayımından sonra ise suyolları üzerinde bulunması nedeniyle "Çataloluk" ismini almıştır (Ak, 2014: 31).

Çayköy: 1928 yılına ait kaynakta Çayköy olarak kayıtlı olan yerleşmenin ismi bugüne kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır. Köyün ismi sınırları içerisinde bulunan yer altı sularından kaynaklanmaktadır.

Fotoğraf 2.34. Çayköy Mahallesinden Bir Görünüm.

Çeşme: 1982 yılına ait kaynakta "Çeşmeköy" olarak kayıtlı olan yerleşmenin ismi bugüne kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır (İller İdaresi Genel Müdürlüğü, 1982: 148). Köyün ismi yörede bulunan su kuyularından kaynaklanmaktadır.

Dere: 1831 yılı nüfus sayımında Kaş'a bağlı bir yerleşme olarak kaydedilen Dere köyünün ismi bugüne kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır (Ak, 2014: 31). Köye ismini içinden geçen dere vermiştir.

Gürsu: 1831 yılı nüfus sayımında "Köyre" olarak kaydedilen yerleşme (Ak, 2014: 32), 1968 yılına ait kaynakta "Gedikbağı" ismiyle geçmektedir (İller İdaresi Genel Müdürlüğü, 1968: 225). Köyün bugünkü ismi olan Gürsu ise, yörede çok sayıda su kaynağının bulunmasından gelmektedir.

Fotoğraf 2.35. Gürsu Mahallesinden Bir Görünüm.

Pınarbaşı: 1831 yılı nüfus sayımında Kaş'a bağlı bir yerleşme olarak kaydedilen köyün ismi bugüne kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır (Ak, 2014: 31). Kaş ilçesinin de su kaynağı olan Pınarbaşı su kaynağının bu köyde bulunmasından dolayı bu isim verilmiştir.

- Coğrafi Terim ve Yörenin Coğrafi Özellikleri ile İlgili Yer Adları

Beldibi: Geçmişi çok eskilere uzanmayan bu yerleşmeye Beldibi ismi, coğrafi olarak dağın altında bulunmasından dolayı verilmiştir.

Fotoğraf 2.36. Beldibi Mahallesinden Bir Görünüm.

Belkonak: 1568 yılına ait tahrirde Kaş'a bağlı "Gelemen" olarak kaydedilen yerleşmenin ismi, 1960 yılında "Belkonak" olarak değiştirilmiştir. Yörenin yüksekte yer almasından dolayı köye bu isim verilmiştir (Karaca, 2002: 444).

Boğazcık: 1831 yılı nüfus sayımında Kaş'a bağlı "Boğazcık" olarak kaydedilen yerleşmenin isminde bugüne kadar herhangin bir değişim olmamıştır (Ak, 2014: 32). Boğazcık ismi köyün bulunduğu konumdaki yeryüzü şekillerinden gelmektedir.

Fotoğraf 2.37. Boğazcık Mahallesinden Bir Görünüm.

Çukurbağ: Likya döneminde adı "Phellos" olan yerleşme (Umar, 1993: 660), konumunun çukurda olması ve su baskınlarının sıkça yaşanması sebebiyle sadece bağcılık yapılabilmesinden dolayı Osmanlı döneminde "Çukurbağ" ismini almıştır.

Fotoğraf 2.38. Çukurbağ Mahallesi Felenk Dağından Görünüm (Antik Kente çıkarken).

Doğantaş: 1928 yılına ait kaynakta "Yozgat" olarak kayıtlı olan yerleşmenin isminin Yozgat şehrinden bölgeye gelen "Yozkad" cemaati sakinleri tarafından verildiği bilinmektedir (Türkay, 1979: 661). Köyün ismi bölgede çok fazla heyelanın yaşanması nedeniyle 1960 yılından itibaren bugünkü ismi olan "Doğantaş" olarak değiştirilmiştir.

Ova: 1928 yılına ait kaynakta "Ova Gelemiş" olarak kayıtlı olan yerleşmenin ismi, Gelemiş Mahallesi'nin ovası olması nedeniyle Ova olarak değiştirilmiştir.

Uğrar: 1968 yılına ait kaynakta Kaş'a bağlı "Uğrar" köyü olarak kayıtlı yerleşmenin ismi bugüne kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır. Bölgeden geçen yörüklerin göç esnasında konakladıkları bir yer olmasından dolayı bu ismi almıştır

- Renkler ile İlgili Yer Adları

Kızılağaç: 1928 yılına ait kaynakta Kaş'a bağlı olarak kaydedilen yerleşmenin ismi bugüne kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır. İsmin kaynağının ne olduğu bilinmemektedir.

Fotoğraf 2.39. Kızılağaç Mahallesinden Bir Görünüm.

Sarıbelen: 1933 yılına ait kaynakta Kalkan'a bağlı olarak kaydedilen yerleşmenin eski ismi "Sidek"tir (Dâhiliye Vekâleti Umum Müdürlüğü, 1933: 662). Dağlık bir bölge olmasından dolayı 1960'tan itibaren ismi "Sarıbelen" olarak değiştirilmiştir.

Fotoğraf 2.40. Sarıbelen Mahallesinden Bir Görünüm.

Yeşilköy: 1530 yılına ait tahrirde Kalkan'a bağlı bir yerleşim olarak görülen Yeşilköy'ün eski ismi "Furnaz"dır (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1995: 152). Bölgenin bitki örtüsünden dolayı 1960'tan itibaren ismi "Yeşilköy" olarak değiştirilmiştir.

- Tarihî Yapılar ve Yapı ile İlgili Yer Adları

Andifli: Bölgenin Helen dilindeki ismi olan "Antiphellos", "Phellos"un karşısı anlamına gelir. Yunanca'da "Taşlık yer" anlamına gelen Phellos'un karşısında

olmasından dolayı bu isim verilmiştir. Bu isim Anadolu Selçukluları döneminde "Andifli" olarak değiştirilmiştir.

Gelemiş: Antik Patara harabelerine yakın bir bölgede kurulması nedeniyle ilk ismi "Patara" olan köyün ismi 1928 yılına ait kaynakta "Gelemiş" olarak kaydedilmiştir. Umar (1993: 628)'a göre, ilkçağda Patara kalıntıları yerel halk tarafından "Kelemiş Harabeleri" olarak adlandırılmaktaydı. Gelemiş ismi de buradan gelmektedir.

Gömbe: Gömbe yerleşmesinin ismi Likya dönemindeki eski ismi "Komba"dan evrilmiştir (Çevik, 2015: 283).

- Diğer Yer Adları

Yeniköy: 1933 yılına ait kaynakta "Yeniköy" olarak kaydedilen yerleşmenin ismi bugüne kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır (Dâhiliye Vekâleti Umum Müdürlüğü, 1933: 778). Köyün o dönemdeki köylere göre yeni bir yerleşme olmasından dolayı bu ismin verildiği düşünülmektedir.

Kasaba: Teke Beyliği döneminde Kaş'ın merkezi olmasından dolayı "Kasaba" ismini almıştır (Bayık, 1982: 83-85).

Fotoğraf 2.41. Kasaba Mahallesinden Bir Görünüm.

Cemre: Tabiat olayları ile ilgili olan ismin veriliş sebebi bilinmemektedir.

Dirgenler: 1928 yılına ait kaynakta "Dirkenler" olarak kaydedilen yerleşmenin ismi bugüne kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır (Dâhiliye Vekâleti Teşkilâtı,

1928: 137). Anadolu ağızlarında "Dirgen" sözcüğü “Harmanda sapları yaymaya yarayan demir ya da tahtadan yapılmış ucu çatallı tarım aygıtı” olarak kullanılmaktadır. Yerleşmenin geçim kaynağının tarım olmasından dolayı bu ismi aldığı düşünülmektedir

Fotoğraf 2.42. Dirgenler Mahallesinden Bir Görünüm.

54 yerleşmenin adının veriliş sebepleri incelendiğinde;

- 26 köyün (% 48) adında “boy, aşiret, cemaat ve soylar ile ilgili isimlerin” tercih edildiği,
- 7 köyün (% 13) adında “yörenin coğrafi özellikleri ve coğrafi terimler ile ilgili isimlerin” tercih edildiği,
- 6 köyün (% 11) adında “su veya su ile ilgili isimlerin” tercih edildiği,
- 5 köyün (% 9) adında “tarım ürünleri ve bitkiler ile ilgili isimlerin” tercih edildiği,
- 3 köyün (% 6) adında “renkler ile ilgili isimlerin” tercih edildiği,
- 3 köyün (% 6) adında “tarihî yapılar ve yapı ile ilgili isimlerin” tercih edildiği,
- 4 köyün (% 7) adında ise “diğer isimlerin” tercih edildiği, görülmektedir.

Bu bağlamda Kaş bölgesindeki köy yerleşmelerine verilen adlarda bölgede yaşayan boy ve cemaat adlarının etkili olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Anadolu’ya göç eden Oğuz boylarına bağlı cemaatlerin Antalya yöresine yerleştikleri bilinmektedir. Araştırma sahasındaki köylere verilen isimlerin % 48 oranında bir cemaatin isminden geliyor olması, bölge sakinlerinin kendi soyuna ait isimleri yaşatma isteğinin bir göstergesi olarak

yorumlanabilir. Sahada yerleşme adlarında fiziki faktörlerin de etkisi dikkat çekmektedir. % 39'luk kesimin doğal faktörlerin etkisiyle isimlendirildiği görülmektedir.

2.2.3.2. Kuruluş Yerlerine Göre Köyler

Köyler ile ilgili yapılan diğer bir sınıflandırma ise köy yerleşmesinin kuruluş yerleridir. Kuruluş yerleri incelendiğinde köyleri; yamaç, etek, sırt, dağlık, ova, vadi vb. gibi eğimli veya düz alanlara veya ormanlık, çorak vb. gibi alanlara kurulmaları bakımından sınıflandırmak mümkündür (Doğanay, Özdemir, Şahin, 2003: 212). Türkiye'de kırsal kesimdeki yerleşmelerin %70'den fazlasının eğimli araziler üzerine kurulduğu görülmektedir (Doğanay, 1994: 251).

Köylerin kuruldukları yerlerin seçiminde doğal ortam şartlarının yanı sıra ekonomik ve beşerî faktörlerin de etkisi büyüktür. Geçmişte bölgede konar-göçer olarak yaşayan ve hayvancılıkla uğraşan insanların, yerleşik hayata geçerken öncelikle hayvancılık faaliyetlerini devam ettirebilecekleri yerleri tercih ettikleri görülmektedir. Öyle ki özellikle yüksek bölgelerdeki köylerin kuruluş yerlerinin hayvancılık faaliyetleri açısından elverişli olduğu anlaşılmaktadır. Araştırma sahasındaki köylerin kuruluş yerleri Tablo 2.18'de gösterilmiştir.

Tablo 2.18. Kaş İlçesindeki Köylerin Kuruldukları Jeomorfolojik Birimler

Yerleşme Adı	Jeomorfolojik Birim	Yerleşme Adı	Jeomorfolojik Birim	Yerleşme Adı	Jeomorfolojik Birim
Ağullu	Dağlık	Çeşme	Yamaç	Kızılağaç	Vadi
Ahatlı	Yamaç	Çukurbağ	Dağlık	Ortabağ	Yamaç
Aklar	Dağlık	Dere	Vadi	Ova	Ova
Akörü	Yamaç	Dirgenler	Ova	Palamut	Dağlık
Andifli	Dağlık	Doğantaş	Yamaç	Pınarbaşı	Dağlık
Bayındır	Dağlık	Gelemiş	Ova	Sahilkılınçlı	Dağlık
Beldibi	Dağlık	Gökçeören	Dağlık	Sarıbelen	Dağlık
Belenli	Dağlık	Gökçeyazı	Dağlık	Sarılar	Dağlık
Belkonak	Vadi	Gömbe	Ova	Sinneli	Yamaç
Bezirgan	Ova	Gürsu	Yamaç	Sütleğen	Dağlık
Boğazcık	Vadi	Hacıoğlan	Dağlık	Uğrar	Ova
Cemre	Dağlık	İkizce	Vadi	Üzümlü	Dağlık
Çamlıköy	Dağlık	İslamlar	Dağlık	Yaylakılınçlı	Ova
Çamlıova	Ova	Kalkan	Ova	Yaylapalamut	Dağlık
Çataloluk	Yamaç	Karadağ	Vadi	Yeniköy	Dağlık
Çavdır	Ova	Kasaba	Ova	Yeşilbarak	Dağlık
Çayköy	Dağlık	Kemer	Vadi	Yeşilköy	Yamaç
Çerler	Vadi	Kınık	Ova	Yuvacık	Dağlık

Kaynak: Yerinde Yapılan Tespitler.

Tablo 2.18 incelendiğinde Kaş bölgesindeki köy yerleşmelerinin dağlık, ova, yamaç ve vadi olmak üzere 4 farklı jeolojik birime kurulduğu görülmektedir. Buna göre araştırma sahasındaki köylerin 25'i dağlık alanda, 12'si ovada, 8'i vadide, 9'u ise yamaç üzerinde kurulmuştur. Köylerin kuruluş yerlerine göre dağılımı Şekil 2.23'te gösterilmiştir.

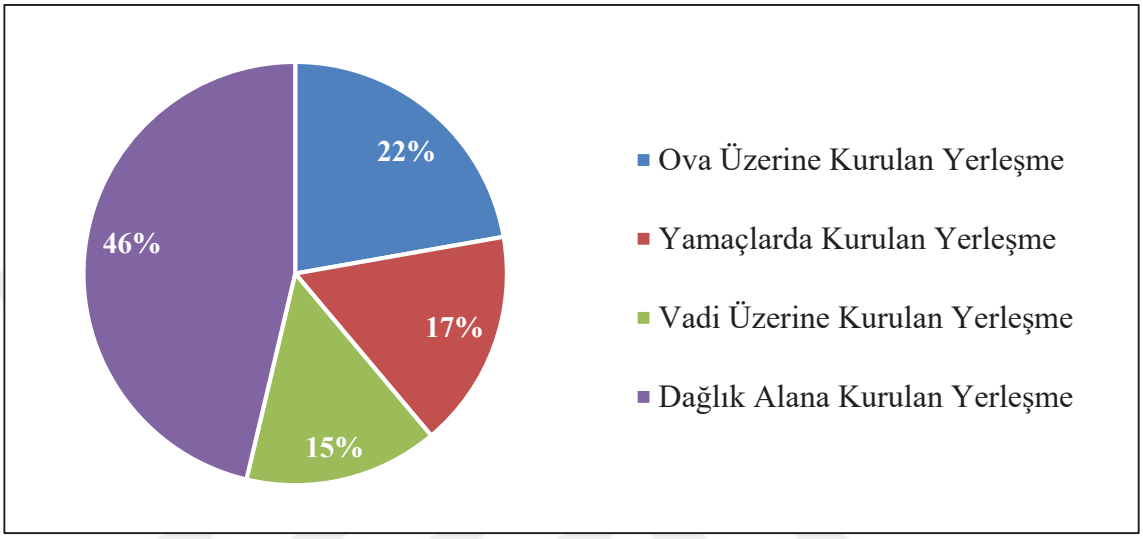

Şekil 2.15. Kaş İlçesi'ndeki Köylerin Kuruluş Yerleri Dağılımı

2.2.3.3. Yükselti Basamaklarına Göre Köyler

Yükseltiler bir yerleşmenin kuruluşuna ve dağılışına etki eden önemli bir doğal çevre faktörü olarak beşeri faktörlere doğrudan etki etmektedirler. Bir bölgedeki yükseltiler beraberinde coğrafi şartları da değiştirdiğinden, buna bağlı olarak köylerin geçim kaynakları da değişime uğramaktadır. İklim ve topoğrafya şartlarına göre köylerin yükselti basamakları şekillenmektedir (Zaman, 2010: 116). Araştırma sahasındaki köylerin yükselti basamaklarını gösterir harita nüfus yoğunluğu ve dağılışı başlığı altında gösterilmişti. Buna göre bölgedeki yükselti basamaklarına göre köy yerleşmeleri Tablo 2.19'da gösterilmiştir.

Tablo 2.19. Yükselti Basamaklarına Göre Kaş İlçesindeki Köy Yerleşmeleri

Yükselti Basamakları	Yerleşme Adı
0-250 m.	Andifli, Kasaba, Dirgenler, Palamut, Kınık, Uğrar, Çavdır, Gelemiş, Kalkan, Karadağ, Çayköy, Ova, Yeşilköy
251-500 m.	Ağullu, Ahatlı, Çukurbağ, Kızılağaç, Kemer, Dere, Sahilkılınçlı, Bayındır, Boğazcık, Belenli, Sarılar, Üzümlü, İslamlar, Çerler
501-750 m.	Aklar, Bezirgan, Doğantaş, Belkonak, Çeşme, Yeniköy, Ortabağ, Pınarbaşı, Sarıbelen, Çataloluk, Gökçeyazı, Hacıoğlan
751-1000 m.	Gürsu, Çamlıova, Sinneli, Gökçeören, İkizce, Akörü
1001-1250 m.	Beldibi, Yaylakılınçlı, Yaylapalamut, Çamlıköy
1251-1500 m.	Sütleğen, Yuvacık, Yeşilbarak, Gömbe, Cemre

Kaynak: Topoğrafya haritasından ve gezi-gözlem metodundan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Fotoğraf 2.43. Kalkan Mahallesinden Bir Görünüm.

Fotoğraf 2.44. Gömbe Mahallesinden Bir Görünüm.

Araştırma sahasının tepelik ve dağlık bir topografyaya sahip olmasından dolayı yerleşmelerin vadi ve düzlüklere yayılmış birbirinden kopuk köy ve mahallelerden oluştuğu görülmektedir.

Tablo 2.19'daki köylerin yükselti basamaklarına göre dağılımı incelendiğinde; 0-250 m. arası yükseltide 13 köy, 251-500 m. arası yükseltide 14 köy, 501-750 m. arası yükseltide 12 köy, 751-1000 m. arası yükseltide 6 köy, 1001-1250 m. arası yükseltide 4 köy ve 1251-1500 m. arası yükseltide 5 köy kurulduğu anlaşılmaktadır. Buna göre köy yerleşmelerinin yükselti basamaklarına göre dağılımı Şekil 2.35'de gösterilmiştir.

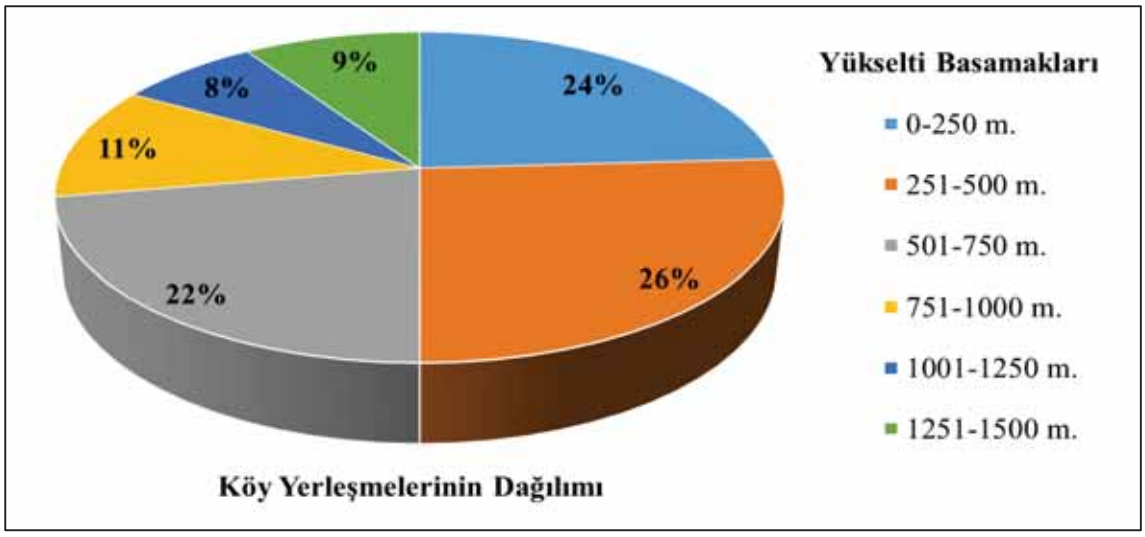

Şekil 2.16. Köy Yerleşmelerinin Yükselti Basamaklarına Göre Dağılımı.

Şekil 2.16'da görüldüğü üzere araştırma sahasında yükselti arttıkça kurulan köy yerleşmesi sayısı azalmaktadır. Nitekim bölgedeki yerleşmelerin yarısının (% 50'si) yükseltinin az olduğu (0-500 m.) yerlerde kurulduğu görülmektedir. Yükseltinin az olduğu bu yerleşmeler kentsel özellikleri ve turizm faaliyetleri açısından öne çıkarken, yükseltinin fazla olduğu yerleşmeler ise tarım, hayvancılık ve yayla turizmi gibi alanlarda öne çıkmaktadır. 0-250 m. yükseltide kurulmuş Kalkan yerleşmesine ve 1251-1500 m. yükseltide kurulmuş Yeşilbarak yerleşmesine ilişkin bir görsel Fotoğraf 2.49 – 2.50'de gösterilmiştir.

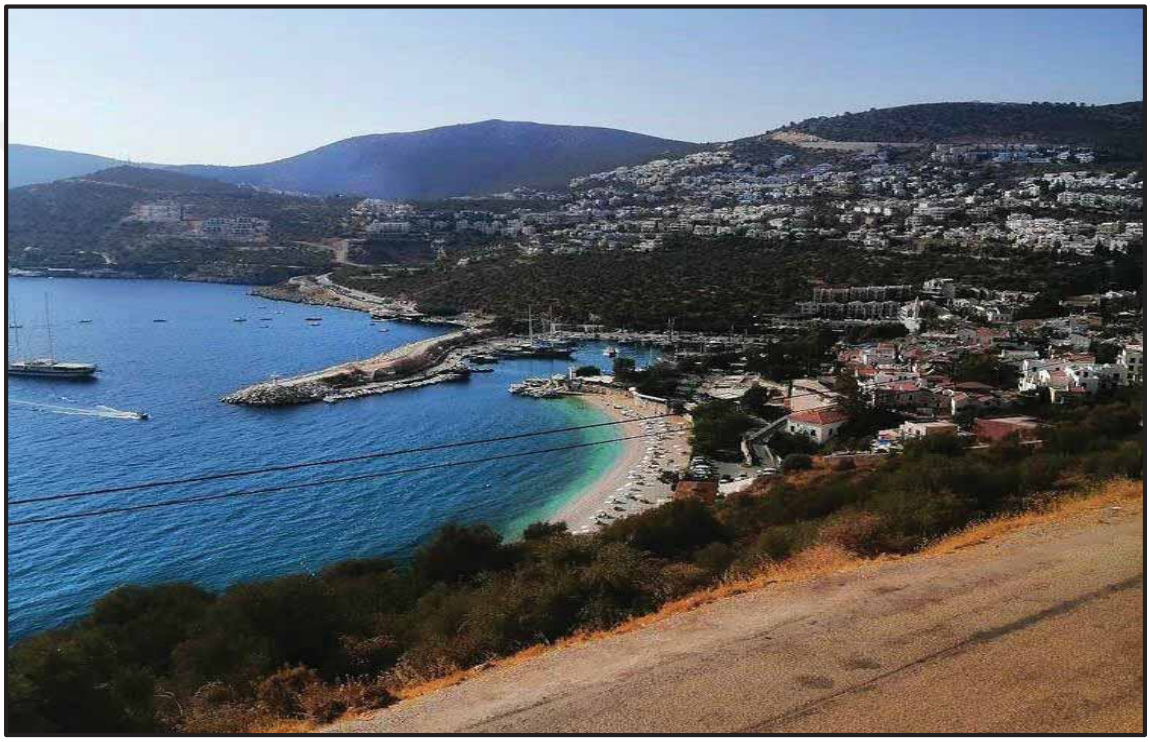

Fotoğraf 2.45. Kalkan Mahallesinden Bir Görünüm.

Fotoğraf 2.46. Yeşilbarak Mahallesinden Bir Görünüm.

2.2.3.4. Dokularına ve Şekillerine Göre Köyler

Köyleri dokularına ve şekillerine göre sınıflandırmak mümkündür. Bu noktada, köy yerleşmeleri doku ve şekilleri açısından aşağıda olduğu gibi sıralanabilir (Bulut, 1994: 97; Denker 1977: 180):

- *Yol boyu yerleşmeleri*
- *Hat boyu yerleşmeleri*
- *Yıldız biçimli yerleşmeler*
- *Meydan köy yerleşmeleri*
- *Toplu köy yerleşmeleri.*

Beşerî ve doğal çevre özelliklerinin etkisi olarak yeryüzündeki çeşitli yerlerde, yerleşme çekirdeklerinin bir noktada toplanmasıyla toplu yerleşme dokuları, birbirinden uzaklaşmasıyla ise dağınık yerleşme dokuları ortaya çıkmıştır (Tanoğlu, 1966: 242). Bu bağlamda köy yerleşmelerini dağınık ve toplu dokulu olmak üzere grupta ele almak mümkündür (Doğanay, 2011: 174). Yerleşme dokularının toplu veya dağınık olmasının başlıca sebepleri arasında bölgedeki "su" faktörü gösterilebilir. Genelde suya erişimin kolay olduğu ve sorun teşkil etmediği bölgelerde yerleşme dokuları dağınık olurken, su sıkıntısının yaşandığı yerleşmelerde evlerin suyun bulunduğu yere yakın kısımlarda

toplandığı görülür (Özgür, 2010: 64). Türkiye'deki köy yerleşmelerinin büyük bir kısmının toplu dokuda oldukları görülür (Doğanay, 1994: 254-259).

Araştırma sahası; batıda Eşen Çayı, doğuda Demre Ovası, güneyde Akdeniz ve kuzeyde Dumanlı Dağı ile çevrili, dağlık ve tepelik bir topoğrafyaya sahiptir. Bundan dolayı köy yerleşmelerinin büyük bir kısmının dağlık ve engebeli arazilere kurulduğu görülmektedir. Bu nedenle de köy yerleşmeleri dağınık özellik göstermektedir. Araştırma sahasında dağınık özellikteki köylerde meskenlerin birbirleri arasındaki mesafe 25 metreden 100 metreye kadar çıkmakta bazen daha fazla olabilmektedir. Dağınık köy yerleşmelerinin bir diğer özelliği meskenlerin orman alanlarıyla yakın olduğu görülür. Araştırma sahasında engebeli araziye kurulmuş köylerin dışında ovalar üzerine kurulmuş köy yerleşmeleri de mevcuttur. Buradaki yerleşmeler toplu ya da dağınık halde bulunabilmektedir. Bu köylere örnek olarak Bezirgan, Kasaba, Sarıbelen, Ova, Çavdır, Üzümlü, Kınık gösterilebilir. Toplu yerleşmelerde ise evlerin gevşek veya sıkışık dokuda olabildikleri görülmektedir. Fotoğraf 2.47.'de görülen Gökçeören köyünde olduğu gibi meskenler köy sınırları içerisinde birbirlerinden uzak bir şekilde bulunmaktadırlar.

Fotoğraf 2.47. Gökçeören Mahallesinden Bir Görünüm.

Araştırma sahasında gelişen ekonomik faaliyetler ve alt yapı ve ulaşım hizmetlerinin gelişmesi yerleşmelerin özellikleri üzerinde etkili olmuştur. Daha önceleri toplu olan yerleşmeler özellikle seracılık faaliyetlerinin etkisiyle insanların kendi seralarını, bağ ve bahçe kurma girişimleri meskenleri birbirinden uzaklaştırmış sahada gevşek dokulu yerleşmelerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Fotoğraf 2.48. Yeşilköy - Ova ve Kınık Mahallelerinden Bir Görünüm.

2.2.3.5. Ekonomik Faaliyetlerine Göre Köyler

Kırsal yerleşmede yaşayan insanların ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve yaşamlarını sürdürebilmek için uğraştıkları ekonomik faaliyetlerin şekillenmesinde; iklim, toprak, yeryüzü şekilleri, bitki örtüsü, su gibi faktörler etkili olmaktadır. Arınç (1998: 249) ekonomik faaliyetlerine göre köyleri; ekip biçmeye dayalı, hayvancılığa dayalı ve meyve-sebze yetiştiriciliğe dayalı köyler olarak üç grupta sınıflandırmıştır. İzbırak (1984: 394) ise köyleri geçim kaynakları açısından; ekinci, bahçeci, hayvancı, ormancı, zanaatçı-tarımcı, el sanatları-tarımcı, işçi-tarımcı, tarımcı-bahçeci-alışverişçi ve balıkçı köyler olmak üzer 9 grupta sınıflandırmıştır.

Kaş bölgesindeki köyler ekonomik anlamda incelendiğinde temel sektör tarım olsa da, turizm sektörünün tarımı ikinci plana ittiği görülmektedir. Dolayısıyla söz konusu iki sınıflandırmadan farklı olarak Kaş bölgesindeki köy yerleşmelerini ekonomik

faaliyetlerine göre “turizm köyleri ya da tatil villalarından dolayı tatil köyleri’’ olarak isimlendirebiliriz. Bu köyler turizm faaliyetlerine oldukça fazla katkıda bulunmaktadırlar. Özellikle kıyı yerleşmelerinde bu durum ön plana çıkmaktadır. Yerleşmelerin içine yapılan konaklama tesislerinin var oluşu bu durumun en belirgin ispatıdır. Özellikle Andifli, Kalkan, Kasaba, İslamlar, Bayındır konaklama tesislerinin yoğun olarak görüldüğü yerlerdir. Kıyı yerleşmelerden farklı olarak kuzeye doğru gidildikçe yaylaların sayısının artması özellikle Gömbe Yaylası gibi yerleşmelere turizme katkıda bulunmaktadır.

Fotoğraf 2.49. Bayındır Tatil Villalarından Bir Görünüm.

Fotoğraf 2.50. Çukurbağ Yarımadası Tatil Villaları (Foto Kaynak: www.antalya.com.tr).

Fotoğraf 2.51. Andifli Mahallesinden Bir Görünüm.

Araştırma sahası sahip olduğu tarihi ve doğal güzellikler sayesinde ulusal ve uluslararası düzeyde bir turizm merkezi haline gelmiştir. 1980'lere kadar ilçenin ekonomisinde tarım (meyvecilik ve zeytin yetiştiriciliği) hayvancılık (küçükbaş)

faaliyetleri ön plandayken, 1980'lerden sonra seracılık ve oluşturulan turizm reformları sayesinde turizm ilçe ekonomisini farklı bir özelliğe taşımıştır. Turizm sektörü pek çok alanda iş istihadamı sağlayarak özellikle genç nüfusun istihdamı ve hizmet sektörünün canlanması açısından önemli bir etki oluşturmuştur. Bu noktada ilçede ekonomik girdi oluşturması bakımından turizm ve ticaret sektörleri başrolü oynamaktadır. Bölgedeki iş gücünün büyük bir kısmı tarım ve hayvancılık alanında faaliyet gösterse de turizm ve bağlısı yan sektörler, sahip oldukları ekonomik girdinin büyüklüğünden dolayı ilçenin ekonomisinde belirleyici unsurlardır. İlçenin ekonomisine ciddi katkıları bulunan turizm faaliyetleri kapsamında; hem beşeri turizm unsurlar, hem doğal turizm unsurlar bölgeyi önemli hale getirmektedir. Bölgedeki antik kentler ve tarihsel değerlere yönelik kültür turları, Akdeniz'de yapılan sualtı dalışları, nehirlerde yapılan kano turları, Likya doğa yürüyüşleri, mağara dalışları, yamaç paraşütü, tekne turları vb. çok sayıda alternatif turizm olanakları mevcuttur.

Tarım sektöründe ilçedeki en önemli faaliyet alanı özellikle Çayköy-Çavdır-Ova-Kınık-Yeşilköy havzasında yaygın olarak yapılan seracılıktır. Kaş ilçesinin bağlı olduğu Antalya ilinde sanayinin ağırlıklı bir sektör olarak öne çıkmasına rağmen, yapılan gözlemlerde ilçenin bir turizm merkezi olması sanayi alanındaki gelişimini kısıtlamış ve araştırma sahasının sanayisi daha çok oto tamir vb. gibi küçük sanayi olarak kalmıştır.

Fotoğraf 2.52. Çavdır Mahallesinden Bir Görünüm.

Araştırma sahasının ekonomi girdilerinden biri de küçükbaş hayvancılıktır. Yaklaşık 95000 adet küçükbaş hayvan ve 6600 adet büyükbaş hayvan bulunmaktadır. Bu bakımdan Kaç ilçesi il sıralamasında 6'ncı konumdadır. İlçede 2020 yılı verilerine göre 66750 keçi, 28000 koyun ve 6600 sığır bulunmaktadır. Ayrıca bölgedeki arıcılık faaliyetlerinde kullanılan 34009 arılı kovan sayesinde yılda yaklaşık 374 ton bal üretimi yapılmaktadır. Ayrıca küçük işletmeler halinde de olsa ilçenin kendi ihtiyacını karşılayabilecek düzeyde balıkçılık faaliyetleri de yapılmaktadır. Sahada en fazla görülen balıklar grida-orfoz, sokar, ıskaroz ve mercandır. Ayrıca İslamlar ve Aklar ile özellikle Gömbe baraj gölünde, yıllık toplam üretimi yaklaşık 200-250 tonu bulan alabalık üreticiliği de mevcuttur.

2.2.3.6. Yüz Ölçümleri ve Nüfus Büyüklüklerine Göre Köyler

Araştırma sahasında bulunan kırsal yerleşmelerin yüz ölçümleri Kaş Belediyesinden ile Tapu ve Kadastro Müdürlüğünden temin edilmiştir. Sahanın sahip olduğu alan ekonomik ile doğrudan ilgilidir. Nasıl ki bir kent yerleşmesinde nüfus büyüklüğüne bağlı olarak kurulan yerleşim alanları, sanayi tesisleri sosyal ve kültürel yapılar o bölgenin yüzölçümü ile doğrudan ilgiliyse kırsal yerleşmelerde de sahanın sahip olduğu topografik yapı, ekonomik faaliyetler o yerin yüzölçümü ile ilişkilidir. Sahanın yüzölçümünün büyük ya da küçük olması sahanın ekonomik faaliyetleriyle doğrudan ilişkilidir. Örnekleyecek olursak sahamızda verimli tarım arazilerine sahip ya da turizm faaliyetleri yönünden gelişmiş bazı yerleşmelerimizin yüzölçümleri daha büyükken, dağlık alandaki ve kuzeydeki yerleşmelerin yüzölçümleri daha küçüktür. Tarımsal faaliyetler yönünden önemli olan yerleşmeler Kınık ve Ova'nın yüzölçümlerinin, turizm faaliyetleri yönünden Kasaba, İslamlar ve Gömbe'nin yüzölçümlerinin büyük olduğunu görmekteyiz. Araştırma sahasında bulunan 54 yerleşmeye ait nüfus ve yüz ölçümü büyüklükleri Tablo 2.20'de gösterilmiştir.

Tablo 2.20. Kaş İlçesindeki Köylerin Nüfus ve Yüz Ölçümü Büyüklükleri.

Yerleşme Adı	Nüfusu	Yüz Ölçümü (ha)	Nüfus Yoğunluğu (kişi/ha)
Kalkan	3.617	502	7,2051
Yeşilköy	3.534	2.180	1,6211
Çavdır	3.481	2.121	1,6412
İslamlar	2.616	3.164	0,8268
Bezirgan	1.890	3.362	0,5621
Çayköy	1.433	1.258	1,1391
Kasaba	1.376	3.264	0,4215
Üzümlü	1.357	3.490	0,3888
Gökçeören	1.326	4.234	0,3131
Gömbe	1.301	2.032	0,6402
Karadağ	1.283	7.141	0,1796
Palamut	1.052	2.600	0,4046
Ağullu	1.012	1.471	0,6879
Sarıbelen	977	6.708	0,1456
Dirgenler	968	2.711	0,357
Sütleğen	901	5.721	0,1574
Bayındır	863	2.313	0,3731
Uğrar	857	1.988	0,431
Belenli	833	2.753	0,3025
Gelemiş	817	2.297	0,3556
Doğantaş	725	3.979	0,1822
Yeşilbarak	609	3.062	0,1988
Kemer	587	6.859	0,0855
Çukurbağ	574	1.379	0,4162
Akörü	406	3.656	0,111
Aklar	379	8.062	0,047
Yaylakılınçlı	371	879	0,422
Yuvacık	325	5.419	0,0599
Cemre	299	3.844	0,0777
Beldibi	285	2.515	0,1133
Boğazcık	284	1.858	0,1528
Hacıoğlan	267	3.925	0,068
Ahatlı	257	3.363	0,0764
Kızılağaç	251	353	0,711
Yaylapalamut	249	7.944	0,0313
Gürsu	244	2.131	0,1145
Sahilkılınçlı	241	3.354	0,0718
Ortabağ	232	9.886	0,0234
Çamlıköy	209	1.798	0,1162
Dere	207	2.960	0,0699
Çeşme	198	7.451	0,0265
Çamlıova	190	6.818	0,0278
Sarılar	184	2.570	0,0715
Pınarbaşı	176	993	0,1772
İkizce	175	1.618	0,1081
Yeniköy	160	1.551	0,1031
Sinneli	151	3.384	0,0446
Çataloluk	134	1.934	0,0692
Gökçeyazı	123	2.090	0,0588
Çerler	102	1.245	0,0819
Belkonak	32	1.740	0,0183

Kaynak: TÜİK ve Kaş Belediyesi.

Andifli, Ova, Kalkan, Yeşilköy köyleri en fazla nüfusun yaşadığı, Belkonak Çataloluk ve İkizce köylerinin ise en az nüfusun yaşadığı köylerdir. Köylerdeki nüfus yoğunluğuna bakıldığında, nüfus yoğunluğu en fazla olan köylerin sırasıyla Andifli, Kalkan, Kınık olduğu, nüfus yoğunluğu en az köylerin ise Belkonak, Ortabağ ve Çeşme köyleri olduğu görülmektedir. Nüfusu yoğun olan yerleşmelerin ekonomik faaliyetleri özellikle turizm sektörü ön plana çıkmaktadır.

Kaş İlçesinde 54 yerleşmenin toplam yüzölçümü büyüklüğü 174891 hektardır. Alanın toplam yerleşim alanı sayısına bölünmesiyle elde edilen yerleşimlerin ortalama yüz ölçümü 3238 hektardır. Toplam yüzölçümü büyüklüğüne göre köy yerleşmeleri incelendiğinde her yerde yüzölçümünün aynı olmadığı görülmektedir. Araştırma sahasında yüzölçümü 0-1000 ha arasında sadece 5 yerleşmenin (Andifli, Kalkan, Kızılağaç, Pınarbaşı ve Yaylakılınçlı), 1000-4000 ha arasında 38 yerleşme, 4001-8000 ha arasında 10 yerleşme ve 8001 ha üzerinde ise 1 yerleşme bulunmaktadır. Yüzölçüm büyüklüklerine göre de yoğunluklar yerleşmelere göre değişmektedir.

2.2.4. Köy Altı Yerleşmeler

Köy halkının çeşitli sebeplerden dolayı köy yerleşmesinden ayrılarak köyün yakınındaki/uzağındaki "köy altı yerleşmesi" olarak isimlendirilen mevkilerde yaşadıkları görülür. Türkiye'de köy altı olarak belirtilen yerleşmelerin ortaya çıkış sebeplerini; kalabalık aile bireylerinin aynı meskende yaşamaktan kaynaklanan sorunlardan kurtulma isteği, orman bölgesinden elde edilen tarım arazisine sahip çıkma isteği, hayvancılık için otlak ve barınak ihtiyacı, tarım arazilerinin parçalı olması vb. sebepler olarak sıralamak mümkündür (Şahin, Doğanay ve Özcan, 2005: 331). Çalışmanın bu kısmında köy altı yerleşmeleri; mahalle, ağıl, divan, yayla yerleşmeleri başlıkları altında incelenecektir.

2.2.4.1. Mahalle Yerleşmeleri

Bu çalışmada mahalle yerleşmesi; bir köy içesindeki birden fazla sürekli yerleşme bölgelerinden her biri olarak ele alınmıştır. Nitekim TDK (2020) sözlüğünde mahalle kavramı; *"Bir şehrin bir kasabanın, büyükçe bir* ***köyün*** *bölündüğü parçalardan her biri"* şeklinde tanımlanmıştır. Daha önce de belirtildiği üzere 6360 sayılı Büyükşehir

Belediyelerine ilişkin kanun gereği resmi olarak araştırma sahasındaki köyler "mahalle" olarak isimlendirilmiş olsa da, bu çalışmada söz konusu 54 mahalle, köy yerleşmesi olarak ele alınmıştır. Aynı bağlamda bu köylerin içerisinde yer alan küçük mahalleler ise köy altı yerleşmesi olarak incelenecektir.

Bir köy idari biriminin içerisindeki bir alt birim olan mahallelerin dağılım düzeninde, su, orman, otlaklar, arazinin topografik durumu, tarımsal faaliyetler, akrabalıklar ve ulaşım gibi faktörler etkilidir (Karabağ ve Şahin, 2003: 106). Mahalleler yalnızca kırsal yerleşmelerde değil, aynı şekilde şehir ve kasaba gibi kentsel kesimlerde de bulunan idari birimlerdir. Dolayısıyla mahalleler kırsal veya kentsel bir bölgedeki iskân kademesinin ilk basamağıdırlar (Tunçdilek, 1967: 107-108).

Tablo 2.21. Kaş İlçesindeki Yerleşme ve Mahalleri Adları

Yerleşme Adı	Köy Adı	Yerleşme Adı	Köy Adı
Ağullu	Orulce, Anbarlar, Köyiçi mevki	Doğantaş	Erikliboğaz, Somaklı
Ahatlı	Ahatlı, Cindam, Mezarlık	Gürsu	Arapasarı, Değirmenyanı, Köyiçi
Aklar	Camuzlar, Mangır, Yaylaaklar	İkizce	Akarkuyu, Alacaışık, Yaslıpınar
Akörü	Kızılkaya, Sarıcalar, Dereboyu	Kemer	Gömüce, Kabasekisi, Sinekçi
Bayındır	Ağalar, Gökdere, Hayıt	Kızılağaç	Beriyaka, Sahil
Beldibi	Dere, Kızılyaka	Ortabağ	Karacayer
Belenli	Belen, Dere	Pınarbaşı	Kartın
Çamlıköy	Alibanlar, Ardıçlı	Sahilkılınçlı	Yalı
Çamlıova	Aşağı, Karşı, Orta	Sarılar	Bağlıca, Kocaköy
Çataloluk	Seki	Yaylakılınçlı	Çobanlar, Kocaaraplar, Üyük
Çayköy	Baş Dargaz, Çeşme Önü, Yukarı	Yaylapalamut	Aşağısazak, Köyiçi
Çeşme	Bahçealan, İnönü, Oluklar	Yeniköy	Asaz, Köyiçi
Dere	Dere, Konalı	Yuvacık	Aşağı, Yukarı

Kaynak: Yerinde yapılan gözlemler ve CSBM verileri.

Araştırma sahasında tek mahalleden oluşan yerleşmelerin sayısı 5 (Sinneli, Çerler, Hacıoğlan, Cemre, Belkonak) olurken, 3 üzeri mahallelerden oluşan yerleşmelerin sayısı 23'tür. Özellikle ilçe merkezine yakın yerleşmelerdeki mahalle sayısı fazla olmakla birlikte buralarda ekonomik faaliyetlere bağlı olarak nüfusun yoğunlaştığını görmekteyiz.

2.2.4.2. Yayla Yerleşmeleri ve Yaylacılık

TDK (2020) sözlüğünde yayla; *"Akarsularla derin bir biçimde yarılmış, parçalanmış, üzerinde düzlüklerin belirgin olarak bulunduğu, deniz yüzeyinden yüksek yeryüzü parçası, plato; dağlık, yüksek bölgelerde, kışın hayat şartları güç olduğu için boş bırakılan, yazın havası iyi ve serin olan, hayvan otlatma veya dinlenme yeri"* şeklinde tanımlanmıştır. Türkiye'de köy altı yerleşmelerinin en tipik örneği olan yaylaları, günümüzde neredeyse her köyde, kasabada veya şehirde görmek mümkündür. Öyle ki bazı yaylaların mevsimlik olmaktan ziyade sürekli yerleşim yerine döndüğü görülmektedir.

Yaylalar tarım, hayvancılık, turizm ve ticari faaliyetler gibi ekonomik girdiler açısından rağbet gören önemli yerleşim yerleridir. Yaylaların kuruluş yerlerinde su ve otlak durumu önemlidir. Hayvan sürülerini yazın sıcağından kurtarmak ve otlatmak için yaz dönemini yaylada geçiren, hayvanlarını burada yaydıktan sonra tekrar aşağıya inen ve bu şekilde geçimini sağlayanlar "yaylacı", tüm bu faaliyetler ise "yaylacılık" olarak ifade edilmektedir (İzbırak, 1992: 340). Mevsimlik bir hareket olan yaylacılık faaliyetleri yerleşik insan grupları tarafından gerçekleştirilen ve yaylacılara hayvanlarını daha iyi, daha kaliteli ve daha fazla besleme imkânı sağlamaktadır**.** Hayvancılık faaliyetlerinin yanı sıra son yıllarda Türkiye'de yaylacılık faaliyetlerinin farklı bir yöne doğru kaydığını söylemek mümkündür. Yaylalar başta turizm olmak üzere, rekreasyon alanları olarak kullanılmaya başlamıştır (Zaman, 2007: 233-281).

Araştırma sahasında yaylacılık turizm haline gelmiş önemli bir gelir kaynağıdır. Bölgenin arızalı ve dağlık oluşu yayla turizminin gelişimine imkân tanımaktadır. Geçmişte bölgedeki hayat tarzının karakteristik bir uygulaması olarak ortaya çıkan yaylalara çıkma geleneğinin, günümüzde başta turizm olmak üzere yeni anlamlar yüklenerek geliştirildiği görülmektedir. Öyle ki bölgedeki yaylacılık faaliyetleri geleneksel anlamından uzaklaşarak, insanların tatil yapmak veya yazın sıcağından kurtulmak için vakit geçirdikleri mekânlar haline dönüşmüştür. Kaş ilçesinde halkın çoğunluğunun yayla köylerinde toprakları mevcuttur. Araştırma sahasındaki yaylalar; Yaylasıcakalan, Ağıllı, Yaylabelenli, Subaşı, Söğütlük, Yaylabayındır, Yaylakızılağaç, Tırmısın, Kapaklı, Karamık, Sinekçibeli, Şemsi, Cimbir, Başdargaz, Çavdır, Aklar, Asas, Felen, Gömbe, Bezirgân ve Sütleğen yaylalarıdır. Bu yaylaların hemen hemen tamamı

Kaş bölgesinin kuzeyinde bulunmaktadır. Kaş ilçesinde turizm maksatlı kullanılan yaylalar şunlardır:

Gömbe yaylası: Kaş'ın kuzeyinde 60 km mesafesinde bulunan çeşitli turizm faaliyetleriyle ön planda olan bir yayladır. Özellikle turizm faaliyetleri için yapılan konaklama tesisleri ile restoranların bulunduğu önemli bir yaylalarından biridir. Çevresine göre eğitim, sağlık, ulaşım hizmetleri gelişmiş bir yerleşmedir. İlköğretim okulu, lise, sağlık ocağı, lokanta, eczane, pansiyon, fırın ve 20-25 dükkânın bulunduğu bir sahadır. Yaylada her yılın ağustos ayında geleneksel Gömbe panayırı düzenlenmektedir. Gömbe'ye özellikle Demre'den birçok insan gelmekte, yaylanın nüfusu yaz mevsiminde bir hayli artmaktadır. "Kuru kebap" olarak bilinen taze kesilmiş oğlak eti, yanık dondurma ve renkli kar şerbeti gibi birçok ünlü lezzete sahip Gömbe yaylası, elma bahçeleri ve soğuk sularıyla meşhurdur. Uçarsu ve Yeşilgöl ise doğa yürüyüşü için ideal yerler arasındadır (Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2010: 338).

Fotoğraf 2.53. Gömbe Yaylasından Bir Görünüm.

Bezirgan yaylası: Bölgenin önemli bir yayla köyü olan Bezirgan, Pirha Antik Kenti'ne 15-20 dakikalık yürüyüş mesafesindedir. Bölgede bulunan Likya Kaya Mezarları'na benzeyen tahıl ambarları ilgi çekicidir. Bezirgan İngiliz The Times Gazetesi tarafından Türkiye'de gidilmesi gereken gizli kalmış 6 yerden biri olarak gösterilmiştir

(https://www.thetimes.co.uk/article/secret-turkey-six-hidden-holiday-spots). Turizm açısından son derece önemlidir.

Fotoğraf 2.54. Bezirgan Yaylasından Bir Görünüm.

Sütleğen Yaylası: Kaş'a 60 km mesafede ve 'Meryemlik' adı verilen Nisa Antik Kenti'nin hemen yanında bulunan Sütleğen, özellikle doğa yürüyüşü ve kültürel zenginlikleri ile tarihsel yolculukları sevenler için ilgi çekici bir yayladır.

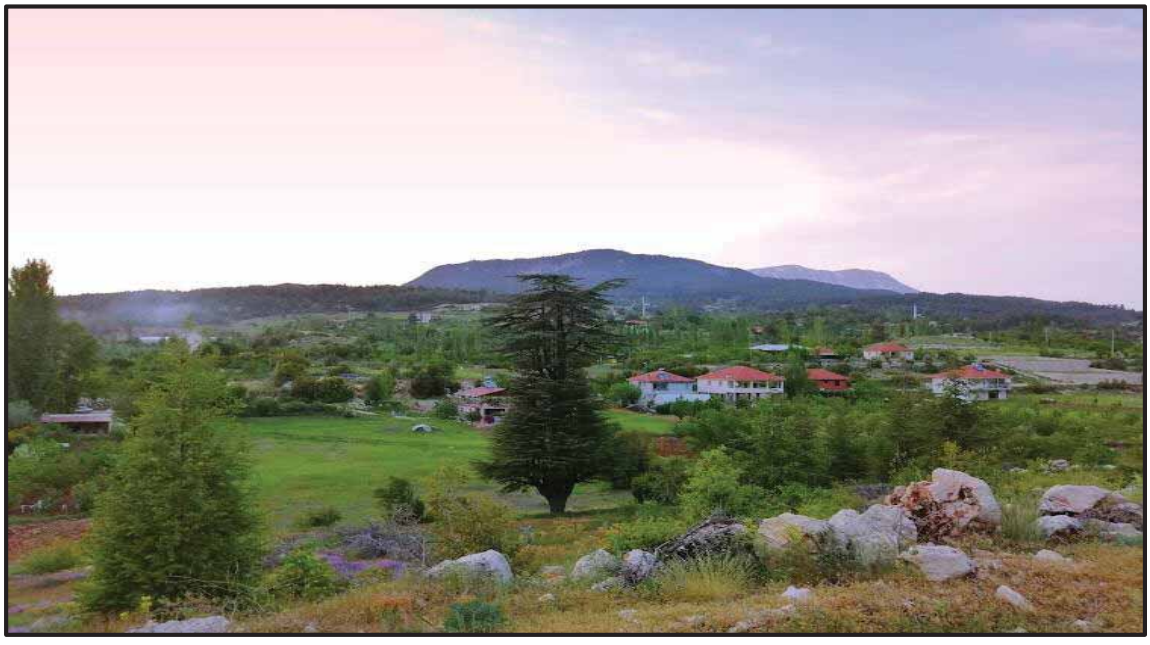

Fotoğraf 2.55. Sütleğen Yaylasından Bir Görünüm.

2.2.5. Meskenler

İnsanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için temel gereksinimlerden biri de barınma ihtiyacıdır. Geçmişten günümüze kadar en önemli yaşam unsuru olarak dikkat çekmektedir. Meskenler insanların hem yaşadığı doğayı hem kültürünü ifade eden nesneler olarak çevreye yansıması olur.

Temel olarak insanların barınma ihtiyaçlarını karşılayabilmek için inşa ettikleri meskenler, zamanla çeşitli fonksiyonlar kazanmış ve çeşitlenmiştir. Meskenleri kültür ve doğal çevrenin bir yansıması olarak toplumsal kimlikleri en iyi biçimde anlatan beşerî yapılar olarak tanımlamak mümkündür. Meskenler bir bölgenin karakterini ortaya koymakta ve bunda da coğrafi faktörlerden etkilenerek çeşitli şekiller almaktadırlar (Denker, 1997: 60).

Bir yerleşmedeki meskenlere ait fonksiyonların ortaya çıkmasında tarihi, etnik, psikolojik sebeplerin yanı sıra yapı malzemelerindeki teknolojilerin de etkili olduğu görülür. Toprak, taş, ahşap, plastik vb. malzemelerin farklı şekillerde ve oranlarda kullanımı meskenlere farklı fonksiyonlar katmaktadır. Sahip oldukları özelliklerle meskenlerin bir yerleşmedeki nüfusun sosyo-ekonomik özelliklerini ve çevrenin etkisini en iyi biçimde yansıtan yapılar olduğu görülür (Sergün, 1986: 95). Ancak özellikle inşaat sektöründeki gelişmeler günümüzdeki meskenlerin her yerde benzer malzemelerle ve aynı tarzda inşa edilmesine sebep olmuştur. Bu nedenle günümüz meskenlerinin doğal çevrenin ve kültürün etkisini daha az yansıttığı söylenebilir. Bu durum hem şehir hem de köy meskenleri için geçerlidir. Köylerde geçmişin kültürünü yansıtan evlerin eskimesi veya insanların daha kullanışlı ve rahat evlerde yaşamak istemesi gibi nedenler şehir meskenlerine benzer yapıların köylerde inşa edilmesini sağlamıştır.

Bazı yerleşmeler geleneksel dokuyu korurken bazıların da ise doğal çevre ve kültürün etkisinin daha az etki ettiğini görmekteyiz. Bu durumun nedenleri arasında inşaat sektöründeki gelişmeler, hazır (prefabrik, çelik) evlerin ortaya çıkması gibi faktörler öne çıkmaktadır. İnşaat sektöründeki gelişmeler ile birlikte insan doğal yaşam şartlarına hâkim olmaya başlamış ve geçmişe göre doğaya karşı çıkarak kendi istediği şekil ve model de meskenler yapmaya başlamışlardır. Bu durum özellikle kültüre bağlı geleneksel yapıların ortadan kaybolmasına ve modern kültürün etkisine girmesine sebep olmuştur.

Sonuç olarak ortaya çıkan meskenler, hepsi nerdeyse birbirine benzeyerek; tekdüze, aynı tipte mesken tiplerini oluşturdukları görülmektedir**.**

Çalışmanın bu kısmında araştırma sahasındaki meskenler incelenecek, bu bağlamda meskenler köy ve şehir meskenleri olarak iki türde ele alınacaktır.

2.2.5.1. Köy Meskenleri

Kırsal alanlarda yapılan konutlar o bölgedeki çevre-insan etkileşimini gösteren önemli yapılar arasındadır. Köy meskenleri her zaman çevre, doğa, tarih, ekonomik düzey gibi unsurlarla uyum içerisinde olan geleneksel mimarinin önde gelen yapılarından biri olmuştur. Kırsallığın azaldığı yerlerde geleneksel mimarinin sahip olduğu özelliklerin de azaldığı görülmektedir (Bulut, 2006: 298). Bununla birlikte günümüzde inşaat sektöründeki gelişmeler ile köy sakinlerinin ihtiyaç ve talepleri doğrultusunda köylerdeki yapılaşmaların şehirlere benzer şekilde değiştiği görülmektedir. Dolayısıyla bölgenin kültürünü yansıtan köy meskenlerinin azaldığını söylemek mümkündür. Benzer şekilde Kaş bölgesindeki köy meskenlerinin de gelişen inşaat sektöründen etkilendiği ve eski köy meskenlerinin az sayıda kaldığı görülmektedir.

Fotoğraf 2.56. İslamlar Modern Tarz Köy Evine Ait Görsel.

Fotoğraf 2.57. Sarıbelen Mahallesi Geleneksel Tarzda Yapılmış Mesken Tipi.

Kaş bölgesinde köy meskenlerinin genel yapısı incelendiğinde çok eski yapıların genel olarak kare veya kareye yakın şekillerde, konut altında hayvanlar için ahır ve konuta ek olarak ambar, ocaklık, depo ve kümes gibi ek yapıların olduğu, tuvaletlerin ana yapının dışında bırakıldığı (sonradan yapılan konutlarda tuvaletin içeriği alındığı) görülmektedir. Köy meskenlerinde kullanılan malzemeler ise genellikle taş malzeme ve hatıl[3] yığmasıdır. Meskenlerin zemin katları genellikle ahır olarak yapılmış, üst katlar 2 odalı ocaklar, sofa, banyo, terasta açık mutfak bulunmaktadır. Yöredeki temel yapı malzemesi moloz taş-hatıl olan yapılarda tavan, merdiven, döşeme, balkon, çatı, dolap gibi kısımlarda özellikle iç kısımlarda ya da ara malzeme olarak ahşap malzeme kullanılmıştır. Köy meskenlerinde kullanılan yığma taşın yerini zamanla modern yapılar yani betonarme almıştır. Araştırma sahasındaki bazı köylerde geleneksel taş evleri örneklerine rastlamak mümkündür.

[3] Hatıl: *"Ağırlığı yatay olarak dağıtmak ve duvarların düşey doğrultudaki çatlamalarını önlemek için yatay olarak boydan boya yerleştirilen ahşap, tuğla veya beton bağlama ögesi"* (TDK, 2020).

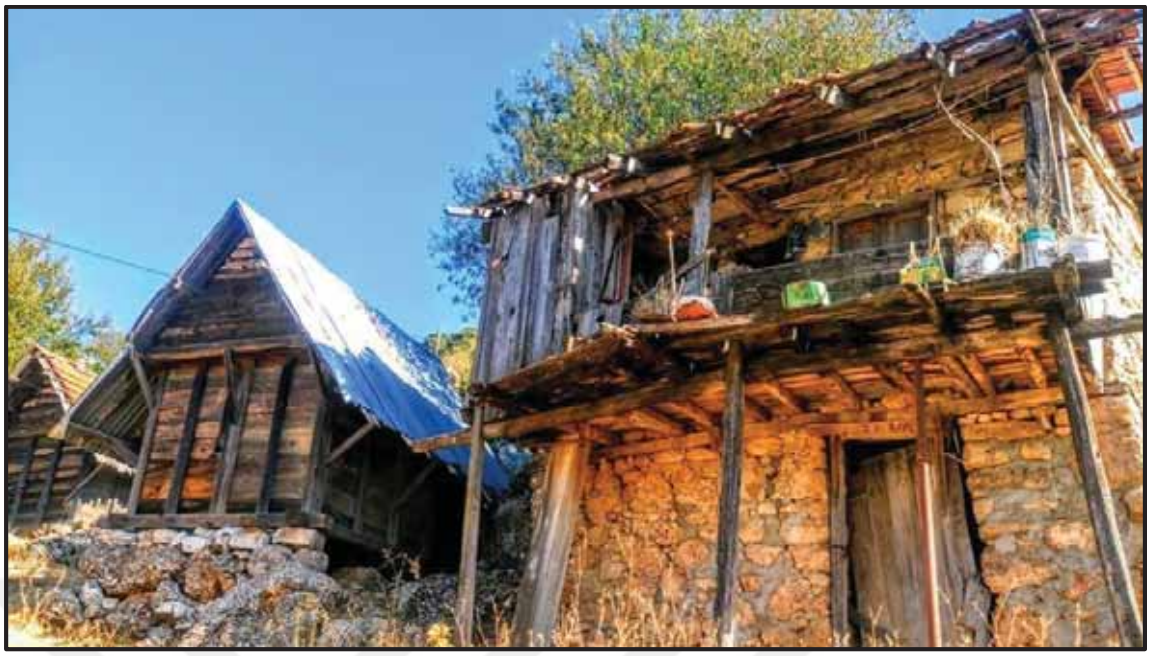

Fotoğraf 2.58. Gökçeören Mahallesi Taş Ev ve Tahıl Ambarından Bir Görünüm.

Fotoğraf 2.59. Gökçeören Mahallesi Hatılla Bağlanmış Bir Mesken Görünümü.

Kaş bölgesinde kırsal kesimin geleneksel yapı sistemleri incelendiğinde; giriş katında taş-hatıl, diğer katlarda ise ahşap karkasın yine kâgir dolguyla kullanıldığı görülmekte, taşıyıcı elemanların dışında mobilya ve doğramalar için ahşap malzemenin

yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Buna örnek Bezirgan'da bulunan bir köy meskeni Fotoğraf 2.60'da gösterilmiştir.

Fotoğraf 2.60. Bezirgan Mahallesi Mesken Örneği.

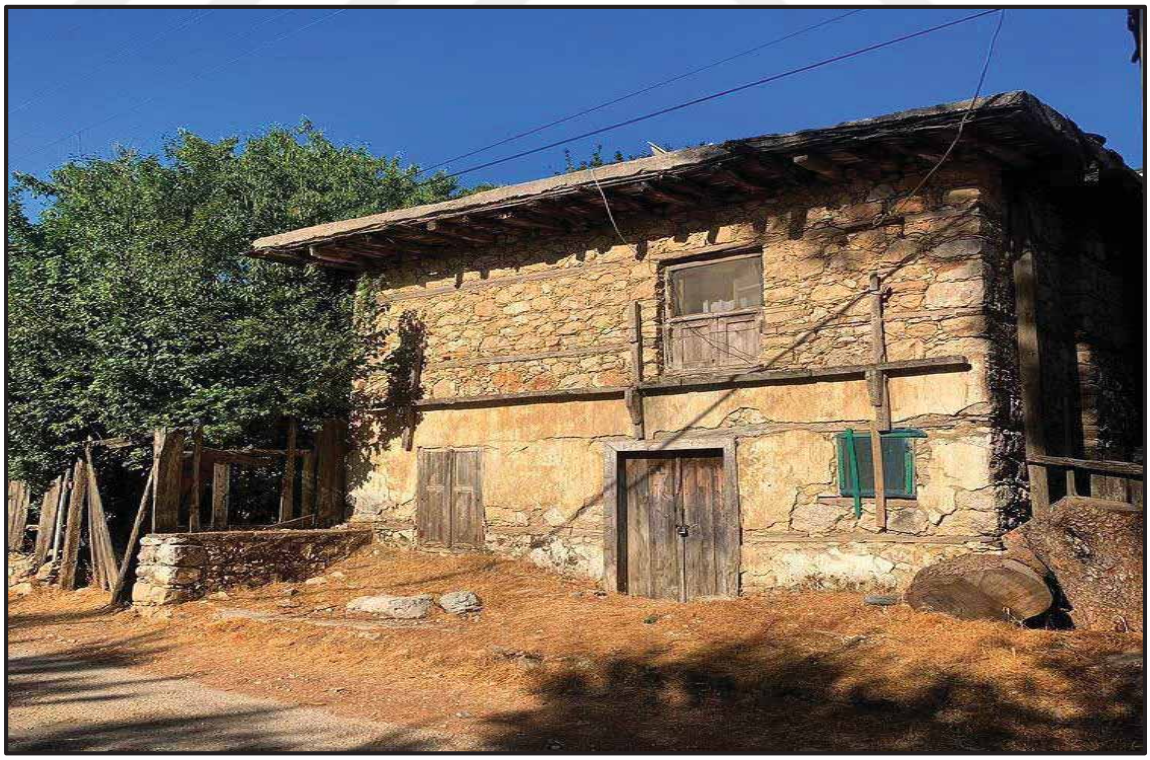

Fotoğraf 2.61. Bayındır Mahallesi Mesken Örneği.

Bölgedeki köy meskenlerinde ahşap karkaslı ve kiremit örtülü kırma çatıların yaygın kullanıldığı görülmektedir. Taş-hatıl meskenlerdeki balkonların üzeri meskenin ana çatısından bağımsız olarak aynı şekilde kiremit örtülü ve ahşap karkaslı sundurmalarla örtülmüş ve payandalarla desteklenmiştir (Fotoğraf 2.62).

Fotoğraf 2.62. Bezirgan Köy Meskenlerinde Çatı ve Balkon Örnekleri.

Fotoğraf 2.63. Gökçeören Mahallesi Mesken Balkon Örneği.

Araştırma sahasındaki köylerde, kışa hazırlık maksadıyla hazırlanan yiyecekleri ve tahılları muhafaza etmek ve depolamak için yapılmış tahıl ambarlarının yaygın bir biçimde inşa edildiği görülmektedir. Bu tahıl ambarlar bölgedeki lahitlerle benzerlik göstermesi de oldukça ilginçtir. Günümüzde kullanılmayan tahıl ambarları turizmin geliştirilmesi kapsamında restore edilmiştir. Yerli ve yabancı turistlerin ilgi odağı haline gelmiştir. Özellikle Antik Likya yolu üzerindeki Bezirgan ile Gökçeören Yaylasında bulunan sıralı bir şekilde yapılmış olan 300 yıllık bir geçmişe sahip olan ambarlar sedir ağaçlarından yapılmıştır. Likya mezarlarından esinlenerek yapılan sedir ağacından ve birbirine geçmeli olarak yapılan bu ambarlar, vadi üzerinde rüzgar alacak şekilde doğu-batı istikametinde tasarlanıp ve inşa edilmiştir. Bezirgan ve Gökçeören Yaylasındaki tahıl ambarları Fotoğraf 2.64, 2.65, 2.66'da gösterilmiştir.

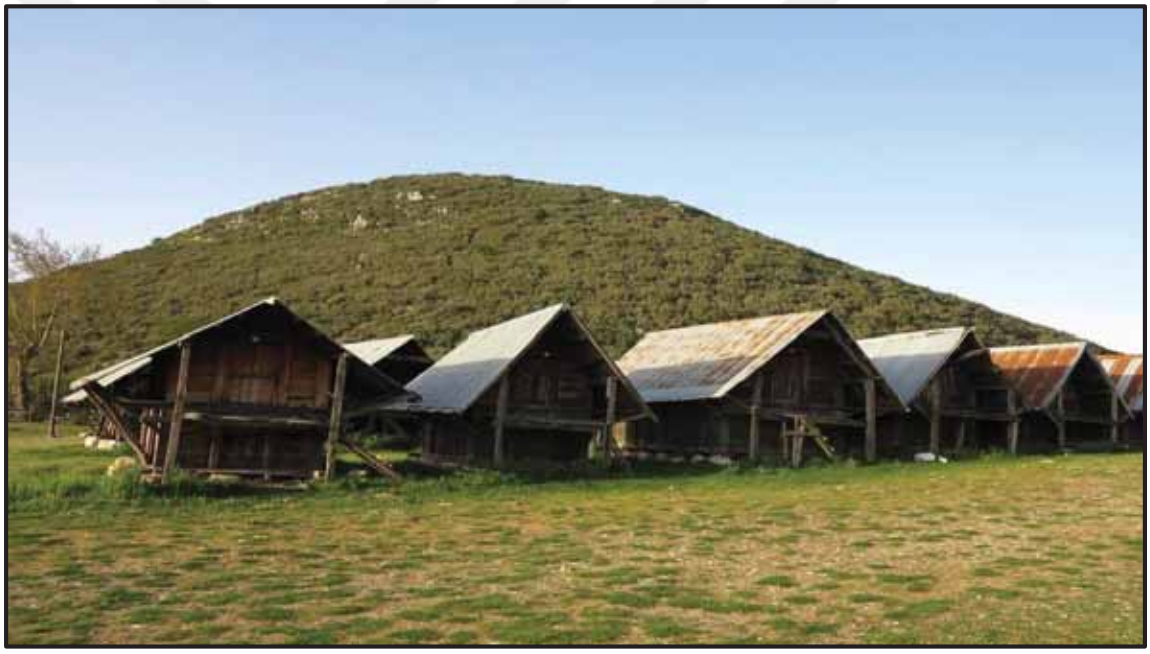

Fotoğraf 2.64. Kaş İlçesindeki Tahıl Ambarlarından Bir Görünüm. Bezirgan Yaylası.

Fotoğraf 2.65. Bezirgan Yaylası Taş Ambardan Bir Görünüm.

Fotoğraf 2.66. Gökçeören Tahıl Ambarlarından Görünüm.

2.2.5.2. Şehir Meskenleri

Bir yerleşmenin doğa, tarih, ekonomik düzey ve çevre ile uyumunu yansıtan köy meskenlerinin aksine günümüzde şehir meskenlerinde bu uyumu görmek zordur.

1850'lerden günümüze ulaşabilen Kaş şehir meskenleri, genel olarak basit bir plana sahip olan meskenlerin alt katlarında genellikle dükkân veya depo, üst katlarında ise yaşama alanı bulunmaktadır. Banyo, tuvalet, mutfak gibi alanlar ana yapının dışında yapılmış, zamanla içinde tuvaletler yapının içine alınmıştır. Kaş şehir meskenleri genelde iki katlı, birinci katın ahşap merdivenle ikinci kata bağlandığı Akdeniz mimarisinin bir uzantısı şeklinde inşa edilmiştir. Meskenlerin ikinci katında genellikle 4 oda bulunmaktadır. Yaklaşık 1 m. genişliğinde hole sahip olan meskenlerin dikdörtgen şeklinde pencere ve kapıları bulunmaktadır. Birinci kattan dışarıya açılan kapıları çift kanatlıdır. Konutun dışını süsleyen cumbalara iç kısımlarda da rastlamak mümkündür. Meskenlerin dışı beyaz badanalı, doğramalar ahşap ve tonları, çatılar ise alaturka kiremittir. Girintisiz ve çıkmasız dış cephelerin üzerinde ahşap, taş ya da metal konsollar, üstü kapalı/açık çıkmalar (cumba, balkon vb.) belirginleşmiştir. Cumba Tipi meskenler, meskenin ikinci katında ana duvardan sokağa doğru çıkıntı şekliyle yapılmış balkonlardır. Genellikle ahşap malzemeden yapılır. Şehir meskenlerinde yapı malzemesi olarak zemin katlar taş, üst katlar ise ahşap karkas içine moloz (taş veya tuğla) dolgu kullanılmıştır. Mesken düzeni genelde bitişik yapıdadır. Meskenlerin girişleri çoğunlukla sokaktan, bağ evlerinde ve büyük meskenlerde ise yandan veya arka bahçedendir.

Fotoğraf 2.67. Kaş İlçesi Cumbalı Mesken Tipi.

Kaş şehir meskenlerinin geleneksel dokusunun 1900'lü yılların sonunda oluştuğu görülmektedir. 1923 yılında Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan mübadele anlaşması gereği o döneme kadar bölgede yaşayan Rumlar Meis Adasına taşınmış, Rumlardan boşalan yerlere ise Türk nüfus yerleştirilmiştir. Bu durum meskenlerin mimari yapısında 1940'lara kadar bir değişikliğe neden olmamıştır. 1940'lardan itibaren inşaat sektöründeki yenilikler, şehirde betonarme yapılaşmaların arttığı ve geleneksel dokuyu bozduğu görülmektedir.

Yukarıdaki özelliklere sahip Akdeniz mimarisindeki meskenler daha çok Uzunçarşı ve Cumhuriyet Meydanında rastlamak mümkündür (Fotoğraf 2.68). Günümüzde bu yapıların çoğunlukla turizme yönelik ticari faaliyetler (hediyelik eşya, giyecek, yiyecek satışı, kuyumcu vb.) için kullanıldığı görülmektedir.

Fotoğraf 2.68. Kaş Uzunçarşı Caddesinden Bir Görünüm.

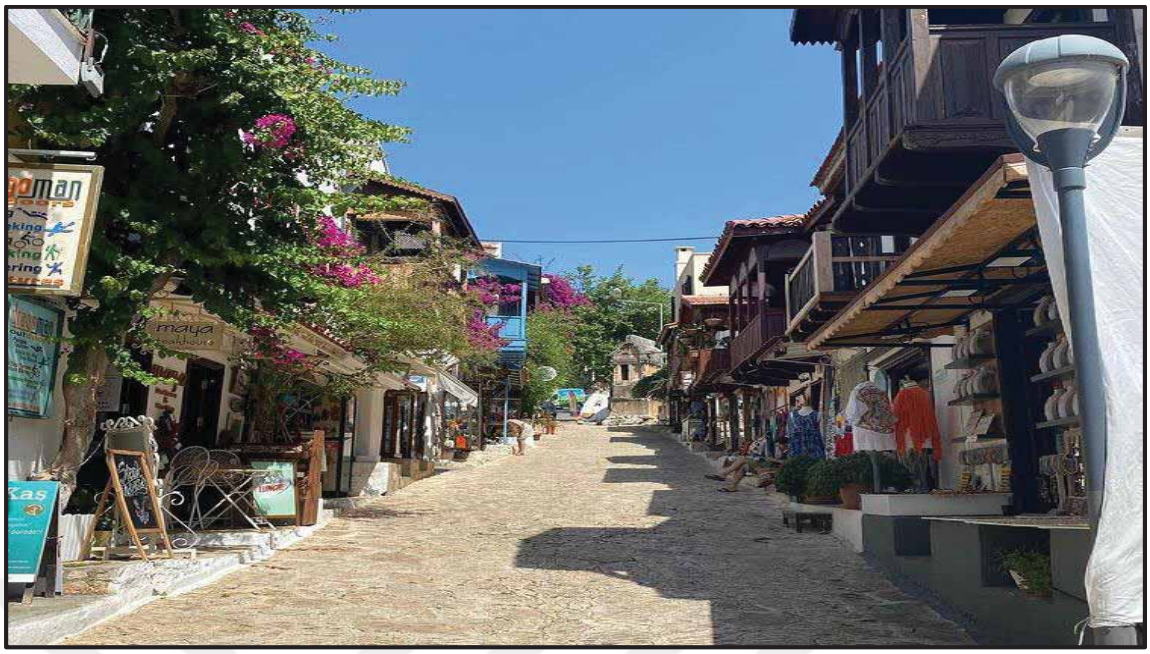

Fotoğraf 2.69. Kaş Uzunçarşı Caddesinden Bir Görünüm.

Bölgedeki yeni yapılar Akdeniz mimarisindeki bu tür meskenlerden farklı inşa edilmiş, şehrin geleneksel dokusu değişmiştir. Yeni yapılar daha çok iki katlı apartman (yasal açıdan iki katın üzeri yasak olmasına rağmen 3, 4 ve 5 katlı yapılara rastlamak mümkündür) tipindedirler (Kolak, 1997: 61).

2.2.6. Şehir Yerleşmesi: Kaş

TDK (2020) sözlüğüne göre şehir; *"Nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı, kent, site"* olarak tanımlanmaktadır. Karaboran (1989: 81)'a göre şehir; *"dar bir alanda büyük ve sık bir nüfus kitlesinin yaşadığı, belirli bir plan dâhilinde kamuya ve şahsa ait yapıların, park, bahçe, okul gibi sosyal ve kültürel olanakların bulunduğu, yakın çevreleri ve hinterlandları ile ekonomik, sosyal ve kültürel bağları olan beşerî tesisler"* dir. İnsanların doğal çevre üzerinde bir takım değiştirici etkiler yaptığı ve en önemli etkinin de yerleşmeler kurmakla gerçekleştirdiği bilinmektedir. İnsan eliyle oluşturulan beşerî eserler arasında, şehirlerin ayrı bir yeri ve önemi bulunmaktadır (Arınç, 2001:129).

Araştırma sahasında gerek nüfus miktarının en fazla olduğu gerekse şehirsel fonksiyonlar açısından en büyük yerleşim yerini Kaş kenti oluşturmaktadır. Kentin kuzeyinde bulunan Asas, Felenk Dağları'nın uzanış doğrultusu yerleşim faaliyetlerini kısıtlamıştır.

Fotoğraf 2.70. Seyir Terasından Kaş Şehir Yerleşmesi Görünümü.

Şehir ve köy yerleşmelerini birbirinden ayıran çok sayıda kriterden söz etmek mümkündür. Bu kriterler mekân ve zamana bağlı olarak değişiklik gösterse de genel olarak; şehir yerleşmelerinin belirlenmesinde nüfusun büyüklüğü ve yoğunluğu, meskenlerin yoğunluğu, konut şekilleri, yapı malzemeleri, kat sayıları, yaşam tarzları, merkezi olma gibi özellikler ön plana çıkmaktadır (Göney, 1977: 7). Ayrıca yerel yönetim, ekonomik fonksiyonlar ve planlama gibi faktörler de şehir yerleşmelerinin ayırt edici özelliklerinden bazılarıdır (Doğanay, 1994: 407).

Araştırma sahasının içindeki Kaş şehir yerleşmesi, Kaş Körfezi kuzeyinde Çukurbağ Yarımadası'nın kıstak[4] noktasında, Likya kent yerleşmesi olarak bilinen Habessos olarak da anılan Antiphellos kalıntılarının üzerinde kurulmuş çok eski bir yerleşmedir. Şehir kuzey ve kuzeybatıya, doğu ve güneydoğuya kesinlikle kapalı, yarım daire biçimindeki bir koyun ortasında bulunmaktadır. Güneyinde Akdeniz'e kıyısı olan şehrin, batı ve kuzey kısımları dağlarla çevrilidir. Kaş şehri bu dağların yamaçları ve Akdeniz sahilleri arasında uzamaktadır. Şehir yerleşmesinin bu dar alanda sıkışıp kaldığı söylenebilir (Erel, Gümüş ve Üçüncü, 1993: 127).

[4] Kıstak: *"Bir yarımadayı karaya bağlayan, iki yanı su, dar kara parçası, berzah"* (TDK, 2020).

Şehrin çevresinde denize dik yamaçlar şeklinde inen Asas, Felenk, Kıran ve Çam Dağları şehir ulaşımını önemli ölçüde engellemiş ve bu durum şehrin gelişimini uzun yıllar aksatmıştır. Nitekim uzun yıllar boyunca şehrin diğer ilçe ve illere açılan en önemli kapısı Akdeniz olmuş, kara yolu yapılana kadar şehrin dışarıyla bağlantısı denizden gemi ve motorlarla sağlanmıştır. Şehir yerleşmesi, mekânsal gelişim doğrultusunda zamanla çevredeki dağların yamaçlarına kuzeye doğru gelişim göstermiştir (Kolak, 1997: 71).

Fotoğraf 2.71. Kaş Şehrinin Uyuyan Dev Dağından Görünümü ve Karşıda Meis (Kızılhisar).

Günümüzde şehrin merkezi konumunda olan Osmanlı'dan kalma cami ve çevresindeki yapılaşmanın 1947 yılında çok az olduğu, şehirdeki yayılışın Çukurbağ Yarımadası'nın karaya bağlandığı noktanın gerisindeki yamaçlara doğru olduğu görülmektedir. Günümüzde limanın gerisinde ve çevresindeki yamaçlarda yerleşmeler artmıştır. Şehrin batısında bulundan Küçük Çakıl Plajı ve çevresi 1947'lerde zeytinliklerle kaplıyken, 1980'lerden itibaren artan turizm faaliyetlerine bağlı olarak bu alandaki turistik tesis ve otellerin yapımı hızlanmış, şehir bu yönde gelişim göstermiştir (Kocadağlı, 2012: 322).

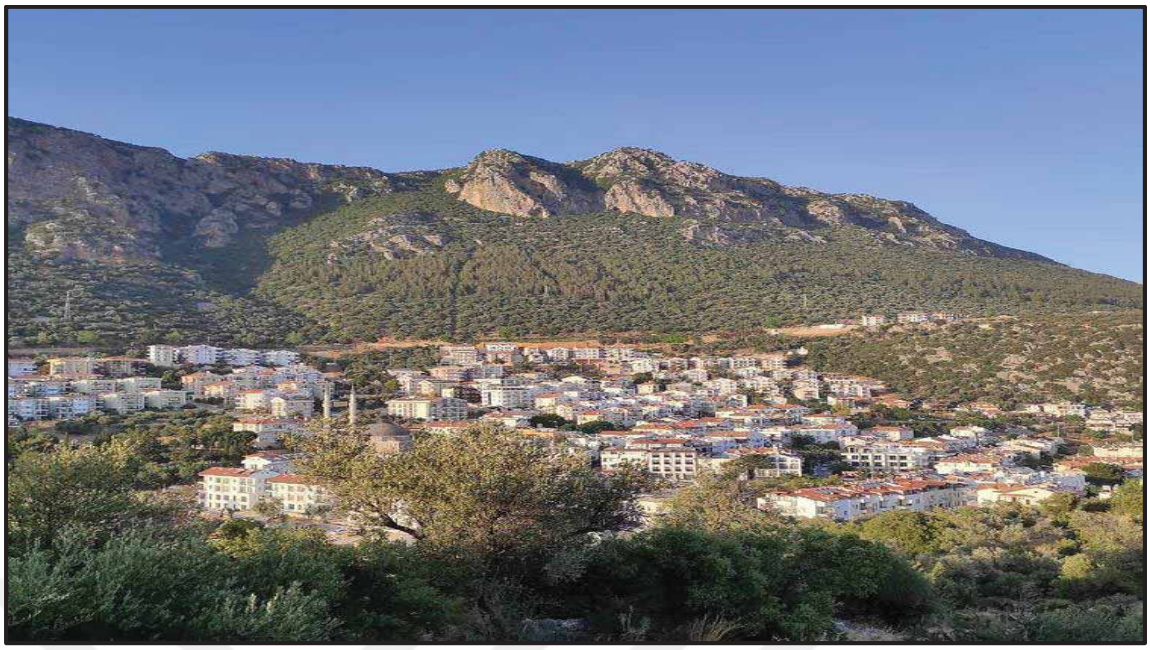

Fotoğraf 2.72. Kaş Şehri ve Yamaçlara Doğru Gelişimi.

Kaş şehri yerleşmesinin yaklaşık son 70 yıllık süreçteki değişimi Fotoğraf 2.73'te gösterilen görsellerden anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 2.73. 1947, 2010 ve 2020 Yıllarında Kaş Şehri.
Kaynak: Görsel: Foto Ali'den aktaran Yaman Kocadağlı, 2012: 323; Google Earth, https://earth.google.com/, Erişim:30.08.2020.

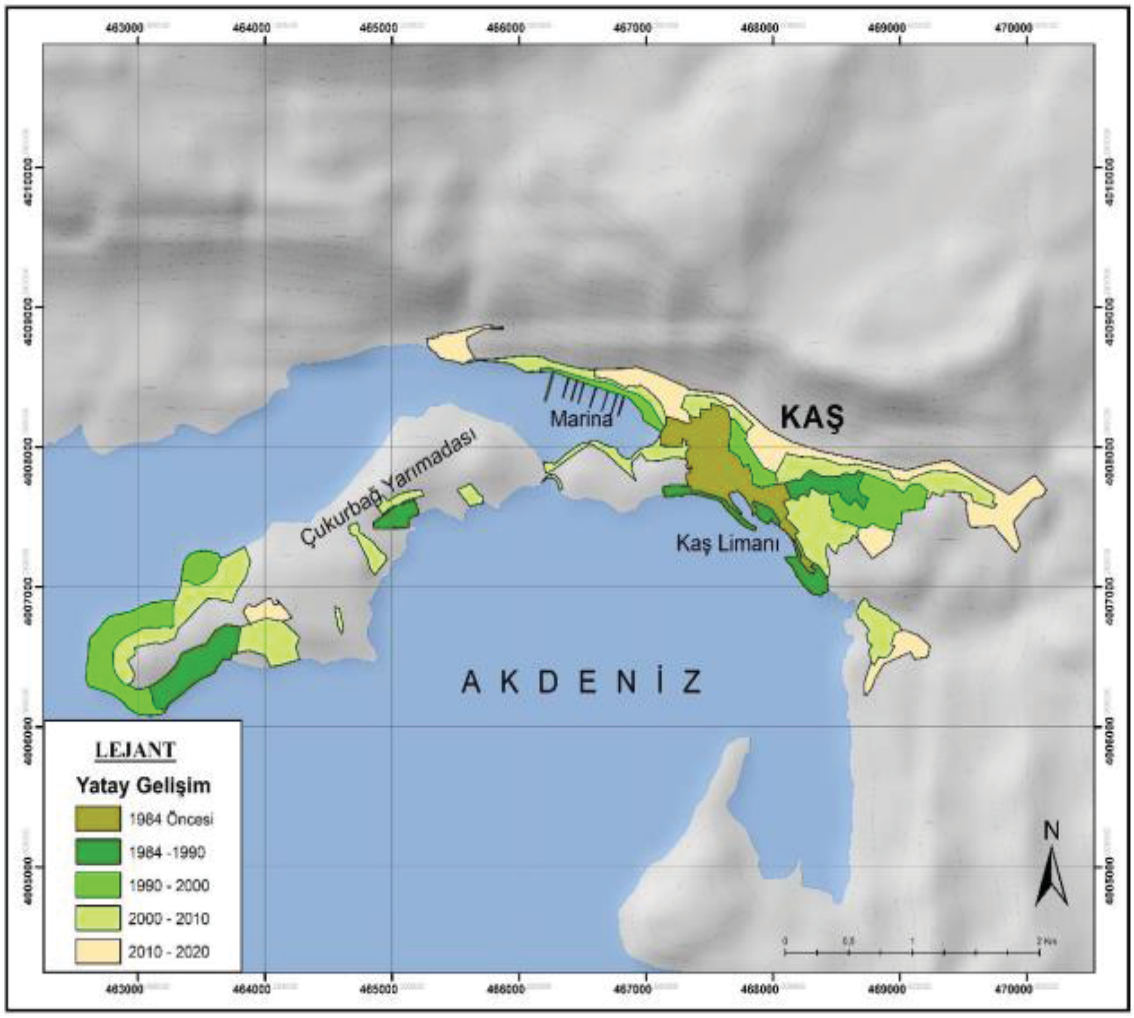

Harita 2.11. Kaş İlçesi Yatay Gelişim Haritası

Harita incelendiğinde ilk gelişimlerin 1984 öncesinde Kaş Merkez Yeni Camii çevresinde ve sahil kesiminde olduğunu görmekteyiz. 1984-1990 dönemleri arasında Çukurbağ Yarımadasının güneybatı kesimiyle Yeni Cami çevre kısımlarının yerleşmelere açıldığını görülmektedir. 1990-2000 yıllarına baktığımızda Çukurbağ Yarımadasının güneyi ve doğu kesimi ile ilçenin kuzeydoğusu ile batı sahil kesiminde yerleşmeler artmıştır. 2000-2010 dönemlerinde Çukurbağ Yarımadasında ve Kaş İlçesinde yerleşmelerin yer yer arttığını görmekteyiz. 2010'dan günümüze gelince ilçenin kuzeyinin yamaçlara doğru genişlemekte olduğunu ve yerleşim alanlarının merkezden çevreye doğru yayılmıştır.

Fotoğraf 2.74. 1960'lar Kaş Şehri (Kaynak: Kaş Kaymakamlığı Arşiv)

Fotoğraf 2.75. 1913'ler Kaş-Andifli (Kaynak: Kaş Kaymakamlığı Arşiv)

Çalışmanın bu kısmında Kaş şehir yerleşmesine ait şehirsel fonksiyonlar ve şehir içi arazi kullanışı ve fonksiyon alanlarının dağılışı incelenecektir.

2.2.6.1. Şehirsel Fonksiyonlar

Bir şehrin idamesini ve gelişimini mümkün kılan, şehrin varlığı için gerekli ihtiyaçları ve kaynakları sağlayan faaliyetler "şehirsel fonksiyonlar" olarak tanımlanmaktadır (Tümertekin, 1973: 4). Şehirleri kırsal kesimlerden ayıran önemli fonksiyonları bulunmaktadır. Örneğin şehirler, üzerinde yaşayan nüfusa ilave olarak yakınındaki veya uzağındaki nüfuslara da çeşitli hizmetler sağlayabilecek fonksiyonel etkilere sahiptirler (Yazıcı, 1995: 200).

Araştırma sahasının şehirsel fonksiyonları; yönetim, ticaret, eğitim, kültür ve sağlık gibi hizmetler fonksiyonu, tarım fonksiyonu, turizm fonksiyonu ve sanayi fonksiyonu başlıkları altında incelenecektir.

2.2.6.1.1. Hizmetler Fonksiyonu

Bir şehirdeki faal iş gücünün çalıştığı sektörlerin miktarları ve bu sektörlerin birbirleriyle oranı, o şehrin ekonomik kapasitesinin ve gelişmişliğinin bir göstergesidir.

Kaş şehrinde faal işgücünün faaliyet gösterdiği sektörlere bakıldığında nüfusun % 50'ye yakınının hizmet sektöründe, % 40'lık kesimin de ticaret sektöründe çalıştığı görülmektedir. Günümüzde hizmet ve ticaret sektörleri şehirdeki temel ekonomik faaliyet grubudur. 1980 sonrası turizm reformlarıyla beraber şehirde hem istihdam artmış hem de ticaret gelişmiştir. Bu durum şehirde hizmetler fonksiyonunun hâkim olduğunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Kaş şehrinde hizmet fonksiyonları üzerinde katkısı olan alanları yönetim, ticaret, eğitim, kültür ve sağlık fonksiyonları olarak sıralamak mümkündür. Çalışmanın bu kısmında söz konusu fonksiyonlar ele alınacaktır.

2.2.6.1.1.1. Yönetim Fonksiyonu

Osmanlı'nın idari yapılanmasında Kaş kazasının merkezi olarak yerini alan şehirde, 1530 tahririnde 22 köy yerleşmesi, 1568 tahririnde 25 köy yerleşmesi bulunmaktaydı. Osmanlı'dan günümüze kadar idari bir merkez olma durumunu devam ettiren şehrin, idari taksimatta merkezi bir konumda olmasının başlıca sebebi şehirlerarası ticaret güzergâhları üzerinde konumlanması ve limana sahip olmasıdır (Karaca, 1997: 57-81).

1776-1777 yılında nahiye haline getirilen Kaş, Elmalı kazasına bağlanmış, 1871'de tekrardan kaza olmuştur. O dönemde kazanın merkezi Kasaba köyü iken (Kolak, 1997: 46), 1922 yılından itibaren ilçenin merkezi bugünkü konumudur (Turan, 1992: 50).

Kaş İlçesi 2012 yılına kadar Cumhuriyet öncesi dönemde kurulan ve daha önce 2 bucak (Merkez ve Kalkan), 4 belde (Gömbe, Kınık, Ova ve Yeşilköy) ve 48 köyden oluşmaktaydı. 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 Büyükşehir Belediyesi sayılı kanun gereğince ve 30 Mart 2014 yerel seçimlerinin ardından, ilçe sınırları içerisindeki köy ve belediyelerin tüzel kişiliği ortadan kaldırılarak günümüzdeki halini almıştır. Buna göre Antalya Büyükşehir Belediyesinin altındaki 19 yerel yönetimden biri olan Kaş ilçesine bağlı 54 mahalle/muhtarlık bulunmaktadır.

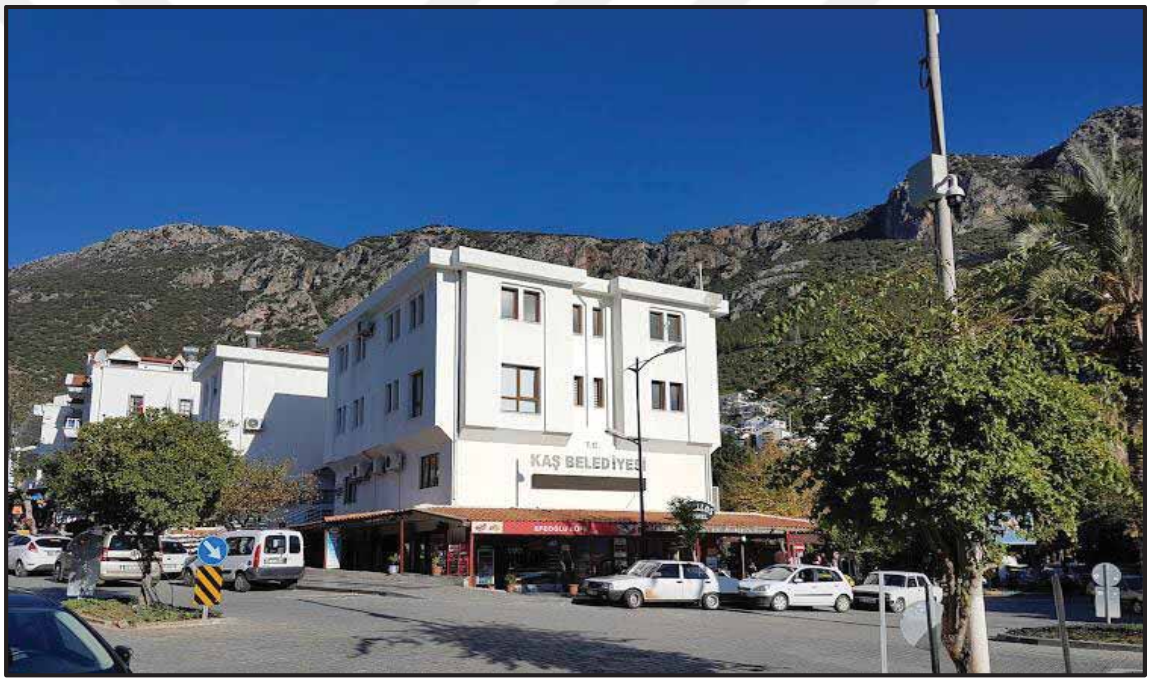

Fotoğraf 2.76. Kaş Belediyesi Hizmet Binasından Bir Görünüm.

Şehirde yönetimsel olarak en üst idari amirlik Kaş Kaymakamlığıdır. Şehrin yönetim fonksiyonları arasında; mülkî hizmetler, hukuki hizmetler, kamu hizmetleri ve askeri hizmetler önem taşır. Yönetim fonksiyonlarında kaymakamlığa ilave olarak, belediye, garnizon komutanlığı, askerlik şubesi, emniyet müdürlüğü, adliye, özel idare, milli eğitim müdürlüğü, sağlık müdürlüğü, PTT gibi kamu kuruluşları mevcuttur. Kamu kurumları ilçenin iş gücü istihdamında önemli bir yer tutar. İlçenin yönetimsel fonksiyonlarının şehirde toplanması, bu hizmetlerden faydalanacak nüfusun şehre

yönelmesini sağlamıştır. İlçeye bağlı 54 mahalle içerisindeki kırsal kesimlere de bu idari hizmetler sağlanmaktadır.

Fotoğraf 2.77. Kaş Kaymakamlığı Hizmet Binasından Bir Görünüm.

İlçeye sağlanan hizmetler noktasında sahip olduğu yönetim fonksiyonu açısından Kaş Belediyesi önem taşımaktadır. Mevcut imkânları ölçüsünde ortaya koyduğu projelerle halka hizmet sunmaya çalışan Kaş Belediyesi tarafından 2019 yılında tamamlanan projelerden bazıları; Belediye hizmet binası, sosyal hizmetler merkezi, Kınık Mahallesi Millet Kıraathanesi, Hacıoğlan Mahalle Köprüsü, Gömbe Mahallesi panayır alanı ve çevre düzenlemesi Antik Tiyatro yolu düzenlemesi, çocuk oyun grupları ve açık alan spor aletleri, peyzaj çalışmaları, Ova İkmal ve Kademe İstasyonu'nun ve yeni araçların hizmete sunulmasıdır.

Belediyenin halihazırda devam eden projelerinden bazıları ise; Kalkan Mahallesi cadde ve sokakların düzenlenmesi, Kınık Mahallesi Eğitim Kurs Merkezi, Kasaba Mahallesi hizmet birimi tadilat ve onarım çalışması, Kınık Mahallesi kapalı pazar yeri ve otopark, geçici hayvan bakımevi ve rehabilitasyon merkezi, Kalkan Mahallesi çevre düzenlemesi, Doğantaş Mahallesi Meydan düzenlemesi ve tribün yapımı çalışması projeleridir (Kaş Belediyesi, 2020).

Fotoğraf 2.78. Kaş Sosyal Hizmetler Merkezinden Bir Görünüm.

Fotoğraf 2.79. Kaş Gömbe Panayır Alanından Bir Görünüm.

2.2.6.1.1.2. Ticaret Fonksiyonu

Kaş şehrinin çok eski tarihlerde önemli bir ticaret merkezi olmasında doğal bir liman oluşunun etkisi büyüktür. Şehir sahip olduğu doğal ortam şartları sayesinde çok

eski tarihlerde liman fonksiyonu kazanmıştır. Güneybatı Anadolu'da en fazla rağbet gören ve en çok tanınan ürünlerin başında gelen ve geçmişte gemi inşa malzemelerinde yoğun olarak kullanılan sedir ağacı keresteleri bu bölgedeki Beydağlarından temin edilen önemli bir ticari üründür. Ayrıca bu kerestelerden elde edilen katran, reçine, zift gibi maddeler ve sünger, meşe palamudu, odun kömürü gibi ürünler bu bölgeden Mısır, Lübnan ve Suriye gibi ülkelere ihraç edilmiştir. Özellikle sünger açısından zengin yatakların bulunduğu Kaş ve çevresinde bulunan koylar 18. yüzyılda büyük gelişme göstermiş ve dış ticarette önemli bir merkez haline gelmiştir (Erel vd., 1993: 129).

Kaş şehri esas gelişimini 1980 ve sonrasında göstermeye başlamıştır. 1980 yıllarındaki turizm teşvikleri ile beraber şehirde turizm faaliyetleri artmış ve bu faaliyet çerçevesinde ticaret sektörü de ivme kazanmıştır. Turizmle beraber iş istihdam olanakları artmış ve ticaret fonksiyonu gelişmiştir. Turizm, şehirde ticareti geliştirmiştir. Turizmin gelişmesiyle birlikte çok sayıda hizmet sektörü içinde bulunan otel, motel, pansiyon, mağaza, lokanta ve küçük işletmenin açıldığı şehirde, turizme hizmet eden ticari faaliyetler, şehrin ekonomisinde birincil faaliyet haline gelmiştir. Kaş şehri turizm merkezli gelişim göstermektedir.

Fotoğraf 2.80. Kaş Belediye Çarşısından Bir Görünüm.

İlçedeki ticaret alanındaki önemli bir gelir kaynağı da ormancılık ve orman işçiliğidir. Özellikle orman köylerinde, orman kesim işçiliği, orman bakımı, taşıma, ağaçlandırma, orman yangın işçiliği gibi faaliyetler uzun yıllar boyunca binlerce kişinin

geçim kaynağı olmuştur/olmaktadır. Bununla birlikte yukarı orman köylerinden çok sayıda ailenin Kınık, Yeşilköy, Ova ve Demre'de turfanda sebzecilik faaliyetleri yaptığı görülmektedir. Kaş şehri üretim açısından uygun arazi yapısına sahip olmasa da tarım ve hayvancılık şehrin ticaret fonksiyonunda önemini korumaktadır. Tarım faaliyetleri aşağıdaki başlıklarda altında incelenecektir. Hayvancılık faaliyetleri ise arazinin hayvan yetiştiriciliğine uygun olmaması ve mera, çayır gibi alanlarının az olmasından dolayı kısıtlı bir şekilde yapılsa da, özellikle keçi yetiştiriciliği başta olmak üzere küçükbaş hayvancılık gelişmiştir. Diğer ticari faaliyetler arasında arıcılık ve balıkçılık faaliyetleri gösterilebilir.

2.2.6.1.1.3. Eğitim, Kültür ve Sağlık Fonksiyonları

Kaş ilçesinde 5 anaokulu, 22 ilkokul, 23 ortaokul, 11 lise ve dengi okul ile 2 eğitim merkezi olmak üzere toplam 63 okul ve eğitim merkezi bulunmaktadır. Şehrin eğitim fonksiyonu olarak bu eğitim kurumlarının kapasiteleri incelendiğinde; derslik başına düşen öğrenci sayısının; okul öncesi eğitim kurumlarında 16, ilkokul ve ortaokul dönemi eğitim kurumlarında 23, lise dönemi eğitim kurumlarında 15 öğrenci olduğu görülmüştür (Kaş İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, 2020). Türkiye ortalamasının altında olan bu sayılar ilçedeki derslik başına düşen öğrenci sayısına göre Türkiye kapasitesinin üzerinde olduğunun bir göstergesidir. Nitekim araştırma sahasının eğitim düzeyine bakıldığında; 2019 yılı verilerine göre okuma yazma bilen 6 yaş üzeri nüfusun (53351 kişi) toplam nüfusun % 99,4'ünü oluşturduğu görülmekte, bu oran Türkiye ortalamasının (% 97,24) üzerindedir (TÜİK, 2019).

Kaş şehri sahip olduğu eğitim kurumlarıyla kırsal yerleşmelerin de eğitim ihtiyacını karşılamaktadır. Nitekim şehrin yakınındaki mahallelerde yaşayan öğrenciler taşımalı eğitim hizmetinden istifade edebilmektedirler. İlçenin eğitim fonksiyonunu yükseltebilmek maksadıyla İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü bünyesinde çeşitli projeler geliştirilmiştir/geliştirilmektedir (Fotoğraf 2.81). Bu projelerden bazıları şunlardır (Kaş İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü, 2020):

Tebeşirden STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics)'e Erasmus Projesi: Bu projeyle öğrencilerde "kod okur yazarlığına" ilişkin farkındalık yaratılması, yazılım ve programlama alanında öğrencilere eğitim verecek öğretmenlerin

yeterliliklerinin artırılması, STEM alanına yönelik ilginin oluşturulması ve geliştirilmesi, öğretmenlerin STEM aktivitelerini ders planlarına dahil edebilme yeterliliklerinin artırılması, öğrencilerin STEM alanlarına yönlendirilmesi ve kendilerine bir kariyer hedefi koyabilecek özgüveni kazanmalarının sağlanması amaçlanmıştır.

Likya'nın Kitap Kurtları Projesi: Bu projeyle her öğrencinin kitapla buluşturulması ve ilçedeki kitap okuma oranının arttırılması amaçlanmıştır.

Denizde Buluşalım Projesi: Kaş Kaymakamlığı, Kaş Belediyesi, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Deniz Ticaret Odası, Kaş Gençlik ve Spor Müdürlüğü işbirliğiyle gerçekleştirilen projeyle; öğrencilerin denizle buluşturulması ve verilen yüzme eğitimi dersleri sayesinde yüzme becerisi kazandırılması/artırılması amaçlanmıştır.

Misafirim Liderim Projesi: Okullarda yatılı kalan öğrencilere psiko-sosyal destek sağlamak maksadıyla ilçedeki çeşitli devlet kurumlarının birim amirlerince (Kaymakam, Belediye Başkanı, Milli Eğitim Müdürü, Cumhuriyet Başsavcısı, Emniyet Müdürü vb.) okullara ziyaretler düzenlenmekte ve bu öğrencilerle bir araya gelinmektedir.

Fotoğraf 2.81. Kaş İlçesinde Eğitim Faaliyetleri Projelerine Ait Görseller (http://kas.meb.gov.tr, Erişim: 30.08.2020).

Kültür; "Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2020). Diğer bir ifadeyle bir bölgede yaşayan halkın kıyafetleri, konuşmaları, yemekleri, yaşam tarzları, örf, adet ve gelenekleri, eğlenceleri vb. tüm etkinlikleri o bölgenin kültürünü yansıtmaktadır. Kaş şehrinin kültürel özellikleri kırsal kesimde yaşayan insanlar tarafından yaşatılmaya devam etmekte, özellikle bölgeye gelen turistlere tanıtma ve ticaret maksatlı el işçiliği ürünlerin ve geleneksel lezzetlerin öne çıktığı görülmektedir.

Fotoğraf 2.82. Kaş Kültür Evinden Bir Görünüm.

Kaş ilçesine bağlı Boğazcık köyü (eski ismiyle Sahil Barak köyü) neredeyse senenin yarısını yaylada (Yeşil Barak), diğer yarısını da Boğazcık'ta geçirmektedir. Barak Kilimi olarak anılan kilimler köyün kültüründe önemli bir yere sahiptir. Ancak geçmişte her köylünün evinde kilim tezgâhı varken, günümüzde bu sayı çok azalmış ve kilim dokumayı bilen kişi sayısı yok denecek kadar azalmıştır. Barak kilimleri 1990'lı yıllara kadar her evine çeyizinde yerini almış, cenazelerde köylülerin ölülerini bu kilimlere sardığı bir gelenek olmuştur. Sonraları bu gelenekler kalksa da bu kilimler çeşitli renk ve desenlerde evlerde kullanılmaya devam etmiştir. Barak Kilimi kültürünü yaşatmak maksadıyla 2013 yılında Kaş Kaymakamlığınca başlatılan "Renklerimiz

Solmasın, Barak Kilimimiz Yok Olmasın" isimli projeyle Boğazcık mahallesi muhtarlık binasının yanına kilim atölyesi açılmıştır. Kaş ilçesindeki köylerde Barak kilimi dokumayı bilen kişiler tespit edilerek Halk Eğitim Kurslarında eğitim verilmeye başlanmıştır (Fotoğraf 2.83) (Kaş Kaymakamlığı, 2014: 73-75).

Fotoğraf 2.83. Barak Kilimi ve Kilim Tezgâhına Ait Görseller (Kaş Kaymakamlığı, 2014: 72-86).

Kaş ilçesinin öne çıkmış lezzetleri arasında Gürsu köyünde geleneksel yöntemlerle üretilen tahin bulunmaktadır. Antalya'nın ilçelerinde üretilen yerli susamlar evlerde bulunan taş değirmenlerde lezzetli tahinlere dönüştürülmektedir. Tahinin yanında pekmez de Kaş'ın köylerindeki her evde geleneksel yöntemlerle üretilmektedir. Kaş köylerinde ayrıca özel tekniklerle üretilen şifalı bitkiler, kekik, keçiboynuzu, karakovan balı, ballı tahinli katmer, adaçayı ve yağı ile çeşitli tarımsal ve hayvansal ürünler öne çıkmaktadır (Fotoğraf 2.84).

Fotoğraf 2.84. Kaş Köylerinde Geleneksel Lezzetlere Ait Görseller.
Kaynak: Kaş Kaymakamlığı, 2014: 78-82; WWF-Türkiye (Doğal Hayatı Koruma Vakfı), 2015: 28; http://www.likyahaber.net/haber/haber_detay.asp?haberID=1738, Erişim: 04.08.2020.

Kaş şehrinin bir diğer fonksiyonu olan sağlık fonksiyonu, kentsel ve kırsal kesimin ihtiyaç duyduğu sağlık hizmetleri açısından önemlidir. Bu anlamda 2015 yılında ilçede faaliyete geçen Kaş Devlet Hastanesi'nin ciddi katkıları olmuştur. Hastanede 2021 yılı itibariyle 24 uzman hekim, 7 pratisyen hekim, 8 diş hekimi, 56 hemşire, 22 ebe, genel idari hizmetleri sınıfında 14 ve diğer sağlık personeli olarak 47 kişi, toplamda 127 personel görev yapmaktadır. 52 yatak kapasiteli olan hastane, ilçe halkına ilave olarak yaz aylarında gelen turistler için de önemli bir sağlık fonksiyonuna sahiptir. Hastane 2015-2021 yılları arası yılda ortalama yaklaşık 65000 fiziki muayene, 400 yatarak tedavi, 2000 ameliyat ve 20 canlı doğum gerçekleştirilmektedir.

Antalya ilinde 13.12.2010 tarihi itibariyle Aile Hekimliği uygulamasına geçilmesinin ardından Kaş ilçesinde 8 adet Aile Sağlığı merkezi göreve başlamış ve bu uygulama kapsamında ilçede Toplum Sağlığı Merkezi ve Kaş Aile Hekimliği Birimi

kurulmuştur. 4 adet 112 Acil Yardım İstasyonuna sahip olan ilçede günlük ortalama 300 hastaya tedavi hizmeti veren bir de Ağız ve Diş Sağlığı Hastanesi bulunmaktadır. Kaş ilçesindeki sağlık kuruluşlarının durumu Tablo 2.22'de gösterilmiştir.

Fotoğraf 2.85. Kaş Aile Sağlığı Merkezinden Bir Görünüm.

Tablo 2.22. Kaş İlçesi Sağlık Kuruluşları

Sağlık Kuruluşu	Adet
Devlet Hastanesi	1
Aile Sağlığı Merkezi	8
Poliklinik	13
Ağız ve Diş Sağlığı Muayenehaneleri (Özel)	4
Muayenehane (Özel)	2
Eczane	13
Ambulans	1
Laboratuvar	2
112 İstasyonu	4

Kaynak: Kaş İlçe Sağlık Müdürlüğü (2020).

Fotoğraf 2.86. Kaş Yeşilköy Aile Sağlığı Merkezinden Bir Görünüm.

Fotoğraf 2.87. Kaş Kalkan Aile Sağlığı Merkezinden Bir Görünüm.

İlçedeki sağlık hizmetleri kapsamında devlet hastanesinde mevcut; Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları, Diş Hekimliği (Genel Diş), Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon, Genel Cerrahi, Göz Hastalıkları, İç Hastalıkları (Dâhiliye), Kadın Hastalıkları ve Doğum, Kardiyoloji, Kulak Burun Boğaz Hastalıkları, Nöroloji, Ortopedi ve Travmatoloji,

Psikiyatri polikliniklerine ilave olarak 23 Aralık 2019'da açılan Ova Semt Polikliniği 30 bin kişilik nüfusa hizmet etme kabiliyetine sahiptir.

Özellikle Kaş nüfusunun yarıdan fazlasının bu bölgede yaşıyor olması ve bölgenin özel koşullarından dolayı açılan Ova Semt Polikliniği, normal sağlık hizmetlerinin yanı sıra geceleri de nöbetçi doktorlarla halka sağlık hizmeti sunmaktadır. Ova Semt Polikliniğine ait bir görüntü Fotoğraf 2.88'de gösterilmiştir.

Fotoğraf 2.88. Kaş Ova Semt Polikliniğinden Bir Görünüm.

2.2.6.1.2. Tarım Fonksiyonu

Araştırma sahasında arazi şartları tarımsal üretime uygun olmasa da ilçe ekonomisi açısından tarım fonksiyonu halen öneminin korumaktadır. Tarımsal alanda ilçenin en önemli fonksiyonu seracılık faaliyetleridir. Özellikle Ova-Kınık-Yeşilköy havzasında sera üretimi çok yaygındır. Saha çalışmalarından ve TÜİK verilerinden yola çıkarak bu bölgede yaklaşık 25 bine yakın insanın doğrudan veya dolaylı olarak seracılıkla uğraştığı bilinmekte, ayrıca bölge seracılık maksatlı göç almaktadır. Örneğin 2016 yılında Dirgenler Mahallesinde seracılık ve nar üretimindeki artış, burada doğup büyüyen ancak diğer bölgelerde yaşayan insanların tekrar köyüne dönerek bu işe başlamalarını sağlamış ve köydeki nüfus 3 kat artmıştır (Hürriyet, 09.11.2016). Yeşilköy, Ova, Kınık, Çayköy, Çavdır, Dirgenler, Kasaba, Karadağ ve Gelemiş Mahalleleri seracılıkta öne çıkan

yerleşmelerdir. İlçe toplam 26000 m^2'lik sera alanıyla Antalya ili sıralamasında 7'nci gelmektedir (Fotoğraf 2.89).

Fotoğraf 2.89. Kaş İlçesinde Seracılık, Kınık Mahallesinden Bir Görünüm.
Kaynak:https://blog.kasrehber.com/kas-kinik-mahallesi-kinik-xanthos-hakkinda-her-sey,Erişim: 22.08.2020.

Kaş şehrinin diğer tarımsal fonksiyonları arasında;

- Gömbe ve Sütleğen Mahallelerinde elmacılık,
- İslamlar ve Doğantaş Mahallelerinde arıcılık,
- Üzümlü, Çayköy ve İslamlar Mahallelerinde sofralık ve şaraplık meşhur margaz üzümü üretimi ve zeytincilik faaliyetleri sıralanabilir.

İlçede üretilen tarım ürünleri kapsamında; yılda 340.000 ton domates üretimiyle il sıralamasında 4'üncü, 70.000 ton biber üretimiyle il sıralamasında 5'inci, 15.000 ton elma üretimiyle 3'üncü sıradadır. Ayrıca yıllık 2.500 ton nar üretimi ve 15.000 ton buğday üretimi tarımsal alanda öne çıkan faaliyetlerdir.

2.2.6.1.3. Turizm Fonksiyonu

Araştırma sahası genel itibariyle hem kültürel hem de doğal turizm potansiyeli açısından oldukça zengindir. Pek çok alan kentsel sit alanı, koruma alanı olarak belirlenmiştir. Yıl boyunca yerli ve yabancı tursitlerin çekim merkezi olmaktadır.

Özellikle tarihi açıdan pek çok medeniyete ev sahipliği yapan Kaş İlçesi; antik kentler, tiyatrolar, lahitler, tarihi evler, doğal güzelliklerden kanyonlar gibi tarihi ve doğal alanlar sit alanı ve koruma bölgesi olarak belirlenmiştir. Koruma altına alınmasından dolayı tarihi ve doğal güzellikleri pek değişmemiştir. Şehrin turizm fonksiyonu çok gelişmiştir.

Daha önce de belirtildiği üzere ilçede 1980'lerden itibaren turizmin farkındalığının artması, Kaş'ın şehirsel fonksiyonları içerisinde turizm fonksiyonunun öne çıkmasını sağlamıştır. Turizmin gelişmesiyle birlikte yat turizmine yönelik ilgi de artmaya başlamıştır. Bundan dolayı Kaş limanı yenilenmiş o dönem şartlarına uygun hale getirilmiş ve şehirdeki ilk yat limanı 1987'de hizmete girmiştir. 2011 yılında ise modern tarzda yat limanı/marina inşa edilmiştir. Özellikle 2000'li yıllardan sonra ülkemiz yat turizmi açısından dünya çapında önemli bir konuma gelmiş, bu anlamda Kaş Marina'nın turizm fonksiyonunda önemli bir faktör haline gelmiştir. Yat turizmin yanı sıra marina ilçedeki insanlara sağladığı istihdamla önemli bir gelir kaynağıdır.

Fotoğraf 2.90. Kaş Marinadan Bir Görünüm.

Turizm anlamında değinilmesi gereken mekanlardan biri de Meis Adasıdır. Meis Adasıyla Kaş arasında ortak tarihsel ve kültürel ilişki vardır. Bu ikili ilişki son yıllarda azalsa da Meis Adası, turizm açısından Kaş için önemli bir gelir kaynağıdır. Şehir ve ada arasında genellikle turizm sezonunda (nisan-ekim arası) çeşitli firmalarca günlük feribot

seferleri düzenlenmektedir. Kış aylarında ise sadece cuma günlerinde olacak şekilde karşılıklı feribot seferleri yapılmakta, adalılar Kaş şehrinde kurulan cuma pazarından istifade etmektedirler. Kaş şehrinde istihdamdaki en yüksek pay turizme aittir. Gelişen turizm fonksiyonuyla birlikte şehirde çok sayıda villa, otel, motel, pansiyon, lokanta, mağaza ve küçük işletme açılmıştır. Turizm şehirdeki ulaştırma ve haberleşme sektörünün de gelişmesinde etkili olmuş, bu sektörlerde de istihdam ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Kısacası 1980'lerden itibaren Kaş şehrinin ekonomisi turizm odaklı gelişme göstermektedir.

Fotoğraf 2.91. Çukurbağ Yarımadası Tatil Villalarından Bir Görünüm.

Araştırma sahasında son yıllarda; özellikle ilçe merkezi, Kalkan, Gelemiş (Patara), Gömbe ve Aklar (Saklıkent) Mahalleleri turizm alanında hızlı bir gelişme göstermiştir. Bu gelişmeye paralel olarak turistik tesislerin sayısı da artmıştır. Kalkan, Gelemiş ve ilçe merkezinde toplamda 976 yatak kapasiteli 11 adet Turizm İşletme Belgeli tesis bulunmaktadır. Yerel Yönetim Belgesine sahip ise 152 otel ve apart, 66 pansiyon ve 4 kamping alanı olmak üzere toplamda 9115 yatak kapasitesi mevcuttur (Kaş Kaymakamlığı, 2020b). Tesislerin ocak-mart döneminde doluluk oranı yaklaşık % 7 iken, nisan-ekim arası turizm sezonunda % 100'ü bulmaktadır.

Fotoğraf 2.92. Kaş-Kalkan Butik Otel ve Pansiyonlarından Bir Görünüm.

Kaş şehrinde turizm fonksiyonuna katkı sağlayan çok sayıda birlik ve dernek faaliyet göstermektedir. Bunlardan bazıları (Kaş Belediye Başkanlığı 2017-2019 Stratejik Plan, 2016: 71);

- Kaş Kalkan Patara Turistik Otelciler ve İşletmeciler Derneği
- Kaş Kültür Hizmetleri ve Geliştirme Derneği
- Kaş Turizm ve Tanıtma Derneği
- Kaş Deniz Kanosu Derneği
- Kaş Lokantacılar Derneği
- TÜRSAB Kaş Temsilciliği
- KASAD (Kaş Sualtı) Derneği
- Patara Kültür Turizm ve Tanıtma Derneği
- Kalkanlılar Derneği
- Kalkan Restorancılar Derneği
- Gömbe Doğayı Koruma Yaşatma ve Turizm Derneği

İlçede yürütülen turizm faaliyetleri çok geniş ve pek çok farklı alana yayılmıştır. Turizm faaliyetlerini aşağıda olduğu gibi sıralamak mümkündür.

- Yayla turizmi (Gömbe, Bezirgan)
- Kanyon ve rafting turizmi (Gökçesu ve Eşen Çayında)
- Yat turizmi,
- Antik ve tarihsel değerlere yönelik kültür turları (Patara, Xanthos)
- Sualtı dalışları,
- Nehirlerde kano turları,
- Likya doğa yürüyüşleri,
- Mağara dalışları,
- Yamaç paraşütü (Kırdavlı Tepe)
- Akdeniz'deki adalara ve çevresine yönelik tekne turları (Meis Adası)
- Deniz ürünlerini ve yöresel yemekleri içeren gastronomi turizmi.

2.2.6.1.4. Sanayi Fonksiyonu

Sanayi fonksiyonu çok fazla gelişmeyen Kaş şehrinde, sanayi yapısının ilçenin temel ihtiyaçlarını karşılayacak ve yan sektör imalathaneleri seviyesinde sınırlı kaldığı görülmektedir. İlçede sanayi alanında çalışanların dağılımına bakıldığında; imalat sanayisinde çalışanlar toplam çalışan nüfusun % 5,6'sını, elektrik gaz ve su faaliyetlerinde çalışanlar % 0,4'ünü, madencilik ve taşocaklarında çalışanlar ise % 0.2'sini oluşturmaktadır. İlçede küçük oto sanayi ve inşaat sektörüne yönelik mobilya ve PVC imalathaneleri de bulunmaktadır. İlçede önemli bir maden rezervi bulunmamakta, taş ocakları ve mermer ocakları yer almaktadır (Kaş İlçe Merkezi 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Plan Araştırma Raporu, 2014: 40).

İlçede özel sektöre ait; 2020 yılının verilerine göre Kaş ilçesinde 3 zeytinyağı fabrikası, 2 mermer ocağı, 1 kum/çakıl ocağı, 1 taş ocağı, 1 salça fabrikası, 1 plastik ürünler fabrikası, 1 hazır beton fabrikası, 1 un fabrikası, 1 alüminyum doğrama fabrikası olacak şekilde toplam 12 adet sanayi tesisi faaliyette bulunmaktadır. Bahsedilen tesislerde çalışanların sayısı 277, esnaf sayısı 2155 ve tüccar sayısı da 1126 olarak kaydedilmiştir (Kaş Kaymakamlığı, 2020b).

2.2.6.1. Şehir İçi Arazi Kullanılışı ve Fonksiyon Alanlarının Dağılışı

Kaş İlçesi, batıda Eşen Çayı ve Seydikemer İlçesi, doğuda Finike ilçesi, kuzeyde Elmalı ilçesi ve güneyde Akdeniz ile çevrilidir. İlçede ulaşım, Antalya'yı batıda İzmir-Aydın, doğuda Mersin-Adana'ya bağlayan D-400 kara yoluyla sağlanır.

Şehrin arazi kullanımında, doğal ve beşerî faaliyetler ile yasal sınırların belirleyici etken olduğu görülmektedir. Genel olarak ilçenin yerleşim alanlarındaki arazi kullanılışında, hem topoğrafik yapının etkisi hem ekonomik yapı genel olarak arazi kullanımını etkilemiştir.

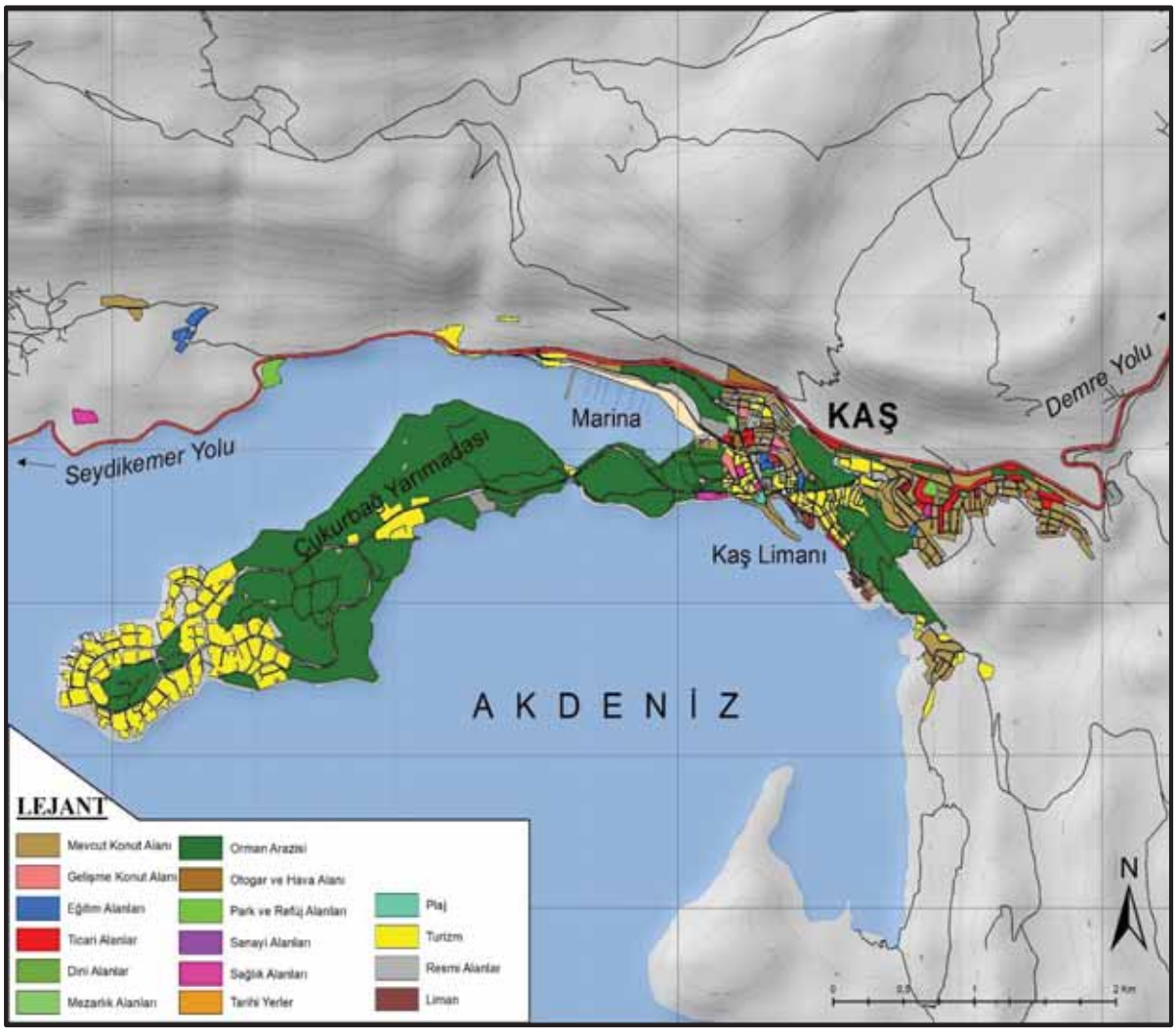

Harita 2.12. Kaş İlçesi Fonksiyonel Arazi Kullanılış Haritası.

Araştırma sahasındaki arazi kullanım değerleri incelendiğinde;

- % 99,14'lük büyük bölümünün doğal yapıya ait kullanımlar (Ormanlık alanlar, ağaçlık alanlar, akarsu ve dere yatakları, göl, baraj gölü, gölet, dikili tarım alanı, çayırlık, kumsal, mera alanları, makilik-fundalık alanlar, tarım alanları, örtü altı tarım alanları, taşlık ve kayalık araziler),
- % 0,86'lık kısmının ise kentsel alan kullanımları (Belediye hizmet alanı, resmi kurum alanları, askeri alan, akaryakıt istasyonu, depolama alanı, boş ifrazlı ve ifrazsız alanlar, atık su arıtma tesisi, eğitim, dini tesis, günübirlik tesisler, katı atık depolama tesisi, konut alanları, konut altı ticari alanlar, kentsel yeşil alan, küçük sanayi alanları, meydanlar, maden çıkarma ve işletme alanları, mezarlık, otopark, ören yerleri, pazar alanları, sağlık tesisi alanları, sanayi alanları, spor alanları, sosyo-kültürel alanlar, teknik altyapı alanları, ticaret alanları, terminal, toptan ticaret alanları, turizm tesis alanları, turizm-konut tercihli kullanım alanları, yat limanı) olduğu görülmektedir.
- İlçede arazi kullanım değerleri arasında Ormanlık alanlar % 63,4, ağaçlık alanlar %10,76 ve makilik-fundalık alanlar % 7,44 oranla en fazla alansal büyüklüğe sahip kullanımlardır (Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2018: 3).

Kaş şehrinin ekonomik yapısında tarım temel fonksiyon olarak görülse de, ilçenin ulusal ve uluslararası düzeyde bir turizm merkezi olması, ekonomik değer olarak hizmetler fonksiyonunun ve buna bağlı olarak turizm ve ticaret fonksiyonlarının ağırlıklı olmasını sağlamıştır. Diğer bir ifadeyle turizm sektörü ve buna dayanan yan sektörlerin ilçe ekonomisini belirleyici ve en fazla ekonomik girdi oluşturan sektörler olduğu görülmektedir. İlçede turizm sektörünün faaliyet oranı yaklaşık % 7'dir (Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2018: 4).

Kaş şehrinin çalışan nüfusunun şehir fonksiyonlarına göre dağılımı incelendiğinde çalışanların büyük bölümünün tarım sektöründe olduğu görülmektedir. Kaş şehrinin fonksiyon alanlarının dağılımı Şekil 2.17'de gösterilmiştir.

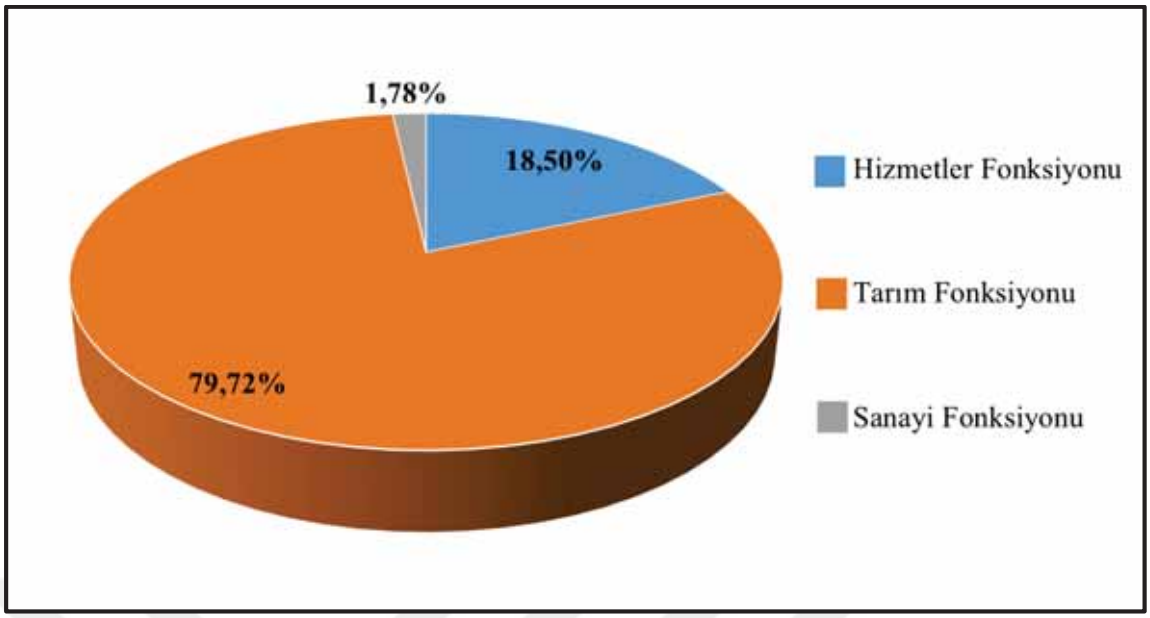

Şekil 2.17. Kaş Şehrinde Çalışan Nüfusun Şehirsel Fonksiyonlara Göre Dağılımı (Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2018: 4).

Şekil 2.17'de görüldüğü üzere araştırma sahasında en fazla istihdam oranı %79,72 ile tarım sektöründe, ardından % 18,5'lik istihdam oranı ise hizmetler sektöründedir. Sanayi sektörü ise % 1,78'lik bir istihdamla en az çalışanın olduğu sektördür.

2.6.7. Kalkan Şehri

Kalkan; Kalkan körfezinin kuzeydoğusunda yer almakta olup, idari bakımdan Kaş ilçesine bağlı durumdadır. Kaş ilçesine 25 km mesafede, Fethiye yolu üzerinde bulunan şehir denize bakan yamaç üzerinde kurulmuştur.

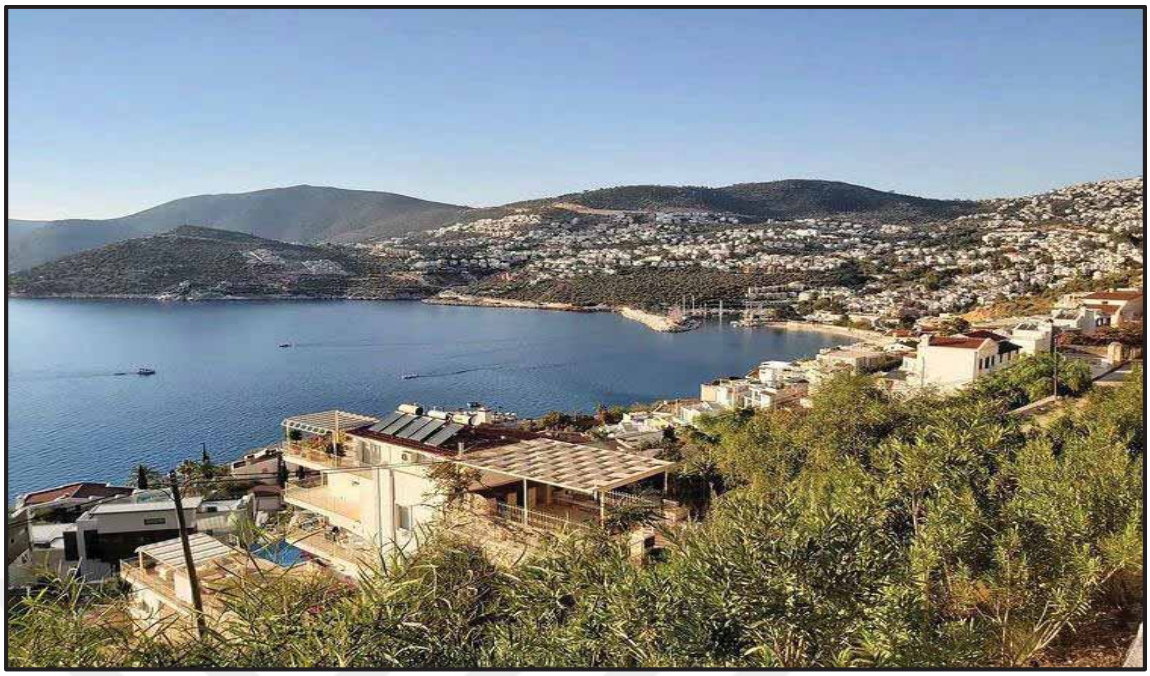

Fotoğraf 2.93. Kalkan Şehrinden Bir Görünüm.

Kalkan şehrinin etrafı yüksek alanlarla çevrilmiş olup, batıda Eren Tepe (547 m.) ve kuzey/kuzeydoğuda Kışla dağı (1100 m.) doğuda Zeytinkaya ve Aktoprak Tepeleri bulunmaktadır. Şehrin ilk kuruluş yeri iskele çevresidir. 1968 yılında yaşanan deprem sonucu iskele çevresindeki yapıların birçoğu yıkılmış ve kullanılamaz hale gelmiştir. Deprem sonrası şehir iskeleden çevreye doğru yayılma göstermiştir. Ancak şehrin etrafı yüksek tepelerle çevrelendiği için yerleşme yamaçlara doğru olmuştur. Günümüzde iskelenin batısındaki iç tepe denilen mevki yerleşmelerle dolmuştur. Ayrıca deprem sonrasında devlet, deprem evlerini şehrin kuzeyinde bulunan Akbel mevkine yapmış ve şehrin gelişiminde rol oynamıştır.

Fotoğraf 2.94. Eren Tepeden Kalkan Şehrinin Bir Görünümü.

Şehir tarihsel açıdan da önemli bir yere sahip olup, pek çok gücün elinde geçmiştir. Likya topraklarının önemli bir yerinde bulunan şehir başlangıçta Büyük İskender Makedonya Krallığı'nın kontrolüne almış, sonrasında Roma, Selçuklular ve Osmanlıların egemenliklerine girmiştir. Selçuklu'nun yıkılmasının ardından Tekeoğulları Beyliği'ne bağlanan eski adıyla Kalamaki olan Kalkan, Yıldırım Beyazıt döneminde Osmanlı topraklarına katılmıştır. Tarihsel süreçte özellikle Osmanlı döneminde Teke sancağında idari merkez konumunda olması önemli bir ticari limana sahip olmasıydı (Karaca,1997:81). Kalkan Osmanlı döneminde özellikle iç kesimlerde yer alan pek çok yerleşmenin tarım ürünlerini ve bölgenin en önemli ürünü olan sedir ağaçlarının keresteleri bu limana gelir, depolanır, yüklenir ve çevre ülkelere pazarlanırdı. (Erel vd., 1993: 128-129)

Fotoğraf 2.95. Kışla Dağından Eren Tepe ve Kalkan Yerleşmesinden Bir Görünüm.

Fotoğraf 2.96. Kalkan 1990'lar (Kaş Kaymakamlığı Arşiv).

Kalkan şehri, Kalkan koyunun olduğu yerde kurulmuş olup, bundan dolayı da korunaklı bir konum haline getirmiştir. Şehir tarihsel süreçte liman fonksiyonundan ötürü önemli hale gelmiştir.

Fotoğraf 2.97. Kalkan Marinadan Bir Görünüm.

Nüfus özelliklerine bakacak olursak; 1935 yılında 317 kişi, 1960 yılında 499, 1980 yılında 622, 1990 yılında 1793, 2000 yılında 2543, 2010 yılında 3173 ve 2020 yılında ise 3647 kişi yaşamaktadır. 1500 civarında İngiliz vatandaşı da ikamet almıştır (Keskinok vd., 2005: 90). Kalkan'ın nüfus artışının kırılma noktası 1980 yılı olup, bunda da en büyük etken turizm faaliyetlerinin dünyada olduğu gibi ülkemizde de gelişme kaydetmiş olmasıdır.

Kalkan, önemli bir turizm alanıdır. Hem tarihi alanların varlığı hem doğal varlıkların zenginliği Kalkan'ı öne çıkaran etmenler olmuştur. Kalkan'ın doğal şartlardan dolayı ulaşımı zor olan bir konumda olması başlangıçta turizm faaliyetlerinin çok fazla gelişememesine sebep olmuştur. Turizme bağlı olarak D-400 karayolunun yapılmasıyla birlikte ulaşım kolaylaşmıştır. Turizmin gelişmesiyle beraber şehrin konaklama ihtiyacı artmıştır. Buna bağlı olarak turizm konaklama merkezleri otel, pansiyon, villa gibi yapılar inşa edilmiştir. Turizme bağlı olarak ticaret ve hizmet sektörü de gelişmiştir.

Fotoğraf 2.98. Kalkan Tatil Villalarından Bir Görünüm.

Sahip olduğu doğal ve beşerî güzellikleriyle çok sayıda yerli ve yabancı turist çeken Kalkan, günümüzde Kaş ilçesine bağlı bir mahalle yerleşmesi olan Kalkan son yılların önemli turizm merkezlerinden biri haline gelmiştir. Kalkan hem geçmişte hem günümüzde de Kaş'ın en önemli yerleşim alanları içinde olmuştur.

Fotoğraf 2.99. Kalkan Butik Otel ve Pansiyonlarından Bir Görünüm.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

Bu bölüm kapsamında araştırma sahası ekonomik coğrafya özellikleri dikkate alınarak incelenecektir. Bu kapsamda öncelikle genel arazi kullanılışı ele alınacak müteakiben, çalışma sahası tarım, ormancılık, madencilik, sanayi, ulaşım, ticaret ve turizm başlıkları altında incelemeye tabi tutulacaktır.

Tarım başlığı altında tarımsal alanların parsel ve mülkiyet yapıları, yöre tarımının doğal ve beşerî coğrafya esasları, tarımsal üretim ve hayvancılık alanlarına değinilecektir. Ormancılık kapsamında ilçedeki orman varlıkları, ormanların fauna ve florası ele alınacaktır. Sonrasında ilçedeki madencilik faaliyetleri, ilçe sanayisinin durumu irdelenecektir. Ulaşım yönünden ilçenin karayolu, demiryolu, kentsel ulaşım, teknik alt yapı ve sorunların ilçe ticareti ve turizmi ele alınarak incelenecektir. İlçedeki ticari faaliyetlerin incelenmesi sonrasında ise ilçenin turizm açısından incelenmesi yapılacaktır.

3.1. EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

Emmanuel Kant tarafından coğrafya bilimi üzerinde sınıflandırmalar yapılarak, coğrafya bilimi, fiziki, matematik, siyasi, uygulamalı ve ekonomik coğrafya gibi daha küçük kısımlara ayrılmıştır (Ünlü, 2014). Bu kısımlardan ekonomik coğrafya ekonomik aktivitelerin bazı alanlarda yığılma ve örgütlenme nedenlerini inceleyerek cevaplar arayan bir coğrafya koludur (Kum, 2011). Ekonomik coğrafya önemli coğrafya sınıflandırmalarından bir tanesidir. Küreselleşme ile yaşanan süreç boyunca ekonomilerde de küreselleşmenin olması ekonomik coğrafyayı daha da önemli hale getirmiştir. İnsan hayatının ve toplumsal hayatı etkileyen en önemli unsurlardan bir tanesinin de ekonomi kaynaklı olması ve bu ekonomik faaliyetlerin mekânla olan sıkı ilişkisi ekonomik coğrafyaya özel bir önem verilmesine yol açmıştır. Bu önemi gösterecek şekilde, 2008 ekonomik krizi sonrasında giderek ünlenen Paul Krugman, farkına varmadan bütün hayatı süresince ekonomik coğrafyayı düşündüğünü ve yazdığını ifade etmiştir (Tümertekin ve Özgüç, 2011).

Bakış açısı olarak ekonomik coğrafyayı farklı bakış açılarına göre incelemektedirler. Birinci bakış açısına göre ekonomik coğrafyadan anlaşılan ekonomik

faaliyetlerin dağılımının üretim, tüketim, dağıtım ilişkilerinin mekânsal organizasyonlara göre ele alınması ve değerlendirilmesi iken, ikinci bakış açısına göre ise insanlar tarafından geçimlerinin temini için gerçekleştirilen tarım, sanayi, ticaret, turizm, ulaşım, madencilik gibi çeşitli alt başlıklarda bağlantılar yaparak incelenmesi ve değerlendirilmesidir (Doğan, 2010). İnsanoğlu, yaşam alanı olarak seçtikleri yerleşmelerde varlıklarını sürdürebilmek için çeşitli ekonomik faaliyetlerde bulunmak durumundadır. Bu çeşitlilik büyük ölçüde dünyanın şekli ve hareketlerine bağlı olarak iklimlerin ortaya çıkmasıyla doğal bitki örtüsü ve tarımsal faaliyetlerde çeşitliliğe yol açmıştır. Çeşitliliğin bir diğer sebebi ise aynı kuşak içerisinde farklı tarımsal faaliyetlerin olması fiziki faktörler ve toplumların sosyo-ekonomik yapılarıyla ilgilidir (Özdemir, 2017: 171).

İlçenin ekonomisi temelde tarıma dayalı şekillenmiştir. Sanayi ve ticaret geri planda kalırken ilçe de bacasız sanayi dediğimiz turizm sektörü önemli yer edinmiştir. Bu bölümde ekonomik coğrafya başlığı altında araştırma sahasındaki tarım, hayvancılık, ormancılık, madencilik, sanayi, ulaşım, ticaret, turizm ve diğer ekonomik etkinlikler faaliyetlerinin süreci, gelişimi ve değişimi alt başlıklarında incelenecektir.

3.2. GENEL ARAZİ KULLANILIŞI

3.2.1. Arazi Sınıflandırması

Kaş, Meis adasının hemen üstünde çizdiği yaydan dolayı Kaş ismini almıştır. Gelişen bir liman kasabası olan Kaş'ın batısında Toros Dağları, yarımada, adacıklar ve Meis Adası bulunmaktadır. Batısında yer alan Eşen Çayı Kaş ilçesini Seydikemer ilçesinden ayırmaktadır. Doğusunda Demre, kuzeyinde ise Elmalı ilçesi yer almaktadır. Meis Adası'yla arasında 2 kilometrelik bir mesafe vardır. Bundan dolayı Yunanistan'a da komşudur. Antalya merkezine olan uzaklığı 186 km. olan Kaş'ın yüz ölçümü 1750 kilometrekaredir. Kaş İlçesi sahil uzunluğu ise 70 kilometredir. Kıyıları genellikle girintili-çıkıntılı koylarla kaplı olan Kaş kıyısından uzaklaştıkça eğimli arazilerin yükseldiği ve dar düzlüklerinin akabinde dik yamaçların zaman zaman 550 m'yi geçen tepelere dönüştüğü görülmektedir. Dik ve girintili bir yapıya sahip olan Kaş kıyıları, dağların kıyı hattına paralel uzanımı olan yerlerde deniz suyunun dağlık bölgelerin arasında kalan kısımları dolması suretiyle meydana gelmiştir. Kaş çevresinde görülen

kıyılar, Dalmaçya kıyı tipine benzemektedir. Kara ulaşımının kısıtlı olduğu Kaş bölgesine deniz ulaşımının tekneler vasıtasıyla sağlanması mümkündür (Kolak, Ş.Z., 1997).

Kıyı kesiminin yanında Kaş çok sayıda köy yerleşimine ev sahipliği yapan dağlık ve kırsal bir arazi yapısına sahiptir. Torosların eteklerinde yer alan köyler dağlık ve ormanlık arazide bulunmaktadır. Kuzey tarafındaki Toroslarda tarıma elverişli Gömbe Yaylası ile Kasaba Ovası gibi bölgeler bulunmaktadır. Batı kısmında yer alan Ova, Yeşilköy, Kınık mahalleri zeytin ve seracılık açısından gelişmiştir. Yaylalarında elma ve nar gibi meyvelerin yetiştirildiği bölgeler bulunmaktadır.

3.2.2. Araziden Yararlanma Durumu

Arazi kullanımı kavramının kökenine indiğimizde kelimenin İngilizce "landuse" kelime kökünden geldiği görülmektedir. İngilizcedeki "land" kelimesi dilimizde arazi anlamına gelmektedir (Taş, 1993). Dünya yüzeyini örten biyo-fiziksel özellikteki arazi, doğal süreçler ve insanlardan kaynaklanan süreçlerin bir birleşimi olarak meydana gelmektedir. Arazinin kullanımından kastedilen ise dünya yüzeyinde kültür, ekonomi, siyasal faktörler gibi hususların etkilediği insanlık faaliyetleri olarak ifade edilebilir (Kara, 2012). Dünyadaki canlılar doğal ortamdan çok farklı şekillerde istifade edebilmektedirler. İnsanlar gibi birçok canlının barındığı dünya da doğal hayatı kullanan hayvanların, insanların veya bitkilerin farklı şekillerde yeryüzünden yararlandıkları söylenebilir (Bahadır, 2007).

Araziden yararlanmadan anlaşılması gereken arazi kullanımının tespit edilmesi, değerine göre sınıflandırmaya tabi tutulması ve kullanımına ilişkin planlama yapılması olarak ifade edilebilir. İnsanlar tarafından arazi farklı şekillerde değerlendirilerek farklı ekonomik etkinlik uygulamaları yapılabilmektedir. Bu noktada önem arz eden konu insanların doğal çevredeki potansiyelden hangi ölçekte ve nasıl yaralandığının tespit edilebilmesidir (Özçağlar, 1994). Araziden yaralanma denildiğinde mevcut arazi kullanım durumunun belirlenerek, nasıl kullanılması gerektiğine ilişkin planlama yapılması gereklidir. Bu açıdan insanların mekânla olan ilişkilerinin incelendiği coğrafya çalışmalarında arazinin kullanılması ve planlama konusuna daha da dikkat edilmesi gerekmektedir.

Kaş ilçesi arazi kullanım haritası Harita 3.1'de gösterilmiştir. Harita'da da görüldüğü üzere orman ve fundalık alanların yoğun olduğu görülmekte, tarım alanları polye ovalarının olduğu alanlarda bulunmaktadır. Turunçgil alanları yok denecek kadar azdır. Bağ ve bahçe alanları ilçe sınırları içinde çok dar alanlarda yapılmakta olup, ilçe kuzeyinde yoğunlaştığı görülmektedir. Mera alanları Susuz Dağ ve çevresinde yer kaplamaktadır. Zeytinlik alanlar sahil kesiminde ilçenin güneyinde ve özellikle Kalkan ile Andifli Mahallelerinde yoğun olduğunu görmekteyiz.

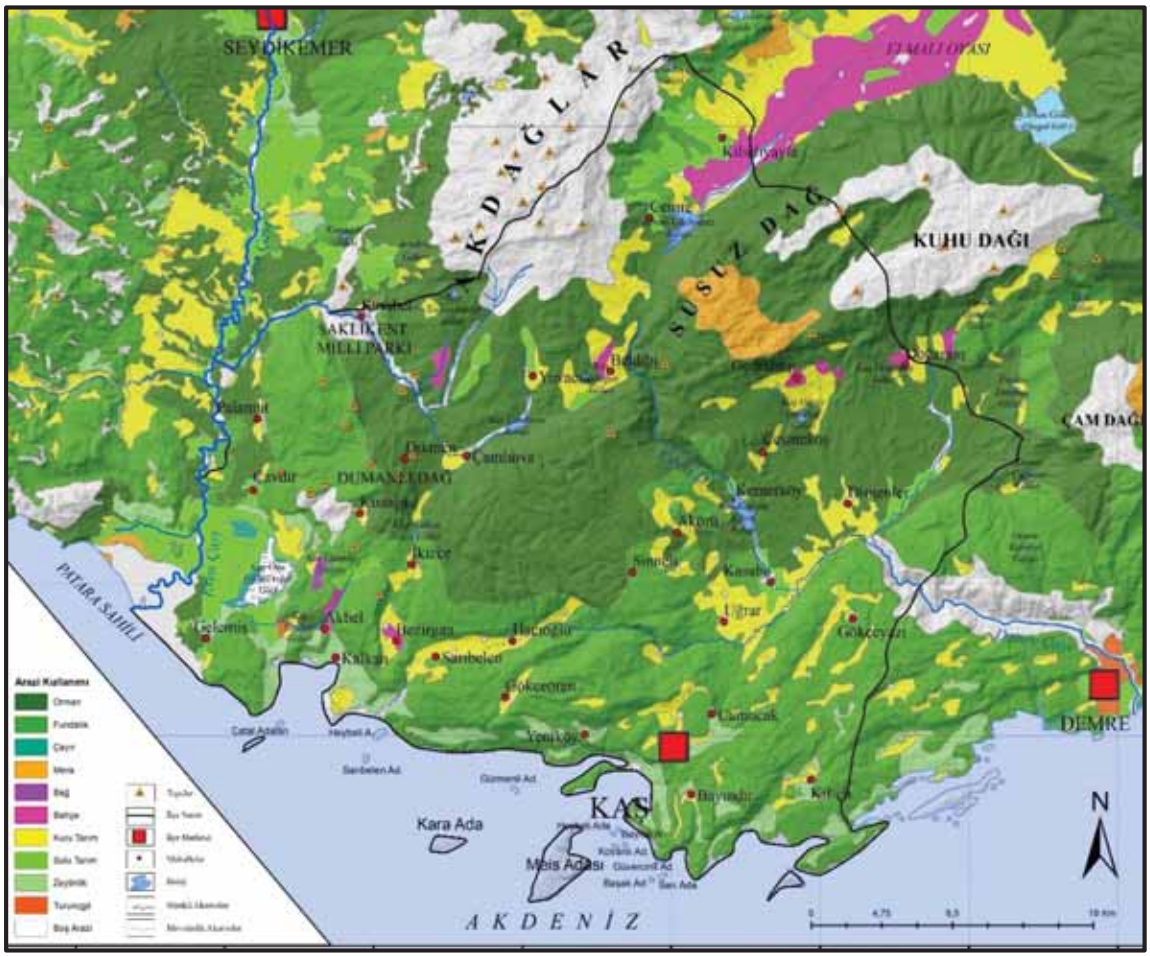

Harita 3.1. Kaş İlçesi Arazi Kullanım Haritası.

Tablo 3.1. Kaş İlçe Arazisinin Dağılımı

İlçe Arazisi Dağılımı		
Tarım Alanı	Miktarı (da)	225.360
	Oranı (%)	12
Çayır ve Mera	Miktarı (da)	98.532
	Oranı (%)	5
Orman ve Tarım Dışı Arazi	Miktarı (da)	1.543.108
	Oranı (%)	83
Toplam Yüzölçümü (Da)		1.867.000

Kaynak: Kaş Belediyesi, 2020.

Kaş ilçesinin arazi dağılımı Tablo 3.1.'de olduğu gibidir. Orman ve tarım dışı arazinin çoğunlukta olduğu tablodaki dağılımda % 12'si tarım alanı olarak kullanılmakta olan arazinin % 5'i ise çayır meradan oluşmaktadır. Kaş ilçesinin merkezine ait planlama alanı alan toplamı 440,55 ha, planlı alan toplamı ise 386,73 ha'dır. 53,82 ha miktarındaki alan üst ölçekli plan kararlarına göre gelişme gösteren meskûn alanlardan meydana gelmektedir. Kullanım durumu içinde oranın en fazla konut alanı olduğunu görmekteyiz. Konut alanından sonra oransal olarak doğal park alanları ve hizmet alanları gelmektedir. Sanayi alanlarının en az orana sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.2. Kaş Arazi Kullanım Durumu.

Kullanımı	Planlı Alan (ha)	Oran (%)	Meskûn Alan (ha)	Oran (%)
Konut Alanı	101,7	26,48	75,5	17
Tercihli Kullanım Alanı	30,08	7,7	30,08	7
Ticaret	3,36	0,9	2,5	0,5
Turizm Tic.	3,2	0,8	3,2	0,7
Akaryakıt	0,46	0,01	0,2	0,04
Turistik Tesis	9,59	2,47	5,1	1,1
Günübirlik	6,87	1,77	5,87	1,3
Sanayi	-	-	0,07	0,01
İlköğretim Okulu	3,83	1	1,24	0,3
Ortaöğretim Okulu	4,7	1,2	3,73	0,84
Sağlık	10,47	2,7	9,7	2,3
Resmi Kurum	6,04	1,5	4,57	1
Belediye Hizmet Alanı	1,11	0,3	0,7	0,15

Tablo 3.2. Kaş Arazi Kullanım Durumu (Devamı).

Kullanımı	Planlı Alan (ha)	Oran (%)	Meskûn Alan (ha)	Oran (%)
Sosyal Tesis Alanı	0,13	0,01	-	-
Kültürel Tesis Alanı	0,54	0,13	0,05	0,01
Dini Tesis	0,63	0,16	0,33	0,06
Spor Alanı	1,5	0,38	0,5	0,1
Askeri Alan	0,03	0,008	1	0,2
Park	22,87	6	11,96	2,81
Doğal Park	57,97	15	57,97	13,73
Rekreasyon	0,36	0,01	0,1	0,02
Mesire Alanı	7,6	2	1,2	0,3
Mezarlık	1,1	0,3	1,2	0,3
Ağaçlık Alan	2,7	0,69	2,7	0,52
Arkeolojiksit	23,52	6,1	23,52	5,47
Jeolojik Sakıncalı Alan	2,7	0,7	2,7	0,52
Terminal	0,5	0,12	0,5	0,1
Yol-Otopark	75,88	19,7	60,91	13,82
Liman	2,19	0,56	1,3	0,3
Teknik Alt Yapı Al	5,1	1,31	4,15	0,9
İfrazlı Boş Alanlar			13,2	2,9
İfrazsız Boş Alanlar			113,81	26
Kentsel Alan Toplamı	**386,73**	**100**	**440,55**	**100**

Kaynak: Kaş İlçe Merkezi 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Plan Araştırma Raporu. (2020).

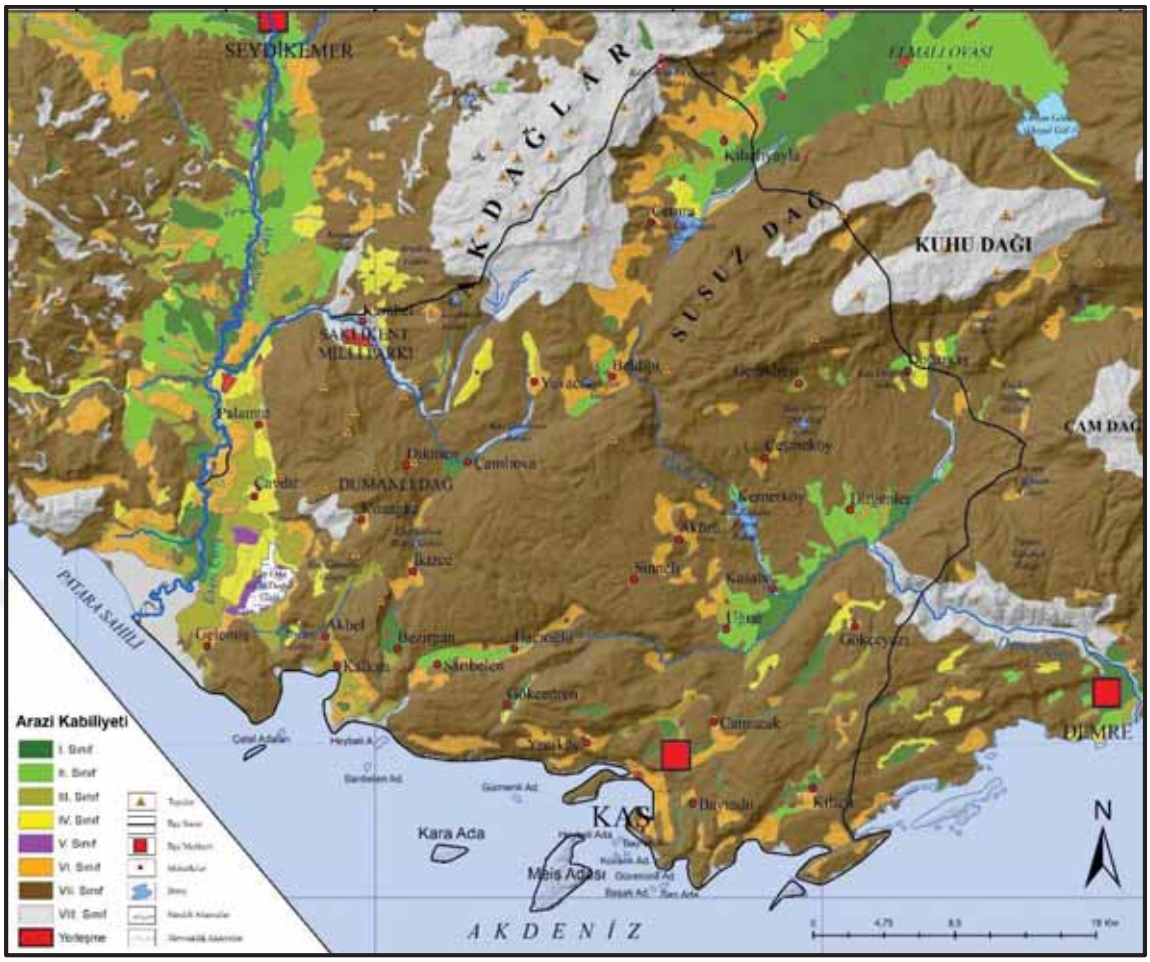

Harita 3.2. Kaş İlçesi Toprak Kabiliyet Dağılımı.

Harita 3.2 incelendiğinde; bilindiği üzere I. ve II. sınıf araziler düz veya düze yakın tarım arazileridir. İnceleme alanımızda bu arazilerin birbirine yakın olduğunu ve polye alanlarında olduğunu görmekteyiz. Haritada genel olarak V., VI. Ve VII. sınıf araziler yoğunlukta olup bu alanlar ise orman, çayır, mera ve yerleşim alanı olarak kullanılmaktadır.

Tablo 3.3. Toprak Kabiliyet Dağılımı.

Kullanım / Nitelik	Planlı Alan (ha)	Oran (%)
Kentsel Alan Kullanımı	386,73	15,06
Orman	1635,9	63,6
2-B	211,17	8,4
Tarım Alanı	10,38	0,04
Tarım Dışı Alanlar	197,49	7,6
Zeytincilik Alanları	139,8	5,3
Genel Toplam (1 / 25.000)	**2581,47**	**100**

Kaynak: Kaş İlçe Merkezi 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Plan Araştırma Raporu (2020).

Tablo 3.3'de Kaş ilçesinin toprak kabiliyet durumu gösterilmiştir. Buna göre; Kaş ilçe merkezine ait olan 2581,47 ha'lık arazinin 386,73 ha'sını kentsel alan, 1635,9'unu ormanlık alan, 10,38 ha'lık kısmını tarım alanları, 150,18 ha'lık kısmını tarım alanları ve zeytinlikler, geriye kalan 197,49 ha'lık kısmını ise tarım dışı alanlar oluşturmaktadır.

Antalya ili genelinde tarım alanlarının ilçeler bazında kullanım amaçlarına göre dağılımı ise aşağıda Tablo 3.4'de gösterilmiştir. Tabloya göre Kaş ilçesi bağlık alanlarda birinci, meyvelik alanlarda yedinci, sebzelik alanlarda sekizinci, ekilen tarım alanlarında altıncı, zeytinlik alanlarında ise altıncı sırada bulunmaktadır.

Tablo 3.4. Antalya İli Tarım Alanlarının Kullanılış Amaçlarına Göre Dağılımı.

İlçe	Bağ (ha)	Meyvelik (ha)	Sebzelik (ha)	Tarla Alanı		Zeytinlik (ha)	Toplam Alan (ha)
				Ekilen (ha)	Nadas (ha)		
Merkez	17,7	400,8	863,4	2.591,6	17,4	286,1	4177
Akseki	40,6	26,0	5,3	539,0	59,8	1,3	672
Alanya	3,6	340,7	389,8	1.580,0	210,0	17,0	2.541,1
Elmalı	40,8	930,8	320,2	4.408,5	100,0	-	5.800,3
Finike	2,5	356,6	98,3	115,0	62,5	0,3	635,2
Gazipaşa	5,0	306,7	265,5	766,0	200,0	57,5	1.600,7
Gündoğmuş	15,6	6,0	24,5	421,0	468,2	2,7	938
İbradı	10	5,5	0,4	97,2	8,0	0,4	121,5
Kale	4,3	47,6	99,8	165,6	150,9	66,8	535
Kaş	49,2	163,2	221,9	1.188,9	276,9	271,0	2.171,1
Kemer	0,5	91,0	4,1	98,6	41,0	0,2	235,4
Korkuteli	29,6	782,4	138,4	7402,8	1.171,5	2,0	9.526,7
Kumluca	0,7	380,5	403,1	581,3	306,5	27,8	1.699,9
Manavgat	10,5	136,8	533,0	2.356,0	500,0	125,9	3.662,2
Serik	2,6	158,9	755,0	1.762,7	800,0	158,0	3.637,2
Toplam	**233,2**	**4.133,5**	**4.122,7**	**24.074,2**	**4.372,7**	**1017**	**37.953,3**

Kaynak: Kaş İlçe Merkezi 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Plan Araştırma Raporu (2020).

Tablo 3.5. Kaş İlçesi Tarım Alanlarının Kullanım Amaçlarına Göre Dağılımı.

Tarım Alanlarının Kullanım Amaçlarına Göre Dağılımı		
	Miktarı (Da)	**Oranı (%)**
Tarla Bitkileri	70.000	31,10
Açık Tarla (Sebze)	1.000	0,4
Örtü Altı (Sebze)	24.000	10,6
Süs Bitkileri	-	-
Meyvelikler	45.000	20,0
Nadas	8.000	3,6
Tarıma Elverişli Kullanılmayan Alan	77.360	34,3
Toplam	**225.360**	**100**

Kaynak: Kaş Belediyesi Stratejik Plan 2017-2019.

Tablo 3.5'deki Kaş ilçesi tarım alanlarının kullanım amaçları incelendiğinde % 42,5'lik bir bölümünün tarıma elverişli olmasına rağmen kullanılmadığı, en fazla kullanımı olan alanların ise sırasıyla tarla bitkileri (% 26,1), meyvelikler (% 19,3), örtü altı-sebze (% 9,8), nadas (% 2,2) ve açık tarla-sebze (% 0,4) şeklinde dağıldığı görülmektedir.

3.3. TARIM

3.3.1. Tarım Alanlarının Parsel ve Mülkiyet Yapısı

İnsanoğlunun yerleşik hayata geçmesi ile birlikte özel mülkiyet kavramı ortaya çıkmış, insanlar başta tarım alanları ve çiftlikler olmak üzere birtakım malvarlıklarına sahip olmaya başlamıştır. Sanayileşme sonrasında da kentlere yerleşen insanların sayısı arttığı için tarım yapılan arazilerin küçüldüğü ve daha verimsiz bir duruma geldiği görülmüştür. Bu nedenle de toprağın korunmasının sağlanması için ülkeler tarafından bir takım kanuni düzenlemeler yapılmış ve sınırsız olan mülkiyet hakkının sınırlandırılması yoluna gidilmiştir (Uyumaz ve İlhan, 2018). Tarımla uğraşan nüfusun tarım yapılan topraklardaki dağılım durumu ve mülkiyete yönelik oluşturulan ilişkiler verimli olarak işletme yapabilmek için gerekli bir husustur. Kırsal alanlarda daha çok nüfus tarafından tarımda kalınması, diğer sektörel alanlara aktarılamaması tarım yapılan toprakların parçalanmasına ve küçülmesine sebep olmaktadır. Türkiye'de tarım topraklarına ait

mülkiyet ve tasarruf durumu hakkında net bilgi yoktur. Tarım yapılan topraklara ait tapu ve kadastro bilgileri yetersizdir (Gün, 2006).

Kırsal bölgelerde toprağı olmayan aileler geçimlerini tarımdan sağlamaları önemli bir sorun alanı olarak görülmektedir. Toprağı olmayan ailelerce köyden kente göç edilmekte, kırsal alanlarda tarım dışı faaliyetlerde çalışılmakta veya tarım işçisi, kiracı ortakçı olarak tarım faaliyetleri yürütülmektedir (Gün, 2006). Mülkiyet açısından bir diğer sorun konusuda çok küçük ve parçalı bir yapıya sahip olunmasıdır. Tarımda kalan nüfustaki artış, mirasçılar arasındaki paylaşımlar nedenleriyle tarım alanları parçalanmakta ve küçülmektedir.

3.3.2. Yöre Tarımının Doğal ve Beşerî Coğrafya Esasları

Herhangi bir bölgenin tarımla ilgili olan faaliyetlerinin anlaşılabilmesi ve bu konuda çalışmalarda bulunabilmek için tarımın dayandığı doğal ve beşerî unsurları incelemek gerekmektedir. Doğal unsurlardan yeryüzü özellikleri, iklim beşerî unsurlardan tarihi ve nüfus özellikleri üzerinde durulmalıdır. Bir bölgedeki tarımsal faaliyetlerin potansiyelini ortaya koyabilmek için, tarımsal faaliyetlerin hangi özellikte olacağını ve geçmiş faaliyetlerle ileriye dönük faaliyetlerin iyi bir şekilde etüt edilip, planlamaya bağlıdır. Bu açıdan araştırma sahasına ait fiziki ve beşerî coğrafya esasları önceki bölümlerde ele alınmıştır.

3.3.3. Tarımsal Üretim

Kaş ilçesinin ekonomisinde tarım önemli bir yer teşkil etmektedir. Sanayi ve ticaretin ekonomiye etkisinin çok az olması sebebi ile tarım daha da önem arz etmektedir. İlçe ekonomisi turizm sektörü yanında önemli seviyede tarım sektörüne de bağımlıdır. İlçe merkezinde tarımın alt sektörleri arasında bulunan hayvancılık, avcılık ve ormancılık gibi alanlara fazla rastlanmamaktadır. Arazinin yapısı nedeni ile ziraat faaliyetlerinin olduğu alanlarda dikili tarım faaliyetlerine rastlanırken, az seviyede bulunan düzlük arazilerde buğday ekildiği de görülmektedir.

Tarımsal gelirin büyük çoğunluğunun örtü altı sebzecilikten sağlandığı Kaş'ta yaklaşık 22.000 dekarlık örtü altı sera bulunmakta olup bu alanda en önemli ürünler domates ve biberdir. Meyve üretimi yaklaşık 30.000 dekarda zeytin, yaklaşık 12.000

dekarda da elmacılık olarak görülmektedir. Tarla bitkilerinin üretimdeki payı da önemlidir.

Tablo 3.6'da sunulan Kaş ilçesinde bulunan tarım alanlarının geneline bakıldığında büyük bölümünün tahıllar ve diğer bitki ürünleri ile meyve, içecek ve baharat bitkileri için kullanıldığı, sonrasında ise sebze ekilen alanların çoğunlukta olduğu görülmektedir. 2018-2020 yılları arasındaki veriler incelendiğinde süs bitkisi ekimi için kullanılan tarım alanının bulunmadığı görülmektedir. Son üç yıl rakamlarına göre tahıl ve diğer bitkisel ürünlerin alanlarının yaklaşık 60000 hektar, meyve, içecek ve baharat bitkileri alanlarının yaklaşık 44000 hektar olduğu nadasa bırakılan alanlar toplamının ise yaklaşık 5500 hektar olduğu görülmektedir.

Tablo 3.6. Kaş (Antalya) Tarım Alanlarının Genel Dağılımı.

Tarım Alanı	Yıllar	Alan (ha)
Meyveler, İçecek ve Baharat Bitkileri Alanı	2018	43.645
	2019	43.824
	2020	43.791
Nadas Alanı	2018	5.543
	2019	5.543
	2020	5.543
Sebze Alanı	2018	25.740
	2019	25.740
	2020	27.540
Süs Bitkileri Alanı	2018	0
	2019	0
	2020	0
Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Alanı	2018	60.191
	2019	59.680
	2020	60.392

Kaynak: TÜİK.

İlçede tarımsal üretimin değeri açısından bakıldığında tarla bitkilerinin önemli bir payının bulunmadığı görülmektedir. Tablo incelendiğinde Kaş ilçesinin tarım bakımından elde ettiği gelirlerin büyük bölümünün örtü altı sebze üretiminin yapılmasından elde edilmektedir. Seralar, iklim ve çevre şartlarına bağımlı olmaksızın

veya kısmen bağımlı olarak, ihtiyaç duyulduğunda sıcaklığın, nemin, ışığın ve havalandırmanın kontrol altına alınması ile farklı bitkilerin ve bunlara ait tohumların, fidelerin veya fidanların üretim, saklanması ve sergilenmesi maksatlarıyla ışığı geçirebilen cam veya plastik gibi malzemelerin kullanımı ile inşası yapılan, örtü altı yetiştiriciliğindeki bir yapı olarak tanımlanmaktadır (Yüksel, 1995).

Kaş ilçesi sınırları içerisinde yaklaşık olarak 22000 dekar plastik sera ve 4200 dekar cam sera varlığının bulunduğu ilçede 2018-2020 verilerine bakıldığında plastik sera alanlarının toplam miktarında az da olsa artış olduğu görülmektedir. Sera varlığı açısından Kaş İlçesi il bazındaki sırlamada 7'nci sırada bulunmaktadır.

Fotoğraf 3.1. Plastik Seralardan Bir Görünüm (Kınık).

Tablo 3.7. Kaş (Antalya) Örtü Altı Tarım Alanlarının Dağılımı.

Örtü Altı Tarım Alanı		
	Yıl	**Tarım Alanı (Dekar)**
Alçak Tünel	2018	0
	2019	0
	2020	0
Cam Sera	2018	4.127
	2019	4.127
	2020	4.127
Plastik Sera	2018	20.873
	2019	20.873
	2020	22.673
Yüksek Tünel	2018	0
	2019	0
	2020	0

Kaynak : TÜİK.

Fotoğraf 3.2. Cam Seralardan Bir Görünüm (Yeşilköy).

3.3.3.1. Tahıl Üretimi

Kaş ilçesinde bulunan tarım alanlarından tahıl üretiminde ekilen alanlar içerisinde en büyük pay yaklaşık 47.000 dekarlık alanla buğday ve 6.500 dekarlık alanla da arpaya aittir. TÜİK verilerine bakıldığında ekilen alanların tamamının son üç yıl içerisindeki verilere göre hasat edildiği görülmektedir. 2018-2020 yılları arasındaki veriler göz önüne alındığında tahıl üretiminde en çok verimin 294 kg / dekar ile buğdaydan alındığı, en az verimin ise yaklaşık 70 kg / dekar ile susam tohumundan alındığı görülmektedir.

Ekilen ve hasat edilen alanlara göre üretim miktarı göz önüne alındığında ise en çok üretimin son üç yıl verilerine göre ortalama yaklaşık 36735 ton ile buğday, 4102 ton üretim ile arpa olduğu görülmektedir.

Fotoğraf 3.3. Buğday Tarlasından Bir Görünüm (Kasaba Ovası).

Tablo 3.8. Kaş (Antalya) Tahıl Üretimi

Kaş İlçesi Tahıl Üretimi					
	Yıl	**Ekilen Alan Dekar**	**Hasat Edilen (Dekar)**	**Verim (Kg/dekar)**	**Üretim Miktarı (Ton)**
Buğday, (Durum Buğdayı Hariç)	2018	47.240	47.240	248	11.711
	2019	46.273	46.273	247	11.421
	2020	46.311	46.311	294	13.603
Arpa (Diğer)	2018	5.720	5.720	197	1.129
	2019	6.230	6.230	175	1.090
	2020	6.500	6.500	290	1.883
Çavdar	2018	40	40	225	9
	2019	46	46	196	9
	2020	56	56	196	11
Yulaf	2018	486	486	175	85
	2019	426	426	190	81
	2020	430	430	191	82
Fasulye, Kuru	2018	250	250	144	36
	2019	250	250	144	36
	2020	262	262	137	36
Nohut, Kuru	2018	400	400	123	49
	2019	400	400	118	47
	2020	318	318	123	39
Burçak (Dane)	2018	100	100	100	10
	2019	100	100	100	10
	2020	95	95	105	10
Susam Tohumu	2018	500	500	60	30
	2019	500	500	60	30
	2020	480	480	90	43

Kaynak : TÜİK.

Fotoğraf 3.4. Yulaf Tarlasından Görünüm (Sarıbelen Ovası).

3.3.3.2. Yem Bitkileri Üretimi

İlçedeki iklim yapısı ile arazi yapısı farklı hayvanların yetiştirilmesine olanak tanımaktadır. Bölgedeki hayvanların kaba yem ihtiyaçları genellikle sap ve saman, çayırlar-meralar ve yem bitkilerinden sağlanmaktadır. Meralar hayvancılığın ekonomik olarak yapılabilmesi açısından önem arz etmektedir (Öten vd., 2016). Süt ve besi sığırlarının 6-8 aylık sürede % 60-70 oranında, koyunlar için %90 oranında meralardan yararlandıkları durumda hayvancılığın ekonomik olarak icra edilebildiği söylenebilecektir (Soya vd., 1999).

Ülkemizde doğal olarak yetiştirilen 12.000'den fazla bitki taksonu bulunmakta olup mera alanlarında çok çeşitli bitkiler bulunmaktadır (Cevheri, 2011). Toplamda 14.6 milyon ha'lık bir alanı kaplayan meralar (TUİK, 2018) aşırı otlatma veya yanlış otlatma gibi sebeplerden dolayı bitki örtülerini yitirerek verimlerini ve ot kalitelerini kaybetmiştir.

Hayvancılıkta gelişme sağlayabilmek için kaliteli, ucuz ve bol kaba yem ihtiyacı düzenli bir şekilde karşılanmalıdır (Alçiçek vd., 2010). Hayvancılıkta kaba yem ihtiyacının giderilmesinin sürekli ve güvenilir yöntemi yem bitkilerinin üretilmesidir. Yem bitkileri insanların beslenmesi için kullanılmadıkları ve tarlalarda yetişen ürünlerden elde edilen gelire rakip olamadığından dolayı yem bitkilerinin üretimi üretici açısından tercih edilen bir alternatif olmamaktadır. Ayrıca yem bitkileri açısından bir

diğer sorunsal alan da hayvansal ürünlerin pazarlamasında sorunlarla karşılaşılmasıdır (Kendir ve Tahtacıoğlu, 2001).

Hayvanların yeterli oranda beslenebilmeleri için yem bitkileri üreticiliğinin geliştirilmesi bir zorunluluktur (Yolcu ve Tan, 2008). Besin içeriklerindeki zenginlik, üremeyi artırması ve kaliteli hayvansal ürün için gerekli olması yem bitkilerini önemli kılmaktadır (Serin ve Tan, 2001). Yem bitkileri ayrıca çayırlar ve meralarda yapılan hayvan otlatmalarını azaltmakta, nadas alanlarının azalmasına olanak tanımakta ve erozyonun önlenmesine katkıda bulunmaktadır.

Tablo 3.9. Kaş (Antalya) Yem Bitkileri Üretimi

Kaş İlçesi Yem Bitkileri Üretimi					
	Yıl	**Ekilen Alan Dekar**	**Hasat Edilen (Dekar)**	**Verim (Kg/dekar)**	**Üretim Miktarı (Ton)**
Mısır (Silaj)	2018	55	55	4.000	220
	2019	55	55	4.000	220
	2020	60	55	4.000	220
Fiğ (Adi) (Yeşil Ot)	2018	5.000	5.000	500	2.500
	2019	5.000	5.000	500	2.500
	2020	5.500	5.500	500	2.750
Burçak (Yeşilot)	2018	400	400	400	160
	2019	400	400	400	160
	2020	380	380	400	152

Kaynak: TÜİK.

Tablo incelendiğinde silajlık mısır veriminin 4.000 kg/dekar ile en fazla verime sahip olduğunu görülmektedir. Silajlık mısır, fiğ ve burçak ürünlerinin dekar başına veriminin yüksek olduğunu görmekteyiz. Özellikle bu ürünlerin üretiminin fazla olması hem hayvan yemi olarak kullanılması hemde fiğ ve burçak bitkilerinin yetiştirilmesi sayesinde toprağa bol miktarda organik madde bırakırlar. Böylece toprağın verimliliği üzerinde fayda sağlanmış olmaktadır. Silajlık mısır yetiştirmek hayvancılık faaliyetlerinin gelişmesinde önemli etkiye sahiptir. Silaj mısır yemi sayesinde hayvanlar daha iyi beslenebilmektedir.

Fotoğraf 3.5. Silajlık Mısır Tarlasından Bir Görünüm (Karadağ).

Yem bitkileri Kaş ilçesi için devlet tarafından tarım havzaları üretim ve destekleme modeli kapsamında desteklenen ürünler arasında yer almaktadır. Özellikle son yıllarda yem bitkisi yetiştiriciliğinde bölge genelinde artış gözlendiği görülmektedir (Antalya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2020).

Bölgede yapılan araştırmalar göstermiştir ki çiftçilerin yem bitkileri yetiştirilmesinin önemli olduğu ve bu alanda bilimsel tekniklerden yararlanılması hususlarında bilinç düzeylerinin artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Özkan ve Demirbağ, 2016). Bunun yanında yem bitkileri üreticilerinin istedikleri türde ve çeşitte yem bitkisi tohumunu uygun fiyattan temin edebilmeleri de gerekmektedir (Yolcu ve Tan, 2008). Bölgede yem bitkileri üretimi çoğunlukla işletme ihtiyaçlarının giderilmesi maksadıyla yapılmıştır.

Kaş ilçesinin bağlı olduğu Antalya ili genelinde yem bitkisi üreticileri üzerinde gerçekleştirilen araştırmaya göre (Çelikyurt vd., 2017);

- Devlet tarafından yapılan destek ödemeleri ile ilgili olarak, bölge çiftçileri tarafından ödemelerin yem bitkisi üreten üreticilerin tamamı ile hayvan üreticilerine verilmesi gerektiğinin belirtildiği,

- Bölgede bulunan üreticiler tarafından destek ödemeleri yapılmasa da üretime devam edileceğinin ifade edildiği,
- Ayrıca destek ödemeleri ile birlikte yem bitkileri üretiminde artış meydana geldiği,
- Bölge üreticilerinin çoğunluğu tarafından hayvan yetiştiricisi olmamaları durumunda yem bitkisi de yetiştirmeyecekleri belirtilmiştir.

3.3.3.3. Sebze Üretimi

Kaş ilçesinde sebze üretimi önemli bir yer kaplamaktadır. Tablo 3.10 görüldüğü üzere ilçede sebze yetiştiriciliğinde en büyük pay domates ve bibere aittir. Sofralık domatesin hem ekilen alan hem üretim miktarı bakımından tüm üretim şekillerinde birinci sıradadır. Domatesin ardından ekilen alan ve ürerim miktarı bakımından biber çeşitleri (dolmalık, sivri, çarliston, salçalık-kapya) ikinci sırada gelmektedir.

Fotoğraf 3.6. Salçalık Domates ve Fabrikaya Götürülen Domatesler (Karadağ).

Fotoğraf 3.7. Araştırma Sahasında Tarımı Yapılan Biber Çeşitleri.

Tablo 3.10. Kaş ilçesi Sebze Üretimi

SEBZELER			
Ürün Adı	**Yıl**	**Ekilen Alan (Dekar)**	**Üretim Miktarı (Ton)**
Fasulye, Taze	2018	170	87
	2019	170	87
	2020	170	87
Bezelye, Taze	2018	50	15
	2019	50	15
	2020	50	15
Marul (İceberg)	2018	250	563
	2019	250	562
	2020	250	563
Karpuz	2018	400	2.000
	2019	400	2.000
	2020	400	2.000
Kavun	2018	50	150
	2019	50	150
	2020	50	150
Biber (Salçalık, Kapya)	2017	4.194	41.940
	2018	4.194	41.940
	2019	4.194	41.940

Kaynak : TÜİK.

Tablo 3.10. Kaş ilçesi Sebze Üretimi (Devamı)

Ürün Adı	Yıl	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim Miktarı (Ton)
Biber (Dolmalık)	2018	106	1.060
	2019	106	1.060
	2020	106	1.060
Biber (Sivri)	2018	1.563	14.838
	2019	1.563	14.838
	2020	1.563	14.838
Biber (Çarliston)	2018	1.132	11.025
	2019	1.132	11.025
	2020	1.132	11.025
Hıyar (Sofralık)	2018	100	995
	2019	100	995
	2020	150	1.545
Patlıcan	2018	45	360
	2019	45	360
	2020	95	760
Domates (Sofralık)	2018	17.860	314.903
	2019	17.860	314.904
	2020	19.275	338.955
Kabak (Sakız)	2018	70	179
	2019	70	178
	2020	105	270

Kaynak : TÜİK.

Kaş ilçesinde sebze üretiminden elde edilen gelirde örtü altı sebze üretimi çok önemli bir konuma sahiptir. İlçede bulunan örtü altı sera varlıklarına baktığımızda genellikle Kınık, Ova, Yeşilköy, Çayköy, Çavdır, Dirgenler, Karadağ, Kasaba gibi yörelerde toplanmış olup bu alanda yetiştirilen en önemli ürünler arasında domates ve biberdir. Özellikle Ova-Kınık-Yeşilköy bölgesinde nüfusun büyük bölümü tarafından örtü altı yetiştiricilik faaliyetleri yapılmaktadır.

Tablo 3.11. Kaş İlçesi Örtü Altı Sebze Üretimi

Örtü Altı Sebzeler			
Ürün Adı	**Yıl**	**Ekilen Alan (Dekar)**	**Üretim Miktarı (Ton)**
Cam Sera Biber (Sivri)	2018	792	7.128
	2019	792	7.128
	2020	792	7.128
Cam Sera Biber (Çarliston)	2018	295	2.655
	2019	295	2.655
	2020	295	2.655
Cam Sera ve Hıyar (Sofralık)	2018	15	180
	2019	15	180
	2020	15	180
Cam Sera Patlıcan	2018	25	200
	2019	25	200
	2020	25	200
Cam Sera Domates (Sofralık)	2018	3.000	63.000
	2019	3.000	63.000
	2020	3.000	63.000
Plastik Sera Fasulye, Taze	2018	40	48
	2019	40	48
	2020	40	48
Plastik Sera Marul (İceberg)	2018	250	563
	2019	250	562
	2020	250	563
Plastik Sera Biber (Salçalık, Kapya)	2018	4.194	41.940
	2019	4.194	41.940
	2020	4.194	41.940

Kaynak : TÜİK.

Tablo 3.11. Kaş İlçesi Örtü Altı Sebze Üretimi (Devamı)

Ürün Adı	Yıl	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim Miktarı (Ton)
Plastik Sera Biber (Dolmalık)	2018	106	1.060
	2019	106	1.060
	2020	106	1.060
Plastik Sera Biber (Sivri)	2018	771	7.710
	2019	771	7.710
	2020	771	7.710
Plastik Sera Biber (Çarliston)	2018	837	8.370
	2019	837	8.370
	2020	837	8.370
Plastik Sera Hıyar (Sofralık)	2018	70	770
	2019	70	770
	2020	120	1.320
Plastik Sera Patlıcan	2018	20	160
	2019	20	160
	2020	70	560
Plastik Sera Domates (Sofralık)	2018	14.800	251.600
	2019	14.800	251.600
	2020	16.215	275.655
Plastik Sera Kabak (Sakız)	2018	792	91
	2019	792	91
	2020	792	182

Kaynak : TÜİK.

Fotoğraf 3.8. Araştırma Sahasındaki Örtü Altı Sebze Üretiminden Görseller.

Örtü altı sebze üretiminde de en fazla üretimin domates olduğunu görmekteyiz. Domatesi, biber ve marul çeşitleri takip etmektedir. Özellikle örtü altı sofralık domates sera dışı üretimiyle aynı üretime yaklaştığını görebiliriz.

3.3.3.4. Endüstri Bitkileri Üretimi

Endüstri bitkileri denildiğinde ayçiçeği, pamuk ve şeker pancarı önde gelen bitikler arasında yer almaktadır. Pamuk dünyada tarım ve ticarette önemli ürünler arasında bulunmakta ve tekstil başta olmak üzere yağ ve yem gibi birçok endüstri için önemli bir hammadde konumundadır (Çetin ve Çelik, 2012).

Antalya ülkemizde pamuk üretimi yapılan Ege, Çukurova, Güneydoğu Anadolu bölgeleri arasında yer almaktadır (Özüdoğru, 2011). Bu bölgede pamuk yetiştiriciliği yapılan alanlar arasından Akseki, Manavgat, Serik, Aksu, Döşemealtı ile Kaş ilçeleri yer almaktadır. Antalya bölgesindeki pamuk üretimi için ekilen alanlar 1995 yılı verilerine göre 300 bin dekar iken 2018 yılı verilerine göre 49 bin dekara gerileyerek yaklaşık % 84 oranında daralma göstermiştir. 2018 TUİK verilerine bakıldığında Antalya bölgesinde üretilen pamuk ülkemizde üretilen pamuğun %1'ini teşkil etmektedir (Ticaret Bakanlığı, 2019).

Tablo 3.12. Türkiye'de Bölgelere Göre Pamuk Ekim Alanları (1000 dekar)

Yıl	**Güney Doğu Anadolu**	**Ege**	**Çukurova**	**Antalya**	**Toplam**
1995	2.042	2.499	2.725	300	**7.566**
2000	3.168	2.017	1.230	126	**6.541**
2005	2.950	1.378	1.086	54	**5.468**
2010	2.878	826	1.061	41	**4.806**
2015	2.645	917	716	62	**4.340**
2018	3.127	1.007	989	49	**5.172**
1995-2018 Değişim (%)	**53 %**	**- 60 %**	**- 64%**	**- 84%**	**- 32%**

Kaynak : TÜİK.

Kaş ilçesinde Kınık bölgesinde önceleri pamuk yetiştiriciliği yaygın iken bugün çoğunlukla pamuktan vazgeçilerek örtü altı domates yetiştiriciliği yapılmaktadır (Cengiz

vd., 2000). Pamuk üretimin bölgede azalmasında devlet tarafından destek verilmesine rağmen girdi fiyatlarının fazlalığı, işçilik giderleri gibi hususların (Ticaret Bakanlığı, 2019) önemli faktörler olduğu değerlendirilmektedir.

3.3.3.5. Meyve Üretimi

Kaş ilçesindeki meyve üretiminde zeytin ve özellikle Gömbe bölgesinde yetiştirilen elma önemli bir yer tutmaktadır. Elma yetiştirilen bir diğer önemli bölge ise Sütleğen bölgesidir. İlçe elma üretimi açısından Antalya ili geneline bakıldığında Elmalı ve Korkuteli ilçelerinden sonra 3'üncü sırada bulunmaktadır. Çayköy, Üzümlü ve İslamlar mahalleleri sofralık ve şaraplık üzüm ile zeytincilik açısından ilçedeki önemli bölgelerdendir. Yayla alanlarında özellikle meyve ağaçları önemli bir yer tutmaktadır.

Fotoğraf 3.9. Gömbe Yaylasında Elma Yetiştiriciliğinden Görseller.

Kaş ilçesinde bağcılık, incir, portakal, limon, elma, armut, ayva, kayısı, şeftali, kiraz, vişne gibi meyveler ve narenciye ürünleri yetiştirilmektedir. Özellikle kış aylarında üretim seralarda yapılmaktadır. Ürünler daha sonra hem iç hem dış pazarda pazarlanmaktadır. Aşağıdaki Tablo 3.13 incelendiğinde meyve veren ağaç bazında ilçe incelendiğinde zeytin, elma, nar gibi ağaç türlerinin yaygın olduğu görülmektedir. Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı bakımından da zeytin, nar, ceviz ve kiraz gibi ağaçların sayısının fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 3.13. Kaş İlçesindeki Meyve, İçecek ve Baharat Bitkileri

Meyveler, İçecek ve Baharat Bitkileri						
Ürün Adı	**Yıl**	**Meyve Veren Yaşta Ağaç Sayısı (Adet)**	**Meyve Vermeyen Yaşta Ağaç Sayısı (Adet)**	**Toplu Meyveliklerin Alanı (Dekar)**	**Verim (Kg/ Dekar)**	**Üretim Miktarı (Ton)**
Sofralık Üzüm, Çekirdekli	2018	0	0	1.000	3.086	3.086
	2019	0	0	1.036	3.097	3.208
	2020	0	0	1.000	2.604	2.604
İncir (Yaş)	2018	520	0	26	40	21
	2019	520	0	26	40	21
	2020	520	0	26	38	20
Limon ve Misket Limonu	2018	300	0	15	80	24
	2019	300	0	15	80	24
	2020	300	0	15	70	21
Portakal (Washington)	2018	225	0	15	111	25
	2019	225	0	15	107	24
	2020	225	0	15	93	21
Portakal (Yafa)	2018	391	0	25	102	40
	2019	375	0	25	123	46
	2020	375	0	25	91	34
Diğer Portakallar	2018	310	0	20	100	31
	2019	300	0	20	90	27
	2020	300	0	20	87	26
Elma (Golden)	2018	22.000	0	1.118	60	1.320
	2019	22.000	0	1.100	60	1.320
	2020	22.000	0	1.100	60	1.320
Elma (Starking)	2018	146.850	0	8.926	60	8.804
	2019	146.850	0	8.900	60	8.811
	2020	146.850	0	8.900	60	8.811
Armut	2018	4.750	0	250	50	237
	2019	4.750	0	250	50	238
	2020	4.750	0	250	50	238
Ayva	2018	75	0	5	40	3
	2019	75	0	5	40	3
	2020	75	0	5	40	3

Tablo 3.13. Kaş İlçesindeki Meyve, İçecek ve Baharat Bitkileri (Devamı)

Meyveler, İçecek ve Baharat Bitkileri						
Ürün Adı	**Yıl**	**Meyve Veren Yaşta Ağaç Sayısı (Adet)**	**Meyve Vermeyen Yaşta Ağaç Sayısı (Adet)**	**Toplu Meyveliklerin Alanı (Dekar)**	**Verim (Kg/ Dekar)**	**Üretim Miktarı (Ton)**
Kayısı	2018	72	0	4	28	2
	2019	72	0	4	28	2
	2020	72	0	4	42	3
Kiraz	2018	3.250	750	130	30	98
	2019	3.250	750	130	30	98
	2020	3.250	750	130	30	97
Vişne	2018	84	0	3	24	2
	2019	84	0	3	24	2
	2020	84	0	3	24	2
Şeftali	2018	54	0	3	37	2
	2019	54	0	3	37	2
	2020	54	0	3	37	2
Erik	2018	1.080	150	60	35	38
	2019	1.080	150	60	35	38
	2020	1.080	150	60	35	38
Badem	2018	18.702	95	946	18	344
	2019	20.000	100	1.000	16	326
	2020	20.000	100	1.000	25	501
Şam Fıstığı (Antep Fıstığı)	2018	832	0	31	8	7
	2019	426	0	29	12	5
	2020	480	0	32	13	6
Ceviz	2018	17.975	1.050	1.629	27	479
	2019	17.975	1.050	1.700	25	443
	2020	17.975	1.050	1.700	24	438
Keçiboynuzu (Harnup)	2018	33	0	3	30	1
	2019	33	0	3	30	1
	2020	33	0	3	30	1
Nar	2018	99.000	50.000	3.000	20	1.981
	2019	99.000	50.000	3.000	20	1.980
	2020	99.000	50.000	3.000	20	1.980
Yağlık Zeytinler (Zeytinyağı Üretimi İçin)	2018	605.907	41.650	26.436	28	16.835
	2019	609.500	41.650	26.500	18	11.251
	2020	609.500	41.650	26.500	21	12.504

Kaynak : TÜİK.

Fotoğraf 3.10. Zeytin Ağaçlarından Bir Görünüm (Kalkan).

Toplu meyvelik alanları bazında incelendiğinde ise ilçede zeytin, nar, elma, ceviz, badem ağaçlarının bulunduğu alanın daha fazla olduğu görülmektedir. Verim bakımından en verimli meyvenin üzüm ve portakal olduğu görülmektedir. Üzüm çeşidi olarak da en ünlüsü margaz üzümüdür. Margaz üzümü hem üretim hem turizm açısından son yıllarda önemli bir yere gelmiştir. Özellikle Üzümlü ve İslamlar Mahallerinde yetiştirilen Margaz Üzümü Likya Medeniyeti zamanından günüzümüze kadar gelebilmiştir. Üzümlü ve İslamlar mahallerinde yapılan tatil villaları asma bahçelerinin içinde olması turistler için ayrı bir ilgi odağı olmuştur.

Üretim miktarına göre değerlendirildiğinde ise elma, zeytin ve nar en fazla üretilen meyvelerdir. Yağlık zeytin üretim yapılmaktadır. Üretim miktarları kapladığı alan ya da ağaç sayısıyla doğru orantılıdır. Turunçgil ağaçlarının kapladığı alan ve ağaç sayısı az olduğu için de üretim düşüktür.

Fotoğraf 3.11. Margaz üzümü Yetiştiriciliğinden Bir Görünüm (Üzümlü).

3.3.4. Hayvancılık

İnsanın eski üretim etkinliklerinden biri de tarımın önemli bir kolu olan, hayvan yetiştirme faaliyetidir. Hayvancılık, her türlü evcil hayvan yetiştirmektir. Geçmişte yapılan avcılık faaliyeti, giderek hayvan yetiştirme faaliyetine dönüşmüştür. Bu da hayvanların birçoğunun, kültür altına alınması veya evcilleştirme faaliyeti ile olmuştur. Hayvancılığın, insanlara pek çok yararı vardır. Dünya nüfusu, ihtiyacı olan besin maddelerini başlıca iki büyük kaynaktan sağlar. Bunlar, bitkisel kökenli besin maddeleri ve balıkçılık da dâhil, hayvansal kökenli besin maddeleri olup, dengeli ve dolayısıyla da sağlıklı bir beslenme için, hayvansal ve bitkisel besin maddeleri, eşit ve dengeli tüketilmelidir (Doğanay, 2011: 190). Hayvancılık, sanayi sektörüne de destek verip ham madde sağlar. Deri endüstrisi, dokuma endüstrisi, et ve süt endüstri dalllarında hammadde olarak kullanılır.

Hayvancılık, araştırma sahasında yapılan ekonomik faaliyetlerinden biridir. Yöre de tarım ve turizm ağırlık olarak ekonomik faaliyetler yapılsa da hayvancılık faaliyetleri de yer yer önemlidir. Geçmişten günümüze süregelen alışkanlık tarım ve hayvancılığın bir arada yapılması özellikle bölgenin kuzeyinde görülmektedir. Özellikle güneyde polye (Bezirgan) ovalarında tarımsal faaliyetlerin gelişmesi ve ekonomik olarak getirisinin artması sonucu, hayvancılıkla uğraşan kişilerin bu faaliyeti bırakarak ovalık alanlara

doğru göçü sonucunda tarımsal faaliyetlerle uğraşan kişi sayısını artırmıştır. Ayrıca son dönemlerde hem tarımdaki gelişmeler hem de yörenin turizm potansiyelinin çok yönlü olması hayvancılık faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen diğer etkenlerdir.

Hayvancılık faaliyetleri tıpkı tarım faaliyetleri gibi doğal faktörlerin etkisi altındadır. Yeryüzü ve iklim şartlarının özelliklerine göre bazı yerlerde küçükbaş bazı yerler de ise büyükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılmaktadır. Araştırma sahamıza baktığımızda doğal şartların küçükbaş hayvancılığına elverişli olduğunu görmekteyiz. Özellikle kıl keçisi yetiştiriciliği büyük önem arz etmektedir. Yörenin fiziki şartlarına en iyi uyum sağlayan tür kıl keçileri olmuştur. Keçilerin uyum sağlama sebepleri arasında iyi bir tımanıcı olmaları, engebeli arazilerde otun kısıtlı olduğu yerlerde beslenmeleri gösterilebilir. Kıl keçisinden sonra koyun (merinos-yerli) gelmektedir. Büyükbaş hayvancılık faaliyetlerine bakacak olursak; daha çok ahır hayvancılığı şeklinde yapılmaktadır. Büyükbaş hayvancılık hem verilerine hem saha gözlemlerine baktığımızda kendi ihtiyaçları için yapıldığı görülmektedir. Ekonomik bir getiri olarak görülmemektedir. Sahada küçükbaş ve büyükbaş hayvancık faaliyetlerinin yanı sıra kümes hayvancılığı, arıcılık, balıkçılık (kültür-açık deniz) faaliyetleri de yapılmaktadır. Alt başlıklar halinde veriler ışığında inceleyeceğiz. Sahada hayvancılık faaliyetleri tarım ve turizm gibi gelişmiş bir ekonomi potansiyeli bulunmamaktadır. Yetiştirilen hayvanlardan elde süt, süt ve süt ürünlerine dönüştürülmektedir. Bu ürünler yerel pazarda satışa sunulmaktadır. Özellikle turizm sezonunda yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir.

Sahayı hayvancılık faaliyetleri yönünden özetleyecek olursak; hayvancılık faaliyetleri günümüzde tarım ve turizm kadar önem taşımamaktadır.

Tablo 3.14. İlçedeki Hayvan Sayıları (2020)

Mahalle Adı	İnek	Koyun	Keçi	Mahalle Adı	İnek	Koyun	Keçi
Ağullu	52	450	750	Gürsu	59	540	900
Ahatlı	58	350	700	Hacıoğlan	78	470	850
Aklar	42	390	500	İkizce	64	400	950
Akörü	35	450	450	İslamlar	56	450	1150
Andifli	-	400	950	Kalkan	175	950	1250
Bayındır	152	350	1100	Karadağ	105	650	900
Beldibi	54	250	650	Kasaba	113	800	1500
Belenli	74	254	1200	Kemer	116	400	900
Belkonak	68	250	750	Kınık	118	650	1050
Bezirgan	109	540	1000	Kızılağaç	145	350	1000
Boğazcık	73	354	650	Ortabağ	114	400	950
Cemre	76	250	850	Ova	110	550	1100
Çamlıköy	94	325	750	Palamut	135	600	900
Çamlıova	44	395	950	Pınarbaşı	85	350	850
Çataloluk	62	355	900	Sahilkılınçlı	94	280	1150
Çavdır	105	255	1050	Sarıbelen	122	650	1250
Çayköy	110	350	1500	Sarılar	280	300	1000
Çerler	102	200	1500	Sinneli	85	250	1350
Çeşme	84	280	850	Sütleğen	195	750	1500
Çukurbağ	76	350	1000	Uğrar	137	250	850
Dere	46	200	550	Üzümlü	176	400	1400
Dirgenler	192	450	1150	Yaylakılınçlı	355	850	1850
Doğantaş	185	400	1000	Yaylapalamut	314	500	2100
Gelemiş	84	300	1100	Yeniköy	79	250	1550
Gökçeören	93	390	1200	Yeşilbarak	380	1100	2500
Gökçeyazı	97	375	1350	Yeşilköy	102	450	1450
Gömbe	385	1250	4500	Yuvacık	145	350	1200

Kaynak: Kaş İlçe Tarım Müdürlüğü ile Saha Gözlemleri ve Mülakatlar.

Araştırma sahasındaki hayvan varlığına bakıldığında büyükbaş hayvancılık Gömbe, Kasaba, Sütleğen, Çamlıköy, Yaylapalamut, Yeşilbarak gibi mahallelerde yoğunluk kazandığını görmekteyiz. Dağılım dengeli gibi görünse de özellikle İlçenin kuzey kesimlerinde büyükbaş hayvan varlığının fazla olduğunu söyleyebiliriz. Küçükbaş hayvancılıkta mahalle başına 518 koyun düşmektedir. Sahanın özellikle güneyinde, kuzeyde ve batısında SahilKılınçlı, Boğazcık, Karadağ. Gömbe, Yeşilbarak ve Dirgenler, gibi mahallelerde koyun yetiştiriciliği yapılmaktadır. Sahada kıl keçi yetiştiriciliği daha fazla olup nedeni ise keçinin doğal şartlara daha kolay adapte olmasıdır. Özellikle Yörükler tarafından yetiştirilen kıl keçisi Gömbe Yaylası ve ilçenin kuzeyinde yoğun olarak gözlemlenmektedir.

3.3.4.1. Büyükbaş Hayvancılık

2020 yılı verilerine göre ilçede yaklaşık 4900 sığır, 1700 buzağı ve dana, bulunmaktadır. Büyükbaş hayvanların cinslerine göre dağılımı aşağıdaki Tablo 3.15'te detaylı olarak verilmiştir. Kaş ilçesinde büyükbaş hayvancılık, küçükbaş hayvancılığın ardından ikinci sırada gelmektedir. Sahadaki 101552 olan toplam hayvan sayısının % 6.6'sı (6762) büyükbaş hayvanlardan oluşmaktadır. Büyükbaş hayvan sayısının % 98.6'sını sığır, % 1.4'ünü yük ve çeki hayvanları oluşturur. Mahalle başına ortalama 122 büyükbaş hayvanın düştüğünü görmekteyiz.

İlçede büyükbaş hayvancılık sığır yetiştiriciliği üzerinde yoğunlaşmıştır. Büyükbaş hayvancılık daha çok besi (ahır) hayvancılığı şeklinde olup ticari amaçlı değil yöre halkının kendi ihtiyaçlarını karşılamak için yetiştirdiğini görmekteyiz. Sahanın çeşitli yerlerinde besi hayvancılığı yapılmaktadır. Gömbe, Kasaba, Sütleğen, Çamlıköy gibi yerleşimlerde karşımıza çıkmaktadır. Büyükbaş hayvancılık daha çok besi (ahır) hayvancılığı şeklinde yapılmaktadır.

Fotoğraf 3.12. Sarılar Mahallesinde Besi Çiftliğinden Bir Görünüm.

Tablo 3.15. Kaş İlçesindeki Büyükbaş Hayvancılık

Canlı Hayvan Sayısı			
Hayvan Cinsi		**Yıl**	**Hayvan Sayısı (Adet)**
Süt Sığırları, Canlı	Saf Kültür, 2 ve daha yukarı yaşta İnek	2020	2.841
	Saf Kültür, 1 - 2 yaş arası dişi Düve	2020	442
	Kültür Melezi, 2 ve daha yukarı yaşta İnek	2020	507
	Kültür Melezi, 1 - 2 yaş arası dişi Düve	2020	312
	Yerli, 2 ve daha yukarı yaşta İnek	2020	62
	Yerli, 1 - 2 yaş arası dişi Düve	2020	44
Saf Kültür Sığırları, Canlı	2 ve daha yukarı yaşta Boğa	2020	22
	2 ve daha yukarı yaşta Öküz	2020	111
	1 - 2 yaş arası erkek Tosun	2020	283
Melez Sığırlar, Canlı	2 ve daha yukarı yaşta Boğa	2020	17
	2 ve daha yukarı yaşta Öküz	2020	22
	1 - 2 yaş arası erkek Tosun	2020	220
Yerlı Sığırlar, Canlı	2 ve daha yukarı yaşta Boğa	2020	1
	2 ve daha yukarı yaşta Öküz	2020	0
	1 - 2 yaş arası erkek Tosun	2020	12
Buzağı ve Dana, Canlı	Sığır Saf Kültür, 1 yaşından küçük erkek	2020	470
	Sığır Saf Kültür, 1 yaşından küçük dişi	2020	442
	Sığır Kültür Melezi, 1 yaşından küçük erkek	2020	277
	Sığır Kültür Melezi, 1 yaşından küçük dişi	2020	440
	Sığır Yerli, 1 yaşından küçük erkek	2020	14
	Sığır Yerli, 1 yaşından küçük dişi	2020	13

Kaynak : TÜİK.

Tabloyu incelediğimizde süt sığırlarının sayısının fazla olduğunu görmekteyiz. Özellikle Holstein ve Simental ırkı süt verimi yüksek hayvanların yetiştirilmektedir. Bu ırklar hem et hem süt yönünden yetiştirilebilmektedir. Ancak süt verimi sayesinde daha çok kabul görmektedirler. Holsteinlerin süt verimi 5000-7000 litre arasında

değişmektedir. Islah yapıldığı takdirde bu süt verimi daha da artabilmektedir. Holsteinler (siyah alaca) özellikle hızlı gelişim göstermelerinden dolayı et üretiminde de kullanılır. Bir diğer ırk olan Simental cinsler (sarı alaca) ise holsteinlere yakın süt verimine sahiptirler. İklim özelliklerine kolay adapte oldukları için çoğunluk tarafından tercih edilirler.

Fotoğraf 3.13. Holstein ve Simental Cinsi Hayvanlar (Gökseki).

Yerli ırk dediğimiz bölgenin genelinde yetiştirilen ancak sahamızda sayıları az olan Güney Anadolu Kırmızısı (GAK) renkleri sarıdan kahve rengine kadar değişen bu ırk Türkiye yerli sığır ırkları arasında süt verimi ve cüsse büyüklüğü bakımından ilk sırada yer alır. Ancak süt verimi Holstein ve Simental kadar değildir. Güney Anadolu Kırmızısı süt verimi ortalama 2000 litredir. Süt veriminin düşük olmasından dolayı daha çok kültür ırkı hayvanlar yetiştirilmektedir.

Tablo 3.16. Kaş İlçesindeki Büyükbaş Hayvan Ürünleri

Hayvansal Üretim		
Hayvansal Ürün	**Yıl**	**Miktarı (Ton)**
Sığır Sütü (Kültür) (Manda Sütü Hariç)	2020	9.248.307
Sığır Sütü (Kültür Melezi) (Manda Sütü Hariç)	2020	1.216.04
Sığır Sütü (Yerli) (Manda Sütü Hariç)	2020	76.39

Kaynak : TÜİK.

Yetiştirilen hayvanlardan elde edilen ürünler de bölgede yaşayan insanlar açısından önem arzetmektedir. İlçede yetiştirilen büyükbaş hayvanlardan yaklaşık 11.000 ton süt elde edilmektedir. Cinslerine göre yetiştirilen büyükbaş hayvanlardan elde edilen ürünlerin dağılımı aşağıda belirtilmiştir. Tablo 3.16'ı incelediğimizde en fazla hayvansal üretimin kültür ırkı cinslerin yani holstein ve simental ırkı büyükbaş hayvanlardan olduğunu görmekteyiz. Yerli ırkın oldukça düşük seviyede olduğunu fakat sayısal açıdan da kültür ırklarının geride olduğunu unutmamalıyız.

3.3.4.2. Küçükbaş Hayvancılık

Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği araştırma sahamızın en önemli gelir kaynaklarından birini oluşturmaktadır. İlçede küçükbaş hayvancılık yoğunlukla sahanın güneyinde ve batısında SahilKılınçlı, Boğazcık, Karadağ ve Dirgenler bölgelerinde yapılmaktadır. Sahada küçükbaş hayvancılığın yaygın olarak yapıldığı yerleşmelerin önemli özelliklerinden biri tarımsal arazi bakımından kısıtlı olmaları ya da bu hayvancılık türünü yapabilecek mera ve yayla alanlarına sahip olmalarıdır.

İlçede yaklaşık olarak 8500 merinos koyunu, 19500 yerli koyun ve 66.500 keçi olmak üzere yaklaşık olarak toplam 95000 küçükbaş hayvan varlığı bulunmaktadır. İlçedeki küçükbaş hayvanların yarısından fazlasını keçi cinsleri oluşturmaktadır. İlçede yetiştirilen küçükbaş hayvan varlığının cinslerine göre dağılımı aşağıdaki Tablo 3.17'de verilmiştir. Küçükbaş hayvancılık daha çok yöre halkı tarafından yapılmakta olup ilkel metodlarla yapılmaktadır. Daha çok çayır ve mera hayvancılığı şeklinde yapılmaktadır.

Yöredeki kıl keçisi sayısı dikkat çekmektedir. Kıl keçisi genellikle siyah olmakla birlikte beyaz, gri, kahverengi ve alaca renkli olabilmektedir. Her türlü iklim koşullarına

uyabilen, dayanıklı bir ırk olduğu için de yetiştirme bakımından tercih edilmektedir. Süt verimi 80-120 litre arasında değişmektedir. Kıl üretimi bakımından da önemlidir.

Fotoğraf 3.14. Kıl Keçisi (Sahilkılınçlı).

Tablo 3.17. Kaş İlçesindeki Küçükbaş Hayvancılık

Canlı Hayvan Sayısı			
Hayvan Cinsi		**Yıl**	**Hayvan Sayısı (Adet)**
Koyun (Merinos), Canlı	6 aydan küçük dişi ve erkek, Kuzu	2020	1.702
	6 - 12 ay arası dişi ve erkek, Toklu	2020	791
	12 - 24 ay arası dişi ve erkek, Şişek	2020	2.301
	2 ve daha yukarı yaşta Dişi Koyun	2020	3.358
	2 ve daha yukarı yaşta Koç	2020	321
Koyun (Yerli ve diğerleri), Canlı	6 aydan küçük dişi ve erkek, Kuzu	2020	2.477
	6 - 12 Ay arası dişi ve erkek, Toklu	2020	1.176
	12 - 24 ay arası dişi ve erkek, Şişek	2020	1.682
	2 ve daha yukarı yaşta, Dişi Koyun	2020	13.600
	2 ve daha yukarı yaşta, Koç	2020	482
Keçi (Kıl Keçisi ve diğerleri), Canlı	6 aydan küçük dişi ve erkek, Oğlak	2020	5.410
	6 - 12 ay arası dişi ve erkek, Çebiç	2020	1.902
	12 - 24 ay arası dişi ve erkek, Gezdan	2020	14.801
	2 ve daha yukarı yaşta, Dişi Keçi	2020	42.016
	2 ve daha yukarı yaşta, Teke	2020	2.621

Kaynak : TÜİK.

Koyun cinsi açısından merinos cinsi ve yerli ırk olarak da akkaraman ırkı sahada yoğun olarak görülmektedir. Merinos ırkı ve diğer yoğunlukta olan yerli ırk olan akkaraman kötü çevre şartlarına ve hastalıklara dayanıklıdır. Sağlam yapılı ve farklı ve değişken iklim koşullarında yaşayabilme özelliklerine sahipler. Merinos koyununa göre yerli ırkların süt verimliliğinin daha yüksek olduğunu görmekteyiz.

Fotoğraf 3.15. Merinos Koyunu (Gökçeören).

Tablo 3.18. Kaş İlçesindeki Küçükbaş Hayvan Ürünleri.

Hayvansal Üretim		
Hayvansal Ürün	**Yıl**	**Miktarı (Ton)**
Koyun Sütü, Merinos, İşlenmemiş	2020	169.243
Koyun Sütü, Yerli Ve Diğerleri, İşlenmemiş	2020	925.344
Keçi Sütü (Kıl Keçisi Ve Diğerleri), İşlenmemiş	2020	4.199.919
Yapağı (Merinos), Hayvancılık	2020	24.707
Yapağı (Yerli Ve Diğerleri), Hayvancılık	2020	38.038
Keçi Kılı, Hayvancılık	2020	40.484

Kaynak : TÜİK.

İlçede yetiştirilen küçükbaş hayvanlardan elde edilen ürünler yöre halkı için önemli bir geçim kaynağıdır. Küçükbaş hayvanlardan yaklaşık 1.100.000 ton işlenmemiş koyun sütü, 4.200.000 ton işlenmemiş keçi sütü, 63.000 ton yapağı ve 40.500 ton keçi kılı

üretilmektedir. İlçede keçi yetiştiriciliğinin fazla olması nedeni ile keçi sütü ve keçi kılı gibi ürünlerde koyun türleri ile kıyaslandığında oldukça fazladır.

3.3.4.4. Yük ve Çeki Hayvanları

Tabloyu incelediğimizde yük ve çeki hayvanlarının sayısı 32 olup, bu hayvanlar içerisinde at'ların sayısının daha fazla olduğunu görmekteyiz. Geçmişten günümüze yük ve çeki hayvanlarının sayısında belirgin bir azalma görülmüştür. 2004 yılında 400 olan at sayısı 2020 yılında 22 olmuştur. Yine eşek ve katır sayısında da gözle görülür azalma meydana gelmiştir. 2004 yılında 400 olan eşek ve katır sayısı günümüzde 10'a düşmüştür.

Tablo 3.19. Kaş İlçesindeki Yük ve Çeki Hayvan Sayıları.

Canlı Hayvan Sayısı			
Hayvan Cinsi		**Yıl**	**Hayvan Sayısı (Adet)**
At, Canlı	3 yaşından küçük dişi ve erkek,Tay	2020	5
	3 ve daha yukarı yaşta kısrak	2020	5
	3 ve daha yukarı yaşta iğdiş ve at	2020	12
Katır, Canlı	3 yaşından küçük dişi ve erkek	2020	0
	3 ve daha yukarı yaşta dişi ve erkek	2020	0
Eşek, Canlı	1 yaşından küçük dişi ve erkek	2020	5
	1 ve daha yukarı yaşta dişi ve erkek	2020	5

Kaynak : TÜİK.

Geçmişte önemli bir yere sahip olan yük ve çeki hayvanları günümüzde önemini yitirmiştir. Makinalı tarıma geçiş, ulaşım araç ve gereçlerinin gelişmesi gibi gelişmeler etkili olmuştur. Sahada yılkı atları denilen doğada serbest dolaşan yabani sahipsiz atlar da saha gözlemlerinde göze çarpmaktadır.

Fotoğraf 3.16. Gömbe Yaylası Yılkı Atları.

3.3.4.3. Kümes Hayvancılığı

Kaş'ta kümes hayvancılığında tavuk üretimi en başta gelmektedir. İlçede 2018 ve 2019 yıllarında 34.000 adet civarında olan kümes hayvanlarının sayısı 2020 yılı verilerine göre gerileme göstererek 27.600 adet olarak ölçülmüştür.

Tablo 3.20. Kaş İlçesindeki Yumurta Tavuğu Sayısı

Yumurta Tavuğu Sayısı		
	Yıl	**Tavuk Sayısı (Adet)**
Yumurta Tavuğu	2018	34.000
	2019	34.000
	2020	27.600

Kaynak : TÜİK.

Fotoğraf 3.17. Kümes Hayvanları **(**Gökçeören).

İlçede yumurta tavuğu üretimi dışında yetiştirilen diğer kümes hayvanları arasında hindi, kaz, ördek ve beç tavuğu bulunmaktadır. İlçedeki diğer kümes hayvanlarının 2018-20120 yılları arasındaki dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir. Tablo 3.21'e bakıldığında genel olarak kümes hayvanları sayısında bir düşüş olduğu görülmektedir. Sayı bazında en fazla düşüş yumurta tavuğunda, daha sonra ise hindi ördek ve beç tavuğu ile kaz sayısında meydana gelmiştir.

Tablo 3.21. Kaş İlçesindeki Diğer Kümes Hayvanları.

Diğer Kümes Hayvanları		
Kümes Hayvanı	**Yıl**	**Miktarı (Adet)**
Hindi, Canlı	2018	450
	2019	450
	2020	319
Kaz, Canlı	2018	100
	2019	100
	2020	92
Ördek ve Beç Tavuğu, Canlı	2018	175
	2019	175
	2020	103

Kaynak : TÜİK.

Sahada yapılan kümes hayvancılığı daha çok yerel halkın günlük taze yumurta veya beyaz et ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılmaktadır. Yöredeki aileler, genelde kendileri için yeterli sayıda kümes hayvanı beslerler. Bunların başında da tablodan da anlaşılacağı üzere yumurta tavuğu gelmektedir. Yumurta tavuğunu, hindi, ördek ve kaz takip etmektedir.

3.3.4.4. Arıcılık

Kaş ilçesi bulunduğu yer itibariyle arıcılık faaliyetleri açısından oldukça elverişlidir. Sahada yeryüzü şekillerinin kısa mesafeler de değişmesi, farklı iklimlerin görülmesi hem Akdeniz hem karasal iklime sahip olması ve bu iklim çeşitliliğinden dolayı bitki örtüsünün de çok çeşitli olması arıcılık faaliyetlerinin yapılmasına imkân sağlamaktadır.

Türkiye'de endemizm açısından en zengin yerlerden birisi Teke yarımadasının da içerisinde bulunduğu Torosların batı kesimidir (Avcı,2005). Araştırma sahası hem Akdeniz hem de İran Turan flora bölgesi içerisinde kalmaktadır. Bundan dolayı burada her iki flora bölgesine ait bitki türleri ve çeşitliliği görülebilmektedir. Kuaterner'de yaşanan iklim değişikliklerinden sonra iklim bölgelerinde yaşanan kaymalar nedeniyle Avrupa-Sibirya flora bölgesine ait türlerin sahaya uyum sağlaması yöredeki bitki çeşitliliğini daha da arttırmıştır. Sahada farklı formasyonlara (step, çalı, orman ve alpin çayır formasyonları gibi) ait çok çeşitli bitki türleri görülmektedir. Sahada aynı zamanda relikt ve endemik türlerin sayısı da oldukça fazladır (Aydın,2009). Bu da arıcılık faaliyetlerinin gelişmesi için temel etkeni oluşturmuştur.

Antalya genelinde ve Kaş ilçesinde bulunan flora ve iklim koşullarından dolayı ilçede çam balı başta olmak üzere arıcılık sektörü gelişmiştir. İl genelinde nerede ise her ilçede arı yetiştiriciliği yapılmaktadır (Antalya İl Tarım Müdürlüğü, 2011). Antalya ili genelinde en erken bal hasadı yapıldığı gibi senede 3 veya 4 kez hasat yapma imkânı da bulunmaktadır. İl genelinde Kemer, Kaş, Finike, Kale, Kumluca, Manavgat, Serik, Alanya ve Gazipaşa ile il merkezinde kışlatma imkânı sunarken Elmalı, Korkuteli, Gündoğmuş, Akseki ve İbradı'da bulunan yaylalar kalitesi yüksek çiçek balı vermektedir (Antalya İl Tarım Müdürlüğü, 2011).

Kaş ilçesinde Doğantaş, Üzümlü, İslamlar, Akörü gibi bölgelerde arıcılık yaygın olarak yapılmaktadır. İlçede 2020 verilerine göre toplam 34009 adet yeni tip arı kovanı bulunduğu belirlenmiştir. Bölgede arı yetiştiriciliği özellikle yaylalarda ve sahil kesimlerinde yaygınlıkla yapılmaktadır.

Tablo 3.22. Kaş İlçesinde Arıcılık.

Hayvansal Üretim (Arıcılık)		
Hayvansal Ürün Adı	**Yıl**	**Kovan Sayısı**
Arılar (Kovan Halinde), Eski Tip	2020	0
Arılar (Kovan Halinde), Yeni Tip	2020	34.009

Kaynak : TÜİK.

Araştırma sahamızda özellikle Doğantaş ve Gökçeörende arıcılık önemli bir faaliyettir. Modern yöntemlerle yapılan arıcılık özellikle turizm sezonunda yerli ve yabancı turistlerin ilgi odağı haline gelmiştir. Sahada arıcılık faaliyetinin yoğunlaştığı yerlerin başında Doğantaş, Dereköy, Gökçeören, Çataloluk ve Kızılağaç köyleridir.

Fotoğraf 3.18. Arıcılık Faaliyetleri **(**Gökçeören).

Tablo 3.23. Kaş İlçesinde Arıcılık Yapan İşletme Sayısı

Arıcılık Yapan İşletme Sayısı		
	Yıl	**Adet**
Üretici Sayısı	2018	318
	2019	318
	2020	267

Kaynak : TÜİK.

İlçede arıcılık yapan işletme sayısı 2018 ve 2019 yıllarında 318 iken 2020 yılında azalma göstererek 267'ye düşmüştür. Bu işletme sayılarının düşme nedenleri arasında saha da yapılan mülakatlara göre hem göçlerden hem de ekonomik getirisinin düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle yaz mevsiminde turizm sezonun açılmasıyla beraber turizmin artması arıcılık ürünleri açısından önemli bir pazar oluşmaktadır.

Tablo 3.24. Kaş İlçesindeki Arıcılık Ürünleri.

Arıcılık Ürünleri		
Hayvansal Ürün	**Yıl**	**Miktarı (Ton)**
Doğal Bal	2020	374.7
Balmumu, (Arı)	2020	28.229

Kaynak : TÜİK.

2020 yılı verilerine göre ilçede doğal bal üretimi 385.301 ton iken balmumu üretimi ise 28.229'dur. 2019 yılına baktığımızda doğal bal üretimi 385.301 ton iken 2020 yılında azalmıştır. Bu azalmanın temel nedeni işletme sayısındaki azalış gösterilebilir.

3.3.4.5. İpek Böcekçiliği

Türkiye'de ekonomik ve kültürel olarak önemli olan yaş koza üreticiliği genellikle arazi yapısı diğer tarım ürünleri üretimine uygun olmadığında, gelir durumuz az olan aileler tarafından az miktarda yapılmaktadır. Yaygın olarak (yaklaşık %96'sı) Ankara, Antalya, Batman, Bilecik, Bolu, Bursa, Diyarbakır, Eskişehir, Hatay, İzmir, Muğla ve Sakarya'da yapılan yaş koza üreticiliğinde Antalya bölgesinin payı % 14'tür.

Antalya ili bazında bakıldığında üretimin genellikle Alanya, Gazipaşa, Kepez, Konyaaltı ve Manavgat'ta yapıldığı görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında Kaş ilçesinde önemli oranda üretim olmadığı söylenebilir.

3.3.4.6. Kültür Mantarcılığı

Bazı ülkeler açısından önemli bir endüstri haline gelen kültür mantarı üreticiliğinde üretimi yapılan mantarların türleri ve miktarında git gide bir artış meydana gelmiştir (Şen ve Yalçın, 2010). Türkiye'de kültür mantarının tüketimi kişi başına yaklaşık yarım kg iken bu rakam AB ülkelerinde ortalama 2,5 kg.dır.

Kültür mantarı genellikle kontrollü şartlar altında yetiştirilmektedir. Maliyetleri nedeni ile yer seçimi önemlidir. Kültür mantarı üreticiliğinde iklim açısından ılıman bölgeler, pazarlama açısından da nüfus yoğunluğu fazla olan yerler faydalıdır. Kültür mantarlarının yetiştirilmesinde sıcaklık, nem ve havalandırma verim ve kalite açısından çok faydalıdır. Bu sunni ortamın oluşturulmasında örtü toprağı olarak en uygun toprak olan Turba toprağı açısından Kaş ilçesi çok uygundur. Ancak çok farklı özelliklerdeki bu toprağın temin edilmesi çok güç ve masraflıdır (Yıldız, 2020).

Türkiye'de kültür mantarı üreticiliği daha çok Akdeniz, Marmara, İç Anadolu ve Ege bölgelerinde yapılmaktadır (Şen ve Yalçın, 2010). Antalya ilinde kültür mantarı yetiştiriciliği en fazla Korkuteli ilçesinde yapılmaktadır. Türkiye'de üretilen kültür mantarının yarısından fazlası Korkuteli ilçesinde üretilmektedir (Cnntürk, 2019). Kaş ilçesinde kültür mantarı üreticiliğinin bu açıdan çok yaygın ve önemli seviyede olmadığı söylenebilir.

3.3.4.7. Balıkçılık

Sahada yapılan bir başka hayvancılık faaliyetlerinden biri de balıkçılıktır. Balıkçılık su canlılarının avlanması şeklinde tanımı yapılabilir. Kaş ilçesi güneyde Akdeniz ile sınır olup saha içerisinde aynı zamanda akarsu, doğal göl ve yapay göletler bulunmaktadır. Bu haliyle baktığımızda hem deniz balıkçılığı hem tatlı su balıkçılığı hem de kültür balıkçılığı açısından elverişli konumdadır. Ancak balıkçılık açık deniz balıkçılığı şeklinde değil de kıyı balıkçılığı şeklinde olup, yerel halkın ihtiyaçlarını karşılamak üzere yapılmaktadır. Sahil şeridi boyunca irili ufaklı balıkçı barınakları bulunmaktadır. Kaş

kıyılarında en çok bulunan balık türleri ıskaroz, mercan, sokar ve Grida-Orfoz'dur. İslamlar, Aklar ve özellikle Gömbe Baraj Gölünde alabalık üreticiliği yapılmaktadır. Yıllık üretim ortalama 200-250 ton arasında değişmektedir. Bu üretimler de restaurantlarda tüketilmektedir.

Fotoğraf 3.19. Gömbe Barajı Alabalık Tesislerinden Bir Görünüm.

3.4. ORMANCILIK

Ormanlar dünya genelinde ülkelerin önemli doğal zenginliklerindendir. Ekolojik açıdan ve endüstriyel açıdan büyük öneme sahiptirler. İnsanlara yakacak, barınak gıda, temiz hava ve su, ilaç, istihdam, dinlenme, peyzaj gibi pek çok maddi ve manevi açıdan ekonomik faydaları bulunmaktadır. Ormanlar ağaçların, bitkilerin ve hayvanların, toprakta yaşayan görünen veya görünmeyen canlıların birbirleri ile etkileşim içerisinde bir arada yaşadıkları canlı birer ekosistemdirler. Ormanların faydalarını sürdürebilmeleri için tabiatına uygun bir şekilde yapılan sürdürülebilirlik ilkesi ile idare edilmesi gerekmektedir. Bu açıdan Türkiye'de bulunan ormanların neredeyse tamamı devlet eli ile Orman Genel Müdürlüğü tarafından bu ilke doğrultusunda idare edilmektedir.

Ormanların ekonomik olarak dolaylı ve doğrudan olacak şekilde iki tür faydası bulunmaktadır. Bu faydalar Tablo 3.25'te açıklanmıştır.

Tablo 3.25. Ormanların Faydaları.

<table>
<tr><th colspan="2">Ormanların Doğrudan ve Dolaylı Faydaları</th></tr>
<tr><th>Dolaylı Faydaları</th><th>Doğrudan Faydaları</th></tr>
<tr><td>Meteorolojik faktörlere ait zararları minimize eder.</td><td>Yakacak odun üretimi sağlar.</td></tr>
<tr><td>Yer altındaki ve yer üstündeki suların dengede olmalarını sağlar.</td><td>Tomruk, kereste, maden direği, tel direği, sanayi odunu, lif yonga üretimi gibi yapacak üretimine katkı sağlar.</td></tr>
<tr><td>Erozyonun oluşum hızının yavaşlamasını sağlar.</td><td rowspan="3">Reçine, çıra, yağ, defne, şimşir, kök odunu, ada çayı, çam fıstığı, mantar, kozalak, kestane, gibi ikincil orman ürünleri açsından fayda sağlar.</td></tr>
<tr><td>Oksijen üreterek sağlığa fayda sağlar</td></tr>
<tr><td>Doğa turizmine ve eko-turizme katkı sağlar.</td></tr>
</table>

Kaynak: Kaçmaz (2017).

3.4.1. Kaş İlçesinde Ormancılık

İlçede ormancılık ve orman işçiliği uzun yıllardır bölgede önemli bir gelir kaynağıdır. Orman kesim işçiliği, taşıma, ormanların bakımı ve ağaçlandırılması ile orman yangın işçiliği özellikle orman köylerindeki binlerce kişinin geçimlerini sağlamalarında önemli bir husus olmuştur. Özellikle de yukarı kesimlerdeki orman köylerinde yaşayan ailelerin Kınık, Ova, Yeşilköy ile Demre'de turfanda sebzecilik yaptıkları da görülmektedir (Cengiz vd., 2000). Kaş bölgesinin coğrafi yapısı içerisinde ormanlık alanlar ile makilik bölgeler bitki alanlarının yaklaşık %80'ini teşkil etmektedir. Bu açıdan bakıldığında Kaş yeşil alan olarak zengin bir ilçedir. İmar planlarında kişi başına yeşil alan miktarı 10 metrekaredir. Uygulamada ise hâlihazırda yeşil alan miktarı 7 metrekaredir.

Antalya Orman Bölge Müdürlüğü verilerine göre Kaş ilçesine ait ormanlık alan istatistiki bilgileri aşağıda verilmiştir.

Tablo 3.26. Kaş İlçesi Orman Varlıkları İstatistikleri.

Mahalle/Bölge	Normal Orman	Bozuk Orman	Toplam Orman(Ha)	Ormansız Alan	Genel Alan
Gömbe	4.685,70	3.469,20	8.154,90	14.110,60	22.265,50
Gürsu	9.150,00	2.516,80	11.666,80	3.897,70	15.564,50
Karadağ	5.329,00	3.729,90	9.058,90	3.576,30	12.635,20
Kalkan	5.231,60	9.185,20	14.416,80	11.438,00	25.854,80
Kaputaş	4.012,30	9.140,20	13.152,50	4.528,90	17.681,40
Kasaba	3.952,30	2.378,50	7.204,30	2.667,70	9.872,00
Katrandağı	5.911,90	1.271,50	7.183,40	343,40	7.526,80
Kıbrısçayı	3.871,00	2.128,10	5.999,10	1.863,30	7.862,40
Kaş	3.655,30	18.742,00	23.702,20	6.776,00	30.478,20
Lengüme	4.532,00	504,00	5.036,00	3.956,00	8.992,00
Karaçay	5.733,90	2.615,70	8.349,60	1.132,30	9.481,90
Sütleğen	6.135,70	1.753,30	7.889,00	4.232,10	12.121,10
Toplam	64.379,1	57.434,4	121.813,5	58.522,3	180.335,8

Kaynak: Antalya Orman Genel Müdürlüğü, 2021.

Toplam orman miktarı olarak en düşük bölge / mahallesi Lengüme iken en çok orman alanı Kalkan mahalle / bölgesindedir. Kalkan bölgesini Kaputaş, Gürsu, Karadağ, Karaçay, Gömbe, Sütleğen, Kasaba, Katrandağı, Kıbrısçayı takip etmektedir. Şekil 3.1'de Kaş orman varlıkları gösterilmiştir. Kaş ilçesine ait ormanlık alanların toplamı 121814 hektardır. İlçeye ait ormanlık alanların 57435 hektarlık kısmı bozuk orman kategorisinde iken 64379 hektarlık alan ise normal orman veya verimli koru kategorisinde bulunmaktadır.

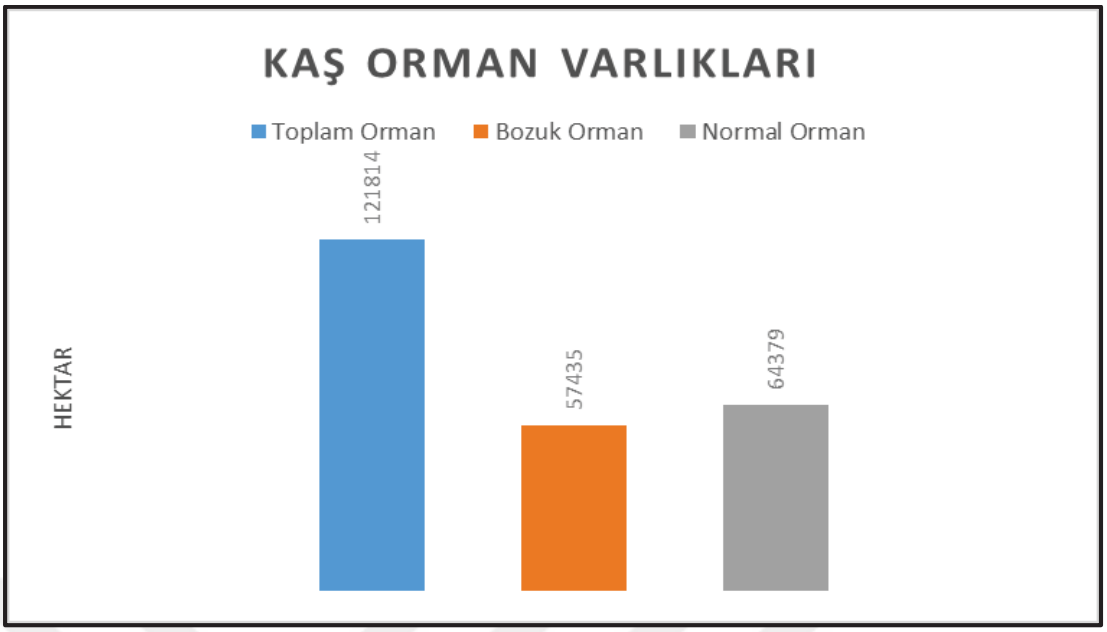

Şekil 3.1. Kaş Orman Varlıkları (Antalya Orman Genel Müdürlüğü, 2021).

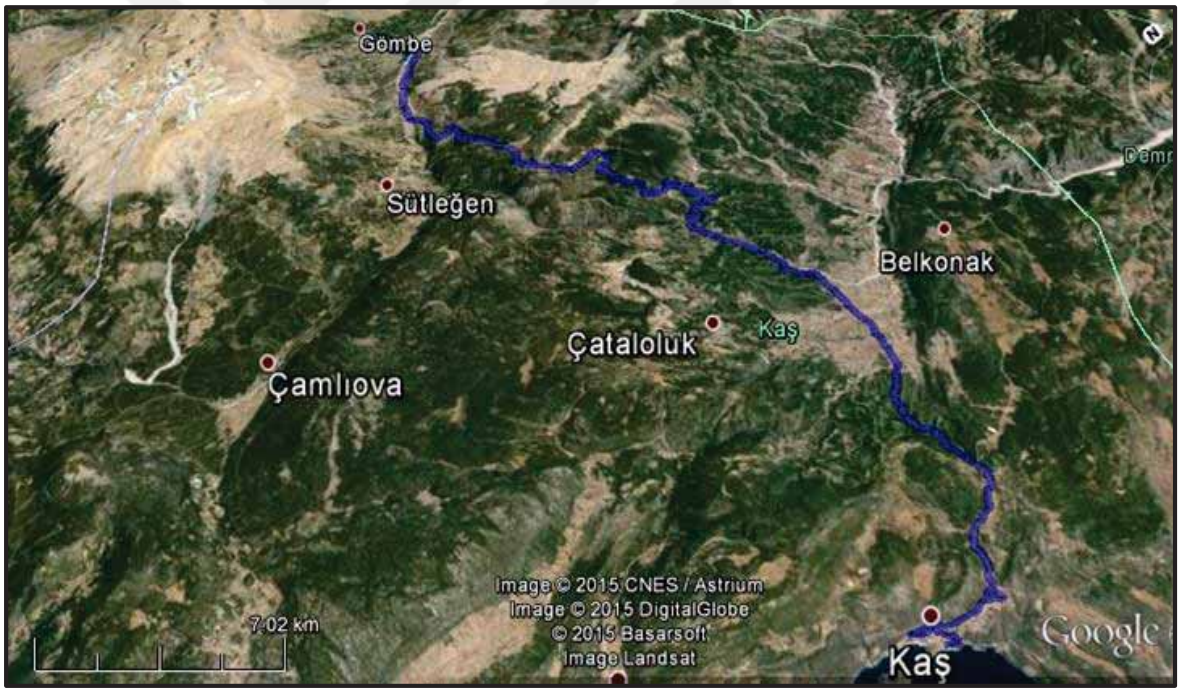

Harita 3.3. Kaş Ormanlık Bölgeleri **(**Antalya Orman Genel Müdürlüğü, 2021).

Tablo 3.27. Antalya ve İlçeleri Ormanlık Alanlarda Otlama Yapılabilen Alanlar.

İl/İlçe	Öncelikli Otlatma Alanı	Serbest Otlatma Alanı	Toplam Otlatma Alanı	Yasaklı Alan	Su	Planlama Dışı Alan	Genel Toplam
Akseki	404,8	130.334,6	130.739,4	74.302,4	502,1	19.678,3	225.222,2
Alanya	9.601,6	46.852,3	56.453,9	72.888,6	633,6	48.248,3	178.224,4
Antalya	15.229,6	43.048,5	58.278,1	55.661,8	50,1	97.359,7	211.349,7
Elmalı	-	48.699,0	48.699,0	85.588,5	-	44.318,0	178.605,5
Finike	4.434,5	59.130,0	63.564,5	34.516,0	274,0	19.441,0	117.795,5
Gazipaşa	511,2	72.332,0	72.843,2	11.898,5	-	25.362,6	110.104,3
Gündoğmuş	47.443,3	34.469,6	81.912,9	24.430,0	118,6	12.263,5	118.725,0
Kaş	1.039,5	73.293,5	74.333,0	52.193,0	240,0	45.191,5	171.957,5
Korkuteli	258,0	89.998,5	90.256,5	58.184,0	347,0	94.151,0	242.938,5
Kumluca	584,5	45.085,0	45.669,5	28.288,0	116,0	28.638,5	102.712,0
Manavgat	3.850,0	39.421,4	43.271,4	8.841,1	1.011,8	37.084,6	90.208,9
Serik	15.289,2	35.766,2	51.055,4	13.148,4	76,4	59.986,8	124.267,0
Taşağıl	1.869,.5	44.594,9	46.464,4	49.293,4	126,0	20.009,6	115.893,4
Gnl.Toplam	100.515,7	763.025,5	863.541,2	569.233,7	3.495,6	551.733,4	1.988.003,9

Kaynak: Antalya Orman Genel Müdürlüğü, Otlama Planları.

Kaş ilçesinde toplam otlatma yapılabilen alan büyüklüğü 74.333 ha'dır. Otlama yapılabilen toplam otlatma alan büyüklüğü bazında Kaş ilçesi il genelinde üçüncü sırada bulunmaktadır. Kaş bölgesi bitki örtüsü genellikle makidir. Bölgede orman oluşumunun genellikle kuzey ve kuzeybatısında olduğu görülmektedir. Bu bölgelerdeki ormanlar genellikle kızılçamdan oluşmaktadır. İnsanların tahrip etmesi nedeni ile giderek azalan kızılçam ormanlarında ara ara kestane ağaçlarına da rastlanmaktadır. İlave olarak bu alanda sedir ağaçlarının oluşturduğu ormanlara da rastlanabilmektedir. Ormanların ve çalıların olmadığı bölgelerde ise alüvyal toprak yapısı görülmektedir. Kayalık alanlar dışında doğal bitki örtüsü olmayan bu alanlarda tarımsal etkinlikler sürdürülebilmektedir (Öner, 1995).

Kaş üzerindeki Asas Dağı'ndan, kuzey yamaçlarından itibaren başlayan Sedir ormanı kuzeyde Katran dağı boyunca yayıldıktan sonra Sütleğen'e ulaşmakta ve buradan da Akdağ'ın eteklerine doğru yönelmektedir. Katran Dağı 12.00 ha'lık sedir ormanı ile Türkiye'de en büyük Toros Sedir ormanı bütünlüğüne ev sahipliği yapmaktadır (Cengiz vd., 2000).

Fotoğraf 3.20. Kaş - Gömbe Kuruova Beli Sedir Ormanları (1560 Rakım).

Kaş ilçesi ormanlık alanların çoğunluğunu kızılçam (pinusbrutia ten) ormanları oluşturmaktadır. Kızılçam ormanlarının seyrek olarak görüldüğü alanlarda ise maki türlerine rastlanmaktadır. Makiler arasında da zaman zaman kümeler halinde veya küçük gruplarla kızılçam ağaçları görülebilmektedir. Makilerin hâkim olduğu bölgelerde kermes meşesi, mazı meşesi, sandal, ramup, akçakesme, sakız, menengiç, defne gibi unsurlara rastlanılabilmektedir. Derelerin iç kısımlarında da rayıt, mersin ve zakkum çeşitleri görülebilmektedir (Sayhan, 1990: 189-192).

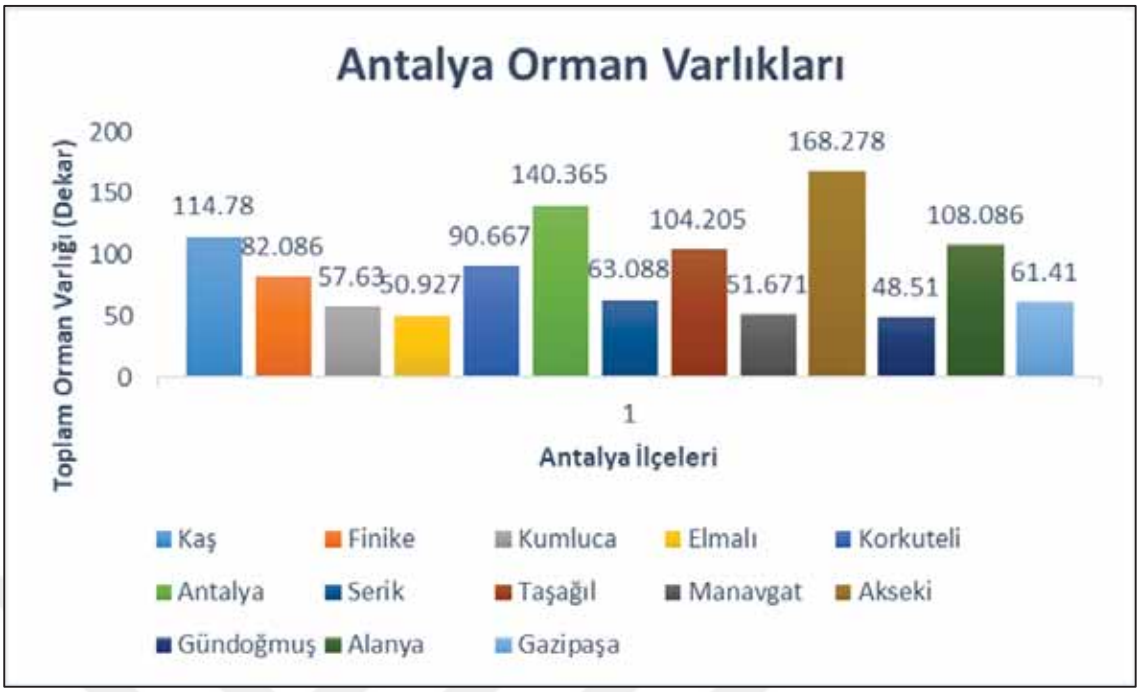

Şekil 3.2. Antalya Orman Varlıkları (Kaynak: Antalya Orman Genel Müdürlüğü, 2021).

Kaş bölgesi ormanlık alanlar açısından Antalya ilinin diğer ilçeleri kıyaslandığında en fazla ormanlık alana sahip olan üçüncü ilçesi konumundadır. Kaş kıyılarından yukarılara doğru gidildikçe çok çeşitli bitki örtüleri ile karşılaşmak mümkündür. Genellikle ormanlarla kaplı olan Kaş arazisi farklı yükseltilerde çeşitli ağaç ve bitkiler ile değişik yaşam formlarını da bir arada barındırmaktadır.

Kaş kıyılarında maki bitki örtüsü görülebilmektedir. Maki bitki örtüsü özellikle Akdeniz bölgesinde 500 metreye kadar olan yüksekliklerde görülebilen kısa boylu ve çalıya benzer bir yapıya sahiptir. İklimden ve denizden gelen nemden kaynaklı olarak oluşan ve bütün kıyıya hâkim olan bu örtü dağların yükseklik olarak belirli bir yükseklikte olduğu noktalarda ortaya çıkmaktadır.

Fotoğraf 3.21. Kaş Gökseki Maki Topluluğundan Bir Görünüm.

Tablo 3.28. Antalya ve İlçeleri Orman Varlıkları.

	Normal Orman	Bozuk Orman	Toplam Orman Alanı	Ormansız Alan	Genel Alan
Kaş	58.305,5	56.474,5	114.780	57.177,5	171.957,5
Finike	32.140	49.945,5	82.085,5	35.710	117.795,5
Kumluca	39.028,5	18.601,5	57.630	45.082	102.712
Elmalı	20.288,4	30.638,8	50.927,2	130.295,2	181.212,4
Korkuteli	28.411,8	62.255,4	90.667,2	154.094	244.761,2
Antalya	72.084,2	68.280,3	140.364,5	104.627,5	244.992
Serik	44.444	18.644	63.088	61.766,5	124.854,5
Taşağıl	64.984,6	39.706	104.204,6	44.069,4	148.274
Manavgat	38.140,5	13.530,3	51.670,8	38.456,3	90.127,1
Akseki	72.231,9	95.974,1	168.278	57.221,1	225.894,2
Gündoğmuş	26.072,9	22.436,7	48.509,6	70.215,3	118.724,9
Alanya	70.943,7	37.142,4	108.086,1	70.138,3	178.224,4
Gazipaşa	34.187,1	27.222,9	61.410	48.694,3	110.104,3

Kaynak: Antalya Orman Genel Müdürlüğü, 2019.

Orman örtüsünün bazı bölgelerde çalılığa dönüştüğü, hatta ovalık alanlarda tamamen ortadan kalktığı görülmektedir (Kaş İlçe Merkezi 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Plan Araştırma Raporu, 2014). Akdeniz bölgesinde görülen doğal bitki örtüsünün hâkim olduğu Kaş'ta bitki örtüsü genel anlamda beş grupta toplanabilmektedir.

1. Kıyıdan itibaren 600 m. yüksekliklere kadar yaz mevsiminin kuraklıklarına dayanıklı olan, yazın ve kışın yeşil kalabilen makilik alan ilk grubu oluşturmaktadır. Genellikle boyları 3-5 metreyi bulmayan makilerde delice, kocayemiş (Arbutus unedo), sandal (Arbutus andrachne L.), zakkum (Nerium oleander) en yaygın bitkilerdir.

Fotoğraf 3.22. Sandal Ağacından Bir Görünüm.

Fotoğraf 3.23. Zakkum Bitkisinden Bir Görünüm.

2. 600 ile 1200 metre aralığındaki yüksekliklerde kızılçam (Pinus brutia) ve Kermes, Pırnal Meşeleri (Quercus coccifera) bulunan karışık yamaç ormanları ikinci grubu oluşturmaktadır. Kahverengi orman topraklarının yaygın olduğu ikinci grupta kızılçam ormanları arasında meşe ağaçları, daha yüksek konumlarda ise Halep çamı (pinus halepensis) ve karaçam (pinus nigra) ağaçları bulunabilmektedir.
3. Bu grupta, 1200 ile 2100 metre aralığındaki yüksekliklerde, yüksek ormanlıklar olarak isimlendirilen, sedir (cedrus), göknar (abies), ve kayın (fagus) ağaçlarının bulunduğu ormanlara rastlamak mümkündür. Bu bölümde tipik olarak Toros göknarı, Lübnan sediri, sarıçam (pinus sylvestris) ver farklı ardıç ağacı türlerine rastlanmaktadır.

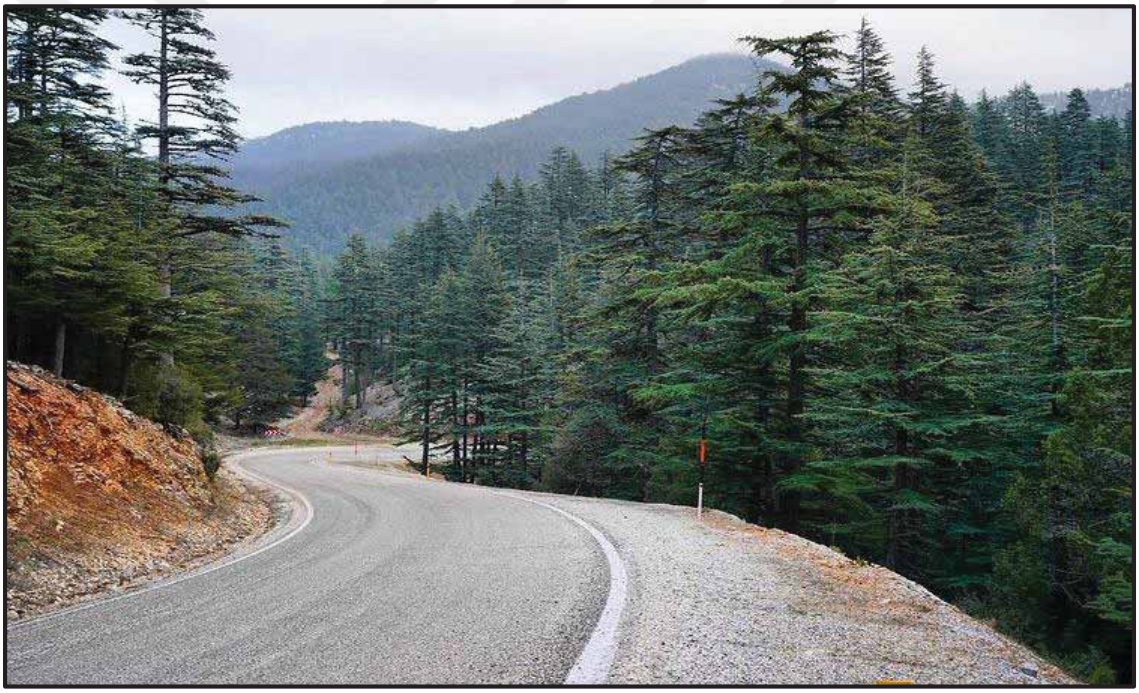

Fotoğraf 3.24. Kaş - Elmalı Karayolu Sedir Ormanlarından Bir Görünüm.

Fotoğraf 3.25. Kaş - Gömbe Arası Sedir Ağaçlarından Bir Görünüm.

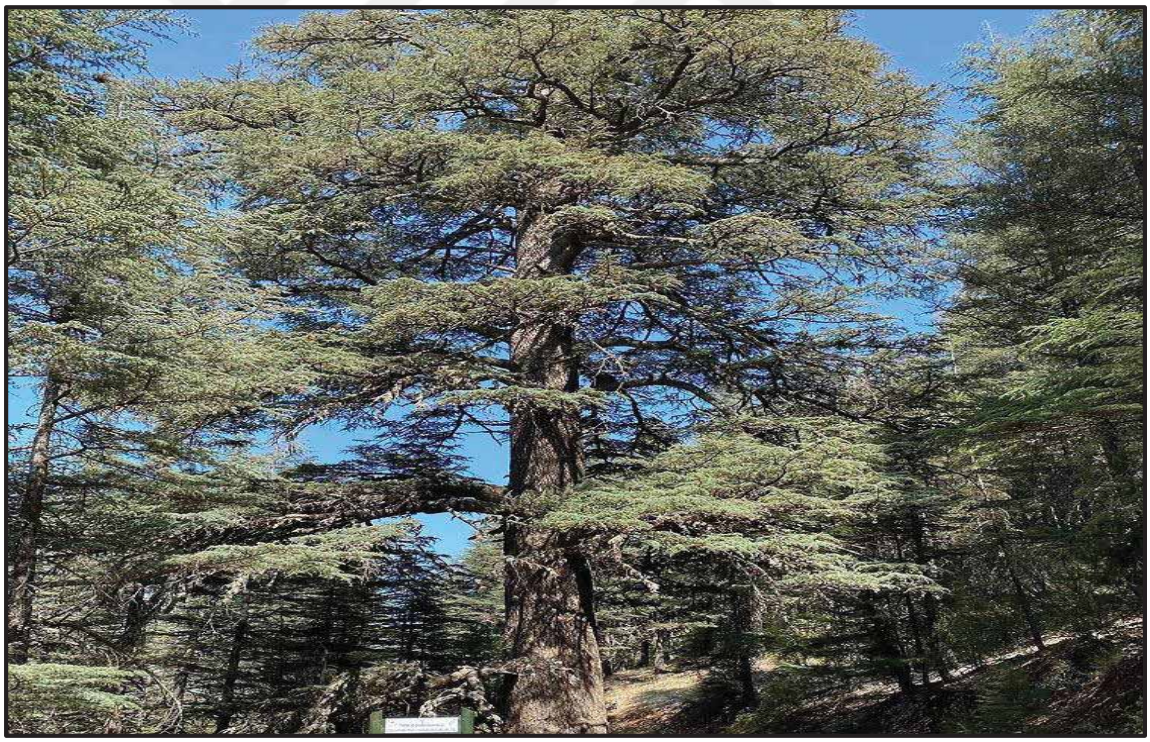

Fotoğraf 3.26. 617 Yaşındaki Sedir Ağacı Koç Sedir Tabiat Anıtı (Rakım 1580).

4. 2000 ve 2100 metre aralığındaki yüksekliklerde ise iğne yapraklı ağaçların daha seyrekleştiği ve bodurlaşmaya başladığı görülmektedir.

5. 2100 metreden daha yüksek olan kesimlerde iğne yapraklı ağaçlar yerlerini alp çayırı olarak bilinen rengârenk çiçeklerin bulunduğu yazın kurumayan otluklara bırakmaktadır. Bu grupta yaygın olarak kestane rengi çayır topraklarına rastlanmaktadır.

Teke yarımadasının yükseklerdeki ovalarında step bitkileri yetiştirilmektedir. Bu bitkiler ot stepleri olmadığı gibi ormanların tahrip olmaları sonrasında oluşan ağaç steplerinden oluşmaktadır. Ovaların kenar bölgelerinde tahrip olmamış ardıç ve karaçamlara da rastlanır. Stepler kireçli kahve ve kestane rengine sahip toprakları ihtiva etmektedir. Çalılıklar da tarım yapılan bölgelerde üçgül, deve kulağı, kiriş, salep, baldıran, burçak ve nane gibi otlarda yer almaktadır.

Kaş ormanları çok farklı ağaç türlerine ev sahipliği yapmaktadır. Bölgede en fazla bulunan ağaç türü kızılçam daha sonra ise defne ve sedir'dir. Bunların yanında diğer ağaç ve bitki grupları arasında mersin (Myrtus communis sp), Kermes meşesi (Qercus Coccifera), yabani zeytin, delice, sütleğen (Euphorbia sp.), defne (Lauru nobilis) ve akçakesme (Phillyrea latifolia) sayılabilir.

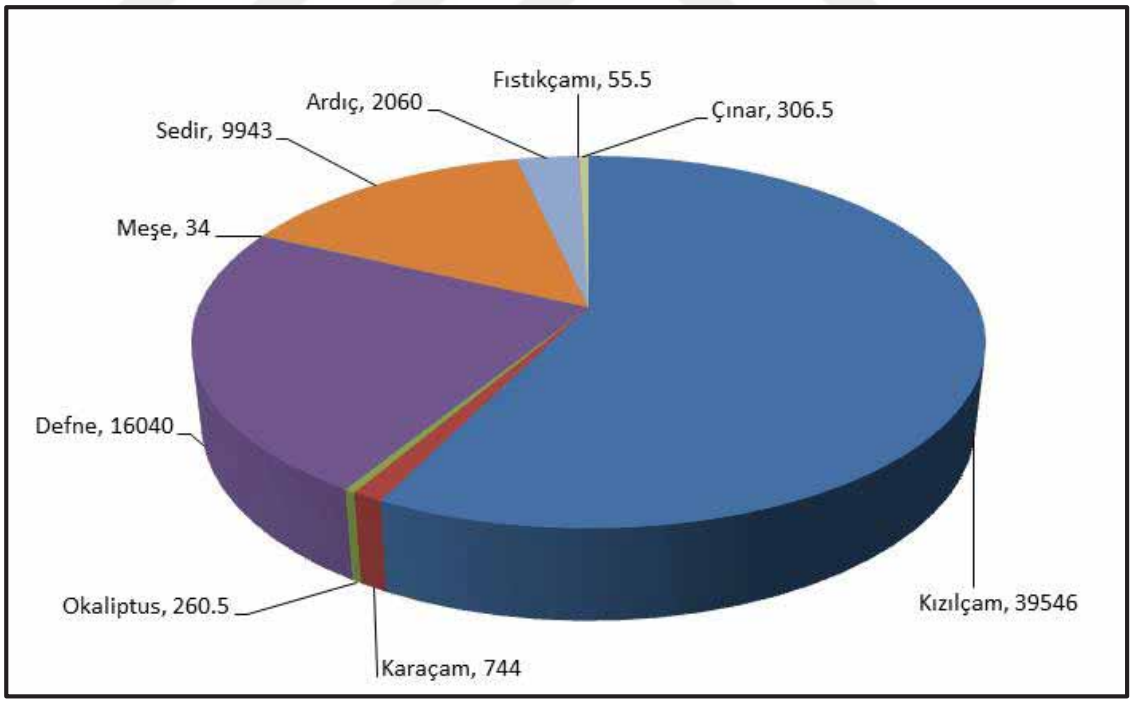

Şekil 3.3. Kaş Ormanları Ağaç Türleri. Kaynak: Kaş Portal (2021).

Kaş ormanlarının zenginliği doğal yaşamdaki küçüklü büyüklü birçok hayvan türüne de ev sahipliği yapmaktadır. Genel olarak Kaş ormanlarında 10 civarında farklı

kurbağa türü, kertenkeleler, yılanlar (kör, kara, hazer yılanı), çeşitli kuş türleri (kumru, ibibik, bahri, ağaçkakan, karga, sülün, şahin, doğan, leylek, guguk kuşu, baykuş vb.), yırtıcı hayvanlar (kurt, tilki, çakal), ve bölgeye özgü karaca, tavşan kirpi, fare, porsuk, gelincik, ayı, domuz, sincap gibi farklı hayvan türlerine rastlamak mümkündür. Ormanların içlerine gidildikçe yaban hayatı çeşitliliği artmakta ve ilave olarak vaşak, kızıl geyik, alageyik, yabani keçi ve koyun, kunduz ayı gibi hayvanlarında yaşadığı görülmektedir (Kaş Kaymakamlığı, 2020b). Kaş ormanlarında ayrıca koruma altında bulunan hayvanlar da yer almaktadır. Kuş gözlemleri önemli gezi aktivitelerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

Bu kadar çok ormanın yer aldığı Kaş bölgesinde orman yangınları da önemli bir tehdit olarak görülmektedir. Ormanlar tüm dünya da olduğu gibi Kaş bölgesi içinde önemli bir doğal zenginliktir. Bölgede çıkan orman yangınları bu zenginlik açısından önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Bu açıdan orman yangınlarının önlenmesi önem arz etmektedir.

1999 yılında AB'nin düzenlediği Ormanların Korunması Bakanlar Konferansı ile birlikte AB'ye uyum kapsamında ormancılık alanında da faaliyetler başlatılmıştır (Dölarslan, 2007;160). Bu kapsamda Kaş Orman İşletme Müdürlüğü FSC Orman Yönetimi Sertifikasına sahip olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

3.5. MADENCİLİK

3.5.1. Kaş İlçesinde Madencilik

Kaş ilçesinde taş ocakları ve mermer ocakları bulunmasına rağmen, önemli seviyede maden rezervi bulunmadığı söylenebilir (Kaş İlçe Merkezi 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Plan Araştırma Raporu, 2014). Bununla birlikte Kaş ilçe sınırları içerisinde küçük birikimler şeklinde yaklaşık olarak 17000 ton kapasiteye sahip alüminyum yatakları yer almaktadır. Alüminyum yataklarında hâlihazırda işletme yapılmamaktadır.

İlçede maden kaynakları kapsamında alüminyum yatakları haricinde kireçtaşı, mermer yatakları, taş ocakları ve işletmeleri de bulunmakta olup faaliyetlerini aktif şekilde sürdürmektedirler.

İlçe bağlısı köylerden Sarılar köyünde bir adet taş ocağı, Belenli köyünde iki adet mermer ocağı ve Bezirgân köyü içerisinde alanlarda kurulu iki adet taş ocağı bulunmaktaydı. Bezirgan köyündeki taş ocakları doğal ve insan yaşamına zarar verdiği gerekçesiyle açılan dava sonucunda 2015 yılında taş ocaklarının kapatılması yönünde karar alınımıştır.

Fotoğraf 3.27. Sarılar - Yavu Arası Taş Ocağı

Fotoğraf 3.28. Kaş - Belenli Mermer Ocağından Bir Görünüm.

Doğası ve zengin tarihi ile önemli bir turizm noktası olan Kaş ilçesinde madencilik faaliyetlerinin doğaya zarar vereceği, doğa dostu projelerin ön planda olması gerektiği gibi gerekçelerle eleştirildiği de görülmektedir. Örneğin Kaş ilçesinde Karadağ mahallesinde 10,84 ha'lık alanın tamamı ormanlık alan üzerinde olacak şekilde açılması planlanan mermer ocağı için (Gazete Kollektif, 2021) "ÇED gerekli değildir" raporu verilmiştir. Mermer Ocağı kurma çalışmaları hakkında çeşitli düzeylerde turizm ve tarım faaliyetlerinin kamusal değerinin kaybedileceği endişesi ile mermer ve taş ocaklarının doğal hayatı ve ormanlardaki yaban hayatına zarar vereceği eleştirilerinde bulunulmuştur (DHA, 2017). Benzer şekilde Sütleğen Yaylası yakınlarında sedir ağaçlarının ve meyve bahçelerinin bolca bulunduğu bir mevki olan Arma'da boksit ocağı açılması çalışmaları da bölge sakini vatandaşlar tarafından tarıma, çevreye ve bölgede yaşayan insanların sağlığına zarar vereceği için kaymakamlık makamına şikâyetler yapılmıştır (DHA, 2017). Yöre halkı ve bazı siyasiler tarafından da maden ocağından çıkacak tozun meyveliklere sedir ormanlarına zarar vereceği ifadelerinde bulunulmuştur.

Doğal güzelliklerin ve tarihin ağırlıkla ön plana çıktığı Kaş ilçesinde madencilik faaliyetlerinin yürütülmesi ile doğal hayatın korunması ikilemi genel problem alanı olarak ortaya çıkmaktadır.

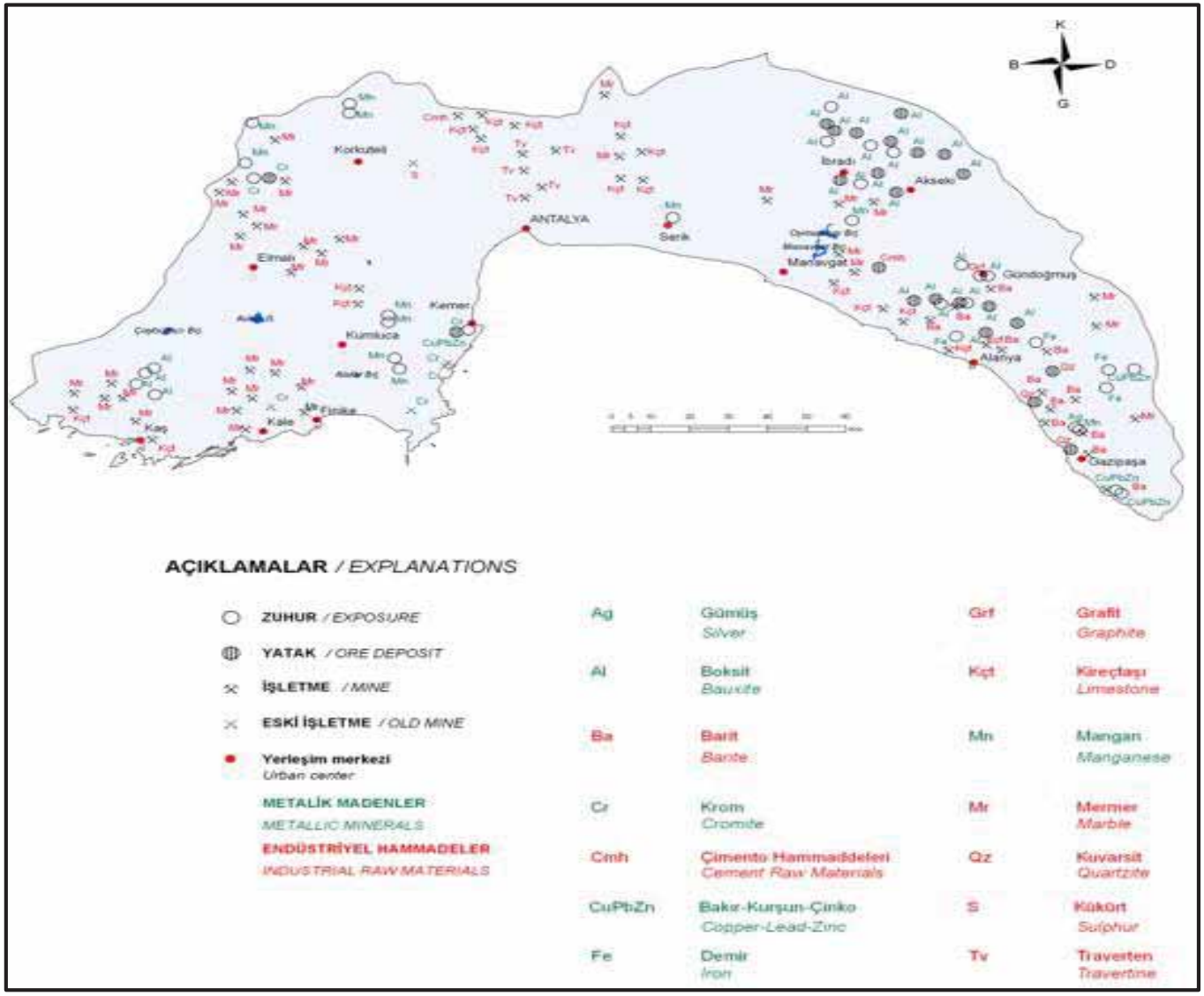

Harita 3.4. Antalya İli Maden Haritası.
Kaynak: Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü, 2021.

3.6. SANAYİ

Ekonomik faaliyetlerin en önemlilerinden bir tanesi olan sanayi kalkınma göstergelerinden sayılmaktadır. Gelişmişliği ifade etmek için sanayileşmiş ülkeler kavramının kullanılması da bu açıdan önemlidir. Uygun yerin seçilmesi ve sanayi faaliyetlerinin doğal ve beşerî çevreyle olan ilişkisi de coğrafyanın ilgi alanlarındandır. Fabrikaların kuruluş yerlerini seçilmesinde göz önüne alınan doğal ve beşerî unsurlar, ağır sanayi faaliyetleri tarafından doğal hayata verilen tahribat, sanayi işlemlerinin bazı bölgelerde veya alanlarda yoğunlaşmaları, potansiyel olarak sanayide kullanılabilecek bölgelerin tespit edilmesi gibi faktörler coğrafya ile ilişkili hususlardır. Hammaddenin ve yarı mamullerin atölyelerde ve fabrikalarda işlenip kullanıma hazır ürünler / mallar haline getirilmelerine sanayi veya endüstri denilmektedir **(**Doğanay ve Çavuş, 2016). Sanayide gelişme sağlamak için hammaddeye duyulan ihtiyacın karşılanarak enerji, sermaye, işgücü, ulaşım ve pazarlama gibi imkânların bir araya getirilmesi gerekmektedir. Coğrafyanın sanayiye olan ilgisi dağılışın ve ilişkilerin belirlenmesi yönünde olup, bu açıdan bakıldığında sanayi faaliyetleri dağılış düzeni, sanayinin olduğu bölgelerde çeşitli elemanlarla olan etkileşim ve başka alanlarla olan ilişkisi bakımından coğrafyanın ilgi alanına girmektedir (Tümertekin ve Özgüç, 2013).

Sanayi faaliyetlerinin genellikle imalat sektörünün başlangıcı olarak da kabul edilen evde üretimi içeren ev imalatını, hammaddelerin yakın civardan temin edilerek atölye ortamında usta personel tarafında üretimini içeren atölye imalatını, temin edilen hammadde ile daha karmaşık üretimlerin yapıldığı fabrika imalarını içermektedir. Sanayi kolları arasında gıda, içki ve tütün sanayisi, dokuma, giyim ve deri sanayisi, orman ürünleri ve mobilya sanayisi, kâğıt ve kâğıt ürünleri ile basım sanayisi, kimya, petrol, kömür, kauçuk ve plastik ürünlerin sanayisi, taşa ve toprağa dayalı olan sanayi, metal ana sanayisi ve metal eşya, makine teçhizat ve ulaşım araçları ile mesleki ölçme aletlerinin sanayisi gibi alanlar sayılabilir.

3.6.1. Kaş İlçesinde Sanayi

Kaş ilçesinin bağlı olduğu Antalya ve ilçeleri sosyo-ekonomik açıdan gelişmişliğe göre Türkiye'deki ilk on il arasında bulunmaktadır.

Harita 3.5. İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması **(**Özden, 2016).

Sanayinin Kaş ilçesine olan katkısı nerede ise yok denecek kadar azdır. Sanayi sektörü aksine ilçede hizmetler sektörü gelişmişlik seviyesi daha yüksektir (Harita 3.5). İlçede gelişmiş sanayi alanları nerede ise yok denecek kadar azdır. Bu açıdan bakıldığında ilçede sanayi alanlarının yer almaması ilçe açısından bir zayıflık olarak değerlendirilebilir. İmar planlarına bakıldığında sanayi bölgelerinin az bir alan oluşturduğu görülmektedir (Kaş Belediyesi Stratejik Planı, 2016).

Kaş ilçesinin bulunduğu bölgeyi de kapsayan bölgenin sanayi sektöründe yarattığı katma değeri gösteren harita Harita 3.6.'da gösterilmiştir. Haritada da görüldüğü gibi bölge sanayi sektöründe katma değeri en az olan iller / bölge içerisinde bulunmaktadır.

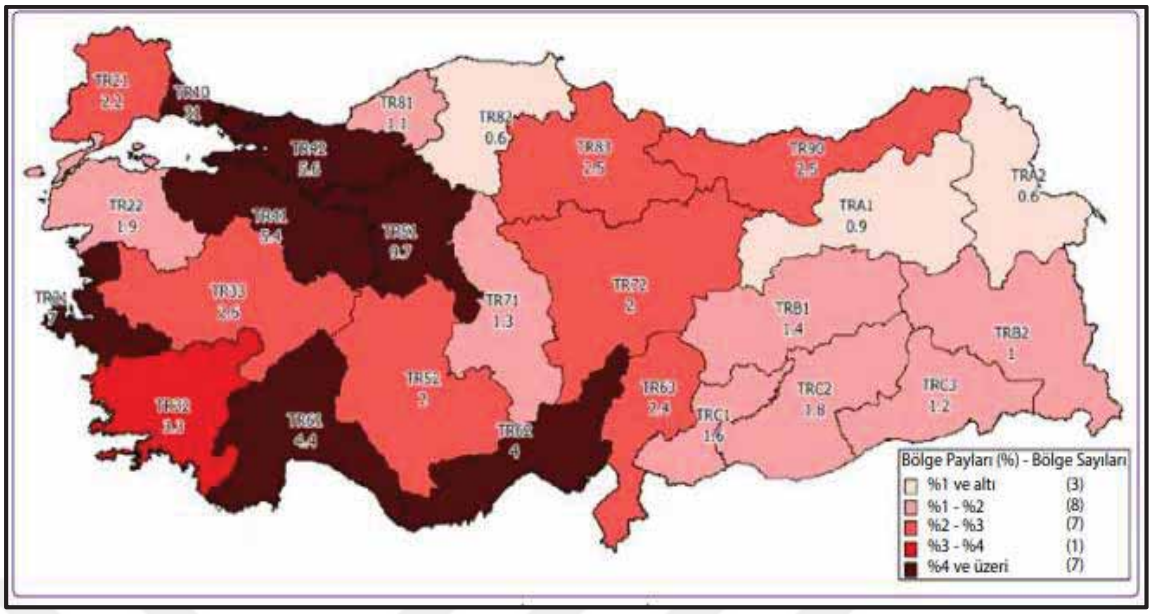

Harita 3.6. Hizmetler Sektöründe Yaratılan Katma Değerin Türkiye İçindeki Payı **(**Özden, 2016).

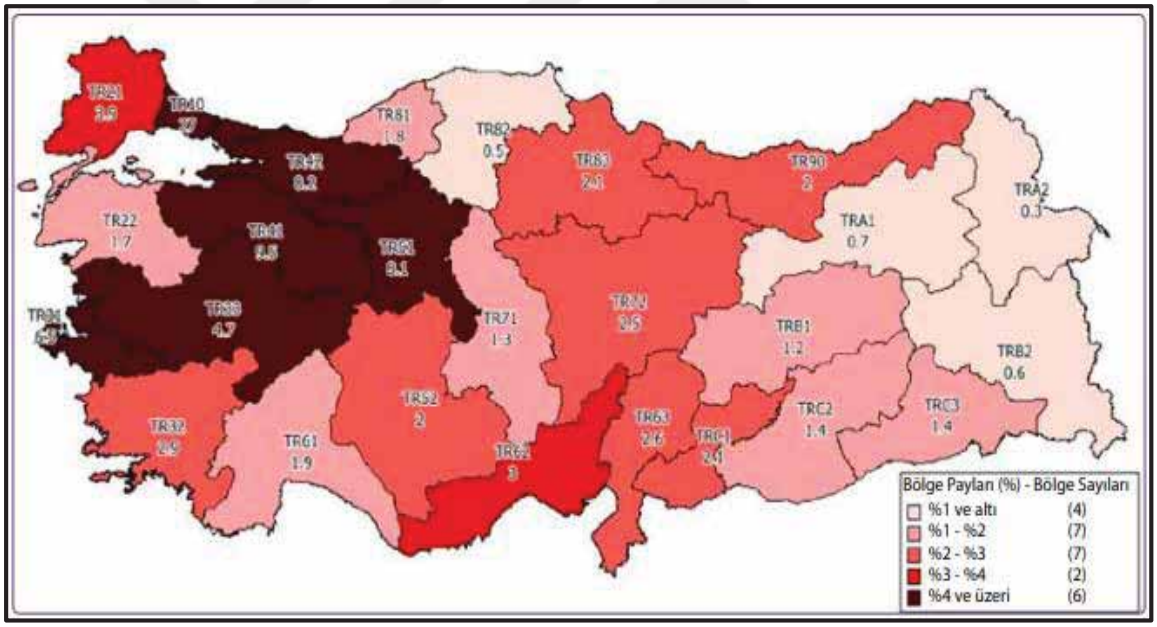

Harita 3.7. Sanayi Sektöründe Yaratılan Katma Değerin Türkiye İçindeki Payları **(**Özden, 2016).

Kaş sanayisine bakıldığında yapısal olarak sadece temel ihtiyaçların karşılanması ve yan sektörlerin imalathanesi seviyesinde sanayisi bulunduğu ve bu seviyede sınırlı kaldığı görülmektedir. Kaş ilçesinde çalışan nüfusun %5,6'lık bir kısmı imalat sanayisi alanında çalışmakta, %0,2'lik kısmı madencilik ve taş ocaklarında çalışmakta, %0,4'lük

kısmı ise elektrik, gaz ve su alanlarında çalışmaktadır (Kaş İlçe Merkezi 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Plan Araştırma Raporu, 2014).

İlçe nüfusuna kıyaslandığında sanayi ve alt kollarında çalışanların oranının oldukça az olduğu görülmektedir. Bunda turizmin gelişmiş olması ve diğer sektörlerde de turizme bağlı olarak gelişme gösterilmesi gösterilebilir. İlçede küçük oto sanayisi ve inşaat sektörüne ilişkin mobilya PVC imal eden imalathaneler bulunmaktadır. İlçede sanayi sektöründe kalifiye, yetişmiş eleman sıkıntısı bulunmaktadır. İlçede özel sektöre ait; 2020 yılının verilerine göre Kaş ilçesinde 3 zeytinyağı fabrikası, 2 mermer ocağı, 1 kum/çakıl ocağı, 1 taş ocağı, 1 salça fabrikası, 1 plastik ürünler fabrikası, 1 hazır beton fabrikası, 1 un fabrikası, 1 alüminyum doğrama fabrikası olacak şekilde toplam 12 adet sanayi tesisi faaliyette bulunmaktadır. Bahsedilen tesislerde çalışanların sayısı 277, esnaf sayısı 2155 ve tüccar sayısı da 1126 olarak kaydedilmiştir (Kaş Kaymakamlığı, 2020b).

Fotoğraf 3.29. Kaş – Karadağ Zeytinyağı ve Salça Fabrikasından Bir Görünüm.

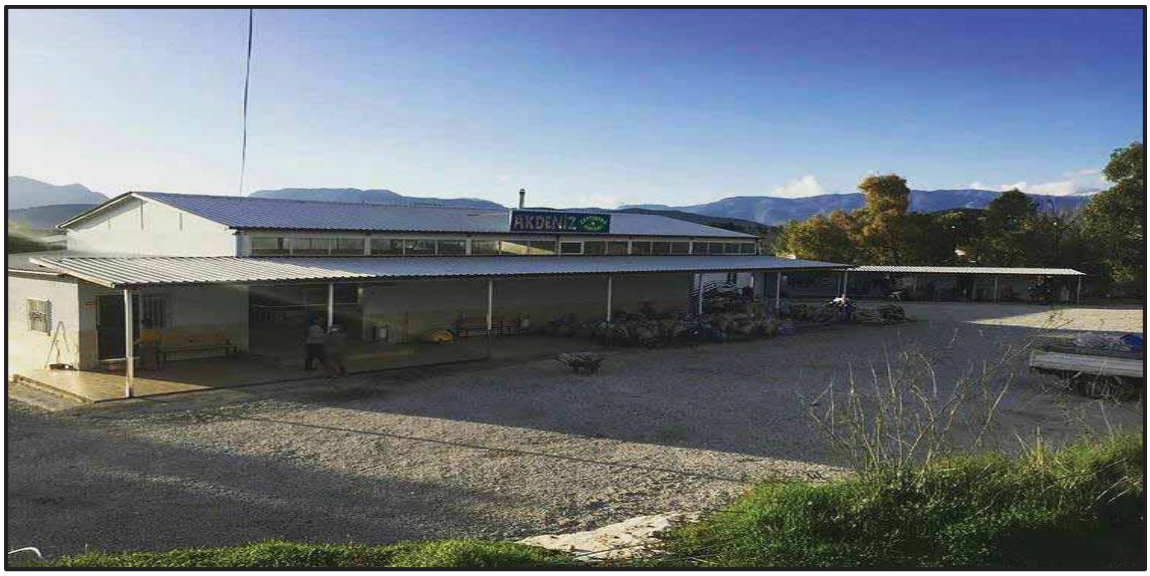

Fotoğraf 3.30. Kaş – Çavdır Zeytinyağı Fabrikasından Bir Görünüm.

3.6.2. Kaş Sanayi Sitesi

Kaş ilçesinde bulunan Bağlıca ’da sanayi bölgesi oluşturulması için çalışmalara devam edilmektedir. Bu maksatla Bağlıca ‘da 70 ha’ lık alanda imar çalışmaları yapılmış ve bu alanın 32 ha’ lık (325.000 metrekare) kısmı için sanayi yeri olarak onay alınmıştır (Kaş Belediyesi, 2021a). Alan içerisinde parklar, sağlık tesisleri, ticaret alanları, belediye hizmet alanları, idari hizmet alanları, mezarlık, sanayi alanı, imalathaneler trafo ve yollar için planlama yapılmıştır.

Kaş’ta yapılacak olan bu yeni sanayi sitesinin, ilçede dağınık olarak işlerini sürdüren esnafın bir araya gelerek çalışmalarına devam ederek hem görüntü kirliliğini azaltacak hem de hizmet kalitesini artıracağını ayrıca yeni istihdam alanları oluşturulması ile iş hacminin ve ekonomik alandaki gelişmelerin artmasına katkıda bulunması beklenmektedir. Yeni yapılacak sanayi sitesinde 60’a yakın esnafın faaliyetlerini sürdürülmesi beklenmektedir.

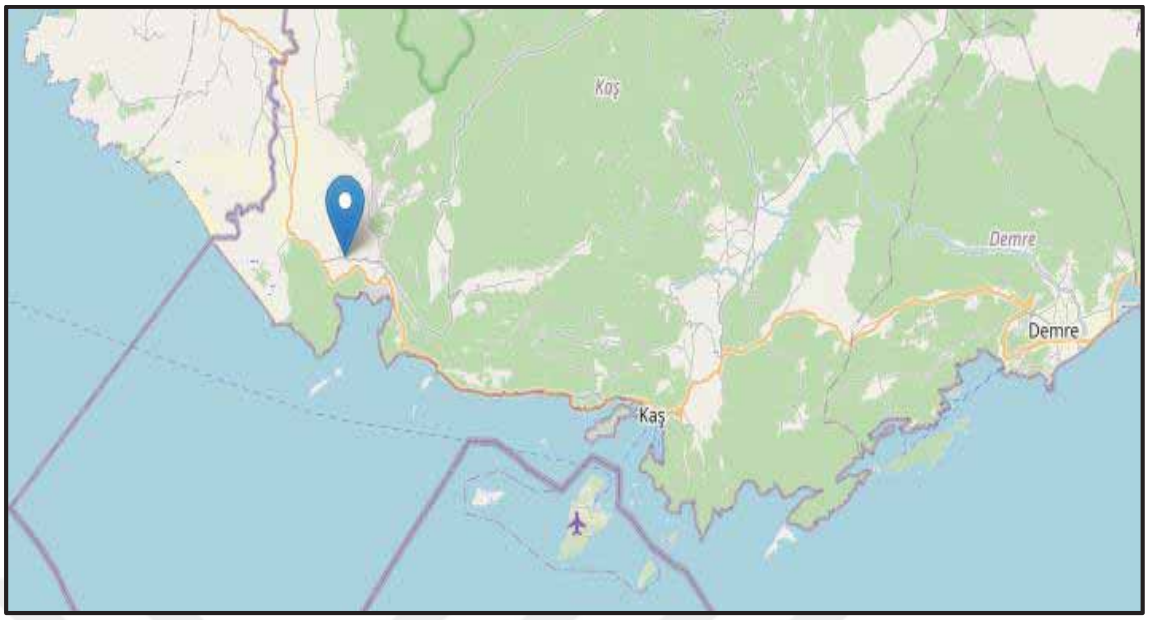

Harita 3.8. Kaş Sanayi Sitesi Mevki (Haritamap, 2021).

Organize sanayi belirlenmiş bir bölgede, arazide küçük ve orta ölçekli sanayi kuruluşlarının bir araya getirilmesi ile oluşturulan alt yapıları tamamlanmış özel sanayi bölgelerdir. Bölgeler arasında kalkınma dengesinde organize sanayi bölgelerinin kurulması önem arz etmektedir. Girişimcilere bu bölgelerde kendi fabrikalarının kurmaları için imkân tanınarak sanayi üretimi ve refahın artırılması amaçlanmaktadır (Çetin ve Kara, 2008). Bu açıdan Kaş ilçesinde kurulan sanayi sitesinin önemli olduğu değerlendirilmektedir.

3.6.3. İnşaat Sektörü

İlçedeki turizm potansiyelinin ortaya çıkması sonrasında emlak, konaklama, eğlence gibi yatırımlara duyulan ihtiyaç ve zamanla bu yatırımların artış göstermesi ile inşaat sektöründe gelişme yaşanmıştır. İlçede bulunan tarihi yapıların restorasyonunun yapılarak yenilenmesi ve üs gelir seviyesinde bulunan insanlar tarafından talep edilen villa tipi yapılara olan talepteki artış, sektörde çalışanların uzmanlaşarak ürün kalitelerini artırmalarının önünü açmıştır. Ancak yaşanan bu gelişmelere rağmen sektörün en büyük sorun alanı imalat için ihtiyaç duyulan hammaddenin ve yarı mamulün dışarıdan temin edilmesi olmuştur.

İlçede bulunan diğer tanımlanmamış sektörler kapsamında ise dönemsel olarak icra edilen işler sayılabilir. Bu tarz işler arasında 2. Konut olarak tabir edilen villa

alanlarındaki arazilerin bakım ve bekçiliğini kapsayan iş kolları, el becerisi gerektiren faaliyetler, uzmanlık gerektirmeyen ilçe dışında yaşayan kesimin işlerinin takip edilmesi gibi faaliyetler ve emlak alım satımı gibi rant elde edilen diğer işleri saymak mümkündür.

3.7. ULAŞIM

Genel olarak eşyaların veya insanların bir alandan başka bir alana hareketi ulaşım faaliyetleri olarak ifade edilmektedir. Ulaşımın küreselleşme ve kalkınma da önemli etkileri bulunmaktadır. Ulaşım faaliyetleri küreselleşme ile beraber bilgi, para ve hizmetler için de kullanıldığı olmuştur.

Coğrafi görünümün şekillenmesinin sağlanmasında etkili olduğu için ulaşım faaliyetleri coğrafyanın önemli inceleme alanlarından bir tanesini oluşturmaktadır. Bu açıdan ulaşımla ilgili aktivitelerin hacminin, hızının, sıklığının veya benzeri hususların ortaya konması, haritalanması coğrafyada önem arz etmektedir. Ülkemizde ovalarda ve alçak platolarda yol sorunu çözülmüş olsa da dağlık ve yüksek bölgelerde yollara ait standartlarda düşme ve yollardaki yoğunlukta azalma meydana gelmektedir (Doğanay, Çavuş, 2016, s.381). Yükseltiler ve mevsimsel koşullar gibi faktörler bu konuda etkili olmaktadır.

Kaş ilçesi ulaşım haritası Harita 3.9'da gösterilmiştir.

Harita 3.9. Kaş İlçesi Ulaşım Haritası

Harita incelendiğinde Antalya İl merkezinden Kaş İlçe merkezine oradan Kalkan ve sonrasında Seydikemere uzanan D-400 karayolu bağlantısı bulunmaktadır. İç kesimlerdeki mahallelere ulaşımı sağlayan iki ana bağlantı yolu vardır. Biri Andifli Mahallesinden başlayan bir diğeride Kalkan Mahallesinden başlayan bağlantı yollarıdır. Bu iki bağlantı yolu Sinekçi Beli'nde (1340 rakım) birleşip Elmalı ilçesiyle bağlantı sağlamaktadır. İlçede hava ve demir yolu ulaşımı bulunmamaktadır.

3.7.1. Karayolu

Kaş ilçesine ulaşım için D-400 karayolundan Fethiye üzerinden geçerek veya Antalya üzerinden, Kemer, Kumluca, Finike, Demre üzerinden veya Antalya, Korkuteli, Elmalı üzerinden gidilebilmektedir

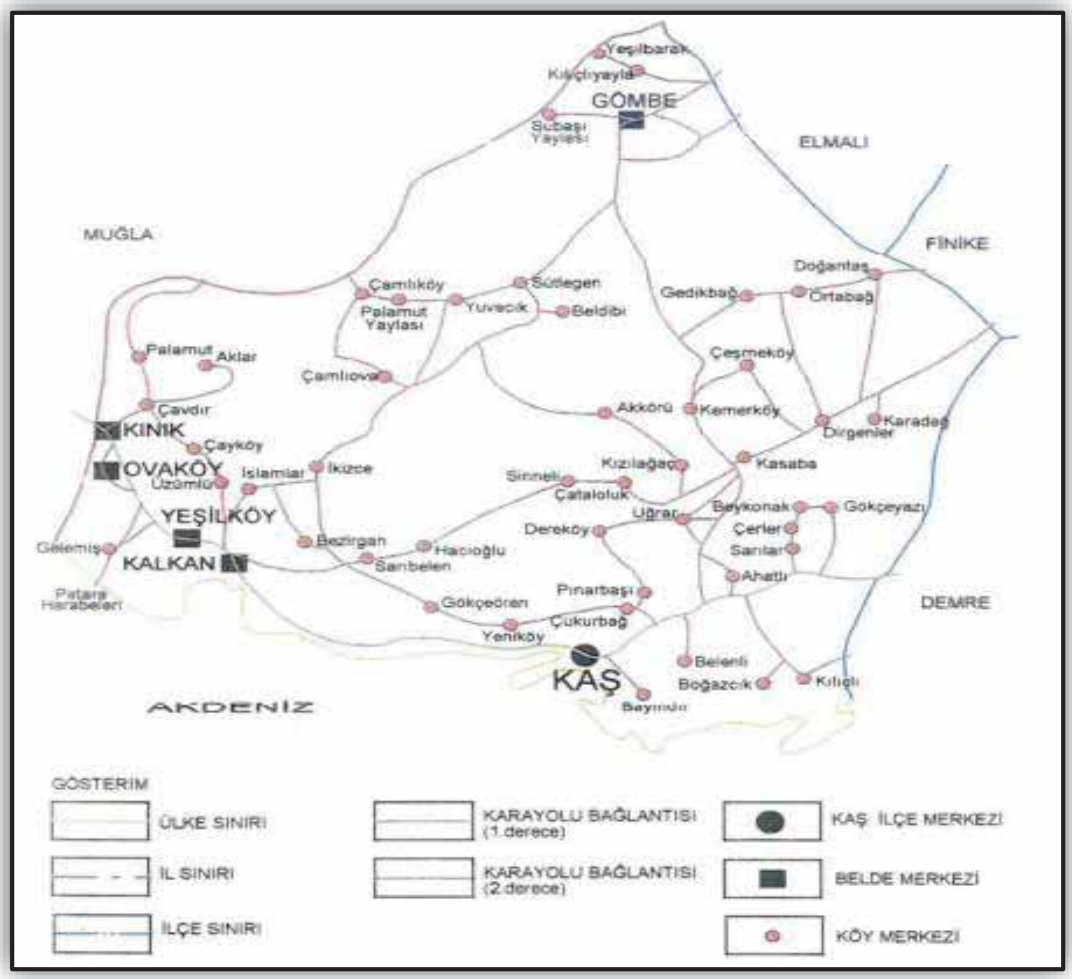

Harita 3.10 Kaş İlçesi Karayolları Ulaşım Haritası **(**Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2020).

İlçeden Antalya Havaalanına olan mesafe 192 km., Dalaman Havaalanına olan mesafe ise 160 km.'dir.

Kaş ilçesinde kayıtlı olan araç sayısı yapılan istatistiklere göre 16.865'dir. Bu araçların çoğunluğunu (6858) motosikletler oluşturmaktadır. Sayı bazında diğer araç tipleri sırasıyla otomobil (5875), kamyonet (2207), kamyon (368), minibüs (343), otobüs (108), traktör (998), römork (57) olarak ortaya çıkmaktadır.

Kaş İlçe Emniyet Müdürlüğü Trafik Tescil ve Denetleme Büro Amirliği kayıtlarına göre ilçede bulunan karayolu ulaşım araçlarının detaylı dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.29. Kaş İlçesinde Bulunan Ulaşım Araçlarının Dağılımı.

S.No	Araç Cinsi	Araç Sayısı
1	Arazi Taşıtı	26
2	Kamyonet Hususi	2131
3	Kamyonet Ticari	52
4	Kamyonet Resmi	24
5	Kamyon Hususi	131
6	Kamyon Ticari	207
7	Kamyon Resmi	30
8	Minibüs Hususi	109
9	Minibüs Ticari	232
10	Minibüs Resmi	2
11	Otomobil Hususi	5557
12	Otomobil Ticari	305
13	Otomobil Resmi	13
14	Otobüs Hususi	24
15	Otobüs Ticari	78
16	Otobüs Resmi	6
17	Romörk	57
18	Traktör	998
19	Motor Karavan	2
20	Kurtarıcı	3
21	Resmi Cenaze Aracı	8
22	Resmi Arasöz	8
23	Ambulans	4
24	Motosiklet	6858
Toplam Araç Sayısı		**16865**

Kaynak: Kaş Belediyesi Stratejik Planı, 2020.

İlçe Ulaştırma hizmetleri esnaf odası bağlısı ticari taksi şoförü sayısı 117, minibüs ve otobüs şoförü esnaf sayısı ise 102'dir.

Kaş belediyesi tarafından ilçenin çeşitli noktalarına toplu ulaşım hizmeti sunulmaktadır. İlçe belediyesine ilave olarak ilçe sınırlarında toplu ulaşım hizmeti sunan bir adette dolmuş kooperatifi yer almaktadır.

3.7.2. Demiryolu

Antalya şehir merkezi dâhil Kaş'a demiryolu ulaşımı bulunmamaktadır. Antalya şehir merkezinden Kaş şehir merkezine olan ulaşım süresinin fazla olması (2-3 saat) nedeni ile 2012 yılında Antalya Ticaret ve Sanayi Odası tarafından düzenlenen Antalya 2023 Vizyonu Aram Konferansı esnasında Antalya ve Alanya ve Atalya-Kaş arasında demiryolu hattı bulunması gerektiği yönünde görüş bildirilmiştir (Özbal, 2015).

3.7.3. Kentsel Ulaşım, Teknik Altyapı ve Sorunlar

Kaş'ın Antalya merkezine olan mesafesi 187 km.dir. İlçeden Antalya'ya kara ve denizyolu ile ulaşım imkânları bulunmaktadır. Sahil yolu ve yayla yolu olmak üzere iki ayrı yol üzerinden Antalya il merkezine ulaşım sağlamak mümkündür. 187 km. uzunluğundaki sahil yolu (karayolu) Antalya otogarından başlayarak Kemer-Kumluca-Finike-Demre güzergâhını izledikten sonra Kaş ilçe merkezine gelir. 215 km. uzunluğa sahip olan yayla yolu ise aynı şekilde Antalya otogardan başlayarak Korkuteli-Elmalı güzergâhı üzerinden Kaş ilçe merkezine gelir. Bölgesel acentalar üzerinden sağlanan karayolu ulaşımında turizmin artış gösterdiği yaz aylarında sefer saatleri her yarım saatte bir olacak şekilde, daha seyrek ulaşım ihtiyaçlarının bulunduğu kış aylarında ise her saatte bir olacak şekilde düzenlenmektedir. Kaş ilçe merkezinde ulaşım hizmetleri için kurulmuş olan bir adet terminal hizmet vermektedir.

Fotoğraf 3.31. Kaş Otobüs Terminalindan Bir Görünüm – Ağullu.

Kaş ilçesi içerisindeki ve çevre köylere olan ulaşım ihtiyaçları minibüslerle sağlanmakta, yazın turizm mevsiminde sefer sayıları sıkılaştırılmakta, kışın ise saat başlarında olacak şekilde seferler düzenlenmektedir. Ulaşım için kullanılan karayollarının tamamı asfaltlanmıştır. İlçe merkezi içerisindeki kentsel sit alanına ulaşım yaya olarak sağlanmaktadır.

Fotoğraf 3.32. Kaş Mahalleler Arası Dolmuş Durağından Bir Görünüm.

Deniz ulaşımı Kaş'ta bulunan doğal koylardan ötürü yoğun olduğundan genellikle turizm amaçlı olarak yatçılık maksatlı olarak kullanılmaktadır. Yunanistan'a ait Meis Adası ile Kaş ilçe merkezi arasında deniz ulaşımı bağlantısı bulunmaktadır.

Kaş ilçe merkezi ve Kalkan'da bulunan yat limanı ve balıkçı limanında yazın ve kışın kapasite doluluk oranları oldukça yüksek seyretmektedir. Bundan ötürü 470 yat kapasitesine sahip olan Bucak Denizi ve Çukurbağ Yarımadası arasındaki doğal koyda yat limanının uluslararası yat turizmi açısından önemli bir yere sahip olması ve Kaş'a bölgesel olarak önemli derecede gelir kaynağı oluşturmaktadır.

Fotoğraf 3.33. Kaş Marinadan Bir Görünüm.

Yunanistan ile yürütülen vize uygulamalarında sınırlı bir uygulamaya gidilmesi ile birlikte günübirlik yapılan Meis Adası ziyaretleri ile çevredeki koylardaki plajların kullanılması günlük gezi teknelerini de önemli hale getirmiştir. Yapılan günlük tekne gezilerinde Olimpos-Kekova ve Fethiye turları icra edilmektedir. Meis Adası ile Limanağzı arasındaki plaj turu faaliyetleri yazın birer saat aralıklarla tüm gün icra edilmektedir. Kaş ilçe merkezinde bulunan limanın genellikle bu maksatla faaliyetlerini yürüttüğü görülmektedir. Karayolları Genel Müdürlüğü 13.Bölge Müdürlüğü'nün 29 Mart 2010 tarihli ve 06089 sayılı yazısında Kaş arazisinin topoğrafyası göz önüne

alınarak bölünmüş yolların yapımında kamulaştırma genişliğinin 40-50 metre olarak belirlenmesi kararlaştırılmıştır.

Kaş ilçesinin belediye sınırlarında bulunan kanalizasyon hattı tamamlanarak Çukurbağ Yarımadası arıtma tesisine bağlantısı yapılmıştır. Kaş Atık Su Arıtma Tesisi Çukurbağ Yarımadası giriş kısmında bulunaktadır. 20.000 kişilik kapasiteye sahip olan atık su arıtma tesisinin deniz deşarj hattının uzunluğu 160 metredir. 2016 yılında İller Bankası projesi kapsamında tamamlanarak işletilmeye başlanmıştır. Tarımdan kaynaklanan kirlilik ve yerleşim yerlerindeki evsel atıkların bertaraf edilmesi için kurulan tesisin elektronik ve mekanik revizyonlarının tamamlanması sonrasında üniteleri işletmeye açılmıştır. Arıtma tesisinde ön arıtma ekipmanları, çamur susuzlaştırma elemanları, geri devir pompaları ve terfi istasyonlarının pompaları değiştirilerek tesis verimliliğinin artırılması hedeflenmiştir. Evsel atıklar için kanalizasyon çalışmalarının sürdürüldüğü ilçede katı atıklar için Kaş Belediyesi tarafından hizmet alımı usulü ile temizlik firmaları ile anlaşılmakta ve Demre ilçesi ile ortak kullanımı yapılan katı atık tesisi boşaltım maksatlı olarak kullanılmaktadır (asat.gov.tr).

Kaş ilçesindeki su ihtiyacı 60 km irsaliye hattına ve 100 lt / sn debi miktarına sahip Saklıkent ile 60 km. irsaliye hattı ve 20 lt / sn debi miktarına sahip olan Gömbe'den karşılanmaktadır. Önceki yıllarda ilçede yaşanan su sıkıntısı Saklıkent hattı ile beraber giderilmiştir (Kaş İlçe Merkezi 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Plan Araştırma Raporu, 2014).

İlçede yeterli miktarda elektrik ve telefon hatları bulunmaktadır. Dijital telefon santrali ile hizmet verilmektedir. GSM firmalarınca yeterli miktarda baz istasyonu faaliyete sokulmuştur. Kaş ilçesinin girişindeki elektrik indirme trafosu ile ilçe merkezine ve çevre köylere elektrik sağlanabilmektedir.

Kaş ilçe merkezinden bölgedeki ve ülkemizdeki diğer önemli noktalara olan karayolu mesafeleri aşağıdaki tabloda verilmiştir. Yunanistan'a ait olan Meis Adasına deniz yolundan mesafe 1.3 kilometredir.

Tablo 3.30. Kaş İlçe Merkezinden Bölgesel ve Ülkesel Mesafeler

Kaş İlçe Merkezinden Ülkesel Mesafeler	
Kaş Merkez-Antalya	187 km
Kaş Merkez-Ankara	731 km
Kaş Merkez-Konya	510 km
Kaş Merkez-İzmir	633 km
Kaş Merkez-İstanbul	911 km
Kaş Merkez-Trabzon	1424 km
Kaş Merkez-Van	1645 km
Kaş Merkez-Gaziantep	951 km
Kaş İlçe Merkezinden Bölgesel Uzaklıkları	
Kaş Merkez-Kalkan	25 km
Kaş Merkez-Demre	42 km
Kaş Merkez-Finike	71 km
Kaş Merkez-Elmalı	103 km
Kaş Merkez-Gömbe	65 km
Kaş Merkez-Fethiye	108 km

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü, 2021

3.8. TİCARET

Antalya ili bağlısı ilçelere arasındaki sosyo-ekonomik olarak gelişmişlik sıralamasının gösterildiği 2004 yılında yapılan bir çalışmaya göre Kaş ilçesi gelişmişlik açısından il içerisindeki sıralamada 11. sırada bulunmaktadır. Antalya ilçe bazında Kemer'in başı çektiği listede Kaş ilçesini Korkuteli, Gazipaşa, Akseki ve Gündoğmuş ilçeleri takip etmektedir **(**Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2019).

Tablo 3.31. Kaş İlçesinin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sırası

İl / İlçeler	872 İlçeye Göre Gelişmişlik Sırası	İl İçerisinde Gelişmişlik Sırası
Antalya	6	1
Akseki	457	14
Alanya	40	3
Elmalı	303	10
Finike	218	6
Gazipaşa	337	13
Gündoğmuş	634	15
İbradı	275	8
Kale	278	9
Kaş	321	11
Kemer	16	2
Korkuteli	322	12
Kumluca	250	7
Manavgat	65	4
Serik	156	5

Kaynak: Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2019.

DPT tarafından hazırlanan Türkiye'de yerleşme merkezlerinin kademelenmesi çalışmasında Kaş ilçesi ticaret ve hizmet fonksiyonları ile ulaşım ilişkileri bakımından 3. Kademe olarak sınıflandırılmış, mal ve hizmetlerin sağlanması açısından 4. Kademe merkez konumundaki Antalya iline bağlanmıştır. Ayrıca Kaş, 5. ve 6. Kademe merkez bakımından İzmir, 7. Ulusal merkez bakımından da İstanbul'un etkisi altında bulunmaktadır (Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2019). DPT raporuna göre Kaş ilçesinin etkisi altında olduğu merkezleri gösteren etki alanları haritası aşağıda sunulmuştur.

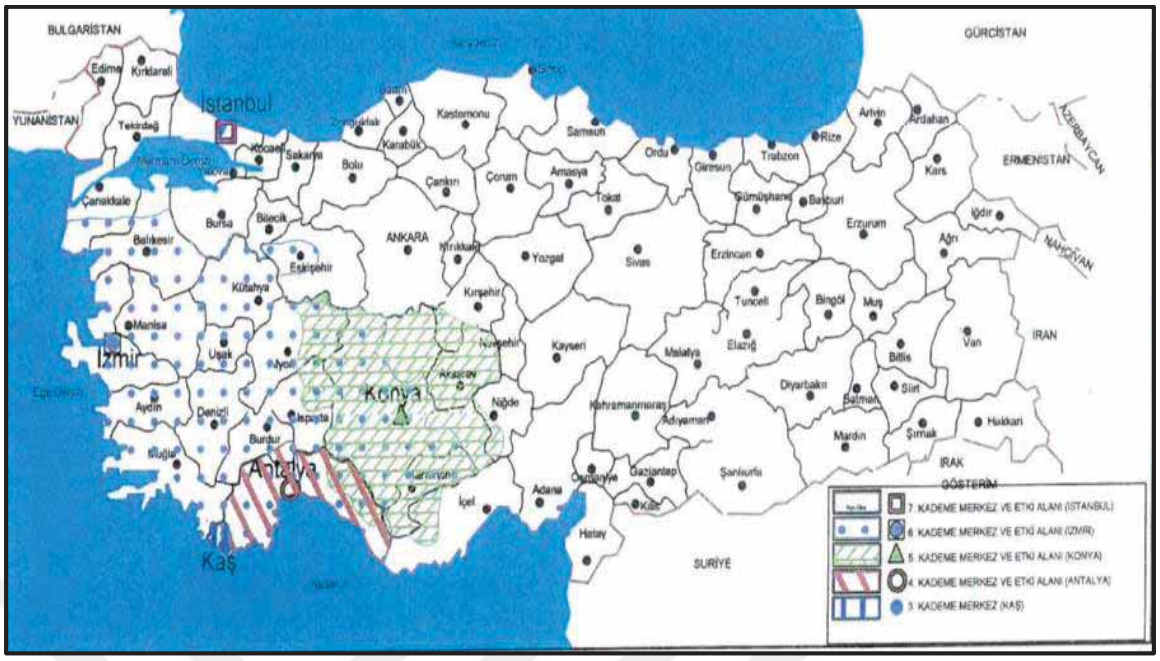

Harita 3.11. Kaş Etki Alanları Haritası **(**Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2019).

2000 yılında yapılan araştırma verilerine göre Kaş ilçesinde temel sektör %79,58 ile tarım sektörüdür. Tarım sektörünü %16,57 ile hizmetler sektörü, %1,90 ile inşaat sektörü, %1.78 ile sanayi sektörü ve %0.17 ile de tanımlanmamış diğer sektörler izlemektedir.

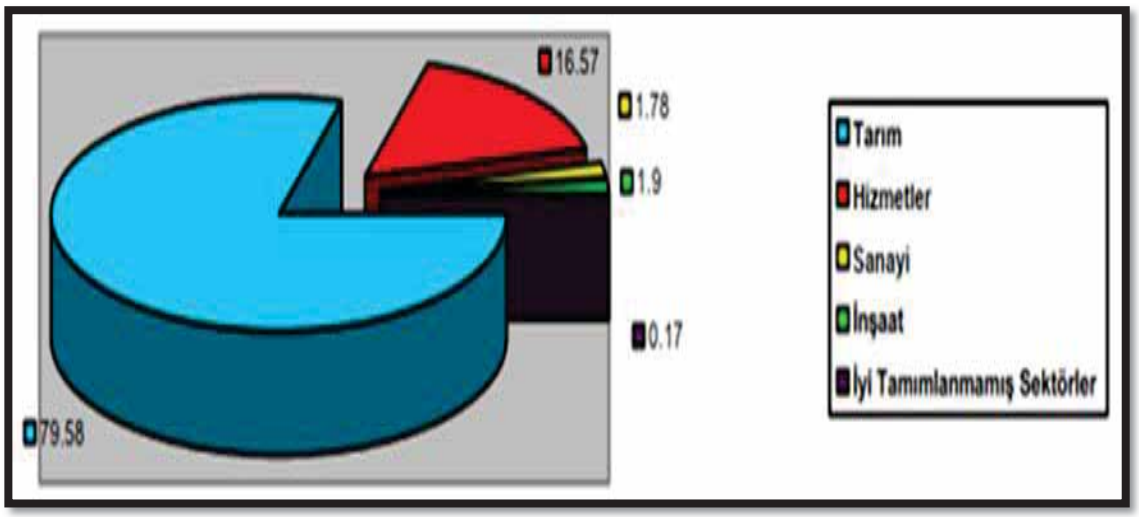

Şekil 3.4. Kaş İlçesinde Çalışanların Sektörel Dağılımı **(**Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2019).

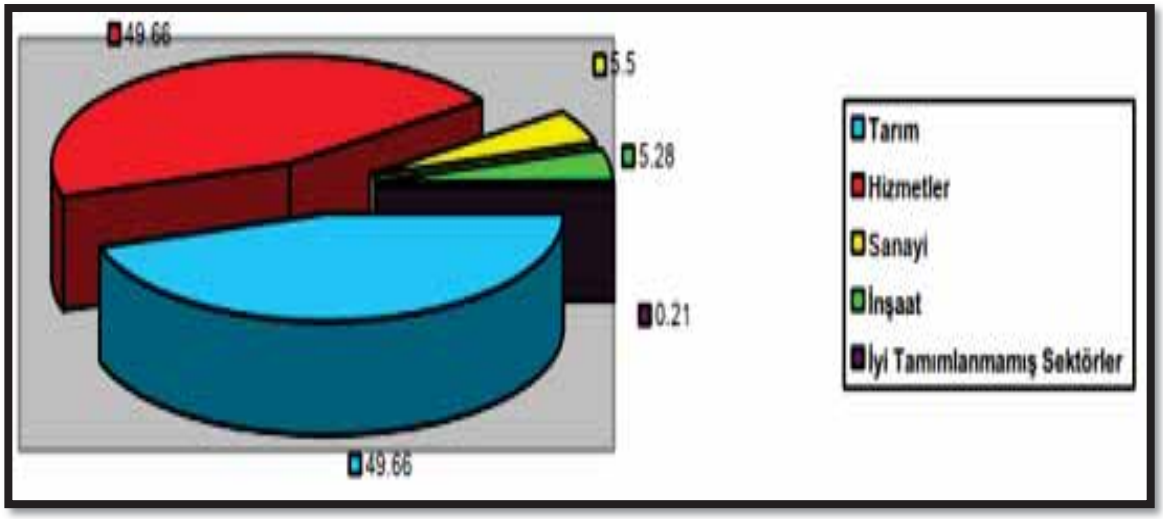

Şekil 3.5. Antalya İli Çalışanların Sektörel Dağılımı (Antalya Büyükşehir Belediyesi 2019).

Ancak Tablo 3.33'te de görüleceği üzere 2011 yılı verileri ve 2025 projeksiyonuna göre Kaş ilçesinin ekonomisi ağırlıklı olarak hizmetler sektörüne dayanmaktadır. İlçenin doğal ve tarihi zenginliklerinden dolayı yerli ve yabancı turistleri ilgisini çekmesi ilçe ekonomisinde turizmin önemini artırmıştır. Kaş ilçesinde çalışanların % 85'e yakınının hizmet sektöründe faaliyette bulunması nedeniyle, direkt olarak turizm veya turizmle ilgili sektörlerde faaliyet oranı da yüksektir. Turizm sektörü ilçede belirleyici bir etkiye sahip olup diğer ticari sektörler de turizm sektörünün ihtiyaçlarına göre şekillenerek gelişmektedir. Araştırmalara göre ilçe nüfusunun yaklaşık % 6'sı emekli, % 5'i de işsizdir.

Hizmet sektörü ile uğraşan nüfus içinde en büyük pay % 47'lik kesimin uğraştığı toptan / perakende ticaret, lokanta ve oteller alt sektörüdür. Bu alt sektörü % 34 oranına sahip toplumsal hizmetler, sosyal ve kişisel hizmetlere ait alt sektör, % 11 oranına sahip ulaştırma, haberleşme ve depolama alt sektörü ve % 8 oranına sahip olan mali kurumlar, sigorta, taşınmaz mallara ait işler ve kurumlar ile yardımcı iş hizmetlerinin bulunduğu alt sektörü takip etmektedir. Bahsedilen alt sektörlerin turizm sektörü üzerine doğrudan etkisi bulunmaktadır.

Tablo 3.32. Hizmet Sektörü Alt Sektörleri Dağılımı.

S. No	Alt Sektör	Oranı
1	Toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller	47
2	Toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler	34
3	Ulaştırma, haberleşme ve depolama	11
4	Mali kurumlar, sigorta, taşınmaz mallara ait işler ve kurumları, yardımcı iş hizmetleri	8

Kaynak: Kaş İlçe Merkezi 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Plan Araştırma Raporu (2017-2019).

Tablo 3.32'de ilçede çalışan insanların sektörlere göre dağılımı görülmektedir. Buna göre ilçede sanayi sektöründe faaliyette bulunanların oranı %5,61, inşaat sektöründe ise % 6,41'dir. İmalat sanayi alanında ve inşaatlarda kullanılan hammaddenin ve ara maddelerin temin edilmesi süreci Antalya il merkezi ve Fethiye'den gerçekleştirilmektedir.

Tarımla uğraşan kesimin nüfusa oranı oldukça düşüktür. Bunun en önemli sebebi arazi topografyasının tarım için elverişli olmayan eğime sahip olması, turizmin ilerlemesi ile arazi rantında yaşanan artışlar tarımın arazi rantının orantısız olarak altında bulunması, tarımla kıyaslandığında turizm ve yan sektörlerinde daha fazla maddi gelir elde edilmesi olduğu söylenebilir.

Kaş ilçesinde konaklama tesislerinin yanında ticari faaliyetlerde bulunan 9 sualtı dalış okulu, yamaç paraşütü, kano, doğa yürüyüşü, at çiftliği, mavi yolculuk ve yüzme gibi alanlarda faaliyette bulunan ticari işletmeler bulunmaktadır.

Fotoğraf 3.34. Kaş İlçesi At Çiftliğinden Bir Görünüm.

Kent içerisinde eski kent merkezi ve liman etrafında kurulmuş pek çok eğlence mekânı (lokanta, bar, kafe), ilçe merkezini Antalya karayoluna bağlayan yol üzerine kurulmuş banka, özel meslek ofisleri, toptan ve perakende ticaret yapan bölgeler de bulunmaktadır.

Fotoğraf 3.35. Kaş Cumhuriyet Meydanından Bir Görünüm.

Fotoğraf 3.36. Kaş Uzun Çarşı Girişinden Bir Görünüm.

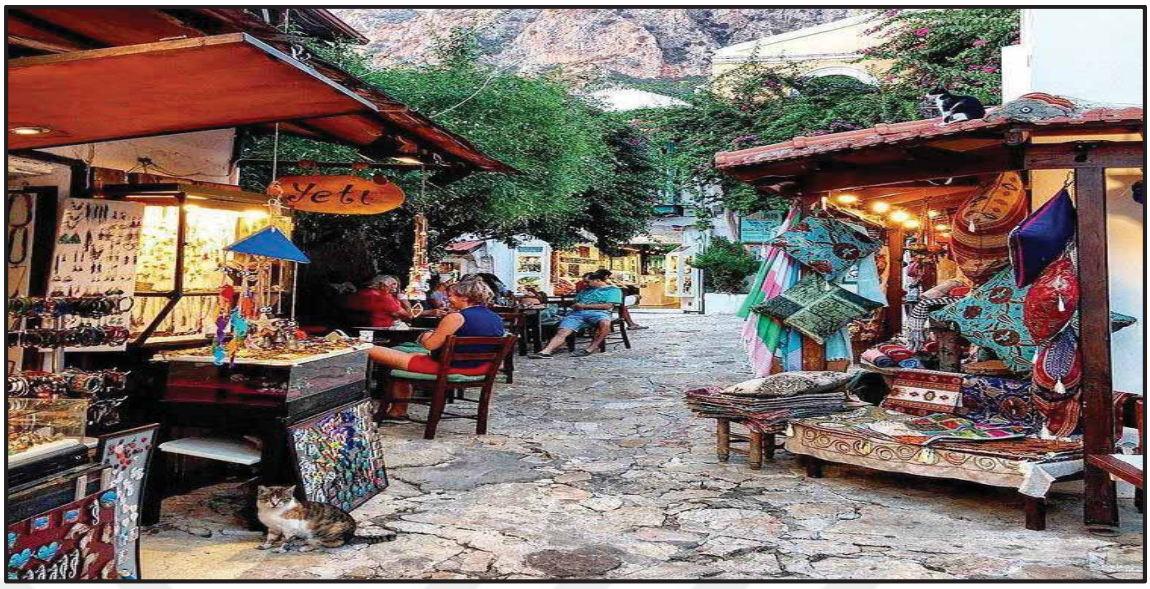

Fotoğraf 3.37. Kaş Belediye Çarşısından Bir Görünüm.

Yine bu bölgede Kaş ilçesi otobüs terminali bulunmakta olup, terminalde şehirlerarası ulaşım hizmeti veren bir ve ilçe içi ulaşım hizmeti veren iki adet firma yer almaktadır. Bütün bunlara ilave olarak ilçe merkezinde internet kafeler, GSM firmaları ve PTT'de bulunmaktadır.

Fotoğraf 3.38. Kaş İlçesi PTT Şubesinden Bir Görünüm.

İlçenin ihtiyaç duyduğu toptan ve perakende ürünlerin Antalya'dan temin edilmekte olup, ağırlıklı olarak karayolu kullanılmaktadır. Oransal olarak miktarı çok olmasa da İstanbul ve diğer çevre illerden de farklı ürünler temin edilebilmektedir.

Tablo 3.33. Sektörlere Göre Çalışanların Dağılımı ve 2025 Yılı Projeksiyonu

Sektörler	Faaliyet	2011			2025		
		Toplam Çalışan Sayısı	Toplam Çalışan Sayısına Oranı (%)	Toplam Nüfusa Oranı (%)	Toplam Çalışan Sayısı	Toplam Çalışan Sayısına Oranı (%)	Toplam Nüfusa Oranı (%)
Tarım	Tarım ve hayvancılık, ziraat, hayvancılık, avcılık, ormancılık ve balıkçılık	65	2,44	1	50	0,29	0,13
	Toplam	**65**	**2,44**	**1**	**50**	**0,29**	**0,13**
Hizmetler	Toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller	1.050	39,47	14,91	6.825	39,60	17,77
	Ulaştırma, haberleşme ve depolama	235	8,83	3,33	1.600	9,26	4,16
	Mali kurumlar, sigorta, taşınmaz mallara ait işler ve kurumları, yardımcı iş hizmetleri	180	6,76	2,55	1.300	7,52	3,39
	Toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler	770	28,9	10,93	5.120	29,63	13,33
	Toplam	**2.235**	**83,96**	**31,72**	**14.845**	**85,91**	**38,65**
Sanayi	İmalat Sanayi	150	5,61	2,13	920	5,32	2,40
	Madencilik ve taş ocakçılığı	5	0,19	0,07	20	0,12	0,05
	Elektrik, gaz, su	10	0,38	0,14	140	0,81	0,36
	Toplam	**165**	**6,17**	**2,34**	**1.080**	**6,25**	**2,81**
İnşaat	**Toplam**	**170**	**6,41**	**2,41**	**870**	**5,03**	**2,27**
İyi Tanımlanmamış Sektörler	Rantiyer	25	0,93	0,35	435	2,52	1,14
	Toplam	**25**	**0,93**	**0,35**	**435**	**2,52**	**1,14**
Genel Toplam		**2.660**	**100,00**	**37,82**	**17.280**	**100,00**	**45**

Kaynak: Kaş İlçe Merkezi 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Plan Araştırma Raporu, (2017-2019).

Kaş ilçesinde turizm faaliyetlerinin yoğunluğunun da etkisi ile çalışan kesimin büyük bölüm hizmetler sektöründe çalışmaktadır. 2025 yılına yapılan projeksiyona göre nüfusun da artması ile beraber hizmetler sektöründe daha fazla insanın çalışacağı ve yatçılığın ve turizm faaliyetlerinin ilçede önemli faaliyet alanları olacakları değerlendirilmektedir. Turizmle ilişkili ticari faaliyetlerinde başlamasıyla beraber ticari fonksiyonların gelişiminde de artış olacağı düşünülebilecektir. Tarımda mekanizasyon artacağı için tarım alanında çalışanların azalacağı beklenmektedir.

3.9. TURİZM

Turizm, insanların tek başına ya da grup halinde çeşitli aktivitelerde (spor, doğa, tarihi, sağlık, kongre, fuar vs.) bulunmak amacıyla yurt içi veya ülkeler arası yapmış olduğu eylem olarak nitelendirebiliriz. Ulaşım ve iletişimin gelişmesiyle beraber dünyanın her yerine kolayca ulaşabilme olanağı insanların seyahat etme isteğini artırmıştır.

Küreselleşme, iletişim ve ulaşım teknolojilerinin gelişmesi ve buna bağlı olarak ülkelerin refah seviyelerindeki artış için en önemli ekonomik faaliyetlerden bir tanesini de turizm oluşturmaktadır. Turizm bir endüstri olarak nitelense de Davidson (1998) tarafından endüstrilerin toplamı olduğu savunulmuştur. Bu toplamda yer alan şirketlerden bazıları konaklama, ulaşım, restoran gibi mal ve hizmet sunumu yapan unsurlardan oluşurken, bir kısmı da seyahat acentelerinde olduğu gibi turistik olarak bir ürün oluşturularak ortaya konan ürünün satılmasını sağlamaktadır (Roney, 2011).

Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi (WTTC) tarafından turizm dünyadaki en büyük işveren olarak tanımlanmıştır. Yine aynı örgüte göre iç turizm de uluslararası turizmin on katı kadar bir hacim işgal etmektedir. Coğrafyacılar da turizm faaliyetlerinin gelişmesinin sağlanması için yapılan planlamalarda etkili olabilmektedirler. Bu açıdan coğrafyacılar tarafından dünya üzerindeki bir bölümün / bölgenin çevre, nüfus, kültür ve ekonomi gibi özellikleri göz önünde bulundurularak bölgedeki itici ve çekici olabilecek faktörleri tespit ederek katkı sağlayabilirler (Kaçmaz, 2017). Bütün bunlara ilave olarak coğrafyacılar tarafından turistik akış analizleri, muhtemel eğilimler ve anketler, örneklemler ve mekânsal değerlendirmeler vasıtası ile turistik haritaların hazırlanmasına da katkıda bulunabilirler (Özgüç, 2013).

Turizm insan unsurunu merkezde tutan ekonomik, politik, kültürel vb. değişimlerden ve gelişmelerden kolaylıkla etkilenebilen hassas bir endüstri koludur. Doğal afetlerden, hastalıklardan, terörden, savaşlardan, kısa sürelide olsa politik krizlerin yaşanmasından hızlıca etkilenen turizm bu açıdan çok hassastır. Diğer ekonomik faktörlere kıyasla çok daha az kaynak ve çabanın harcanması ile çok daha kısa sürede ülkeye döviz girişi yapılmasına olanak tanımaktadır. Turizmin girdilerinin genellikle doğa, tarih ve kültür kökenli olması nedeni ile dışa bağımlı değildir veya dışa bağımlılığı çok azdır. Faklı sektörlerde bulunan ürünlerin bir araya getirmek, iş alanları oluşturmak,

gelirleri artırmak, ödeme dengesini düzeltmek gibi pek çok özelliği bulunan turizm küreselleşen dünyada önemini her geçen gün artırmaktadır. Turizm, bunların yanında yerli halk tarafından doğal ve kültürel değerlere sahip çıkılmasının sağlanması, bölgeler arasındaki gelir dengesizliğini ortadan kaldırmak, gençlerin ve kadınların istihdama katılımını sağlamak ve eski yapıların yeni işlevlerle kullanılmasını sağlamak gibi pek çok ilave özelliği de bulunmaktadır. Daha geniş çerçevede ise turizm, ekonomik faydalarının yanı sıra insanların barış içerisinde yaşamasına da faydalıdır (Pekin, 2011).

Turizm sektöründe yapılan seyahatler genellikle dinlenmek ve eğlenmek amaçlı yapılmaktadır. Bu maksatla yapılan seyahatler genellikle, aile ve arkadaşlarla keyifli vakit geçirilmesi, başka arkadaşlarla birlikte eğlenmek, dinlenmek, yeni yer ve kültürlerin keşfedilmesi, doğa ile baş başa vakit geçirmek, görgünün ve kültürün artırılmasını sağlamak, kötü havadan uzaklaşmak, lezzetli yemekler yemek, meşhur yerleri ziyaret etmek maksatlarıyla yapılmaktadır (Brown, 2000).

3.9.1. Kaş İlçesi Merkezinde Turizm Noktaları

Turizm açısından oldukça yüksek bir potansiyeli bulunan Kaş'ta halkın başlıca gelir kaynağının turizm oluşturmaktadır. İlçe merkezinde ilçeye gelen yerli ve yabancı turistlere hizmet veren çeşitli pansiyonlar ile butik oteller bulunmaktadır. Konaklama tesislerinin yaygınlıkla bulunduğu mahalleler ve caddeler arasında Süleyman Yıldırım Caddesi, Yeni Camii Caddesi, Küçükçakıl Caddesi, Hastane Caddesi ve Atatürk Bulvarı bulunmaktadır. Kardeş şehir uygulaması kapsamında Almanya'nın Brühl şehri ile kardeş şehir ilişkisinde bulunan Kaş'a yaklaşık 850 yabancı mülk alarak yerleşmiş durumdadır (Kaş Kaymakamlığı).

İlçe merkezi, özellikle Kalkan ve Gelemiş (Patara), Saklıkent (Aklar) ve Gömbe mahallelerinde turizm alanında son yılların önemli gelişmelere sahne olduğu görülmektedir. Bu duruma bağlı olarak turizm alanındaki tesis sayıları da artış göstermiştir. Kaş merkezi, Kalkan ve Gelemiş Mahallelerinde bakanlıktan turizm işletme belgesi almış toplam 11 tesisin yatak kapasitesi 1064'tür. Diğer yandan yerel yönetimlerden belge almış olan 198 tesisin yatak sayısı da 8158 olarak kaydedilmiştir. Toplamda 209 mahalli veya bakanlık belgesine sahip turizm tesisinin yatak kapasitesi 9290'dır. Ayrıca bu verilerin içerisinde turizm işletme belgesi almış 3 kamp alanı

bulunmaktadır. Yine bu kamp alanları da en çok tercih edilen konaklama alanları arasındadır. (Kaş Kaymakamlığı, 2020b). İlçede 2 adet dört yıldızlı otel yer almaktadır.

Tablo 3.34. Kaş İlçesi Yatak Kapasiteleri

	Bakanlık Belgeli Tesisler		Mahalli İdare Belgeli Tesisler		Toplam	
	Tesis Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis Sayısı	Yatak Sayısı
Kaş	4	444	111	4.123	115	4.567
Kalkan	7	620	57	2.152	64	2.772
Patara			31	1.668	31	1.668
Gömbe			8	243	8	243
Saklıkent			1	40	1	40
Toplam	**11**	**1.064**	**198**	**8.158**	**209**	**9.290**

Kaynak: Kaş Belediyesi Stratejik Plan, 2019.

İlçe merkezi kapasitesine jandarma bölgesi kapasitesi de eklendiğinde ilçede bulunan yatak kapasitesi yaklaşık olarak 23000 civarına kadar çıkmaktadır (Kaş Kaymakamlığı, 2021). Farklı kaynaklarda 26000 olarak geçen toplam yatak kapasitesinin ortalama 25000 civarı olduğu değerlendirilmektedir. Kaş sınırları içerisinde ilçe merkezinde 22, Kalkan Mahallesinde 21, Patara'da 4, Saklıkent'te 2 ve Demre'de 2 olmak üzere toplam 51 seyahat acentesi turizm faaliyetlerine devam etmektedir (Kaş Belediyesi, 2021).

Tablo 3.35. Kaş İlçesinde Bulunan Seyahat Acentaları

İlçe / Mahalle	Seyahat Acentası Sayısı
Kaş Merkez	22
Kalkan Mahallesi	21
Patara (Gelemiş)	4
Saklıkent	2
Demre	2
Toplam	**51**

Kaynak: Kaş Belediyesi, 2021.

Kaş ilçesinde yapılan diğer turistik faaliyetler arasında yayla turizmi, kanyon ve rafting turizmi ile günübirlik yat turizmi sayılabilir. İlçede bulunan limana 2019 yılı ilk yarısında Meis adasından gelen gemilerden 5786 yolcu girişi olurken, aynı istikamete

5877 yolcu çıkışı olmuştur. Ayrıca ilçeye 3 kurvaziyer gemide toplam 730 transit yolcu girişi olmuştur. İlçede yetkili kurumlar tarafından 595 seyir izin belgesi düzenlemesi yapılmıştır.

Kaş ilçesi turizm imkanları kapsamında; antik dönemden kalma kentleri ve tarihi değerlerini ihtiva eden eşsiz kültür turlarını, ekolojik keşfin yapılabildiği Likya yolu doğa yürüyüşünü, derin ve gizemli mağaralarda teknik ekipmanlar vasıtasıyla mağara dalışı yapılmasını, yüksek dağların turkuaz su ve eşsiz doğa manzaralarına imkan veren yamaç paraşütünü, Akdeniz'deki ada ve adacıklara ve çevre güzergahlara yapılabilecek olan mavi yolculuğu ve tekne turlarını, zengin ve lezzetli deniz ürünleri ve bölgeye özgü otların tat verdiği yöresel yemek mönüsünü, çeşitli el sanatlarının güzelliğini, ayrıca bağlısı olduğu Antalya ve ilçelerinin turizm, doğa, tarihi ve kültürel zenginliklerini saymak mümkündür. İlçenin öne çıkan önemli turizm yerleri arasında hem doğal hem beşerî güzellikler göze çarpmaktadır. Bunlar arasında; yaylalar, plajlar, Likya Yolu, Patara kumsalı, antik şehir ve tiyatrolar, tahıl ambarları, anıt mezar, Likya mabet gibi pek çok turizm noktası saymak mümkündür.

3.9.2. Kaş İlçesi Doğal Turizm Alanları

Doğal turistik kaynaklar doğrudan turizm faaliyetlerine konu olan ve bunun yanında insanların çeşitli faaliyetlerine yön vermek suretiyle beşerî turistik kaynakları da etkileyen sahanın coğrafyasına bağlı unsurlardır. Bu unsurlar; sahanın jeolojik ve jeomorfolojik özellikleri ile iklim koşulları, flora ve fauna özellikleri ile hidrografik özellikleridir. Doğal ve beşerî turizm alanları saha çalışmaları, gezi-gözlem ve mülakat çalışmaları sonucunda açıklanmaya çalışılmıştır.

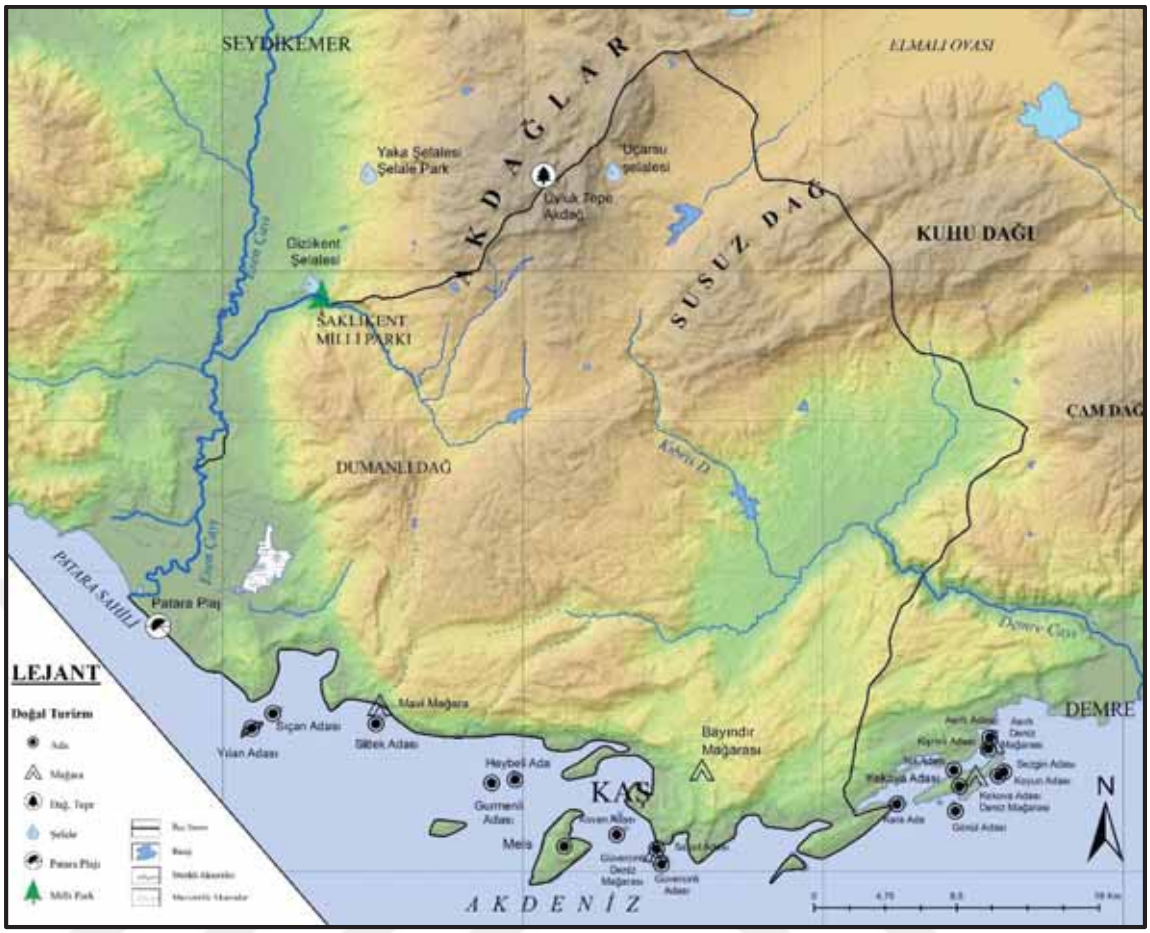

Harita 3.12. Kaş İlçesi Doğal Turizm Alanları.

Harita incelendiğinde doğal turizm alanları özellikle kıyı kesimde yoğunlaşmıştır. Plajlar belirgin bir şekilde göze çarpmakta olup, ayrıca şelale, göl, mağara, milli park, yaylalar, tepeler de doğal turistik çekicilikleri arasındadır. Deniz, dağcılık, yat turizmi gibi çok çeşitli turizm aktiviteleri görmek mümkündür.

Patara Kumsalı: Kaş İlçe merkezine 43 km uzaklıkta yer alan Patara Plajı 12 kilometrelik uzunluğu ile ülkemizin en uzun kumsallarından biri olan ve aynı zamanda Caretta-Caretta deniz kaplumbağalarının da üreme bölgesidir. Bu yüzden 08:00-19:00 saatleri dışında plaj kullanıma kapalıdır.

Fotoğraf 3.39. Patara Plajı ve Kumsalından Bir Görünüm.

Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından kumsala özel çevre koruma bölgesi ünvanı verilmiştir. Plajın gerisinde yer alan kum tepeleri de yerli-yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir. Patara kum tepeleri sinema ve dizi sektöründeki çöl sahnelerine ev sahipliği yapmaktadır. Patara Plajı çevresinde birçok işletme faaliyet göstermektedir. Özellikle tur şirketleri hem Patara Antik Kentini hem plajı ve kum tepelerini gezdirmeye yardımcı olmaktadır. İlçe turizm verilerine göre Patara Plajı ve Patara Antik Kenti'ni, 2019 yılında 176 bin 143 kişi ziyaret etmiştir.

Fotoğraf 3.40. Patara Kumsalından Bir Görünüm.

Kaputaş Plajı: Dünyaca ünlü olan bu plaj, Kaş ile Kalkan arasında olup, Kaş ilçe merkezinden 20 km uzaklıktadır. Çok değerli bir doğal turistik öneme sahip olan Kaputaş Plajı her yıl yerli ve yabancı turist akınına uğramaktadır. Hem muhteşem bir manzaraya sahip olması hem de doğallığı turistleri çekmektedir.

Fotoğraf 3.41. Kaputaş Plajından Bir Görünüm.

Plajı değerli yapan özellikleri arasında; kanyon ağzı plajı olması, denizinin çok temiz ve turkuaz renge sahipliği ve birinci derece sit alanı olmasından dolayı doğallığını koruması ayrıcalıklı konuma getirmiştir. Haftanın her günü 07:00-20:00 saatleri arasında hizmet vermektedir. Plaj aynı zamanda mavi bayrağa sahiptir. Plaja 187 basamak inilerek ulaşılıyor. Halk plajı olduğu için giriş ücretsizdir. Küçük çapta işletmeler mevcuttur. Kaputaş Plajının en büyük problemi otopark sorunudur. Plaj çevresinde park alanı olmadığı için Kaş-Kalkan karayolu üzerine araçlar park yapmaktadır. 2019 yılı ilçe turizm verilerine göre yaz sezonunda günlük yaklaşık 6-7 bin dolayında turiste ev sahipliği yapmaktadır.

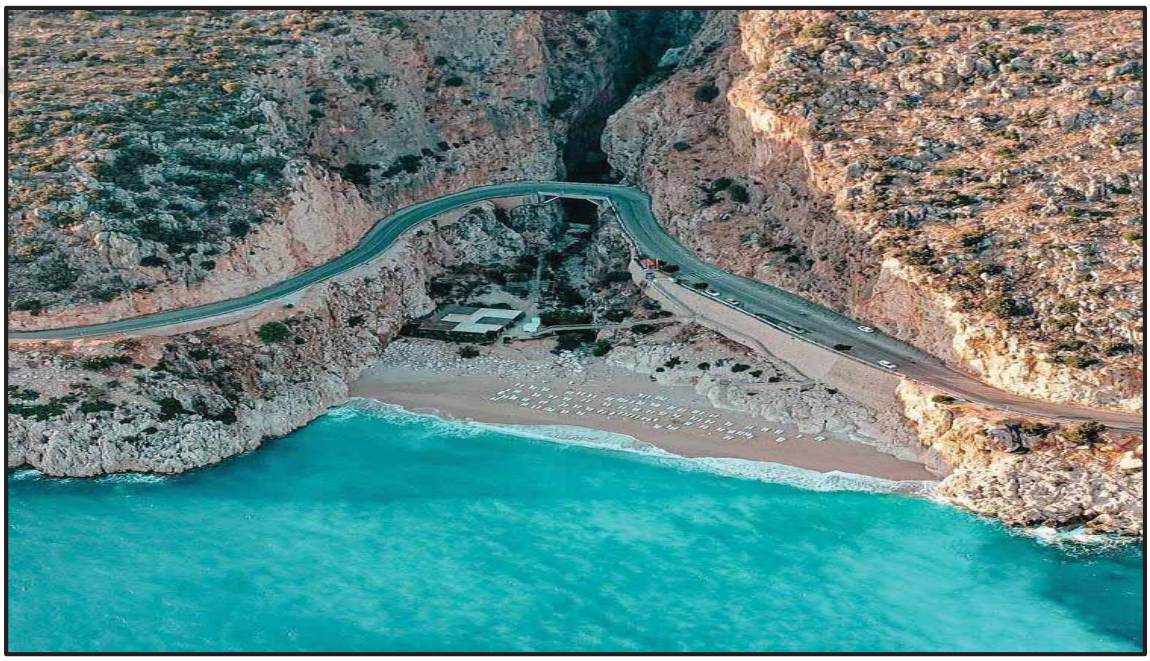

Fotoğraf 3.42. Kaputaş Plajından Bir Görünüm (Foto Kaynak: https://kas.bel.tr/).

Küçükçakıl Plajı: Kaş merkezde bulunan plaj, küçük ve kayalıkların arasındaki bir alanda bulunmaktadır. Merkezde olmasına rağmen doğallığını ve temizliğini korumaktadır. Herkese açık ve ücretsizdir.

Fotoğraf 3.43. Küçükçakıl Plajından Bir Görünüm.

Büyükçakıl Plajı: Kaş merkeze yaklaşık 2 km uzaklıkta olan plaj, ulaşım açısından kolay erişilebilecek bir konumdadır. İsminden de anlaşılacağı üzere plaj çakıl taşlarıyla kaplıdır. Giriş ücretsiz olup, küçük işletmeler yer almaktadır.

Fotoğraf 3.44. Büyükçakıl Plajından Bir Görünüm.

Akçagerme Plajı: Kaş merkeze 4 km uzaklıkta yer alan plaj, 2010 yılından itibaren mavi bayrağa sahip olmuştur. Bölgenin en uzun plajlarından biridir. Yaklaşık 200 metre uzunluğa sahiptir. Dalgasız ve sığ olmasından dolayı özellikle çocuklu ailelerin uğrak

yeri olmaktadır. Plaja giriş ücretsiz olup, Kaş Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi tarafından işletilmektedir.

Fotoğraf 3.45. Akçagerme Plajından Bir Görünüm.

Hidayet koyu: Kaş merkeze 3 km uzaklıkta yer alan plaj, Çukurbağ Yarımadası üzerinde yer almaktadır. Ulaşımı kolay olup, giriş ücretsizdir. Adını burada yaşamış olan kişiden almıştır. 2015 yılından itibaren çevresine oteller ve işletmeler yapılması doğallığını bozduğu söylenmektedir.

Fotoğraf 3.46. Hidayet Koyundan Bir Görünüm.

Limanağzı Plajı: Mavi bayrağa sahip olan bu plaj, ulaşım açısından zor olduğu için doğallığını korumaktadır. Plaja Kaş'tan hareket eden teknelerle ulaşım sağlanmaktadır. Zaman olarak yaklaşık 30 dakika sürmektedir.

Fotoğraf 3.47. Limanağzı Plajından Bir Görünüm.

İnceboğaz Plajı: Çukurbağ Yarımadası üzerinde bulunur. Yarımadanın en ince yerinde bulunduğu için bu ismi almıştır. Hem açık denize hem de koya bakan plaj şeklindedir. Giriş ücretsiz olup, ulaşımı da kolaydır.

Fotoğraf 3.48. İnceboğaz Plajından Bir Görünüm.

Seyrekçakıl Plajı: Kaş merkeze 15 km uzaklıkta yer alan plaj doğal güzelliğini korumaktadır. Plaj isminden de anlaşılacağı üzere çakıllı özelliktedir. Giriş ücretsizdir. Belediye tarafından işletilmektedir.

Fotoğraf 3.49. Seyrekçakıl Plajından Bir Görünüm.

Fırnaz koyu: Kalkan'a 4 km uzaklıkta yer alan Fırnaz Koyu karayolu ulaşımı zor olduğu için Kalkandan hareket eden teknelerle daha kolay ulaşım sağlanmaktadır. Merkezden diğer koylara ya da plajlara göre ulaşımı daha zor olduğu için doğal güzelliğini korumaktadır.

Fotoğraf 3.50. Fırnaz Koyundan Bir Görünüm.

Yeşil Göl: Akdağ'ın eteklerinde bulunan Yeşil Göl, adını suyun renginden almaktadır. Alanı 50 dekar olan gölün, suyunun Uçarsu Şelalesi'nin kaynaklarından ve ilkbaharda eriyen kar sularıyla beslenmektedir. Özellikle kampçıların, fotoğrafçıların ve doğaseverlerin uğrak yeri haline gelmiştir.

Fotoğraf 3.51. Yeşil Göl'den Bir Görünüm.

Uçarsu Şelalesi: Yeşil Göl'ün 250-300 metre güneybatısında yer almaktadır. Patika yolla biraz mesafe alarak tepeden sonra şelalenin üst kısmı görünmektedir. Şelalenin tamamını görmek için 150-200 metre aşağı inilmesi gerekmektedir. Uçarsu şelalesi ismini suları uçuştuğu için böyle bir isim almıştır. Buradan akan sular Çayboğazı barajına daha sonra ise Elmalı ve Gömbedeki tarımsal faaliyetler için kullanılmaktadır. Şelale, Yeşil Göle gelen ziyaretçilerin uğrak yerleri arasındadır.

Fotoğraf 3.52. Uçarsu Şelalesinden Bir Görünüm.

Uyluk Tepe: Kaş ve Fethiye arasında kalan Batı Torosları oluşturan Akdağlar'da bulunan Uyluk Tepe, deniz seviyesinden yaklaşık 2800-2900 metre yükseklikte bulunuyor. Ulaşım için toplu taşıma bulunmamaktadır. Özel araçlarla Gömbe karayolu üzerinden tabelelar takip edilerek ulaşım sağlanabilir. Kamp ve dağcılık faaliyetleriyle uğraşan insanların ziyaret ettiği yerler arasında bulunmaktadır.

Fotoğraf 3.53. Uyluk Tepeden Bir Görünüm.

Mavi Mağara: Kaş merkeze 18 km ve Kalkan'a 6 km uzaklıkta olup, Kaputaş Plajı'na varmadan yaklaşık 500 metre önce varılmaktadır. 1972 yılında Jeolog Dr. Temuçin Aygen tarafından bulunmuştur. 50 metre uzunluğunda, 40 metre genişliğinde ve 15 metre yükseklikte bulunan mağara, odaları ve kanalları olan oldukça büyük bir mağaradır. Çeşitli deniz canlılarına da ev sahipliği yapmaktadır. Hem Kalkan'dan hem Meis'ten hareket eden teknelerle mağara oldukça yoğun bir şekilde ziyaret edilmektedir.

Fotoğraf 3.54. Mavi Mağaradan Bir Görünüm (Boattrip Tekne Gezisi- Ergün Kaptan).

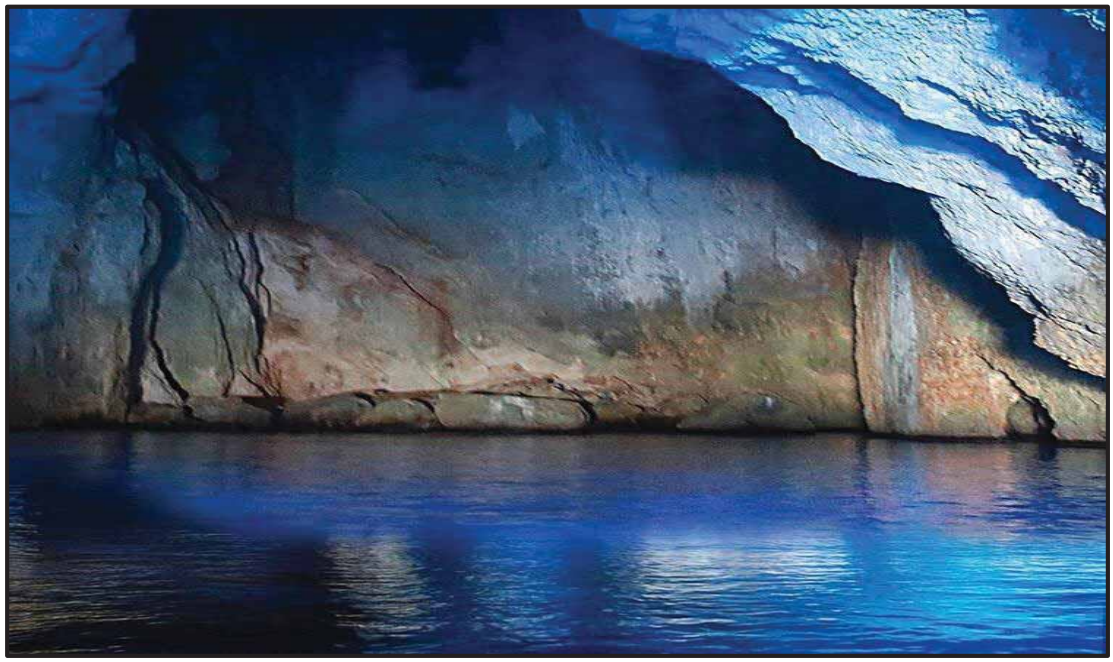

Fotoğraf 3.55. Mavi Mağaradan Bir Görünüm (Boattrip Tekne Gezisi- Ergün Kaptan).

Saklıkent: Kaş merkeze 63 km uzaklıkta olan milli park Kaş ve Seydikemer ilçelerine yayılmıştır. Kanyon, Eşen Çayı'nın bir kolu üzerinde yer almaktadır. Yaklaşık 200 metre yüksekliğinde ve 18 km uzunluğundan olan kanyon 1996 yılında milli park ilan edilmiştir. Bir çoban tarafından bulunmuştur. Milli park çevresinde çeşitli işletmeler bulunmaktadır. 2019 yılı ilçe turizm verilerine göre 575 bin kişinin ziyaret ettiği belirlenmiştir (http://www.seydikemer.gov.tr/saklikent-kanyonu). Giriş ücretlidir.

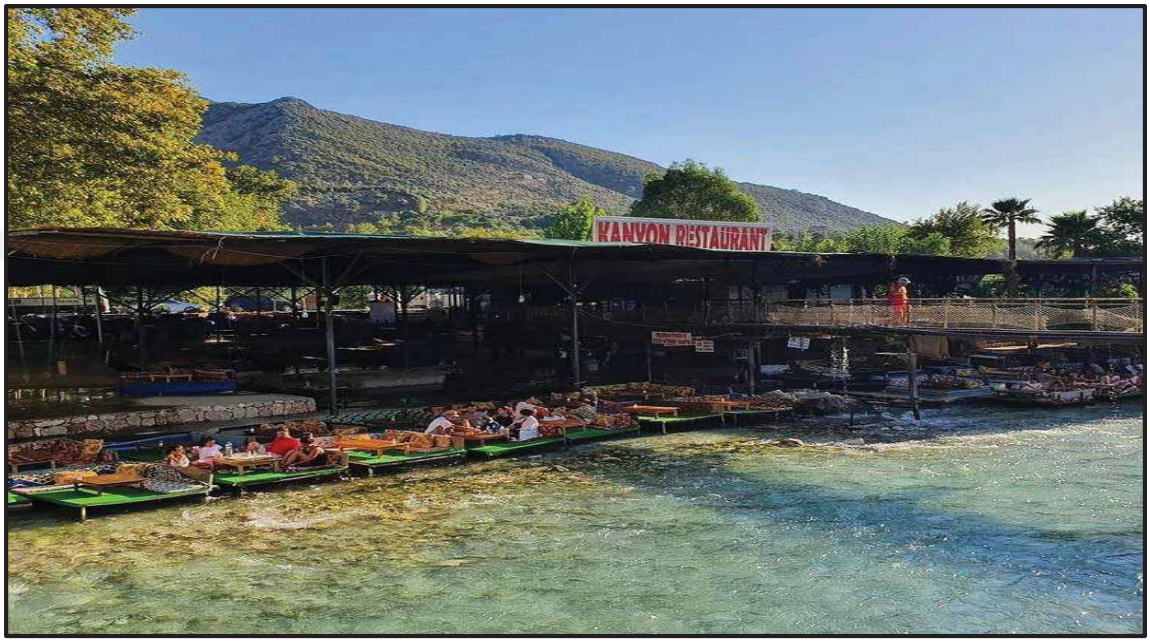

Fotoğraf 3.56. Saklıkent Milli Parkından Bir Görünüm.

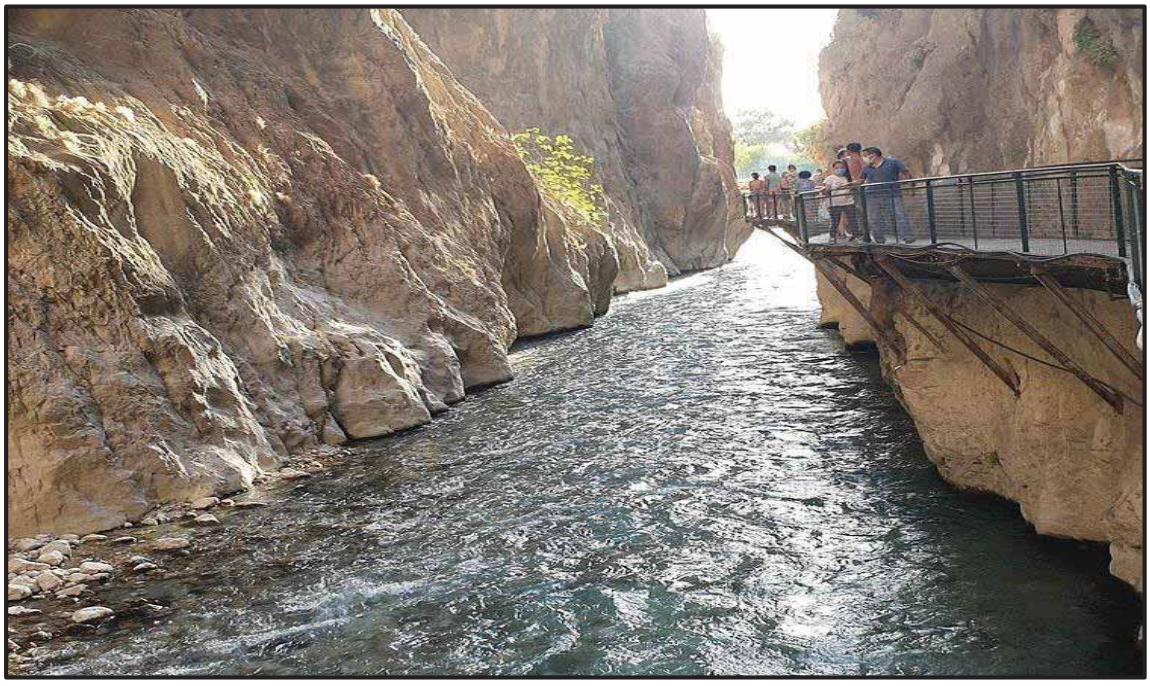

Fotoğraf 3.57. Saklıkent Milli Parkından Bir Görünüm.

Gömbe Yaylası: Kaş ilçe merkezinin kuzeyinde 60 km. uzaklıkta, Kaş-Elmalı karayolu üzerinde bulunmaktadır. Gömbe Yaylası, soğuk su kaynakları ve elma bahçeleri ile meşhur bir yayla olan yol güzergâhında çam ve sedir ağaçları ile kaplı ormanlar bulunmaktadır. 3024 m. yükseklik ile bölgenin en yüksek dağı konumunda bulunan Akdağ eteklerindeki Yeşilgöl ve Uçarsu Şelalesi ile yaz mevsiminde sıcaktan kaçıp ve doğa yürüyüşleri ile kamp yapmak isteyen turistler için temiz havası ve serinliği ile dikkat çekici bir özelliğe sahiptir. Kış mevsiminde nüfusu 2000 civarına düşen Gömbe yaylası nüfusu yaz mevsiminde 12000'e kadar çıkmaktadır. Yayla aynı zamanda yörük hayatının gözlemlenebileceği en iyi noktalardan biridir.

Fotoğraf 3.58. Gömbe Yaylasından Bir Görünüm.

Bezirgân Yaylası: Kalkan'a 15 km uzaklıkta olan yayla, bölgenin aynı zamanda en eski yerleşim yerlerinden biridir. En önemli yayla mahallerinden olup, yaylanın denizden yüksekliği yaklaşık 850 metredir. Yaylanın yakınlarında Pirha Antik Kentine ait kalıntılar bulunmaktadır. Yaylanın en ilginç ve dikkat çekici özelliği tahıl ambarlarının olmasıdır. Tahıl ambarları 250-300 yıllık bir geçmişe sahip olup sayıları 200'e kadar yakınken şimdilerde sayıları 75'e düşmüştür. Bu tahıl ambarları Likya mezarlarına benzemektedir (Küçük, 2019: 13). Koruma kurulu tarafından koruma altına alınmıştır. Çok sayıda yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir.

Fotoğraf 3.59. Bezirgan Yaylasından Bir Görünüm.

Sütleğen Yaylası: Kaş ilçe merkezine mesafesi 60 km. olan Sütleğen Yaylası da önemli yayla mahallelerindendir. Yakın mesafede bulunan 'Meryemlik' adı verilen Nisa Antik Kenti yürüyüş, fotoğraf çekimi, yaban hayatı ve kültürel-tarihi güzellikler açısından oldukça ilgi çekici bir bölgedir.

Fotoğraf 3.60. Sütleğen Yaylasından Bir Görünüm.

Gökçeören Yaylası: Likya yolu üzerinde bulunan yayla Kaş ilçe merkezine 20 km. uzaklıktadır. Köy hayatını andıran mimarisi ve serin havası ile dikkat çekmektedir. Gökçeören Yaylasına yakın mesafelerde Likya uygarlığından kalma mezarlara, gözetleme kulelerine, antik duvarlara ve mağaralara rastlamak mümkündür. Bisiklet turları ile yürüyüş için ideal bir yapısı vardır. Yaylada bulunan tahıl ambarları koruma kurulu tarafından korumaya alınmıştır.

Fotoğraf 3.61. Gökçeören Yaylasından Bir Görünüm.

3.9.3. Kaş İlçesi Beşeri Turizm Alanları

Araştırma sahasında beşerî turizm alanları arasında, tarihi yerleşim yerleri içersinde antik kentler, camiler, kiliseler, kral mezarları ve lahitler, tahıl ambarları, eski sokaklar, antik tiyatro alanları, gömütler gibi somut turizm varlıklar ile yine festivaller, şenlikler, adetler ile gelenek ve görenekler bunlara bağlı çeşitli etkinlikler gibi soyut turizm varlıkları arasına girmektedir.

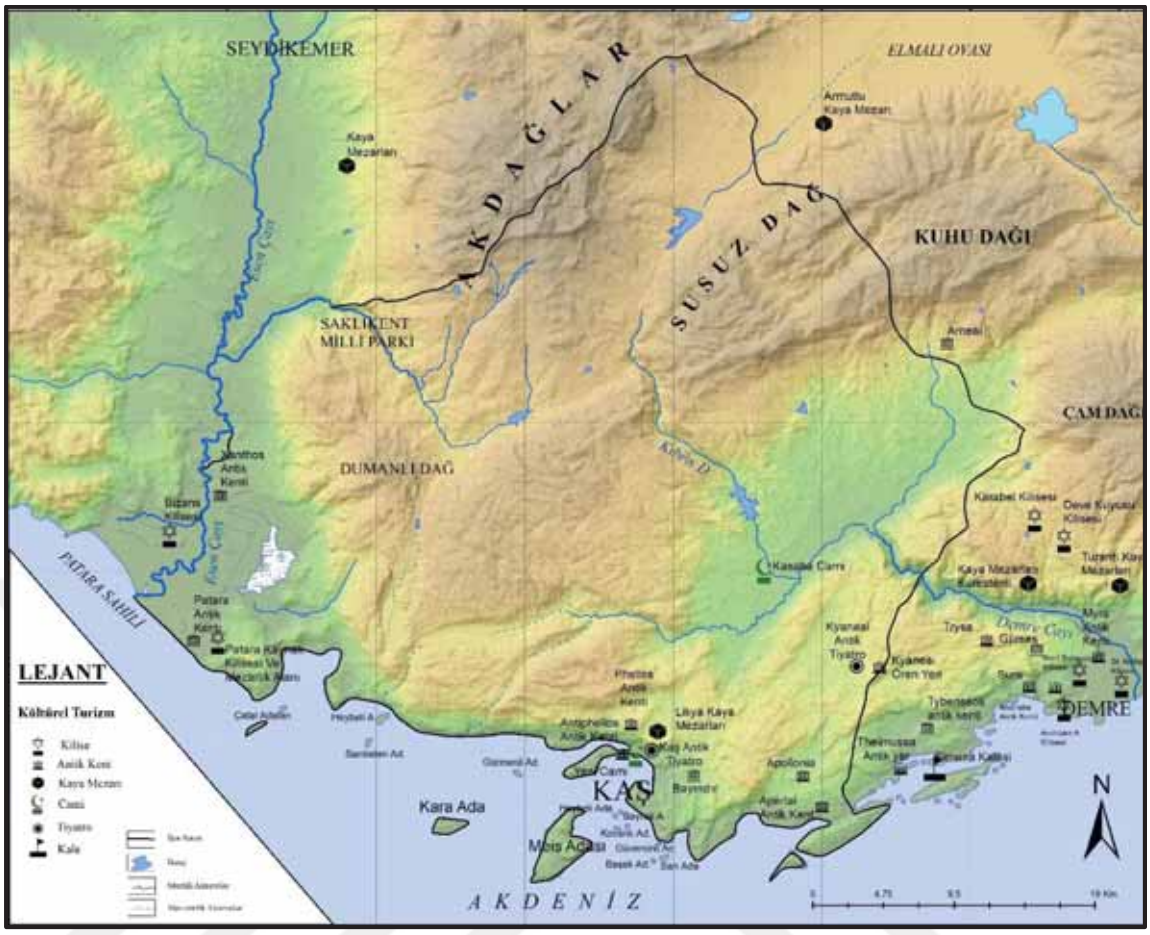

Harita 3.13. Kaş İlçesi Doğal Turizm Alanları.

Harita incelendiğinde somut turizm varlıkları arasında olan antik şehirlerin, kral mezar ve lahitlerin, cami, kiliselerin Kaş ilçesinin sahil şeridi çevresinde yoğunlaştığını görmekteyiz. Yoğunlaşmasının nedenlerinden biri bölgede yerleşen medeniyetlerin yer seçiminden dolayı kaynaklandığını görmekteyiz. Kültür turizmi açısından son derece önemli bir konumdadır.

3.9.4. Kaş İlçesi Antik Kentler

Xanthos: Kaş ilçe merkezine 45 km. uzaklıkta bulunan Likya Birliği başkenti olarak bilinen antik kent, Kınık Mahallesi'nde Eşen Çayı doğu kıyılarında kurulmuştur.

Fotoğraf 3.62. Xanthos Antik Kentinden Bir Görünüm.

Antik kentteki arkeolojik araştırmalar ilk defa 1838 yılında İngiliz araştırmacı Charles Fellow tarafından yapılmıştır. 1988 yılından beri UNESCO Dünya Kültür Mirasları Listesi'nde yer alıyor. Antik şehir içerisinde anıt mezarların, Nereidler ve Harpyler anıtlarının, Payave lahtininin ve Aslanlı mezarın yer aldığı pek çok tarihi eser I. Dünya Savaşında Kaş kıyılarından gemilerle İngiltere'de bulunan British Museum'a kaçırılmıştır (Bayık, 1982: 106) Halen daha müzede sergilenmektedir. Halen daha antik kentte Türk arkeologları tarafından kazı çalışmalarına devam edilmektedir. Müze kart geçerli olup, giriş ücreti 12 TL'dir.

Yerli ve yabancı turistlerin çok fazla dikkatini çekmektedir. 2019 yılı ilçe turizm verilerine göre Xanthos Antik Kentini ziyaret eden turist sayısı 35510 olarak kaydedilmiştir.

Fotoğraf 3.63. Xanthos Antik Kentinden Bir Görünüm.

Patara: Kaş ilçe merkezine 45 kilometre uzaklıkta bulunan mahallenin tarihi M.Ö. 6'ncı yüzyıla kadar dayanmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2020 yılı, Patara Yılı olarak ilan edilmiştir. Patara hem dini hem tarihi özelliği dolayısıyla aynı zamanda 10 dakika yürüme mesafesi olan dünyanın en uzun plajlarından biri olan Patara plajının da bulunması Patara'yı ayrıcalıklı kılmıştır.

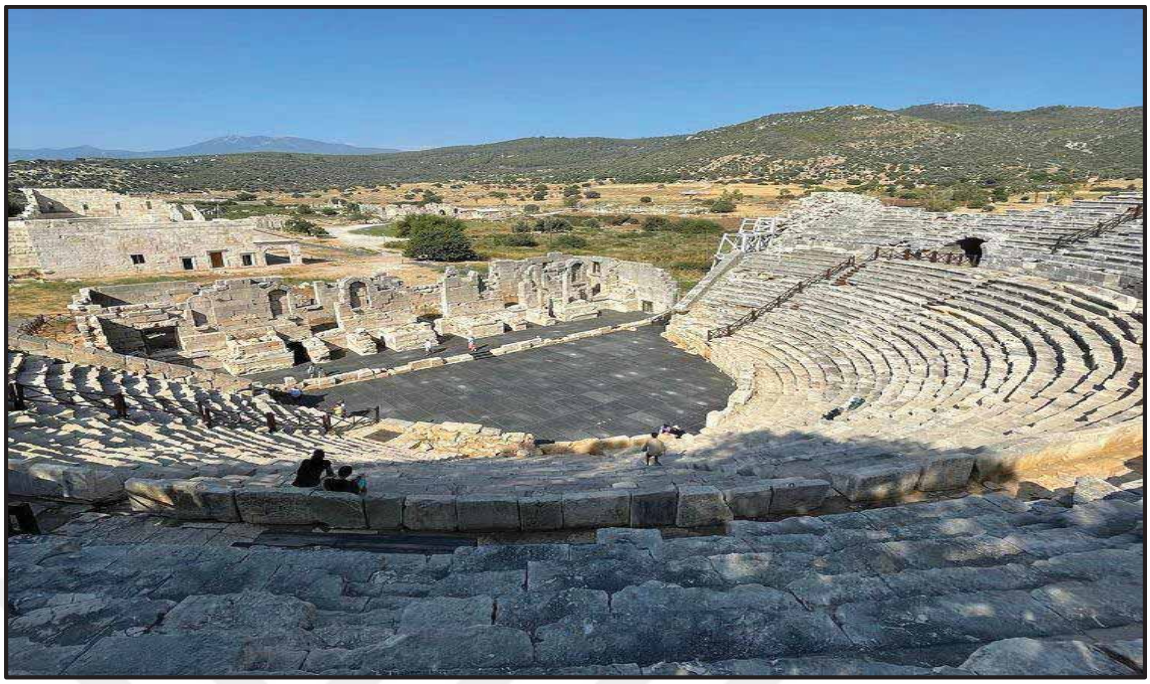

Fotoğraf 3.64. Patara Antik Kentinden Bir Görünüm.

Patara Antik Kentinin ortaya çıkmasında kurucu kazı başkanı Prof. Dr. Fahri IŞIK ile Prof Dr. Havva İşkan IŞIK hocaların katkısı ve ayrıca antik kentin Dünyaya tanıtımlarında öncülük etmeye devam etmektedirler. Patara antik dönemin önemli bir liman şehri görünümündedir. Noel Baba olarak bilinen Saint Nicholas'ın doğum yeri olan Patara, Hristiyanlığın erken dönemlerinde Piskoposluk Merkezi olarak da hizmet vermiştir. Mitolojiye göre Apollo'nun doğum yeri Patara olarak bilinmektedir. İmparator Neron döneminde inşa ettirilen dünyadaki bilinen en eski Deniz Feneri de Patara'da bulunmaktadır. Dünyadaki ilk meclis binasının kalıntıları da Patara'da bulunmaktadır. Hem fener hem meclis ile ilgili restarasyon çalışmaları devam etmektedir. Osmanlı Devleti'nin ilk telgraf istasyonu burada bulunmaktadır (https://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/pataradaki-ilk). Patara'daki önemli tarihi eserler arasında tarihi açıdan zengin kaynaklar bulunmaktadır. Bunlar arasında; Üç Gözlü Zafer Takı, Üç Nefli Liman Kilisesi, Hurmalık Hamamı, Vespasianus Hamamı, Mermer döşeli ana cadde, Bizans Kalesi, Korint Tapınağı, Bizans Kilisesi sayılabilir.

Fotoğraf 3.65. Patara Antik Kenti Üç Gözlü Zafer Takı.

Fotoğraf 3.66. Patara Antik Kentinden Bir Görünüm.

Müze kart geçerli olup, giriş ücreti 24 TL'dir. 2019 yılı ilçe turizm verilerine göre Patara antik kentini ziyaret eden turist sayısı 176143 olarak kaydedilmiştir.

Kalkan: Kaş ilçe merkezine 27 kilometre uzaklıkta bulunan mahallenin tarihi adı Kalamaki olarak geçmektedir. Tarihi bilgilere göre Rumlar tarafından kurulmuş bir yerleşim yeridir (Akşit, 1967: 102). Her sene binlerce yerli ve yabancı turist tarafından

ziyaret edilen Kalkan Mahallesi bir koy kenarında bulunmakta ve çeşitli turistik oteller, pansiyonlar, restorantları ve alışveriş yerleri bulunmaktadır.

Fotoğraf 3.67. Kalkan Yerleşmesinden Bir Görünüm.

Kalkan aynı zamanda Türkiye'nin ünlü mimarlarından olan Turhan KAŞO tarafından yapılan Patara Evlerinin bulunduğu yerdir. Bu evler Kalkan'ın ve bölgenin önemli turistik mekanlarından biridir. Kentin dokusunda ve mimari yapısında fazla bozulma meydana gelmemiştir. Aynı zamanda teknelerin her çeşit ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir yat limanıda bulunmakta olup yat turizmi açısından da son derece önemlidir. Turizm açısından oldukça gelişmiş olan Kalkan yaklaşık 1000'e yakın yabancı tarafından (özellikle İngiliz vatandaşlar) gayrimenkul alınarak yerleşilmiştir.

Fotoğraf 3.68. Kalkan Yalıboyu Sokak Yerleşmesinden Bir Görünüm.

Antiphellos: Likya Bölgesinin en eski ve en önemli yerleşim yerlerinden biridir. Likya dilinde Habesos adıyla anılan daha sonra 'kayalıklı yer'in (Phellos) karşısındaki yer anlamına gelen Antiphellos adını almıştır (Güney, 2011: 183-184). Günümüzde Andifli Mahallesi sınırları içerisinde bulunmakta olup, antik şehire ait kalıntılar dağınık halde bulunmaktadır. Antik şehire ait antik tiyatro, Likya mezarları, gömütler, kral mezarları, sarnıç, tapınak bulunmaktadır.

Antik tiyatro; Anadolu'da deniz manzaralı inşa edilmiş tek tiyatro olma özelliğini taşımakta olup 3000 kişilik kapasitesi bulunmaktadır. 2008 yılında restore edilmiştir. Giriş ücretsizdir. Şehir merkezinde bulunmasından dolayı turistlerin en çok uğrak yerlerinden biri olmuştur.

Fotoğraf 3.69. Antik Amfi Tiyatrodan Bir Görünüm.

Kral Mezarı; Kaş'ın simgesi haline gelen bu mezar 'Aslanlı Lahit' olarak da bilinir. Uzun çarşıda bulunan, günümüze kadar sağlam kalmış ve bozulmadan gelmiş lahitlerden biridir. Tam olarak krala ait olup olmadığı bilinmese de bu ismi üzerinde aslan figürleri olmasından dolayı almıştır.

Fotoğraf 3.70. Uzun Çarşıdaki Aslanlı Lahitten Bir Görünüm (Kral Mezarı).

Akdam Dor Gömütü; Antik tiyatroya yakın bir noktada bulunan ve ana kayaya oyularak yapılmış dor tipi bir mezardır. Diğer mezarlara göre farklı olmasından dolayı ilgi çekmektedir. Anıtın içerisindeki figürler ve desenler dikkat çekmektedir.

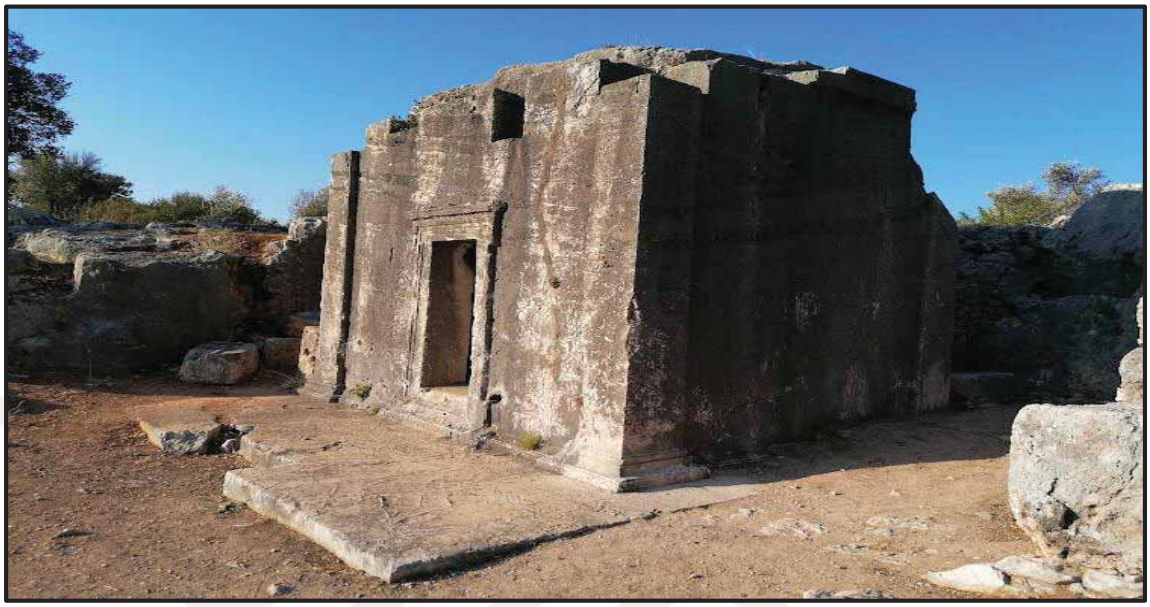

Fotoğraf 3.71. Akdam Dor Gömütünden Bir Görünüm.

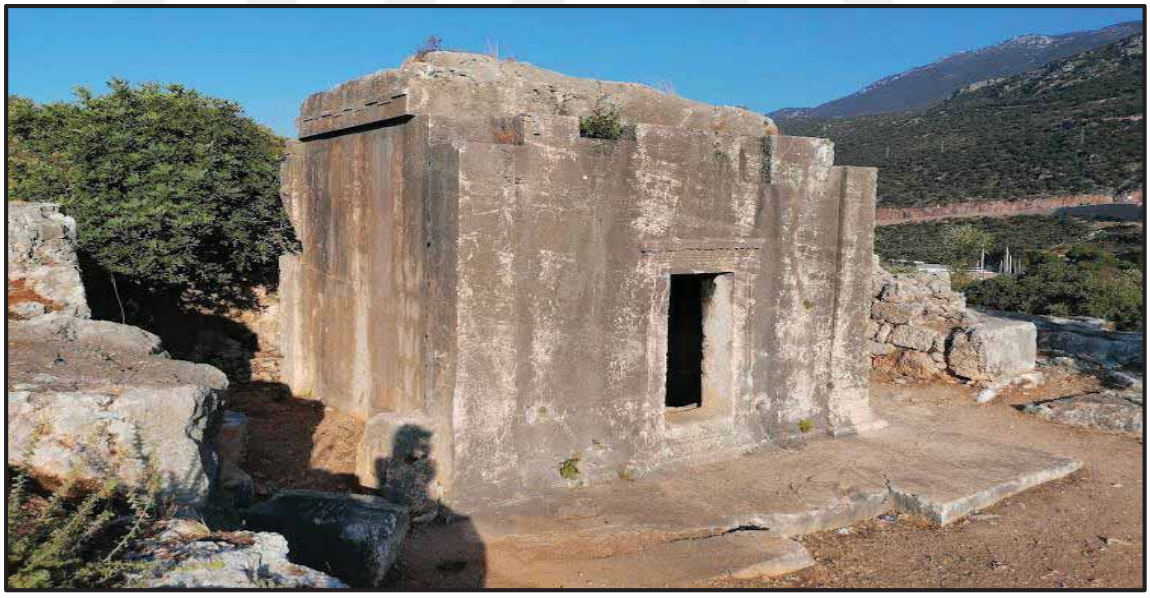

Fotoğraf 3.72. Akdam Dor Gömütünden Bir Görünüm.

Uzun Çarşı; Tarihi çok eskiye dayanan, Rum evlerinin bitişik şekilde sıralandığı, taş döşeli ve trafiğe kapalı küçük bir sokaktır. Günümüzde çok çeşitli dükkanların olduğu, yerli ve çeşitli ürünlerin satıldığı işletmeler bulunmaktadır. Sokağın sonunda Kral Mezarı denen 'Aslanlı Lahit' bulunmaktadır.

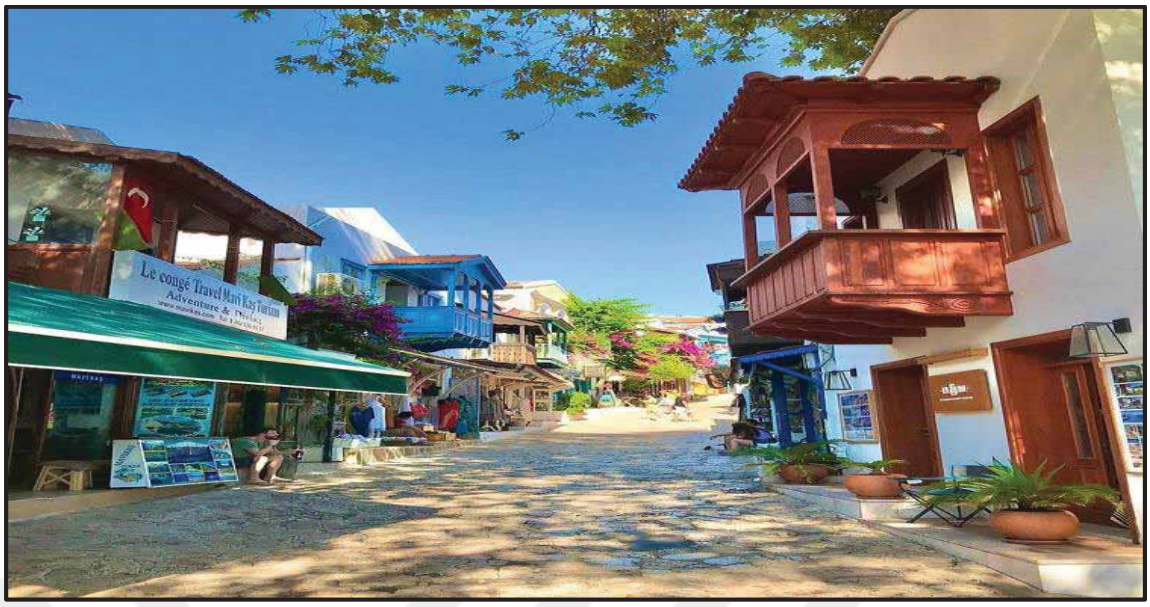

Fotoğraf 3.73. Uzun Çarşıdan Bir Görünüm.

Likya Mezarları: İlçe'nin kuzey tarafında yani Kaş sahilinden yamaçlara kadar baktığımızda gözle görülebilecek büyüklükte bulunan mezarlar, Likya dönemi mezarlarının güzel bir örneğini oluşturmaktadır. Bunun haricinde liman etrafında kıyılara yakın bölgelerde de günümüze kadar ulaşmış başka Likya lahitlerine de rastlamak mümkündür.

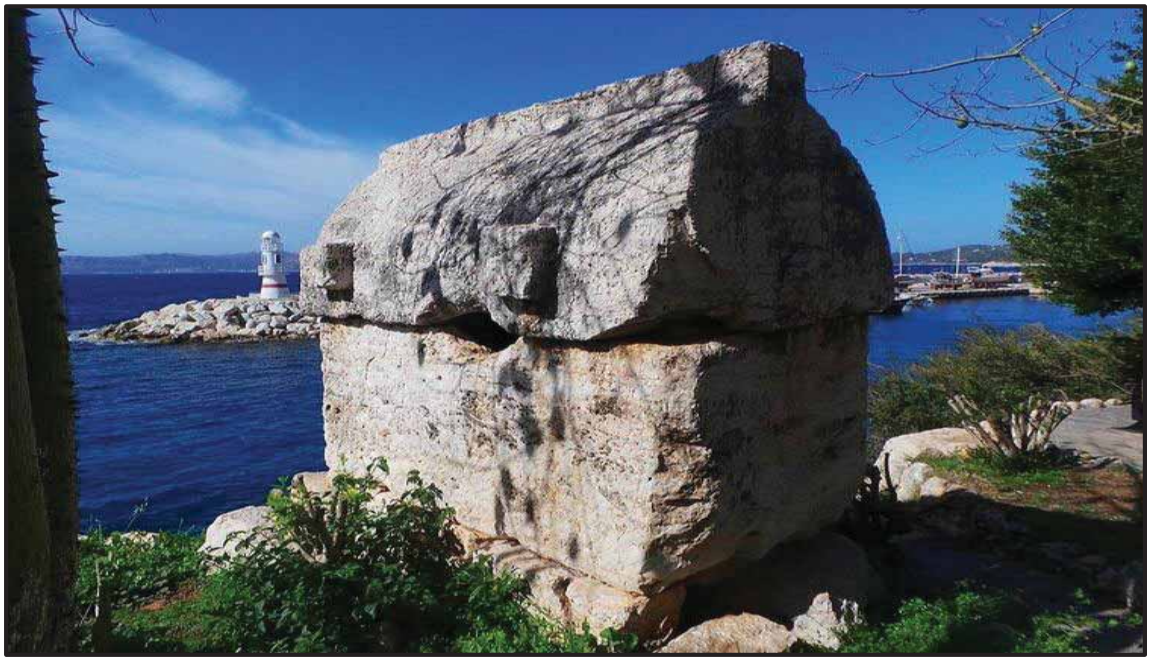

Fotoğraf 3.74. Likya Mezarlarından Bir Görünüm.

Helenistik Tapınak: Kaş merkezde yer alan tapınak, bir inşaat sırasında rastlanan kalıntılar sonucunda bulunmuştur. Antik tiyatro yolu üzerinde bulunmaktadır. Likya dönemine ait olduğu bilinmekte olup çevresinde çok sayıda Likya mezarları bulunmaktadır.

Fotoğraf 3.75. Helenistik Tapınaktan Bir Görünüm.

Phellos: Kaş'a 12 km. mesafede olan kent, yaklaşık 1000 metre yüksekliğindeki Felen Dağı üzerinde olup küçük ve çok eski bir Likya kentidir. "Taşlık Ülke" anlamına gelen Phellos Kenti tamamıyla surlarla çevrelenmiş olup, ancak sur içinde birkaç ev benzeri mezar ile lahit haricinde pek fazla kalıntı bulunmamaktadır (Güney, 2011: 182-183). Giriş ücretsizdir.

Fotoğraf 3.76. Phellos Antik Kentinden Bir Görünüm.

Aperlai: Sıçak Yarımadasında yer almakta olup, Sahilkılınçlı Mahallesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Aperleai diğer antik kentlerden farklı olarak özellikle Bizans dönemi kalıntıları barındırmaktadır. Kente ait kalıntılar denize bakan yamaçlarda yer almaktadır. Kentte surlar, kule, kapı kalıntıları, lahit ve çok sayıda mezar bulunmaktadır. Kent dini açıdan önemli bir konumdadır. Karadan ulaşması biraz zor olsa da deniz turları aracılığıyla rahatlıkla ulaşım sağlanabilir (Bayık, 1982: 89).

Fotoğraf 3.77. Aperlai Antik Kentinden Bir Görünüm.

Fotoğraf 3.78. Aperlai Antik Kentinden Bir Görünüm.

Apollonia: Kaş'a 22 km mesafede olan kent, Kekova yolu üzerinde bulunmaktadır. Önemli bir Likya kentidir. Şehir; kalıntılardan yola çıkılarak M.Ö. IV. Yüzyılda kurulduğu tahmin edilmektedir. Surların bir bölümü ayakta günümüze gelebilmiştir. Lahitler, Bizans kilisesi, tiyatro, hamam kalıntısı ve sarnıç yer almaktadır (Güney, 2011: 189).

Fotoğraf 3.79. Apollonia Antik Kenti Amfi Tiyatrosundan Bir Görünüm.

Pirha (Bezirgan): Kaş merkeze 52 km uzaklıkta olan antik kent, bölgenin önemli bir yayla köyüdür. Pirha Antik Kentine ait kalıntılar, Bezirgan'dan 20 dakikalık yürüyüş mesafesindedir. Denizden yaklaşık 850 metre yükseklikte kurulmuş olup, Orta Likya'nın en büyük kentlerinden birisidir. Çok sayıda kaya mezarları ve lahitler bulunmaktadır. Şehirdeki lahitler ise dağınık şekilde sıralanmış ve kazılar sonucu ulaşılan çok sayıda heykel ve rölyef Antalya Müzesi'nde sergilenmektedir (Bayık, 1982: 196). Giriş ücretsizdir.

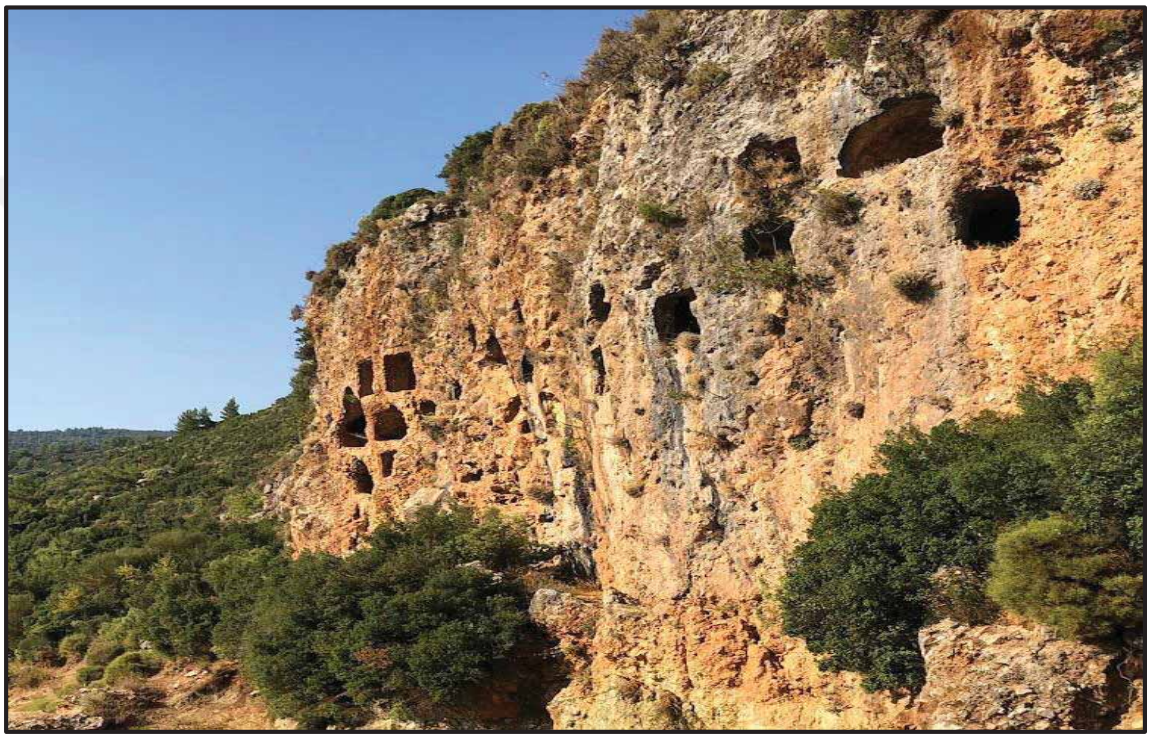

Fotoğraf 3.80. Pirha Antik Kentinden Bir Görünüm.

Kandyba: Çataloluk Mahallesinin sınırları içerisinde yer almaktadır. Roma devrinden kalma yıkık surlar ile kemerler mevcuttur. Ayrıca surların alt kısmında Antik Çağ dönemine ait tahıl ambarları da mevcuttur (Bayık, 1982: 180). Bakımsızlıktan dolayı yıkılmaya yüz tutmuştur. Giriş ücretsizdir.

Fotoğraf 3.81. Kandyba Antik Kentinden Bir Görünüm.

Neisa (Sütleğen): Kaş'a 63 km. mesafedeki Neisa, orta Likya'nın en eski şehirlerindendir. Şehrin Likçe ismi olan Neiseus, tiyatronun duvarında yazılıdır. Ekim için elverişli sulu bir arazi üzerinde kurulan şehre ait kalıntılar Likya ve Roma dönemine aittir. Likya Birliği Devri'nde bastırıldığı bilinen sikkeler, Antalya Müzesi'nde sergilenmektedir (Turan, 1992: 140). Giriş ücretsizdir.

Fotoğraf 3.82. Neisa Antik Kentinden Bir Görünüm.

İsinda: Belenli köyü sınırları içerisinde yer almaktadır. ‘Kutsal Şehir’ anlamına gelmektedir. Likya ve Roma dönemine ait mezar kalıntılarına rastlamaktayız.

Fotoğraf 3.83. İsinda Antik Kentinden Bir Görünüm.

Kaş Tahıl Ambarları: Genellikle Antalya’nın batı kesiminde yer alan bu tahıl (zahire) ambarları araştırma sahasında özellikle Bezirgan ve Gökçeören Mahallelerinde rastlanmaktadır. 250-300 yıla yaklaşık bir geçmişe sahip olan ambarlar sedir ağaçlarından yapılmıştır. Likya mezarlarından esinlenerek yapıldığı gözlemlenmektedir (Küçük, 2020: 13-14). Elmalı, Finike ve Gömbe’den iç kesimlerden gelen kervanların Kalkan sahiline giderlerken uğrak yeri olmuştur. 2012 yılında koruma altına alınmıştır.

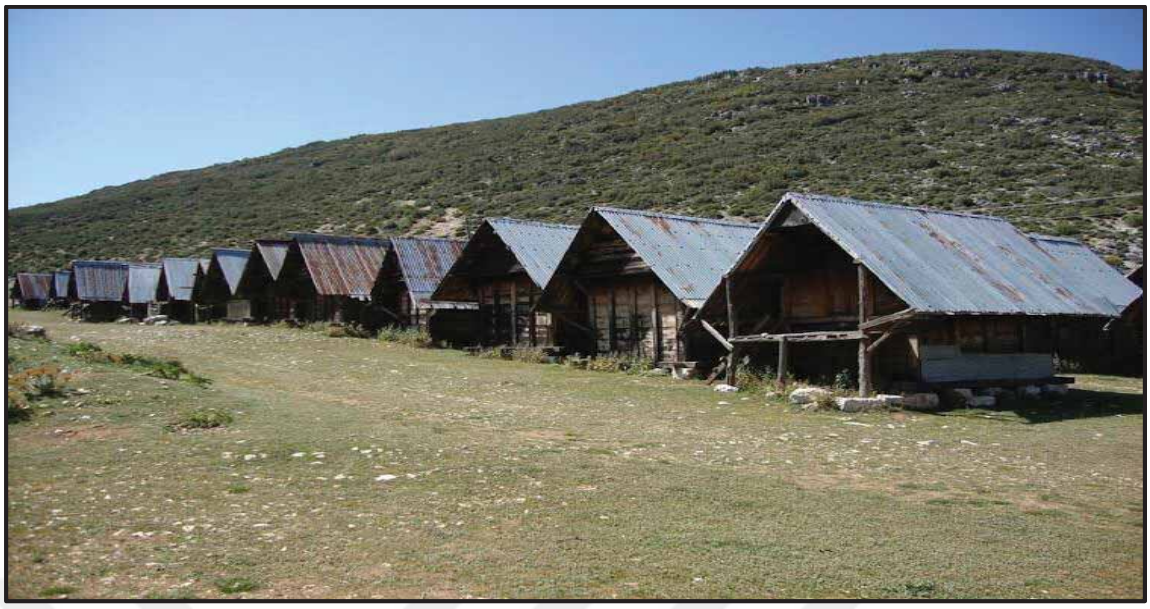

Fotoğraf 3.84. Bezirgan Tahıl Ambarlarından Bir Görünüm.

Fotoğraf 3.85. Bezirgan Tahıl Ambarlarından Bir Görünüm.

Fotoğraf 3.86. Gökçeören Tahıl Ambarlarından Bir Görünüm.

Kaş Yeni Cami (Eski Rum Kilisesi) : Kitabesindeki bilgilere göre kilise, 1866 yılında inşa edilmiş ve daha sonra depo olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1960'lı yıllarda restore edilerek camii haline dönüştürülmüş, 1963 yılında kullanılmaya başlanmıştır.

Fotoğraf 3.87. Kaş Yeni Camiiden Bir Görünüm.

Kaş Tarihi Nasreddin (Yusuf Ağa) Camii: Kasaba Mahallesinde bulunan camii, kitabesinde yazıldığına göre 1772 yılında Yusuf Ağa adında biri tarafından yaptırılmıştır. Restore edilerek 2017 yılında hizmete açılmıştır.

Fotoğraf 3.88. Kaş Tarihi Nasreddin (Yusuf Ağa) Camiiden Bir Görünüm.

Şeşebe (Dereağzı) Kilise: Kilisenin 9. veya 10. yüzyıllarda inşa edildiği ve bazilika tarzı planla yapılmış bir Bizans dönemine ait kilise olduğu düşünülmektedir. Bakımsız ve yıkılmış vaziyettedir. İstanbul'daki Hagia Theodosia Kilisesi Kilisesine benzetilmektedir (Özcan, 2002: 358).

Fotoğraf 3.89. Şeşebe Kilisesinden Bir Görünüm.

Fotoğraf 3.90. Şeşebe Kilisesinden Bir Görünüm.

3.9.5. Diğer Turizm Etkinlikleri

3.9.5.1. Kültür Turları

Kaş ilçesinde ve etrafında bulunan Likya medeniyetine ait olan yerleşkeler Kaş turizmine renk katan unsurlardır. Likya medeniyetine ait önemli şehirlerden biri olan Habesos üzerinde vücut bulan Kaş içerdiği tarihi dokusu ile kültürel turların vazgeçilmezleri arasında bulunmaktadır. Her yönünde farklı Likya kentlerinin bulunduğu Kaş İlçesi'nden günlük turlar kapsamında Patara, Kekova, Isında, Apollonia Arykanda, Lmyra, Xhantos, Letoon, Sdyma, Pınara, Myra, Tlos, Aperlai, ve Sura gibi antik şehirlere yapılacak olan kültür turları bölgeyi ziyaret eden turistlere doyumsuz bir tarih ziyafeti sunmaktadır.

3.9.5.2. Sualtı Dalışları

Kaş ilçe merkezi ve Kalkan Mahallesi bugün en önemli dalış merkezlerinden birisi konumunda bulunmaktadır. Dalış faaliyetlerinin başlandığı 1986 yılından bugüne kadar büyük bir gelişme gösteren dalış faaliyetleri Kaş ilçesi turizm faaliyetlerinde öncü bir

konuma kavuşmuştur. Başlangıçta bir dalış okulunun kurulması ile başlayan ilçede bugün toplam 19 dalış merkezi sektöre hizmet sağlamakta ve 40'a yakın dalış noktasında dalış faaliyetleri için ilçeye gelen yerli ve yabancı turistlere hizmet verilmektedir. İlçe merkezi ve Kalkan'da bulunan 19 Dalış Okulu yanında Kalkan, Patara ve Saklıkent'te toplam 3 adet Turizm amaçlı sporlar için yeterlilik belgesine sahip işletme yer almaktadır. Denizinin temizliği, farklı balık türleri, süngerler, deniz kabukları ve tarihi batıkları ile zengin dalış noktalarını ihtiva eden Kaş'ta dalış sektörü aktivite ortalamasını sürekli yükselterek dünyada dikkat çeken bir noktaya gelmiştir. Dünyanın sayılı dalış merkezlerinden olan Kaş sualtı faunası açısından oldukça canlı ve zengindir. Yaz mevsiminde dip görüşünün 40-50 metreleri bulduğu ve kayalık bir dip yapısına sahip olan dalış noktaları Akdeniz bölgesinde Kızıldeniz'den sonra bu açıdan ön sıralarda gelmektedir. Özellikle dip yapısının kayalık olması Orfoz, Akya, Sinarit, Lahos, Barakuda, Vatoz, Asker Balığı, Müren, Karagöz, Ahtapot, Kalamar, Domuz Balığı, Hani, Alibey, Kardinal Balığı ve Karavida, Böcek (Istakoz) Deniz Kaplumbağası, Deniz Tavşanı gibi pek çok sualtı canlısının dalışlar esnasında gözlemlenebilmesine imkân vermektedir (Kocadağlı, 2012: 431). 2019 yılı ilçe turizm verilerine göre Kaş dalış noktalarında dalış yapan yerli ve yabancı turist sayısı 18000 olarak kaydedilmiştir.

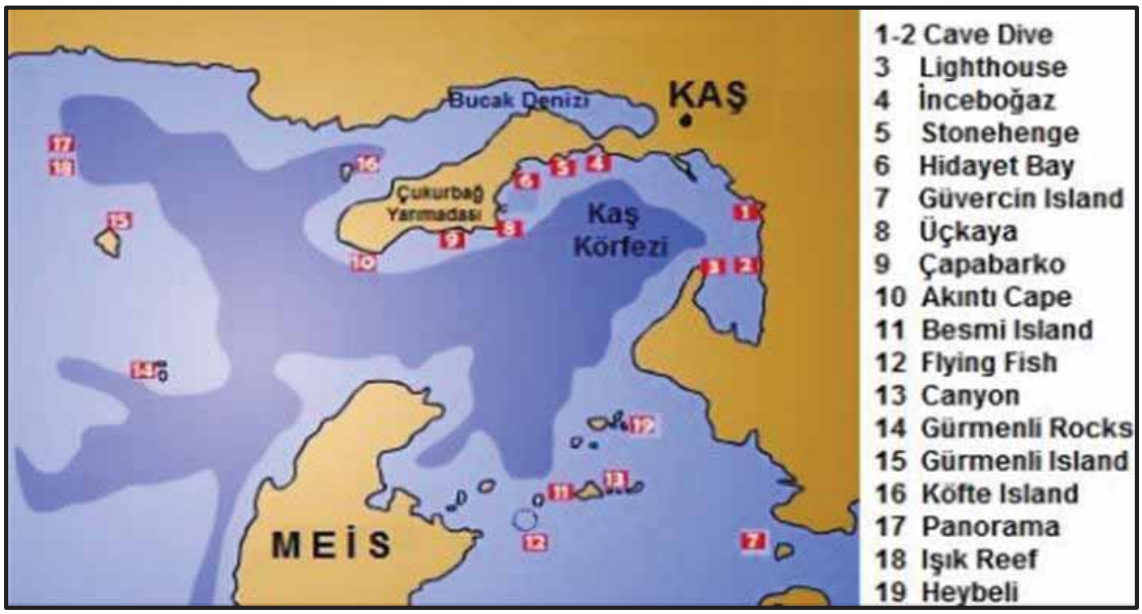

Harita 3.14. Kaş Körfezi Dalış Noktaları **(**Kocadağlı, 2012).

Kaş ilçesindeki dalış merkezlerinde yukarıdaki şekilde belirtilen dalış noktalarında yılda iki kere dalış turu düzenlendiği de görülebilmektedir.

3.9.5.3. Deniz Kanosu

Kaş ilçesinde çok sayıda koy bulunması ilçeyi deniz kanosu (kayağı) faaliyetleri için uygun bir konuma taşımıştır. Kaş ilçe merkezinde faaliyette bulunan 5 seyahat acentasının çeşitli deniz kanosu turları yapılmaktadır. 2019 yılı ilçe turizm verilerine göre deniz kanosu yapan yerli ve yabancı turist sayısı 6000 olarak kaydedilmiştir.

Fotoğraf 3.91. Kaş Kano Turu (Kaynak Foto: www.tatilcoca.com).

Kaş ilçesindeki turizm aktiviteleri alışılmışın dışında etkinliklerle her sene yukarı yönlü bir ivme ile çıkış göstermektedir. İlçede Kınık Mahallesi sınırlarında yer alan Saklıkent'ten çıkış yapan ve Patara kumsalında denize dökülen Eşen Çayı üzerinde nehir kanosu faaliyetleri yapılmaktadır. Eşen Çayı'nın akışının sakin olması kano faaliyetleri için elverişli olmasını sağlamaktadır. Kano esnasında nehir etrafında bulunan manzara izlenebilmekte, ayrıca düzenlenen turlar esnasında çamur banyosu, yemek, yüzme gibi aktiviteler de yapılabilmektedir. Patara'da bulunan 2 adet seyahat acentasınca Eşen Çayı üzerinde nehir kanosu turları yapılmaktadır (Kocadağlı, 2012: 431).

3.9.5.4. Eşen Çayı Nehir Kanosu ve Rafting

Nehir kanosuna ilave olarak Eşen Çayı'ndaki rafting faaliyetleri de gitgide gelişen önemli bir turizm aktivitesidir. Farklı rotalar üzerinde günübirlik yapılabildiği gibi kamp

yapılarak daha fazla süren rafting turlarına da ev sahipliği yapılmaktadır. 2019 yılı ilçe turizm verilerine göre nehir kanosu yapan yerli ve yabancı turist sayısı yaklaşık 3000, rafting faaliyetlerine katılan yerli ve yabancı turist sayısı ise 10000 olarak gerçekleşmiştir.

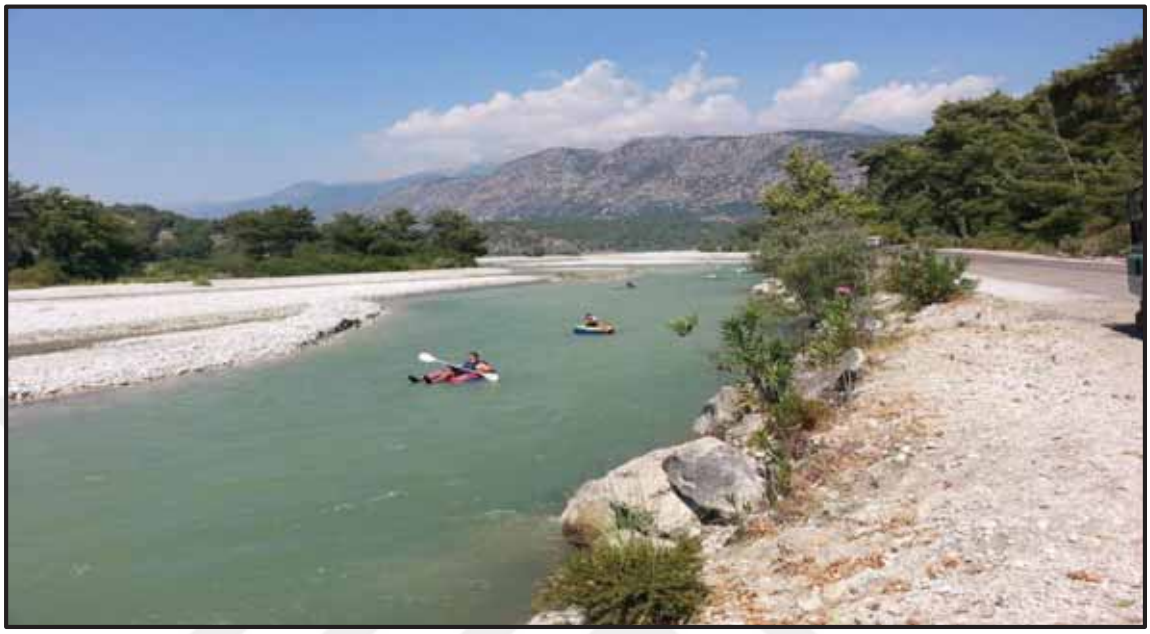

Fotoğraf 3.92. Eşen Çayı Rafting Faaliyetinden Bir Görünüm.

3.9.5.5. Yamaç Paraşütü

Türkiye'de alternatif turizm açısından önemli bir bölge olma konumunda hızla ilerleyen ilçede tarih ve doğa turlarının yanında yamaç paraşütü de önemli bir etkinlik olarak yer almaktadır. Araştırmalar Kaş'ın bu açıdan Türkiye'deki en müsait alanlardan birisi olduğunu göstermektedir. Özellikle Kırdavlı Tepe bu etkinlik açısından önemlidir.

Fotoğraf 3.93. Yamaç Paraşütü (Kaş – Kırdavlı Tepe) (2017-2019 Stratejik Planı).

Kaş ilçesinde yamaç paraşütü faaliyetleri Yeniköy yakınlarında bulunan 596 m. yüksekliğe sahip olan Kırdavlı Tepe'de yapılmaktadır. İlçede yamaç paraşütü faaliyetlerini organize eden bir adet firma bulunmaktadır. Araçlar vasıtası ile başlangıç noktası olan Kırdavlı Tepesine çıkan turistler, burada yapılan ders ve hazırlıklardan sonra gökyüzünde yamaç paraşütü seyahatlerine başlamakta ve usta pilotlar yardımıyla uygun rüzgâr şartları da oluştuğunda 45 dakikalık süre boyunca gökyüzünde seyredebilmektedirler. Kırdavlı Tepesi'nden başlayan Akdeniz, Meis Adası, Çukurbağ Yarımadası izlenerek yapılan etkinlik Kaş Limanı'nda sona ermektedir. 2020 yılı ilçe turizm verilerine göre ise 3000 yerli ve yabancı turist tarafından yamaç paraşütü yapıldığı belirlenmiştir.

3.9.5.6. Likya Yolu Yürüyüşü

Likya yolu, Garanti Bankası'nın 1996 yılında düzenlediği kültür ve sanat destek projesi yarışmasında Kate Clow'un Likya Yolu isimli projesinin birinci seçilmesiyle birlikte ülkemize ve turizmimize kazandırmıştır. Kate Clow ile çalışma arkadaşları bu yolu işaretleyerek ve haritalandırarak 1999 yılında yol hizmete sunulmuştur. Tarihi 2000 yıllık bir geçmişe sahip olan Likya Yolu 509 km'dir. 23 etaptan oluşmakta olup, başlangıç noktası Hisarönü (Fethiye) son varış noktası ise Antalya Hisarçandır'da sona ermektedir.

Türkiye'nin ilk uzun mesafeli yürüyüş rotasıdır (Kaş İlçe Merkezi 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Plan Araştırma Raporu, 2017-2019).

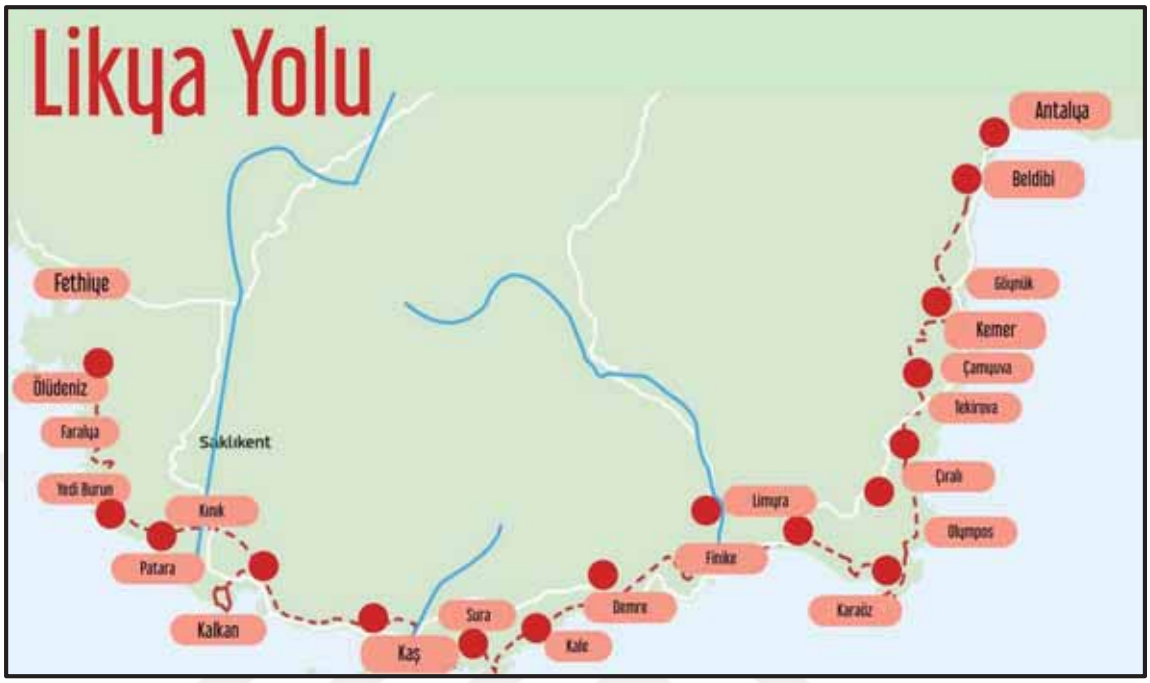

Fotoğraf 3.94. Likya Yolu Yürüyüşü (Kaş).
(Kaynak: https://www.bushcraftokulu.com/forum/kampcilik/likya-yolu-haritasi-ve-kitabi-pdf/).

Fethiye ilçesinden başlayarak Phaselis şehrine kadar gelen antik Likya Yolu Kaş ilçesinden de geçiş yapmaktadır. Likya Yolu'nun büyük bölümünün araştırma sahasından geçmesi de turizm için önemli bir kaynak haline getirmiştir. Yürüyüş aktiviteleri deniz kanosu, dalış faaliyetleri ve yamaç paraşütü birlikte yerli ve yabancı turistler açısından en fazla dikkat ve ilgi çeken rekreatif faaliyetlerden bir tanesidir. Bu yürüyüş aktiviteleri sırasında trekking, doğa fotoğrafçılığı, kampçılık ve bir antik kentten diğer antik kente yapılan yürüyüşler bölgedeki doğal ve kültürel faaliyetlerden birkaç tanesidir. Yine bu yürüyüş esnasında Akdeniz Bölgesi'nin flora ve fauna zenginliğiyle karşılaşılmaktadır. Likya Yolu üzerinde, bölgeye has maki toplulukları, sedir ağaçlarıyla kaplı ormanları, su kaynaklarını, bölgede bulunan birçok hayvanı gözlemlemek mümkündür.

Yapılan yürüyüş faaliyetlerinde doğal güzelliklerin tespit edilmesi ile birlikte, Likya döneminden kalma patikalar üzerinde yürüyüşler yaparak henüz turist yoğunluğu yaşanmayan antik kentler ziyaret edilebilmekte, doğası bozulmamış köyler ve yörelere has özellikler görülebilmektedir. Doğa yürüyüşlerinin icrası bölge yapısını çok iyi bilen, tecrübe sahibi, gerekli bütün iletişim ve güvenlik donanımını bulunduran işini bilen

rehberler tarafından yapılmakta ve rotaların durumuna göre turların başlama noktalarına minibüslerle veya 4x4 araçlarla yerli ve yabancı turistler taşınabilmektedir. Sadece Likya yolu ile sınırlı olmayan yürüyüş faaliyetleri için Limanağzı, Gedife Tepesi, Phellos, Gökçeören, Asaz Dağı, Gömbe Yaylası gibi farklı yürüyüş güzergahları da kullanılabilmektedir (Cengiz vd., 2000).

Likya medeniyetine ait kentleri gezmek için Kaş bölgesine gelen turist sayısı da oldukça fazladır. İlçe turizm verilerine göre Kaş ilçesinden geçen Likya yolunda yürüyüş yapan yerli ve yabancı turist sayısı her yıl yaklaşık ortalama 45000 kişi olarak belirlenmiştir.

3.9.5.7. Köy Turları

İlçede faaliyet gösteren seyahat acentaları tarafından Türk örf ve adetleri ile geleneklerinin tanıtılması ve köy hayatının tanınmasını sağlamak amacıyla farklı mahallelere turlar düzenlenmektedir.

Fotoğraf 3.95. Kaş Köy Pazarından Bir Görünüm.

3.9.5.8. Yat Turizmi

Kaş ilçe merkezi ve Kalkan mahallelerinde yat limanları yer almaktadır. Mavi yolculuk güzergâhı olan Kaş, pek çok yerli ve yabancı yatın konaklama yaptığı bir nokta konumunda bulunmaktadır. Saha gözlem ve ilçe turizm verilerine göre Kaş marinayı 2019 yılında yaklaşık 1500 tekne ziyaret ederek ihtiyaçlarını gidermiştir.

Fotoğraf 3.96. Kaş Marinadan Bir Görünüm.

Yat limanları üzerinden günü birlik yapılan turların yanı sıra 3 gün / gece veya 7 gün / gece olabilecek farklı mavi yolculuk planlamaları yapılmaktadır. Mavi yolculuk denilen tur Kaş'tan başlayarak Kekova, Batık Şehir, Demre, Siçak Koyu ve başlıca antik kentleri kapsamaktadır.

Fotoğraf 3.97. Kalkan Marinadan Bir Görünüm.

3.9.5.9. Meis Adası Turları

Kaş ilçe merkezindeki bulunan iki seyahat acentası tarafından Yunanistan'ın Meis Adası'na düzenli olarak turlar düzenlenmektedir. İlçe turizm verilerine göre 2019 yılında karşılıklı olarak yaklaşık 60000'e yakın turist turlara katılım sağlamıştır. Meis adasına gitmek isteyenlerin önceden alınmış olan bir shengen vizesi ya da yeşil pasaport sahibi olmaları gerekmektedir.

3.9.6. Turizm ve Kültürel Etkinlikler

3.9.6.1. Kaş – Likya Kültür ve Sanat Festivali

Kaş Belediyesi tarafından her yıl 25-27 Haziran tarihleri arasında ilçenin bir kültür ve sanat merkezi olarak tanıtımı maksadıyla Kaş-Likya Kültür ve Sanat Festivali düzenlenmektedir. Bölgeye daha fazla turist çekmek amacıyla da festivale yurtdışından da çok sayıda konuk davet edilmektedir.

Fotoğraf 3.98. Kaş – Likya Kültür ve Sanat Festivali (Kaş) **(**Foto Kaynak**:** http://www.kas.gov.tr/).

Fotoğraf 3.99. Kaş – Likya Kültür ve Sanat Festivali (Kaş) **(**Foto Kaynak**:** http://www.kas.gov.tr/).

3.9.6.2. Noel Baba Anma Törenleri

Yaygın adı ile Noel Baba olarak bilinen ve Kaş ilçesine bağlı Patara Mahallesinde doğan ve bir süre Demre'de Piskoposluk yapan Saint Nicholas'ın doğum günü nedeniyle her sene Saint Nicholas Kilisesinde anma faaliyetleri icra edilmektedir. Bu etkinlik nedeniyle her sene çok sayıda yabancı turist tarafından Kaş ilçesi Patara Antik Kenti'de ziyaret edilmektedir.

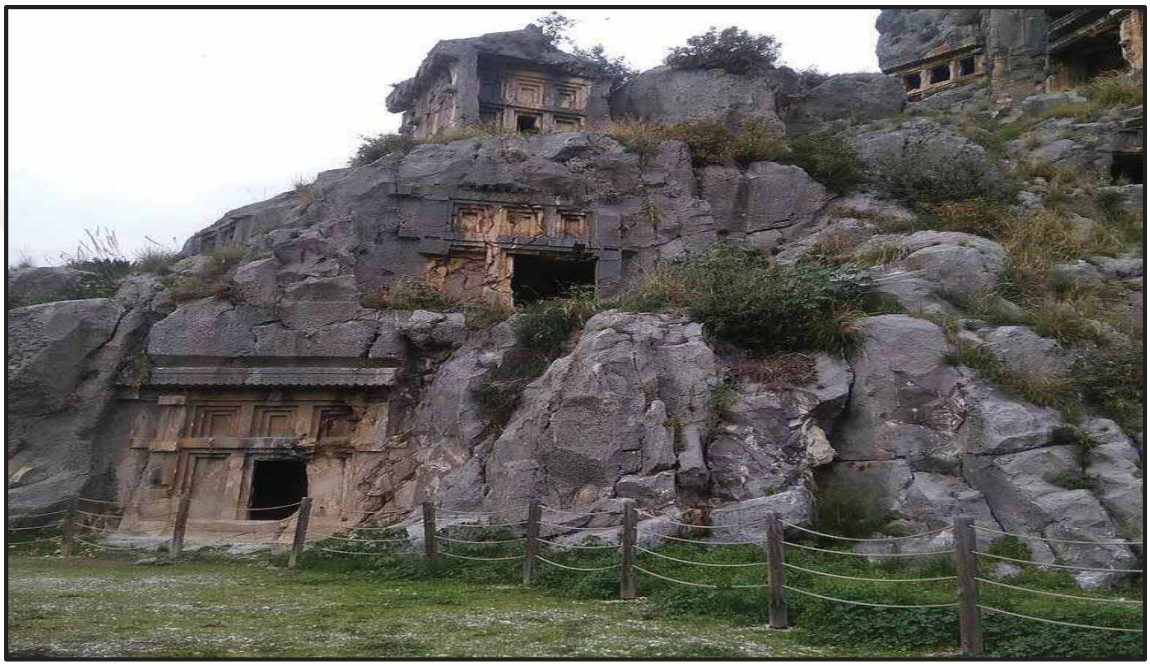

Fotoğraf 3.100. St.Nicholas Kilisesinden Bir Görünüm – Demre.

3.9.6.3. Turizm Haftası Etkinlikleri

Her sene 15-22 Nisan tarihleri arasında yapılan Turizm Haftası kutlamaları kapsamında yapılan farklı etkinlik, sergi ve konferanslar ile pek çok yerli ve yabancı turistin ilgisi çekilmektedir. Turizm haftası boyunca icra edilen tanıtım gezileri gibi faaliyetlere çok sayıda yerli ve yabancı turistin katılımı sağlanarak ilçe turizminin tanıtımına katkı sağlanmaktadır.

Fotoğraf 3.101. Turizm Haftası (Kaş)(Kaş Belediyesi Stratejik Plan, 2019).

3.9.6.4. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı Etkinlikleri

Her yıl Cumhuriyet meydanında pek çok aktiviteler ile görkemli bir şekilde yapılan kutlamalar pek çok yerli ve yabancı turistin ilgisini çekmektedir.

Fotoğraf 3.102. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (Kaş) **(**Foto Kaynak**:** http://www.kas.gov.tr/).

3.9.7. Kaş İlçesinde Devam Etmekte Olan Kazı Çalışmaları

3.9.7.1. Patara Antik Kenti

İlk olarak 1988 yılında başlayan kazı çalışmaları günümüzde de devam ermektedir. Gelemiş Mahallesi'ndeki Patara'da Prof. Dr. Fahri IŞIK ile Prof Dr. Havva İşkan IŞIK başkanlığında kazı çalışmaları ile antik kentin yer üstüne çıkarılması için çalışmalar yürütülmektedir. Kazı çalışmaları sonrasında bölgede bulunan tapınaklar, mezarlar, caddeler, antik tiyatro, deniz feneri ve Likya medeniyetine ait olan diğer şehirleri arasındaki mesafelerin gösterildiği dünyanın ilk yol kılavuzu (Antalya Müzesine taşınmıştır) tespit edilmiştir. Kazı çalışmalarının tamamlanması ve yıkılan ve bozulan olan eserlere ait restarasyon çalışmalarının tamamlanması sonrasında bölgenin ikinci bir Efes olacağı değerlendirilmektedir.

3.9.7.2. Xanthos Antik Kenti

Kaş ilçesi sınırları içerisindeki Kınık Mahallesinde bulunan antik kentte kazı çalışmaları yapabilmek için Fransız Dışişleri Bakanlığı yetkilileri tarafından 1950 yılında ülkemizden izin alınmıştır. Kazı çalışmalarına ertesi yıl başlanmış ve Fransız Dışişleri Bakanlığınca çalışmalara devam edilmiştir. Kazıların önem arz etmesi nedeni ile UNESCO tarafından bölgedeki Xanthos ve Letoon Antik Kentleri Dünya Kültür Mirası statüsüne alınmıştır. Daha sonra Türk arkeologlar tarafından devam edilen kazı çalışmalarında Akdeniz Üniversitesi öğretim görevlisi Prof.Dr. Burhan VARKIVANÇ öncülüğünde devam edilmektedir.

Harita 3.15. Xanthos ve Letoon Antik Kentleri Haritası (Kaş). (Google Maps).

3.9.8. Turist Profili ve Sayısı

Bir veya iki hafta süren paket tur uygulamalarının dikkat çektiği ilçede, gelen turistler Dalaman (167 km.) veya Antalya Havaalanlarını (205 km.) kullanmaktadır. Ege'den veya Akdeniz'den yola çıkarak ülkemizin diğer bölgelerine tatile giden yerli ve yabancı turistlerin geçiş güzergâhı üzerinde bulunduğu için bölgede birkaç gün konaklayarak tatillerine başka bölgelerde devam eden turistlere de rastlanmaktadır. İlçede turizm faaliyet ve aktivitelerindeki çeşitlilik yerli turistler tarafından da çokça tercih edilmesine neden olmaktadır. Turizm açısından doğal özellikler yönünden plajları, koyları ile tarihi dokusu ve diğer turistik aktiviteleri ile çekici bir bölge olan Kaş'a gelen turist sayısı zaman zaman 350-400 bin aralığına kadar çıkabilmektedir.

Turizm sezonu dışında doluluk oranları %7 civarında olan ilçede turizm sezonu olan nisan-ekim döneminde doluluk oranları artış göstermekte, özellikle temmuz-ekim döneminde tam doluluk oranlarına yaklaşılmaktadır.

Tablo 3.36. Kaş İlçesi Tesis Doluluk Oranları

Kaş İlçesi Tesis Doluluk Oranları											
Ocak	**Şubat**	**Mart**	**Nisan**	**Mayıs**	**Haziran**	**Temmuz**	**Ağustos**	**Eylül**	**Ekim**	**Kasım**	**Aralık**
%4	%5	%10	%35	%40	%70	%100	%100	%100	%90	%5	%4

Kaynak: Kaş Belediyesi Stratejik Plan, 2019.

2019 yılı ilçe turizm müdürlüğü verilerine göre yaklaşık 160000 yerli ve 261000 yabancı olmak üzere toplam 421000 turist tarafından bölge ziyaret edilmiştir. Avrupa ülkelerinden İngiliz, Alman, Fransız ve Hollandalı turistlerin başı çektiği gelen turistlerin milliyetlerine göre dağılımını gösteren tablo aşağıda sunulmuştur. Kaş ilçesine gelen turist sayısının yıllar içindeki değişimini ile Kaş ilçesine gelen turistlerin geceleme oranlarının yıllar içerisindeki değişimi Şekil 3.6 ve Şekil 3.7'de görülmektedir.

Tablo 3.37. Kaş'a Gelen Turistlerin Milliyetlerine Göre Dağılımı.

S.No	Ülkeler	Turist Sayısı
1	İngiltere	80.000
2	Almanya	70.000
3	Fransa	40.000
4	Hollanda	20.000
5	Belçika	7.000
6	İtalya	5.000
7	İspanya	5.000
8	Japonya	6.500
9	Avustralya	3.200
10	Amerika	4.200
11	Kanada	3.000
12	Danimarka	3.800
13	İsveç	2.500
14	Norveç	1.600
15	İsviçre	2.200
16	Kore	2.000
17	Rusya	1.500
18	Diğer ülkeler	3.000
Toplam		**260.500**

Kaynak: Kaş Belediyesi Stratejik Plan, 2017-2019.

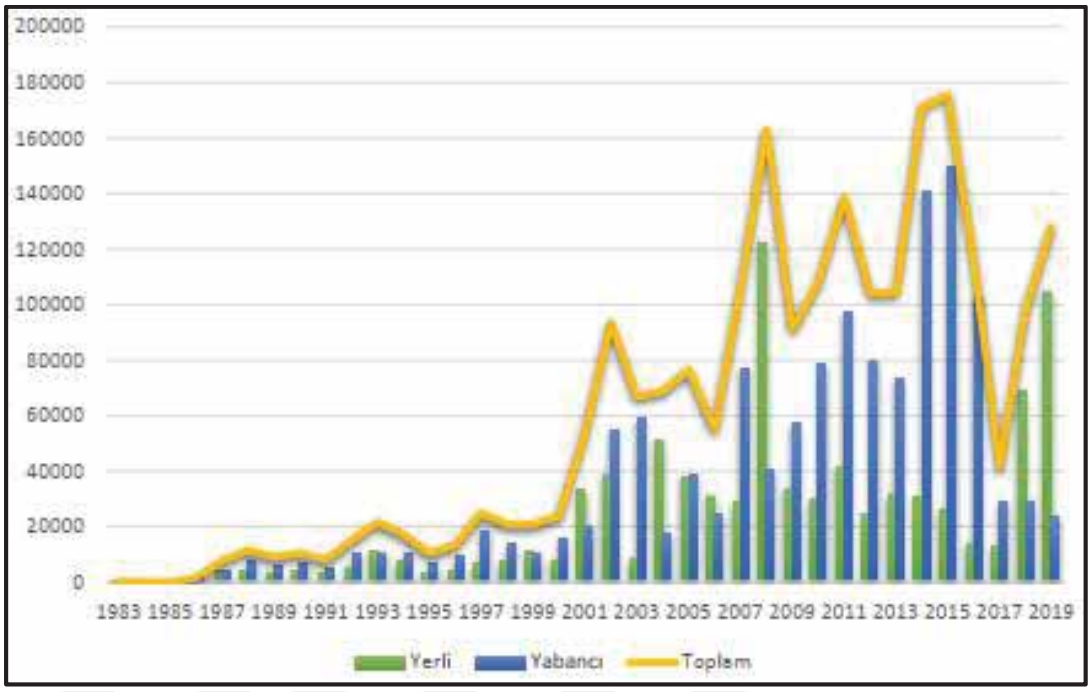

Şekil 3.6. Kaş'a Gelen Turist Sayısı Ve Yıllar İçindeki Değişimi.
Kaynak: (https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html).

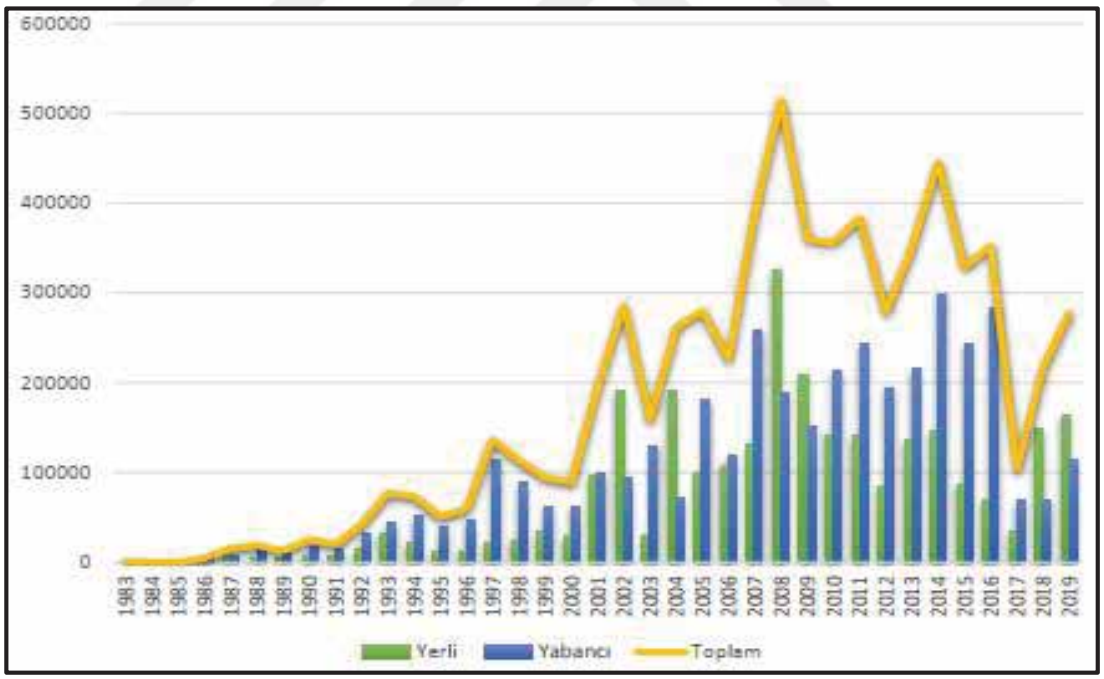

Şekil 3.7. Kaş'a Gelen Turistlerin Geceleme Oranları Ve Yıllar İçindeki Değişimi.
Kaynak: (https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html)

Yukarıda yer alan şekiller incelendiğinde Kaş ilçesi turizmi 3 aşamada ele alınabilir. Buna göre belirlenen aşamalar aşağıda olduğu gibidir (Aydın, 2020).

- Bölgede turizm farkındalığının oluşması (1983-1995)
- Turizmin Kaş'ta Gelişmesi (1996-2008)
- Turizmde Yaşanan Değişimler ve Dönüşümler (2009-sonrası)

Genellikle butik turizm özelliğine sahip olan oda kahvaltı tarzındaki küçük işletmelerin bir turizm bölgesi olan Kaş için şekillerde sunulan turist sayısının ve geceleme oranlarının yıllara göre değişimi gösteren turizm istatistikleri incelendiğinde turizmin yıllar içerisinde önemli oranda gelişim göstererek turist sayısında giderek artan bir oran bulunduğu görülmektedir. Şekil 3.7'ye bakıldığında özellikle 2007 yılında yerli turist sayısında gözle görülür bir sayısal fazlalık bulunurken, 2009-2017 yılları arasında ise yabancı turist sayısının belirgin bir üstünlüğe sahip olduğu görülmektedir. 2017 – 2019 yılları arasında ise yabancı turist sayısında azalma meydana gelerek yerli turist sayısının artış gösterdiği görülmektedir.

Geceleme oranlarının yer aldığı Şekil 3.7 ele alındığında ise 1983 ve 1991 yılları arasındaki verilerde geceleme oranlarının artış hızının yüksek olmadığı, 1992'de itibaren ise geceleme oranlarında artış meydana geldiği görülmektedir. 2000 yılına kadar olan dönemde yabancı turist geceleme oranları daha yüksek seviyede seyrederken, 2003 ve 2005 yılalrı arasında yerli turist geceleme oranları artmış, 2005-2007 yılları arasında ise yerli turistlere ait geceleme oranlarında düşüş gözlemlenmiştir. Bu dönemde 2006-2007 yılları arasında yabancı turist geceleme oranlarında artış olduğu görülmektedir. 2007 ve 2009 yılları arasında da yerli turist geceleme oranlarındaki artış devam ederken, 2008 yılı yerli turist geceleme oranlarının en yüksek olduğu yıl olarak göze çarpmaktadır. 2009 yılından 2017 yılına kadar ise yabancı turistlerin geceleme oranalrında belrigin seviyede bir artış gözlemlendiği görülmektedir. 2017-2019 yılları arasında ise yerli turist geceleme oranları artarken, yabancı turist geceleme oranlarının belirgin oalrak azaldığı görülmektedir.

Her iki şekilde de görülen dalgalanmaların iç ve dış sorunlar veya gelişmelerden kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Bölgede turizmin ilk olarak ev pansiyonculuğu olarak başlamış, 1982 yılında çıkarılan turizm teşvik yasası bölgede turizmin gelişmesinde faydalı olmuştur. Aynı dönemdeki siyasi irade ile başlayan serbest piyasa ekonomisine geçiş ve sektöre sağlanan teşvikler de bölgede turizmin gelişmesine katkıda bulunmuştur. 1991 yılında çıkan

Körfez Savaşı, SSCB'nin dağılması, 1993-1995 yılları arasında Türkiye'de tatil bölgelerindeki terör eylemleri ve ekonomik krizler gibi nedenlerle turist sayısında düşüş meydana gelmiştir. 1983 ve 1995 yılları arasındaki dönem taleplerin karşılanaması ve tanıtım yapılmasına yönelik faaliyetler ile geçmiştir.

1996 ve 2008 yılları arasındaki dönemde ise internetin yaygınlaşması, online rezervasyonlar, ülkemizde yatak kapasitelerinin artırılması için yapılan girişimler, turizmin kalkınma planlarında yer alamsı gibi gelişmeler turist sayılarında artış sağlanmasına neden olmuştur. 1997 yılından itibaren Kaş bölgesinde turizm faaliyetlerinin baskınlığını hissettrimeye başladığı görülürken, 1998 RF krizi, 1999 İzmit depremi gibi hususlar turis talebini azaltmış ve 2000 yılında ülkemizdeki ekonomik krizle beraber yabancı turizm canlanmıştır. Yine 2000-2006 yılları arasındaki terör eylemleri gibi etkenlerde turzimin olumsuz etkilenmesine sebep olmuştur. Bu kapsamda 2001-2005 yılları Kaş için turizmde duraklama dönemi olmuştur.

2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizle birlikte turist varışlarının azaldığı görülmüştür. Domuz gribi salgını ve siyasi krizlerde etkisini hissettirmiştir. 2009 yılında turist sayısında bir önceki yıla göre düşüş gözlemlenmiştir. 2010 yılındaki Arap Baharının yaşandığı ülkeleri tercih eden turistler bu dönemde başka ülkelere tatil tercihlerini kaydırmışlardır (Mansfeld ve Winckler, 2015). 2012 yılında başlayan Suriye İç Savaşının da bölge turizmine olumsuz etkilerinin olduğu değerlendirilmektedir. 2016 yılında ülkemizde Gaziantep ve İstanbul'da meydana gelen terör saldırıları ile 15 Temmuz 2016 yılındaki darbe girişimi de ülkemiz ve bölge turizmini önemli ölçüde etkilemiştir (Deniz ve Karadağ, 2018: 69). 2017 yılında Kaş ilçesine gelen turist sayısı % 50 oranında azalmıştır. 2015'de düşen Rus uçağının etkisiyle ikili ilişkilerde kriz olması en büyük etkenlerden biri olarak görülmektedir. 2018 yılında yaşanan kur krizi ve Türk lirasının değer kaybetmesi ile yurtdışı seyahatlerde azalma görülmüştür (Davras ve Aktel, 2018). Döviz kurunun artması 2018 yılında bir önceki yıla göre Kaş ilçesine daha fazla turist gelmesine neden olmuştur. Döviz kuru artışları 2019 yılında da etkisini sürdürmüştür.

3.9.9. İlçe Turizmindeki Dernekler

İlçede Turizm Faaliyetlerine katkıda bulunan dernekler aşağıda sıralanmıştır.

Tablo 3.38. Kaş İlçesindeki Turizm ile İlgili Dernekler

Kaş İlçesindeki Turizm ile ilgili Dernekler	
S.No	**Dernek Adı**
1	Kaş Kalkan Patara Turistik Otelciler ve İşletmeciler Derneği
2	Kaş Turizm ve Tanıtma Derneği
3	Kaş Lokantacılar Derneği
4	TÜRSAB Kaş Temsilciliği
5	KASAD (Kaş Sualtı) Derneği
6	Kalkan Restorancılar Derneği
7	Kalkanlılar Derneği
8	Patara Kültür Turizm ve Tanıtma Derneği
9	Gömbe Doğayı Koruma Yaşatma ve Turizm Derneği
10	Kaş Deniz Kanosu Derneği
11	Kaş Kültür Hizmetleri ve Geliştirme Derneği

Kaynak: Kaş Belediyesi Stratejik Plan, 2017-2019.

Günümüzde Kaş ilçesi turizminde yoğunluk yaşanması nedeni ile konut, otel, pansiyon vb. taleplerinde artış yaşanmış, bu durum ilçe üzerindeki yamaçların ve kentin doğu bölgesindeki alanlarda ilçenin geleneksel tarihi ve doğal yapısına uygun olmayan çok katlı yeni yerleşimlerin kurulmasına yol açmıştır. İlçedeki eski balıkçı barınağının dönüştürülerek yat limanı haline getirilmesinin farklı görsel ve çevre sorunlarına yol açtığı değerlendirmeleri de yapılmıştır.

Gerek tarihi arka planı gerekse de doğal güzellikleri nedeni ile Kaş ülkemizde tanınan bir turistik kent olarak varlığını sürdürmektedir.

3.9.10. Koruma Altına Alınan Bölgeler

3.9.10.1. Sit Alanları

Sahip olduğu ekosistem ile zengin tarihi ve doğal değerleri içerisinde bulunduran Kaş ilçesindeki ekosistemin, tarihi ve doğal yapının korunabilmesinin sağlanması maksadıyla özel kanunlarla ilgili Bakanlıklarca Sit Alanları, Özel Çevre Koruma Bölgeleri, Turizm ve Kültür Gelişim Alanları oluşturulması yoluna gidilmiştir.

Kültür ve Turizm Bakanlığınca ilçede bu kapsamda kentsel, arkeolojik ve doğal sit alanları ilan edilmiştir. Bakanlığın 30 Mart 2010 tarihli ve 1430 sayılı kararı doğrultusunda belirlenen sit alanları aşağıda olduğu gibidir.

Tablo 3.39. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sit Kararları

Karar	Sit Alanı İlan Edilen Alan	Statüsü
Antalya Koruma Kurulu 29 Temmuz 1996 tarihli ve 3011 sayılı kararı	Çukurbağ yarımadası	3. Derece Doğal Sit Alanı
	Bucak Denizi'nde Kaş-Kalkan yolunun arkeolojik sit alanı ile kesiştiği kesim	
	Kaş'ın güneyi ve güneydoğusu kıyı bandı ile limanağzı mevkiinde yeralan alan	
Antalya Koruma Kurulu 30 Kasım 1998 tarihli ve 4021 sayılı kararı	Çukurbağ köyü ve Gedife Mevkii 102 Ada 99 ve 106 nolu parsellerdeki antik yapı kalıntıları	Koruma Alanı
Antalya Koruma Kurulu 30 Kasım 2000 tarihli ve 260 sayılı kararı	Yeniköy sınırlarındaki antik kule ve şapel kalıntısı	Koruma Alanı
Antalya Koruma Kurulu 28 Ağustos 2001 tarihli ve 5123 sayılı kararı	Limanağzı mevkii	1. Derece Arkeolojik Sit Alanı
Antalya Koruma Kurulu 28 Kasım 2008 tarihli ve 2845 sayılı kararı	Gökçeören köyü ve Gökseki mevkiindeki antik dönem yerleşim alanı	1. Derece Arkeolojik Sit Alanı
Antalya Koruma Kurulu 21 Kasım 1996 tarihli ve 3145 sayılı kararı	Çukurbağ yarımadası 3. Derece Doğal Sit Alanı	Koruma amaçlı imar planları vardır.
Antalya Koruma Kurulu 24 Aralık 2002 tarihli ve 5726 sayılı kararı	Kentsel sit ve etkileme geçiş alanı	

Kaynak: Kaş İlçe Merkezi 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Plan Araştırma Raporu, (2014).

3.9.10.2. Özel Çevre Koruma Bölgeleri

Kaş İlçesi sınırları içerisinde bulunan iki adet Özel Çevre Koruma Bölgesi bulunmaktadır.

3.9.10.2.1. Kaş-Kekova Özel Çevre Koruma Bölgesi

Kaş ilçesi doğusundaki Ulu Burun başlangıç olacak şekilde Kekova Burnu'nun doğusundaki Kale Ovası'nda sona eren kıyılar ve kıyı hattınca uzanan adalardan müteşekkildir. 18 Ocak 1990 tarihli ve 90 / 77 sayılı Bakanlar Kurulu kararına göre tespit edilen alan, Kale-Üçağız alanlarına ilave olarak, iç bölgelerde bulunan Çevreli köyü ile Kapaklı köyünü de içine almaktadır. Toplam alanı 25.830 hektar olan bölgede yaklaşık

1200 nüfus bulunmaktadır (Kaş İlçe Merkezi 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Plan Araştırma Raporu, 2017-2019).

3.9.10.2.2. Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi

Kaş ilçesine ilave olarak Fethiye ilçesi ile bu ilçelerin bağlısı 5 beldeyi ve 4 köyü, Antalya ve Muğla'yı da kapsayan bölgede arkeolojik çalışmalara göre, Likya medeniyetinin en eski liman kentlerinden, kıyı şeridiyle Eren Dağı'nın batısındaki üçgen şeklindeki ovaya kurulmuş olan tarihi M.Ö. 9. Yy'a kadar uzanan Patara Kenti bulunmaktadır. Toplam alanı 18.981 hektar olan bölgede yaşayan nüfus yaklaşık olarak 21000'dir (Kaş İlçe Merkezi 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Plan Araştırma Raporu, 2017-2019).

3.9.10.3. Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Alt Bölgeleri

Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkisinde bulunan bu bölgeler turizm teşvik kanunu'na göre içerisinde turizm türlerini, kültür, eğitim, eğlence, ticaret, konut ve çeşitli sosyal / teknik alt yapı alanlarından bir ve daha çoğunu içeren kendi içerisinde daha alt alanlara ayrışabilen arazilerdir. İlçe sınırları içerisinde 05 Mart 1990 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanan Kaş-Kalkan kültür ve turizm koruma ve gelişim alt bölgesi bulunmaktadır.

SWOT ANALİZİ

SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) analizi Türkçe kısaltma olarak 'GZFT' güçlü-zayıf-fırsatlar-tehditler olarak nitelendirilen, bir işletmenin ya da bölgenin güçlü ve zayıf yönlerini belirlemek ve oluşabilecek tehdit ve fırsatları tespit ve analiz edip bunlara karşı önlem veya proje üretme olarak tanımlayabiliriz. SWOT/GZFT analizi yapılan bir bölgede gerçekleştirilecek faaliyetler daha planlı ve programlı bir şekilde olmaktadır. SWOT analizi genellikle turizm faaliyetlerinin yoğun olduğu yerlerde yapılmaktadır.

Araştırma sahasının turizm potansiyelinin yüksek olması SWOT analizi yaptırmaya yönlendirmiştir. Saha hem doğal hem beşerî-tarihi turizm yönünden oldukça zengindir.

Tablo 3.40. SWOT Analizi.

Güçlü Yönleri	Zayıf Yönleri
Turizm şehri olması Kültürel ve doğal güzelliklere sahip olması Denize kıyısı olması ve deniz turizmiyle beraber denizlerin temiz olması Misafirperverliğin ön planda olması Güvenilir bir şehir olması Ekonomik faaliyetlerinin canlı olması Yaz turizm faaliyetlerinin çeşitli olması Yaylaların çok olması ve turizm için kullanılması İklimsel yönden elverişli olması Doğal ve tarihi zenginlikleri fazla olması Orman bakımından zengin olması	Ulaşım yönünden gelişmemiş olması Sağlık hizmetlerinin özellikle yaz mevsiminde yetersiz kalması İl merkezine çok uzak olması Şehir içi park alanlarının kısıtlı olması (Kaputaş örnek verilebilir) Sanayi alanlarının kısıtlı olması Artan nüfus ile birlikte düzensiz kentleşme Son yıllarda artan nüfus ile birlikte sosyal hizmetlerde eksiklik Yapılaşma nedeni ile orman alanlarının yok edilmesi İklimsel ve beşerî faaliyetler sonucu orman yangınları

SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırma kapsamında incelenen Kaş ilçesi, ülkemizin güney batısında Akdeniz bölgesinde yer almaktadır. İdari bakımdan Antalya iline bağlı ilçe, Antalya ilinin 19 ilçe yönetim biriminden biridir. Bu çalışmada araştırma sahası fiziki coğrafya, beşeri çevre özellikleri ve ekonomik coğrafya özellikleri açısından incelenmiştir.

Dağlık ve engebeli bir arazi yapısına sahip olan araştırma sahasına ait yeryüzü şekillerinin ana hatlarını belirleyen Toros Dağları, sahanın morfolojik görünümünde önemli rol oynamaktadır. Araştırma sahasında kısa mesafelerde görülen hızlı yükselti artışları eğim değerlerinin fazla olmasına sebep olmaktadır. Araştırma sahasının engebeli ve yüksek morfolojik özelliklere sahip olması araştırma sahasının doğal ortam şartlarını ve arazi kullanım durumunu ciddi ölçüde etkilemektedir. Morfolojik özelliklerinden dolayı yaşam şartlarının zorlaştığı bu alanların ekonomik açıdan da sınırlı olduğu görülmektedir.

Bölgede dağların denize bakan yamaçlarında Akdeniz ikliminin dağ tipi görülürken, dağların arkasında kalan çukur alanlarda yağışların az olması ve günlük-aylık sıcaklık farklarının fazlalaşmasından dolayı bir geçiş iklimi söz konusudur (Arınç, 2014: 21). Kaş ve Antalya'da sıcaklık şartları olarak soğuk ve serin devrenin görüldüğü ay bulunmamakta, yılın yarısı ılıman, diğer yarısı ise sıcak devre olarak yaşanmaktadır. Kaş ilçesindeki ortalama rüzgâr hızı tahribat oluşturacak bir özellikte değildir. Bununla birlikte rüzgâr hızının ortalamanın üzerine çıkabileceği günler, özellikle bölgenin ekonomisinde önemli faaliyetlerden olan seracılık için tehdit teşkil edebilmektedir.

Türkiye'de en çok yağış alan bölgeler arasında, araştırma sahasının da içinde yer aldığı Teke Yöresi'dir (Antalya Bölümü yıllık ort. 1200 mm.). Yağışların ekonomik ve beşerî faaliyetler üzerinde ciddi etkiye sahip olduğu araştırma sahasında kırsal yerleşimlerin bu su kaynaklarının çevresinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Kaş ve çevresinde özellikle Kalkan-Demre arasındaki kıyı kesimlerde kaynak sularının temininde zorluklar yaşanmaktadır. Öyle ki bölgenin önemli yerleşim yerleri olan Kaş ve Kalkan şehirleri ciddi su temini problemi çekmektedir. Özellikle deniz turizmiyle birlikte artan nüfus ve kurak hava şartları yaz döneminde su probleminin daha da artmasına sebep olmaktadır. Bu kesimlerdeki yerleşimlerin su ihtiyacı çoğunlukla kuzeybatıda yer alan Gömbe'nin kaynaklarından çekilen uzun boru hatlarıyla

karşılanmaktadır. Ancak bu da bölge halkının ihtiyacını tamamen karşılayamamakta ve bazı köylere suyun ulaşımı veya verimli kullanımı sağlanamamaktadır. Araştırma sahasının su problemi çeken bu kesimlerinde karstik yer altı suları olmasına rağmen çoğu kaynak suyu kullanılamadan çeşitli noktalardan denize boşalmaktadır. Tam olarak istifade edilemeden denize boşalan kaynak sularından daha fazla istifade edilmesi için çalışmalar yapılmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Araştırma sahasının fazla yağış almasına rağmen yağışların yukarıda belirtildiği gibi doğrudan denize boşalması ve zeminin büyük kısmının kalkerlerle kaplı olması bölgedeki bitkilerin yağış sularından yeterince yararlanamamasına sebep olmaktadır. Bununla birlikte söz konusu durumun kıyı ovaları için avantaj teşkil ettiği ve ovalardaki yer altı suyu zenginliğini arttırdığı söylenebilir. Yağış suları ovaların çevresinde bulunan kalker kütlelerden yer altına sızarak ovaların yüzeyinden kaynak olarak tekrar çıkmaktadır. Yağışın bol olduğu dönemler karstik depresyon tabanları için suların toplanarak tarım alanlarının sular altında kalması açsından önemli bir problem teşkil etmektedir. Günümüzde de devam etmekte olan sulama, drenaj ve taşkın kontrol çalışmalarına (Kaş Kasaba Kıbrıs Barajı Sulaması Projesi gibi) devam edilmesinin ve bu konuda alınabilecek önlemlerin neler olduğu ile ilgili, geçmişte yapılan Bezirgan Ovası sularının kurutma kanalı inşası ile tahliye edilerek kurutulması projesi gibi çalışmalar yapılmasının faydalı olabileceği değerlendirilmektedir. Benzer projeler sayesinde bölgede yaşanması muhtemel taşkınların ve sellerin kontrol altına alınması sağlanabilecektir.

Sahada tarım yapmaya elverişli olmayan dağ kütlelerinin arasındaki yüksek kesimlerde bulunan yaylalar, aşağı köylerde yaşayan halk tarafından hayvanları otlatma alanı olarak kullanılmaktadır. Yaz aylarında süren yayla yaşamı 2000 m. yükseklikte bulunan dağ göllerinin etrafında yoğunlaşmıştır. Bu göller, bölgedeki köylerin yazlık yaşam alanı ve hayvanlarını otlatma maksatlı kullandıkları geniş düzlüklerle çevrilidir.

Sahanın doğal peyzajında ormanların öne çıktığı görülmekle birlikte, aslında daha fazla yer kaplaması gereken ormanların insan faktörünün etkisiyle azaldığı ve bu alanlarda makilerin arttığı görülmektedir (Yücel, 2018: 170-171). Çok kıymetli bir keresteye sahip olan, reçinesinden katran üretilen ve ibreleri hayvanlara yedirilen sedirlerin bu özellikleri yıllarca tahribata uğramalarına ve bu alanların daralmasına sebep

olmuştur. Ormanlık alanların korunması için gerekli önlemlerin alınmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Araştırma sahasında yükselti basamaklarına göre nüfusun dağılımı incelendiğinde nüfusun ağırlıklı olarak 0-250 m. yükseltideki kıyı ve batı kesimlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Yükseltinin fazla olduğu alanların tarım ve hayvancılık için kullanılan kırsal kesimleri meydana getirdiği ve buna bağlı olarak nüfusun az olduğu, nispeten yükseltinin az olduğu kesimlerde ise artan kentselleşme faaliyetlerine paralel olarak nüfusun arttığı anlaşılmaktadır.

Araştırma sahasındaki nüfusun % 90'ının üzerindeki bölümü kırsal kesimde yaşayan halktan oluşmaktadır. 1990'lı yıllardan itibaren ilçenin önemli turistik merkezlerden bir tanesi olması ile birlikte kırsal kesimlerden ilçe merkezine göçler yaşanmıştır. Yaz aylarında gelen yabancılardan dolayı ilçe nüfusunun ciddi olarak arttığı bilinmektedir. Kaş ilçesinin nüfusunun artmasına rağmen kentleşme oranının çok düşük olması, söz konusu dönemde ilçeye yönelik yatırım olanaklarının ve sağlıklı bir kentleşme sürecinin işletilmediğini göstermektedir. Bu konuda yerel yönetimler tarafından gerekli tedbirlerin alınabileceği değerlendirlmektedir.

Kaş bölgesindeki köyler ekonomik anlamda incelendiğinde temel sektör tarım olsa da, turizm sektörünün tarımı ikinci plana ittiği görülmektedir. Dolayısıyla söz konusu iki sınıflandırmadan farklı olarak Kaş bölgesindeki bazı köy yerleşmeleri ekonomik faaliyetlerine göre "tatil köyleri" haline dönüşmüşlerdir.

Araştırma sahası sahip olduğu tarihi ve doğal güzellikler sayesinde ulusal ve uluslararası düzeyde bir turizm merkezi haline gelmiştir. 1980'lere kadar ilçenin ekonomisinde zeytin ve meyve yetiştiriciliği başta olmak üzere geleneksel tarım ile küçükbaş hayvancılık önemli yer tutsa da, 1980'lerden sonra gelişen turizm ve seracılık ilçe ekonomisini farklı bir yöne kaydırmıştır.

Kaş şehri sahip olduğu eğitim kurumlarıyla kırsal yerleşmelerin de eğitim ihtiyacını karşılamaktadır. Nitekim şehrin yakınındaki mahallelerde yaşayan öğrenciler taşımalı eğitim hizmetinden istifade edebilmektedirler. İlçenin eğitim fonksiyonunu yükseltebilmek maksadıyla, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü bünyesinde çeşitli projeler geliştirilmesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Bölgenin kendine has kültürel faaliyetleri ve varlıkları bulunmaktadır. Örneğin Barak kilimleri 1990'lı yıllara kadar her evin çeyizinde yerini almış, cenazelerde köylülerin ölülerini bu kilimlere sardığı bir gelenek olmuştur. Sonraları bu gelenekler kalksa da bu kilimler çeşitli renk ve desenlerde evlerde kullanılmaya devam etmiştir. Bölgeye özgü barak kilimi gibi kültürel varlıkların ve geleneklerin korunması ve devam ettirilmesi maksadıyla kurslar açılmasının, atölyeler kurulmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Bölgede yapılan araştırmalara göre, bölge çiftçilerinin yem bitkileri yetiştirilmesinin önemi ve bu alanda bilimsel tekniklerden yararlanılması hususlarında bilinç düzeylerinin artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Özkan ve Demirbağ, 2016). Bölgede yem bitkileri üretimi çoğunlukla işletme ihtiyaçlarının giderilmesi maksadıyla yapılmıştır. Bu maksatla devlet desteği ağlanmasının ve üretim için yerel halkın teşvik edilmesinin faydalı oalcağı değerlendirilmektedir.

İlçede ormancılık ve orman işçiliği uzun yıllardır bölgede önemli bir gelir kaynağıdır. Orman kesim işçiliği, taşıma, ormanların bakımı ve ağaçlandırılması ile orman yangın işçiliği özellikle orman köylerindeki binlerce kişinin geçimlerini sağlamalarında önemli bir husus olmuştur. Yeşil alan olarak oldukça zengin olan Kaş ilçesindeki ormanlar doğal yaşamdaki küçüklü büyüklü birçok hayvan türüne de ev sahipliği yapmaktadır.

İlçede maden kaynakları kapsamında alüminyum yatakları haricinde kireçtaşı, mermer yatakları, taş ocakları ve işletmeleri de bulunmakta olup faaliyetlerini aktif şekilde sürdürmektedirler. Ancak doğal güzelliklerin ve tarihin ağırlıkla ön plana çıktığı Kaş ilçesinde madencilik faaliyetlerinin yürütülmesi ile doğal hayatın korunması ikilemi genel problem alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Madencilik faaliyetleri turizm ve tarım faaliyetlerinin kamusal değerinin kaybedileceği endişesi ile mermer ve taş ocaklarının doğal hayatı ve ormanlardaki yaban hayatına zarar vereceği eleştirilerini de beraberinde getirmiştir. Bölgede yapılacak madencilik faaliyetlerinde bu endişe ve eleştirilerin dikkate alınmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Sanayi fonksiyonu çok fazla gelişmeyen Kaş ilçesinde, sanayi yapısının ilçenin temel ihtiyaçlarını karşılayacak ve yan sektör imalathaneleri seviyesinde sınırlı kaldığı görülmektedir. İlçede küçük oto sanayisi ve inşaat sektörüne ilişkin mobilya pvc imal

eden imalathaneler bulunmaktadır. İlçede sanayi sektöründe kalifiye, yetişmiş eleman sıkıntısı bulunmaktadır. Yeni yapılması planlanan sanayi sitesinin ilçede dağınık olarak faaliyetlerini sürdüren esnafın bir araya gelerek çalışmalarına devam etmesi, yeni istihdam alanları oluşturulması, iş hacminin ve ekonomik alandaki gelişmelerin artmasına katkıda bulunacağı değerlendirilmektedir.

İnşaat sektöründe en büyük sorun alanı imalat için ihtiyaç duyulan hammaddenin ve yarı mamulün dışarıdan temin edilmesi olmuştur. İmalat sanayi alanında ve inşaatlarda kullanılan hammaddenin ve ara maddelerin temin edilmesi süreci Antalya il merkezi ve Fethiye'den gerçekleştirilmektedir. Antalya şehir merkezi dâhil Kaş'a demiryolu ulaşımı bulunmamaktadır. Antalya şehir merkezinden Kaş şehir merkezine olan ulaşım süresinin fazla olması (2-3 saat) nedeni ile Antalya-Kaş arasında demiryolu hattı tesis edilmesinin faydalı olabileceği değerlendirilmektedir. Ayrıca Kaş'a yapılması planlanan havaalanının bir an önce uygulamaya geçirilmesi bölge turizmi açısından son derece önemlidir.

Kaş ilçesinin ekonomisi ağırlıklı olarak hizmetler sektörüne dayanmaktadır. İlçenin doğal ve tarihi zenginliklerinden dolayı yerli ve yabancı turistleri ilgisini çekmesi ilçe ekonomisinde turizmin önemini artırmıştır. Turizm sektörü ilçede belirleyici bir etkiye sahip olduğundan diğer ticari sektörler de turizm sektörünün ihtiyaçlarına göre şekillenerek gelişmektedir. Turizm sektörünün bölge halkına ve ülke ekonomisine sağladığı fayda göz önüne alındığında, gerek tarihi arka planı gerekse de doğal güzellikleri ile Kaş ülkemizde tanınan bir turistik kent olarak varlığını sürdürmesi için tarihi ve doğal yapının korunmasına yönelik tedbirler alınmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Araştırma sahasında mevcut önemli antik yerleşim yerlerine ev sahipliği yapmaktadır. Zira kazı çalışmalarının tamamlanması ve yıkılan ve deforme olan eserlere ait restarasyon çalışmalarının tamamlanması sonrasında bölgenin önemli bir çekim merkezi olacağı değerlendirilmektedir. Bölgede yapılan kazı çalışmalarının planlı bir şekilde devam ettirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Ak, M. (2014). "Teke Sancağında 1831 Sayımına Göre Nüfus ve Yerleşme". *History Studies*, 6(3), 31-33.

Akarca, A. T. ve Tansel, A. (2017). "Tourism-Driven Migration to Southwestern Turkey". *Bogazici Journal: Review of Social, Economic & Administrative Studies*, 31(1), 40-41.

Akbulut, G., (2004). *Divriği İlçesi'nin Coğrafyası*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akyol, İ. H., (1947). "Türkiye'de Akarsu Sistemleri ve Rejimleri". *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: IX-X, 1-36

Alagöz, C. A. (1972). *Ülkeler Coğrafyası Yakın Çevre Etüdleri Hakkında Açıklama,* Ankara: Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 5-6, 7-21.

Alagöz, C. A. (1984). "Türkiye'de Yer Adları Üzerine Bazı Düşünceler". *Türk Yer Adları Sempozyumu,* 11-13 Nisan 1984. Ankara: Bildiriler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi, Yay. No:60.

Alagöz, C.A. (1944). *Türkiye Karst Olayları Hakkında Bir Araştırma*, Ankara: Türk Coğrafya Kurumu Yayınları.

Alçiçek, A., Kılıç, A., Ayhan, V., Özdoğan, M. (2010). "Türkiye'de Kaba Yem Üretimi ve Sorunları". *Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi Bildiriler Kitabı 11-15 Ocak*, http:// www.zmo.org.tr/resimler/ekler/819fb9034f79627_ek.pdf. (Erişim Tarihi: 04.10.2019).

Alçiçek, H. (2010). "Stratigraphic Correlation of the Neogene Basins in Southwestern Anatolia: Regional Palaeogeographical, Palaeoclimatic and Tectonic İmplications". *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology*, 291(3-4), 297-318.

Alçiçek, M.C. (2007). "Tectonic Development of an Orogen-top rift Recorded by its Terrestrial Sedimentation Pattern: The Neogen Eşen Basin of Southwestern Anatolia", *Turkey, Sedimentary Geology,* 200, 117-140.

Antalya Büyükşehir Belediyesi (2016). Antalya Büyükşehir Belediyesi İmar ve Bayındırlık Komisyon Raporu (29 Aralık 2016).

Antalya Büyükşehir Belediyesi Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı, Coğrafi Bilgi Sistemi Şube Müdürlüğü (2020).

Antalya Büyükşehir Belediyesi (2014). Kaş-*Demre 1/25000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Plan Açıklama Raporu*.

Antalya Büyükşehir Belediyesi (2018). *Antalya İli Kaş İlçesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı.* 08/10/2018 tarih 874 sayılı Meclis Kararı.

Antalya İl Tarım Müdürlüğü (2002). *Antalya Tarım Master Planı, Antalya İl Tarım Kırsal Kalkınma Master Planlarının Hazırlanmasına Destek Projesi*, Antalya.

Antalya İl Tarım Müdürlüğü (2011). *Antalya Tarım Master Planı*, Antalya: Antalya İl Tarım Müdürlüğü.

Antalya İl Yıllığı (1973).

Antalya Medical Tourism Guide (2014).

Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2010). *Dünden Bugüne Antalya*.

Ardel, A. (1973). *Klimatoloji*. İstanbul İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 146.

Ardel, A. (1975). *Hidrografya: Okyanuslar ve Denizler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 720.

Ardos, M. (1979). *Türkiye Jeomorfolojisinde Neotektonik*, İstanbul: İst. Üniv. Yayın No:2621.

Arınç, K. (1997). *Ahlat-Nazik Havzası'nın Coğrafi Etüdü*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları No:96, Araştırma Serisi No: 845, Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları No:96, Araştırma Serisi No:96.

Arınç, K. (1998). *Ahlat İlçesi'nin Coğrafyası*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, Araştırma Serisi No:68.

Arınç, K., (2014). *Doğal, Beşeri, İktisadi ve Siyasal Yönleriyle Akdeniz ve Karadeniz Bölgeleri.* Erzurum: Biyosfer Araştırma Merkezi, Coğrafya Araştırmaları Serisi No:105.

Armağan, L. (1997). "XVI. Yüzyılda Teke Sancağı'ndaki Konar-Göçerlerin Demografik Durumu Üzerine Bir Araştırma". *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, 19(30), 1-35.

Armağan, L. (2002). "Tarihsel Süreç İçerisinde Teke Yöresi". *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi,* 20(32), 1-19.

Atalay, İ. (1973). "Toros Dağları'nda Karstlaşma ve Toprak Teşekkülü Üzerine Bazı Araştırmalar", *Jeomorfoloji Dergisi,* Sayı:5, 135-152.

Atalay, İ. (1982a). *Türkiye Jeomorfolojisine Giriş*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları, No:9.

Atalay, İ. (1982b). *Toprak Coğrafyası.* İzmir: Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayın No:8.

Atalay, İ. (1986). *Uygulamalı Hidroğrafya.* İzmir: Ege Üniv. Ed. Fak. Yay. No:38.

Atalay, İ. (1989) *Toprak Coğrafyası.* İzmir: Ege Üniv. Edebiyat Fak. Yayın No:8.

Atalay, İ. (1994). *Türkiye Vejetasyon Coğrafyası*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.

Atalay, İ. (1997). *Türkiye Coğrafyası.* İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Atalay, İ. (2000). *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Atalay, İ. (2006). *Toprak Oluşumu, Sınıflandırılması ve Coğrafyası*. İzmir: Meta Basım Matbaacılık.

Atalay, İ. (2010). *Uygulamalı Klimatoloji*. İzmir: Meta Basım ve Matbaacılık Hizmetleri.

Atalay, İ. ve Mortan, K. (1997). *Türkiye Bölgesel Coğrafyası*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Avcı, M. (2005). "Çeşitlilik ve Endemizm Açısından Türkiye'nin Bitki Örtüsü", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi,* 13 (1), 2005, 27-55. s.28.

Aydemir, C. (2013). "Türkiye'de İşgücü Yapısı, İşsizlik ve Kırsal Alan". *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* 27(1), 115-138.

Aydın, B. (2020). *Destinasyon Yaşam Döngüsü Kapsamında Turizm Destinasyonlarında Yeniden Canlandırma Stratejilerinin Belirlenmesi: Kaş Örneği*. (Doktora Tezi), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydın, T. (2019). *Elmalı İlçesinin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*. (Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bahadır, M. (2007). *Yalova İli Arazi Kullanımının Uzaktan Algılama Teknikleri İle Belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon: Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Balcı Akova, S. (1994). *Antalya'nın Kuzeyindeki Ovalarda Ziraat Hayatı*. (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (1995). *166 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937-1530),* Ankara.

Başıbüyük, A. (2005). "Doğu Anadolu Bölgesinde Ortalama Hanehalkı Büyüklüklerinin Dağılışı". *Doğu Coğrafya Dergisi*, 13, 273-289.

Bayık, H. (1982). *Kaş Tarihi*. Ankara: Ankara Gazeteciler Cemiyeti Yayını.

Baykan, O., Alkan, A., Bacanlı, U. G., Baykan, N., & Öziş, U. (2011). "Testing Flood Estimation Methods on Ancient Closed Conduits". *International Balkans Conference on Challenges of Civil Engineering.* Tirana, Albania, Epoka University, 19-21 May, 2011.

Bildirici, M. (2009). *Tarihi Sulama, Su Depolama, Taşkın Koruma Tesisleri*, Ankara: Çevre ve Orman Bakanlığı Devlet Su işleri Genel Müdürlüğü.

Birinci, S. (2013). *Bayburt İli'nin Coğrafyası*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bozkurt, E. (2001). "Neotectonics of Turkey–a Synthesis". *Geodinamica Acta*, 14(1-3), 3-30.

Bozkurt, E., Mittwede, Steven K. (2005). "Introduction: Evolution of Continental Extensional Tectonic of Western Turkey," *Geodinamica Acta* 18, s.153-165.

Brown, F. (2000). *Tourism Reassessed. Blight or Blessing*?, Oxford: Butterworth&Heinemann.

Bulut, İ. (1994). "Tipik Bir Yolboyu Köyü Örneği Kars-Kümbetli Köyü". *Doğu Coğrafya Dergisi,* 1, 96-111.

Bulut, İ. (1996). "Sorgun Yöresi Köy ve Mevkii Adlarının Kaynakları". *Akademik Araştırmalar Sosyal Bilimler Dergisi,* 3, 30-40.

Bulut, İ. (2006). *Genel Tarım Bilgileri ve Tarımın Coğrafi Esasları (Ziraat Coğrafyası).* Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Büyükyıldırım, G. (1994). *Antalya Bölgesi Tarihi Su Yapıları*. Ankara: Devlet Su İşleri, DSI'nin 40.ıncı Kuruluş Yılı Yayını, 211, 1994.

Cengiz, Y., Çobanoğlu, A., Barut, Y.D. (2000). *Kaş, Dünden Bugüne Antalya*. Antalya: Kutlu Avcı Ofset Ltd. Şti.

Cevheri, C., (2011). Çaylarbaşı (Şanlıurfa)'nın Çayır Vejetasyonu Üzerine Floristik Bir Araştırma. *Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 1-6.

Colin, H. J. (1962). "Fethiye-Antalya-Kaş-Finike (Güneybatı Anadolu) Bölgesinde Yapılan Jeolojik Etütler", *MTA Enstitüsü Dergisi*, S: 59, 19-61.

Collins, A.S., Robertson, A.H.F. (1997). "Lycian Melange, Southwestern Turkey: An Emplaced Late Cretaceous Accretionary Complex". *Geology*, 25, 255–258.

Collins, A.S., Robertson, A.H.F. (1999). "Evolution of the Lycian Allochthon, Western Turkey, as a North-Facing Late Palaeozoic to Mesozoic rift and Passive Continental Margin". *Geol. J.* 34, 107–138.

Coşkun, O. (2010). *İkizdere İlçesinin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*. Erzurum: Bizim Büro Basımevi.

Çelik, F. (2006). "İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı İle Analizi". *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi,* 27, 149-170.

Çelikyurt, M.A., Kuzgun, M., Sayın, B., Taştekin, E., Cevher, C. (2017). "Antalya Ilinde Yem Bitkileri Üreten Işletmelerin Mevcut Durumu, Destekleme Uygulaması ve Üretici Görüşleri", *5. Uluslararası Katılımlı Toprak ve Su Kaynakları Kongresi*, Kırklareli.

Çetin, M., Kara, M. (2008). "Bir Kalkınma Aracı Olarak "Organize Sanayi Bölgeleri": Isparta Süleyman Demirel Organize Sanayi Bölgesi Üzerine Bir Araştırma", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Sayı: 31, Temmuz-Aralık 2008, 49-68.

Çetin, M.D., Çelik, İ. (2012). "Antalya Bölgesinde Pamuk Yetiştiriciliğinin Durumu ve Bazı Sorunlarına Genel Bakış", *Selçuk Tarım ve Gıdda Bilimleri Dergisi*, 26(4), 68-72.

Çevik, N. (2015). *Lykia Kitabı*, İstanbul: Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü.

Çırak, A. (1981). *Kaş ve Çevresinin Jeomorfolojisi*. (Bitirme Tezi), İstanbul: İst. Üniv. Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü.

Dâhiliye Vekâleti Teşkilâtı (1928). *Son Teşkilât-ı Mülkiye'de Köylerimizin Adları*. İstanbul.

Dâhiliye Vekâleti Umum Müdürlüğü. (1933). *Köylerimiz*. İstanbul.

Darkot, B., Erinç, S. (1954). "Güneybatı Anadoluda Coğrafi Müşahedeler". *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi,* C. 5-6, 179-196.

Davidson, T. L., (1998). "What are Travel and Tourism: Are They Really an İndustry?", Theobald, W. (der) *Global Tourism. The Next Decade*, Oxford: Butterworth & Heinemann.

Davis, P.H. (1965) *Flora of Turkey*, Volume 1, Ednburgh: Edinburgh University Press.

Davras, G. M., Ve Aktel, M. (2018). "2015-2016 Krizinin Türkiye Turizmine Yansımaları". *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 9(21), 27-38.

Deniz, M. (2013). *Nazilli İlçesinin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*. (Doktora Tezi). Uşak: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Deniz, T. ve Karadağ, D. (2018). "Politik Çatışmaların ve Terörizmin Turizm Sektörüne Etkileri: 2010-2017 Türkiye Örneği". *Eastern Geographical Review*, 23(40), 69-70.

Denker, B. (1997). *Yerleşme Coğrafyası, Kır Yerleşmeleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Denker, B. T. (1977). *Yerleşme Coğrafyası-Kır Yerleşmeleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No: 2275, Edebiyat Fakültesi Matbaası.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ) (1978). *Elmalı, Akçay ve Demre Ovaları Hidrojeolojik Etüt Raporu,* Ankara.

Doğan, M. (2010). *Ekonomik Coğrafya'ya Giriş*, İstanbul: Ümiversitesi Ders Notları.

Doğanay, H. (1994). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*. Ankara: Gazi Büro Kitapevi.

Doğanay, H. (1997). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları No: 2982, Bilim ve Kultir Eserleri Dizisi No: 877, Eğitim Dizisi No: 10.

Doğanay, H. (2002). *Coğrafya'ya Giriş 1 Genel ve Fiziki Coğrafya.* Erzurum: Aktif Yayınevi.

Doğanay, H. (2011). *Türkiye Ekonomik Coğrafyası*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Doğanay, H. (2014). *Türkiye Beşerî Coğrafyası* (Genişletilmiş ve Güncellenmiş 4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.

Doğanay, H., Özdemir, Ü. ve Şahin, İ. F. (2011). *Genel Beşerî ve Ekonomik Coğrafya*. Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.

Doğanay, H., Özdemir, Ü., Şahin, İ. (2003). C*oğrafya'ya Giriş-2, Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya.* İstanbul: Aktif Yayınevi.

Doğanay, H., Çavuş, A. (2016). *Türkiye Ekonomik Coğrafyası,* 7. Baskı, Ankara, Pegem Akademi.

Doğu, A.F., Çiçek, İ., Gürgen, G., Tunçel, H. (2000). "Akdağ'ın Buzul ve Karst Jeomorfolojisi (Fethiye-Muğla)", *Cumhuriyetin 75. Yıldönümü Yerbilimleri ve Madencilik Kongresi Bildiriler Kitabı I,* Ankara: MTA Genel Müdürlüğü.

Demirtaş, R., Yılmaz, R. (1996). *Türkiye'nin Sismotektoniği*. Ankara: Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Yayınları.

Demirtaş, R. (2004). "Antalya'nın Depremselliği". *Antalya'nın Jeolojisi ve Doğal Afet Konferansları,* Antalya: Akdeniz Üniversitesi.

Dölarslan, E. Ş. (2007). "Avrupa'da Ormanların Korunması Bakanlar Konferansı Sürecinin Sürdürülebilir Orman Yönetimi Anlayışı". *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi,* A(2), 159-174.

Dönmez, Y. (1976). *Bitki Coğrafyasına Giriş*, İstanbul: İst. Üniv. Yayın No:2155.

Dönmez, Y. (1984). *Umumi Klimatoloji ve İklim Çalışmaları*, İstanbul: İst. Üniv. Yayın No:2506.

Dönmez, Y., (1990). *Umumi Klimatoloji ve İklim Çalışmaları*. İstanbul: İst. Üniv. Yay. No:3648, Coğrafya Enstitüsü Yayınları No:102.

Duru, B. (2003). *Kıyı Politikası*, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.

Efe, R. (1999). "Güney Marmara Bölümü Batısında Toprak Oluşumunu Etkileyen Faktörler ve Toprakların Özellikleri", *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı:34, 193-209.

Elkhatib, H. (1992). *Hydrogeological Investigation of the Kaş - Kalkan Area and Its Vicinity*, (Doctorate Thesis), Ankara: Hacettepe University Institute For Graduate Studies in Pure and Applied Sciences.

Erdoğan, A. L. (1998). "XVI. Yüzyılda Teke Sancağı'ndaki Konar-Göçerlerin Demografik Durumu Üzerine Bir Araştırma". *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 19(30), 10-11.

Erel, L., Gümüş, E. ve Üçüncü, O. (1993). "Kalkan ve Çevresinde (Antalya İli) Ekonomik Yapıdaki Değişimler ve Turizm Olgusu". *Türk Coğrafya Dergisi*, 28, 123-142.

Ergenç, Ö. (2006). *XVI. Yüzyılın Sonlarında Bursa*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, XXVII. Dizi, Sayı:8.

Erinç, S. (1971). *Jeomorfoloji II.* (2. Baskı). İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.

Erinç, S. (1996). *Klimatoloji ve metodları* (4. Baskı). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Erinç, S., (2001). *Jeomorfoloji II.* İstanbul: Der Yayınevi.

Erol, O. (1983). "Türkiye'nin Genç Tektonik ve Jeomorfolojik Gelişimi", *Jeomorfoloji Dergisi*, S:11, 1-22.

Erol, O. (1990). "Batı Toros Dağlarının Messiniyen Paleojeomorfolojisi ve Neotektoniği", *Türkiye 8. Petrol Kongresi (16-20 Nisan 1990),* Genişletilmiş Bildiri Özleri, 91-82, Ankara.

Erol, O. (1999). *Genel Klimatoloji* (Genişletilmiş 5. Baskı). İstanbul, Çantay Kitabevi.

Erol, O., (1988). *Genel Klimatoloji*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayını No:9.

Eröz, M. (1984). "Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları". *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri,* Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklör Araştırma Dairesi Yayınları, No: 60 Seminer Kongre Bildirileri, No: 17 Ankara: 43-53.

Eryılmaz, A. (1992). *Teke Yöresinin İklimi*. (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ank. Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Faroqhi, S. (2006). *Osmanlı Şehirleri ve Kırsal Hayatı*. Çev. Emine Sonnur Özcan, Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Ford, D.C., Williams, P.W. (2007). *Karst Geomorphology and Hydrology*, London: Chapman and Hall.

Genç, S., Baykan, O., Baykan, N., & Bacanlı, Ü. (2010). "Bezirgan (Eskil Pirha Kenti) Kapalı Havzası Eskil Tüneli Akaçlama Olayı". *VI. Ulusal Hidroloji Kongresi*, Denizli: Pamukkale Üniversitesi, 77-87.

Gök, Y. (2006). "Horasan İlçesinde Nüfus Hareketleri". *Doğu Coğrafya Dergisi*, 11(16), 113-139.

Göney, S., (1975). *Büyük Menderes Bölgesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No:1985, Coğrafya Enstitüsü Yayın No:79.

Göney, S. (1976). *Adana Ovaları I,* İstanbul: İst. Üniv. Yayın No:2162.

Göney, S. (1977). *Yerleşme Coğrafyası*, Cilt 1, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.

Güçlü, M. (2007). "Selçuklulardan Cumhuriyet'e Kumluca (Antalya) Bölgesi. Selçuk Üniversitesi", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 12, 219-250.

Güldalı, N., Nazik, L., Tüfekçi, K., Soylu, C., Aksoy, B., Beydeş, S., Acar, C. (1991). *Kemer-Elmalı-Kalkan Arasında Doğal Mağaralar,* Ankara: MTA Raporu, Derleme No:9104.

Gün, S. (2006). *Tarımda Toprak Mülkiyet Yapısı ve İşletmelerin İyileştirilmesi.* Ankara: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi.

Güney, E., Güney, U., (2011). '*Türkiye Coğrafyasının Uygarlıkları'* (1. Basım). Ankara: Nobel Yayın.

Günay, Y., Bölükbaşı, A.Ş., Yoldemir, O. (1982). "Beydağlarının Stratigrafisi ve Yapısı", *Türkiye Altıncı Petrol Kongresi Tebliğleri Nisan 1982*, 90-101, Ankara.

Güngördü, M. (1999). *Marmara Bölgesinin Bitki Coğrafyası*, İstanbul: İst. Üniv. Yayın No:4176.

Gürbüz, O. (1978). *Adana İlinde Topraktan Faydalanma*, (Lisans Bitirme Tezi), İstanbul: İst. Üniv. Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü.

Gürbüz, O. (1998). "Van Gölü Çevresinde Kır Yerleşmeleri". *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi,* 6, 93-135.

Gürbüz, O. (2000). "Sinop Çevresinde Ekonomik Faaliyetlerin Coğrafi Esasları I", *İst. Üniv. Coğrafya Dergisi,* Sayı:8, 85-128.

Hadimli, H. (2008). *Akseki İlçesinin Coğrafyası.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Halaçoğlu, Y. (1998). *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII. Dizi, Sayı:127, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Halaçoğlu, Y. (2011). *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar(1453-1650).* İstanbul: Togan Yayıncılık.

Hayward, A.B. (1982). "Türkiye'nin Güneybatısındaki Bey Dağları ve Susuz Dağ Masiflerinde Miyosen Yaşlı Kırıntılı Tortulların Stratigrafisi", *Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni,* Sayı:25, 81-89.

Hayward, A.B. ve Robertson, A.H.F. (1982). "Clastic Sedimentation Related to the Tertiary Emplacement of the Antalya Ophiolite". *Bull. Geol. Soca. Am. 93,* 68–75 SW Turkey, 1982.

Hesse-Biber, S. N. (2010). *Mixed Methods Research: Merging Theory With Practice*. USA: Guilford Press.

Hoşgören, M., (1983). *Jeomorfolojinin Ana Çizgileri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayın No: 3112.

International Organization for Migration (IOM) (2019). *Göç Terimleri Sözlüğü*.

İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü (1981). *Köylerimiz*. Ankara.

İmar ve İskan Bakanlığı (1971). *Antalya Bölgesi Bölge Gelişme Şehirleşme ve Yerleşme Düzeni,* Ankara.

İnandık, H. (1961). *Bitkiler Coğrafyası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 930, Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No:32.

İslamoğlu, Y., Taner, G., (2002). "Kasaba Miyosen Havzasında Uçarsu ve Kasaba Formasyonlarının Mollusk Faunası ve Strafigrafisi (Batı Toroslar)". *MTA Dergisi* 125.

İzbırak, R. (1984). *Türkiye*. İstanbul: MEB Yayınları. Öğretmen Kitapları Dizisi, 196.

İzbırak, R. (1992). *Coğrafya Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: MEB Yayınları.

Kaçmaz, M. (2017). *Ekonomik Coğrafya*, Sakarya: Sakarya Üniversitesi. Erişim Tarihi: 05 Ocak 2021.

Kaplan, M.A. (1980). *Elmalı-Kaş Arasındaki Bölgenin (Gömbe Çevresi) Jeomorfolojik Etüdü.* (Bitirme Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi

Kara, F., Karatepe, A. (2012). "Uzaktan Algılama Teknolojileri İle Beykoz İlçesi (1986-2011) Arazi Kullanımı Değişim Analizi", *Marmara Coğrafya Dergisi,* 25(1), 378-389.

Karabağ, S. ve Şahin, S. (2003). *Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Karaboran, H. H. (1989). "Şehir Coğrafyası ve Şehirsel Fonksiyonlar". *Fırat Üniversitesi Dergisi,* 3(1), 81-118.

Karaca, B. (1997). *XV ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı*. (Doktora Tezi), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karaca, B. (2002). *XV ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı*. Isparta: Fakülte Kitabevi.

Karadoğan, S. & Tonbul, S. (2015). Adıyaman Havzası'nın yapısal jeomorfolojik özellikleri. Coğrafyada Yeni Yaklaşımlar. Prof Dr. H.C. İbrahim Atalay'ın 45. Meslek Yılına Armağan Kitabı içinde, (321–335). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

Karasar, N. 2005. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (37. Basım). Ankara: Nobel.

Kasarcı, R. (1996). "Türkiye'de Nüfus Gelişimi". *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi,* (5), 247-266.

Kaş Belediye Başkanlığı (2016*). 2017-2019 Stratejik Planı*, Antalya.

Kaş Belediyesi (2021a), *Kaş Sanayi Esnafı ile Toplantı*, https://www.kas.bel.tr/kas-sanayi-esnafi-ile-toplanti.html, (Erişim Tarihi. 08 Ocak 2021).

Kaş Belediyesi Stratejik Plan (2015). *2015-2019 Stratejik Planı*, https://www.kas.bel.tr/dosya/77be2bdbf7..pdf. (Erişim Tarihi: 18.04.2020).

Kaş İlçe Merkezi 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Plan Araştırma Raporu (2014). ADA Planlama, Mim. Müh. Hiz. Ltd. Şti.

Kaş Kaymakamlığı (2014). *Kaş Alternatif Turizm Fizibilitesi ve Tematik Haritalandırma Çalışması.* Antalya.

Kaş Kaymakamlığı. (2014). *Kaş Işık Ülkesinin Kalbi*, Antalya.

Kaya, B., Aladağ, C. (2009). "Maki ve Garig Topluluklarının Türkiye'deki Yayılış Alanları ve Ekolojik Özelliklerinin İncelenmesi", *Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Sayı:22, 67-80.

Kayan, İ. (1997). "Türkiye'nin Ege ve Akdeniz Kıyılarında Deniz Seviyesi ve Kıyı Çizgisi Değişmeleri", *Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları I. Ulusal Konferansı*, 735-746, Ankara.

Kendir, H., Tahtacıoğlu, L. (2001). Yem Bitkileri, Çayır ve Meralar. *Cumhuriyetimizin 100. Yılında Tarımın Hedefleri Sempozyumu,* 30 Nisan-01 Mayıs 2001, Ankara, s.180- 202.

Keser, N. (1996). *Kalkan-Kaş-Taşdibi Arasının Jeomorfolojisi*, (Doktora Tezi), İstanbul: İst. Üniv. Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü.

Keser, N. (2004a). "Bezirgan Polyesi ve Yakın Çevresinin Karst Jeomorfolojisi", *Türk Coğrafya Dergisi,* Sayı:42, 11-46.

Keser, N. (2004b). "Sarıbelen (Sidek) Polyesi ve Katran Dağının Karst Jeomorfolojisi", *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı:10, 19-52.

Keser, N. (2008). "Çukurbağ Polyesi'nin Jeomorfolojik Evrimi", *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı:18, 113-133.

Keser, N. (2012). "Demre Çayının Paleocoğrafi Dönem Vadi Değişiklikleri ve Beymelek Lagünü'nün Jeomorfolojik Evrimi", *Doğu Coğrafya Dergisi*, Atatürk Üniversitesi 55. Yıl Özel Sayısı, Yıl:17, S: 28, 175-192, Erzurum: Eser Ofset Matbaacılık.

Keser, N. (2015). *Kaş (Antalya) Çevresinin Depremselliği Seismicity of Vicinity of Kaş (Antalya) Coğrafya'da Yeni Yaklaşımlar* (Prof. Dr. H.C. İbrahim Atalay'ın 45. Meslek Yılına Armağan), 1-20. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

Keser, N. ve Özel, A. (2008). "Three Examples to Explain the Formation and Development of the West Taurus Poljes", *Natural Environment and Culture in the Mediterranean Region,* England: Cambridge Scholars Publishing, Chapter Fourteen p.197-214.

Ketin, İ. (1960). "1/250000 Ölçekli Türkiye Tektonik Haritası hakkında açıklama (Notice Explicate)", *Maden Tetkik ve Arama Dergisi*, 54.

Ketin, İ. (1966). "Anadolu'nun Tektonik Birlikleri", *MTA Dergisi*, Sayı 66, 23-34.

Ketin, İ. (1968). "Türkiye'nin Genel Tektonik Durumu İle Başlıca Deprem Bölgeleri Arasındaki İlişkiler", *MTA Dergisi,* Sayı:71, 129-134.

Koca, H. (2005). *Kuruluşu-Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri Yönünden Dörtyol Şehri,* İstanbul: Aktif Yayınevi.

Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). "Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri". *Kafkas Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3(3), 163-184.

Koçman, A. (1993). "Türkiye'de Yağış Yetersizliğine Bağlı Kuraklık Sorunu", *Ege Coğrafya Dergisi,* Sayı:7, 77-88.

Koçman, A., Koç, T., Sezer, L.İ. (2006). "Turizmde Klimatik Konfor Üzerine Değerlendirmeler: Edremit Yöresi Kıyı Kuşağı Örneği", *Kazdağları II. Ulusal Sempozyumu,* 40-47, Çanakkale.

Koçyiğit, A. (1984). "Güneybatı Türkiye ve Yakın Dolayında Levha İçi Yeni Tektonik Gelişim". *Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni*, 27, 1-16.

Koday, S. (1998). "Trakya'da Köy Adlarında Coğrafyanın Etkisi". *28. Coğrafya Meslek Haftası 10-12 Haziran 1998, Bildiriler Kitabı*, İstanbul.

Kolak, Ş. Z. (1997). *İslam Ülkelerinde Turizm ve Kaş (Antalya) Örneği.* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü.

Kolars, J.F. ve Nystuen J.D. (1975). *Physical Geography: Environment And Man,* McGraw-Hill: United States of America.

Kolb, F.-Akyel, İ. (1993). "Bericht über Feldforschungen auf dem Gebiet von Kyaneai im Sommer 1991", *X. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 25-29.05.1992, Ankara, 395-428.

Kolb, F.-Thomsen, A. (2000). "1998 Kyaneai Yüzey Araştırması Sonuçları", *XVII. Araştırma Sonuçları Toplantısı I,* 24-28.05.1999, Ankara, 217-234.

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü (KHGM) (1993). *Antalya İli Arazi Varlığı*, Ankara: T.C. Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, İl Rapor No:7.

Kum, M. (2011). "İktisadın Yeni Coğrafya Açılımı: Yeni Ekonomik Coğrafya Yaklaşımı", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30 (1), 235-255.

Kurt, H. (2000). *Batı Toros Polyeleri (Jeomorfolojik Etüt),* (Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Küçük, N. (2020). *Antalya Tarihi Ahşap Tahıl Ambarları*, (Bitirme Tezi), İstanbul: Akdeniz Üniv. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarih.

Mansfeld, Y. ve Winckler, O. (2015). "Can This be Spring? Assessing the Impact of the "Arab Spring" on the Arab Tourism Industry". *Turizam: Međunarodni Znanstveno-Stručni Časopis,* 63(2), 205-223.

Meteoroloji Genel Müdürlüğü (2016a). *De Martonne Kuraklık İndeksine Göre Türkiye İklimi.* https://mgm.gov.tr/FILES/iklim/iklim_siniflandirmalari/Demartonne.pdf (Erişim Tarihi: 13.10.2020).

Meteoroloji Genel Müdürlüğü (2016b). *Erinç İklim Sınıflandırmasına Göre Türkiye İklimi*. https://mgm.gov.tr/FILES/iklim/iklim_siniflandirmalari/erinc.pdf, (Erişim Tarihi: 13.10.2020).

Meteoroloji Genel Müdürlüğü (2016c). *Thornthwaite İklim Sınıflandırmasına Göre Türkiye İklimi.* https://mgm.gov.tr/FILES/iklim/iklim_siniflandirmalari/Thornthwaite.pdf (Erişim Tarihi: 13.10.2020).

Meteoroloji Genel Müdürlüğü (2020). *Meteoroloji Sözlüğü*. https://www.mgm.gov.tr/genel/meteorolojisozlugu.aspx?m=O&k=aa25 (Erişim Tarihi: 13.10.2020).

Montgolfier, J.D. (2005). *Les Espaces Boisés Méditerranéens Situation et Perspectives (Akdeniz Orman Alanları Bugünkü Durum ve Gelecekte Beklenenler),* Çeviren Aydan Alanay, Tarsus: Çevre ve Orman Bakanlığı Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırma Enstitüsü, Yayın No:38.

Murat, S. (2007). *Dünden Bugüne İstanbul'un İş Gücü ve İstihdam Yapısı*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2007-73.

Nazik, L. (2018). "Yeraltı Karanlıklar Dünyasının Gizemli Oluşumları: Mağaralar". *Mavi Gezegen Popüler Yerbilim Dergisi,* 24, 20-36.

Nişancı, A. (1989). "Orta Karadeniz Bölümünde Mevsimlik Hava Tipleri Bakımından Önemli Devreler". *Coğrafya Araştırmaları Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu*, 1(1), 69-84.

Nişancı, A. (2002). "Türkiye İkliminin Temel Öğeleri" [Bildiri]. *Klimatoloji Çalıştayı*, 11-13 Nisan 2002 (ss. 1-8), İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınları, No: 121.

Önalan, M. (1979). *Elmalı - Kaş (Antalya) Arasındaki Bölgenin Jeolojisi*. (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniv. Fen Fakültesi Monografileri, Sayı:29.

Öner, E. (1995). "Kaş Demre Platosu'nda Fiziki Coğrafya Araştırmaları ve İnsan-Doğal Çevre İlişkileri", *Ege Coğrafya Dergisi*, 8(1995), 109-140.

Öner, E. (1997). "Teke Yarımadası Kıyılarında Deniz Seviyesi ve Kıyı Çizgisi Değişmeleri", *Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları I. Ulusal Konferansı*, 723-733, Ankara.

Öner, E. (2009). *Güneybatı Anadolu'nun Kıyı Jeomorfolojisi (Teke Yarımadası Kıyı Bölümü),* İzmir: TÜBİTAK Proje No:199Y078.

Öner, E. ve Vardar, S. (2018). "Kaş Çevresinde Paleocoğrafya Araştırmaları ve Kyaneaı-Avşar Tepe Antik Yerleşmelerinin Jeoarkeolojik Problemleri". *Journal of Awareness*, 3(Özel Sayı), 19-40.

Öten, M., Kiremitci, S., Erdurmuş, C., Soysal, M., Kabaş, Ö., Avcı, M. (2016). "Antalya Ilindeki Bazı Meraların Botanik Kompozisyonlarının Belirlenmesi*", Atatürk Üniv. Ziraat Fakültesi Dergisi,* 47(1), 23-30.

Özbal, Y. (2015). *Bölgesel Kalkınmada Yerel Dinamikler: Ürün Tuzağını Aşabilen Antalya İçin 2023 Senaryoları Raporu*, Antalya: Türk Girişim ve İş dünyası Konfederasyonu (TÜRKONFED).

Özçağlar, A. (1994). "Çarşamba Ovası ve Yakın Çevresinde Araziden Faydalanma", *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi,* 3(1), 93.

Özçağlar, A. ve Kasarcı, R. (1996). "Türkiye'de Hane Halkı Sayılarının Coğrafi Dağılışı". *Türkiye Coğrafyası Dergisi*, 5, 1-27.

Özdemir, M. (2017). *Mesudiye İlçesi'nin Coğrafyası*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Özden, E.Ö. (2016). "Kalkınma Aracı Olarak Organize Sanayi Bölgelerini Yeniden Kurgulamak", *Megaron*, 11(1), 106-124.

Özelkan, E. (2008). *Uydu Görüntüleri Kullanarak Yangın Riski Değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Özer, İ. (2004). *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*. Bursa: Ekin Kitabevi.

Özgüç, N. (2013). *Turizm Coğrafyası, Özellikler ve Bölgeler*, İstanbul: Çantay.

Özgül, N. (1976). "Torosların Bazı Temel Jeoloji Özellikleri, *Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni*, Sayı:19, 65-78.

Özgür, E. M. (1998). *Türkiye Nüfus Coğrafyası*. Ankara: GMC Basım Yayın.

Özgür, E. M. (2000). *Türkiye Coğrafyası*. Ankara: Ankara Üniversitesi, DTCF.

Özgür, E. M. (2010). *Yerleşme Coğrafyasına Giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü Ders Notları.

Özkan, U. ve Şahin Demirbağ, N. (2016). "Türkiyede Kaliteli Kaba Yem Kaynaklarını Mevcut Durumu", *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 9 (1), 23-27.

Özmen, M.T.: (2007). *Deprem ve Antalya'nın Depremselliği*, Antalya: TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası Yayını.

Öztürk, M., Şimşek, M., & Utlu, M. (2015). "Tahtalı Dağları (Orta Toroslar) Karst Platosu Üzerinde Dolin ve Uvala Gelişiminin CBS Tabanlı Analizi". *Türk Coğrafya Dergisi*, (65), 59-68.

Özüdoğru, T. (2011). *Durum ve Tahmin Pamuk 2011/2012.* T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü. TEPGE yayın no:147.

Pekcan, N. (1999). *Karst Jeomorfolojisi*, İstanbul: Filiz Kitabevi.

Pekin, Faruk (2010). *Çözüm Kültür Turizmi (Turizm ve Kültür Politikaları),* İstanbul: İletişim Yayınları.

Saraçoğlu, H. (1989). *Akdeniz Bölgesi*. İstanbul: M.E. Basınevi.

Sargın, A.H. (2010). *Yeraltısuları*. Ankara: Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Jeoteknik Hizmetler ve Yeraltısuları Dairesi Başkanlığı Yayını.

Sayhan, S. (1990). *Teke Yarımadası Bitki Coğrafyası*, (Doktora Tezi), İstanbul: İst. Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sergün, Ü. (1986). *Kocaeli Yarımadasında Kırsal Yerleşme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Sergün, Ü. (1994). *Türkiye'de Kır Nüfusun Yükselti Kademelerine Göre Dağılışı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü, Bülteni, Sayı: 11.

Serin, Y. ve M. Tan. (2001). *Yem Bitkileri Kültürüne Giriş*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, No: 206.

Seyrüsefer Dairesi Başkanlığı (2018). *Meteoroloji Ders Kitabı*. https://ssd.dhmi.gov.tr/Documents/METWEB29082018.pdf, (Erişim Tarihi: 13.10.2020).

Soya, H., Avcıoğlu, R., Çelen, A.E. (1999). "Türkiye Hayvancılığında Kaliteli Kaba Yem Sorunu ve Yeni Mera Yasası Bağlamında Çözüm Önerileri". *Uluslararası Hayvancılık Kongresi*, 21-24 Eylül, İzmir.

Strabon, G. (2000). *Geographika*. (Çev.: Adnan Pekman), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Sümer, F. (1999). *Oğuzlar*. İstanbul: TDAVY.

Şahin, C. (2003). *Coğrafya'ya Giriş.* Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Şahin, C., Doğanay, H. ve Özcan, N.A. (2005). *Türkiye Coğrafyası*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Şahin, Y. (2010). *Kentleşme Politikası*. Trabzon: Murathan Yayınevi.

Şen, S., Yalçın, M., (2010). "Dünya ve Türkiye'de Kültür Mantarcılığı ve Geliştirilmesi". *III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi 20-22 Mayıs 2010,* 3(1), 1208-1216.

Şenel, M. (1980). *Teke Torosları Güneydoğusunun Jeolojisi Finike, Kumluca, Kemer (Antalya),* Ankara: MTA Raporu, Derleme No:6874.

Şenel, M., Serdaroğlu, M., Kengil, R., Ünverdi, M., Gözler, M.Z. (1980- 1981). "Teke Torosları Güneydoğusunun Jeolojisi", *MTA Dergisi*, Sayı:95-96, 13-43.

Şengör, A.M.C., Görür, N., Şaroğlu, F. (1985). "Strike-slip Faulting and Related Basin Formation in Zones of Tectonic Escape: Turkey as a Case Study". Biddle K.T., Christie-Blick N., *Strike-slip Faulting and Basin Formation, Soc. Econ. Paleontol*. Mineral. Sp. Pub., 37, 227–264.

Şengör, A.M.C., Yılmaz, Y., Sungurlu, O., (1985). "Tectonics of the Mediterranean Cimmerides: Nature and Evolution of the Western Termination of Palaeotethys. The Geological Evolution of the Eastern Mediterranean", (Eds., Robertson, A.H.F. and Dixon, J.E.), *Geological Society*, London, Special Publications, 17, 77-112.

Şenel, M., Selçuk, H., Bilgin, Z.R., Şen, A.M., Karaman, T., Dinçer, M.A., Durukan, E., Arbaş, A., Örçen, S., Bilgi, C. (1989). *Çameli (Denizli)- Yeşilova (Burdur)- Elmalı (Antalya) ve Dolayının Jeolojisi,* Ankara: MTA Raporu, No: 9429.

Şenel, M., Akdeniz, N., Öztürk, E.M., Özdemir, T., Kadınkız, G., Metin, Y., Öcal, H., Serdaroğlu, M., Örçen, S. (1994). *Fethiye (Muğla)-Kalkan (Antalya) ve Kuzeyinin Jeolojisi,* Ankara: MTA Raporu, Derleme No:9761.

Şenel, M. (1997a). *1: 250 000 Ölçekli Türkiye Jeoloji Haritaları*, Ankara: MTA, Jeo. Etüt. Dairesi, Fethiye Paftası, No: 2.

Şenel, M. (2004). "Batı Toroslar'daki Yeşilbarak Napının Stratigrafik ve Yapısal Özellikleri, GD Anadolu'daki ve Kuzey Kıbrıs'taki Benzer Birimlerle Karşılaştırılması", *MTA Dergisi,* Sayı:128, 1-26.

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü (2018). *Uzun Yıllar Tüm Parametreler Bülteni 2.*

Tandoğan, A. (1994). *Türkiye Nüfusu*. Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık ve Yayınları Sanayi.

Tandoğan, A. (1998). *Demografik Temel Kavramlar ve Türkiye Nüfusu*. Trabzon: Eser Ofset Matbaası.

Tanoğlu, A. (1954). "İskân Coğrafyası Esas Fikirler, Problemler ve Metod". *Türkiyat Mecmuası,* 11, 1-33.

Tanoğlu, A. (1964). "Türkiye'de Toprak", *İst. Üniv. İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt:XVIII, Sayı:3-4'den ayrı basım, İstanbul.

Tanoğlu, A. (1966). *Nüfus ve Yerleşme*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 1183, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Neşriyatı No: 45, Baha Matbaası.

Tanoğlu, A. (1969). *Nüfus ve Yerleşme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, Taş Matbaası.

Taş, B. (1993). *Tosya İlçesinde Araziden Yararlanma ve Planlamaya Yönelik Öneriler,* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tavlayan, B. A. (1998). *Bodrum-İstanköy, Kaş-Meis Örneklemeleri ile Anadolu Menteşe Adaları İlişkilerine Yaklaşımlar*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü,

TDK (2009). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*. Cilt V. Ankara: TDK Yayınları.

Tızlak, F. (2000). *Teke Türkmenleri ve Osmanlı Devleti*. Antalya: Antalya Kent Müzesi Projesi Yayını.

Ticaret Bakanlığı (2019). *2018 yılı Pamuk Raporu*, Esnaf, Sanatkarlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü.

Topraksu (1970). *Antalya Havzası Toprakları*, Ankara: Köy İşleri Bakanlığı Topraksu Genel Müdürlüğü, Raporlar Serisi:23.

Tunçdilek, N. (1967). *Türkiye İskân Coğrafyası, Kır İskânı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayın No: 1283, Coğrafya Enstitüsü Yayın No:49.

Tunçdilek, N. (1986). *Türkiye'de Yerleşmenin Evrimi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay, No: 3367, Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayın No: 4.

Turan, K. (1992). *Turizm Potansiyeli Açısından Kaş İlçesi Üzerine Bir Araştırma*. (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tümertekin, E. (1968). *Türkiye'de İç Göçler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Tümertekin, E. (1973). *Türkiye'de Şehirleşme ve Şehirsel Fonksiyonlar*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (1998). *Beşeri Coğrafya İnsan-Kültür*, *Mekan*. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Türkay, C. (1979). *Başbakanlık Osmanlı Arşivlerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler*, İstanbul: Tercüman Kaynak Eserler Dizisi.

Umar, B. (1993). *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Umar, B. (1999). *Lykia - Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Uysal, Ş.; Dumont, J.F.; Poisson, A. (1980). *Batı Toros Platformları*, (Yayınlanmamış), Ankara: MTA Raporu No: 6861.

Uyumaz, A. ve İlhan, O. (2018). "Tarımsal Arazilerde Mülkiyetin Devri", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi,* 24(2), 861-905.

Ünlü, M. (2014). *Coğrafya Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayınları.

Waldron, J.W.F. (1981). *Mesozoic Sedimentary and Tectonic Evolution of the Northeast Antalya Complex Eğridir*, (Ph.D. Thesis), SW. Turkey. Edinburg University, U.K. 312.

WWF-Türkiye (Doğal Hayatı Koruma Vakfı) (2015). *SEA-MED Projesi Teknik Serisi. Yerel Kültürel ve Çevresel Değerlerin Kaş-Kekova ÖÇKB ile Etkileşimi ve Sürdürülebilir Turizme Etkileri,* İstanbul.

Yaman Kocadağlı, A. (2012). *Kalkan-Kumluca Arasında Kıyı Alanları Kullanımı ve Sorunları.* (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yazıcı, H. (1995). "Şehir Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Bayburt". *Türk Coğrafya Dergisi*, 30, 189-218.

Yediyıldız, B. (1984). "Türkiye'de Yer Adı Usulleri ve Yer Adı Değişikliklerinin Tarihi Gelişimi". *Yer Adları Sempozyumu*, 25-41.

Yıldız, S. (2020). *Kültür Mantarı Yetiştiriciliği, Kadın İstihdamını Hibe Programı Kültür Mantarcılığı ve Ev Yemekçiliği Projesi*, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.

Yiğitbaşıoğlu, H. (2000). "Finike ve Yakın Çevresinin İklim Özellikleri", *Ank. Üniv. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,* 40(1-2), 107-135.

Yolcu, H. ve Tan, M. (2008). "Ülkemiz Yem Bitkileri Tarımına Genel Bir Bakış", *Tarım Bilimleri Dergisi,* 14(3), 303-312.

Yücel, T. (1958). "Teke Yöresi Orta Bölümünün Mevzii Coğrafyası", *Ank. Üniv. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Dergisi,* 16(1-2), 143-204.

Yücel, T. (2018). "Teke Yöresi Orta Bölümünün Mevziî Coğrafyası". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,* 16(1-2), 143-245.

Yüksel, A.N. (1995). *Sera Yapım Tekniği*. İstanbul: Hasat Yayıncılık Ltd. Şti., II. Baskı.

Zaman, M. (2010). *Doğu Karadeniz Kıyı Dağları'nda Dağ ve Yayla Turizmi*. Erzurum: Ataürk Üniversitesi Yayınları.

İNTERNET KAYNAKLARI

Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2020). https://antalya.ktb.gov.tr/TR-67918/genel-bilgiler.html, (Erişim Tarihi: 11.10.2020).

Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2020). Kaş, Genel Bilgiler. https://antalya.ktb.gov.tr/TR-68033/genel-bilgiler.html (Erişim Tarihi: 10.07.2020).

Antalya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü (2019). Antalya'da Yem Bitkileri Üretiminde Büyük Artış https://antalya.tarimorman.gov.tr/Haber/983/Antalyada-Yem-Bitkileri-Uretiminde-Buyuk-Artis, (Erişim Tarihi: 15.01.2021).

Antalya Orman Genel Müdürlüğü (2021). https://antalyaobm.ogm.gov.tr/KasOIM/Lists/OrmanVarligi/AllItems.aspx, (Erişim Tarihi: 05 Ocak 2021).

ASAT (2020). Sahil Kılınçlı'nın Su Sorunu 400 Metrelik Sondajla Çözüldü, https://www.asat.gov.tr/tr/news/sahil-kilinclinin-su-sorunu-400-metrelik-sondajla-cozuldu-359.html (Erişim Tarihi: 17.10.2020).

CNNTÜRK (2019). Mantarın başkenti. Türkiye'deki üretimin yüzde 54'ünü onlar yapıyor https://www.cnnturk.com/ekonomi/mantarin-baskenti-turkiyedeki-uretimin-yuzde-54unu-onlar-yapiyor?page=1, (Erişim Tarihi: 02 Ocak 2021).

Demre Belediyesi (2020). https://www.demre.bel.tr. (Erişim Tarihi: 10.07.2020).

DHA (2017). Kaş'ta 'boksit' ocağı tepkisi, https://www.hurriyet.com.tr/kasta-boksit-ocagi-tepkisi-40557796, (Erişim Tarihi: 06 Ocak 2021).

DSİ (2020). http://www.dsi.gov.tr/haberler/2017/11/13/antalya-ka%C5%9F-kasaba-k%C4% B1br%C4%B1s-baraj%C4%B1-ile-35-bin-170-dekar-zirai-arazi-suyla-bulu%C5%9Facak, (Erişim Tarihi: 16.10.2020).

DSİ 13. Bölge Müdürlüğü, http://bolge13.dsi.gov.tr/ (Erişim: 15.10.2020).

Gazete Kollektif (2021). Kaş'a yapılacak maden ocağı saatte 28 kilogram toz açığa çıkaracak https://gazetekolektif.com/kasa-yapilacak-maden-ocagi-saatte-28-kilogram-toz-aciga-cikaracak/ (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

GİGM (2020b). Geçici Koruma, https://www.goc.gov.tr/gecici-korumanin-unsurlari, (Erişim Tarihi: 10.07.2020).

Google Earth (2020). https://earth.google.com/, (Erişim Tarihi: 30.08.2020).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM, 2020). Göç Tarihi. https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi, (Erişim Tarihi: 10.07.2020).

Gün Haber (2015). "Kaş Devlet Hastanesi hizmete girdi",http://www.gunhaber.com.tr/haber/Kas-Devlet-Hastanesi-hizmete-girdi/ (Erişim Tarihi: 09.07.2020).

Haritamap, (2021). https://www.haritamap.com/yer/sanayi-sitesi-kas. (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2021).

http://makyol.com.tr/tr/gayrimenkul-yatirim/kas-yat-limani-turkiye (Erişim Tarihi: 30.11.2021).

http://seyretli.blogspot.com/2012/03/kastan-gokceorene-nasl-gidilir.html (Erişim Tarihi: 09.08.2021).

http://www.gezitalya.com/, (Erişim Tarihi: 22.08.2020).

http://www.gezitalya.com/2020/03/11/bezirgan-yaylasi/ (Erişim Tarihi: 11.03.2020).

http://www.gunhaber.com.tr/haber/-Noel-Baba-Demre-de-anildi/358500 (Erişim Tarihi: 11.12.2020).

http://www.likyahaber.net/haber/haber_detay.asp?haberID=1738, (Erişim Tarihi: 04.08.2020).

https://antalya.com.tr/tr/ilceler/kas (Erişim Tarihi: 04.03.2021).

https://antalyaism.saglik.gov.tr/TR,164946/kas-devlet-hastanesine-bagli-ova-semt-polikliniği-acilis-toreni.html, (Erişim Tarihi: 22.08.2020).

https://blog.kasrehber.com/kas-bezirgan-mahallesi-bezirgan-koyu-hakkinda-her-sey, (Erişim Tarihi: 09.10.2020).

https://blog.kasrehber.com/kas-cukurbag-koyu-hakkinda-her-sey-uyuyan-dev-phellos-antik-kenti, (Erişim Tarihi: 09.10.2020).

https://blog.kasrehber.com/kas-kinik-mahallesi-kinik-xanthos-hakkinda-her-sey, (Erişim Tarihi: 22.08.2020).

https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/ders/tarim_cografyasi/3/index.html (Erişim Tarihi: 14.08.2020).

https://festivall.com.tr/festival/1880/likya-kas-kultur-ve-sanat-festivali/ (Erişim Tarihi: 15.06.2020).

https://kasdh.saglik.gov.tr, (Erişim Tarihi: 15.08.2020)

https://paradisevillaskas.com/kas/uzuncarsi/, (Erişim Tarihi: 22.08.2020).

https://seyahatdergisi.com/saklikent-kanyonu/ (Erişim Tarihi: 10.07.2021).

https://www.geziantalya.com/bilgi/kyaneai-antik-kenti, (Erişim Tarihi: 18.08.2020).

https://www.hurriyet.com.tr/xanthosta-yeni-donem-kazilari-basladi-40898731 (Erişim Tarihi: 16.08.2020).

https://www.kasgezirehberi.com/nm-29_Ekim_Kutlamas%C4%B1-cp-814 (Erişim Tarihi: 10.11.2020).

https://www.koylerim.com/antalya-kas-gokceoren-koyu-40858h.htm, (Erişim Tarihi: 23.08.2020).

https://www.likyayolurehberi.com/, (Erişim Tarihi: 28.08.2020).

https://www.milliyet.com.tr/tatil/likya-yolu-hakkinda-bilmeniz-gerekenler-2753043 (Erişim Tarihi: 28.08.2021).

https://www.modestus.com.tr/, (Erişim Tarihi: 22.08.2020).

https://www.ntv.com.tr/yasam/10-liraya-bu-manzara,e6OfROZaaka7EmAn-4ifvg (Erişim Tarihi: 23.08.2020).

https://www.sabah.com.tr/akdeniz/2019/11/04/300-yillik-sarnic-restore-bekliyor, (Erişim Tarihi: 18.10.2020).

https://www.sozcu.com.tr/2019/ekonomi/turizm-merkezi-kasin-nufusu-bayramda-ikiyekatlandi280513/?utm_source=dahafazla_haber&utm_medium=free&utm_campaign=dahafazlahaber (Erişim Tarihi: 29.03.2020).

https://www.thetimes.co.uk/article/secret-turkey-six-hidden-holiday-spots (Erişim Tarihi: 04.04.2020).

https://www.yaz-tatili.com/fethiye-saklikent-kanyonu/ (Erişim Tarihi: 04.09.2020).

Hürriyet, (2016). https://www.hurriyet.com.tr/seracilik-ve-nar-uretimi-tersine gocbaslatti40272 609, (Erişim Tarihi: 01.09.2020).

Kaş Belediyesi (2020). https://www.kas.bel.tr/.

Kaş Belediyesi (2020). Kaş Tarihçe. https://www.kas.bel.tr/tarihce.html, (Erişim Tarihi: 10.07.2020).

Kaş İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü (2020). http://kas.meb.gov.tr/, (Erişim Tarihi: 30.08.2020).

Kaş İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü (2020). http://www.meb.gov.tr/baglantilar/ okullar/?ILKODU= 7&ILCEKODU=9, (Erişim Tarihi: 22.08.2020).

Kaş Kaymakamlığı (2020a). http://kas.gov.tr/nufus, (Erişim Tarihi: 01.09.2020).

Kaş Kaymakamlığı (2020b). Ekonomik yapı. http://www.kas.gov.tr/ekonomik-yapi, (Erişim Tarihi: 24.08.2020).

Kaş Portal (2021), Kaş Hakkında, http://www.kasportal.com/content.php?sid=4&catid= 81&cid=416, (Erişim Tarihi: 06 Ocak 2021).

Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü (2021). Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü- http:// www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/ hizmetler/maden-haritalari/antalya.pdf, (Erişim Tarihi: 06 Ocak 2021).

MEB (2020). 2018-2019 Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim, http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_09/30102730_meb_istatistikleri_o rgun_egitim_2018_2019.pdf, (Erişim Tarihi: 28.08.2020).

Resmi Gazete (2012). 6360 Sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/ 20121206.pdf, (Erişim Tarihi: 07.07.2020).

TDK (2020). https://sozluk.gov.tr/

tr.pinterest.com (Erişim Tarihi

TÜİK (2018). Türkiye'nin mera varlığı verileri. Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, http://www.tuik.gov.tr /PreTablo.do?alt_id=1001, (Erişim Tarihi: 14.11.2018).

TÜİK (2019). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi. http://www.tuik.gov.tr/. (Erişim Tarihi: 03.05.2019).

TÜİK (2019). Eğitim İstatistikleri. http://www.tuik.gov.tr/. (Erişim Tarihi: 03.05.2019).

TÜİK (2019). İstatistiklerle Aile Haber Bülteni (Erişim Tarihi: 03.05.2019).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2019). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, http://www.tuik.gov.tr/, (Erişim Tarihi: 07.07.2020).

Türkiye Kültür Portali (2020). https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/antalya/gezilecekyer/xanthos, (Erişim Tarihi: 18.08.2020).

Türkiye Kültür Portali (2020). https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/antalya/gezilecekyer/antiphellos, Görsel: Gülcan Acar, (Erişim Tarihi: 19.08.2020).

UTTA Planlama, Projelendirme & Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. (2002). Kaş (Antiphellos) Koruma Amaçlı İmar Planı, Ankara. http://mehmet-urbanplanning.blogspot.com/2007/02/ka-antiphellos-koruma-plani.html, (Erişim Tarihi: 02.08.2020)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Kürşat YURDİGÜL
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	